AMMIANI MARCELLINI

QVAE SVPERSVNT

CVM NOTIS INTEGRIS

FRID. LINDENBROGII,

HENR. ET HADR. VALESIORVM

ET IAC. GRONOVII

QVIBVS

THOM. REINESII QVASDAM ET SVAS

ADIECIT

IO. AVGVSTIN. WAGNER

EDITIONEM ABSOLVIT

CAR. GOTTLOB AVG. ERFVRDT

TOMVS TERTIVS

LIPSIAE CIↃIↃCCCVIII.

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

LONDINI APVD I. PAYNE ET MACKINLAY

ET W. H. LVNN

Desunt priores Libri XIII.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XIV.

Galli Caesaris saevitia. C. I. *Isaurorum incursiones.* II. *Persarum commentum irritum.* III. *Saracenorum irruptiones et mores.* IV. *Magnentianorum supplicia.* V. *Senatus populique R. vitia.* VI. *Galli Caesaris immanitas et saevitia.* VII. *Orientis provinciarum descriptio.* VIII. *De Constantio Gallo Caesare.* IX. *Pax Alamannis petentibus datur a Constantio A.* X. *Constantius Gallus Caesar evocatur a Constantio A. et capite truncatur.* XI.

(A. C. 353.)

Post emensos insuperabilis expeditionis eventus, 1 languentibus partium animis, quas periculorum varietas fregerat et laborum, nondum tubarum cessante clangore, vel milite locato per [1]) stationes hibernas, fortunae saevientis procellae tempestates alias rebus [2]) infudere communibus, per multa illa

1) *al.* stationum hiberna. 2) *Steph.* infundere conantur, per.

et dira facinora Caesaris Galli: qui ex squalore nimio miseriarum, in aetatis adultae primitiis, ad principale culmen insperato cultu provectus, ultra terminos potestatis delatae procurrens, asperitate nimia cuncta foedabat. Propinquitate enim regiae stirpis, gentilitateque [3]) etiamtum Constantini nominis efferebatur in fastus, si plus valuisset, ausurus hostilia in auctorem suae felicitatis, ut videba-
2 tur. Cuius acerbitati uxor grave accesserat incentivum, germanitate Augusti turgida supra modum, quam Hannibaliano regi, fratris filio, antehac Constantinus iunxerat pater. Megaera quaedam mortalis, inflammatrix saevientis [4]) adsidua, humani cruoris avida nihil mitius quam maritus, qui paullatim eruditiores facti processu temporis ad nocendum, per clandestinos versutosque rumigerulos, compertis leviter addere quaedam male suetos, falsa et placentia sibi discentes, adfectati regni vel artium nefandarum calumnias insontibus [5]) adfigebant.
3 Eminuit autem inter humilia, supergressa iam potentia fines mediocrium delictorum, nefanda Clematii cuiusdam Alexandrini nobilis mors repentina: cuius socrus cum misceri sibi generum, flagrans eius amore, non impetraret, ut ferebatur, per palatii pseudothyrum introducta, oblato pretioso reginae monili id adsequuta est, ut ad Honoratum, tum Comitem Orientis, formula missa [6]) letali, homo scelere nullo contactus idem Clematius, nec hiscere nec loqui permissus, occideretur.

4 Post hoc impie perpetratum, quod in aliis quoque iam timebatur, tamquam licentia crudelitati indulta, por suspicionum nebulas aestimati quidam noxii damnabantur: quorum pars necati, alii puniti bonorum multatione, actique laribus suis extorres,

---

3) *Steph.* etiamnum. 4) *vulg.* assidue. 5) MS. adfigebant. 6) *al.* lethali odio.

nullo ſibi relicto praeter querelas et lacrymas, ſtipe
collaticia victitabant: et civili iuſtoque imperio ad
voluntatem converſo cruentam, claudebantur opu-
lentae domus et clarae. Nec vox accuſatoris ulla, 5
licet ſubditicii, [7]) in his malorum quaerebatur acer-
vis, ut ſaltem ſpecie tenus crimina praeſcriptis le-
gum committerentur, quod aliquoties fecere prin-
cipes ſaevi: ſed quidquid Caeſaris implacabilitati
ſediſſet, id velut fas iusque perpenſum confeſtim
urgebatur impleri. Excogitatum eſt ſuper his, ut 6
homines quidam ignoti, vilitate ipſa parum caven-
di, ad colligendos rumores per Antiochiae latera
cuncta deſtinarentur, relaturi quae audirent. [8]) Hi
peragranter et diſſimulanter honoratorum circu-
lis adſiſtendo, pervadendoque [9]) divitum domus
egentium habitu, [10]) quidquid noſcere poterant vel
audire, latenter intromiſſi per poſticas in regiam,
nuntiabant: id obſervantes conſpiratione concordi,
ut fingerent quaedam, et cognita duplicarent in
peius: laudes vero ſupprimerent Caeſaris, quas in-
vitis compluribus formido malorum impendentium
exprimebat. Et interdum acciderat, ut, ſi quid in 7
penetrali ſecreto, nullo citerioris [11]) vitae miniſtro
praeſente, paterfamilias uxori ſuſurraſſet in aurem,
velut Amphiarao referente aut Marcio, quondam
vatibus inclytis, poſtridie diſceret imperator. Ideo-
que etiam parietes arcanorum ſoli conſcii timeban-
tur. Adoleſcebat autem obſtinatum propoſitum 8
erga haec et ſimilia [12]) multa ſcrutandi, ſtimulos
admovente regina; [13]) quae abrupte mariti fortunas
trudebat in exitium praeceps: cum eum potius leni-
tate feminea ad veritatis humanitatisque viam redu-

7) Mſ. *et Stephani editio* et in his malor. 8) Mſ. Hi meragranter. 9) *vulg.* domos. 10) Mſ. *et Steph.* Si quidquam noſc. 11) *vulg.* eius vitae. 12) *Steph.* ſervandi. 13) *vulg.* quae abrupta e mariti fortuna ſtridebat.

cere utilia suadendo deberet, ut in Gordianorum actibus factitasse Maximini truculenti illius imperatoris retulimus coniugem.

9 Novo denique perniciosoque exemplo idem Gallus ausus est inire flagitium grave, quod Romae cum ultimo dedecore tentasse aliquando dicitur Gallienus: et adhibitis paucis clam ferro succinctis, vesperi per tabernas palabatur et compita, quaeritando graeco sermone, cuius erat impendio gnarus, quid de [14]) Caesare quisque [15]) sentiret. Et haec confidenter agebat in urbe, ubi pernoctantium luminum claritudo dierum solet imitari fulgorem. Postremo agnitus saepe, iamque, si prodisset, conspicuum se fore contemplans, non nisi [16]) luce palam egrediens, ad agenda, quae putabat seria, cernebatur. Et haec quidem medullitus [17]) multis gementibus agebantur.

10 Thalassius vero ea tempestate Praefectus Praetorio Praesens, ipse quoque arrogantis ingenii, considerans incitationem eius ad multorum augeri discrimina, non maturitate vel consiliis mitigabat, ut aliquoties celsae potestates iras principum molliverunt: sed adversando iurgandoque, cum parum congrueret, eum [18]) ad rabiem potius evibrabat: Augustum, actus eius exaggerando, creberrime docens, idque, incertum qua mente, ne lateret adfectans. [19]) Quibus mox Caesar acrius efferatus, velut contumaciae quoddam vexillum altius erigens, sine respectu salutis alienae vel suae, [20]) ad vertenda, supposita instar rapidi fluminis irrevocabili impetu ferebatur.

1 II. Nec sane haec pernicies sola Orientem diversis cladibus adfligebat. Namque et Isauri, qui-

---

14) *Steph.* τὸ quisque *deest.* 15) *Steph.* sentirent. 16) Ms. lucem palam. 17) Ms. multum. 18) Ms. eum ad rab. c. A. 19) Ms. Quibus ut mox. 20) vertenda.

bus uſitatum et ſaepe pacari, ſaepeque inopinis excurſibus cuncta miſcere, [1]) ex latrociniis occultis et raris, alente impunitate adoleſcentem in peius audaciam, ad bella gravia proruperunt: diu quidem perduelles ſpiritus irrequietis motibus erigentes; [2]) hac tamen indignitate perciti [3]) vehementer, ut iactitabant, quod eorum quidam capti conſortes, apud [4]) Iconium Piſidiae oppidum in amphitheatrali ſpectaculo feris praedatricibus obiecti ſunt praeter
morem. Atque, ut Tullius ait, ut *etiam* [5]) *ferae* 2
fame monitae plerumque ad eum locum, ubi aliquando paſtae ſunt, revertuntur; ita omnes inſtar turbinis digreſſi montibus impeditis et arduis, loca petivere mari confinia: per quae [6]) viis latebroſis ſeſe convallibusque occultantes, cum [7]) adpeterent noctes, (luna etiamtum cornuta, ideoque nondum ſolido ſplendore fulgente) nauticos obſervabant. Quos cum in ſomnum ſentirent effuſos, per ancoralia quadrupedo gradu repentes, ſeſeque ſuſpenſis paſſibus iniectantes in ſcaphas, [8]) eisdem nihil opinantibus adſiſtebant, et [9]) incendente aviditate ſaevitiam, [10]) ne cedentium quidem ulli parcendo, obtruncatis omnibus, merces opimas [11]) velut viles nullis repugnantibus avertebant.

Haecque non diu ſunt perpetrata. Cognitis 3
enim [12]) pilatorum caeſorumque funeribus, nemo deinde ad has ſtationes adpulit navem: ſed ut Scironis praerupta letalia declinantes, litoribus Cypriis contigui navigabant, quae Iſauriae ſcopulis ſunt
controverſa. Procedente igitur mox tempore, cum 4
[13]) adventicium nihil inveniretur, relicta ora mari-

---

1) et latrociniis. 2) *Steph.* attamen. 3) Mſ. vehementes. *Steph.* vehementi. 4) *Steph.* Leonium. 5) vulgo τὸ *fame* deeſt. 6) Mſ. viis latebroſis convallibusque occult. 7) Mſ. appeterent noctis. 8) Mſ. eisdem enim nihil. 9) *Steph.* incitante. 10) *Steph.* ne cadentium. 11) *Steph.* velut viles. 12) Mſ. pilatorum caeſorumque funeribus. 13) adventitium.

tima in Lycaoniam adnexam Isauriae se contulerunt: ibique [14]) densis intersaepientes itinera praetenturis, provincialium et viatorum opibus pasce-
5 bantur. Excitavit hic ardor milites per municipia plurima, quae iisdem conterminant, dispositos et castella: et quisque serpentes latius pro viribus repellere moliens, nunc globis confertos, aliquoties et dispersos, multitudine superabatur ingenti: quae nata et educata inter editos recurvosque ambitus montium, eos ut loca plana persultat et mollia, missilibus obvios eminus lacessens, et ululatu truci
6 perterrens. Coactique aliquoties nostri pedites ad eos persequendos scandere clivos sublimes, etiamsi lapsantibus plantis, fruticeta prensando vel dumos, ad vertices venerint summos: inter arta tamen et invia nullas acies explicare permissi, nec firmare nisu valido gressus, hoste discursatore rupium abscissa volvente superne, periculose per prona discedunt; aut ex necessitate ultima fortiter dimicantes, ruinis ponderum immanium consternuntur.
7 Quamobrem circumspecta cautela observatum est deinceps; et cum edita montium petere coeperint grassatores, loci iniquitate milites cedunt. Ubi autem in planitie potuerint reperiri, quod contingit adsidue, nec exertare lacertos, nec crispare permissi tela, [15]) quae vehunt bina vel terna, pecudum ritu inertium trucidantur.

8 Metuentes igitur iidem latrones Lycaoniam magna parte campestrem, cum se impares nostris fore congressione stataria documentis frequentibus scirent, tramitibus deviis petivere Pamphyliam, diu quidem intactam, sed timore populationum et caedium, milite per omnia diffuso propinqua, magnis
9 undique praesidiis communitam. Raptim igitur

---

14) *vulg.* densis inter obsidentium itinera praetenturis. 15) *vulg.* veliunt.

properantes, ut motus ſui rumorem celeritate ni-
mia praevenirent, vigore corporum ac levitate con-
fiſi; per [16]) flexuoſas ſemitas ad ſummitates col-
lium tardius evadebant. Et cum ſuperatis difficul-
tatibus arduis, ad ſupercilia veniſſent fluvii Melanis
alti et verticoſi, qui pro muro tuetur accolas cir-
cumfuſus, [17]) augente nocte adulta terrorem, quie-
vere pauliſper lucem opperientes. Arbitrabantur
enim nullo impediente transgreſſi, inopino accurſu
adpoſita quaeque vaſtare: ſed incaſſum labores per-
tulere graviſſimos. Nam ſole orto, magnitudine 10
anguſti gurgitis, ſed profundi a tranſitu arceban-
tur: et dum piſcatorios quaerunt lenunculos, vel
innare temere contextis ratibus parant: effuſae le-
giones, quae hiemabant tunc apud [18]) Siden, iis-
dem impetu occurrere veloci. Et ſignis prope ripam
locatis ad manus comminus conſerendas, [19]) den-
ſata ſcutorum compage ſemet ſcientiſſime prae-
ſtruebant: auſos quoque aliquos fiducia nandi, vel
cavatis arborum truncis amnem permeare latenter,
facillime trucidarunt. Unde tentatis ad diſcrimen 11
ultimum artibus multum, cum nihil impetraretur,
pavore vique repellente extruſi, et quo tenderent,
ambigentes, venere prope oppidum Laranda. [20]) Ubi 12
victu recreati et quiete, poſtquam abierat timor,
vicos opulentos adorti, equeſtrium adiumento co-
hortium, quae caſu propinquabant, nec reſiſtere
planitie porrecta conati, digreſſi ſunt: retroque
concedentes, omne iuventutis robur relictum in 13
ſedibus acciverunt. Et quoniam inedia gravi ad-
flictabantur, locum petivere Paleas nomine, ver-
gentem in mare, valido muro firmatum; ubi con-
duntur nuncusque commeatus, distribui militibus

---

16) Mſ. plexuoſ. 17) *al.* urgente nocte adulta temporeque, quiev. 18) Mſ. Sidenisdem. 19) denſitas ſcutorum compagetem et ſcientiſſime. *Steph.* denſas ſcutorum compages ſcientiſſ. 20) *al.* Ubi.

omne latus Hauriae defendentibus adſueti. Circumſtetere igitur hoc munimentum per triduum et trinoctium: et cum neque acclivitas ipſa ſine diſcrimine [21]) adiri letali, nec cuniculis quidquam geri poſſet, nec procedebat ullum obſidionale commentum: maeſti excedunt, [22]) poſtrema vi ſubigente
14 maiora viribus adgreſſuri. Proinde concepta rabie ſaeviore, quam deſperatio incendebat et fames, amplificatis viribus ardore incohibili in excidium urbium matris [23]) Seleuciae efferebantur, quam Comes tuebatur Caſtricius, tresque legiones bellicis
15 ſudoribus induratae. Horum adventum praedocti ſpeculationibus fidis rectores militum, teſſera data ſollemni, armatos omnes celeri eduxere procurſu: et agiliter praeterito [24]) Calicadni fluminis ponte, cuius undarum magnitudo murorum adluit turres, in ſpeciem locavere pugnandi. Neque tamen exſilivit quisquam, nec permiſſus eſt congredi. Formidabatur enim flagrans veſania manus, et ſuperior numero, et ruitura ſine reſpectu ſalutis in ferrum.
16 Viſo itaque exercitu procul auditoque [25]) liticinum cantu, repreſſo gradu parumper ſtetere praedones: [26]) exertantesque minaces gladios, poſtea lentius
17 incedebant. Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, haſtisque feriens ſcuta (qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem) proximos iam geſtu terrebat. Sed eum in certamen alacriter conſurgentem revocavere ductores, rati intempeſtivum, anceps ſubire certamen, cum haud longe muri diſtarent, quorum tutela [27]) ſecuritas
18 poterat in ſolido locari cunctorum. [28]) Hac ita perſuaſione reducti intra moenia bellatores, obſeratis undique portarum aditibus, propugnaculis in-

---

21) Mſ. *et Steph.* adiri poſſit letali. 22) *Steph.* poſtremo ira ſubeunte. 23) inſolentia. 24) Mſ. Calydcanni. 25) *Steph.* latronum. 26) Mſ. *et Steph.* extantesque minantes. 27) *Steph.* Securi poterant in ſolido loca cuncta locare. 28) Mſ. Hac uti.

ſiſtebant et pinnis, congeſta undique ſaxa telaque
habentes in promptu, ut, ſi quis ſeſe [29]) proripuiſ-
ſet interius, multitudine miſſilium ſterneretur et la-
pidum. Illud tamen clauſos vehementer angebat, 19
quod captis navigiis, quae frumenta vehebant per
flumen, Iſauri quidem alimentorum copiis adflue-
bant: ipſi vero ſolitarum rerum cibos iam conſu-
mendo, inediae propinquantis aerumnas exitiales
horrebant. Haec ubi latius fama vulgaſſet, miſſae- 20
que relationes adſiduae Gallum Caeſarem permo-
viſſent: quoniam magiſter equitum longius ea tem-
peſtate diſtinebatur, iuſſus Comes Orientis Nebri-
dius, contractis undique militaribus copiis, ad exi-
mendam periculo civitatem amplam et opportunam,
ſtudio properabat ingenti: quo cognito abſceſſere
latrones, nulla re amplius memorabili geſta, [30]) di-
ſperſique, ut ſolent, avia montium petiere cel-
ſorum.

III. Eo adducta re per Iſauriam, rege Perſarum 1
bellis finitimis illigato, repellenteque a collimitiis
ſuis ferociſſimas gentes, quae mente quadam ver-
ſabili hoſtiliter eum ſaepe inceſſunt, et in nos arma
moventem aliquoties iuvant: Nohodares quidam
nomine e numero optimatum, incurſare Meſopota-
miam, quoties copia dederit, ordinatus, explora-
bat noſtra ſollicite, ſi reperiſſet usquam locum, vi
ſubita perrupturus. Et quia Meſopotamiae tractus 2
omnes crebro inquietari ſueti, praetenturis et ſta-
tionibus ſervabantur agrariis, laevorſum flexo iti-
nere Osdroenae ſubſederat extimas partes, novum
parumque aliquando tentatum commentum adgreſ-
ſus: quod ſi impetraſſet, [1]) fulminis modo cuncta
vaſtarat. Erat autem, quod agitabat, huiusmodi.
Batne municipium in Anthemuſia conditum Mace- 3

29) Mſ. proripuiſſet . . . teriaſ. 30) diſperſiſque. — 1) *al.* ful. inſtar.

donum manu priſcorum, ab Euphrate fluminis brevi ſpatio disparatur; refertum mercatoribus opulentis: ubi annua ſollemnitate, prope [2]) Septembris initium menſis, ad nundinas magna promiſcuae fortunae convenit multitudo, ad commercanda, quae Indi mittunt et Seres, aliaque plurima vehi terra marique conſueta.
4 Hanc regionem praeſtitutis celebritati diebus invadere parans dux ante dictus, per ſolitudines Aboraeque amnis herbidas ripas, ſuorum indicio proditus, qui admiſſi flagitii metu exagitati, ad praeſidia [3]) deſcivere Romana, absque ullo egreſſus effectu, deinde tabeſcebat immobilis.

1 IV. Saraceni tamen nec amici [1]) nobis umquam, nec hoſtes optandi, ultro citroque discurſantes, quidquid inveniri poterat, momento temporis parvi vaſtabant, milvorum rapacium ſimiles: qui ſi praedam diſpexerint celſius, volatu rapiunt celeri, aut,
2 niſi impetraverint, non immorantur. Super quorum moribus licet in actibus principis Marci, et poſtea aliquoties meminerim retuliſſe; tamen nunc
3 quoque pauca de iisdem expediam carptim. Apud has gentes, quarum exordiens initium ab Aſſyriis ad Nili cataractas porrigitur et confinia Blemmyarum, omnes pari ſorte ſunt bellatores, ſeminudi, coloratis ſagulis pube tenus [2]) amicti, equorum adiumento pernicium graciliumque camelorum per diverſa reptantes, in tranquillis vel turbidis rebus: nec eorum quisquam aliquando ſtivam adprehendit, vel arborem colit, aut arva ſubigendo [3]) quaeritat victum: ſed errant ſemper per ſpatia longe lateque diſtenta, ſine lare, ſine ſedibus fixis aut legibus: nec idem perferunt diutius caelum, aut tractus
4 unius ſoli illis umquam placet. Vita eſt illis ſemper in fuga: uxoresque mercenariae conductae ad

2) τὸ menſis *vulg. deeſt.* 3) *vulg.* discurrere. 1) Mſ. nobiscum quam nec hoſt. 2) Mſ. amiciti. 3) *al.* quaeritant.

tempus ex pacto: atque ut sit species matrimonii, dotis nomine futura coniunx hastam et tabernaculum offert marito, post statum diem, si id elegerit, discessura: et incredibile est, quo ardore apud eos in venerem uterque solvitur sexus. Ita autem, 5
quoad vixerint, late palantur, ut alibi mulier nubat, in loco pariat alio, liberosque procul educat, nulla copia quiescendi permissa. Victus universis 6
caro ferina est, lactisque abundans copia qua sustentantur, et herbae multiplices, et si quae alites capi per aucupium possint; et plerosque nos vidimus frumenti usum et vini penitus ignorantes. Hac- 7
tenus de natione perniciosa: nunc ad textum propositum revertamur.

V. Dum haec in Oriente aguntur, Arelate hie- 1
mem agens Constantius, post theatrales ludos atque circenses ambitioso editos adparatu, die sexto idus Octobres, qui imperii eius annum [1]) tricesimum terminabat, [2]) insolentiae pondera gravius librans, 2
si quid dubium deferebatur aut falsum, pro liquido accipiens et comperto, inter alia excarnificatum Gerontium [3]) Magnentianae Comitem partis, exsulari maerore multavit. Utque aegrum corpus quassari etiam levibus solet offensis, ita animus eius angustus et tener, quidquid increpuisset, ad salutis suae dispendium existimans factum aut cogitatum, insontium caedibus fecit victoriam luctuosam. Si 3
quis enim Militarium vel honoratorum, aut nobilis inter suos, rumore tenus esset insimulatus fovisse partes hostiles, iniecto onere catenarum in modum belluae trahebatur; et inimico urgente vel nullo, quasi sufficiente hoc solo quod nominatus esset, aut delatus, aut postulatus, capite vel multatione bonorum, aut insulari solitudine damnabatur.

1) Mſ. tricensimum. 2) Mſ. insolentiae. 3) *al.* Moguntianae.

4 [4]) Accedebant enim eius asperitati, ubi im-
minuta vel laesa amplitudo imperii dicebatur, et
iracundae suspicionum quantitati proximorum cru-
entae blanditiae, exaggerantium incidentia, et do-
lere impendio simulantium, si principis perditur
vita, a cuius salute velut filo pendere statum orbis
5 terrarum fictis vocibus exclamabant. Ideoque fer-
tur, neminem aliquando ob haec vel similia poenae
addictum, oblato de more elogio revocari iussisse,
quod inexorabiles quoque principes factitarunt. Et
exitiale hoc vitium, quod in aliis non numquam
intepescit, in illo, aetatis progressu effervescebat,
obstinatum eius propositum accendente adulatorum
cohorte.
6 Inter quos Paulus eminebat Notarius, ortus in
Hispania, [5]) glabro quidam sub vultu latens, odo-
randi vias periculorum occultas perquam sagax. Is
in Britanniam missus, ut Militares quosdam perdu-
ceret, ausos conspirasse Magnentio, cum reniti
non possent, [6]) iussa licentius supergressus, flumi-
nis modo fortunis complurium sese repentinus in-
fudit: et ferebatur per strages multiplices ac ruinas,
vinculis membra ingenuorum adfligens, et quosdam
obterens manicis, crimina scilicet multa consarci-
nando, a veritate longe discreta. Unde admissum
est facinus impium, quod Constantii tempus nota
7 inusserat sempiterna. [7]) Martinus agens illas pro-
vincias pro Praefectis, aerumnas innocentium gra-
viter gemens, saepeque obsecrans, ut ab omni cul-
pa immunibus parceretur, cum non impetraret, mi-
nabatur se discessurum: ut saltem id metuens per-
quisitor malevolus, tandem desineret quieti [8]) coa-
8 lites homines in aperta pericula proiectare. Per-

4) Accedebant enim eius asperitati ibi imminu . . . . amplitudo i. d. et iracundiae suspicionum quantitati proximorum cruentae bland. 5) Ms. glaber quidam. 6) *al.* his licentius. 7) Ms. Martinus agens. 8) *Steph.* traditos.

hoc minui ſtudium ſuum exiſtimans Paulus, ut erat in complicandis negotiis artifex dirus, [9]) unde ei Catenae inditum eſt cognomentum, Vicarium ipſum eos, quibus praeerat, adhuc defenſantem, ad ſortem periculorum communium traxit. Et inſtabat, ut eum quoque, cum Tribunis et aliis pluribus, ad comitatum imperatoris vinctum perduceret: quo percitus ille, exitio urgente [10]) abrupto, ferro eumdem adoritur Paulum. Et quia languente dextera letaliter ferire non potuit, iam diſtrictum mucronem in proprium latus impegit: hocque deformi genere mortis exceſſit e vita iuſtiſſimus, remora auſus miſerabiles caſus levare multorum. Quibus ita ſcelesſte patratis, Paulus cruore perfuſus, 9
[11]) reverſusque ad principis caſtra, multos coopertos pene catenis adduxit, in ſqualorem deiectos atque maeſtitiam: quorum adventu intendebantur eculei, uncosque parabat carnifex et tormenta. Et ex iis proſcripti ſunt plures, actique in exilium alii: nonnullos gladii conſumſere poenales. Nec enim quisquam facile meminit ſub Conſtantio, [12]) ubi ſuſurro tenus haec movebantur, quemquam abſolutum.

VI. Inter haec Orfitus Praefecti poteſtate re- 1
gebat urbem aeternam, ultra modum delatae dignitatis ſeſe efferens inſolenter: vir quidem prudens, et forenſium negotiorum oppido gnarus, ſed ſplendore liberalium doctrinarum minus, quam nobilem decuerat, inſtitutus: quo adminiſtrante, ſeditiones ſunt concitatae graves ob inopiam vini: cuius avidis uſibus vulgus [1]) intentum ad motus aſperos excitatur et crebros.

Et quoniam mirari poſſe quosdam peregrinos 2
exiſtimo haec lecturos, forſitan ſi contigerit, quam-

9) *al.* Catena. 10) Mſ. abrupto. 11) reverſusque ad Pr. 12) Mſ. ubi uſurio. 1) Mſ. intentus mutentus.

obrem cum oratio ad ea monstranda deflexerit, quae Romae gererentur, nihil praeter seditiones narratur, et tabernas, et vilitates harum similes alias: summatim causas perstringam, nusquam a veritate sponte propria digressurus.

3 Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem surgeret victura, dum erunt homines, Roma, ut augeretur sublimibus incrementis, foedere pacis aeternae Virtus convenit atque Fortuna, plerumque dissidentes: quarum si altera [2]) defuisset,
4 ad perfectam non venerat summitatem. Eius populus ab incunabulis primis adusque pueritiae tempus extremum, quod annis circumcluditur fere trecentis, circummurana pertulit bella: deinde aetatem ingressus adultam, post multiplices bellorum aerumnas, Alpes transcendit et fretum: in iuvenem erectus et virum, ex omni plaga, quam orbis ambit immensus, reportavit laureae triumphos: iamque vergens in senium, et nomine solo aliquo-
5 ties vincens, ad tranquilliora vitae discessit. Ideo urbs venerabilis post superbas efferatarum gentium cervices oppressas, latasque leges, fundamenta libertatis et retinacula sempiterna: velut frugi parens, et prudens, et dives, Caesaribus tamquam
6 liberis suis regenda patrimonii iura permisit. Et olim licet otiosae sint tribus, pacataeque centuriae, et nulla suffragiorum certamina, sed Pompiliani redierit securitas temporis: per omnes tamen, quotquot sunt, partes terrarum, ut domina [3]) suspicitur et regina: et ubique Patrum reverenda cum auctoritate canities, populique Romani nomen circumspectum et [4]) verecundum.

7 Sed laeditur hic coetuum magnificus splendor levitate paucorum incondita, ubi nati sint, non

---

2) absfuisset. 3) Mſ. suscipitur. 4) Mſ. verecundum.

reputantium, ſed tamquam [5]) indulta licentia vitiis,
ad errores lapſorum [6]) et laſciviam. Ut enim Si-
monides Lyricus docet, beate perfecta ratione vi-
cturo, ante alia patriam eſſe convenit glorioſam.
Ex his quidam aeternitati ſe commendari poſſe per 8
ſtatuas exiſtimantes, eas ardenter adfectant, quaſi
plus praemii ex figmentis aereis ſenſu carentibus
adepturi, quam ex conſcientia honeſte recteque fa-
ctorum: easque auro curant imbracteari: quod
[7]) Acilio Glabrioni delatum eſt primo, cum con-
ſiliis armisque regem ſuperaſſet Antiochum. Quam
autem ſit pulchrum, exigua haec ſpernentem et
minima, ad adſcenſus verae gloriae tendere longos
et arduos, ut memorat vates Aſcraeus, Cenſorius
Cato monſtravit: qui interrogatus, quamobrem in-
ter multos [8]) nobiles ſtatuam non haberet; malo,
inquit, ambigere bonos, quamobrem id non me-
ruerim: quam, quod eſt gravius, cur impetrave-
rim, muſſitare.

Alii ſummum decus in [9]) carrucis ſolito altiori- 9
bus, et ambitioſo veſtium cultu ponentes, ſudant
ſub ponderibus lacernarum, quas [10]) collis inſertas
cingulis ipſis adnectunt, [11]) nimia ſubtemninum te-
nuitate perflabiles; [12]) exſpectantes crebris agita-
tionibus, maximeque ſiniſtra, ut longiores fim-
briae [13]) tunicaeque perſpicue luceant, varietate
liciorum [14]) effigiatae in ſpecies animalium multi-
formes. Alii nullo quaerente, vultus ſeveritate 10
adſimulata, patrimonia ſua in immenſum extollunt,
cultorum ut puta feracium multiplicantes annuos
fructus, quae a primo ad ultimum ſolem ſe abunde
iactitant poſſidere: ignorantes profecto maiores

---

5) indulta licentiis ad errores. 6) Mſ. ad laſc. 7) Mſ. a Cilicio. 8) deeſt in Mſ. 9) Mſ. carruchis. - 10 Mſ. in collis inſerta. 11) Mſ. ne una. 12) perpia vilis expectantes . . . crebris a cogitationibus, maximeque ſiniſt. 13) *Steph. et* Mſ. tunicaeque. 14) Mſ. efficatae.

ſuos, per quos ita magnitudo Romana porrigitur, non divitiis eluxiſſe, ſed per bella ſaeviſſima, nec opibus, nec victu, nec indumentorum vilitate a gregariis militibus diſcrepantes, oppoſita cuncta
11 ſuperaſſe virtute. Hinc ex collaticia ſtipe Valerius humatur ille Poplicola: et ſubſidiis amicorum mariti, inops cum liberis uxor alitur Reguli: et dotatur ex aerario filia Scipionis, cum nobilitas florem adultae virginis, diuturnam abſentiam pauperis erubeſceret patris.

12 At nunc, ſi ad aliquem bene nummatum [15]) tumentemque ideo, honeſtus advena ſalutatum introiveris, primitus tamquam exoptatus ſuſcipieris: et interrogatus multa, coactusque mentiri, miraberis numquam antea viſus, ſummatem virum tenuem te ſic enixius obſervantem: ut poeniteat ob haec bona tamquam praecipua non vidiſſe ante decen-
13 nium [16]) Romam. Hacque adfabilitate confiſus, cum eadem poſtridie feceris, ut incognitus haerebis et repentinus, hortatore illo [17]) heſterno ... numerando, qui ſis vel unde venias, diutius ambigente. Agnitus vero tandem, et adſcitus in amicitiam, ſi te ſalutandi adſiduitati dederis trienno indiſcretus, et per [18]) totidem defueris tempus, reverteris ad paria perferenda: nec ubi eſſes interrogatus, et [19]) num e medio diſceſſeris, aetatem omnem fruſtra
14 in ſtipite conteres ſubmittendo. [20]) Cum autem intervallata temporibus convivia longa et noxia coeperint adparari, vel distributio ſollemnium ſportularum; anxia deliberatione tractatur, an exceptis iis, quibus viciſſitudo debetur, peregrinum invitari conveniet: et, ſi digeſto plene conſilio id [21]) placuerit

---

15) timentemque ideo. 16) Mſ. Romam. Hacque. 17) *al.* heſterna die mirando. 18) totidem defueris tempus, reverteris. 19) non te miſero. 20) Cum autem commotus intervallata. 21) *Steph.* placuerit fieri.

cuerit fieri, is adhibetur, qui pro domibus excubat
aurigarum, aut artem teſſerariam profitetur, aut
ſecretiora quaedam ſe noſſe confingit. Homines 15
enim eruditos et ſobrios ut infauſtos et inutiles vi-
tant: eo quoque accedente, quod et nomenclato-
res adſueti haec et talia venditare, mercede acce-
pta, [22]) lucris quosdam et prandiis inſerunt ſubditi-
cios ignobiles et obſcuros.

Menſarum enim voragines, et varias volupta- 16
tum illecebras, ne longius progrediar, praetermit-
to: illuc tranſiturus, quod quidam per ampla ſpa-
tia urbis, ſubverſasque ſilices, ſine periculi metu
properantes, equos velut publicos ſignatis, quod
dicitur, [23]) calceis agitant, familiarum agmina tam-
quam praedatorios globos poſt terga trahentes, ne
Sannione quidem, ut ait comicus, domi relicto:
quos [24]) imitatae matronae complures, opertis capi-
tibus et baſternis, per latera civitatis cuncta discur-
runt. Utque praeliorum periti rectores primo ca- 17
tervas denſas opponunt et fortes, deinde leves ar-
maturas, poſt iaculatores, ultimasque ſubſidiales
acies, ſi fors adegerit, [25]) invaſuras: ita praepoſitis
urbanae familiae ſuspenſae digerentibus ſollicite,
quos inſignes faciunt virgae dextris aptatae, velut
teſſera data caſtrenſi, iuxta vehiculi frontem omne
[26]) textrinum incedit: huic atratum coquinae ad-
iungitur miniſterium, deinde totum promiscue ſer-
vitium, cum [27]) otioſis plebeiis de vicinitate con-
iunctis: poſtrema multitudo ſpadonum, a ſenibus
in pueros deſinens, obluridi, distortaque linea-
mentorum compage [28]) deformes: ut quaqua inceſ-
ſerit quisquam, cernens mutilorum hominum agmi-
na, deteſtetur memoriam Semiramidis reginae illius

---

22) lucris quosdam. 23) Mſ. calcis agitant. 24) ſemitate. 25) iuvaturas. 26) mextrinum. 27) *al.* otioſae plebis. 28) Mſ. deformes.

veteris, quae teneros mares caſtravit omnium prima, velut vim iniectans naturae, [29]) eamdemque [30]) ab instituto curſu retorquens, quae inter ipſa oriundi crepundia, per primigenios [31]) ſeminis fontes, tacita quodammodo lege, vias propagandae poſteritatis oſtendit.

18 Quod cum ita ſit, paucae domus ſtudiorum ſeriis cultibus antea celebratae, nunc ludibriis ignaviae torpentis exundant, vocali ſono, [32]) perflabili tinnitu fidium reſultantes. Denique pro philoſopho cantor, et in locum oratoris doctor artium ludicrarum accitur: et bibliothecis ſepulcrorum ritu in perpetuum clauſis, organa [33]) fabricantur hydraulica, et lyrae ad ſpeciem carpentorum ingentes, tibiaeque et hiſtrionici geſtus inſtrumenta non levia.

19 Poſtremo ad id indignitatis eſt ventum, ut, cum peregrini ob formidatam haud ita dudum alimentorum inopiam pellerentur ab urbe praecipites, ſectatoribus diſciplinarum liberalium impendio paucis ſine reſpiratione ulla extruſis, tenerentur [34]) mimarum adſeclae veri, [35]) quique id ſimularunt ad tempus, et tria millia ſaltatricum ne interpellata quidem, cum choris totidemque remanerent magiſtris.

20 Et licet, quocumque oculos flexeris, feminas adſatim multas ſpectare cirratas, quibus, ſi nupſiſſent, per aetatem ter iam nixus poterat ſuppetere liberorum, adusque taedium pedibus pavimenta [36]) tergentes, iactari volubilibus gyris, dum exprimunt innumera ſimulacra, quae finxere fabulae theatrales.

21 Illud autem non dubitatur, quod, cum eſſet aliquando virtutum omnium domicilium Roma, ingenuos advenas plerique nobilium (ut Homerici ba-

---

29) Mſ. eumdemque. 30) *τὸ ab* deeſt in al. 31) Mſ. ſeminis fortes. 32) vocabili ſono perflabili. 33) *al.* fabricant ut. 34) Mſ. minimarum. 35) Mſ. quique. 36) Mſ. tergentis iactare.

carum ſuavitate Lotophagi) humanitatis multiformibus officiis retentabant. Nunc vero inanes flatus 22
quorumdam, vile eſſe, quidquid extra urbis pomoerium naſcitur, aeſtimant, praeter orbos et caelibes: nec credi poteſt, qua obſequiorum diverſitate coluntur homines ſine liberis Romae. Et quo- 23
niam apud eos, ut in capite [37]) mundi, morborum acerbitates celſius dominantur, ad quos vel ſedandos omnis profeſſio medendi [38]) torpeſcit; excogitatum eſt adminiculum ſoſpitale, ne quis amicum perferentem ſimilia videat: additumque eſt cautionibus paucis remedium aliud ſatis validum; ut [39]) famulos percontatum miſſos, quemadmodum valeant noti hac aegritudine colligati, non ante recipiant domum, quam lavacro purgaverint corpus. Ita etiam alienis oculis viſa metuitur labes. Sed 24
tamen, haec cum ita tutius obſerventur, quidam vigore artuum imminuto, rogati ad nuptias, ubi aurum dexteris manibus cavatis offertur, impigre vel usque Spoletium pergunt. Haec [40]) nobilium inſtituta.

Ex turba vero imae ſortis et [41]) paupertinae in 25
tabernis aliqui pernoctant vinariis: nonnulli velabris umbraculorum theatralium latent, quae Campanam imitatus laſciviam Catulus in aedilitate ſua ſuspendit omnium primus: aut pugnaciter aleis certant, turpi ſono fragoſis naribus introrſum reducto ſpiritu concrepantes: aut, quod eſt ſtudiorum omnium maximum, [42]) ab ortu lucis ad veſperam ſole fatiſcunt vel pluviis, [43]) per minutias aurigarum equorumque praecipua, vel delicta ſcrutantes. Et 26
eſt admodum mirum, videre plebem innumeram

---

37) mundiorum acerb. 38) Mſ. torrescit. 39) Mſ. τὸ *ut* deeſt. 40) Mſ. Nobilium eſt inſtituta. 41) *Steph.* paupertinae. 42) τὸ *lucis* deeſt al. 43) *al.* praemia aurigarum equorumque praecipua. *Steph.* vel praecipuas delitias.

mentibus ardore quodam infuſo, cum dimicatio-
num curulium eventu pendentem. Haec ſimilia-
que memorabile nihil vel ſerium agi Romae permit-
tunt. Ergo redeundum ad textum.

1 VII. Latius iam diſſeminata licentia oneroſus
bonis omnibus Caeſar, nullum poſt haec adhibens
modum, Orientis latera cuncta vexabat, nec hono-
ratis parcens, nec urbium primatibus, nec plebeiis.
2 Denique Antiochenſis ordinis vertices ſub uno elo-
gio iuſſit occidi; ideo efferatus, quod ei celebrari
vilitatem intempeſtivam urgenti, cum impenderet
inopia, gravius Rationabili reſponderunt: et periſ-
ſent ad unum, ni Comes Orientis tunc Honoratus
3 fixa conſtantia reſtitiſſet. Erat autem diritatis [1]) eius
hoc quoque indicium, nec obſcurum, nec latens,
quod ludicris cruentis delectabatur, et in circo ſex
vel ſeptem aliquoties vetitis certaminibus pugilum
viciſſim ſe concidentium, perfuſorumque ſanguine
4 ſpecie ut lucratus ingentia laetabatur. [2]) Accen-
derat ſuper his incitatum propoſitum ad nocendum
aliqua mulier vilis, quae ad palatium, ut popoſce-
rat, intromiſſa, inſidias ei latenter obtendi prodi-
derat ab militibus obſcuriſſimis: quam [3]) Conſtanti-
na exſultans, ut in tuto iam locata mariti ſalute,
muneratam vehiculoque impoſitam, per regiae ia-
nuas emiſit in publicum, ut iis illecebris alios quo-
5 que ad indicanda proliceret paria vel maiora. Poſt
haec Gallus Hierapolim profecturus, ut expeditioni
ſpecie tenus adeſſet, Antiochenſi plebi ſuppliciter
obſecranti, ut inediae dispelleret metum, quae per
multas difficilesque cauſas adfore iam ſperabatur,
non (ut mos eſt principibus, quorum diffuſa pote-
ſtas localibus ſubinde medetur aerumnis) disponi
quidquam ſtatuit, vel ex provinciis alimenta trans-
ferri conterminis: ſed Conſularem Syriae Theophi-

---

1) *τὸ eius* Mſ. deeſt. 2) Mſ. Accederat. 3) Mſ. Conſtantia.

lum prope adstantem, ultima metuenti multitudini dedit, adsidue replicando, quod invito rectore nullus egere poterit victu. Auxerunt haec vulgi 6
sordidioris audaciam: et cum ingravesceret penuria commeatuum, famis et furoris impulsu, Eubuli cuiusdam inter suos clari domum ambitiosam ignibus subditis inflammavit: rectoremque, ut sibi iudicio imperiali addictum, calcibus incessens et pugnis, conculcans seminecem laniatu miserando discerpsit. Post cuius lacrymosum interitum in unius exitio quisque imaginem periculi sui considerans, documento recenti similia formidabat.
Eodem tempore Serenianus ex Duce, cuius ignavia 7
populatam in Phoenice Cellsen ante retulimus, pulsatae maiestatis imperii reus iure postulatus ac lege, incertum qua potuit suffragatione absolvi: aperte convictus, familiarem suum cum pileo, quo caput operiebat, incantato vetitis artibus, ad templum misisse fatidicum, [4] quaeritatum expresse, an ei firmum portenderetur imperium, ut cupiebat, et cunctum. Duplexque iisdem diebus acciderat ma- 8
lum, quod et Theophilum insontem atrox [5] interceperat casus, et Serenianus dignus exsecratione cunctorum, innoxius modo non reclamante publico vigore discessit.

Haec subinde Constantius audiens, et quaedam 9
referente Thalassio doctus, quem obisse iam compererat lege communi: scribens ad Caesarem blandius, adiumenta paullatim illi subtraxit, sollicitari se simulans, [6] ne, uti est militare otium fere tumultuosum, in eius perniciem conspiraret, solisque scholis iussit esse contentum palatinis et protectorum, cum scutariis et gentilibus: et mandabat Domitiano, ex Comite [7] Largitionum, praefecto, ut,

---

4) Mſ. quaeritatum praesa. 5) Mſ. interceperat. 6) Mſ. ne vitiae. 7) Mſ. Largitionum Praefecto provecto.

cum in Syriam venerit, Gallum, quem crebro acciverat, ad Italiam properare blande hortaretur et
10 verecunde. Qui cum veniſſet ob haec feſtinatis itineribus Antiochiam, praeſtrictis palatii ianuis, contempto Caeſare, quem videri decuerat, ad praetorium cum pompa ſollemni perrexit: [8]) morbosque diu cauſatus, nec regiam introiit, nec proceſſit in publicum: ſed abditus multa in eius moliebatur exitium, addens quaedam relationibus ſupervacua,
11 quas ſubinde dimittebat ad principem. Rogatus ad ultimum, admiſſusque in conſiſtorium, ambage nulla praegreſſa, inconſiderate et leviter, Proficiſcere, inquit, ut praeceptum eſt, Caeſar, ſciens, quod ſi ceſſaveris, et tuas et palatii tui auferri iubebo propediem annonas. Hocque ſolo contumaciter dicto, ſubiratus abſceſſit, nec in conſpectum
12 eius poſtea venit ſaepius [9]) arceſſitus. Hinc ille commotus, ut iniuſta perferens et indigna, praefecti cuſtodiam protectoribus mandaverat fidis. Quo comperto Montius tunc quaeſtor, vafer quidem, ſed ad lenitatem propenſior, conſulens in commune, advocatos palatinarum primos ſcholarum adloquutus eſt mollius, [10]) docens nec decere haec fieri, nec prodeſſe: addensque vocis obiurgatorio ſono, quod, ſi id placeret, poſt ſtatuas Conſtantii deiectas, ſuper adimenda vita praefecto
13 conveniet ſecurius cogitari. His cognitis, Gallus ut ſerpens adpetitus telo vel ſaxo, iamque ſpes extremas opperiens, et ſuccurrens ſaluti ſuae quavis ratione, colligi omnes iuſſit armatos: et cum ſtarent
14 attoniti, diſtricta dentium acie ſtridens, *Adeſte,* inquit, *viri fortes mihi periclitanti vobiscum. Montius nos tumore inuſitato quodam et novo, ut rebelles et maieſtati recalcitrantes Auguſtae, per haec*

---

8) *Steph.* morboque diu vexatus. 9) Mſ. arceſſitus. 10) docens nec decere.

quae ſtrepit[11]) *incuſat: iratus nimirum, quod con-
tumacem praefectum, quid rerum ordo poſtulat,
ignorare diſſimulantem, formidine tenus iuſſerim
cuſtodiri.* Nihil morati poſt haec militares, avidi 15
ſaepe turbarum, adorti ſunt Montium primum, qui
divertebat in proximo, levi corpore ſenem, atque
morboſum: et hirſutis reſticulis [12]) cruribus eius
innexis, divaricatum ſine ſpiramento ullo adusque
praetorium traxere praefecti. Et eodem impetu 16
Domitianum praecipitem per ſcalas, itidem funibus
conſtrinxerunt: eosque coniunctos per ampla ſpatia
civitatis acri raptavere discurſu. Iamque artuum
et membrorum divulſa compage, ſuperſcandentes
corpora mortuorum, ad ultimam truncata deformi-
tatem, [13]) velut exſaturati [14]) mox abiecerunt in
flumen. Incenderat autem audaces usque ad inſa- 17
niam homines ad haec, quae neſariis egere conati-
bus, Luſcus quidam curator urbis ſubito viſus:
[15]) eos ut eiulans baiulorum praecentor, ad expe-
diendum, quod orſi ſunt, incitans vocibus crebris:
qui haud longe poſtea ideo vivus exuſtus eſt.

Et quia Montius inter [16]) dilaniantium manus 18
ſpiritum efflaturus, Epigonium et Euſebium, nec
profeſſionem, nec dignitatem ostendens, aliquoties
increpabat: qui ſint hi, magna quaerebatur induſtria,
et nequid intepeſceret, Epigonius e Lycia philoſophus
ducitur, et Euſebius ab [17]) Emiſſa Pittacas cognomen-
to, concitatus orator: eum quaeſtor non hos, ſed tri-
bunos fabricarum inſimulaſſet, promittentes armo-
rum ſi novas res agitari [18]) comperiſſent. Iisdem 19
diebus Apollinaris Domitiani gener, paulo ante
agens palatii Caeſaris curam, ad Meſopotamiam
miſſus a ſocero, per militares numeros immodice

---

11) Mſ. incuſat. 12) *τὸ eius* Mſ. deeſt. 13) Mſ. velut exaturatio. 14) *τὸ mox* Mſ. deeſt. 15) *al.* cumque eo Stenelaus baiulor. 16) Mſ. dilacinantium. 17) Mſ. ad dimiſſa pictacas cognomento. 18) *al.* coepiſſent.

ſcrutabatur, an quaedam altiora meditantis iam Galli ſecreta ſuſceperint ſcripta: qui compertis Antiochiae geſtis, per minorem Armeniam lapſus, Conſtantinopolim petiit, exindeque per protectores retractus, artiſſime tenebatur.

20 Quae dum ita ſtruuntur, indicatum eſt apud Tyrum indumentum regale textum occulte, incertum quo locante, vel cuius uſibus adparatum. Ideoque rector provinciae tunc pater Apollinaris, eiusdem nominis, ut conſcius ductus eſt: aliique congregati ſunt ex diverſis civitatibus multi, qui atrocium criminum ponderibus urgebantur.

21 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum, non celate, ut antea, turbidum ſaeviebat ingenium, a veri conſideratione detortum: et nullo impoſitorum vel compoſitorum fidem ſollemniter inquirente, nec [19]) diſcernente a ſocietate noxiorum inſontes, velut exturbatum e iudiciis fas omne diſceſſit; et cauſarum legitima ſilente defenſione, carnifex rapinarum ſequeſter, et obductio capitum, et bonorum ubique multatio verſabatur per orientales provincias: quas recenſere puto nunc opportunum, absque Meſopotamia, iam digeſta, cum bella [20]) Parthica dicerentur, et Aegypto, quam neceſſario aliud [21]) reieci ad tempus.

1 VIII. Superatis Tauri montis verticibus, qui ad ſolis ortum ſublimius attolluntur, Cilicia ſpatiis porrigitur late diſtentis, dives bonis omnibus terra: eiusque lateri dextro adnexa Iſauria, pari ſorte uberi palmite viret et frugibus multis: quam mediam
2 navigabile flumen Calycadnus interſcindit. Et hanc quidem, praeter oppida multa, duae civitates exornant, Seleucia, opus Seleuci regis, et Claudiopolis, quam deduxit coloniam Claudius Caeſar.

19) *al.* diſcerpente. 20) Mſ. Parthica . . . rentur. 21) Mſ. reieci. . . . ad tempus.

Isaura enim antehac [1]) nimium potens, olim sub-
versa ut rebellatrix internecivo, aegre vestigia cla-
ritudinis pristinae monstrat admodum pauca. Cili- 3
ciam vero, quae Cydno amne exsultat, Tarsus no-
bilitat, urbs perspicabilis: (hanc condidisse Perseus
memoratur, Iovis filius et Danaës, vel certe ex Ae-
thiopia profectus Sandan quidam nomine, vir opu-
lentus et nobilis) et Anazarbus auctoris vocabulum
referens: et Mopsuestia, vatis illius domicilium
Mopsi, quem a commilitio Argonautarum, cum
aureo vellere direpto redirent, errore abstractum,
[2]) delatumque ad Africae littus mors repentina con-
sumpsit: et ex eo, cespite punico tecti manes eius
heroici, dolorum varietati medentur plerumque
sospitales. Hae duae provinciae bello quondam 4
piratico catervis mistae praedonum, a Servilio pro-
consule missae sub iugum, factae sunt vectigales.
Et hae quidem regiones velut in prominenti terra-
rum lingua positae, [3]) ab orbe Eoo monte Amano
disparantur. Orientis vero limes in longum pro- 5
tentus et rectum, ab Euphratis fluminis ripis adus-
que supercilia porrigitur Nili, laeva Saracenis con-
terminans gentibus, dextra pelagi fragoribus pa-
tens: quam plagam [4]) Nicator Seleucus occupatam
auxit magnum in modum, cum post Alexandri Ma-
cedonis obitum successorio iure teneret regna Per-
sidis, efficaciae impetrabilis rex, ut indicat cogno-
mentum. Abusus enim multitudine hominum, 6
quam tranquillis in rebus diutius rexit, ex agresti-
bus habitaculis urbes construxit, multis opibus fir-
mas et viribus: quarum ad praesens pleraeque licet
Graecis nominibus adpellentur, quae iisdem ad ar-
bitrium imposita sunt conditoris, primogenia tamen

---

1) Ms. nemium potens. 2) *al.* delatum ad. 3) Ms. ab urbe.
4) *al.* Nicanor.

nomina non [5]) amittunt, quae eis Aſſyria lingua
inſtitutores veteres indiderunt.

7 Et prima poſt Osdroënam, quam (ut dictum eſt)
ab hac deſcriptione diſcrevimus, Commagena, nunc
Euphratenſis, clementer adſurgit; Hierapoli, [6]) ve-
tere Nino, et Samoſata civitatibus [7]) amplis il-
luſtris.

8 Dein Syria per ſpecioſam interpatet diffuſa pla-
nitiem. Hanc nobilitat Antiochia, mundō cognita
civitas, cui non certaverit alia advecticiis ita ad-
fluere copiis et internis, et Laodicea, et Apamia,
itidemque Seleucia, iam inde a primis auſpiciis flo-
rentiſſimae.

9 Poſt hanc [8]) acclinis Libano monti Phoenice,
regio plena gratiarum et venuſtatis, urbibus deco-
rata magnis et pulchris: in quibus amoenitate cele-
britateque nominum Tyrus excellit, Sidon et Be-
rytus, iisdemque pares, Emiſſa, et Damaſcus, ſae-
10 culis conditae priſcis. Has autem provincias, quas
Orontes ambiens amnis, imosque pedes Caſſii mon-
tis illius celſi praetermeans, funditur in Parthenium
mare, Cn. Pompeius ſuperato Tigrane, regnis Ar-
meniorum abstractas ditioni Romanae coniunxit.

11 Ultima Syriarum eſt Palaeſtina, per intervalla
magna protenta, cultis abundans terris et nitidis,
et civitates habens quasdam egregias, nullam nulli
cedentem, ſed ſibi viciſſim velut ad perpendiculum
aemulas: Caeſaream, quam ad honorem Octaviani
principis exaedificavit Herodes, et Eleutheropo-
lim, et Neapolim, itidemque Aſcalonem, [9]) Gazam,
12 aevo ſuperiore exſtructas. In his tractibus navige-
rum nusquam viſitur flumen: et in locis plurimis
aquae ſuapte natura calentes emergunt, ad uſus
aptae multiplicium medelarum. Verum has quoque

5) *al.* admittunt. 6) Mſ. Veterennino. 7) Mſ. amplis et il-
luſtris. 8) *al.* acclivis. 9) deeſt in Steph.

regiones pari ſorte Pompeius Iudaeis domitis, et Hieroſolymis captis, in provinciae ſpeciem, rectori delata iurisdictione, formavit.

13 Huic Arabia eſt conſerta, ex alio latere Nabataeis contigua; opima varietate commerciorum, caſtrisque oppleta validis et caſtellis, quae ad repellendos gentium vicinarum excurſus, ſollicitudo pervigil veterum per opportunos ſaltus erexit et cautos. Haec quoque civitates habet inter oppida quaedam ingentes, Boſtram et Geraſam atque Philadelphiam, murorum firmitate cautiſſimas. Hanc provinciae impoſito nomine, rectoreque attributo, obtemperare legibus noſtris Traianus compulit imperator, incolarum tumore ſaepe contuſo, cum glorioſo Marte Mediam urgeret et Parthos.

14 Cyprum itidem inſulam procul a continenti diſcretam et portuoſam, inter municipia crebra urbes duae faciunt claram, Salamis et Paphus: altera Iovis delubris, altera Veneris templo inſignis. Tanta tamque multiplici fertilitate abundat rerum omnium eadem Cyprus, ut nullius externi indigens adminiculi, indigenis viribus, a fundamento ipſo carinae ad ſupremos usque carbaſos aedificet onerariam navem, omnibusque armamentis inſtructam
mari committat. Nec piget dicere, avide magis 15
hanc inſulam populum Romanum invaſiſſe, quam iuſte. Ptolemaeo enim rege foederato nobis et ſocio, ob aerarii noſtri anguſtias iuſſo ſine ulla culpa proſcribi, ideoque hauſto veneno voluntaria morte deleto, et tributaria facta eſt, et velut hoſtiles eius exuviae claſſi impoſitae, in urbem advectae ſunt per Catonem. Nunc repetetur ordo geſtorum.

1 IX. Inter has ruinarum varietates, a Niſibi, quam tuebatur accitus Urſicinus, cui nos obſequuturos iunxerat imperiale praeceptum, diſpicere litis exitialis ſemina cogebatur, abnuens et reclamans adulatorum oblatrantibus turmis: bellicoſus ſane

milesque ſemper et militum ductor, ſed forenſibus iurgiis longe discretus: qui metu ſui discriminis anxius, cum accuſatores quaeſitoresque[1]) ſubditivos ſibi conſociatos ex iisdem foveis cerneret emergentes, [2]) quae clam palamve agitabantur, occultis Conſtantium litteris edocebat, implorans ſubſidia, quorum metu tumor notiſſimus Caeſaris exhalaret.
2 Sed cautela nimia in peiores haeſerat plagas, ut narrabimus poſtea, aemulis conſarcinantibus inſidias graves apud Conſtantium, caetera medium principem, ſed ſi quid [3]) auribus eius huiusmodi quivis infudiſſet ignotus, acerbum et implacabilem, et in hoc cauſarum titulo diſſimilem ſui.
3 Proinde die funeſtis interrogationibus praeſtituto, imaginarius iudex equitum reſedit magiſter, adhibitis aliis iam, quae eſſent agenda, praedoctis: et adſiſtebant hincinde notarii, quid quaeſitum eſſet, quidve reſponſum, curſim ad Caeſarem perferentes: cuius imperio truci, ac ſtimulis reginae, exertantis aurem ſubinde per aulaeum, nec diluere obiecta permiſſi, nec defenſi periere complures.
4 Primi igitur omnium ſtatuuntur Epigonius et Euſebius, ob nominum gentilitatem oppreſſi. Praediximus enim Montium, ſub ipſo vivendi termino, his vocabulis adpellatos fabricarum culpaſſe tribunos, ut adminicula [4]) futurae molitioni pollicitos.
5 Et Epigonius quidem amictu tenus philoſophus, ut adparuit, prece fruſtra tentata, ſulcatis lateribus, mortisque metu admoto, turpi confeſſione cogitatorum ſocium, quae nulla erant, fuiſſe firmavit, cum nec vidiſſet quidquam nec audiſſet, penitus expers forenſium rerum: Euſebius vero obiecta fidentius negans, [5]) ſuſpenſus in eodem gradu con-

---

1) ſubditivos. 2) *Steph.* quaedam quae palam ag. 3) *τὸ eius* deeſt in Mſ. 4) futurae ultioni. 5) ſuspenſus in eodem gradu cuctantia eſt et id latrocinium.

ſtantiae ſtetit, latrocinium illud eſſe, non iudicium clamans. Cumque pertinacius, ut legum gnarus, 6
accuſatorem flagitaret atque ſollemnia, doctus id Caeſar, libertatemque ſuperbiam ratus, tamquam obtrectatorem audacem excarnificari praecepit: qui ita eviſceratus, ut cruciatibus membra deeſſent, implorans caelo iuſtitiam, torvum renidens fundato pectore manſit immobilis, nec ſe incuſare, nec quemquam alium paſſus: et tandem nec confeſſus nec confutatus, cum abiecto conſorte poenali eſt morte multatus. Et ducebatur intrepidus temporum iniquitati inſultans, imitatus Zenonem illum veterem Stoicum, qui ut mentiretur quaedam, laceratus diutius, avulſam ſedibus linguam ſuam cum cruento ſputamine in oculos interrogantis [6]) Cyprii regis impegit. Poſt haec indumentum regale quae- 7
rebatur: et miniſtris fucandae purpurae tortis, confeſſisque pectoralem tuniculam ſine manicis textam, Maras quidam nomine inductus eſt (ut appellant Chriſtiani) diaconus: cuius prolatae litterae ſcriptae Graeco ſermone ad Tyrii textrini praepoſitum, celerari ſpeciem perurgebant: quam autem non indicabant: denique etiam idem adusque diſcrimen vitae vexatus, nihil fateri compulſus eſt. Quae- 8
ſtione igitur per multiplices dilatata fortunas, cum ambigerentur quaedam, nonnulla levius actitata conſtaret, poſt multorum clades Apollinares ambo, pater et filius, in exſilium acti, cum ad locum Crateras nomine perveniſſent, villam ſcilicet ſuam, quae ab Antiochia [7]) viceſimo et quarto disiungitur lapide, ut mandatum eſt, fractis cruribus occiduntur.

Poſt quorum necem nihilo lenius ferociens Gal- 9
lus, ut leo cadaveribus paſtus, multa huiusmodi

---

6) Mſ. et *Steph.* Cyprini. 7) *al.* viceſimo.

ſcrutabatur: quae ſingula narrare non refert, ne profeſſionis modum, [8]) quod evitandum eſt, excedamus.

(A. C. 354.)

1 X. Haec dum Oriens diu perferret, caeli reſe-
rato tepore, Conſtantius conſulatu ſuo ſepties, et
Caeſaris ter, egreſſus Arelate Valentiam petit, in
[1]) Gundomadum et Vadomarium fratres Alamanno-
rum reges arma moturus, quorum crebris [2]) excur-
ſibus vaſtabantur confines limitibus terrae Gallo-
2 rum. Dumque ibi diu moratur, commeatus op-
periens, quorum translationem ex Aquitania [3]) verni
imbres ſolito crebriores prohibebant, auctique tor-
rentes, [4]) Herculanus advenit protector domeſticus,
Hermogenis ex magiſtro equitum filius, apud Con-
ſtantinopolim, ut ſupra retulimus, [5]) populari
quondam turbela discerpti: quo veriſſime referente,
quae Gallus egerat, damnis ſuper praeteritis mae-
rens, et futurorum timore ſuspenſus, angorem
3 animi, quamdiu potuit, emendabat. Miles tamen
interea omnis apud Cabillona collectus, morarum
impatiens ſaeviebat, hoc irritatior, quod nec ſub-
ſidia vivendi ſuppeterent, alimentis nondum ex uſu
4 translatis. Unde Rufinus ea tempeſtate praefectus
praetorio, ad discrimen truſus eſt ultimum. Ire
enim ipſe compellebatur ad militem, quem exagi-
tabat inopia ſimul et feritas, et alioquin coalito
more in ordinarias dignitates aſperum ſemper et
ſaevum, ut ſatisfaceret, atque monſtraret, quam
5 ob cauſam annonae convectio ſit impedita. Quod
opera conſulta cogitabatur aſtute, ut hoc inſidia-
rum genere [6]) Galli periret avunculus, ne eum ut

---

8) Mſ. ſaevitatum. 1) Gundoundum. 2) Mſ. excurſa. 3) Mſ. averni. *Steph.* Arverni. 4) *al.* Arculanus. 5) populari ut quondam. 6) Mſ. talis.

praepotens acueret [7]) in fiduciam, exitiosa coeptantem. Verum navata est opera diligens; [8]) hocque dilato, Eusebius praepositus cubiculi missus est Cabillona, aurum secum perferens: quo per turbulentos seditionum [9]) concitores occultius distributo, et tumor consenuit militum, et salus est in tuto locata praefecti. Deinde cibo abunde perlato, castra die praedicto sunt mota. Emensis itaque 6
difficultatibus multis, et nive obrutis callibus pluribus, ubi prope Rauracum ventum est ad supercilia fluminis Rheni, resistente multitudine Alamanna, pontem suspendere navium compage Romani vi nimia vetabantur, ritu grandinis undique convolantibus telis: et cum id impossibile videretur, Imperator cogitationibus magnis attonitus, quid capesseret, ambigebat. Ecce autem ex improviso index qui- 7
dam regionum gnarus advenit, et mercede accepta vadosum locum nocte monstravit, unde superari potuit flumen: et potuisset aliorsum [10]) intentis hostibus [11]) exercitus inde transgressus, nullo id opinante, cuncta vastare, ni pauci ex eadem gente, quibus erat honoratioris militiae cura commissa, populares suos haec per nuntios docuissent occultos, ut quidam existimabant. Infamabat autem 8
haec suspicio Latinum domesticorum comitem, et Agilonem tribunum stabuli, atque Scudilonem scutariorum rectorem, qui tunc ut dextris suis gestantes Remp. colebantur. At barbari suscepto 9
pro instantium rerum ratione consilio, dirimentibus forte auspicibus, vel congredi prohibente auctoritate sacrorum, mollito vigore, quo fidentius resistebant, optimates misere delictorum veniam petituros et pacem. Tentis igitur regis utriusque lega- 10

7) Mſ. ad fiduc. 8) Mſ. hacque delato. *utrumque in aliis deest.* 9) Mſ. concitores. 10) Mſ. mittentis. 11) *Haec verba in al. desunt: in Mſ. vero sic leguntur:* exercitus deinde transgressus nullo id opinaute cuncta vastarem.

tis, et negotio tectius diu pensato, cum pacem oportere tribui, quae iustis conditionibus petebatur, eamque ex re tum fore sententiarum via concinens adprobasset, advocato in concionem exercitu, Imperator pro tempore pauca dicturus, tribunali adsistens, circumdatus potestatum coetu cellarum, ad hunc disseruit modum:

11 *Nemo quaeso miretur, si post exsudatos labores itinerum longos, congestosque adfatim commeatus, fiducia vestri ductante, barbaricos pagos adventans, velut mutato repente consilio ad placidiora*
12 *diverti. Pro suo enim loco et animo quisque vestrum reputans, id* [12]) *inveniet verum, quod miles ubique, licet membris vigentibus firmus, se solum vitamque propriam circumspicit et defendit: Imperator vero officiorum, dum aequis omnibus alienae custos salutis, nihil non ad sui spectare tutelam* [13]) *rationes populorum cognoscit, et remedia cuncta, quae status negotiorum admittit, arripere debet alacriter, se-*
13 *cunda numinis voluntate delata. Ut in breve igitur conferam, et ostendam, qua ex causa omnes vos simul adesse volui, commilitones mei fidissimi, accipite aequis auribus, quae succinctius explicabo. Veritatis enim* [14]) *absolutus sermo ac semper est*
14 *simplex. Arduos vestrae gloriae gradus, quos fama per plagarum quoque accolas extimarum diffundit, excellenter accrescens, Alamannorum reges et populi formidantes, per oratores, quos videtis, summissis cervicibus concessionem praeteritorum poscunt et pacem: quam ut cunctator et cautus utilimque monitor, si vestra voluntas adest, tribui debere censeo, multa contemplans: primo, ut Martis ambigua declinentur: dein, ut auxiliatores pro adversa-*

12) Mss. inveniet. 13) Mss. ratio . . . . et remedia. 14) Mss. absolimo semper ac perest simplex.

versariis adsciscamus, quod pollicentur: tum autem, ut incruenti mitigemus ferociae flatus, perniciosos saepe provinciis: postremo id reputantes, quod non ille hostis vincitur solus, qui cadit in acie, pondere armorum oppressus et virium; sed multo tutius etiam tuba tacente, [15]) *sub iugum mittitur voluntarius, qui sentit expertus, nec fortitudinem in rebelles, nec lenitatem in supplices animos deesse. In* 15
summa, tamquam arbitros vos, quid suadetis, opperior, ut princeps tranquillus temperanter adhibere modum adlapsa felicitate decernens. Non enim inertiae, sed modestiae humanitatique, mihi credite, hoc, quod recte consultum est, adsignabitur.

Mox dicta finierat, multitudo omnis, [16]) ad 16
quae Imperator voluit, promptior, laudato consilio, consensit in pacem, ea ratione maxime percita, quod norat expeditionibus crebris, Fortunam eius in malis tantum civilibus vigilasse: cum autem bella moverentur externa, accidisse plerumque luctuosa. Icto post haec foedere gentium ritu, perfectaque sollemnitate, Imperator Mediolanum ad hiberna discessit.

XI. Ubi curarum abiectis ponderibus aliis, 1
tamquam [1]) nodum Gordium difficillimum, Caesarem convellere nisu valido cogitabat: eique deliberanti cum proximis, clandestinis colloquiis et nocturnis, qua vi, quibusve commentis id fieret, antequam effundendis rebus pertinacius incumberet confidentia: acciri mollioribus scriptis per simulationem tractatus publici nimis urgentis, eumdem placuerat Gallum, ut auxilio destitutus, sine ullo interiret obstaculo. Huic sententiae versabilium 2
adulatorum refragantibus globis (inter quos erat

---

15) *al.* iugo. 16) Ms. atque. 1) *Al.* nodum et odium. Ms. odiem.

Arbetio ad insidiandum acer et flagrans, et Eusebius tunc praepositus cubiculi, effusior ad nocendum) id occurrebat, Caesare discedente Ursicinum in Oriente perniciose relinquendum, si nullus esset,
3 qui prohiberet, altiora meditaturum. Iisdemque residui regii accessere spadones, quorum ea tempestate plus habendi cupiditas ultra mortalem modum adolescebat, inter ministeria vitae secretioris per arcanos susurros nutrimenta fictis criminibus subserentes: qui ponderibus invidiae gravioris virum fortissimum opprimebant, subolescere imperio adultos eius filios mussitantes, decore corporum favorabiles et aetate, per multiplicem armaturae scientiam agilitatemque membrorum inter quotidiana proludia exercitus, consulto consilio cognitos: Gallum suopte ingenio trucem per suppositos quosdam ad saeva facinora ideo animatum, ut eo digna omnium ordinum detestatione exoso, ad magistri equitum liberos principatus insignia transferantur.

4 Cum haec taliaque sollicitas eius aures everberarent, expositas semper huiusmodi rumoribus et patentes, varia animo tum miscente consilia, tandem id ut optimum factu elegit: et Ursicinum primum ad se venire summo cum honore mandavit, ea specie, ut pro rerum tunc urgentium captu disponeretur concordi consilio, quibus virium incrementis Parthicarum gentium arma minantium
5 impetus frangerentur. Et ne quid suspicaretur adversi venturus, vicarius eius, dum redit, Prosper missus est Comes: acceptisque literis, et copia rei vehicularíae data, Mediolanum itineribus [a]) properavimus magnis.

6 Restabat, ut Caesar post haec properaret accitus: et abstergendae causa suspicionis sororem suam, eius uxorem, Constantius ad se tandem de-

---

a) properamus Mſ.

ſideratam venire multis fictisque blanditiis hortabatur. Quae licet ambigeret, metuens ſaepe cruentum; ſpe tamen, quod eum lenire poterat ut germanum, profecta, cum Bithyniam introiſſet, in ſtatione, quae Caenos Gallicanos adpellatur, abſumpta eſt vi febrium repentina. Cuius poſt obitum maritus contemplans cecidiſſe fiduciam, qua ſe fultum exiſtimabat, anxia cogitatione, quid moliretur, haerebat. Inter res enim impeditas et tur- 7
bidas; ad hoc unum mentem ſollicitam dirigebat, quod Conſtantius cuncta ad ſuam ſententiam conferens, nec ſatisfactionem ſuſcipiet aliquam, nec erratis ignoſcet: ſed ut erat in propinquitatis perniciem inclinatior, laqueos ei latenter obtendens, ſi cepiſſet incautum, morte multaret. Eo neceſſi- 8
tatis adductus, ultimaque, ni vigilaſſet, opperiens, principem locum, ſi qua patuiſſet copia, adfectabat: ſed perfidiam proximorum ratione bifaria [3]) verebatur, [4]) qui eum ut truculentum horrebant et levem, [5]) quique altiorem Conſtantii fortunam in discordiis civilibus formidabant. Inter has cura- 9
rum moles immenſas, Imperatoris ſcripta ſuſcipiebat adſidua, monentis orantisque, ut ad ſe veniret, et mente monſtrantis obliqua, rem publicam nec poſſe dividi, nec debere, ſed pro viribus quemque ei ferre ſuppetias fluctuanti, nimirum Galliarum indicans vaſtitatem. Quibus ſubſerebat non adeo 10
vetus exemplum, quod Diocletiano et eius collegae, ut adparitores, Caeſares non reſides, ſed ultro citroque discurrentes obtemperabant: et in Syria Auguſti vehiculum iraſcentis per ſpatium [6]) mille paſſuum fere pedes antegreſſus eſt Galerius purpuratus.

---

3) Mſ. deferebatur. 4) *Steph.* et Mſ. qui. 5) *Steph.* et Mſ. quique. 6) *al.* mille paſſus.

11 Advenit poſt multos [7] Scudilo ſcutariorum tri-
bunus, velamento ſubagreſtis ingenii perſuaſionis
opifex callidus: qui eum adulabili ſermone feriis
admiſto, ſolus omnium proficiſci pellexit, vultu
adſimulato ſaepius replicando, quod flagrantibus
votis eum videre frater cuperet patruelis, quod per
imprudentiam geſtum eſt, remiſſurus ut mitis et
clemens: participemque eum ſuae maieſtatis adſci-
tum, [8] et futurum laborum quoque ſocium, quos
12 Arctoae provinciae diu feſſae poſcebant. Utque
ſolent manum iniectantibus fatis hebetari ſenſus ho-
minum et obtundi, his illecebris ad meliorum ex-
ſpectationem erectus, egreſſusque Antiochia numi-
ne laevo ductante, prorſus ire tendebat de fumo,
ut proverbium loquitur vetus, ad flammam: et in-
greſſus Conſtantinopolim, tamquam in rebus pro-
ſperis et ſecuris, editis equeſtribus ludis, capiti
[9] Coracis aurigae coronam impoſuit ut victoris.
13 Quo cognito Conſtantius ultra mortalem mo-
dum exarſit: ac ne quo caſu idem Gallus de futuris
incertus, agitare quaedam conducentia ſaluti ſuae
per itinera conaretur, remoti ſunt omnes de in-
14 duſtria milites agentes in civitatibus perviis. Eo-
que tempore Taurus quaeſtor ad Armeniam miſſus,
confidenter nec adpellato eo nec viſo transivit.
Venere tamen aliqui iuſſu Imperatoris, adminiſtra-
tionum ſpecie diverſarum, eumdem, ne commove-
re ſe poſſet, neve tentaret aliquid occulte, cuſto-
dituri: inter quos Leontius erat, poſtea urbi prae-
fectus, ut quaeſtor, et Lucillianus quaſi domeſti-
corum Comes, et ſcutariorum tribunus nomine
15 Bainobaudes. Emenſis itaque longis intervallis et
planis, cum Hadrianopolim introiſſet urbem Hae-
mimontanam, Uſcudamam antehac adpellatam,
feſſasque labore diebus duodecim recreans vires,

7) Mſ. Cubiculo. 8) Mſ. et futurum. 9) Mſ. Thoracis.

comperit Thebeas legiones in vicinis oppidis hiemantes, consortes suos misisse quosdam, eum, ut remaneret, promissis fidis hortaturos et firmis, fiducia sui abunde per stationes locati confines: sed observante cura pervigili proximorum, nullam videndi vel audiendi, quae ferebant, furari potuit facultatem. Inde aliis super alias urgentibus litteris 16
exire, et decem vehiculis publicis, ut praeceptum est, usus, relicto palatio omni, praeter paucos tori ministros et mensae, quos [10]) adduxerat secum, squalore concretus celerare gradum compellebatur adigentibus multis, temeritati suae subinde flebiliter imprecatus, [11]) quae eum iam despectum et vilem arbitrio subdiderat infimorum. Inter haec ta- 17
men per inducias naturae conquiescentis, sauciabantur eius sensus circumstridentium terrore larvarum: interfectorumque catervae, Domitiano et Montio praeviis, correptum eum, ut existimabat in somnis, uncis furialibus obiectabant. [12]) Solutus 18
enim corporeis nexibus animus, semper vigens motibus indefessis, et cogitationibus subiectus et curis, quae mortalium sollicitant mentes, colligit visa nocturna, quas phantasias nos adpellamus.

Pandente itaque viam fatorum sorte tristissima, 19
qua praestitutum erat eum vita et imperio spoliari, [13]) itineribus interiectis permutatione iumentorum emensis, venit Petobionem oppidum Noricorum: ubi [14]) reseratae sunt insidiarum latebrae omnes, et [15]) Barbatio repente adparuit Comes, qui sub eo domesticis praefuit, cum Apodemio agente in rebus, milites ducens, quos beneficiis suis oppigneratos elegerat Imperator, certus, nec praemiis nec miseratione ulla posse deflecti.

---

10) *al.* adiunxerat. 11) *Steph.* quod. 12) Mſ. ſolutus. 13) Mſ. itineribus eiectis *al.* interiectis. 14) Mſ. reservatae. 15) Mſ. Barbaratio.

20 Iamque non [16]) adumbratis fallaciis res agebatur; ſed qua palatium eſt extra muros, armatis omne circumdedit. Ingreſſusque obſcuro iam die, ablatis regiis indumentis, Caeſarem tunica texit et paludamento communi, eum poſt haec nihil paſſurum velut [17]) mandato principis iurandi crebritate confirmans: et *ſtatim*, inquit, [18]) *exſurge:* et inopinum carpento privato impoſitum, ad Iſtriam duxit prope oppidum Polam, ubi quondam peremptum Conſtantini filium accepimus Criſpum.
21 Et cum ibi ſervaretur artiſſime, terrore propinquantis exitus iam praeſepultus, adcurrit Euſebius, cubiculi tunc praepoſitus, Pentadiusque notarius, et Mellobaudes armaturarum tribunus, iuſſu Imperatoris [19]) compulſuri eum ſingillatim docere, quam ob cauſam quemque apud Antiochiam necatorum
22 iuſſerat trucidari. Ad quae Adraſteo pallore perfuſus, hactenus valuit loqui, quod pleroſque incitante coniuge iugulaverit Conſtantina: ignorans profecto, Alexandrum Magnum urgenti matri, ut occideret quemdam inſontem, et dictitanti, ſpe impetrandi poſtea, quae vellet, eum ſe per novem menſes utero portaſſe praegnantem, ita reſpondiſſe prudenter: *Aliam, parens optima, poſce mercedem; hominis enim ſalus beneficio nullo penſatur.*
23 Quo comperto, [20]) irrevocabili ira princeps percitus et dolore, fiduciam omnem fundandae ſecuritatis in eodem poſuit abolendo. Et miſſo Sereniano, quem in crimen maieſtatis vocatum, praeſtigiis quibusdam abſolutum [21]) eſſe ſupra monſtravimus, Pentadio quinetiam notario, et Apodemio agente in rebus, eum capitali ſupplicio deſtinavit: et ita colligatis manibus in modum noxii cuiusdam latro-

---

16) Mſ. umbratis. 17) Mſ. mandatu. 18) Mſ. exurgeret inopinum. 19) Mſ. compulſi. 20) *Steph.* irrevocabili Princeps percitus dolore. 21) Mſ. eſſe ſupra monſtravimus.

nis cervice abſciſſa, ereptaque vultus et capitis dignitate, cadaver eſt relictum informe, paullo ante urbibus et provinciis formidatum. Sed vigilavit 24
utrubique ſuperni numinis aequitas. Nam et [22]) Gallum actus oppreſſere crudeles, et non diu poſtea ambo cruciabili morte abſumpti ſunt, qui eum, licet nocentem, blandius palpantes, periuriis adusque plagas perduxere letales: quorum Scudilo deſtillatione iecoris pulmones vomitans interiit: Barbatio, qui in eum [23]) iam diu falſa compoſuerat crimina, cum ex magiſterio peditum altius niti quorumdam ſuſurris [24]) incuſaretur, damnatus, exſtincti per fallacias Caeſaris manibus [25]) lacrymoſo obitu parentavit.

Haec et huiusmodi quaedam innumerabilia ul- 25
trix facinorum impiorum, bonorumque praemiatrix aliquoties operatur Adraſtia (atque utinam ſemper!) quam vocabulo duplici etiam Nemeſin adpellamus: Ius quoddam ſublime numinis efficacis, humanarum mentium opinione lunari circulo ſuperpoſitum, vel, ut definiunt alii, ſubſtantialis tutela generali potentia partilibus praeſidens fatis: quam theologi veteres fingentes Iuſtitiae filiam, ex abdita quadam aeternitate tradunt omnia deſpectare terrena. Haec 26
ut regina cauſarum, et arbitra rerum ac disceptatrix, urnam ſortium temperat; accidentium vices alternans: voluntatumque noſtrarum exorſa interdum alio, quam quo contendebant, exitu terminans, multiplices actus permutando convolvit. Eademque neceſſitatis inſolubili retinaculo mortalitatis vinciens faſtus tumentes incaſſum, et incrementorum detrimentorumque momenta [26]) verſans, ut novit, nunc erectas mentium cervices opprimit et enervat: nunc bonos ab imo ſuſcitans, ad beno

22) *al.* Gallum obitu. 23) Mſ. iamdiu. 24) Mſ. incauſaretur. 25) Mſ. librimoſo. 26) verſabilis.

vivendum extollit. Pinnas autem ideo illi fabulosa
vetustas aptavit, ut adesse velocitate voluceri cunctis
existimetur: et praetendere gubernaculum dedit,
eique subdidit rotam, ut universitatem regere per
elementa discurrens omnia non ignoretur.
27 Hoc immaturo interitu, ipse quoque sui pertae-
sus, excessit e vita aetatis anno nono atque [27]) vigesi-
mo, cum quadriennio imperasset: natus apud Tuscos
in Massa Veternensi, patre Constantio, Constantini
fratre Imperatoris, matreque Galla sorore Rufini
et Cerealis, quos trabeae consulares nobilitarunt,
28 et [28]) praefecturae. Fuit autem forma conspicuus
bona, decente filo corporis, membrorumque recta
compage, flavo capillo et molli, barba licet recens
emergente lanugine tenera, ita tamen, ut maturius
[29]) auctoritas emineret: tantum a temperatis mo-
ribus Iuliani differens fratris, quantum inter Ve-
29 spasiani filios fuit Domitianum et Titum. Adsum-
ptus autem in amplissimum fortunae fastigium, ver-
sabiles [30]) eius motus expertus est, [31]) qui ludunt
mortalitatem; nunc evehentes quosdam ad sidera,
nunc in Cocyti profunda mergentes. Cuius rei cum
innumera sint exempla, pauca tactu summo trans-
30 curram. Haec fortuna mutabilis et inconstans fecit
Agathoclem Siculum ex figulo regem, et Diony-
sium, gentium quondam terrorem, Corinthi litte-
31 rario ludo praefecit. Haec Adramytenum An-
driscum in [32]) fullonio natum, ad Pseudo-Philippi
nomen evexit: et Persei legitimum filium artem
32 ferrariam ob quaerendum docuit victum. Eadem
Mancinum post imperium [33]) dedidit Numantinis,
Samnitum atrocitati Veturium, et Claudium Corsis,
[34]) substravitque feritati Carthaginis Regulum;

---

27) Mſ. vicensimo. 28) Mſ. Praefecturae . . . , autem forma. 29) Mſ. fenestras. 30) τὸ *eius* Mſ. deest. 31) Mſ. quae. 32) *al.* fullonia. 33) τὸ *dedit* al. deest. 34) Mſ. substravit quid. *al.* substravit feritati.

iſtius iniquitate Pompeius, poſt quaeſitum Magni ex rerum geſtarum amplitudine cognomentum, ad ſpadonum libidinem in Aegypto trucidatur. Et 33
Eunus quidam ergaſtularius ſervus ductavit in Sicilia fugitivos. Quam multi ſplendido loco nati, eadem rerum domina connivente, Viriathi genua ſunt amplexi vel Spartaci? quot capita, quae horruere gentes, funeſti carnifices abſciderunt? Alter in vincula ducitur, alter inſperatae praeficitur poteſtati, alius a ſummo culmine dignitatis excutitur. Quae omnia, ſi ſcire quisquam velit, quam 34
varia ſint et adſidua, arenarum numerum idem iam deſipiens, et montium pondera ſcrutari[35]) putabit.

---

35) putavit.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XV.

Mors Galli Caesaris imperatori nunciatur. C. I. *Ursicinus Magister equitum per orientem, Iulianus Galli Caes. frater, et Gorgonius praepositus Caesariani cubiculi, accusantur maiestatis.* II. *In Galli Caesaris amicos et ministros animadvertitur.* III. *Lentienses Alamanni a Constantio A. pars caesi, pars fugati.* IV. *Silvanus Francus, magister peditum per Gallias, Coloniae Augustus adpellatur, et XXVIII. imperii die per insidias opprimitur.* V. *Silvani amici et conscii necati.* VI. *Ab Leontio praefecto urbi populi R. seditiones repressae. Liberius episcopus sede pulsus.* VII. *Iulianus Galli frater a Constantio A. fratre patrueli Caesar creatur ac praeficitur Galliis.* VIII. *De origine Gallorum; et unde dicti Celtae ac Galatae; deque eorum doctoribus.* IX. *De Alpibus Gallicanis; et de variis per eas itineribus.* X. *Brevis divisio ac descriptio Galliarum; et cursus fluminis Rhodani.* XI. *De moribus Gallorum.* XII. *De Musoniano praefecto praetorio per orientem.* XIII.

(A. C. 354.)

1 Utcumque potuimus veritatem scrutari, [1]) ea, quae videre licuit per aetatem, vel perplexe interrogando versatos in medio scire, narravimus ordine casuum exposito diversorum: residua, quae sequuturus aperiet textus, pro virium captu limatius ab-

---

1) MS. ea quae.

ſolvemus, nihil obtrectatores longi, ut putant, operis formidantes. Tunc enim laudanda eſt brevitas, cum moras rumpens intempeſtivas, nihil ſubtrahit cognitioni geſtorum.

I. Nondum apud Noricum exuto penitus Gallo, 2
Apodemius, quoad vixerat, igneus turbarum incentor, raptos eius calceos vehens equorum permutatione veloci, ut nimietate cogendi quosdam exſtingueret, praecurſorius index Mediolanum advenit: ingreſſusque regiam ante pedes proiecit Conſtantii, velut ſpolia regis occiſi Parthorum: et perlato nuntio repentino, docente rem inſperatam et arduam ad ſententiam tota facilitate completam, hi, qui ſummam aulam tenebant, omni placendi ſtudio in adulationem ex more collato, virtutem felicitatemque Imperatoris extollebant in caelum: cuius nutu, in modum gregariorum militum, licet diverſis temporibus, duo exauctorati ſunt principes, Veteranio nimirum et Gallus. Quo ille 3
ſtudio blanditiarum exquiſito ſublatus, immunemque ſe deinde fore ab omni mortalitatis incommodo fidenter exiſtimans, confeſtim a iuſtitia declinavit ita intemperanter, ut aeternitatem eam aliquoties adſereret ipſe dictando, ſcribendoque propria manu orbis totius ſe dominum adpellaret: quod dicentibus aliis, indignanter admodum ferre deberet is, qui ad aemulationem civilium principum vitam formare moresque ſuos, ut praedicabat, diligentia laborabat enixa. Namque, etiamſi mun- 4
dorum infinitates Democriti regeret, quos Anaxarcho incitante Magnus ſomniabat Alexander, id reputaſſet legens vel audiens, quod (ut docent mathematici [2]) concinentes) ambitus terrae totius, quae nobis videtur immenſa, ad magnitudinem univerſitatis inſtar brevis obtinet puncti.

---

2) al. continentes.

1 II. Iamque [1]) post miserandam deleti Caesaris cladem, sonante periculorum iudicialium tuba, in crimen laesae maiestatis arcessebatur Ursicinus, adulescente magis magisque contra eius salutem livore,
2 omnibus bonis infesto. Hac enim superabatur difficultate, quod ad suscipiendas defensiones aequas et probabiles Imperatoris aures occlusae, patebant susurris insidiantium clandestinis: qui Constantii nomine per Orientis tractus omnes abolito, antedictum ducem domi forisque desiderari, ut formi-
3 dolosum Persicae genti fingebant. Sed contra accidentia vir magnanimus stabat immobilis, ne se proiiceret abiectius, cavens, parum tuto loco innocentiam stare medullitus gemens: hocque uno tristior, quod amici ante haec frequentes ad potiores desciverant, ut ad successores, officiorum more
4 poscente, solent transire lictores. Impugnabat autem eum per fictae benignitatis illecebras collega, et virum fortem propalam saepe adpellans Arbetio, ad innectendas letales insidias vitae simplici perquam callens, et ea tempestate nimium potens. Ut enim subterraneus serpens foramen subsidens occultum, adsultu subito singulos transitores observans incessit: [2]) ita ille ab imae sortis gregario ad summum evectus militiae munus, nec laesus aliquando nec lacessitus, inexplebili quodam laedendi propo-
5 sito conscientiam [3]) polluebat. Igitur paucis arcanorum praefectis consciis, latenter cum Imperatore [4]) sententiam rogante id sederat, ut nocte ventura procul a conspectu militarium raptus Ursicinus indemnatus occideretur, ut quondam Domitius Corbulo dicitur caesus in colluvione illa Neroniani sae-
6 culi, provinciarum fidus defensor et cautus. Qui-

1) Mſ. petiserandam. 2) ita ille ad diamaesortes etiam militiae munus. Mſ. 3) *al.* polluebat. Cogitur. 4) sententiam . . . . id sederat, ut. *al.* sententiam retegere. Sederat.

bus ita compoſitis, cum ad hoc deſtinati praedictum tempus opperirentur, conſilio in lenitudinem flexo, facinus impium ad deliberationem ſecundam differri praeceptum eſt.

Indeque ad Iulianum recens perductum calu- 7
mniarum vertitur machina, memorabilem poſtea principem, gemino crimine, ut iniquitas aeſtimabat, implicitum: quod a Macelli fundo in Cappadocia poſito, ad Aſiam demigrarat liberalium deſiderio doctrinarum, et per Conſtantinopolim tranſeuntem viderat fratrem. Qui cum obiecta dilue- 8
ret, oſtenderetque neutrum ſine iuſſu feciſſe, nefando adſentatorum coetu periſſet urgente, ni adſpiratione ſuperni numinis, Euſebia ſuffragante regina, ductus ad Comum oppidum Mediolano vicinum, ibique pauliſper moratus, [5]) procudendi ingenii cauſa, ut cupidine flagravit, ad Graeciam ire permiſſus eſſet. Nec defuere deinceps ex his emer- 9
gentia caſibus, quae [6]) diſpiceres ſecundis avibus contigiſſe, dum punirentur ex iure, vel tamquam irrita diffluebant et vana. Sed accidebat nonnumquam, ut opulenti pulſantes praeſidia potiorum, iisdemque tamquam ederae celſis arboribus adhaerentes, abſolutionem pretiis mercarentur immenſis: tenues vero, quibus exiguae vires erant ad redimendam ſalutem aut nullae, damnabantur abrupte. Ideoque et veritas mendaciis velabatur, et valuere pro veris aliquoties falſa.

Perductus eſt iisdem diebus et Gorgonius, cui 10
erat thalami Caeſariani cura commiſſa: cumque eum auſorum fuiſſe participem concitoremque interdum, ex confeſſo pateret, conſpiratione ſpadonum, iuſtitia concinnatis mendaciis obumbrata, periculo evolutus abſceſſit.

---

5) Mſ. pro candenti. 6) *al.* quae diſpliceret.

1 III. Haec dum Mediolani aguntur, Militarium
catervae ab Oriente perductae ſunt Aquileiam,
cum aulicis pluribus, membris inter catenas fluen-
tibus ſpiritum trahentes exiguum, vivendique mo-
ras per aerumnas deteſtati multiplices. Arceſſeban-
tur enim miniſtri fuiſſe Galli ferocientis, perque
eos Domitianus diſcerptus credebatur, et Montius,
2 et alii poſt eos acti in exitium praeceps. Ad quos
audiendos Arboreus miſſus eſt, et Euſebius cubi-
culi tunc praepoſitus, ambo inconſideratae iactan-
tiae, iniuſti pariter et cruenti: qui nulla perſpica-
citate, ſine innocentium ſontiumque differentia,
alios verberibus vel tormentis adflictos exſulari poe-
na damnarunt, quosdam ad infimam truſere mili-
tiam, reſiduos capitalibus addixere ſuppliciis. Im-
pletisque funerum buſtis, reverſi velut ovantes,
geſta retulerunt ad principem, erga haec et ſimilia
3 palam obſtinatum et gravem. Vehementius hinc
et deinde Conſtantius, quaſi praeſcriptum fatorum
ordinem convulſurus, recluſo pectore patebat in-
ſidiantibus multis. Unde rumorum aucupes ſubito
exſtitere complures, honorum vertices ipſos ferinis
morſibus adpetentes, poſteaque pauperes et divites
indiscrete: non ut Cibyratae illi Verrini, tribunal
unius legati lambentes, ſed rei publicae membra
4 totius per incidentia mala vexantes. Inter quos fa-
cile Paulus et Mercurius eminebant: hic origine
Perſa; ille natus in Dacia: notarius ille; hic [1]) ex
miniſtro tricſinii rationalis. Et Paulo quidem, ut
relatum eſt ſupra, Catenae inditum eſt cognomen-
tum, eo quod in complicandis calumniarum nexi-
bus erat indiſſolubilis, [2]) tetra venena ferens, varie-
que disperdens: ut in colluctationibus [3]) calce tene-
5 re quidam ſolent artifices palaeſtritae. Mercurius

1) Mſ. a miniſtro. 2) Mſ. intra in venerum ſeſe varietate dis-
pendens. 3) Mſ. calrenemis.

ſomniorum adpellatus Comes, quod, ut clam mordax canis, interno vitio ſubmiſſus, agitans caudam, epulis coetibusque ſe crebris inſerens, ſi per quietem quisquam, ubi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis imperatoris auribus inſundebat: et ob hoc homo tamquam inexpiabili obnoxius culpae, gravi mole criminis pulſabatur.
Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, ut 6
proderet quisquam viſa nocturna, cum aegre homines dormiſſe ſeſe praeſentibus faterentur externis: maerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, ubi memorantur ſomnia non videri: quod unde eveniat, rerum ſcientiſſimis relinquamus.

Inter has quaeſtionum ſuppliciorumque ſpecies 7
diras, in Illyrico exoritur alia clades, ad multorum pericula ex verborum inanitate progreſſa. [4]) In convivio Africani Pannoniae ſecundae rectoris, apud Sirmium poculis amplioribus madefacti quidam, arbitrum adeſſe nullum exiſtimantes, licenter imperium praeſens ut moleſtiſſimum incuſabant: e quibus alii optatam permutationem temporum adventare, veluti e praeſagiis adfirmabant: nonnulli maiorum auguria ſibi portendi incogitabili dementia promittebant.
E quorum numero Gaudentius, 8
agens in rebus, mente praecipiti ſtolidus, rem ut ſeriam detulerat ad Rufinum, adparitionis praefecturae praetorianae tunc principem, ultimorum ſemper avidum hominem, et [5]) coalita pravitate famoſum.
Qui confeſtim, quaſi [6]) pinnis elatus ad 9
comitatum principis advolavit: eumque ad ſuſpiciones huiusmodi mollem et penetrabilem, ita acriter inflammavit, ut ſine deliberatione ulla Africanus, et omnes letalis menſae participes iuberentur

4) *al.* in provincia. 5) collita. 6) *al.* pinnis alatus.

[7]) rapi ſublimes. Quo facto delator funeſtus, vetita ex more humano validius cupiens, biennio id quod agebat, ut poſtularat, continuare praeceptus eſt.
10 Miſſus igitur ad eos corripiendos Teutomeres protector domeſticus cum collega, onuſtos omnes catenis, ut mandatum eſt, perducebat. Sed ubi ventum eſt Aquileiam, [8]) Marinus tribunus ex campidoctore eo tempore vacans, auctor pernicioſi ſermonis, et alioquin naturae ferventis, in taberna relictus, dum parantur itineri neceſſaria, [9]) lateri ſuo cultrum caſu repertum impegit, ſtatimque ex-
11 tractis vitalibus interiit. Reſidui ducti Mediolanum, excruciatique tormentis, et confeſſi vi quaeſtionis, inter epulas petulanter ſe quaedam loquutos, iuſſi ſunt [10]) attineri poenalibus clauſtris, ſub abſolutionis aliqua ſpe, licet incerta. Protectores vero pronunciati vertere ſolum exſilio, ut Marino iisdem conſciis mori permiſſo, veniam Arbetione meruere precante.

1 IV. Re hoc modo [1]) finita, paullo poſt et Lentienſibus Alamannicis pagis indictum eſt bellum, collimitia ſaepe Romana latius irrumpentibus: ad quem procinctum imperator egreſſus, in Rhaetias camposque venit Caninos: et digeſtis diu conſiliis, id viſum eſt honeſtum et utile, ut eo cum militis parte Arbetio magiſter equitum, cum validiore exercitus manu relegens margines lacus Brigantiae pergeret, protinus barbaris congreſſurus: cuius loci figuram breviter, quantum ratio patitur, de-
2 ſignabo. Inter montium celſorum amfractus [2]) im-

mani

7) *al.* ſublimes tolli. 8) Mſ. Marinus . . . . ex Campiductore. 9) lateri . . . . cultrum. 10) Mſ. attineri. — 1) Mſ. finita . . . . . et Lent. 2) impulſu immani Rheni . . . . pulos extenditur . . . . nes adeptus ut . . . . . cataractas inclinatione preteriti funditur Nilus; et . . . . . . gari ab ortu poterat ad primogenio copiis eduerans propriis inruenti curreret ſim . . . . ſquam fluenti . . . . . . Iamque ad . . . . . . ſolutus altaque divortia.

mani pulſu Rhenus exoriens per praeruptos ſcopu-
los extenditur nullis aquis externis adoptatis, ut
.... per cataractas inclinatione praecipiti funditur
Nilus. Et navigari ab ortu poterat primigenio co-
piis exuberans propriis, ni ruenti curreret ſimilis
potius quam fluenti. Iamque abſolutus, altaque 3
divortia riparum adradens, lacum invadit rotun-
dum et vaſtum, quem [3]) Brigantiam accola Rhaetus
adpellat, perque quadringenta et ſexaginta ſtadia
longum, parique pene ſpatio late diffuſum, horro-
re ſilvarum ſqualentium inacceſſum, (niſi qua vetus
illa Romana virtus et ſobria iter compoſuit latum)
barbaris et natura locorum et caeli inclementia re-
fragante. Hanc ergo paludem ſpumoſis ſtrependo 4
verticibus amnis irrumpens, et undarum quietem
permeans pigram, mediam velut finali interſecat
libramento: et tamquam elementum perenni diſcor-
dia ſeparatum, nec aucto, nec imminuto agmine,
quod intulit, vocabulo et viribus abſolvitur integris,
nec contagia deinde ulla perpetiens, oceani gurgi-
tibus intimatur. Quodque eſt impendio mirum, 5
nec ſtagnum aquarum rapido tranſcurſu movetur,
nec limoſa ſubluvie tardatur properans flumen, et
confuſum miſceri non poteſt corpus: quod, ni ita
agi ipſe doceret adſpectus, nulla vi credebatur
poſſe diſcerni. Sic Alpheus oriens in Arcadia, 6
cupidine fontis Aretuſae captus, ſcindens Ionium
mare, ut fabulae ferunt, adusque amatae confinia
[4]) progreditur. ***

Arbetio, qui adventus barbarorum nuntiarent, 7
non exſpectans dum adeſſent, licet ſciret aſpera
orſa bellorum; in occultas delatus inſidias, ſtetit
immobilis, malo repentino percuſſus. Interea viſi 8
e latebris hoſtes exſiliunt, et ſine parcimonia quid-

3) Murigantiam. 4) *In Mſ. hic lacuna quinque linearum.*

quid offendi poterat, telorum genere multiplici
configebant: nec enim reſiſtere noſtrorum quis-
quam potuit, nec aliud vitae ſubſidium, niſi dis-
ceſſu ſperare veloci. Quocirca vulneribus decli-
nandis intenti, incompoſito agmine milites huc et
illuc dispalantes terga ferienda dederunt. Plerique
tamen per anguſtas ſemitas ſparſi, periculoque prae-
ſidio tenebroſae noctis extracti, revoluta iam luce
redintegratis viribus agmini quisque proprio ſeſe
conſociavit. In quo caſu ita triſti et inopino abun-
dans numerus armatorum, et tribuni deſiderati
9 ſunt decem. Ob quae Alamanni [5]) ſublatis animis
ferocius incedentes, quotidie prope munimenta
Romana, adimente matutina nebula lucem, ſtrictis
mucronibus discurrebant, frendendo minas tumi-
das intentantes. Egreſſique repente ſcutarii, cum
obiectu turmarum hoſtilium repercuſſi ſtetiſſent,
omnes ſuos [6]) conſpiratis mentibus ciebant ad pu-
10 gnam. Verum cum pleroſque recentis aerumnae
documenta terrerent, et intuta fore reſidua credens
haereret Arbetio: tres ſimul exſiluere tribuni;
Arintheus agens vicem armaturarum rectoris, et
Seniauchus qui equeſtrem turmam comitum tueba-
tur, et Bappo ducens [7]) Promotos, cum commiſſis
11 ſibi a principe. Urgebat cauſa communis velut
propria, vim cunctis arcentibus veterum exemplo:
inſtarque [8]) fluminis hoſtibus ſuperfuſi, non iuſto
praelio, ſed discurſionibus praedatoriis, univerſos
in fugam coegere foediſſimam: qui diſperſi laxatis
ordinibus, dumque elabi properant impediti, cor-
pora nudantes intecta, gladiorum haſtarumque
12 denſis ictibus truncabantur. Multique cum equis
interfecti, iacentes etiam tum eorum dorſis vide-

5) animis ferocibus. 6) conſpiratis mentibus. 7) Mſ. promotos . . . . *hic lacuna unius fere lineae.* commiſſis. 8) Mſ. uſuentere fulminis.

-bantur innexi: quo viſo omnes e caſtris effuſi, qui prodire in praelium cum ſociis ambigebant, cavendi immemores proterebant barbaram plebem, niſi quos fuga exemerat morti; calcantes cadaverum ſtrues, et perfuſi ſanie peremptorum. Hocque 13 exitu praelio terminato, Imperator Mediolanum ad hiberna ovans revertit et laetus.

(A. C. 355.)

V. Exoritur iam hinc rebus adflictis haud dis- 1 pari provinciarum malo, calamitatum turbo novarum: [1]) exſtincturus omnia ſimul, ni fortuna moderatrix humanorum caſuum, motum eventu celeri conſummaſſet impendio formidatum. Cum diutur- 2 na incuria Galliae caedes acerbas, rapinasque et incendia, barbaris licenter graſſantibus, nullo iuvante perferrent; Silvanus pedeſtris militiae rector, ut efficax ad haec corrigenda, principis iuſſu [2]) perrexit, Arbetione id maturari modis quibus poterat adigente, ut abſenti aemulo [3]) quem ſupereſſe [4]) adhuc gravabatur, periculoſae molis onus impingeret. * *

Dynamius quidam actuarius ſarcinalium princi- 3 pis iumentorum, commendaticias ab eo [5]) petierat litteras ad amicos, ut quaſi familiaris eiusdem eſſet notiſſimus. Hoc impetrato, cum ille nihil ſuſpicans ſimpliciter praeſtitiſſet, ſervabat epiſtolas, ut perniciosum aliquid in tempore moliretur. Me- 4 morato itaque duce Gallias ex re publica discurſante, barbaroſque propellente, iam ſibi diffidentes et trepidantes: idem Dynamius inquietius agens, ut verſutus et in fallendo exercitatus, fraudem

---

1) *al.* deſtructurus. 2) Mſ. ſuperexit. 3) Mſ. deeſt. 4) Mſ. adhac gra . . . . *hic lacuna quatuor linearum.* actuarius. 5) petierat litteras ad amicos l.

comminiſcitur impiam, ſubornatore et conſcio, ut iactavere rumores incerti, Lampadio [6]) praefecto praetorio, et Euſebio ex-comite rei privatae, cui cognomentum erat inditum Mattiocopae, atque Aedeſio ex-magiſtro memoriae, quos ad conſulatum, ut amicos iunctiſſimos, idem [7]) curarat rogari praefectus: et peniculo ſerie litterarum absterſa, ſola incolumi relicta ſubſcriptione, alter multum a vero illo diſſonans ſuperſcribitur textus: velut Silvano rogante verbis obliquis, oranteque amicos agentes intra palatium, vel privatos, (inter quos et Tuſcus erat Albinus, aliique plures) ut ſe altiora coeptantem, et propediem [8]) ſolium principis aditurum iuvarent. Hunc faſcem ad arbitrium [9]) fi-
5 gmenti commiſit, vitam pulſaturus inſontis. [10]) Dynamius praefectus eſt, ut haec pro Imperatore ſcrutaretur. Haec et ſimilia cum [11]) aſtu texeret, conſiſtorium ſolus ingreſſus intimum, captato tempore [12]) vincire ſperans pervigilem ſalutis [13]) imperatoriae cuſtodem. Lectaque in conſiſtorio aſtu callido conſarcinata materia, tribuni iuſſi ſunt cuſtodiri, et de provinciis duci privati, quorum epiſtolae no-
6 mina deſignabant. Confeſtimque iniquitate rei percitus [14]) Malarichus Gentilium rector, collegis adhibitis ſtrepebat immaniter, circumveniri homines dicatos imperio per factiones et dolos minime debere proclamans: petebatque, ut ipſe, relictis obſidum loco neceſſitudinibus ſuis, Mallobaude armaturarum tribuno ſpondente quod remeabit, velocius [15]) iuberetur ire ducturus Silvanum, adgredi nihil tale conatum, quale inſidiatores acerrimi con-

---

6) Praefecto Praetorio. τὸ Praetorio Mſ. deeſt. 7) Mſ. curarat rogari. 8) Mſ. locis principalis. 9) Mſ. f. com . . . . . . miſit. 10) Mſ. Dynamius coeptum Praef. eſt Imperatori avide ſcrutaretur. 11) Mſ. cenſueterreret e . . . . . id ſole ingreſſus. 12) Mſ. deinde ſperans ut pervigilem. 13) Mſ. deeſt. 14) Mſ. Malaridius. 15) iuberet ire dicturus.

citarunt: vel contra, ſe paria [16]) promittente, Mal-
lobaudem orabat properare permitti, haec, quae
ipſe pollicitus eſt, impleturum. Teſtabatur enim, 7
id ſe proculdubio ſcire, quod ſi quis mitteretur
externus, ſuopte ingenio Silvanus, etiam nulla re
perterrente timidior, compoſita forte turbabit.

Et quamquam utilia moneret et neceſſaria, ven- 8
tis tamen loquebatur incaſſum. Namque Arbetio-
ne auctore, Apodemius ad eum vocandum cum lit-
teris mittitur, inimicus bonorum omnium diutur-
nus et gravis: qui [17]) incidentia parvi pendens cum
veniſſet in Gallias, diſſidens a mandatis, quae pro-
ficiſcenti ſunt data, nec viſo Silvano, nec oblatis
ſcriptis ut veniret admonito, remanſit: adſcitoque
rationali, quaſi proſcripti iamque necandi magiſtri
peditum clientes et ſervos hoſtili tumore vexabat.
Inter haec tamen dum praeſentia Silvani ſperatur, 9
et Apodemius quieta perturbat: Dynamius ut argu-
mento validiore impie ſtructorum adſereret fidem,
compoſitas litteras, his concinentes, quas obtule-
rat principi per praefectum, ad tribunum miſerat
fabricae Cremonenſis, nomine Silvani et Malarichi,
a quibus ut arcanorum conſcius monebatur parare
propere cuncta. Qui cum haec legiſſet, haerens 10
et ambigens diu, quidnam id eſſet (nec enim me-
minerat, ſecum aliquando ſuper negotio ullo in-
teriore hos, quorum litteras acceperat, colloquu-
tos) epiſtolas ipſas per baiulum, qui portarat, iun-
cto milite ad Malarichum miſit, obſecrans ut doce-
ret aperte, quae vellet, non ita perplexe; nec
enim intellexiſſe firmabat, ut ſubagreſtem, et ſim-
plicem, quid ſignificatum eſſet obſcurius. Haec 11
Malarichus ſubito nactus, etiam tunc ſqualens et

16) Mſ. promittentem. 17) Mſ. incidens . . . . *(hic lacuna mediae lineae)* in Galliis. *Steph.* incidentis . . . . cum veniſſet in Gallias.

maestus, suamque et popularis Silvani vicem gravi-
ter ingemiscens, adhibitis Francis, quorum ea tem-
pestate in palatio multitudo florebat, erectius iam
loquebatur: tumultuabaturque, patefactis insidiis,
retectaque iam fallacia, per quam ex confesso salus
12 eorum adpetebatur. Hisque cognitis statuit Impe-
rator dispicientibus Consistorianis et Militaribus
universis, in negotium praeterinquiri. Cumque
iudices fastidissent, Florentius Nigriniani filius,
agens tunc pro magistro officiorum, contemplans
diligentius scripta, apicumque pristinorum reliquias
quasdam reperiens, animadvertit, ut factum est,
priore textu interpolato longe alia, quam dictarat
Silvanus; ex libidine consarcinatae falsitatis adscri-
13 pta. Proinde fallaciarum nube discussa, Impera-
tor doctus gesta relatione fideli, abrogata potestate,
praefectum statui sub quaestione praecipit: sed ab-
solutus est enixa conspiratione multorum; suspensus
autem Eusebius ex-Comite privatarum, se conscio
14 haec dixerat concitata. Aedesius enim, [18]) minus
scisse, quid actum sit, pertinaci infitiatione conten-
dens, abiit innoxius: et ita finito negotio, omnes
sunt absoluti, quos exhiberi delatio compulit cri-
minis. Dynamius vero ut praeclaris artibus illu-
stratus, cum Correctoris [19]) dignitate regere iussus
est Tuscos.

15 Agens inter haec apud Agrippinam Silvanus,
adsiduisque suorum compertis nuntiis, quae Apo-
demius in labem suarum ageret fortunarum, et
sciens animum tenerum versabilis principis, timens,
ne absens et indemnatus perageretur reus; in dif-
ficultate positus maxima, barbaricae se fidei com-
16 mittere cogitabat. Sed Laniogaiso vetante, tunc
tribuno, quem, dum militaret candidatus, solum

---

18) Msf. minus scisse. 19) Msf. dignitate regere iussus est. 20) Msf. militiam *(hic lacuna mediae lineae)* Agens.

adfuiſſe morituro Conſtanti ſupra retulimus, docen-
teque Francos, unde oriebatur, interfecturos eum,
aut accepto praemio prodituros: nihil tutum ex
praeſentibus ratus in conſilia cogebatur extrema:
et ſenſim cum principiorum verticibus ſecretius col-
locutus, iisdemque magnitudine promiſſae merce-
dis accenſis, cultu [21]) purpureo a draconum et vexil-
lorum inſignibus ad tempus abstracto, ad culmen
imperiale ſurrexit.

Dumque haec aguntur in Galliis, ad occaſum 17
inclinato iam die, perfertur Mediolanum inſpera-
bilis nuntius, aperte Silvanum demonſtrans, dum
ex [22]) magiſterio peditum altius nititur, ſollicitato
exercitu ad Auguſtum culmen evectum. Hac mole 18
caſus inopini Conſtantio icto, quaſi fulmine fati,
primates, conſilio ſecunda vigilia convocato, pro-
perarunt omnes in regiam. Cumque nulli ad eli-
gendum, quid agi deberet, mens ſuppetere poſſet
aut lingua: ſubmiſſis verbis [23]) perſtringebatur Ur-
ſicini mentio, ut conſiliis rei bellicae praeſtantiſſi-
mi, fruſtraque gravi iniuria laceſſiti: et per admiſ-
ſionum magiſtrum, (qui mos eſt honoratior) accito
eodem, ingreſſo conſiſtorium offertur [24]) purpura,
multo quam antea placidius .... omnium primus
extero ritu et regio more inſtituit adorari, cum
ſemper antea ad ſimilitudinem iudicum, ſalutatos
principes legerimus. Et qui paullo antea cum 19
[25]) inſectatione malivola, Orientis vorago, inva-
dendaeque ſummae rei per filios adfectator compel-
labatur: tunc dux prudentiſſimus et Conſtantini
[Magni] fuerat commilito, ſolusque ad exſtinguen-
dum probis quidem, ſed inſidioſis rationibus pete-

21) Mſ. purpureo a Draconum. 22) *al.* ex magiſtro. 23) *al.* ſit. 24) Mſ. purpura multo quam antea placidius .... omnium primus extorta ei regio re inſtituit adorari cum ſemper. *al.* purpura, atque ita ante Principis pedes ſupplicem ſtatuerant externorum Regem ritu cum ſemper. 25) Mſ. infeſtatione.

-batur. Diligens enim opera navabatur Silvanum exſtingui, ut fortiſſimum perduellem: aut ſi ſecus accidiſſet, Urſicinum exulceratum iam penitus aboleri, ne ſupereſſet ſcrupulus impendio formidan-
20 dus. Igitur, cum de profectione celeranda disponeretur, propulſationem obiectorum criminum eumdem ducem parantem, praegreſſus oratione leni prohibet. Imperator, non id eſſe memorans tempus, ut controverſa defenſio cauſae ſuſciperetur, cum viciſſim reſtitui in priſtinam concordiam partes neceſſitas ſubigeret urgentium rerum, ante-
21 quam creſceret, mollienda. Habita igitur deliberatione multiplici, potiſſimum tractabatur, quo commento Silvanus [26]) geſta etiamtum Imperatorem ignorare exiſtimaret. Et probabili argumento ad firmandam fidem reperto, monetur honorificis ſcriptis, ut accepto Urſicino ſucceſſore, cum pote-
22 ſtate rediret intacta. Poſt haec ita digeſta, protinus iubetur exire, tribunis et [27]) protectoribus domeſticis decem, ut poſtularat, ad iuvandas neceſſitates [28]) publicas ei coniunctis: inter quos ego quoque eram cum [29]) Veriniano collega; reſidui [30]) om-
23 nes propinqui et familiares. Iamque eum egreſſum, ſolum de ſe metuens quisque per longa ſpatia deducebat. Et quamquam ut beſtiarii obiiceremur intractabilibus feris, perpendentes tamen, hoc bonum habere triſtia [31]) praecedentia, quod in locis ſuis ſecunda [32]) ſubſtituunt, mirabamur illam ſententiam Tullianam, ex [33]) internis veritatis ipſius [34]) promulgatam, quae eſt talis: *Et quamquam optatiſſimum eſt,* [35])*perpetuo fortunam quam florentiſſimam permanere; illa tamen aequabilitas vitae*

---

26) Mſ. geſto etiam tum Imperatore rem ign. 27) *al.* Protectores Domeſticos. 28) *al.* publicas ſecum duxit. Inter. 29) Mſ. Veriniano. 30) omnes . . . *(hic lacuna mediae lineae)* . . . Iamque. 31) Mſ. recidentia. 32) Mſ. ſubſtituunt . . . . mirabamur. 33) Mſ. aeternis. 34) Adytis Mſ. deeſt. 35) *al.* perpetuo.

non tantum habet ſenſum, quantum cum ex ſaevis et perditis rebus ad meliorem ſtatum fortuna revocatur.

Feſtinabamus itaque itineribus magnis, ut am- 24
bitioſus magiſter armorum, ante adlapſum per Italicos de tyrannide ullum rumorem, in ſuſpectis finibus adpareret. Verum curſim nos properantes aëria quaedam antevolans prodiderat fama: et Agrippinam ingreſſi invenimus cuncta noſtris conatibus altiora. Namque convena undique multitu- 25
dine trepide coepta fundante, coactisque copiis multis: pro ſtatu rei praeſentis id aptius videbatur, ut ad Imperatoris novelli, per ludibrioſa auſpicia virium acceſſu firmandi, ſenſum ac voluntatem dux flebilis [36]) verteretur: quo variis adſentandi figmentis in mollius vergente ſecuritate, nihil metuens hoſtile deciperetur. Cuius rei finis arduus videba- 26
tur. Erat enim cautius obſervandum, ut adpetitus opportunitati obtemperarent, nec praecurrentes eam, nec deſerentes: qui ſi eluxiſſent intempeſtive, conſtabat nos omnes ſub elogio uno morte multandos.

Susceptus tamen idem dux leniter, adactusque, 27
inclinante negotio ipſo cervices, adorare ſollemniter anhelantem celſius [37]) purpuratum, ut ſpectabilis colebatur, et intimus: facilitate aditus, honoreque menſae regalis adeo antepoſitus aliis, ut iam ſecretius de rerum ſumma conſultaretur. Ae- 28
gre ferebat Silvanus ad conſulatum poteſtatesque ſublimes elatis indignis, ſe et Urſicinum ſolos, poſt exſudatos magnos pro re publica labores et crebros, ita fuiſſe deſpectos, ut ipſe quidem per quaeſtiones familiarium ſub diſceptatione ignobili crudeliter agitatus, commiſiſſe in maieſtatem arceſſeretur: alter vero ab Oriente raptus, odiis inimicorum ad-

36) *al.* veteretur. 37) Mſ. purpuram ſpecialius.

dicerentur: et haec adsidue clam querebatur, et pa-
29 lam. Terrebant nos tamen, cum dicerentur haec
et similia, circumfrementia undique murmura cau-
santis inopiam militis, et rapida celeritate ardentis
angustias Alpium perrumpere Cottiarum.
30 In hoc aestu mentis ancipiti, ad effectum ten-
dens consilium occulta scrutabamur indagine: se-
deratque tandem, mutatis prae timore saepe senten-
tiis, ut quaesitis magna industria cautis[38] rei mi-
nistris, obstricto religionum consecratione collo-
quio, Braccati sollicitarentur atque Cornuti, fluxio-
ris fidei, et ubertate mercedis ad momentum omne
31 versabiles. Firmato itaque negotio per sequestres
quosdam gregarios, obscuritate ipsa ad id patran-
dum idoneos, praemiorum exspectatione accensos,
solis ortu iam rutilo subitus armatorum globus eru-
pit: atque, ut solet in dubiis rebus audentior, cae-
sis custodibus regia penetrata,[39] Silvanum extra-
ctum aedicula, quo exanimatus confugerat, ad
conventiculum ritus Christiani tendentem, densis
gladiorum ictibus trucidarunt.
32 Ita dux haud exilium meritorum hoc genere op-
petit mortis, metu calumniarum, quibus factione
iniquorum irretitus est absens, ut tueri posset salu-
33 tem, ad praesidia progressus extrema. Licet enim
ob tempestivam illam cum armaturis proditionem
ante Mursense praelium, obligatum gratia retineret
Constantium; ut dubium tamen et mutabilem ve-
rebatur: licet patris quoque Boniti praetenderet
fortia facta, Franci quidem, sed pro Constantini
partibus in bello civili acriter contra Licinianos
34 saepe versati. Evenerat autem, antequam huius-
modi aliquid agitaretur in Galliis, ut Romae in
Circo maximo populus, incertum, ratione quadam

---

38) τὸ *spei* deest al. 39) Ms. signarum.

percitus an praeſagio, [40]) *Silvanus devictus eſt*, magnis vocibus exclamaret.

Igitur Silvano Agrippinae, ut relatum eſt, in- 35
terfecto, inaeſtimabili gaudio re cognita, princeps inſolentia coalitus et tumore, hoc quoque felicitatis ſuae proſperis curſibus adſignabat: eo more, quo ſemper oderat fortiter facientes, ut quondam Domitianus, ſuperare tamen quacumque arte contraria cupiebat. Tantumque abfuit laudare indu- 36
ſtriè geſta, ut etiam quaedam ſcriberet de Gallicanis intercepta theſauris, quos nemo attigerat. Idque ſcrutari iuſſerat artius, interrogato Remigo etiamtum rationario adparitionis armorum magiſtri: cui multo poſtea Valentiniani temporibus laqueus vitam in cauſa Tripolitanae legationis eripuit. Poſt 37
quae ita completa, Conſtantius, ut iam caelo contiguus, caſibusque imperaturus humanis, [41]) magniloquentia ſufflabatur adulatorum: quos augebat ipſe, ſpernendo proiiciendoque id genus parum callentes. Ut Croeſum legimus ideo regno ſuo Solonem expuliſſe praecipitem, quia blandiri neſciebat: et Dionyſium intentaſſe poëtae Philoxeno mortem, cum eum recitantem proprios verſus abſurdos et inconcinnos, laudantibus cunctis, ſolus audiret immobilis. Quae res perniciosa vitiorum 38
eſt altrix: eo demum enim laus grata eſſe poteſtati debet excelſae, cum interdum et vituperationi ſecus geſtorum pateat locus.

VI. Iamque poſt ſecuritatem quaeſtiones agi- 1
tabantur [1]) ex more, et vinculis catenisque plures ut noxii [2]) plectebantur. Exſurgebat enim efferyens laetitia Paulus, tartareus ille delator, ad venenatas artes ſuas licentius exercendas: et inquirentibus in negotium Conſiſtorianis atque Militari-

---

40) Mſ. et Silvanus devii eſt. 41) τὸ faſtuque Mſ. deeſt. 1) Mſ. ex more de. 2) Mſ. petebantur.

bus, ut praeceptum est, Proculus admovetur eculeo, Silvani domesticus, homo gracilis et morbosus, metuentibus cunctis, ne vi nimia tormentorum levi corpore fatigato, reos atrocium criminum perspicue citari faceret multos: verum contra quam
2 speratum est contigit. Memor enim somnii, quo vetitus erat per quietem, ut ipse firmavit, pulsare quemquam insontem, usque ad confinia mortis vexatus, nec nominavit, nec prodidit aliquem: sed adserebat factum Silvani constanter, id eum cogitasse, quod iniit, non cupiditate, sed necessitate compulsum, argumento evidenti demonstrans.
3 Causam enim probabilem ponebat in medio, multorum testimoniis claram, quod die quinto, antequam infulas susciperet principatus, donatum stipendio militem Constantii nomine adloquutus est, fortis esset et fidus. Unde adparebat, quod, si praesumere fortunae superioris insignia conaretur,
4 auri tam grave [3]) pondus largiretur, ut suum. Post hunc damnatorum sorte Poemenius raptus ad supplicium interiit: qui (ut supra retulimus) cum Treveri civitatem Caesari clausissent Decentio, ad defendendam plebem electus est. Tum Asclepiodotus, et Luto, et Maudio Comites interempti sunt, aliique plures, haec et similia perplexe temporis obstinatione scrutante.

1 VII. Dum has exitiorum communium clades suscitat turbo feralis, urbem aeternam Leontius regens, multa spectati iudicis documenta [1]) praebebat, in audiendo celer, in disceptando iustissimus, natura benevolus, licet auctoritatis causa servandae acer quibusdam videbatur, et inclinatior
2 ad amandum. Prima igitur [2]) causa seditionis in eum concitandae vilissima fuit et levis. Philoromum enim aurigam rapi praeceptum, sequuta plebs

---

3) Mſ. pondus giretur. 1) praecipiebat. 2) Mſ. aut seditionis.

omnis velut defenſura proprium pignus, terribili impetu praefectum inceſſebat ut timidum: ſed ille ſtabilis et erectus immiſſis adparitoribus, correptos aliquot vexatosque tormentis, nec ſtrepente ullo nec obſiſtente, inſulari poena [3]) multavit. Die- 3
busque paucis ſequutis cum itidem plebs excita calore, quo conſuevit, vini cauſando inopiam, ad Septemzodium convenisſet, celebrem locum, ubi operis ambitioſi Nymphaeum Marcus condidit Imperator: illuc de induſtria pergens praefectus, ab omni toga adparitioneque rogabatur enixius, ne in multitudinem ſe arrogantem immitteret et minacem, ex commotione priſtina ſaevientem: [4]) difficilisque ad pavorem recte tetendit, adeo ut eum obſequentium pars deſereret, licet in periculum feſtinantem abruptum. Inſidens itaque vehiculo, cum ſpecioſa 4
fiducia contuebatur acribus oculis tumultuantium undique cuneorum veluti ſerpentium vultus: perpeſſusque multa dici probroſa, agnitum quemdam inter alios eminentem, vaſti corporis, rutilique capilli, interrogavit, an ipſe eſſet Petrus Valvomeres, ut audierat, cognomento: eumque, cum eſſe ſono reſpondiſſet obiurgatorio, ut ſeditioſorum anteſignanum olim ſibi compertum, reclamantibus multis, poſt terga manibus vinctis ſuſpendi praecepit. Quo viſo ſublimi, tribuliumque adiumen- 5
tum nequidquam implorante, vulgus omne paullo ante confertum, per varia urbis membra diffuſum ita evanuit, ut turbarum acerrimus concitor, tamquam in iudiciali ſecreto exaratis lateribus ad Picenum eiiceretur: ubi poſtea auſus eripere virginis non obſcurae pudorem, Patruini [5]) conſularis ſententia ſupplicio eſt capitali addictus.

---

3) poena mulctati ſunt. 4) difficilis ad pavorem recte. 5) *al.* Conſulari.

6 Hoc administrante Leontio, Liberius Christia-
nae legis antistes, a Constantio ad comitatum mitti
praeceptus est, tamquam [6]) Imperatoris iussis et
plurimorum [7]) sui consortium decretis obsistens,
7 in re, quam brevi textu percurram. Athanasium
episcopum eo tempore apud Alexandriam, ultra
professionem altius se efferentem, sciscitarique co-
natum externa, ut prodidere rumores adsidui, coe-
tus in unum [8]) quaesitus eiusdem loci multorum
(synodus ut adpellant) removit a sacramento, quod
8 obtinebat. Dicebatur enim fatidicarum sortium
fidem, quaeve augurales portenderent alites, scien-
tissime callens, aliquoties praedixisse futura: super
his intendebantur ei alia quoque a proposito legis
9 abhorrentia, cui praesidebat. Hunc per subscri-
ptionem abiicere sede sacerdotali, paria sentiens
caeteris, iubente principe, Liberius monitus, per-
severanter renitebatur, nec visum hominem, nec
auditum damnare, nefas ultimum saepe exclamans,
10 aperte scilicet recalcitrans Imperatoris arbitrio. Id
enim ille, Athanasio semper infestus, licet sciret
impletum, tamen [9]) auctoritate quoque, qua po-
tiores aeternae urbis episcopi, firmari desiderio ni-
tebatur ardenti: quo non impetrato, Liberius aegre
populi metu, qui eius amore flagrabat, cum magna
difficultate noctis medio potuit absportari.

1 VIII. Et haec quidem Romae, ut ostendit tex-
tus superior, agebantur. Constantium vero exagi-
tabant adsidui [1]) nuntii, deploratas iam Gallias in-
dicantes, nullo renitente ad internecionem barbaris
vastantibus universa: aestuansque diu, qua vi pro-
pulsaret aerumnas, ipse in Italia residens, ut cu-
piebat: (periculosum enim existimabat, se in par-
tem contrudere longe dimotam) reperit tandem

---

6) *al.* Imperatoris. 7) Ms. suis. 8) Ms. quaesiti. 9) auctoritate qua potiuntur. 1) τὸ *nuntii* Ms. deest.

conſilium rectum: et Iulianum, patruelem fratrem,
haud ita dudum ab Achaico [2]) tractu accitum, etiam
tum palliatum, in ſocietatem imperii adſciſcere co-
gitabat. Id ubi urgente malorum impendentium 2
mole confeſſus eſt proximis, ſuccumbere tot neceſ-
ſitatibus tamque crebris unum ſe, quod numquam
fecerat, aperte demonſtrans: illi in adſentationem
nimiam eruditi infatuabant hominem, nihil eſſe ita
aſperum dictitantes, quod praepotens eius virtus,
fortunaque tam vicina ſideribus, non ſuperaret ex
more. Addebantque, noxarum conſcientia ſtimu-
lante complures, deinceps caveri debere Caeſaris
nomen, replicantes geſta ſub Gallo. Queis adni- 3
tentibus obſtinate, opponebat ſe ſola regina, incer-
tum, migrationem ad longinqua pertimeſcens, an
pro nativa prudentia conſulens in commune, omni-
busque memorans anteponi debere propinquum.
Poſt [3]) multaque per deliberationes ambiguas acti-
tata, ſtetit fixa ſententia; abiectisque disputationi-
bus irritis, ad imperium placuit Iulianum adſumere.
Cum veniſſet accitus praedicto die, advocato omni, 4
quod aderat, commilitio, tribunali ad altiorem ſug-
geſtum erecto, quod aquilae circumdederunt et
ſigna, Auguſtus [4]) inſcendens, eumque manu reti-
nens dextera, haec ſermone placido peroravit:

Adſiſtimus apud vos, optimi Reip. defenſores, 5
*cauſae communi una paene omnium ſpiritu vindi-
candae, quam acturus, tamquam apud aequos iu-
dices, ſuccinctius edocebo. Poſt interitum rebellium* 6
*tyrannorum, quos ad haec tentanda, quae move-
runt, rabies egit et furor: velut impiis eorum ma-
nibus Romano ſanguine parentantes, [5]) perſultant
barbari Gallias rupta limitum pace; hac animati
fiducia, quod nos per disiunctiſſimas terras arduae*

2) Mſ. contractu. 3) multa qime. 4) Mſ. inſiginens. 5) Mſ.
perſultans.

7 *neceſſitates adſtringunt. Huic igitur malo ultra adpoſita iam*[6] *proſerpenti, ſi, dum patitur tempus, occurrerit noſtri veſtrique conſulti ſuffragium, et colla ſuperbarum gentium*[7] *detumeſcent, et imperii fines erunt intacti. Reſtat, ut rerum ſpem,*
8 *quam gero, ſecundo roboretis effectu. Iulianum hunc fratrem meum patruelem, ut noſtis, verecundia, qua nobis ita ut neceſſitudine carus eſt, recte ſpectatum, iamque elucentis induſtriae iuvenem, in Caeſaris adhibere poteſtatem exopto, coeptis, ſi videntur utilia, etiam veſtra conſenſione firmandis.*

9 Dicere ſuper his plura conantem interpellans concio lenius prohibebat, arbitrium ſummi[8] numinis id eſſe, non mentis humanae, velut praeſcia
10 venturi praedicans. Stansque Imperator immobilis, dum ſilerent, reſidua fidentius explicavit: *Quia igitur veſtrum quoque favorem adeſſe fremitus indicat laetus, aduleſcens vigoris tranquilli, cuius temperati mores imitandi ſunt potius quam praedicandi, ad honorem*[9] *proſperatum exſurgat: cuius praeclaram indolem bonis artibus inſtitutam hoc ipſo plene videor expoſuiſſe, quod elegi.*[10] *Ergo eum praeſente nutu Dei caeleſtis amictu principali velabo.*

11 Dixit: moxque indutum avita purpura Iulianum, et Caeſarem cum exercitus gaudio declaratum, his adloquitur contractiore vultu ſubmaeſtum:
12 *Recepiſti primaevus originis tuae ſplendidum florem, amantiſſime mihi omnium frater: aucta gloria mea confiteor, qui iuſtus in deferenda ſuperiori poteſtate nobilitati mihi propinquae, quam ipſa*
13 *poteſtate videor eſſe ſublimis. Adeſto igitur laborum periculorumque particeps, et tutelam miniſterii*

6) Mſ. proſerpentis. 7) al. detumeſcet. 8) *al.* Iovis. 9) Mſ. prope ſperatum. *al.* properatum. 10) *Ego* Mſ.

steril suscipe Galliarum, omni beneficentia partes levaturus adflictas: et, si hostibus congredi sit necesse, fixo gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator, pugnantes accendens praeeundo cautissime, turbatosque subsidiis fulciens, modeste increpans desides, verissimus testis adfuturus industriis et ignavis. Proinde urgente rei magnitudine, perge vir fortis, ducturus viros itidem fortes. Aderimus vobis vicissim amoris robusta constantia, militabimus simul, una orbem pacatum, Deus modo velit, quod oramus, pari moderatione pietateque recturi. Mecum ubique videberis praesens, et ego tibi quodcumque acturo non deero. Ad summam i, i, propera sociis omnium votis, velut adsignatam tibi ab ipsa Rep. stationem cura pervigili defensurus. 14

Nemo post haec finita reticuit: sed militares 15 omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clypei feriuntur, irae documentum est et doloris) immane quo quantoque gaudio praeter paucos Augusti probavere iudicium: Caesaremque admiratione digna suscipiebant, imperatorii muricis fulgore flagrantem. Cuius oculos cum ve- 16 nustate terribiles, vultumque excitatius gratum, diu multumque contuentes, qui futurus sit, colligebant, velut scrutatis veteribus libris, quorum lectio per corporum signa pandit animarum interna. Eumque, ut potiori reverentia servaretur, nec supra modum laudabant, nec infra, quam decebat: atque ideo censorum voces sunt aestimatae, non militum. Susceptus denique ad consessum vehi- 17 culi, receptusque in regiam, hunc versum ex Homerico carmine susurrabat:

Ἔλλαβε πορφύρεος θάνατος καὶ μοῖρα κραταιή.

Haec die octavo Iduum Novemb. gesta sunt, cum Arbetionem consulem annus haberet et Lollianum.

18 Deinde diebus paucis, Helena virgine Constantii
sorore eidem Caesari iugali foedere copulata, para-
tisque universis, quae maturitas proficiscendi posce-
bat, comitatu parvo suscepto, Kal. Decembribus
egressus est: deductusque ab Augusto adusque lo-
cum duabus columnis insignem, qui Laumellum
interiacet et Ticinum, itineribus rectis Taurinos
pervenit: ubi nuntio percellitur gravi, qui nuper
in comitatum Augusti perlatus, de industria sileba-
19 tur, ne parata diffluerent. Indicabat autem Colo-
niam Agrippinam, ampli nominis urbem in secun-
da Germania, pertinaci barbarorum obsidione re-
20 seratam magnis viribus et deletam. Quo maerore
perculsus, velut primo adventantium malorum au-
spicio, murmurans querulis vocibus saepe audieba-
tur: nihil se plus adsequutum, quam ut occupatior
21 interiret. Cumque Viennam venisset, ingredien-
tem optatum quidem et [11]) impetrabilem honorifice
susceptura omnis aetas concurrebat et dignitas:
proculque visum plebs universa cum vicinitate fini-
tima, Imperatorem clementem adpellans et fau-
stum, praevia consonis laudibus celebrabat, avidius
pompam regiam in principe legitimo cernens: com-
muniumque remedium aerumnarum in eius locabat
adventu, salutarem quemdam Genium adfulsisse
22 [12]) conclamatis negotiis arbitrata. Tunc anus quae-
dam orba luminibus, cum percontando, quinam
esset ingressus, Iulianum Caesarem comperisset,
exclamavit, hunc deorum templa reparaturum.

1 IX. Proinde, quoniam (ut Mantuanus vates
praedixit excelsus) maius opus moveo, maiorque
mihi rerum nascitur ordo, Galliarum tractus et si-
tum ostendere puto nunc tempestivum, ne inter
procinctus [1]) ardentes praeliorumque varios casus

---

11) Mſ. imperabilem. *al.* Imperatorem. 12) *al.* conclamans nec secius arbitrata. — 1) *al.* urgentes.

ignota quibuſdam expediens, imitari videar deſides
nauticos, adtrita lintea cum rudentibus, quae li-
cuit parari ſecurius, inter fluctus reſarcire coactos
et tempeſtates. Ambigentes ſuper origine prima 2
Gallorum ſcriptores veteres notitiam reliquere ne-
gotii ſemiplenam: ſed poſtea Timagenes, et dili-
gentia Graecus et lingua, haec, quae diu ſunt igno-
rata, collegit ex multiplicibus libris: cuius fidem
ſequuti, obſcuritate dimota, eadem diſtincte doce-
bimus et aperte. Aborigines primos in his regio- 3
nibus quidam viſos eſſe firmarunt, Celtas nomine
regis amabilis, et matris eius vocabulo Galatas di-
ctos: ita enim Gallos ſermo Graecus adpellat. Alii
Dorienſes, antiquiorem ſequutos Herculem, ocea-
ni locos inhabitaſſe confines. Dryſidae memorant 4
revera fuiſſe populi partem indigenam: ſed alios
quoque ab inſulis extimis confluxiſſe et tractibus
transrhenanis, crebritate bellorum, et alluvione
fervidi maris ſedibus ſuis expulſos. Aiunt quidam, 5
paucos poſt excidium Troiae, fugitantes Graecos
ubique diſperſos, loca haec occupaſſe, tunc vacua.
Regionum autem incolae id magis omnibus adſeve- 6
rant, quod etiam nos legimus in monumentis eorum
inciſum, Amphitruonis filium Herculem ad Geryo-
nis et Tauriſci ſaevium tyrannorum perniciem fe-
ſtinaſſe, quorum alter Hiſpanias, alter Gallias in-
feſtabat: ſuperatisque ambobus coiſſe cum genero-
ſis feminis, ſuſcepiſſeque liberos plures, et eos
partes, quibus imperitabant, ſuis nominibus adpel-
laſſe. A Phocaea vero Aſiaticus populus Harpali 7
inclementiam vitans, Cyri regis praefecti, Italiam
navigio petiit. Cuius pars in Lucania Velium; alia
condidit in Viennenſi Maſſiliam: dein ſequutis ae-
tatibus oppida aucta virium copia, inſtituere non
pauca: ſed declinanda varietas, ſaepe ſatietati con-

E 2

8 iuncta. Per haec [2]) loca hominibus paullatim ex-
cultis, viguere ſtudia laudabilium doctrinarum, in-
choata per Bardos, et Euhages, et Druidas. Et
Bardi quidem fortia virorum illuſtrium facta heroi-
cis compoſita verſibus cum dulcibus lyrae modulis
cantitarunt: Euhages vero ſcrutantes [3]) ſeriem et
ſublimia naturae pandere conabantur. Inter hos
Druidae ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythago-
rae decrevit, ſodaliciis adſtricti conſortiis, quae-
ſtionibus occultarum rerum altarumque erecti ſunt,
et deſpectantes humana pronuntiarunt animas im-
mortales.

1 X. Hanc Galliarum plagam, ob ſuggeſtus mon-
tium arduos, et horrore nivali ſemper obductos,
orbis reſidui incolis antehac paene ignotam (niſi
qua littoribus eſt vicina) munimina claudunt undi-
2 que, natura velut arte circumdata. Et a latere qui-
dem auſtrali Tyrrheno adluitur, et Gallico mari:
qua caeleſte ſuſpicit plauſtrum, a feris gentibus
fluentis diſtinguitur Rheni: ubi occidentali ſubiecta
eſt ſideri, oceano et altitudine [1]) Pyrenaei cingitur;
unde ad ſolis ortus adtollitur, aggeribus cedit Al-
pium Cottiarum: quas rex Cottius perdomitis Gal-
liis, ſolus in anguſtiis latens, inviaque locorum
aſperitate confiſus, lenito tandem tumore in amici-
tiam Octaviani receptus principis, molibus magnis
exſtruxit ad vicem memorabilis muneris, compen-
diarias et viantibus opportunas, medias inter alias
Alpes vetuſtas, ſuper quibus comperta paullo poſt-
3 ea referemus. In his Alpibus Cottiis, quarum
initium a [2]) Seguſione eſt oppido, praecelſum erigi-
tur iugum, nulli fere ſine diſcrimine penetrabile.
4 Eſt enim e Galliis venientibus prona humilitate de-
vexum, pendentium ſaxorum altrinſecus viſu terri-

---

2) *al.* loci. 3) Mſ. ſerviani. 1) *τὸ cingitur* in al. deeſt. 2) Mſ. Segutione.

bile, praeſertim verno tempore: cum liquente gelu,
nivibusque ſolutis flatu calidiore ventorum, per
diruptas utrimque anguſtias, et lacunas pruinarum
congerie latebroſas, deſcendentes cunctantibus
plantis homines et iumenta procidunt et carpenta:
idque remedium ad arcendum exitium repertum eſt
ſolum, quod pleraque vehicula vaſtis funibus illi-
gata, pone cohibente virorum vel boum niſu vali-
do, vix greſſu reptante paullo tutius devolvuntur.
Et haec, ut diximus, anni verno contingunt.
Hieme vero humus cruſtata frigoribus, et tamquam 5
levigata, ideoque labilis, inceſſum praecipitantem
impellit, et patulae valles per ſpatia plana glacie
perfidae vorant nonnumquam transeuntes. Ob
quae locorum callidi, eminentes ligneos ſtilos per
cautiora loca defigunt, ut eorum ſeries viatorem
ducat innoxium: qui ſi nivibus operti latuerint,
montanis defluentibus rivis [3]) everſi, agreſtibus
praeviis difficile pervaduntur. A ſummitate autem 6
huius Italici clivi, planities adusque ſtationem no-
mine Martis, per ſeptem extenditur millia: et hinc
alia celſitudo erectior, aegreque ſuperabilis, ad
Matronae porrigitur verticem, cuius vocabulum
caſus feminae nobilis dedit. Unde declive quidem 7
iter, ſed expeditius adusque caſtellum Virgantiam
patet. Huius ſepulcrum reguli, quem itinera
ſtruxiſſe retulimus, Seguſione eſt moenibus proxi-
mum: manesque eius ratione gemina religioſe co-
luntur: quod iuſto moderamine rexerat ſuos, et
adſcitus in ſocietatem rei Romanae, quietem genti
praeſtitit ſempiternam. Et licet haec, quam dixi- 8
mus [4]) viam, media ſit et compendiaria, magisque
celebris, tamen etiam aliae multo antea temporibus
ſunt conſtructae diverſis. Primam Thebaeus Her- 9
cules ad Geryonem exſtinguendum, ut relatum eſt

3) Mſ. everſi, graves agreſtibus. 4) *al.* via.

et Tauriscum lenius gradiens, prope maritimas
composuit Alpes: hicque Graiarum indidit nomen:
Monoeci similiter arcem et portum ad perennem
sui memoriam consecravit. Deinde emensis postea
saeculis multis, hac ex causa sunt Alpes excogitatae
10 Poeninae. Superioris Africani pater P. Cornelius
Scipio Saguntinis memorabilibus aerumnis et fide,
pertinaci destinatione Afrorum obsessis, iturus auxi-
lio in Hispaniam, traduxit onustam manu valida
classem: sed civitate Poenorum Marte deleta, Han-
nibalem [5]) adsequi nequiens, triduo ante transito
Rhodano ad Italiae partes contendentem, naviga-
tione veloci intercurso spatio maris haud longo,
degressurum montibus apud Genuam observabat,
Liguriae oppidum, ut cum eo, si copiam fors de-
disset, viarum asperitate fatigato decerneret in pla-
11 nitie. Consulens tamen rei communi, Cn. Scipio-
nem fratrem ire monuit in Hispanias, ut Hasdru-
balem exinde similiter erupturum arceret. Quae
Hannibal doctus a perfugis, ut erat expeditae men-
tis et callidae, Taurinis ducentibus accolis, per
[6]) Tricastinos et oram [7]) Vocontiorum extremam,
ad saltus Tricorios venit. Indeque exorsus, aliud
iter antehac insuperabile fecit: excisaque rupe in
immensum elata, quam cremando vi magna flam-
marum acetoque [8]) infuso dissolvit, per Druentiam
flumen gurgitibus vagis intutum, regiones occupa-
vit Etruscas. Hactenus super Alpibus, nunc ad
restantia veniamus.

1 XI. Temporibus priscis, cum laterent hae par-
tes ut barbarae, tripartitae fuisse creduntur, in
Celtas eosdemque Gallos divisae, et Aquitanos, et
Belgas, lingua, institutis, legibusque discrepantes.
2 Et Gallos quidem, qui Celtae sunt, ab Aquitanis

---

5) Mſ. ſequi. 6) al. Tricaſtinos. 7) Mſ. Vocontigrum. 8) Mſ. infuſo quae inſolidis ſolvit.

Garumna disterminat flumen, a Pyrenaeis oriens
collibus, poſtque oppida multa transcurſa in ocea-
no delitefcens. A Belgis vero eamdem gentem Ma- 3
trona discernit et Sequana, amnes magnitudinis ge-
minae: qui fluentes per Lugdunenſem, poſt cir-
cumclauſum ambitu inſulari Pariſiorum caſtellum,
[1]) Lutetiam nomine, conſociatim meantes protinus
prope caſtra Conſtantia funduntur in mare. Ho- 4
rum omnium apud veteres Belgae dicebantur eſſe
fortiſſimi, eapropter, quod ab humaniore cultu
longe discreti, nec adventitiis effeminati deliciis,
diu cum transrhenanis certavere Germanis. Aqui- 5
tani enim, ad quorum littora ut proxima placidaque
merces adventitiae convehuntur, moribus ad mol-
litiem lapſis, facile in ditionem venere Romanam.
Regebantur autem Galliae omnes, iam inde uti 6
crebritate bellorum urgenti ceſſere Iulio dictatori,
poteſtate in partes diviſa quatuor: quarum Narbo-
nenſis una, Viennenſem intra ſe continebat, et
Lugdunenſem: altera Aquitanis praeerat univerſis:
ſuperiorem et inferiorem Germaniam, Belgasque
duae iurisdictiones iisdem rexere temporibus. At 7
nunc numerantur provinciae per omnem ambitum
Galliarum: ſecunda Germania, prima ab occiden-
tali exordiens cardine, Agrippina et Tungris mu-
nita, civitatibus amplis et copioſis. Dein prima 8
Germania, ubi praeter alia municipia Mogontia-
cus eſt, et Vangiones et Nemetae, et Argentoratus
barbaricis cladibus nota. Poſt has Belgica prima 9
Mediomatricos praetendit, et Treviros domicilium
principum clarum. Huic adnexa ſecunda eſt Bel- 10
gica, qua Ambiani ſunt, urbs inter alias eminens,
et Catelauni et Remi. Apud Sequanos Biſontios 11
videmus, et Rauracos, aliis potiores oppidis mul-
tis. Lugdunenſem primam Lugdunus ornat, et

1) Mſ. Lutetia.

Cabillonus et Senones, et Biturigae, et moenium
12 Augustuduni magnitudo vetusta. Secundam enim
Lugdunensem Rothomagi, et Turones, Mediola-
num ostendunt, et [2]) Tricassini: Alpes Graiae et
Poeninae, exceptis [3]) obscurioribus . . . . habent
et Aventicum, desertam quidem civitatem, sed
non ignobilem quondam, ut aedificia semiruta nunc
quoque demonstrant. Hae provinciae, urbesque
13 sunt splendidae Galliarum. In Aquitania, quae
Pirenaeos montes et eam partem spectat oceani,
quae pertinet ad Hispanos, prima provincia est
Aquitanica, amplitudine civitatum admodum cul-
ta: omissis aliis multis, Burdegala, et [4]) Arverni
14 excellunt, et Santones, et Pictavi. Novem popu-
los Ausci commendant, et Vasatae. In Narbonensi
Elusa et Narbona, et Tolosa principatum urbium
tenent. Viennensis civitatum exsultat decore mul-
tarum, quibus potiores sunt Vienna ipsa, et Are-
late, et Valentia: quibus Massilia iungitur, cuius
societate et viribus in discriminibus arduis fultam
15 aliquoties legimus Romam. His prope Salluvii
sunt, et Nicaea, et Antipolis, insulaeque Stoecha-
16 des. Et quoniam ad has partes opere contexto per-
venimus, silere super Rhodano, maximi nominis
flumine, incongruum est et absurdum. A Poeni-
nis Alpibus effusiore copia fontium Rhodanus fluens,
et proclivi impetu ad planiora degrediens, proprio
agmine ripas occultat, et paludi sese ingurgitat no-
mine Lemanno, eamque intermeans, nusquam
aquis miscetur externis: sed altrinsecus summitates
undae [5]) praeterlabens segnioris, quaeritans exitus,
17 viam sibi impetu veloci molitur. Unde sine iactura
rerum per Sapaudiam fertur et Sequanos: longeque
progressus, Viennensem latere sinistro perstringit,

---

2) al. Tricastini. 3) *in aliis codicib. hic lacuna nulla est.*
4) *al.* Averni. 5) *al.* praeterlabens segniores.

dextro Lugdunensem: et emensus [6]) spatia flexuosa, Ararim (quem Saucomnam adpellant) inter Germaniam primam fluentem, suum in nomen adsciscit: qui locus exordium est Galliarum. [7]) Exindeque non millenis passibus, sed [8]) leugis itinera metiuntur. Hinc Rhodanus aquis advenis locupletior, 18
vehit grandissimas naves, ventorum [9]) difflatu iactari saepius adsuetas: [10]) finitisque intervallis, quae ei natura praescripsit, spumeus Gallico mari concorporatur per patulum sinum, quem vocant Ad Gradus, ab Arelate octavo decimo ferme lapide disparatum. Sit satis de situ locorum: nunc figuras et mores hominum designabo.

XII. Celsioris staturae et candidi paene Galli 1
sunt omnes, et rutili, luminumque torvitate terribiles, avidi iurgiorum, et sublatius insolescentes. Nec enim eorum quemquam adhibita uxore rixantem, multo fortiore et glauca, peregrinorum ferre poterit globus: tum maxime cum illa inflata cervice suffrendens, ponderansque niveas ulnas et vastas, admissis calcibus emittere coeperit pugnos, ut catapultas tortilibus nervis excussas. Metuendae voces 2
complurium et minaces, placatorum iuxta et irascentium: tersi tamen pari diligentia cuncti et mundi: nec in tractibus illis, maximeque apud [1]) Aquitanos, poterit aliquis videri, vel femina, licet perquam pauper, ut alibi, frustis squalere pannorum. Ad militandum omnis aetas aptissima: 3
et pari pectoris robore senex ad procinctum ducitur et adultus, gelu duratis artibus et labore adsiduo, multa contempturus et formidanda: nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus Martium pertimescens, pollicem sibi praecidit, quos

6) Mſ. spatio fluctuoso. 7) *al.* Exinde. 8) Mſ. leugis. 9) Mſ. difflatu. 10) Mſ. finitisque intervallis quae. 1) Mſ. Aquit..... poterit aliquis † ... *al.* Aquitaniam poterit vid.

4 localiter murcos adpellant. Vini avidum genus, adfectans ad vini similitudinem multiplices potus: et inter eos humiles quidam obtusis ebrietate continua sensibus, quam furoris voluntariam speciem esse Catoniana sententia definivit, raptantur discursibus vagis: ut verum illud videatur, quod ait defendens Fonteium Tullius, *Gallos post haec dilutius esse poturos*, quod illi venenum esse arbitrabantur.

5 Hae regiones, praecipue quae confines Italicis, paullatim [2]) levi sudore sub imperium venere Romanum: primo tentatae per Fulvium, deinde praeliis parvis quassatae per Sextium, ad ultimum per Fabium Maximum domitae: cui negotii plenus effectus, asperiore Allobrogum gente devicta, hoc in-
6 didit cognomentum. Nam omnes Gallias, nisi qua paludibus inviae fuere, ut Sallustio docetur auctore, post decennalis belli mutuas clades [3]) subegit Caesar, societatique nostrae foederibus iunxit aeternis. Evectus sum longius, sed remeabo tandem ad coepta.

1 XIII. Domitiano crudeli morte consumpto, Musonianus eius successor Orientem praetoriani regebat potestate praefecti, facundia sermonis utriusque clarus: unde sublimius, quam sperabatur, eluxit.
2 Constantinus enim cum limatius superstitionum quaereret sectas, Manichaeorum et similium, nec interpres inveniretur idoneus, hunc sibi commendatum ut sufficientem elegit: quem officio functum perite, Musonianum voluit adpellari, ante Strategium dictitatum: et ex eo percursis honorum gradibus multis, adscendit ad praefecturam; [1]) prudens alia, tolerabilisque provinciis, et mitis et blandus: sed ex qualibet occasione, maximeque ex controversis litibus, quod nefandum est, et in totum lu-

---

2) Mf. levis odore. 3) τὸ *subegit* al. deest. 1) Mf. prudens alia.

crandi aviditate ſordeſcens: ut inter alia multa evidenter adparuit in quaeſtionibus agitatis ſuper morte Teophili Syriae conſularis, proditione Caeſaris Galli, impetu plebis promiſcuae diſcerpti: ubi damnatis pauperibus, quos, cum haec agerentur, peregre conſtabat fuiſſe, auctores diri facinoris, exuti patrimoniis, abſoluti ſunt divites.

[2]) Hunc Proſper adaequabat, pro magiſtro 3
equitum, agente etiam tum in Galliis, militem regens, abiecte ignavus, et, ut ait Comicus, arte deſpecta furtorum rapiens propalam.

Queis concordantibus, mutuaque commercia 4
viciſſim ſibi conciliando locupletatis, Perſici duces vicini fluminibus, rege in ultimis terrarum ſuarum terminis occupato, per praedatorios globos noſtra vexabant, nunc Armeniam, aliquoties Meſopotamiam confidentius incurſantes, Romanis ductoribus ad colligendas obedientium exuvias occupatis.

---

2) Mſ. Huc Proſper adequitabat.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XVI.

Iuliani Caesaris laus. C. I. *Iulianus Caes. Alamannos adoritur, caedit, capit et fugat.* II. *Coloniam a Francis captam recipit, et pacem ibi cum Francorum regibus facit.* III. *apud Senonas oppidum ab Alamannis obsidetur.* IV. *Iuliani Caesaris virtutes.* V. *Arbetio, vir consularis, accusatur, et absolvitur.* VI. *Iulianus Caes. a praeposito cubiculi sui Eutherio apud imperatorem defenditur adversus Marcellum: et laus Eutherii.* VII. *Delationes et calumniae in castris Constantii Augusti, et aulicorum rapacitas.* VIII. *Agitur de pace cum Persis.* IX. *Constantii A. militaris ac velut triumphalis in urbem Romam adventus.* X. *Iulianus Caes. Alamannos in insulis Rheni, quo se et sua receperant, adgreditur, et Tres Tabernas adversus eos reparat.* XI. *Idem Alamannorum reges Galliam incubantes adgreditur, et barbaros apud Argentoratum acie fundit.* XII.

(A. C. 356.)

1 Haec per orbem Romanum [1]) fatorum ordine contexto versante, Caesar apud Viennam in collegium fastorum a consule octies Augusto adscitus, urgente genuino vigore, pugnarum fragores caedesque barbaricas somniabat, colligere provinciae fragmenta iam parans, si adfuisset flatu tandem secundo.

1) Mf. factorum.

Quia igitur res magnae, quas per Gallias virtute fe- 2
licitateque correxit, multis veterum factis fortibus praestant, singula serie progrediente monstrabo, instrumenta omnia mediocris ingenii, si suffecerint, commoturus. Quidquid autem narrabitur, quod 3
non falsitas arguta concinnat, sed fides integra rerum absolvit, documentis evidentibus fulta, ad laudativam paene materiem pertinebit. Videtur 4
enim lex quaedam vitae melioris hunc iuvenem a nobilibus cunis adusque spiritum comitata supremum. Namque incrementis velocibus ita domi forisque colluxit, ut prudentia [Vespasiani filius] Titus alter aestimaretur, bellorum gloriosis cursibus Traiani simillimus, clemens ut Antoninus, rectae perfectaeque rationis indagine congruens Marco, ad cuius aemulationem [2]) actus suos effingebat et mores. Et quoniam, ut Tulliana docet auctoritas, 5
omnium magnarum artium sicut arborum altitudo nos delectat, radices stirpesque non item: sic praeclarae huius indolis rudimenta tunc multis obnubilantibus tegebantur, quae anteferri gestis eius postea multis et miris hac ratione deberent, quod adulescens primaevus, ut Erechtheus in secessu Minervae nutritus, ex academiae quietis umbraculis, non e militari tabernaculo, in pulverem Martium tractus, strata Germania, pacatisque rigentis [3]) Rheni meatibus, cruenta spirantium regum hic sanguinem fudit, alibi manus [4]) catenis adflixit.

II. Agens itaque negotiosam hiemem apud op- 1
pidum ante dictum, inter rumores, qui volitabant adsidui, comperit Augustoduni civitatis antiquae muros, spatiosi quidem ambitus, sed carie vetustatis invalidos, barbarorum impetu repentino insessos, torpente praesentium militum manu, vetera-

---

2) *al.* actus affingebat. 3) Mſ. Rheni meatibus. 4) Mſ. catenis afflixit.

nos [1]) concursatione pervigili defendisse: ut solet abrupta saepe discrimina salutis ultima desperatio
2 propulsare. Nihil itaque remittentibus curis, ancillari adulatione posthabita, qua eum proximi ad amoenitatem flectebant et luxum, satis [2]) omnibus comparatis, VIII. Kal. Iulias Augustodunum pervenit, velut dux diuturnus, viribus eminens et consiliis, per diversa palantes barbaros, ubi dedisset
3 fors copiam, adgressurus. Habita itaque deliberatione, adsistentibus locorum peritis, quodnam iter eligeretur ut tutum, multa ultro citroque dicebantur aliis per Arbor . . . . . quibusdam per Sedelau-
4 cum et Coram iri debere firmantibus. Sed cum subsererent quidam, Silvanum paullo ante magistrum peditum, per compendiosas vias, verum suspectas, quia tenebris multis umbrantur, cum VIII. auxiliarium millibus aegre transisse, fidentius Caesar audaciam viri fortis imitari magnopere nitebatur.
5 Et, ne qua interveniret mora, adhibitis [3]) cataphractariis solis et ballistariis, parum ad tuendum rectorem idoneis, percurso eodem itinere Autosido-
6 rum pervenit. Ubi brevi, sicut solebat, otio cum milite recreatus, ad Tricassinos tendebat: et barbaros in se catervatim ruentes, partim cum timeret ut ampliores, confertis lateribus observabat: alios occupatis habilibus locis decursu facili proterens, nonnullos pavore traditos cepit: residuos in curam celeritatis omne quod poterant conferentes, quia sequi non valebat gravitate praepeditus armorum,
7 innocuos abire perpessus est. Proinde certiore iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina venerat Tricassas adeo insperatus, ut eo portas paene pulsante, diffusae multitudinis barbarae metu, aditus urbis non sine anxia pande-
8 retur ambage. Et paullisper moratus, dum fatigato

---

1) Ms. concussatione. 2) Ms. ordinibus. 3) *al.* cataphractis.

consulit militi, civitatem Remos nihil prolatandum
existimans petit; ubi in unum congregatum [4]) exer-
citum vehentem . . . . iusserat opperiri praesen-
tiam suam: cui praesidebat Ursicini successor Mar-
cellus, et ipse Ursicinus adusque expeditionis finem
agere praeceptus iisdem in locis. Post variatas ita- 9
que sententias plures, cum placuisset per decem
pagos Alamannam adgredi plebem, densatis agmi-
nibus tendebat illuc solito alacrior miles. Et quia 10
dies humectus et decolor vel contiguum eripiebat
adspectum, iuvante locorum gnaritate, hostes tra-
mite obliquo discurso post Caesaris terga, legiones
duas arma cogentes adorti paene delessent, ni subi-
to concitus clamor sociorum auxilia coegisset.
Hinc et deinde nec itinera nec flumina transire 11
posse sine insidiis putans, erat providus et cuncta-
tor: quod praecipuum bonum in magnis ductori-
bus, opem ferre solet exercitibus et salutem. Au- 12
diens itaque Argentoratum, Brocomagum, Taber-
nas, Salisonem, Nemetas, et Vangionas, et Mo-
gontiacum civitates barbaros possidentes, territoria
earum habitare: (nam ipsa oppida ut circumdata
retiis busta declinant) primum omnium Brocoma-
gum occupavit: eique iam adventanti Germanorum
manus pugnam intentans occurrit. Cumque in bi- 13
cornem figuram acie divisa, collato pede res agi
coepisset, exitioque hostes urgerentur ancipiti,
captis nonnullis, aliis in ipso proelii [5]) fervore trun-
catis, residui discessere celeritatis praesidio tecti.

III. Nullo itaque posthaec repugnante, ad re- 1
cuperandam ire placuit Agrippinam, ante Caesaris
in Gallias adventum excisam: per quos tractus nec
civitas ulla visitur, nec castellum: nisi quod apud
Confluentes, locum ita cognominatum, ubi amnis

---

4) Ms. exercitum vehentem . . . . iusserat. 5) Ms. fervare.

Mosella confunditur Rheno, [1]) Rigomagum oppidum est, et una prope ipsam Coloniam turris. Igitur Agrippinam ingressus, non ante motus est. exinde, quam Francorum regibus furore mitescente perterritis, pacem firmaret Reip. interim profuturam,
3 et urbem reciperet munitissimam. Quibus vincendi primitiis laetus, per Treveros hiematurus apud Senonas oppidum tunc opportunum abscessit. Ubi bellorum inundantium molem humeris suis, quod dicitur, vehens, scindebatur in multiplices curas: ut milites, qui a solitis descivere praesidiis, reducerentur ad loca suspecta, et conspiratas gentes in noxam Romani nominis disiectaret, ac provideret, ne alimenta deessent exercitui per varia discursuro.

1 IV. Haec sollicite perpensantem hostilis adgreditur multitudo, oppidi capiundi spe in maius accensa: ideo confidentes, quod ei nec Scutarios adesse, et quidem monentibus perfugis, didicerant, nec Gentiles, per municipia distributos, ut com-
2 modius [1]) vescerentur. Cum autem ... * ... Clausa ergo urbe, murorumque intuta parte firmata, ipse cum armatis die noctuque inter propugnacula visebatur et pinnas, [2]) ira exundante substridens, cum erumpere saepe conatus, paucitate praesentis manus impediretur. Post tricesimum denique diem abiere barbari tristes, inaniter stulteque cogitasse civitatis
3 obsidium mussitantes. At, quod indignitati rerum est adsignandum, periclitanti Caesari distulit suppetias ferre Marcellus magister equitum, agens iu stationibus proximis: cum, etiamsi civitas absque principe vexaretur, opposita multitudine malis ob-
4 sidionalibus expediri deberet. Hoc metu solutus efficacissimus Caesar, providebat constanti sollicitudine,

1) Rigomagum. Mſ. — 1) *in Mſſ. lacuna relicta eſt unius lineae. al.* veſcerentur. Cla. 2) *al.* ita.

dine, ut militum diuturno labori quies ſuccederet aliqua, licet brevis, ad recreandas tamen ſufficiens vires: quamquam ultima ſqualentes inopia terrae ſaepe [3]) vaſtitatae exigua quaedam victui congrua adgerebant. Verum hoc quoque diligentia curato 5
pervigili, adfuſa laetiore ſpe proſperorum, ſublato animo ad exſequenda plurima conſurgebat.

V. Primum igitur factuque difficile, temperan- 1
tiam ipſe ſibi indixit, atque retinuit, tamquam adſtrictus ſumptuariis legibus viveret, quas ex rhetris Lycurgi, et axonibus Romam translatas diuque obſervatas, et ſeneſcentes paullatim, reparavit Sylla dictator: reputans ex praedictis Democriti, quod ambitioſam menſam fortuna, parcam virtus adponit. Id enim etiam Tuſculanus Cato prudenter de- 2
finiens, cui Cenſorii cognomentum caſtior vitae indidit cultus: *Magna*, inquit, *cura cibi, magna virtutis incuria.* Denique cum legeret libellum ad- 3
ſidue, quem Conſtantius ut privignum [1]) ad ſtudia mittens, manu ſua conſcripſerat, praelicenter disponens, quid in convivio Caeſaris impendi deberet: phaſianum, et vulvam, et ſumen exigi vetuit et inferri, munificis militis vili et fortuito cibo contentus.

Hinc [2]) contingebat, ut noctes ad officia divi- 4
deret tripertita, quietis, et publicae rei, et muſarum: quod factitaſſe Alexandrum legimus magnum; ſed multo hic fortius. Ille namque aenea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam, ut, cum nervorum [3]) vigorem ſopor laxaſſet infuſus, geſtaminis lapſi tinnitus abrumperet ſomnum. Iulianus vero abſque inſtru- 5
mento, quoties voluit, evigilavit: et nocte dimidiata ſemper exſurgens, non e plumis vel ſtragulis

---

3) Mſ. vaſtitate. 1) *al.* ad ſtudium. 2) *al.* contigebat. 3) Mſ. vigorem.

ſericis ambiguo fulgore nitentibus, ſed ex tapete, et [4]) σισύρᾳ, quam vulgaris ſimplicitas ſiſurnam adpellat, occulte Mercurio ſupplicabat, quem mundi velociorem ſenſum eſſe, motum mentium ſuſcitantem, theologicae prodidere doctrinae: atque in tanto rerum defectu [5]) explorate rei publicae mune-
6 ra curabat. Poſt quae ut ardua et ſeria terminata, ad procudendum ingenium vertebatur: et incredibile, [6]) quo quantoque ardore rerum principalium notitiam celſam indagans, et quaſi pabula quaedam animo ad ſublimiora ſcandendi conquirens, per omnia philoſophiae membra prudenter disputando
7 currebat. Sed tamen cum haec effecte pleneque colligeret, nec humiliora deſpexit, poëticam mediocriter, et rhetoricam amavit, (ut oſtendit orationum epiſtolarumque eius cum gravitate comitas incorrupta) et noſtrarum externarumque rerum hiſtoriam multiformem. Super his aderat latine
8 quoque diſſerendi ſufficiens ſermo. [7]) Si itaque verum eſt, quod ſcriptores varii memorant, Cyrum regem, et Simonidem lyricum, et Hippiam Eleum ſophiſtarum acerrimum ideo valuiſſe memoria, quod epotis quibusdam remediis id impetrarunt: credendum eſt hunc etiam tum adultum totum memoriae dolium, ſi usquam reperiri potuit, exhauſiſſe. Et haec quidem pudicitiae virtutumque ſunt ſigna nocturna.

9 Diebus vero quae ornate dixerit et facete, quaeve in adparatu vel in ipſis egit congreſſibus proeliorum, aut in re civili, magnanimitate correxit et libertate, ſuo quaeque loco ſingula demonſtrabuntur.
10 Cum exercere proludia diſciplinae caſtrenſis philoſophus cogeretur ut princeps, artemque modulatius incedendi per pyrrhicham concinentibus diſceret

4) Mſ. ſyra. 5) *al.* explorate curabat. Mſ. explorantur ei p. M. curabat. 6) *al.* quo et quanto. 7) al. Sic itaque.

fiſtulis; vetus illud proverbium, *Clitellae bovi impoſitae ſunt: plane non eſt noſtrum onus*, Platonem crebro nominans exclamabat. Inductis quadam 11
ſollemnitate agentibus in rebus in conſiſtorium, ut aurum acciperent; inter alios quidam ex eorum conſortio, non, ut moris eſt, expanſa chlamyde, ſed utraque manu cavata ſuſcepit: et Imperator: *Rapere*, inquit, *non accipere ſciunt Agentes in rebus.* Aditus a parentibus virginis raptae, eum, 12
qui violarat, convictum relegari decrevit. Hisque indigna pati querentibus, quod non ſit morte multatus, reſponderat hactenus: *Incuſent iura clementiam: ſed Imperatorem mitiſſimi animi legibus praeſtare caeteris decet.* Egreſſurum eum ad 13
expeditionem plures interpellabant, ut laeſi, quos audiendos provinciarum rectoribus commendabat: et reverſus, quid egerint ſinguli quaerens, delictorum vindictas genuina lenitudine mitigabat. Ad 14
ultimum exceptis victoriis, per quas cadentes ſaepe incolumi contumacia barbaros fudit; quod profuerit anhelantibus extrema paenuria Gallis, hinc maxime claret: quod primitus partes eas ingreſſus, pro capitibus ſingulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari: diſcedens vero ſeptenos tantum, munera univerſa complentes: ob quae tamquam ſolem ſibi ſerenum poſt ſqualentes tenebras adfulſiſſe, cum alacritate et tripudiis laetabantur. Denique id eum adusque imperii finem et 15
vitae ſcimus utiliter obſervaſſe, ne per indulgentias quas adpellant, tributariae rei concederet reliqua. Norat enim, hoc facto ſe aliquid locupletibus additurum, cum conſtet ubique pauperes inter ipſa dictorum exordia ſolvere univerſa ſine laxamento compelli.

Inter has tamen regendi moderandique vias, 16
bonis principibus aemulandas, barbarica rabies

17 [8]) exarſerat in maius. Utque beſtiae cuſtodum ne-
gligentia raptu vivere ſolitae, ne his quidem remo-
tis adpoſitisque fortioribus abſceſſerunt, ſed tume-
ſcentes inedia, ſine reſpectu ſalutis, armenta vel
greges incurſant: ita etiam illi, cunctis, quae diri-
puere, conſumptis, fame urgente agebant aliquo-
ties praedas: interdum antequam contingerent ali-
quid, oppetebant.

1 VI. Haec per eum annum ſpe dubia, eventu
tamen ſecundo, per Gallias agebantur. In comi-
tatu vero Auguſti circumlatrabat Arbetionem invi-
dia, velut ſumma mox adepturum, decora cultus
imperatorii praeſtruxiſſe: inſtabatque ei ſtrepens
immania Comes Veriſſimus nomine, arguens co-
ram, quod a gregario ad magnum militiae culmen
evectus, hoc quoque non contentus ut parvo, lo-
2 cum adpeteret principalem. Sed ſpecialiter eum
inſectabatur Dorus quidam ex-medico ſcutariorum,
quem [1]) nitentium rerum centurionem ſub Magnen-
tio Romae provectum, retulimus accuſaſſe Adel-
phium urbi praefectum, ut altiora coeptantem.
3 Cumque res in inquiſitionem veniret, neceſſariis-
que negotio tentis, obiectorum probatio ſperare-
tur, tamquam per ſaturam ſubito cubiculariis ſuf-
fragantibus, ut loquebatur pertinax rumor, et vin-
culis ſunt exutae perſonae, quae ſtringebantur ut
conſciae, et Dorus evanuit, et Veriſſimus illico ta-
cuit, velut aulaeo depoſito ſcenae.

1 VII. Iisdem diebus adlapſo rumore Conſtantius
doctus, obſeſſo apud Senonas Caeſari auxilium non
tuliſſe Marcellum, eum ſacramento ſolutum abire
iuſſit in larem: qui, tamquam iniuria gravi percul-
ſus, quaedam in Iulianum moliebatur, auribus
Auguſti confiſus in omne [1]) patentibus crimen.
2 Ideoque, cum diſcederet, Eutherius praepoſitus

---

8) Mſ. exarſerat maius. 1) *al.* niceteriorum. 1) *al.* parentibus.

cubiculi mittitur ſtatim poſt, eum, ſi quid finxerit, convicturus. Verum ille hoc neſciens, mox venit Mediolanum, ſtrepens et tumultuans, ut erat vanidicus et amenti propior, admiſſus in conſiſtorium, Iulianum ut procacem inſimulat: iamque ad evagandum altius, validiores ſibi pinnas aptare: ita enim cum motu quodam corporis loquebatur ingenti. Haec eo fingente licentius, Eutherius, ut 3
poſtulavit, inductus, iuſſusque loqui quod vellet, verecunde et modice docet velari veritatem mendaciis. Magiſtro enim armorum (ut credebatur) ceſſante conſulto, induſtria vigili Caeſarem obſeſſum apud Senonas diu, barbaros repuliſſe: adparitoremque fidum auctori ſuo, quoad vixerit, fore, obligata cervice ſua ſpondebat.

Res monuit ſuper hoc eodem Eutherio pauca 4
ſubſerere, forſitan non credenda; ea re, quod ſi Numa Pompilius, vel Socrates bona quaedam dicerent de ſpadone, dictisque religionum adderent fidem, a veritate deſciviſſe arguerentur. Sed inter vepres roſae naſcuntur, et inter feras nonnullae miteſcunt. Itaque carptim eius praecipua, quae ſunt comperta, monſtrabo. Natus in Armenia ſangui- 5
ne libero, captusque a finitimis hoſtibus etiamtum parvulus, abstractis geminis, Romanis mercatoribus venumdatus, ad palatium Conſtantini deducitur: [2]) ubi paullatim adoleſcens rationem recte vivendi ſollertiamque ostendebat, litteris, quantum tali fortunae ſatis eſſe poterat, eruditus, cogitandi inveniendique dubia et ſcrupuloſa acumine nimio praeſtans, immenſum quantum memoria vigens, benefaciendi avidus, plenusque iuſti conſilii: quem, ſi Conſtans Imperator olim ex adulto iamque maturum audiret honeſta ſuadentem et recta, nulla, vel venia certe digna peccaſſet. Is praepoſitus cubicu- 6

2) Mſ. ubi paulatim . . . . acules . . . . rationem.

li etiam Iulianum aliquoties corrigebat, Aſiaticis
coalitum moribus, ideoque levem. Denique di-
greſſus ad otium, adſcitusque poſtea in palatium,
ſemper ſobrius, et in primis conſtans, ita fidem
continentiamque virtutes coluit amplas, ut nec pro-
didiſſe aliquando arcanum, niſi tuendae cauſa alie-
nae ſalutis, nec exarſiſſe cupidine plus habendi ar-
7 ceſſeretur ut ceteri. Unde factum eſt, ut ſubinde
Romam ſecedens, ibique fixo domicilio conſene-
ſcens, comitem circumferens conſcientiam bonam,
colatur a cunctis ordinibus, et ametur; cum ſoleant
id genus homines, poſt partas ex iniquitate divitias,
latebras captare ſecretas, ut lucifugae vitantes mul-
8 titudinis laeſae conſpectus. Cui ſpadonum vete-
rum hunc comparare debeam, antiquitatem repli-
cando compluries invenire non potui. Fuerunt
enim apud veteres, licet oppido pauci, fideles et
frugi, ſed ob quaedam vitia maculoſi: inter prae-
cipua enim, quae eorum quisque ſtudio poſſederat
vel ingenio, aut rapax, aut feritate contemtior fuit,
aut propenſior ad laedendum, [3]) vel diligentibus
nimium blandus, aut potentiae faſtu ſuperbior: ex
omni latere autem ita peritum, neque legiſſe me,
neque audiſſe confiteor, aetatis noſtrae teſtimonio
9 locupleti confiſus. Verum, ſi forte ſcrupuloſus
quidam lector antiquitatum, Menophilum Mithri-
datis Pontici regis eunuchum nobis opponat, hoc
monitu recordetur, nihil ſuper eo relatum, praeter
id ſolum, quod in ſupremo discrimine glorioſe
10 monſtravit. Ingenti proelio ſuperatus a Romanis
et Pompeio rex praedictus, fugiensque ad regna
Colchorum, [4]) adultam filiam nomine Drypetinam
vexatam aſperitate [5]) morborum in caſtello Synhorio
huic Menophilo commiſſam reliquit: qui virginem

---

3) Mſ. vel ingendimus. 4) *al.* avita, filiam nomine Direptin.
5) in Mſ. margine *locorum*.

omni remediorum ſolatio plene curatam patri tutiſſime ſervans, cum a Manlio Priſco Imperatoris legato munimentum, quo claudebatur, obſideri coepiſſet, defenſoresque eius deditionem [6]) meditari ſentiret: veritus, ne parentis opprobrio [7]) puella nobilis captiva ſupereſſet et violata, interfecta illa mox gladium in viſcera ſua compegit. Nunc redeam, unde diverti.

VIII. Superato (ut dixi) Marcello, [1]) reverſo- 1
que Serdicam, unde oriebatur, in caſtris Auguſti
per ſimulationem tuendae maieſtatis imperatoriae
multa et nefanda [2]) perpetrabantur. Nam, ſi quis 2
ſuper occentu ſoricis vel occurſu muſtelae, vel ſimilis ſigni gratia conſuluiſſet quemquam peritum, aut anile incantamentum ad leniendum adhibuiſſet dolorem, (quod medicinae quoque admittit auctoritas) reus, unde non poterat opinari, delatus, raptusque in iudicium, poenaliter interibat.

Per id tempus fer .... num, quemdam 3
nomine Danum, terrore tenus uxor rerum levium [3]) incuſarat; certum an incertum, inſontem Rufinus ſubſidebat: (quo indicante quaedam cognita per Gaudentium agentem in rebus, conſularem Pannoniae tunc Africanum, [4]) cum convivis retulimus interfectum) Adparitionis [5]) praefecturae praetorianae
tum etiam princeps ob devotionem. Is, ut loque- 4
batur iactantius, verſabilem feminam poſt nefandum concubitum periculoſam in fraudem illexit: ſuaſitque conſarcinatis mendaciis, laeſae maieſtatis arceſſere maritum inſontem, et fingere, quod velamen purpureum a Diocletiani ſepulcro furatus,
quibusdam conſciis occultabat. Hisque ad mul- 5

6) *al.* meditantes. 7) Mſ. puella nobilis. 1) Mſ. everſoque Serdicani. 2) Mſ. perpetrabant. 3) Mſ. incuſarat ..... certum an incertum undenſotam Rufin. ſubſeda, quo indicante. 4) Mſ. cum conviviis retuliſſent effectum. *al.* cum retuliſſent praefectum. 5) *al.* Praefectura.

torum exitium ita formatis, ipſe ſpe potiorum ad Imperatoris pervolat caſtra, excitaturus calumnias conſuetas. Reque comperta iubetur Mavortius tunc praefectus praetorio, vir ſublimis conſtantiae, crimen acri inquiſitione ſpectare, iuncto ad audiendi ſocietatem Urſulo largitionum comite, ſeverita-
6 tem itidem non improbandae. Exaggerato itaque negotio ad arbitrium temporum, cum nihil poſt tormenta multorum inveniretur, indicesque haererent ambigui: tandem veritas reſpiravit oppreſſa, et in abrupto neceſſitatis mulier Rufinum totius machinae confitetur auctorem, nec adulterii foeditate ſuppreſſa: ſtatimque legibus contemplatis, prout poſcebant ordo et iuſtitia, ambos ſententia damna-
7 vere letali. Quo cognito Conſtantius fremens, et tamquam vindicem ſalutis ſuae lugens exſtinctum, miſſis equitibus citis, Urſulum redire ad comitatum [6]) minaciter iuſſit. Et ille ſpretis qui prohibebant, perrupit intrepidus: ingreſſusque conſiſtorium, ore et pectore libero docuit geſta: hacque fiducia linguis adulatorum occluſis, et praefectum et ſe diſcrimine gravi ſubtraxit.

8 Tunc illud apud Aquitanos evenit, quod latior fama vulgarat. Veterator quidam ad lautum convivium rogatus et mundum, qualia ſunt in his regionibus plurima, cum vidiſſet linteorum toralium par, duos clavos ita latiſſimos, ut ſibi viciſſim arte miniſtrantium cohaererent, menſamque operimentis paribus tectam: anteriorem chlamydis partem utraque manu vehens, intrinſecus ſtructuram omnem, ut amictus adornaverat principales, quae-
9 rens, patrimonium dives evertit. Malignitate ſimili quidam agens in rebus in Hiſpania, ad coenam itidem invitatus, cum inferentes veſpertina lumina

6) *al.* minaciter poſſe reſiſtere veritatis et tale ſpretis. *Steph.* minaciter iuſſit territatus ſpretis.

pueros exclamaſſe audiſſet ex uſu, [7]) *Vincamus
perun* .... ſollemne interpretatus atrociter, dele-
vit nobilem domum.

Haec taliaque ideo magis magisque creſcebant, 10
quod Conſtantius impendio [8]) timidus, ſemper ſe
[9]) feriri ſperabat, ut Dionyſius tyrannus ille Sici-
liae: qui ob hoc idem vitium et tonſtrices docuit
filias, ne cui alieno ora committeret leviganda: ae-
demque brevem, ubi cubitare ſueverat, alta cir-
cumdedit foſſa, eamque ponte ſolubili ſuperſtravit:
cuius disiectos aſſeres et axiculos ſecum in [10]) ſo-
mnum abiens transferebat, eosdemque compaginabat
lucis initio proceſſurus. Inflabant itidem has ma- 11
lorum civilium buccinas potentes in regia, ea re,
ut damnatorum petita bona ſuis adcorporarent,
eſſetque materia per vicinitates eorum late graſſandi.
Namque, ut documenta liquida prodiderunt, proxi- 12
morum fauces aperuit primus omnium Conſtantinus:
ſed eos medullis provinciarum ſaginavit Conſtantius.
Sub hoc enim ordinum ſingulorum auctores infinita 13
cupidine divitiarum arſerunt, ſine iuſtitiae diſtin-
ctione vel recti, inter ordinarios iudices Rufinus
primus praefectus praetorio: et inter Militares
equitum magiſter Arbetio, praepoſitusque [11]) cubi-
culi Euſebius, et ....anus quaeſtor, et in urbe
Anicii, quorum ad avorum aemulationem [12]) poſte-
ritas tendens, ſatiari numquam potuit cum poſſeſ-
ſione multo maiore.

IX. At Perſae in Oriente per furta et latrocinia 1
potius quam, ut ſolebant antea, per concurſatorias
pugnas, hominum praedas agitabant et pecorum:

---

7) Mſ. Vincamus perun .... lemne .... interpretatum. *al.* Vincamus interpretatus. 8) Mſ. timidus ...... ſemper. 9) Mſ. ferri. 10) Mſ. in ſontino. 11) *Al.* τὸ Euſebius deeſt. Mſ. vero ita habet: Praepoſitusque Cubiculi Euſebius lapſus .... anus Quaeſtor, et in urbe Aniciique .... vorum aemulationem. 12) Mſ. poſteritas.

quis nonnumquam [1]) lucrabantur ut repentini; ali-
quoties ſuperati multitudine militum amittebant;
interdum nihil proſpicere prorſus, quod poterat
2 rapi, [2]) permittebantur. Muſonianus tamen prae-
fectus praetorio, multis (ut ante diximus) bonis ar-
tibus eruditus, ſed venalis, et flecti a veritate pe-
cunia facilis, per emiſſarios quosdam fallendi per-
ſtringendique [3]) gnaros, Perſarum [4]) ſciſcitabatur
conſilia, adſumpto in deliberationes huiusmodi
Caſſiano Meſopotamiae duce, ſtipendiis et discri-
3 minibus indurato diverſis. Qui cum fide conci-
nente ſpeculatorum aperte cognoſſent, Saporem in
extremis regni limitibus ſuorum ſanguine fuſo mul-
tiplici aegre propulſare gentes infeſtas; Tamſapo-
rem ducem parti noſtrae contiguum, occultis per
ignotos milites tentavere colloquiis, ut, ſi copiam
fors dediſſet, ſuaderet regi per litteras pacem tan-
dem aliquando cum principe Romano firmare, ut
hoc facto, latere ab omni ſecurus, perduelles [5]) ad-
4 volaret adſiduos. Paruit Tamſapor, hisque fretus
refert ad regem, quod bellis [6]) acerrimis Conſtan-
tius implicatus, pacem poſtulat precativam. Dum-
que ad [7]) Chionitas et Euſenos haec ſcripta mittun-
tur, in quorum confiniis agebat hiemem Sapor,
tempus [8]) interſtitit longum.

1 X. Haec dum per Eoas partes et Gallias pro
captu temporum disponuntur, [1]) Conſtantius, tam-
quam recluſo Iani templo, ſtratisque hoſtibus cun-
ctis, Romam viſere geſtiebat, poſt Magnentii exi-
tium absque nomine ex ſanguine Romano trium-
2 phaturus. Nec enim gentem ullam bella cientem
per ſe ſuperavit, aut victam fortitudine ſuorum
comperit ducum, vel addidit quaedam imperio,

1) Mſ. lucrabatur. 2) Mſ. percutebantur. 3) Mſ. gnarus. 4) Mſ. ſcitabatur. 5) Mſ. advolaret. 6) acerrimis. 7) Mſ. Chionitas et Euſenos. 8) Mſ. interſtitit. 1) Mſ. Conſtantius quam recluſo.

aut usquam in necessitatibus summis primus, vel inter primos est visus: sed ut pompam nimis extentam, rigentiaque auro vexilla, et pulcritudinem stipatorum ostenderet agendi tranquillius populo, haec vel simile quidquam videre nec speranti umquam nec optanti. Ignorans fortasse, quosdam 3
veterum principum in pace quidem lictoribus fuisse contentos: ubi vero proeliorum ardor nihil perpeti poterat segne, alium anhelante [2]) rabido flatu ventorum lenunculo se commisisse piscantis, alium ad Deciorum exempla vovisse pro Rep. spiritum, alium hostilia castra per semetipsum cum militibus infimis explorasse: [3]) diversos denique actibus inclaruisse magnificis, ut gloriosas suas res [4]) posteritati celebri memoria commendarent.

Ut igitur multa quaeque consumpta sunt in 4
[5]) adparatu . . . . secunda Orfiti praefectura, transcurso Ocriculo, elatus honoribus magnis, stipatusque agminibus formidandis, tamquam acie ducebatur instructa, omnium oculis in eo contuitu pertinaci intentis. Cumque urbi propinquaret, 5
senatus officia, reverendasque patriciae stirpis effigies ore sereno contemplans, non ut Cineas ille Pyrrhi legatus in unum coactam multitudinem regum, sed asylum mundi totius adesse existimabat. Unde cum se vertisset ad plebem, stupebat, qua 6
celeritate omne, quod ubique est, hominum genus confluxerit Romam: et tamquam Euphratem armorum specie territurus aut Rhenum, altrinsecus praeeuntibus signis, insidebat aureo solus ipse carpento, fulgenti claritudine lapidum variorum: quo micante, lux quaedam misceri videbatur [6]) alterna. Eumque post antegressos multiplices alios, purpu- 7

2) *al.* avido flatu. 3) *al.* diversis. 4) Mſ. posteritatis. 5) apparatu . . . . secunda. 6) Mſ. alternaeumque post tantae.

reis subteminibus texti circumdedere dracones,
hastarum aureis gemmatisque summitatibus illigati,
hiatu vasto perflabiles, et ideo velut ira perciti sibi-
lantes, caudarumque volumina relinquentes in ven-
8 tum. Et incedebat hincinde ordo geminus arma-
torum, clypeatus atque cristatus, corusco lumine
radians, nitidis loricis indutus; sparsique cata-
phracti equites, quos clibanarios dictitant [7]) Persae,
thoracum muniti tegminibus, et limbis ferreis cin-
cti, ut Praxitelis manu polita crederes simulacra,
non viros: quos laminarum circuli tenues apti cor-
poris flexibus ambiebant, per omnia membra de-
ducti: ut, quocumque artus necessitas commovisset,
vestitus congrueret iunctura cohaerenter aptata.
9 Augustus itaque faustis vocibus [8]) adpellatus, mon-
tium litorumque intonante fragore cohorruit, talem
se tamque immobilem, qualis in provinciis suis vi-
10 sebatur, ostendens. Nam et corpus perhumile
curvabat portas ingrediens celsas, et velut collo
munito rectam aciem luminum tendens, nec dextra
vultum, nec laeva flectebat; tamquam figmentum
hominis: non, cum rota concuteret, nutans, nec
spuens, aut os aut nasum tergens vel fricans, ma-
11 numve agitans visus est umquam. Quae licet ad-
fectabat, erant tamen haec et alia quaedam in [9]) ci-
teriore vita patientiae non mediocris indicia, ut
12 existimari dabatur, uni illi concessae. Quod autem
per omne tempus imperii, nec in consessum vehi-
culi quemquam suscepit, nec in trabea socium pri-
vatum adscivit, ut fecere principes [10]) consecrati,
et similia multa, [11]) quae elatus in arduum superci-
lium tamquam leges aequissimas observavit, prae-
tereo, memor, ea me retulisse, cum incidissent.

---

7) Ms. personati. 8) appellatus . . . . . . otium. 9) *al.* caetera vita. 10) Ms. consecrati. 11) *τὸ quae* Ms. deest.

Proinde Romam ingreſſus, imperii virtutumque 13
omnium larem, cum veniſſet ad Roſtra, perſpectiſſimum priſcae potentiae forum, obſtupuit: perque omne latus, quo ſe oculi contuliſſent, miraculorum denſitate praeſtrictus, adloquutus nobilitatem in curia, populumque e tribunali, in palatium receptus favore multiplici, laetitia fruebatur optata: et ſaepe, cum equeſtres ederet ludos, dicacitate plebis oblectabatur, nec ſuperbae, nec a libertate coalita deſciſcentis, reverenter modum ipſe quoque
debitum ſervans. Non enim, ut per civitates alias, 14
ad arbitrium ſuum certamina finiri patiebatur: ſed ut mos eſt, variis caſibus permittebat. Deinde intra ſeptem montium culmina, per acclivitates planitiemque poſita urbis membra colluſtrans et ſuburbana, quidquid viderat primum, id eminere inter alia cuncta ſperabat: Iovis Tarpei delubra, quantum terrenis divina praecellunt: lavacra in modum provinciarum exſtructa: amphitheatri molem ſolidatam lapidis Tiburtini compage, ad cuius ſummitatem aegre viſio humana conſcendit: Pantheum, velut regionem teretem ſpecioſa celſitudine fornicatam; elatosque 12) vertices, qui ſcanſili 13) ſuggeſtu 14) conſurgunt, priorum principum imitamenta portantes, et Urbis templum, forumque Pacis, et Pompeii theatrum, et odeum, et ſtadium, aliaque
inter haec decora urbis aeternae. Verum, cum ad 15
Traiani forum veniſſet, ſingularem ſub omni caelo ſtructuram, ut opinamur, etiam numinum adſenſione mirabilem, haerebat attonitus, per giganteos contextus circumferens mentem, nec relatu effabiles, nec rurſus mortalibus adpetendos. Omni itaque ſpe huiusmodi quidpiam conandi depulſa, Traiani equum ſolum locatum in atrii medio, qui

12) *al.* vertice ſcanſ. Mſ. vertice caſſili. 13) *al.* ſuggeſtus. 14) Mſ. conſurgunt.

ipſum principem vehit, imitari ſe velle dicebat, et
16 poſſe. Cui prope adſtans regalis Hormiſda, cuius
e Perſide diſceſſum ſupra monſtravimus, reſpondit
[15]) geſtu gentili: *Ante, inquit, Imperator, ſtabulum
tale condi iubeto, ſi vales: equus, quem fabricare
disponis, ita late ſuccedat, ut iſte, quem videmus.*
Is ipſe interrogatus, quid de Roma ſentiret, *Id
tantum ſibi placuiſſe*, aiebat, *quod didiciſſet ibi
17 quoque homines mori.* Multis igitur cum ſtupore
viſis horrendo, [16]) Imperator de fama querebatur
ut invalida vel maligna, quod augens omnia ſem-
per in maius, erga haec explicanda, quae Romae
ſunt, obſoleſcit: deliberansque diu, quid ageret,
urbis addere ſtatuit ornamentis, ut in maximo circo
erigeret obeliſcum, cuius originem formamque lo-
co [17]) competenti monſtrabo.
18 Inter haec Helenae ſorori Conſtantii, Iuliani
coniugi Caeſaris, Romam adfectionis ſpecie ductae,
regina tunc inſidiabatur Euſebia, ipſa, quoad vixe-
rat, ſterilis: quaeſitumque venenum bibere per
fraudem illexit, ut quotiescumque concepiſſet, im-
19 maturum abiiceret partum. Nam et pridem in
Galliis, cum marem genuiſſet infantem, hoc per-
didit dolo, quod obſtetrix corrupta mercede, mox
natum, praeſecto plusquam convenerat umbilico,
necavit: tanta tamque diligens opera navabatur, ne
fortiſſimi viri ſoboles adpareret.
20 Cupiens itaque auguſtiſſima omnium ſede mora-
ri diutius Imperator, ut otio puriore frueretur et
voluptate, adſiduis nuntiis terrebatur et certis, in-
dicantibus Suevos Raetias incurſare, Quadosque
Valeriam, et Sarmatas, latrocinandi peritiſſimum
genus, ſuperiorem Moeſiam et ſecundam populari
Pannoniam: quibus percitus, triceſimo, poſtquam

---

15) Mſ. auguſtu gentili. 16) Mſ. Imperatori fama. 17) Mſ. competenti.

ingreſſus eſt, die, IV. Kal. Iunias ab urbe profectus, per Tridentum iter in Illyricum feſtinavit. Unde 21
miſſo in locum Marcelli Severo, bellorum uſu et maturitate firmato, Urſicinum ad ſe venire praecepit. Et ille, litteris gratanter acceptis, Sirmium venit, comitantibus ſociis: libratisque diu ſuper pace conſiliis, quam fundari poſſe cum Perſis Muſonianus retulerat, in Orientem cum magiſterii remittitur poteſtate: provectis e conſortio noſtro ad regendos milites natu maioribus, aduleſcentes eum ſequi iubemur, quidquid pro Rep. mandaverit impleturi.

(A. C. 357.)

XI. At Caeſar, exacta apud Senonas hieme 1
turbulenta, Auguſto novies, ſeque iterum Coſſ. Germanicis undique circumfrementibus minis, ſecundis ominibus motus, Remos properavit, alacrior magisque laetus, quod exercitum regebat Severus, nec discors, nec arrogans, ſed longa militiae frugalitate compertus, et eum recta praeeuntem ſequuturus, ut ductorem morigerus miles. Parte alia 2
Barbatio poſt Silvani interitum promotus ad peditum magiſterium, ex Italia iuſſu principis cum XXV. millibus armatorum Rauracos venit. Cogitatum 3
eſt enim, ſolliciteque praeſtructum, ut ſaevientes ultra ſolitum Alamanni, vagantesque fuſius, multitudine geminata noſtrorum, forcipis ſpecie truſi in anguſtias caederentur. Dum haec tamen rite 4
diſpoſita celerantur, Laeti barbari ad tempeſtiva furta ſollertes, inter utriusque exercitus caſtra occulte transgreſſi, invaſere Lugdunum incautam: eamque populatam niſu valido concremaſſent, ni clauſis aditibus repercuſſi, quidquid extra oppidum potuit inveniri, vaſtaſſent. Qua clade cognita, 5
agili ſtudio Caeſar miſſis cuneis tribus equitum expeditorum et fortium, tria obſervavit itinera, ſciens

per ea erupturos proculdubio graſſatores: [1]) nec co-
6 natus irritus fuit. Cunctis enim, qui per eos tra-
mites exiere truncatis, receptaque praeda omni in-
tacta, hi ſoli innoxii abſoluti ſunt, qui per vallum
Barbationis transiere ſecuri: ideo labi permiſſi,
quod Bainobaudes tribunus et Valentinianus poſtea
Imperator, cum equeſtribus turmis quas regebant,
ad exſequendum id ordinati, a Cella tribuno ſcuta-
riorum, qui Barbationi ſociatus venerat ad procin-
ctum, iter obſervare ſunt vetiti, unde redituros di-
7 dicere Germanos. Quo non contentus magiſter
peditum ignavus, et gloriarum Iuliani pervicax ob-
trectator, ſciens, ſe id contra utilitatem Romanam
iuſſiſſe (hoc enim cum argueretur, Cella confeſſus
eſt) relatione fefellit Conſtantium: finxitque, hos
eosdem tribunos ad ſollicitandos milites, quos
duxerat, per ſpeciem veniſſe negotii publici: qua
cauſa, abrogata poteſtate ad lares rediere privati.

8 Iisdem diebus exercituum adventu perterriti
barbari, qui domicilia fixere cis Rhenum, partim
difficiles vias, et ſuapte natura clivoſas [2]) concaedi-
bus clauſere ſollerter, arboribus immenſi roboris
caeſis: alii occupatis inſulis ſparſis crebro per flu-
men Rhenum, ululantes lugubre conviciis et Ro-
manos inceſſebant et Caeſarem: qui graviore motu
animi percitus, ad corripiendos aliquos, ſeptem a
Barbatione petierat naves, ex his, quas, velut
tranſiturus amnem, ad compaginandos paraverat
pontes: qui, ne quid per eum impetraretur, om-
9 nes incendit. Doctus denique exploratorum de-
latione recens captorum, aeſtate iam torrida fluvium
vado poſſe tranſiri, hortatus auxiliares velites cum
Bainobaude Cornutorum tribuno miſit, facinus
memorabile, ſi iuviſſet fors, patraturos: qui nunc
inceden-

---

1) Mſ. neco . . . . . a . . . . . nanti irritus fuit. 2) Mſ. concaedibus.

incedendo per brevia, aliquoties ſcutis in modum
alveorum ſuppoſitis, nando ad inſulam venere pro-
pinquam: egreſſique promiſcue [3]) virile et muliebre
ſecus, ſine aetatis ullo diſcrimine, trucidabant ut
pecudes: nactique vacuas lintres, per eas licet va-
cillantes evecti, huiusmodi loca plurima perrupe-
runt: et ubi caedendi ſatietas cepit, opimitate prae-
darum onuſti, cuius partem vi fluminis amiſerunt,
redire omnes incolumes. Hocque comperto reſi- 10
dui Germani, ut infido praeſidio inſularum relicto,
ad ulteriora neceſſitudines et fruges opesque barba-
ricas contulerunt. Converſus hinc Iulianus ad re- 11
parandas Tres-tabernas, munimentum ita cogno-
minatum, haud ita dudum obſtinatione ſubverſum
hoſtili (quo aedificato conſtabat ad intima Gallia-
rum, ut conſueverant, adire Germanos arceri) et
opus ſpe celerius conſummavit, et victum defenſo-
ribus ibi locandis ex barbaricis meſſibus, non ſine
diſcriminis metu collectum militis manu, condidit
in uſus anni totius. Nec ſane hoc ſolo contentus, 12
ſibi quoque viginti dierum alimenta parata collegit.
Libentius enim bellatores quaeſito dextris propriis
utebantur, admodum indignati, quoniam ex com-
meatu, qui eis recens advectus eſt, ideo nihil ſu-
mere potuerunt, quod partem eius Barbatio, cum
tranſiret iuxta, ſuperbe praeſumpſit: reſiduum,
quod ſuperfuit, congeſtum in acervum exuſſit:
quae utrum ut vanus gerebat et demens, an [4]) man-
datu principis confidenter nefanda multi tentabant,
usque in id temporis latuit. Illud tamen rumore 13
tenus ubique iactabatur, quod Iulianus non levatu-
rus incommoda Galliarum electus eſt, ſed ut poſſit
per bella deleri ſaeviſſima: rudis etiam tum, ut
exiſtimabatur, ac ne ſonitum quidem duraturus

---

3) *al.* virilis et muliebris ſexus. 4) Mſ. mandatu.

14 armorum. Dum caſtrorum opera mature conſur-
gunt, militisque pars ſtationes praetendit agrarias,
alias frumenta inſidiarum metu colligit caute: mul-
titudo barbarica rumorem nimia velocitate praever-
ſa, Barbationem cum exercitu, quem regebat ([5]) ut
praedictum eſt) Gallico vallo diſcretum, impetu
repentino adgreſſa, ſequensque fugientes adusque
Rauracos, et ultra quoad potuit, rapta ſarcinarum
et iumentorum cum calonibus parte maxima, redit
15 ad ſuos. Et ille, tamquam expeditione eventu pro-
ſpero terminata, milite diſperſo per ſtationes hiber-
nas, ad comitatum Imperatoris revertit, crimen
compoſiturus in Caeſarem, [6]) ut ſolebat.

1 XII. Quo dispalato foedo terrore, Alamanno-
rum reges Chnodomarius et Veſtralpus, Urius
quinetiam et Urſicinus cum Serapione et Suomario
et Hortario, in unum robore virium ſuarum omni
[1]) collecto, conſedere prope urbem Argentoratum,
extrema metuentem Caeſarem arbitrati retroceſſiſſe,
cum ille [2]) tum etiam perficiendi munimenti ſtudio
2 ſtringeretur. Erexit autem confidentiam caput al-
tius [3]) adtollentium ſcutarius perfuga: qui commiſſi
criminis metuens poenam, transgreſſus ad eos poſt
ducis fugati disceſſum, armatorum tredecim millia
tantum remanſiſſe cum Iuliano docebat: is enim nu-
merus eum ſequebatur, barbara feritate certaminum
3 rabiem undique concitante. Cuius adſeveratione
eadem ſubinde replicantis, ad maiora ſtimulati
fiducia, miſſis legatis ſatis pro imperio Caeſari man-
daverunt, ut terris abſcederet virtute ſibi quaeſitis
et ferro: qui ignarus pavendi, nec ira nec dolore
perculſus, ſed faſtus barbaricos ridens, [4]) detentis

---

5) *al.* ut dictum. 6) haec in Mſ. deſunt. 1) collecto belli, cumque foedere conſedere prope. 2) *τὸ tum* al. deeſt. 3) *al.* adtollentem. 4) *al.* vetentis.

legatis adusque perfectum opus caſtrorum, in eodem
gradu conſtantiae ſtetit immobilis.

Agitabat autem miſcebatque omnia ſine modo, 4
ubique ſeſe diffunditans, et princeps audendi peri-
culoſa rex Chnodomarius, ardua ſubrigens ſuper-
cilia, ut ſaepe ſecundis rebus elatus. Nam et De- 5
centium Caeſarem ſuperavit aequo Marte congreſ-
ſus, et civitates erutas multas vaſtavit et opulentas,
licentiusque diu nullo refragante Gallias perſultavit.
Ad cuius roborandam fiduciam recens quoque fuga
ducis acceſſit, numero praeſtantis et viribus. Ala- 6
manni enim ſcutorum inſignia contuentes, norant
eos milites permiſiſſe paucis ſuorum latronibus ter-
ram, quorum metu aliquoties cum gradum confer-
rent, amiſſis pluribus abiere diſperſi. Quae anxie
ferebat ſollicitus Caeſar, quod trudente ipſa neceſſi-
tate [5]) digreſſo periculis, cum paucis licet fortibus,
populoſis gentibus occurrere cogebatur.

Iamque ſolis radiis rutilantibus, tubarumque 7
concinente clangore, pedeſtres copiae lentis inceſ-
ſibus educuntur, earumque lateri equeſtres coniun-
ctae ſunt turmae; inter quas [6]) cataphractarii erant
et ſagittarii, formidabile genus armorum. Et quo- 8
niam a loco, unde Romana promota ſunt ſigna,
adusque vallum barbaricum quarta leuga ſignabatur
et decima, id eſt, unum et viginti millia paſſuum:
utilitati ſecuritatique recte conſulens Caeſar, revo-
catis [7]) praecurſatoribus iam antegreſſis, indictaque
ſolitis vocibus quiete, cuneatim circumſiſtentes ad-
loquitur genuina placiditate ſermonis:

Urget ratio ſalutis tuendae communis, ut par- 9
*ciſſime dicam, non iacentis animi Caeſarem hortari
vos et orare, commilitones mei, ut adulta robuſta-
que virtute confiſi, cautiorem viam potius eligamus*

5) Mſ. digreſſa. 6) al. cataphracti. 7) Mſ. praecurſatoribus.

ad toleranda vel depellenda quae sperantur, [8]) *non*
10 *praeproperam et ancipitem. Ut enim in periculis* [9]) *iuventutem impigram esse convenit et audacem; ita, cum res postulat, regibilem et consultam.* [10]) *Quod igitur censeo, si arbitrium adfuerit vestrum, iustaque sustinet indignatio, paucis absolvam.*
11 *Iam dies in meridiem vergit; lassitudine nos itineris fatigatos scrupulosi tramites excipient et obscuri; nox senescente luna nullis sideribus adiuvanda; terrae protinus aestu flagrantes, nullis aquarum subsidiis fultae:* [11]) *quae si dederit quisquam commode posse transiri, ruentibus hostium examinibus post otium cibique refectionem et potus, quid nos agimus? quo vigore, inedia, siti, laboreque,*
12 *membris marcentibus occurramus? Ergo, quoniam negotiis difficillimis saepe dispositio tempestiva prospexit, et statum nutantium rerum recto consilio in bonam partem accepto, aliquoties divina remedia repararunt, hic quaeso vallo fossaque circumdati, divisis vigiliis quiescamus, somnoque et victu congruis* [12]) *potiti pro tempore, pace dei sit dictum, triumphaturas aquilas et vexilla victricia primo lucis moveamus exordio.*

13. Nec finiri perpessi quae dicebantur, stridore dentium infrendentes, ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci iam conspicuum exorabant, caelitis dei favore, fiduciaque sui, et fortunati rectoris expertis virtutibus freti: atque ut exitus docuit, salutaris quidam Genius praesens ad dimicandum eos, dum adesse po-
14 tuit, incitabat. Accessit huic alacritati plenus celsarum potestatum adsensus, maximeque Florentii praefecti praetorio, periculose quidem, sed ratione secunda, pugnandum esse [13]) censentis, dum insta-

---

8) Msf. non praep. 9) *al.* virtutem. 10) Msf. id. 11) Msf. quae si. 12) *al.* potiri. 13) *al.* consentientibus.

rent barbari conglobati: qui ſi [14]) diffluxiſſent, mo-
tum militis in ſeditiónes nativo calore propenſioris
ferri non poſſe aiebat, extortam ſibi victoriam, ut
putavit, non ſine ultimorum conatu graviter tolera-
turi. Addiderat autem fiduciam noſtris conſidera- 15
tio gemina: recordantibus, quod anno nuper
emenſo Romanis per transrhenana ſpatia fuſius vo-
litantibus, nec viſus eſt quisquam laris ſui defenſor,
nec obvius ſtetit: ſed concaede arborum denſa un-
dique ſemitis clauſis, ſidere urente brumali, aegre
vixere barbari longius amandati: quodque Impera-
tore terras eorum ingreſſo, nec reſiſtere auſi, nec
adparere, pacem impetraverunt ſuppliciter obſe-
crantes. Sed nullus mutatam rationem temporis 16
advertebat, quod tunc tripertito exitio premeban-
tur: Imperatore urgente per Raetias, Caeſare proxi-
mo nusquam elabi permittente, finitimis, quos
hoſtes fecere discordiae, modo non occipitia con-
culcantibus hinc indeque cinctorum. Poſtea vero
pace data, diſceſſerat Imperator: et ſedata iurgio-
rum materia, vicinae gentes iam concordabant: et
turpiſſimus ducis Romani digreſſus ferociam natura
conceptam auxit in maius. Alio itidem modo res 17
eſt adgravata Romana ex negotio tali. [15]) Regii
duo fratres vinculo pacis adſtricti, quam anno
praeterito impetraverant a Conſtantio, nec tumul-
tuare, nec commoveri ſunt auſi. Sed paullo poſtea
uno ex his Gundomado, qui potior erat fideique
firmioris, per inſidias interempto, omnis eius po-
pulus cum noſtris hoſtibus conſpiravit: et confeſtim
Vadomarii [16]) plebs, ut adſerebat, agminibus bella
cientium barbarorum ſeſe coniunxit.

Cunctis igitur ſummis infimisque adprobanti- 18
bus, tunc opportune congrediendum, nec de rigore

14) *al.* deflexiſſent. 15) Mſ. Reſi duo. 16) Mſ. plebs . . . . ut aſſerebat.

animorum quidquam remittentibus, exclamavit
ſubito ſignifer: *Perge, feliciſſime omnium Caeſar,
quo te fortuna proſperior ducit: tandem per te vir-
tutem et conſilia militare ſentimus. I praevius ut
fauſtus anteſignanus et fortis: experieris, quid mi-
les ſub conſpectu bellicoſi ductoris, teſtisque individui
gerendorum, modo adſit ſuperum numen, iis rebus
19 efficiet excitatus.* His auditis, cum nullae laxaren-
tur indutiae, promotus exercitus prope collem ad-
venit molliter editum, opertum ſegetibus iam ma-
turis, a ſuperciliis Rheni haud longo intervallo di-
ſtantem: e cuius ſummitate ſpeculatores hoſtium
tres equites exciti, ſubito nuntiaturi Romanum ex-
ercitum adventare, feſtinarunt ad ſuos: unus vero
pedes, qui ſequi non potuit, captus agilitate no-
ſtrorum indicavit, per triduum et trinoctium flu-
20 men tranſiſſe Germanos. Quos cum iam prope
denſantes ſemet in cuneos noſtrorum conſpexere
ductores, ſteterunt veſtigiis fixis, antepilanis haſta-
tisque et ordinum primis velut inſolubili muro fun-
21 datis: et pari cautela hoſtes ſtetere cunctati. Cum-
que ita, ut antedictus docuerat perfuga, equitatum
omnem a dextro latere ſibi [17]) vidiſſent oppoſitum,
quidquid apud eos per equeſtres copias praepolle-
bat, in laevo cornu locavere conſertum. Iisdem-
que ſparſim pedites miſcuere diſcurſatores et leves,
22 profecto ratione tuta poſcente. Norant enim, licet
prudentem ex equo bellatorem cum clibanario no-
ſtro congreſſum, frena retinentem et ſcutum, haſta
una manu vibrata, tegminibus ferreis abſcondito
bellatori nocere non poſſe: peditem vero inter ipſos
discriminum vertices, cum nihil caveri ſolet prae-
ter id, quod occurrit, [18]) humi occulte reptantem,
latere forato iumenti, incautum rectorem praeci-
23 pitem agere, levi negotio trucidandum. Hoc

17) Mſ. vidiſſent. 18) humiliter occulte.

itaque diſpoſito, dextrum ſui latus ſtruxere clande-
ſtinis inſidiis et obſcuris. Ductabant autem popu-
los omnes pugnaces et ſaevos Chnodomarius et Se-
rapio, poteſtate excelſiores ante alios reges. Et 24
Chnodomarius quidem nefarius, [19]) belli totius in-
centor, cuius vertici flammeus torulus aptabatur,
anteibat cornu ſiniſtrum audax et fidens ingenti ro-
bore lacertorum, ubi ardor proelii ſperabatur im-
manis, equo ſpumante ſublimior, erectus in iacu-
lum formidandae vaſtitatis, armorumque nitore
conſpicuus, antea ſtrenuus et miles, et utilis prae-
ter ceteros ductor. Latus vero dextrum Serapio 25
agebat, etiamtum adultae lanuginis iuvenis, effica-
cia praecurrens aetatem: Mederichi fratris Chnodo-
marii filius, hominis, quoad vixerat, perfidiſſimi:
ideo ſic adpellatus, quod pater eius diu obſidatus
pignore tentus in Galliis, doctusque Graeca quae-
dam arcana, hunc filium ſuum Agenarichum geni-
tali vocabulo dictitatum, ad Serapionis tranſtulit
nomen. Hos ſequebantur poteſtate proximi reges 26
numero quinque, regalesque decem, et optimatum
ſeries magna, [20]) armatorumque millia triginta et
quinque, ex variis nationibus partim mercede, par-
tim pacto viciſſitudinis reddendae quaeſita.

Iamque torvum [21]) concrepantibus tubis, Seve- 27
rus dux Rom. aciem dirigens laevam, cum prope
foſſas armatorum refertas veniſſet, unde diſpoſitum
erat ut abditi repente exorti cuncta turbarent, ſtetit
impavidus: ſuſpectiorque de obſcuris, nec referre
gradum, nec ulterius ire tentavit. Quo viſo, ani- 28
moſus contra labores maximos Caeſar, ducentis
equitibus ſaeptus, [22]) ut ardor negotii flagitabat,
agmina peditum impetu veloci diſcurrens verbis
hortabatur. Et cum adloqui pariter omnes, nec 29

---

19) Mſ. boni. 20) τὸ *que* deeſt al. 21) Mſ. concrepantibus.
22) τὸ *ut* deeſt al.

longitudo ſpatiorum extenta, nec in unum coactae multitudinis permitteret crebritas (et alioquin vitabat gravioris invidiae pondus, ne videretur id adfectaſſe, quod ſibi ſoli deberi Auguſtus exiſtimabat) cautior ſui, hoſtium tela praetervolans, his et ſimilibus notos pariter et ignotos ad faciendum
30 [23]) fortiter accendebat: *Advenit, o ſocii, iuſtum pugnandi iam tempus, olim exoptatum mihi vobiscum: quod antehac arceſſentes, arma inquietis mo-*
31 *tibus poſcebatis.* Item cum ad alios poſtſignanos in acie locatos extrema veniſſet: *En*, inquit, *commilitones, diu ſperatus praeſto eſt dies, compellens nos omnes* [24]) *elutis priſtinis maculis Romanae maieſtati reddere proprium decus. Hi ſunt barbari, quos rabies et immodicus furor ad perniciem rerum ſuarum coegit occurrere, noſtris viribus opprimen-*
32 *dos.* Alios itidem bellandi uſu diutino callentes aptius ordinans, his exhortationibus adiuvabat: *Exſurgamus viri fortes; propellamus fortitudine congrua illiſa noſtris partibus probra: quae contemplans, Caeſaris nomen cunctando ſuscepi.*
33 Quoscumque autem pugnae ſignum inconſulte poſcentes, rupturosque imperium irrequietis motibus [25]) praevideret: *Quaeſo*, inquit, *ne hoſtes vertendos in fugam ſequentes avidius, futurae victoriae gloriam violetis, neu quis ante neceſſitatem ultimam cedat. Nam fugituros proculdubio deſeram: hoſtium terga caeſuris adero indiscretus, ſi hoc penſatione moderata fiat et cauta.*

34 Haec aliaque in eumdem modum ſaepius replicando, maiorem exercitus partem primae barbarorum oppoſuit fronti: et ſubito Alamannorum peditum fremitus indignationi miſtus auditus eſt, unanimi conſpiratione vociferantium, relictis equis ſecum oportere verſari regales: ne, ſi quid conti-

---

23) τὸ *fortiter* deeſt al. 24) Mſ. elutis. 25) Mſ. pervideret.

giſſet adverſum, deſerta miſerabili plebe facilem
discedendi copiam reperirent. Hoc comperto, 35
Chnodomarius iumento [26]) ſtatim deſiluit, et ſecuti
eum reſidui idem facere nihil morati: nec enim
eorum quisquam ambigebat partem ſuam fore victricem.

Dato igitur ahenatorum accentu ſollemniter 36
ſigno, ad pugnandum utrimque magnis concurſum
eſt viribus. Propilabantur miſſilia, et properantes
cito quam conſiderato curſu Germani, telaque dextris
explicantes, involavere noſtrorum equitum
turmas, frendentes immania: eorumque ultra ſolitum
ſaevientium comae fluentes horrebant, et elucebat
quidam ex oculis furor: quos contra pertinax
miles ſcutorum obicibus vertices tegens, eiectansque
gladios, vel tela concriſpans mortem minitantia
perterrebat. Cumque in ipſo proeliorum arti- 37
culo eques ſe fortiter conturmaret, et muniret latera
ſua firmius pedes, frontem artiſſimis conſerens parmis:
erigebantur craſſi pulveris nubes, variique
fuere discurſus, nunc reſiſtentibus, nunc cedentibus
noſtris: et obnixi genibus quidam barbari peritiſſimi
bellatores hoſtem propellere laborabant: ſed
deſtinatione nimia dexterae dexteris miſcebantur, et
umbo trudebat umbonem: caelumque exſultantium
cadentiumque reſonabat a vocibus magnis: et cum
cornu ſiniſtrum altius gradiens, urgentium tot
agmina Germanorum vi nimia pepuliſſet, iretque in
barbaros fremens, equites noſtri cornu tenentes
dextrum, praeter ſpem incondite disceſſerunt:
dumque primi fugientium poſtremos impediunt,
gremio legionum protecti, fixerunt integrato proelio
gradum. Hoc autem exinde acciderat, quod, 38
dum ordinum reſtituitur ſeries, cataphracti equites
viſo rectore ſuo leviter vulnerato, et conſorte quo-

26) Mſ. ſtatim.

dam per cervicem equi labentis pondere armorum oppresso, dilapsi qua quisque poterat, peditesque calcando cuncta turbassent, ni conferti illi sibique vicissim innixi stetissent immobiles. Igitur, cum equites nihil praeter fugae circumspectantes praesidia, vidisset longius Caesar, concito equo eos
39 velut repagulum quoddam cohibuit. Quo agnito per purpureum signum Draconis, summitati hastae longioris aptatum, velut senectutis [27]) pandentis exuvias, stetit unius turmae tribunus, et pallore [28]) timoreque perculsus, ad aciem integrandam re-
40 currit. Utque in rebus amat fieri dubiis, eosdem lenius increpans Caesar: *Quo*, inquit, *cedimus, viri fortissimi? an ignoratis fugam, quae salutem numquam reperit, irriti conatus stultitiam indicare? redeamus ad nostros, saltem gloriae futuri participes, si eos pro Republica dimicantes non relinqui-*
41 *mus inconsulte.* Haec reverenter dicendo, reduxit omnes ad munia subeunda bellandi, imitatus [29]) salva differentia veterem Sullam: qui, cum contra Archelaum Mithridatis ducem educta acie proelio fatigabatur ardenti, relictus a militibus cunctis, cucurrit in ordinem primum; raptoque et coniecto vexillo in partem hostilem, *Ite*, dixerat, *socii periculorum electi, et scitantibus ubi relictus* [30]) *sim Imperator, respondete nihil fallentes, solus in Boeotia pro omnibus nobis cum dispendio sanguinis sui decernens.*

42 Proinde Alamanni, pulsis disiectisque equitibus nostris, primam aciem peditum incesserunt, eam
43 abiecta resistendi animositate pulsuri. Sed postquam comminus ventum est, pugnabatur paribus diu momentis. Cornuti enim et [31]) Braccati, usu proeliorum diuturno firmati, eos iam gestu terren-

27) Mſ. pandentis. 28) Mſ. timoreque. 29) τὰ *salva differentia* al. desunt. 30) M. sim. 31) al. Brachati. M. Brachiati.

tes, barritum ciere vel maximum: qui clamor ipso fervore certaminum a tenui susurro exoriens, paullatimque adulescens, ritu extollitur fluctuum cautibus illisorum: iaculorum deinde stridentium crebritate hincinde convolante, pulvis aequali motu adsurgens, et prospectum eripiens, arma armis, corpora corporibus obtrudebat. Sed violentia ira- 44
que incompositi barbari in modum exarsere flammarum, nexamque scutorum compagem, quae nostros in modum testudinis tuebatur, scindebant ictibus gladiorum adsiduis. Quo cognito, opitulatum con- 45
turmalibus suis celeri cursu Batavi venere cum regibus (formidabilis manus, extremae necessitatis articulo circumventos, si iuvisset fors, ereptura) torvumque canentibus classicis, adultis viribus certabatur. Verum Alamanni bellum acriter ineuntes, 46
altius anhelabant, velut quodam furoris adfectu opposita omnia deleturi. Spicula tamen [32]) verrutaque missilia non cessabant, ferrataeque arundines fundebantur: quamquam [33]) etiam comminus mucro feriebat contra mucronem, et loricae gladiis findebantur, et vulnerati nondum effuso cruore, ad audendum [34]) exertius consurgebant. Pares 47
enim quodammodo coivere cum paribus, Alamanni robusti et celsiores; milites usu nimio dociles: illi feri et turbidi; hi quieti et cauti: animis isti fidentes; grandissimis illi corporibus freti. Resurgebat 48
tamen aliquoties armorum pondere pulsus loco Romanus: lassatisque [35]) impressus genibus, laevum reflectens poplitem barbarus subsidebat, hostem ultro lacessens: quod indicium est obstinationis extremae. Exsiluit itaque subito ardens optimatium 49
globus, inter quos decernebant et reges, et sequente vulgo, ante alios agmina nostrorum irrupit, et

32) verrutaque. 33) Mſ. enim. 34) Mſ. exercitus. 35) Mſ. impressis.

iter sibi [36]) aperiendo adusque primanorum legionem pervenit, locatam in medio (quae confirmatio Castra praetoria dictitatur) ubi densior et ordinibus frequens miles, instar turrium fixa firmitate consistens, proelium maiore spiritu repetivit: et vulneribus declinandis intentus, sequi in modum mirmillonis operiens, hostium latera, quae nudabat
50 ira flagrantior, districtis gladiis perforabat. At illi prodigere vitam pro victoria contendentes, tentabant agminis nostri laxare compagem. Sed continuata serie peremptorum, quos Romanus iam fidentior stravit, succedebant barbari superstites interfectis: auditoque occumbentium gemitu cre-
51 bro, pavore perfusi torpebant. Fessi denique tot aerumnis, et ad solam deinceps strenui fugam, per diversos tramites tota celeritate egredi festinabant: ut e mediis saevientis pelagi fluctibus, quocumque avexerit ventus, eiici nautici properant et vectores: quod voti magis quam spei fuisse, fatebitur quilibet
52 tunc praesens. [37]) Aderatque propitiati numinis arbitrium clemens: et secans terga cedentium miles, cum interdum flexis ensibus feriendi non suppeterent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebat: nec quisquam vulnerantium sanguine iram explevit, nec satiavit caede multiplici dexte-
53 ram, vel miseratus supplicantem abscessit. Iacebant itaque plurimi transfixi letaliter, remedia mortis compendio postulantes: alii semineces labente iam spiritu, lucis usuram oculis morientibus inquirebant: quorumdam capita discissa trabalibus telis, et pendentia iugulis cohaerebant: pars per lutosum et lubricum solum in sociorum cruore lapsi, intactis ferro corporibus, acervis superruentium
54 obruti necabantur. Quae ubi satis evenere prosperrime, validius instante victore, acumina densis

---

36) Ms. pariendo. 37) *al.* adorant prop.

ictibus hebeſcebant, ſplendentesque galeae ſub pedibus volvebantur, et ſcuta: ultimo denique urgente discrimine barbari, cum elati cadaverum aggeres exitus impedirent, [38]) ad ſubſidia fluminis petivere, quae ſola reſtabant, eorum terga iam [39]) perſtringentis. Et quia curſu ſub armis concito 55
fugientes miles indefeſſus urgebat: quidam nandi peritia eximi ſe poſſe discriminibus arbitrati, animas fluctibus commiſerunt. Qua cauſa celeri corde futura praevidens Caeſar, cum tribunis et ducibus clamore obiurgatorio prohibebat, ne hoſtem avidius ſequens noſtrorum quisquam ſe gurgitibus committeret verticoſis. Unde id obſervatum eſt, 56
ut marginibus inſiſtentes confoderent telorum varietate Germanos: quorum ſi quem morti velocitas ſubtraxiſſet, iacti corporis pondere ad ima fluminis ſubſidebat. Et velut in quodam theatrali ſpecta- 57
culo aulaeis miranda monſtrantibus, multa [40]) licebat iam ſine metu videre: nandi ſtrenuis quosdam neſcios [41]) adhaerentes; fluitantes alios, cum [42]) expeditioribus linquerentur ut ſtipites; et velut luctante amnis violentia, vorari quosdam fluctibus involutos; nonnullos clypeis vectos, praeruptas undarum occurſantium moles obliquatis meatibus declinantes, ad ripas ulteriores poſt multa discrimina pervenire. Spumans denique cruore barbarico decolor alveus inſueta ſtupebat [43]) augmenta.

Dum haec aguntur, rex Chnodomarius, reper- 58
ta copia discedendi, lapſus per funerum ſtrues, cum ſatellitibus paucis celeritate rapida properabat ad caſtra, quae prope [44]) Tribuncos et Concordiam munimenta Romana fixit in Triboccis, ut [45]) eſcenſis navigiis, dudum paratis ad caſus ancipites, in

38) *τὸ ad* deeſt al. 39) Mſ. perſtringentes. 40) Mſ. licebat iam ſine. 41) *al.* adhaerere. 42) *al.* expediti virib. Mſ. cum expeditioribus linq. 43) *al.* argumenta. 44) al. Tribuncos. Mſ. Tribunos. 45) Mſ. eſcenſis.

59 ſecretis ſe ſeceſſibus [46]) amandaret: Et quia non
niſi Rheno tranſito ad [47]) tentoria ſua poterat per-
venire, vultum, ne agnoſceretur, operiens, ſen-
ſim retulit pedem. Cumque propinquaret iam
ripis, lacunam paluſtribus aquis interfuſam circum-
grediens ut tranſiret, calcata mollitie glutinoſa,
equo eſt evolutus: et confeſtim, licet obeſo corpore
gravior, ad ſubſidium vicini collis evaſit: quem
agnitum (nec enim potuit celare, qui fuerat, for-
tunae prioris magnitudine proditus) ſtatim anhelo
curſu cohors cum tribuno ſecuta, armis circum-
datum aggerem nemoroſum cautius obſidebat, per-
rumpere verita, ne fraude latenti inter ramorum te-
60 nebras exciperetur occultas. Quibus viſis compul-
ſus ad ultimos metus, ultro ſe dedit, ſolus egreſ-
ſus: comitesque eius ducenti numero, et tres amici
iunctiſſimi, flagitium arbitrati poſt regem vivere,
vel pro rege non mori, ſi ita tulerit caſus, tradi-
61 dere ſe vinciendos. Utque nativo more ſunt bar-
bari humiles in adverſis, diſparesque in ſecundis:
ſervus alienae voluntatis trahebatur pallore confu-
ſus, claudente noxarum conſcientia linguam: im-
menſum, quantum ab eo differens, qui poſt feros
lugubresque terrores cineribus Galliarum inſultans,
multa minabatur et ſaeva.

62 Quibus ita favore ſuperni numinis terminatis,
poſt exactum iam diem occinente liticine revocatus
invictiſſimus miles, prope ſupercilia Rheni tende-
bat, ſcutorumque ordine multiplicato vallatus,
63 victu fruebatur et ſomno. Ceciderunt autem in
hac pugna Romani quidem CCXL. et III. rectores
vero IV. Bainobaudes Cornutorum tribunus, adae-
que Laipſo, et Innocentius cataphractarios ducens,
et vacans quidam tribunus, cuius non ſuppetit no-
men: ex Alamannis vero [48]) ſex millia corporum

46) Mſ. emendaret. 47) Mſ. tentoria. 48) Mſ. ſeaaliis millia.

[49]) inventa sunt in campo constrata, et inaestimabiles mortuorum acervi per undas fluminis ferebantur. Tunc Iulianus, ut erat fortuna sui spectatior, me- 64
ritisque magis quam imperio potens, Augustus acclamatione concordi totius exercitus adpellatus, ut agentes petulantius milites increpabat, id se nec sperare, nec adipisci velle iurando confirmans. Et ut augeret eventus secundi laetitiam, [50]) concilio 65
Chnodomarium iussit sibi offerri: qui primo curvatus, deinde humi supplicitèr fusus, gentilique prece veniam poscens, bono animo esse est iussus. Et diebus postea paucis ductus ad comitatum Im- 66
peratoris, missusque exinde Romam, in castris peregrinis, quae in monte sunt Caelio, morbo veterni consumptus est.

His tot ac talibus prospero peractis eventu, in 67
palatio Constantii quidam Iulianum culpantes, ut princeps ipse [51]) delectaretur, inrisive Victorinum ideo nominabant, quod verecunde referens, quoties imperaret, superatos indicabat saepe Germanos. Interque exaggerationem inanium laudum, ostenta- 68
tionemque aperte lucentium, inflabant ex usu Imperatorem suopte ingenio nimium, quidquid per omnem terrae ambitum agebatur, felicibus eius auspiciis adsignantes. Quocirca magniloquentia ela- 69
tus adulatorum, tunc et deinde edictis propositis arroganter satis multa mentiebatur, se solum, cum gestis non adfuisset, et dimicasse, et vicisse, et supplices reges gentium erexisse aliquoties scribens: et si verbi gratia eo agente tunc in Italia, dux quidam egisset fortiter contra Persas, nulla eius mentione per textum longissimum facta laureatas litteras ad provinciarum [52]) damna mittebat, se inter pri-

49) *al.* inventa sunt. 50) Ms. concilio . . . . mu speciare Chonodom. 51) Ms. delectaretur inurisme Victoriu. *al.* delectaretur Victoriam sive Victorinum. 52) Ms. damna.

mores verſatum cum odioſa ſui iactatione ſignificans. Extant denique eius edicta in tabulariis principis publicis [53]) condita . . . . delata narrandi, [54]) extollendique ſemet in caelum, [55]) ab Argentorato, cum pugnaretur, manſione quadrageſima disparatus, deſcribens proelium, aciem ordinaſſe, et ſtetiſſe inter ſigniferos, et Barbaros fugaſſe praecipites, ſibique oblatum falſo indicat Chnodomarium (proh rerum indignitas!) ſuper Iuliani glorioſis actibus conticeſcens: quos ſepelierat penitus, ni fama res maximas vel obumbrantibus plurimis ſilere neſciret.

---

53) Mſ. condi . . . . . memoria. 54) Mſ. extollendoque. 55) τὸ *ab* deeſt al.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XVII.

Iulianus C. transito Rheno Alamannorum vicos diripit ac incendit: ibi munimentum Traiani reparat, et decimestres indutias barbaris concedit. C. I. *DC. Francos Germaniam II. vastantes obsidet, et ad deditionem fame compellit.* II. *Gallos tributis oppressos levare conatur.* III. *Iussu Constantii A. obeliscus Romae in circo maximo subrectus constituitur: et de obeliscis, ac de notis hieroglyphicis.* IV. *Constantius A. et Sapor Persarum rex frustra de pace per litteras et legatos agunt.* V. *Iuthungi, gens Alamannica, in Raetiis, quas populabantur, a Romanis caesi fugatique.* VI. *Nicomedia terrae motu prostrata: et quot modis terra quatiatur.* VII. *Iulianus C. Salios, gentem Francicam, in deditionem accipit: Chamavorum alios caedit, alios capit, reliquis pacem tribuit.* VIII. *tria munimenta ad Mosam eversa a barbaris instaurat, et a milite famem patiente probris ac minis incessitur.* IX. *Suomarius et Hortarius Alamannorum reges, captivis redditis, ab Iuliano C. pacem impetrant.* X. *Iulian. C. post res in Gallia bene gestas, in aula Constantii A. ab invidis deridetur, segnisque et timidus adpellatur.* XI. *Constantius A. Sarmatas dominos olim, tum exsules, et Quados, Pannoniarum et Moesiae vastatores, ad obsides dandos et captivos reddendos compellit: atque exsulibus Sarmatis, in libertatem avitasque sedes restitutis, regem imponit.* XII. *Constantius A. Limigantes Sarmatas servos, post magnam ipsorum caedem factam, cogit sedibus suis emigrare, ac milites suos adloquitur.* XIII. *Romani legati de pace, re infecta, revertuntur ex Perside, Sapore Armeniam et Mesopotamiam repetente.* XIV.

1 Hac rerum, quas iam digessimus, varietate ita conclusa, Martius iuvenis Rheno post Argentoratensem pugnam otiose fluente securus, sollicitusque, ne dirae volucres consumerent corpora peremptorum, sine discretione cunctos humari mandavit: absolutisque legatis, quos ante certamen superba quaedam portasse praediximus, ad Tres-tabernas
2 revertit. Unde cum captivis omnibus praedam Mediomatricos, servandam ad reditum usque suum, duci praecepit: et petiturus ipse Mogontiacum, ut ponte compacto transgressus, in suis requireret barbaros, cum nullum reliquisset in nostris, refragante vetabatur exercitu: verum facundia iucunditateque sermonum adlectum, in voluntatem traduxerat suam. Amor enim post documenta flagrantior, sequi libenter hortatus est omnis operae conturmalem, auctoritate magnificum ducem, plus laboris indicere sibi quam militi, sicut perspicue contigit, adsuetum. Moxque ad locum praedictum est ventum, flumine pontibus constratis
3 transmisso, occupavere terras hostiles. At barbari praestricti negotii magnitudine, qui se in tranquillo positos otio tunc parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio, quid fortunis suis immineret, anxie cogitantes, simulata pacis petitione, ut primae vertiginis impetum declinarent, [1]) misere legatos cum verbis compositis, quae denuntiarent concordem foederum firmitatem: incertumque, quo consilio aut instituto mutata voluntate, per alios cursu celeri venire compulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent.

4 Quibus clara fide compertis, Caesar prima noctis quiete navigiis modicis et velocibus octingentos imposuit milites: ea re, ut vi ingenti [2]) sursum ver-

1) *al.* miserunt. 2) *al.* sursum versus.

ſum decurſo egreſſi, quidquid invenire potuerint,
ferro violarent et flammis. Quo ita diſpoſito, ſolis 5
primo exortu viſis per montium vertices barbaris,
ad celſiora ducebatur alacrior miles: nulloque in-
vento (hoc ſiquidem opinati diſceſſere confeſtim)
eminus [3]) ingentia fumi volumina viſebantur, indi-
cantia, noſtros perruptas populari terras hoſtiles.
Quae res Germanorum perculit animos, atque de- 6
ſertis inſidiis, quae per arta loca et latebroſa ſtruxe-
rant noſtris, trans Moenum nomine fluvium ad opi-
tulandum ſuis neceſſitudinibus avolarunt. Ut enim 7
rebus amat fieri dubiis et turbatis, hinc equitum
noſtrorum adcurſu, inde navigiis vectorum mili-
tum impetu repentino perterrefacti, evadendi ſub-
ſidium velox locorum invenere prudentes: quorum
digreſſu miles libere gradiens, opulentas pecore
villas et frugibus rapiebat nulli parcendo. Extra-
ctisque captivis, domicilia cuncta curatius ritu Ro-
mano conſtructa, flammis ſubditis exurebat.
[4]) Emenſaque aeſtimatione decimi lapidis, cum 8
prope ſilvam veniſſet ſqualore tenebrarum horren-
dam, ſtetit diu cunctando, indicio perfugae doctus,
per ſubterranea quaedam occulta foſſasque multi-
fidas latere plurimos, ubi habile viſum fuerit, eru-
pturos. Auſi tamen omnes accedere fidentiſſime, 9
ilicibus inciſis et fraxinis, roboreque abietum ma-
gno ſemitas invenere conſtratas. Ideoque gradien-
tes cautius retro, non niſi per amfractus longos et
aſperos ultra progredi poſſe, vix indignationem ca-
pientibus animis, advertebant. Et quoniam aëris 10
urente ſaevitia, cum diſcriminibus ultimis labora-
batur incaſſum, (aequinoctio quippe autumnali
exacto, per eos tractus ſuperfuſae nives opplevere
montes ſimul et campos) opus arreptum eſt memo-

3) ingentis fumi. 4) Mſ. emenſique. *al.* emenſisque.

11 rabile. Et dum nullus obſiſteret, munimentum, quod in Alamannorum ſolo conditum Traianus ſuo nomine voluit adpellari, dudum violentius oppugnatum, tumultuario ſtudio reparatum eſt: locatisque ibi pro tempore defenſoribus, ex barbarorum
12 viſceribus alimenta congeſta ſunt. Quae illi maturata ad ſuam perniciem contemplantes, metuque rei peractae volucriter congregati, precibus et humilitate ſuprema petiere miſſis oratoribus pacem: quam Caeſar omni conſiliorum via firmata, cauſatus veriſimilia plurima, per decem menſium tribuit 5) intervallum: id nimirum ſollerti colligens mente, quod caſtra, ſupra quam optari potuit, occupata ſine obſtaculo, tormentis muralibus et adparatu
13 deberent valido communiri. Hac fiducia tres immaniſſimi reges venerunt, tandem aliquando iam trepidi, ex his, qui miſere victis apud Argentoratum auxilia, iurantes conceptis ritu patrio verbis, nihil inquietum acturos, ſed foedera ad praeſtitutum usque diem, quia id noſtris placuerat, cum munimento ſervaturos intacto, frugesque portaturos humeris, ſi defuiſſe ſibi docuerint defenſores: quod utrumque metu perfidiam frenante fecerunt.

14 Hoc memorabili bello, comparando quidem Punicis et Teutonicis, ſed 6) dispendiis rei Romanae peracto 7) leviſſimis, ut fauſtus Caeſar exſultabat et felix: credique obtrectatoribus potuit, ideo fortiter eum ubique feciſſe fingentibus, quod oppetere dimicando glorioſe magis optabat, quam damnatorum ſorte, ſicut ſperabant, ut frater Gallus occidi: ni pari propoſito poſt exceſſum quoque Conſtantii actibus mirandis inclaruiſſet.

1 II. Quibus, ut in tali re, compoſitis firmiter, ad ſedes revertens hibernas, ſudorum reliquias

---

5) Mſ. intervallum . . . . . . id. 6) *al.* dispendio. 7) *al.* leviſſimo.

reperit tales. Remos Severus, magiſter equitum,
per Agrippinam petens et Iuliacum Francorum va-
lidiſſimos cuneos in ſexcentis velitibus, ut poſtea
claruit, vacua praeſidiis loca vaſtantes offendit: hac
opportunitate in ſcelus audaciam erigente, quod
Caeſare in Alamannorum ſeceſſibus occupato, nul-
loque vetante, expleri ſe poſſe praedarum opimitate
ſunt arbitrati. Sed metu iam reverſi exercitus,
munimentis duobus, quae olim exinanita ſunt, oc-
cupatis, ſe, quoad fieri poterat, tuebantur. Hac 2
Iulianus rei novitate perculſus, et coniiciens quor-
ſum erumperet, ſi iisdem transiſſet intactis, reten-
to milite circumvallare [1]) diſpoſuit . . . . . Moſa flu-
vius praeterlambit, et adusque quartum et quin-
quageſimum diem, Decembri ſcilicet et Ianuario
menſe, obſidionales tractae ſunt morae, deſtinatis
barbarorum animis incredibili pertinacia [2]) relucta-
tis. Tunc pertimeſcens ſollertiſſimus Caeſar, ne 3
obſervata nocte illuni, barbari gelu vinctum am-
nem pervaderent, quotidie a ſole in veſperam flexo
adusque lucis principium, luſoriis navibus diſcurre-
re flumen ultro citroque milites ordinavit, ut cruſtis
pruinarum diffractis, nullus ad erumpendum quo-
piam facile [3]) perveniret. Hocque commento,
inedia, et vigiliis, et deſperatione poſtrema laſſati,
ſponte ſe propria dederunt: ſtatimque ad comita-
tum Auguſti ſunt miſſi. Ad quos eximendos peri- 4
culo multitudo Francorum egreſſa, cum captos
comperiſſet et asportatos, nihil amplius auſa repe-
davit [4]) ad ſua: hisque perfectis acturus hiemem
revertit Pariſios Caeſar.

III. Quia igitur plurimae gentes vi maiore col- 1
laturae capita ſperabantur, dubia bellorum conie-
ctans ſobrius rector, magnis curarum molibus ſtrin-

1) Mſ. oppidum . . . Moſa. 2) Mſ. reluctantis. 3) Mſ. perveniret: . . . . . . Hocque. 4) al. ad ſua caſtra.

gebatur. Dumque per inducias licet negotioſas et breves aerumnoſis poſſeſſorum damnis mederi poſſe
2 credebat, tributi ratiocinia diſpenſavit. Cumque Florentius praefectus praetorio cuncta permenſus, ut contendebat, quidquid in capitatione deeſſet, ex conquiſitis ſe ſupplere firmaret, talium gnarus, animam prius amittere, quam hoc ſinere fieri memo-
3 rabat. Norat enim huiusmodi proviſionum, immo everſionum, ut verius dixerim, inſanabilia vulnera, ſaepe ad ultimam egeſtatem provincias contraxiſſe: quae res, ut docebitur poſtea, penitus evertit Illy-
4 ricum. Ob quae praefecto praetorio [1]) ferri non poſſe clamante, ſe repente factum infidum, cui Auguſtus ſummam commiſerit rerum; Iulianus eum ſedatius leniens, ſcrupuloſe computando et vere, docuit non ſufficere ſolum, verum etiam exuberare capitationis calculum ad commeatuum neceſſarios
5 adparatus. Nihilominus tamen diu poſtea indictionale augmentum oblatum ſibi, nec recitare nec ſubnotare perpeſſus, humi proiecit. Literisque Auguſti monitus ex relatione praefecti, non agere ita perplexe, ut videretur parum Florentio credi: reſcripſit gratandum eſſe, ſi provincialis hincinde vaſtatus, ſaltem ſollemnia praebeat, nedum incrementa, quae nulla ſupplicia egenis poſſent hominibus extorquere. Factumque eſt tunc et deinde unius animi firmitate, ut praeter ſolita nemo Gallis quidquam exprimere [2]) conaretur . . . . . inique.
6 Inuſitato exemplo id petendo Caeſar impetraverat a praefecto; ut ſecundae Belgicae multiformibus malis oppreſſae diſpoſitio ſibi committeretur, ea videlicet lege, ut nec praefectianus, nec praeſidialis adparitor ad ſolvendum quemquam urgeret. Quo levati ſolatio cuncti, quos in [3]) curam ſusce-

1) *al.* ferre. 2) *Steph.* conaretur inique. Mſ. conaretur . . . . iniqu . 3) Mſ. cura . . . . ſeparat.

perat ſuam, nec interpellati, ante praeſtitutum tempus debita contulerunt.

IV. Inter haec recreandarum exordia Gallia- 1
rum, adminiſtrante ſecundam adhuc Orfito praefecturam, obeliſcus Romae in circo erectus eſt maximo. Super quo nunc, quia tempeſtivum eſt, pauca discurram. Urbem priſcis ſaeculis conditam 2
ambitioſa moenium ſtrue, et portarum centum quondam aditibus celebrem, hecatompylos Thebas inſtitutores ex facto cognominarunt, cuius vocabulo provincia nunc usque Thebais adpellatur. Hanc 3
inter exordia pandentis ſe late Carthaginis, improviſo excurſu duces oppreſſere Poenorum: poſteaque reparatam Perſarum rex ille Cambyſes, quoad vixerat, alieni cupidus et immanis, Aegypto perrupta adgreſſus eſt, ut opes exinde raperet invidendas, ne deorum quidem donariis parcens. Qui 4
dum inter praedatores turbulente concurſat, laxitate praepeditus indumentorum concidit pronus: ac ſuomet pugione, quem aptatum femori dextro geſtabat, ſubita vi ruinae nudato, vulneratus paene letaliter interiſſet. Longe autem poſtea Cornelius Gal- 5
lus, Octaviano res tenente Romanas, Aegypti procurator, exhauſit civitatem plurimis interceptis: reverſusque, cum furtorum arceſſeretur et [1]) populatae provinciae, metu nobilitatis acriter indignatae, cui negotium ſpectandum dederat Imperator, ſtricto incubuit ferro. Is eſt, ſi recte exiſtimo, Gallus poëta, quem flens quodammodo in poſtrema Bucolicorum parte Virgilius carmine leni decantat.

In hac urbe inter labra ingentia, diverſasque 6
moles figmenta Aegyptiorum numinum exprimentes, obeliſcos vidimus plures, aliosque iacentes et comminutos: quos antiqui reges bello domitis gentibus, aut proſperitatibus ſummarum rerum elati,

1) Mſ. populatae.

montium venis vel apud extremos orbis incolas
[2] perſcrutatis exciſos erectosque, diis ſuperis in
7 religione dicarunt. Eſt autem obeliſcus aſperrimus
lapis, in figuram metae cuiusdam ſenſim ad proce-
ritatem conſurgens excelſam; utque radium [3] imi-
tetur, gracileſcens, pauliſper ſpecie quadrata in
verticem productus anguſtum, manu levigatus arti-
8 fici. Formarum autem innumeras notas, hierogly-
phicas adpellatas, quas ei undique videmus inciſas,
9 initialis ſapientiae vetus inſignivit auctoritas. Vo-
lucrum enim ferarumque, etiam alieni mundi, ge-
nera multa ſculpentes, ad aevi quoque ſequentis
aetates ut patratorum vulgatius [4] perveniret memo-
ria, promiſſa vel ſoluta regum vota monſtrabant.
10 Non enim, ut nunc litterarum numerus praeſtitutus
et facilis exprimit, quidquid humana mens conci-
pere poteſt; ita priſci quoque ſcriptitarunt Ae-
gyptii: ſed ſingulae litterae ſingulis nominibus ſer-
viebant et verbis; nonnumquam ſignificabant inte-
11 gros ſenſus. Cuius rei ſcientiae in his interim [5] ſit
duobus exemplum. Per vulturem naturae vocabu-
lum pandunt: quia mares nullos poſſe inter has ali-
tes inveniri rationes memorant phyſicae: perque
ſpeciem apis mella conficientis indicant regem: mo-
deratori cum iucunditate aculeos quoque innaſci
debere his ſignis oſtendentes, et ſimilia plurima.
12 Et quia ſufflantes adulatores ex more Conſtan-
tium, id ſine modo ſtrepebant, quod, cum Octa-
vianus Auguſtus obeliſcos duos ab Heliopolitana
civitate tranſtuliſſet Aegyptia, quorum unus in cir-
co maximo, alter in campo locatus eſt Martio; hunc
recens advectum difficultate magnitudinis territus,
nec contrectare auſus eſt, nec movere: diſcant,
qui ignorant, veterem principem tranſlatis aliquibus

---

2) Mſ. perſcrutatis. 3) Mſ. emittitur. 4) Mſ. pervenire. 5) τὸ ſit Mſ. deeſt.

hunc intactum ideo praeteriſſe, quod Deo Soli ſpe-
ciali munere dedicatus, fixusque intra ambitioſi
templi delubra, quae contingi non poterant, tam-
quam apex omnium eminebat. Verum Conſtanti- 13
nus id parvi ducens, avulſam hanc molem ſedibus
ſuis, nihilque committere in religionem recte exiſti-
mans, ſi ablatum uno templo miraculum Romae
ſacraret, id eſt, in templo mundi totius, iacere diu
perpeſſus eſt, dum translationi pararentur utilia.
Quo convecto per alveum Nili, proiectoque Ale-
xandriae, navis amplitudinis antehac inuſitatae ae-
dificata eſt, ſub trecentis remigibus agitanda.
Quibus ita proviſis, digreſſoque vita principe me- 14
morato, urgens effectus intepuit: tandemque ſero
impoſitus navi per maria fluentaque Tybridis velut
paventis, ne, quod paene ignotus miſerat Nilus,
ipſe parum ſub meatus ſui diſcrimine moenibus
alumnis inferret, defertur in vicum Alexandri,
tertio lapide ab urbe ſeiunctum: unde chamulcis
impoſitus, tractusque lenius, per Oſtienſem por-
tam piſcinamque publicam circo illatus eſt maximo.
Sola poſt haec reſtabat erectio, quae vix aut ne vix 15
quidem ſperabatur poſſe compleri: [6]) erectisque
usque periculum altis trabibus, ut machinarum cer-
neres nemus, innectuntur vaſti funes et longi, ad
ſpeciem multiplicium liciorum caelum denſitate
nimia ſubtexentes: quibus colligatus mons ipſe effi-
giatus ſcriptilibus elementis, paullatimque id per
arduum inane protentus, diu penſilis, hominum
millibus multis tamquam molendinarias rotantibus
metas, cavea [7]) locatur in media, eique ſphaera
ſuperponitur [8]) ahenea, aureis laminis nitens: qua
confeſtim vi ignis divini contacta, ideoque ſublata,
facis imitamentum infigitur aereum, itidem auro
imbracteatum, velut abundanti flamma candentis.

---

6) Mſ. ideſtisque. 7) Mſ. locatus. 8) *al.* ahena.

16 Sequutaeque aetates alios transtulerunt: quorum unus in Vaticano, alter in hortis Sallustii, duo in
17 Augusti monumento erecti sunt. Qui autem notarum textus obelisco incisus est veteri, quem vidimus in circo, Hermapionis librum sequuti, interpretatum litteris subiecimus Graecis.

ΑΡΧΗΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΔΙΕΡΜΗΝΕΥΜΕΝΑ ΕΧΕΙ

ΣΤΙΧΟΣ ΠΡΩΤΟΣ ΤΑΔΕ.

18 Ἥλιος βασιλεῖ Ῥαμέστῃ· δεδώρημαί σοι ἀνὰ πᾶσαν οἰκουμένην μετὰ χαρᾶς βασιλεύειν· ὃν Ἥλιος φιλεῖ καὶ Ἀπόλλων· κρατερὸς φιλαλήθης υἱὸς Ἥρωνος, θεογέννητος κτιστὴς τῆς οἰκουμένης, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ἄλκιμος Ἄρεως βασιλεὺς Ῥαμέστης· ᾧ πᾶσα ὑποτέτακται ἡ γῆ μετὰ ἀλκῆς καὶ θάρσους· βασιλεὺς Ῥαμέστης Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος.

ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

19 Ἀπόλλων κρατερὸς, ὁ ἑστὼς ἐπ' ἀληθείας δεσπότης διαδήματος, τὴν Αἴγυπτον δοξάσας κεκτημένος, ἀγλαοποιήσας Ἡλίου πόλιν, καὶ κτίσας τὴν λοιπὴν οἰκουμένην, καὶ πολυτιμήσας τοὺς ἐν Ἡλίου πόλει θεοὺς ἀνιδρυμένους, ὃν Ἥλιος φιλεῖ.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

20 Ἀπόλλων κρατερὸς Ἡλίου παῖς παμφεγγὴς, ὃν Ἥλιος προέκρινεν καὶ Ἄρης ἄλκιμος ἐδωρήσατο· οὗ τὰ ἀγαθὰ ἐν παντὶ διαμένει καιρῷ· ὃν Ἄμμων ἀγαπᾷ, πληρώσας τὸν νέων τοῦ Φοίνικος ἀγαθῶν· ᾧ οἱ θεοὶ ζωῆς χρόνον ἐδωρήσαντο. Ἀπόλλων κρατερὸς υἱὸς Ἥρωνος βασιλεὺς οἰκουμένης Ῥαμέστης, ὃς ἐφύλαξεν Αἴγυπτον τοὺς ἀλλοεθνεῖς νικήσας. ὃν Ἥλιος φιλεῖ. ᾧ πολὺν χρόνον ζωῆς ἐδωρήσαντο θεοὶ, δεσπότης οἰκουμένης Ῥαμέστης αἰωνόβιος.

ΑΛΛΟΣ ΣΤΙΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

21 Ἥλιος θεὸς μέγας δεσπότης οὐρανοῦ· δεδώρημαί σοι βίον ἀπρόσκορον. Ἀπόλλων κρατερὸς κύριος διαδήματος ἀνείκαστος, ὃν ἀνδριάντας ἀνέθηκεν ἐν τῇδε τῇ βασιλείᾳ δεσπότης Αἰγύπτου, καὶ ἐκόσμησεν Ἡλίου

πόλιν ὁμοίως καὶ αὐτὸν Ἥλιον δεσπότην οὐρανοῦ. συνετελεύτησεν ἔργον ἀγαθὸν Ἡλίου παῖς βασιλεὺς αἰωνόβιος.

ΤΡΙΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ἥλιος θεὸς δεσπότης οὐρανοῦ Ῥαμέστῃ βασιλεῖ δε- 22
δώρημαι τὸ κράτος καὶ τὴν κατὰ πάντων ἐξουσίαν. ὃν Ἀπόλλων φιλαλήθης δεσπότης χρόνων, καὶ Ἥφαιστος ὁ τῶν θεῶν πατὴρ προέκρινεν διὰ τὸν Ἄρεα. βασιλεὺς παγχαρὴς Ἡλίου παῖς, καὶ ὑπὸ Ἡλίου φιλούμενος.

ΑΦΗΛΙΩΤΗΣ ΠΡΩΤΟΣ ΣΤΙΧΟΣ.

Ὁ ἀφ' Ἡλίου πόλεως μέγας θεὸς ἐνουράνιος Ἀπόλ- 23
λων κρατερὸς, Ἥρωνος υἱὸς, ὃν Ἥλιος ἠγάγησεν, ὃν οἱ θεοὶ ἐτίμησαν, ὁ πάσης γῆς βασιλεύων, ὃν Ἥλιος προέκρινεν, ὁ ἄλκιμος διὰ τὸν Ἄρεα βασιλεὺς, ὃν Ἄμμων φιλεῖ. καὶ ὁ παμφεγγὴς συγκρίνας αἰώνιον βασιλέα. *et reliqua.*

(A. C. 358.)

V. Datiano et Cereali coss. cum universa per 1
Gallias studio cautiore disponerentur, formidoque praeteritorum barbaricos hebetaret excursus: rex Persarum in confiniis agens adhuc gentium extimarum, iamque cum [1]) Chionitis et Gelanis, omnium acerrimis bellatoribus, pignore icto societatis, rediturus ad sua, Tamsaporis scripta suscepit, pacem Romanum principem nuntiantis poscere precativam.
Ideoque non nisi infirmato imperii robore tentari 2
talia suspicatus, latius semet extentans, pacis amplectitur nomen, et conditiones proposuit graves: missoque cum muneribus Narseo quodam legato, litteras ad Constantium dedit, nusquam a genuino fastu declinans, quarum hunc fuisse accepimus sensum: *Rex regum Sapor, particeps siderum, frater* 3
Solis et Lunae, Constantio Caesari fratri meo salu-

---

1) Ms. Chionitis et Gelanis.

tem plurimam dico: Gaudeo, tandemque mihi
placet, ad optimam te viam revertiſſe, et incorru-
ptum aequitatis agnoviſſe ſuffragium, rebus ipſis
expertum, pertinax alieni cupiditas quas aliquoties
4 *ediderit ſtrages. Quia igitur veritatis oratio ſoluta*
eſſe debet et libera, et celſiores fortunas idem loqui
decet atque ſentire; propoſitum meum in pauca
conferam, reminiſcens, haec quae dicturus ſum,
5 *me ſaepius replicaſſe. Adusque Strymona flumen,*
et Macedonicos fines tenuiſſe maiores meos, anti-
quitates quoque veſtrae teſtantur: haec me convenit
flagitare (ne ſit arrogans, quod adfirmo) ſplendore
virtutumque inſignium ſerie vetuſtis regibus anti-
ſtantem. Sed ubique mihi cordi eſt recordatio, cui
coalitus ab adoleſcentia prima, nihil umquam poe-
6 *nitendum admiſi. Ideoque Armeniam recuperare*
cum Meſopotamia debeo, avo meo compoſita frau-
de praereptam. Illud apud nos numquam acce-
ptum fuit, quod adſeritis vos exſultantes, nullo dis-
crimine virtutis ac doli, proſperos omnes laudari
7 *debere bellorum eventus. Poſtremo, ſi morem ge-*
rere ſuadenti volueris recte, contemne partem exi-
guam ſemper luctificam et cruentam, ut caetera
regas ſecurus: prudenter reputans, medelarum
quoque artifices urere nonnumquam et ſecare, et
partes corporum amputare, ut reliquis uti liceat
integris: hocque beſtias factitare; quae cum adver-
tant, cur maximopere capiantur, illud propria
ſponte amittunt, ut vivere deinde poſſint impavidae.
8 *Id ſane pronuntio, quod, ſi haec mea legatio red-*
ierit irrita, poſt tempus hiemalis quietis exem-
ptum, viribus totis accinctus, fortuna conditionum-
que aequitate ſpem ſucceſſus ſecundi fundante, ve-
nire, quoad ratio ſiverit, feſtinabo.

9 His litteris diu libratis, recto pectore (quod di-
citur) conſiderateque reſponſum eſt hoc modo:
10 *Victor terra marique Conſtantius ſemper Auguſtus*

fratri meo Sapori regi salutem plurimam dico. Sospitati quidem tuae gratulor, ut futurus, si velis, amicus: cupiditatem vero semper indeflexam fusiusque vagantem vehementer insimulo. Mesopota- 11
miam poscis ut tuam, perindeque Armeniam: et suades integro corpori adimere membra quaedam, ut salus eius deinceps locetur in solido: quod refutandum est potius, quam ulla consensione firmandum. Accipe igitur veritatem non obtectam praestigiis, sed perspicuam, nullisque minis inanibus perterrendam. Praefectus praetorio meus, opina- 12
tus adgredi negotium publicae utilitati conducens, cum duce tuo per quosdam ignobiles, me inconsulto, sermones conseruit super pace. Non refutamus hanc nec repellimus: adsit modo cum decore et honestate, nihil pudori nostro praereptura vel maiestati. Est enim absonum et indecens, cum gesta- 13
rum rerum ordine explicatae sint aures, quas invidiae nobis multipliciter incluserunt: cum deletis tyrannis totus orbis Romanus nobis obtemperat, ea prodere, quae contracti in Orientales angustias diu servavimus illibata. Cessent autem quaeso formidi- 14
nes, quae nobis intentantur ex more: cum ambigi nequeat, non inertia nos, sed modestia, pugnas interdum excepisse potius, quam intulisse: et nostra, quoties lacessimur, fortissimo benevolentiae spiritu defensare, id experiendo legendoque scientes, in proeliis quibusdam raro rem titubasse Romanam, in summa vero bellorum numquam ad deteriora prolapsam.

Hanc legationem nullo impetrato remissam (nec 15
enim effrenatae regis cupiditati responderi amplius quidquam potuit) post paucissimos dies sequutus est Prosper comes, et Spectatus tribunus et notarius, itemque Eustathius Musoniano suggerente Philosophus, ut opifex suadendi: Imperatoris scripta perferentes et munera, enisuri adparatum interim Sa-

poris arte quadam suspendere, ut supra humanum modum provinciae munirentur Arctoae.

1 VI. Inter quae ita ambigua Iuthungi Alamannorum pars, Italicis conterminans tractibus, obliti pacis et foederum, quae adepti sunt obsecrando, Raetias turbulente vastabant, adeo ut etiam oppi-
2 dorum tentarent obsidia praeter solitum. Ad quos repellendos cum valida manu missus Barbatio, in locum Silvani peditum promotus magister, ignavus, sed verbis effusior, alacritate militum vehementer erecta, prostravit acerrime multos, ita ut exigua portio, quae periculi metu se dedit in fugam, aegre dilapsa res suas non sine lacrymis reviseret et lamen-
3 tis. Huic pugnae Nevita, postea consul, equestris praepositus turmae, et adfuisse, et fortiter fecisse firmatur.

1 VII. Iisdem diebus terrae motus horrendi per Macedoniam, Asiamque, et Pontum adsiduis pulsibus oppida multa concusserunt et montes. Inter monumenta tamen multiformium aerumnarum eminuere Nicomediae clades, Bithyniae urbium matris, cuius ruinarum eventum vere breviterque absolvam.

2 Primo lucis exortu die nono Kal. Septembrium, concreti nubium globi nigrantium, laetam paullo ante caeli speciem confuderunt: et amandato solis splendore, nec contigua vel adposita cernebantur: ita oculorum obtutu praestricto, humo involutus
3 crassae caliginis squalor insedit. Dein velut numine summo fatales contorquente manubias, ventosque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarum, cuius impetu pulsorum auditus est montium gemitus, et elisi litoris fragor: haecque sequuti typhones atque presteres, cum horrifico tremore terrarum, civitatem et suburbana
4 funditus everterunt. Et quoniam acclivitate collium aedes pleraeque vehebantur, aliae super alias

concidebant, reclangentibus cunctis ſonitu ruina-
rum immenſo. Interim clamoribus variis excelſa
culmina reſultabant, quaeritantium coniugium li-
beroſque, et ſi quid neceſſitudinis arte conſtringit.
Poſt horam denique ſecundam, multo ante tertiam, 5
aër iam ſudus et liquidus latentes retexit funereas
ſtrages. Nonnulli enim ſuperruentium ruderum vi
nimia conſtipati, ſub ipſis interiere ponderibus.
Quidam collo tenus aggeribus obruti, cum ſuper-
eſſe poſſent, ſi qui iuviſſent, auxiliorum inopia ne-
cabantur. Alii lignorum exſtantium acuminibus
fixi pendebant. Uno ictu caeſi complures paullo 6
ante homines, tunc promiſcuae ſtrages cadaverum
cernebantur. Quoſdam domorum inclinata faſti-
gia intrinſecus ferebant intactos, angore et inedia
conſumendos. Inter quos Ariſtaenetus adfectatam
recens dioeceſim curans vicaria poteſtate, quam
Conſtantius ad honorem uxoris Euſebiae Pietatem
cognominaverat, animam hoc caſu cruciatam diu-
tius exhalavit. Alii ſubita ruinae magnitudine op- 7
preſſi, iisdem adhuc molibus conteguntur. Colli-
ſis quidam capitibus, vel humeris praeſectis aut
cruribus, inter vitae mortiſque confinia, aliorum
adiumenta paria perferentium implorantes, cum
obteſtatione magna deſerebantur. Et ſupereſſe po- 8
tuit aedium ſacrarum et privatarum, hominumque
pars maior, ni palantes abrupte flammarum ardo-
res per quinquaginta dies et noctes, quidquid con-
ſumi poterat, exuſſiſſent.

Adeſſe tempus exiſtimo pauca dicere, quae de 9
terrae pulſibus coniectura veteres collegerunt. Ad
ipſius enim veritatis arcana non modo haec noſtra
vulgaris inſcitia, ſed ne ſempiterna quidem lucu-
brationibus longis nondum exhauſta phyſicorum
iurgia penetrarunt. Unde et in ritualibus et ponti- 10
ficiis obſervatur obtemperantibus ſacerdotiis caute,
ne alio Deo pro alio nominato, cum, quis eorum

terram concutiat, ſit in abstruſo, piacula committantur.
11 Accidunt autem, ut opiniones exiſtimant, inter quas Ariſtoteles aeſtuat et laborat, aut in cavernis minutis terrarum, quas Graece ſyringas adpellamus, impulſu crebriore aquis undabundis: aut certe, ut Anaxagoras adfirmat, ventorum vi ſubeuntium ima terrarum: qui cum ſoliditatibus concruſtatis inciderint, eruptiones nullas reperientes, eas partes ſoli convibrant, quas ſubrepſerint humidi. Unde plerumque obſervatur, terra tremente, ventorum apud nos ſpiramina nulla ſentiri, quod in ultimis eius ſeceſſibus occupantur.
12 Anaximander ait, areſcentem nimia aeſtuum ſiccitate, aut poſt madores imbrium, terram rimas pandere grandiores, quas penetrat ſupernus aër violentus et nimius, ac per eas vehementi ſpiritu quaſſatam cieri propriis ſedibus. Qua de cauſa terrores huiusmodi vaporatis temporibus, aut nimia aquarum caeleſtium ſuperfuſione contingunt. Ideoque Neptunum humentis ſubſtantiae poteſtatem, Ennoſigaeon et Siſichthona poëtae veteres et theologi nuncupaverunt.

13 Fiunt autem terrarum motus modis quatuor. Aut enim braſmatiae ſunt, qui humum [1]) moleſtius ſuſcitantes, ſurſum propellunt immaniſſimas moles: ut in Aſia Delos emerſit, et Hiera, et Anaphe, et Rhodus, Ophiuſa et Pelagia prioribus ſaeculis dictitata, aureo quondam imbri perfuſa, et Eleuſin in Boeotia, et apud Tyrrhenos Vulcanus, inſulaeque plures: aut climatiae, qui limes ruentes et obliqui urbes, aedificia, montesque complanant: aut chaſmatiae, qui grandiori motu pateſactis ſubito voratrinis, terrarum partes abſorbent; ut in Atlantico mari Europaeo orbe ſpatioſior inſula, et in Griſſaeo

1) MS. moleſtus.

Crissaeo sinu Helice et Bura, et in Ciminia Italiae parte oppidum [2]) Saccumum, ad Erebi profundos hiatus abactae, aeternis tenebris occultantur. Inter haec tria genera terrae motuum, mycematiae 14 sonitu audiuntur [3]) minaci, cum dissolutis elementa compagibus ultro adsiliunt, vel relabuntur considentibus terris. Tunc enim necesse est velut taurinis reboare mugitibus fragores fremitusque terrenos. Sed hinc ad exorsa.

VIII. At Caesar hiemem apud Parisios agens, 1 Alamannos praevenire studio maturabat ingenti, nondum in unum coactos, sed [1]) in insaniam post Argentoratum audaces omnes et saevos: opperiensque Iulium mensem, unde sumunt Gallicani procinctus exordia, diutius angebatur. Nec enim egredi poterat, antequam ex Aquitania, aestatis remissione solutis frigoribus et pruinis, veheretur annona. Sed ut est difficultatum paene omnium 2 diligens ratio victrix, multa mente versans et varia, id tandem reperit solum, ut anni maturitate non exspectata, barbaris occurreret [2]) insperatus, firmatoque consilio xx. dierum frumentum, ex eo, quod erat in sedibus consumendum, ad usus diuturnitatem excoctum, [3]) buccellatum, ut vulgo adpellant, humeris imposuit libentium militum: hocque subsidio fretus, secundis, ut ante, auspiciis profectus est, intra mensem quintum vel sextum duas expeditiones consummari posse urgentes et necessarias arbitratus. Quibus paratis, petit primos omnium 3 Francos, eos videlicet, quos consuetudo Salios adpellavit, ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere praelicenter. Cui, cum Tungros venisset, occurrit legatio prae-

2) Saccumum adhebi profundos hiatus abactae aeter. *al.* Succinense profundo hiatu absorpta aeternis. 3) minacium dissol. 1) *al.* ad insaniam. 2) Ms. insperatis. 3) Ms. bucellatum.

dictorum, opinantium reperiri Imperatorem etiam-
tum in hibernis, pacem ſub hac lege praetendens,
ut quieſcentes eos tamquam in ſuis nec laceſſeret
quisquam, nec vexaret. Hos legatos, negotio
plene digeſto, oppoſitaque conditionum perplexi-
tate, ut in iisdem tractibus moraturus, dum rede-
4 unt, muneratos abſolvit. Dictoque citius ſequutus
profectos, Severo duce miſſo per ripam, ſubito
cunctos adgreſſus, tamquam fulminis turbo percul-
ſit: iamque precantes potius, quam reſiſtentes, in
opportunam clementiae partem effectu victoriae
flexo, dedentes ſe cum opibus liberisque ſuscepit.
5 Chamavos itidem auſos ſimilia adortus, eadem ce-
leritate partim cecidit, partim acriter repugnantes,
vivosque captos compegit in vincula: alios praeci-
piti fuga trepidantes, ad ſua, ne militem ſpatio lon-
go deſatigaret, abire interim permiſit innocuos:
quorum legatis paullo poſtea miſſis precatum con-
ſultumque rebus ſuis, humi proſtratis ſub obtuti-
bus eius, pacem hoc tribuit pacto, ut ad ſua redi-
rent incolumes.
1 IX. Cunctis igitur ex voto currentibus, ſtudio
pervigili properans modis omnibus utilitatem fun-
dare provinciarum, munimenta tria recta ſerie ſu-
perciliis impoſita fluminis Moſae, ſubverſa dudum
obſtinatione barbarica, reparare pro tempore co-
gitabat: et illico ſunt inſtaurata, procinctu paulli-
2 ſper omiſſo. Atque ut conſilium prudens celeritas
faceret tutum, ex annona decem dierum et ſeptem,
quam in expeditionem pergens vehebat cervicibus
miles, portionem ſubtractam in iisdem condidit
caſtris, ſperans, ex Chamavorum ſegetibus id ſup-
3 pleri poſſe, quod ablatum eſt. Longe autem aliter
accidit. Frugibus enim nondum etiam maturis,
miles expenſis, quae [1]) portabat, nusquam repe-

---

[1]) Mſ. portabat.

riens victus, extrema [a]) minitans Iulianum com-
pellationibus inceſſebat et probris: Aſianum adpel-
lans, Graeculum, et fallacem, et ſpecie ſapientiae
ſtolidum. Utque inveniri ſolent quidam inter ar-
matos verborum volubilitate conſpicui, haec et
ſimilia multa ſtrepebant: *Quo trahimur ſpe melio-* 4
*rum abolita, olim quidem dura et perpeſſu aſperri-
ma per nives tolerantes et acumina crudelium prui-
narum? ſed nunc, proh nefas! cum ultimis hoſtium
fatis inſtamus, fame, ignaviſſimo mortis genere
tabeſcentes. Et ne quis nos turbarum exiſtimet con-* 5
*citores, pro vita loqui ſola teſtamur; non aurum,
neque argentum petentes, quae olim nec contrecta-
re potuimus, nec videre, ita nobis negata velut
contra Remp. tot ſuscepiſſe labores et pericula con-
futatis.* Et erat ratio iuſta querelarum. Inter tot 6
enim rerum probabilium curſus articuloſque neceſ-
ſitatum ancipites, ſudoribus Gallicanis miles ex-
hauſtus, nec donativum meruit nec ſtipendium,
iam inde ut Iulianus illo eſt miſſus: ea re, quod
nec ipſi, quod daret, ſuppetere poterat usquam,
nec Conſtantius erogari more ſolito permittebat.
Hocque exinde claruit fraude potius, quam tena- 7
citate committi, quod cum idem Caeſar, petenti
ex uſu gregario cuidam ut barbas detonderet, de-
diſſet aliquid vile, contumelioſis calumniis adpeti-
tus eſt a Gaudentio tunc notario, ad explorandos
eius actus diu morato per Gallias, quem poſtea ipſe
interfici iuſſit, ut loco monſtrabitur competenti.

X. Lenito tandem tumultu non ſine blanditia- 1
rum genere vario, contextoque navali ponte Rheno
tranſito, terris Alamannorum calcatis, Severus
magiſter equitum bellicoſus ante haec et induſtrius,
repente commarcuit. Et qui ſaepe univerſos ad

a) *al.* militans.

fortiter faciendum hortabatur et singulos; tunc dissuasor pugnandi contemptus videbatur et timidus, mortem fortasse metuens adventantem: ut in [1]) Tageticis libris legitur, [2]) Veiovis fulmine mox tangendos adeo hebetari, ut nec tonitrum, nec maiores aliquos possint audire fragores: et iter ignaviter egerat praeter solitum, ut ductores viarum praeeuntes alacri gradu, ultima minitando terreret, ni omnes conspirantes in unum se loca penitus ignorare firmarent. Qui interdicti metuentes auctoritatem, nusquam deinde sunt progressi.

3. Inter has tamen moras Alamannorum rex [3]) Suomarius ultro cum suis improvisus occurrit, ferox ante saeviensque in damna Romana, sed tum lucrum existimans insperatum, si propria retinere permitteretur. Et quia vultus incessusque supplicem indicabat, susceptus, bonoque animo esse iussus et placido, nihil arbitrio suo relinquens, pa-
4 cem genibus curvatis orabat. Et eam cum concessione praeteritorum sub hac meruit lege, ut captivos redderet nostros, et, quoties sit necesse, militibus alimenta praeberet, susceptorum vilium more securitates accipiens pro illatis: [4]) quas si non ostendisset in tempore, sciret se rursus ea de re fatigandum.

5 Quod ita recte dispositum, est impraepedite completum. Hortarii nomine petendus erat regis alterius pagus: et quia nihil videbatur deesse praeter ductores, Nesticae tribuno scutariorum, et [5]) Chariettoni viro fortitudinis mirae, imperaverat Caesar, ut magna quaesitum industria comprehensumque offerrent sibi captivum: et correptus velociter adulescens ducitur Alamannus, pacto obtinendae salutis pollicitus itinera se monstraturum.

---

1) Mſ. Tagetinicis lib. 2) Mſ. Vegonicis. 3) Mſ. Sumoarius. 4) Mſ. quas si. 5) Mſ. Chariettoni.

Hoc praegreſſo ſequutus exercitus, celſarum arbo- 6
rum obſiſtente concaede ire protinus vetabatur.
Verum per circuitus longos et flexuoſos ventum eſt
tandem ad loca: et ira quisque percitus armatorum
urebat agros, pecora diripiebat et homines, reſi-
ſtentesque ſine ulla parcimonia contruncabat. His 7
malis perculſus rex, cum multiplices legiones, vi-
corumque reliquias cerneret exuſtorum, ultimas
fortunarum iacturas adeſſe iam contemplatus, ora-
vit ipſe quoque veniam, facturum ſe imperanda,
iurandique exſecratione reſtituere univerſos promi-
ſit: id enim cura agebatur impenſiore; detentisque
plurimis, reddidit paucos. Quo cognito, ad in- 8
dignationem iuſtam Iulianus erectus, cum mune-
randus veniſſet ex more, quatuor comites eius,
quorum ope et fide maxime nitebatur, non ante
abſolvit, dum omnes rediere captivi. Ad collo- 9
quium tamen accitus a Caeſare, trementibus oculis
adorato, victorisque ſuperatus adſpectu, conditio-
ne difficili premebatur: hac ſcilicet, ut, quoniam
conſentaneum erat, poſt tot ſecundos eventus civi-
tates quoque reparari vi barbarorum exciſas, car-
penta et materias ex opibus ſuis, ſuorumque praebe-
ret; et haec pollicitus, imprecatusque, ſi perfidum
quidquam egiſſet, luenda ſibi cruore ſupplicia, ad
propria remeare permiſſus eſt. Annonam enim
transferre, ita ut Suomarius, ea re compelli non
potuit, quod ad internecionem regione eius vaſtata
nihil inveniri poterat, quod daretur.

Ita reges illi tumentes quondam immaniter, ra- 10
pinisque diteſcere adſueti noſtrorum, Romanae
potentiae iugo ſubdidere colla iam domita, et velut
inter tributarios nati et educati, obſecundabant im-
periis ingravate. Quibus hoc modo peractis, di-
ſperſo per ſtationes milite conſuetas, ad hiberna re-
greſſus eſt Caeſar.

1 XI. Haec cum in comitatu Constantii subinde noscerentur (erat enim necesse, [1]) tamquam adparitorem Caesarem super omnibus gestis ad Augusti referre scientiam) omnes, qui plus poterant in palatio, adulandi professores iam docti, recte consulta prospereque completa vertebant in deridiculum: talia sine modo strepentes insulse, *In odium venit cum victoriis suis capella, non homo:* ut hirsutum Iulianum carpentes, adpellantesque loquacem talpam, et purpuratam simiam, et litterionem Graecum: et his congruentia plurima atque [2]) vernacula principi resonantes, audire haec taliaque gestienti, virtutes eius obruere verbis impudentibus conabantur, ut segnem incessentes, et timidum, et umbratilem, gestaque secus verbis comptioribus exornan-
2 tem: quod non tunc primitus accidit. Namque, ut solet amplissima gloria obiecta esse semper invidiae, legimus in veteres quoque magnificos duces vitia criminaque, etiamsi inveniri non poterant, finxisse malignitatem, spectatissimis actibus eorum
3 offensam. Ut Cimonem, Miltiadis filium, insimulatum intemperantiae, qui prope Eurymedonta Pamphylium flumen Persarum populum delevit innumerum, coëgitque gentem insolentia [3]) semper elatam, obsecrare suppliciter pacem: Aemilianum itidem Scipionem, ut somniculosum aemulorum incusari malevolentia, cuius [4]) impetrabili vigilantia, obstinatae in perniciem Romae, duae sunt poten-
4 tissimae urbes excisae. Nec non etiam in Pompeium obtrectatores iniqui multa scrutantes, cum nihil, unde vituperari deberet, inveniretur, duo haec observaverunt ludibriosa et irrita: quod genuino quodam more caput digito uno scalpebat: quodque aliquamdiu tegendi ulceris causa deformis

---

1) *al.* tanquam Caesarem. 2) Mſ. utinnacula. 3) *al.* regis elatam. 4) *al.* impenetrabili.

fasciola candida crus [5]) colligabat: quorum alterum
factitare ut dissolutum, alterum ut novarum rerum
cupidum adserebant: nihil interesse oblatrantes ar-
gumento subfrigido, quam partem corporis redimi-
ret regiae maiestatis insigni: [6]) eum virum, quo
nec fortior, nec cautior quisquam patriae fuit, ut
documenta praeclara testantur.

Dum haec ita aguntur, Romae Artemius curans 5
vicariam, praefecturam pro Basso quoque agebat:
qui recens promotus urbi praefectus fatali decesse-
rat sorte. Cuius administratio seditiones perpessa
est turbulentas, nec memorabile quidquam habuit,
quod narrari sit dignum.

XII. Augusto inter haec quiescenti per hiemem 1
apud Sirmium, indicabant nuntii graves et crebri,
permistos Sarmatas et Quados, vicinitate et simili-
tudine morum armaturaeque concordes, Pannonias
Moesiarumque alteram cuneis incursare dispersis.
Quibus ad latrocinia magis quam aperto habilibus 2
Marti, hastae sunt longiores, et loricae ex cornibus
rasis et levigatis, plumarum specie linteis indumen-
tis innexae: equorumque plurimi ex usu castrati,
ne aut feminarum visu exagitati raptentur, aut in
subsidiis ferocientes, prodant hinnitu densiore ve-
ctores. Et per spatia discurrunt amplissima sequen- 3
tes alios, vel ipsi terga vertentes, insidendo veloci-
bus equis et morigeris, trahentesque singulos, in-
terdum et binos, uti permutatio vires foveat iumen-
torum, vigorque otio integretur alterno.

Aequinoctio itaque temporis verni confecto, 4
Imperator coacta militum valida manu, ductu lae-
tioris fortunae profectus, cum ad locum aptissimum
pervenisset, flumen Istrum exundantem pruinarum
iam resoluta congerie, super navium foros ponte
contexto transgressus, populandis barbarorum

---

5) colligatum. 6) *al.* in eum virum.

incubuit terris: qui itinere feſtinato praeventi, catervasque bellatoris exercitus iugulis ſuis imminere cernentes, quem nondum per anni tempus colligi poſſe rebantur, nec ſpirare auſi, nec ſtare, ſed vitantes exitium inſperatum, ſemel omnes effuderunt
5 in fugam. Stratisque plurimis, quorum greſſus vinxerat timor, hi, quos exemit celeritas morti, inter latebroſas convalles montium occultati, videbant patriam ferro pereuntem: quam vindicaſſent, profecto, ſi vigore, quo diſceſſerant, reſtitiſſent.
6 Gerebantur haec in ea parte Sarmatiae, quae ſecundam proſpectat Pannoniam: parique fortitudine [1]) circa Valeriam opes barbaricas, [2]) urendo rapien-
7 doque occurrentia, militaris turbo vaſtabat. Cuius cladis immenſitate permoti, poſthabito conſilio latendi, Sarmatae petendae ſpecie pacis agmine tripertito agentes ſecurius noſtros adgredi cogitarunt; [3]) ut nec expedire tela, nec vim vulnerum declinare, nec, quod eſt in rebus artiſſimis ultimum, verti
8 poſſent in fugam. Aderant autem illico Sarmatis periculorum Quadi participes, qui noxarum ſaepe ſocii fuerant indiſcreti: ſed ne eos quidem prompta
9 iuvit audacia, in diſcrimina ruentes aperta. Caeſis enim compluribus, pars, quae potuit ſupereſſe, per notos colles evaſit: quo eventu vires et animos incitante, iunctis denſius cuneis ad Quadorum regna properabat exercitus: qui ex praeterito caſu impendentia formidantes, rogaturi ſuppliciter pacem, fidentes ad principis venere conſpectum, erga haec et ſimilia lenioris: dictoque die ſtatuendis conditionibus, [4]) Zizais quoque etiam tum regalis, haud parvi corporis iuvenis, ordines Sarmatarum more certaminis inſtruxit ad preces: viſoque Imperatore abiectis armis pectore toto procubuit exa-

---

1) Mſ. cum Valeriam. 2) al. ferendo. 3) *τὸ ut* Mſ. deeſt.
4) *Steph.* modo Zizais quoque.

nimis ſtratus. Et amiſſo vocis officio prae timore, [5] tum, cum orare deberet, maiorem miſericordiam movit, conatus aliquoties, parumque, impediente ſingultu, permiſſus explicare, quae poſcebat. Re- 10 creatus denique tandem, iuſſusque exſurgere, genibus nixus uſu linguae recuperato, conceſſionem delictorum ſibi tribui ſupplicavit et veniam; eoque ad precandum admiſſa multitudo, cuius ora formido muta claudebat, periculo adhuc praeſtantioris ambiguo: ubi ille ſolo iuſſus attolli, orandi ſignum exſpectantibus diu monſtravit, omnes clypeis telisque proiectis manus precibus dederunt, plura excogitantes, ut vincerent humilitate ſupplicandi regalem. Duxerat potior cum caeteris Sarmatis etiam 11 [6] Rumonem, et Zinafrum, et Fragiledum ſubregulos, plurimosque optimates, cum [7] impetrandi ſpe ſimilia petituros. Qui, licet elati gaudio ſalutis indultae, conditionum ſarcina compenſare inimice facta pollicebantur, ſeque cum facultatibus et liberis et coniugibus terrarumque ſuarum ambitu, Romanae potentiae libenter [8] offerrent: praevaluit tamen aequitati iuncta benignitas: iuſſique obtinere ſedes impavidi, noſtros reddidere captivos. Duxeruntque obſides poſtulatos, et obedire praeceptis deinde promptiſſime ſpoponderunt. Hortante hoc 12 exemplo clementiae, advolarunt regales cum ſuis omnibus Araharius et Uſafer, inter optimates excellentes, agminum gentilium duces, quorum alter [9] Transiugitanorum [10] Quadorumque parti, alter quibusdam Sarmatis praeerat, locorum confiniis et feritate iunctiſſimis: quorum plebem veritus Imperator, ne ferire foedera ſimulans, in arma repente conſurgeret, diſcreto conſortio, pro Sarmatis obſe-

---

5) *Steph.* dum eum. 6) Mſ. Rumorem. 7) Mſ. impetrandi ſpecie. 8) *Steph.* offerrent. 9) Transfugitanorum. 10) *τὸ que* deeſt al.

crantes iuſſit paulliſper abſcedere, dum [11]) Araharii
13 et Quadorum negotium ſpectaretur. Qui cum eo-
rum ritu oblati, ſtantes curvatis corporibus, faci-
nora gravia purgare non poſſent, ultimae ſortis in-
fortunia metuentes, dederunt obſides imperatos,
numquam antea pignora foederis exhibere compulſi.
14 His ex aequo bonoque compoſitis, Uſafer in preces
admiſſus eſt: Arahario pertinaciter obſtrepente,
firmanteque, pacem, quam ipſe meruit, ei quoque
debere proficere, ut participi, licet inferiori, et
15 obtemperare ſuis imperiis conſueto. Verum quae-
ſtione diſcuſſa, aliena poteſtate eripi Sarmatae iuſſi,
ut ſemper Romanorum clientes, offerre obſides,
quietis vincula conſervandae, gratanter amplexi
16 ſunt. Ingerebat autem ſe poſt haec maximus nu-
merus catervarum confluentium nationum et regum,
ſuſpendi a iugulis ſuis gladios obſecrantium, poſt-
quam Arahariam impune comperérant abſceſſiſſe:
et pari modo ipſi quoque adepti pacem, quam po-
ſcebant, accitos ex intimis regni procerum filios,
obſidatus ſorte opinione celerius obtulerunt; iti-
demque captivos, ut placuerat, noſtros, quos haud
minori gemitu perdidere quam ſuos.
17 Quibus ordinatis, translata eſt in Sarmatas cura,
miſeratione dignos potius quam ſimultate: quibus
incredibile quantum proſperitatis haec attulit cauſa:
ut verum illud exiſtimetur, quod opinantur quidam,
18 fatum vinci principis poteſtate, vel fieri. Potentes
[12]) olim ac nobiles erant huius indigenae regni, ſed
coniuratio clandeſtina ſervos armavit in facinus.
Atque ut barbaris eſſe omne ius in viribus adſuevit,
vicerunt dominos ferocia pares, ſed numero prae-
19 minentes. Qui, confundente metu conſilia, ad
Victohalos diſcretos longius confugerunt, obſequi
defenſoribus, ut in malis, optabile, quam ſervire

---

11) Mſ. Barbarii. 12) *al.* olim ignobiles.

ſuis mancipiis arbitrati: quae deplorantes poſt impetratam veniam recepti in fidem, poſcebant praeſidia liberati:[13]) eosque iniquitate rei permotus, inſpectante omni exercitu, convocatos adloquutus verbis mollioribus Imperator, nulli niſi ſibi ducibusque Romanis[14]) parere praecepit. Atque ut re- 20
ſtitutio libertatis haberet dignitatis augmentum, Zizaim regem iisdem praefecit, conſpicuae fortunae tum inſignibus aptum profecto, ut res docuit, et fidelem: nec diſcedere quisquam poſt haec [15]) glorioſe geſta permiſſus eſt, antequam (ut placuerat) remearent noſtri captivi. His in barbarico 21
geſtis, Bregetionem caſtra commota ſunt: ut etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lacrymae vel ſanguis exſtingueret. Quorum regalis Vitrodorus Viduarii filius regis, et Agilimundus ſubregulus, aliique optimates, et iudices variis populis praeſidentes, viſo exercitu in gremio regni ſolique genitalis, ſub greſſibus iacuere militum, et adepti veniam iuſſa fecerunt: ſobolemque ſuam obſidatus pignore, ut obſequuturi conditionibus impoſitis, tradiderunt: eductisque mucronibus, quos pro numinibus colunt, iuravere ſe permanſuros in fide.

XIII. His (ut narratum eſt) ſecundo finitis eventu, ad [1]) Limigantes Sarmatas ſervos ocius ſigna 1
transferri utilitas publica flagitabat, quos erat admodum nefas, impune multa et nefaria perpetraſſe. Nam velut obliti priorum, tunc erumpentibus liberis, ipſi quoque tempus aptiſſimum nacti, limitem perrupere Romanum, ad hanc ſolam fraudem dominis ſuis hoſtibusque concordes. Deliberatum eſt 2
tamen id quoque lenius vindicari, quam criminum magnitudo poſcebat, hactenus ultione porrecta, ut

13) *Steph.* eosque. 14) Mſ. parcere. 15) Mſ. glorioſa. 1) *Steph.* Limitantes.

ad longinqua translati amitterent copiam noſtra
vexandi: quos pericula formidare monebat ſcele-
3 rum conſcientia diutius commiſſorum. Ideoque in
ſe pugnae molem ſuſpicati vertendam, dolos para-
bant, et ferrum, et preces. Verum adſpectu primo
exercitus tamquam fulminis ictu perculſi, ultima-
que cogitantes, vitam precati, tributum annuum,
delectumque validae iuventutis, et ſervitium ſpo-
ponderunt: abnuere parati, ſi iuberentur aliorſum
migrare, ut geſtibus indicabant et vultibus, loco-
rum confiſi praeſidio, ubi lares poſt exactos,[2]) do-
4 minos fixere ſecuri. Has enim terras Parthiſcus
irruens obliquatis meatibus Iſtro miſcetur. Sed
dum ſolus licentius fluit, ſpatia longa et lata ſenſim
praeterlabens, et ea coartans prope exitum in an-
guſtias, accolas ab impetu Romanorum alveo Da-
nubii defendit, a barbaricis vero excurſibus ſuo
tutos praeſtat obſtaculo: ubi pleraque humidioris
ſoli natura et incrementis fluminum redundantia,
ſtagnoſa et referta ſalicibus, ideoque invia niſi per-
quam gnaris: et ſuper his inſularem anfractum
aditu Parthiſci paene contiguum amnis potior amb-
5 iens, terrae conſortio ſeparavit. Hortante igitur
principe, cum genuino faſtu ad citeriorem venere
fluminis ripam, ut exitus docuit, non iuſſa facturi,
ſed ne viderentur militis praeſentiam formidaſſe:
ſtabantque contumaciter, ideoque propinquaſſe
6 monſtrantes, ut iubenda repudiarent. Quae Im-
perator accidere poſſe contemplans, in agmina plu-
rima clam distributo exercitu, celeritate volucri
migrantes [3]) intra ſuorum acies clauſit. Stansque
in aggere celſiore cum paucis, et ſtipatorum prae-
ſidio tectus, eos, ne ferocirent, lenius admonebat.
7 Sed fluctuantes ambiguitate mentium, in diverſa
rapiebantur, et furori miſta verſutia tentabant cum

---

2) τὸ *inde* deeſt Mſ. 3) *Steph.* intra vallum.

precibus proelium: vicinumque sibi [4]) in nostros
parantes excursum, proiecere consulto longius scu-
ta, ut ad ea recuperanda sensim progressi, sine ullo
fraudis indicio spatia furarentur.

Iamque vergente in vesperum die, cum moras 8
rumpere lux moneret excedens, erectis vexillis, in
eos igneo miles impetu ferebatur: qui [5]) conferti,
acieque densiore contracta, adversus ipsum princi-
pem stantem (ut dictum est) altius, omnem impe-
tum contulerant, eum oculis [6]) incessentes et voci-
bus truculentis. Cuius furoris amentiam exercitus 9
ira ferre non potuit, eosque Imperatori, ut dictum
est, acriter imminentes, desinente in angustum
fronte, quem habitum caput porci simplicitas mili-
taris adpellat, impetu disiecit ardenti: et dextra
pedites catervas peditum obtruncabant; equites lae-
va equitum se turmis agilibus infuderunt. Cohors 10
praetoria ex adverso Augustum cautius stipans, re-
sistentium pectora, moxque terga fugientium [7]) in-
cidebat: et cadentes insuperabili contumacia barba-
ri, non tam mortem [8]) dolere, quam nostrorum
laetitiam horrendo stridore monstrabant: et iacen-
tes, absque mortuis, plurimi succisis poplitibus,
ideoque adempto fugiendi subsidio; alii dextris am-
putatis; nonnulli ferro quidem intacti, sed [9]) super-
ruentium collisi ponderibus, cruciatus alto silentio
perferebant. Nec eorum quisquam inter diversa 11
supplicia veniam petiit, aut ferrum proiecit, aut
exoravit celerem mortem: sed arma iugiter retinen-
tes, licet adflicti, minus criminis aestimabant, alie-
nis [10]) viribus potius, quam conscientiae suae iudi-
cio vinci: mussantesque audiebantur interdum, for-
tunae non meriti fuisse, quod evenit. Ita in semi-

---

4) *al.* in nocturnos. 5) *Steph.* conversi. 6) al. incessentibus.
7) *al.* caedebat. 8) *Steph.* dolore. 9) *Steph.* supervenientium.
10) *τὸ potius* deest al.

horae curriculo diſcrimine proeliorum emenſo, tot
procubuere ſubito barbari, ut pugnam fuiſſe ſola
victoria declararet.
12 Vix dum populis hoſtilibus ſtratis, gregatim
peremptorum neceſſitudines ducebantur humilibus
extractae tuguriis, aetatis ſexusque promiſcui: et
faſtu vitae prioris abolito, ad infimitatem obſequio-
rum venere ſervilium: et exiguo temporis intervallo
decurſo, caeſorum aggeres, et captivorum agmina
13 cernebantur. Incitante itaque fervore certaminum
fructuque vincendi, conſurrectum eſt in perniciem
eorum, qui deſeruere proelia, vel in tuguriis lati-
tantes occultabantur. Hos, cum ad loca veniſſet
avidus barbarici ſanguinis miles, disiectis culmis
levibus obtruncabat: nec quemquam caſa vel trabi-
bus compacta firmiſſimis periculo mortis extraxit.
14 Denique, cum inflammarentur omnia, nullusque
latere iam poſſet, cunctis vitae praeſidiis circumci-
ſis, aut obſtinate igni peribat abſumptus, aut in-
cendium vitans [11]) egreſſusque, uno ſupplicio de-
15 clinato, ferro ſternebatur hoſtili. Fugientes tamen
aliqui tela incendiorumque magnitudinem, amnis
vicini ſe commiſere gurgitibus, peritia nandi ripas
ulteriores occupare poſſe ſperantes: quorum pleri-
que ſubmerſi necati ſunt, alii iaculis periere con-
fixi: adeo ut abunde cruore diffuſo meatus fluminis
ſpumaret immenſi: ita per elementum utrumque
Sarmatas vincentium ira virtusque delevit.
16 Placuerat igitur poſt hunc rerum ordinem cun-
ctis adimi ſpem omnem vitaeque ſolatium: et poſt
lares incenſos raptasque familias, navigia iuſſa ſunt
colligi, ad indagandos, quos a noſtrorum acie ulte-
17 rior diſcreverat ripa. Statimque, ne alacritas in-
tepeſceret pugnatorum, impoſiti lintribus per ab-
dita ducti, velites expediti, occuparunt latibula

---

11) *Steph.* egreſſusque.

Sarmatarum: quos repentinus feſellit adſpectus, gentiles lembos et nota remigia conſpicantes. Ubi 18
vero procul micantibus telis, quod verebantur, propinquare ſenſerunt, ad [12]) ſuffugia locorum paluſtrium ſe contulerunt: eosque ſequutus, infeſtius miles, caeſis plurimis ibi victoriam reperit, ubi nec caute poſſe conſiſtere, nec audere aliquid credebatur. Poſt abſumptos paene diffuſosque Ami- 19
cenſes, petiti ſunt ſine mora Picenſes, ita ex regionibus adpellati conterminis: quos tutiores fecere ſociorum aerumnae, rumorum adſiduitate compertae. Ad quos opprimendos (erat enim arduum ſequi per diverſa conſperſos, imprudentia viarum arcente) Taifalorum auxilium, et liberorum adaeque Sarmatarum adſumptum eſt. Cumque auxiliorum 20
agmina locorum ratio ſepararet, tractus contiguos Moeſiae ſibi miles elegit; Taifali proxima ſuis ſedibus obtinebant; liberi terras occupaverant e regione ſibi oppoſitas.

[13]) Limigantes territi [14]) recentibus ſubactorum 21
exemplis [15]) et proſtratorum, diu haeſitabant ambiguis mentibus, utrum oppeterent an rogarent, cum utriusque rei ſuppeterent documenta non levia. Vicit tamen ad ultimum coetu ſeniorum urgente, dedendi ſe conſilium: variaeque palmae victoriarum acceſſit eorum quoque ſupplicatio, qui armis libertatem invaſerant: et reliqui eorum cum precibus, ut ſuperatos et imbelles dominos adſpernati, fortioribus viſis inclinavere cervices. Accepta itaque pu- 22
blica fide, et deſerto montium propugnaculo, ad caſtra Romana convolavit eorum pars maior, diffuſa per ſpatia ampla camporum, cum parentibus, et natis, atque coniugibus, opumque vilitate, quam eis celeritatis ratio [16]) furari permiſit. Et, qui 23

12) *al.* ſuffragia. 13) Mſ. Limitantes. 14) *τὸ recentibus* Mſ. deeſt. 15) Mſ. et ſubacrum proſtratorum. 16) Mſ. futurari.

animas amittere potius, quam cogi solum vertere putabantur, dum licentem amentiam libertatem existimarent, parere imperiis, et sedes alias suscipere sunt adsensi tranquillas et fidas: ut nec bellis vexari, nec mutari seditionibus possint. Iisdemque ex sententia, ut credebatur, acceptis, quievere paullisper, post feritate nativa in [17]) exitiale scelus erecti, ut congruo docebitur textu.

24 Hoc rerum prospero currente successit, tutela Illyrico competens gemina est ratione firmata: cuius negotii duplicem magnitudinem Imperator adgressus, utramque [18]) perfecit. Exsules populos, licet mobilitate [19]) suspectos, acturos tamen paullo verecundius, tandem reductos in avitis sedibus collocavit. Iisdemque ad gratiae cumulum, non ignobilem quempiam regem, sed quem ipsi antea sibi praefecere, regalem imposuit, bonis animi corpo-
25 risque praestantem. Tali textu recte factorum, Constantius iam metuente sublimior, militarique consensu secundo Sarmaticus adpellatus ex vocabulo subactorum, iamque discessurus, convocatis cohortibus, et centuriis, et manipulis omnibus, tribunal insistens, signisque ambitus et aquilis, et agmine multiplicium potestatum, his exercitum adlocutus est,
26 ore omnium favorabilis, ut solebat: *Hortatur recordatio rerum gloriose gestarum, omni iucunditate viris fortibus gratior, admodum verecunde replicare, quae divinitus delata sorte vincendi, et ante proelia, et in ipso correximus fervore pugnarum, Romanae rei fidissimi defensores. Quid enim tam pulcrum, tamque posteritatis memoriae iusta ratione mandandum, quam ut miles strenue factis,*
27 *ductor prudenter consultis exsultet? Persultabat Illyri-*

17) Mſ. exitiale. 18) *Steph.* perfecit infidis. Exules. 19) Mſ. supra res.

Illyricum furor hostilis, absentiam nostram inanitate tumenti despiciens, dum Italos tueremur et Gallos: variisque discursibus vastabat extima limitum: nunc [20]) cavatis roboribus, aliquoties peragrans pedibus flumina, non congressibus, nec armis fretus aut viribus, sed latrociniis adsuetus occultis, astu et ludificandi varietate iam inde ab instituta gente [21]) nostris quoque maioribus formidatus: quae longius disparati, qua ferri poterant, tulimus, leviores iacturas efficacia ducum vetari posse sperantes. Ubi vero per licentiam scandens in maius, ad 28
funestas provinciarum clades erepsit et crebras: communitis aditibus Raeticis, tutelaque pervigili Galliarum securitate fundata, terrore nullo relicto post terga, venimus in [22]) Pannonias, ut placuit [23]) numini sempiterno, labentia firmaturi: cunctisque paratis, ut nostis, vere adulto egressi, arripuimus negotiorum maximas moles: primum, ne struendo textis compagibus ponti telorum officeret multitudo: quo opera levi perfecto, visis terris hostilibus et calcatis, obstinatis ad mortem animis conatos resistere Sarmatas absque nostrorum dispendio stravimus: parique petulantia ruentes in agmina nobilium legionum Quados, Sarmatis adiumenta ferentes, attrivimus. Qui post aerumnosa dispendia inter discursus et repugnandi minaces anhelitus, quid nostra valeat virtus, experti, manus ad dimicandum paratas, armorum abiecto munimine, pone terga vinxerunt: restareque solam salutem contemplantes in precibus, adfusi sunt vestigiis Augusti clementis, cuius proelia saepe compererant exitus habuisse felices. His sequestratis, Limigantes quo- 29
que fortitudine superavimus pari: interfectisque pluribus, alios periculi declinatio adegit suffugia

20) *Steph.* nauticis roboribus. 21) *Steph.* nostrisque. 22) *al.* Pannoniam. 23) Mſ. nomini.

30 *petere latebrarum palustrium. Hisque secundo finitis eventu, lenitatis tempus aderat tempestivae. Limigantes ad loca migrare compulimus longe discreta, ne in perniciem nostrorum se commovere possent ulterius: et pepercimus plurimis; et Zizaim praefecimus liberis, dicatum nobis futurum et fidum, plus aestimantes creare, quam auferre barbaris regem: hoc decore augente sollemnitatem, quod iisdem quoque rector tributus, antehac electus est et*
31 *acceptus. Quadruplex igitur praemium, quod unus procinctus absolvit, nos quaesivimus et res publica, primo ultione parta de grassatoribus noxiis; deinde, quod vobis abunde sufficient ex hostibus captivi. His enim virtutem oportet esse contentam,*
32 *quae sudore quaesivit et dexteris.* [24]) *Nobis amplae facultates, opumque sunt magni thesauri: integra omnium patrimonia, nostri labores et fortitudo servarint. Hoc enim boni Principis menti, hoc*
33 [25]) *successibus congruit prosperis. Postremo ego quoque hostilis vocabuli spolium prae me fero, secundi Sarmatici cognomentum, quod vos unum idemque sentientes, mihi (ne sit arrogans dicere) merito tribuistis.*

34 Post hunc dicendi finem, concio omnis alacrior solito, aucta spe potiorum et lucris, vocibus festis in laudes Imperatoris adsurgens, deumque ex usu testata, non posse Constantium vinci, tentoria repetit laeta. Et reductus Imperator ad regiam, otioque bidui recreatus, Sirmium cum pompa triumphali regressus est, et militares numeri destinatas remearunt sedes.

1 XIV. Hisce iisdem diebus Prosper, et Spectatus, atque Eustathius, legati ad Persas, ut supra docuimus, missi, Ctesiphonta reversum regem adiere, litteras proferentes Imperatoris et munera:

---

24) *al.* Nobis amplas. 25) *Steph.* sensibus.

poſcebantque rebus integris pacem, et mandatorum memores nusquam ab utilitate Romanae rei maieſtateque discedebant, amicitiae foedus ſub hac lege firmari debere adſeverantes, ne ſuper turbando Armeniae vel Meſopotamiae ſtatu quidquam moveretur. Diu igitur ibi morati, cum obſtinatiſſimum 2
regem, niſi harum regionum dominio ſibi adiudicato, obdureſcentem ad ſuſcipiendam cernerent pacem, negotio redierunt infecto. Poſt quod, 3
id ipſum conditionum robore pari impetraturi, Lucillianus miſſus eſt comes, et Procopius tunc notarius, qui poſtea nodo quodam violentae neceſſitatis adſtrictus, ad res conſurrexit novas.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XVIII.

Iulianus C. Gallorum commodis consulit, et ubique ab omnibus ius servandum curat. C. I. castellorum ad Rhenum quae receperat, moenia reparat: Rhenum transit, et hostili Alamanniae parte vastata V. Alamannorum reges ad pacem petendam et captivos reddendos compellit. II. *Barbationi magistro peditum et uxori eius cur capita abscissa sint iussu Constantii A.* III. *Rex Persarum Sapor Romanos totis viribus adgredi parat.* IV. *Antoninus protector cum suis omnibus ad Saporem transfugit: eumque in bellum Romanum sponte iam motum impellit.* V. *Ursicinus magister militum ex oriente evocatus, cum iam venisset in Thraciam, remittitur in Mesopotamiam: quo reversus, per Marcellinum Saporis adventum explorat.* VI. *Sapor cum Chionitarum et Albanorum regibus Mesopotamiam intrat. Romani suos ipsi agros incendunt, agrestes in oppida compellunt, ac citeriorem ripam Euphratis castellis praesidiisque communiunt.* VII. *Septingenti equites Illyriciani necopinantes a Persis coniiciuntur in fugam. Evadunt hinc Ursicinus, inde Marcellinus.* VIII. *Descriptio Amidae, et quot tum ibi legiones ac turmae in praesidio fuerint.* IX. *Sapor duo castella Romana in fidem recipit.* X.

(A. C. 359.)

1 Haec per orbis varias partes uno eodemque anno sunt gesta. At in Galliis cum in meliore statu res

[1]) essent, et Eusebium atque Hypatium fratres sublimarent vocabula consulum, Iulianus contextis successibus clarus, apud hiberna, sequestratis interim sollicitudinibus bellicis, haud minore cura provinciarum fortunis multa conducentia disponebat: diligenter observans, ne quem tributorum sarcina praegravaret, neve potentia [2]) praesumeret aliena, aut ii versarentur in medio, quorum patrimonia publicae clades augebant, vel iudicum quisquam ab aequitate deviaret impune. Idque ea re 2
levi labore correxit, quod ipse iurgia dirimens, ubi caussarum cogebat magnitudo vel personarum, erat indeclinabilis iustorum iniustorumque distinctor. Et licet multa sint eius laudanda in huiusmodi con- 3
troversiis, unum tamen sufficiet poni, ad cuius similitudinem acta vel dicta sunt. Numerium Nar- 4
bonensis paullo ante rectorem accusatum ut furem, inusitato censorio [3]) vigore pro tribunali palam admissis volentibus audiebat: qui cum [4]) infitiatione defenderet obiecta, nec posset in quoquam confutari; Delphidius orator acerrimus vehementer eum impugnans, documentorum inopia percitus exclamavit: *Ecquis, florentissime Caesar, nocens esse poterit usquam, si negare* [5]) *suffecerit?* contra quem Iulianus prudenter motus ex tempore, *Ecquis,* ait, *innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* Et haec quidem et huiusmodi multa civilia.

II. Egressurus autem ad procinctum urgentem, 1
cum Alamannorum pagos aliquos esse reputaret hostiles, et ausuros immania, ni ipsi quoque ad caeterorum sternerentur exempla: haerebat anxius, qua vi, qua celeritate, cum primum ratio copiam tribuisset, rumore praecurso terras eorum invaderet repentinus.

---

1) *al.* esset. 2) *al.* praemeret. 3) Mss. vigore. 4) *Steph.* insita ratione. 5) *al.* suffecerit circa.

2 Seditque tandem multa et varia cogitanti, id tentare, quod utile probavit eventus. Hariobaudem vacantem tribunum fidei fortitudinisque notae, nullo conſcio, legationis ſpecie ad Hortarium miſerat regem iam pacatum, ut exinde facile ad collimitia progreſſus eorum, in quos erant arma protinus commovenda, ſcitari poſſit, quid molirentur;
3 ſermonis barbarici perquam gnarus. Quo fidenter ad haec patranda digreſſo, ipſe anni tempore opportuno, ad expeditionem undique milite convocato profectus, id inter potiſſima mature duxit implendum, ut ante proeliorum fervorem civitates multo ante exciſas introiret, receptasque communiret: horrea quinetiam exſtrueret pro incenſis, ubi condi poſſet annona, a Britannis ſueta transferri.
4 Et utrumque perfectum, et ſpe omnium citius. Nam et horrea veloci opere ſurrexerunt, alimentorumque in iisdem ſatias condita: et civitates occupatae ſunt ſeptem: Caſtra Herculis, [1]) Quadriburgium, Triceſimae, Noveſium, Bonna, Antunnacum, et Bingio: ubi laeto quodam eventu etiam Florentius praefectus adparuit ſubito, partem militum ducens, et commeatuum perferens copiam ſufficientem uſibus longis.

5 Poſt haec [2]) impetrata, reſtabat adigente neceſſitatum articulo, receptarum urbium moenia reparari, nullo etiam tum interturbante: idque claris indiciis adparet, ea tempeſtate utilitati publicae metu barbaros obediſſe, rectoris amore Romanos.
6 Reges ex pacto ſuperioris anni aedificiis habilia multa ſuis [3]) miſere carpentis: et auxiliarii milites ſemper munia ſpernentes huiusmodi, ad obſequendi ſedulitatem Iuliani blanditiis [4]) deflexi, quinquagenarias longioresque materias vexere cervicibus

1) Mſ. Quadriburgi unius Noveſio. *Steph.* Quadri Stricenſium Noveſ. 2) *al.* imperata. 3) *al.* miſere. 4) Mſ. defluxi.

ingravate, et fabricandi miniſteriis opem maximam contulerunt.

Quae dum diligenti maturantur effectu, Hario- 7
baudes exploratis omnibus rediit, docuitque comperta. Poſt cuius adventum incitatis viribus omnes venere Mogontiacum, ubi Florentio et Lupicino, Severi ſucceſſore, deſtinate certantibus per pontem illic conſtitutum tranſiri debere; renitebatur firmiſſime Caeſar, adſerens pacatorum terras non debere calcari, ne, ut ſaepe contigit per incivilitatem militis occurrentia vaſtantis, abrupte foedera frangerentur.

Alamanni tamen omnes, quos petebat exerci- 8
tus, confine periculum cogitantes, Suomarium regem amicum nobis ex pactione praeterita monuerunt minaciter, ut a tranſitu Romanos arceret. Eius enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhaerebant. Quo teſtante, [5]) reſiſtere ſolum non poſſe: in unum coacta [6]) barbarica multitudo venit prope Mogontiacum, [7]) prohibitura viribus magnis exercitum, ne transmitteret flumen. Gemina itaque 9
ratione viſum eſt habile, quod ſuaſerat Caeſar, ne pacatorum terrae corrumperentur, neve renitente pugnaciſſima [8]) plebe, pons cum multorum diſcrimine iungeretur, iri in locum ad compaginandum pontem aptiſſimum. Quod hoſtes ſollertiſſime con- 10
templati, per contrarias ripas leniter incedentes, ubi noſtros figere tentoria procul cernebant, ipſi quoque noctes agebant exſomnes, cuſtodientes pervigili ſtudio ne tranſitus tentaretur. Verum cum 11
noſtri locum adventarent proviſum, vallo foſſaque quievere circumdati: et adſcito Lupicino in conſilium, Caeſar certis imperavit tribunis, ut trecentenos pararent cum ſudibus milites expeditos,

---

5) *τὸ reſiſtere* al. deeſt. 6) Mſ. barbara. 7) Mſ. prohibitus. 8) Mſ. plebe.

quid agi, quove iri deberet, penitus ignorantes.
12 Et collecti nocte provecta, impoſitique omnes, quos luſoriae naves quadraginta, quae tunc aderant ſolae, ceperunt, decurrere iubentur per flumen adeo taciti, ut etiam remi ſuſpenderentur, ne barbaros ſonitus excitaret undarum: atque mentis agilitate et corporum, dum hoſtes noſtrorum ignes obſervant, adverſas perrumpere [9]) limitis ripas.

13 Dum haec celerantur, Hortarius rex nobis antea foederatus, non novaturus quaedam, ſed amicus finitimis quoque ſuis, reges omnes, et regales, et regulos ad convivium corrogatos retinuit, epulis adusque vigiliam tertiam gentili more extentis: quos diſcedentes inde, caſu noſtri ex improviſo adorti, nec interficere, nec corripere ullo [10]) genere potuerunt, tenebrarum equorumque adiumento, quo dubius impetus truſit abreptos: lixas vero vel ſervos, qui eos pedibus ſequebantur, niſi quos exemit diſcrimine temporis obſcuritas, occiderunt.

14 Cognito denique Romanorum tranſitu, qui tunc perque expeditiones praeteritas ibi levamen ſumere laborum opinabantur, ubi hoſtem contingeret inveniri; perculſi reges eorumque populi, qui pontem, ne ſtrueretur, ſtudio ſervabant intento, metu exhorreſcentes diffuſe vertuntur in pedes; et indomito furore ſedato, neceſſitudines opesque ſuas transferre longius feſtinabant. Statimque difficultate omni depulſa, ponte conſtrato, ſollicitarum gentium opinione praeventa, viſus in barbarico
15 miles, per Hortarii regna tranſibat intacta. Ubi vero terras infeſtorum etiam tum tetigit regum, urens omnia rapiensque per medium rebellium ſolum graſſabatur intrepidus.

Poſtque ſaepimenta fragilium penatium inflammata, et obtruncatam hominum multitudinem,

9) Mſ. milites. 10) *al.* modo.

visosque cadentes multos, aliosque supplicantes, cum ventum fuisset ad regionem cui Capellatii, vel Palas nomen est, ubi terminales lapides [11]) Alamannorum et [12]) Burgundiorum confinia distinguebant, castra sunt posita: ea propter, ut [13]) Macrianus et Hariobaudus germani fratres et reges, susciperentur impavidi; qui propinquare sibi perniciem sentientes, venerant pacem anxiis animis precaturi. Post quos statim rex quoque Vadomarius venit, 16
cuius erat domicilium contra Rauracos: scriptisque Constantii principis; quibus commendatus est artius, allegatis, [14]) leniter susceptus est, ut decebat, olim ab Augusto in clientelam rei Romanae susceptus. Et Macrianus quidem cum fratre inter 17
aquilas admissus et signa, stupebat armorum viriumque varium decus, visa tunc primitus, proque suis orabat. Vadomarius vero nostris coalitus, utpote vicinus limiti, mirabatur quidem adparatum ambitiosi procinctus, sed vidisse se talia [15]) saepe ab adulescentia meminerat prima. Libratis denique 18
diu consiliis, concordi adsensione cunctorum, Macriano quidem et Hariobaudo pax est attributa: Vadomario vero, qui suam locaturus securitatem in tuto, et legationis nomine precator venerat pro [16]) Urio, et Ursicino, et Vestralpo regibus, pacem itidem obsecrans, interim responderi non poterat, ne, ut sunt fluxioris fidei barbari, post abitum recreati nostrorum, parum adquiescerent per alios impetratis. Sed cum ipsi quoque missis legatis post 19
messes incensas et habitacula, captosque plures et interfectos, ita supplicarent, tamquam ipsi haec deliquissent in nostros; pacem conditionum similitudine meruerunt. Inter quas id festinatum est

11) Mss. Romanorum. 12) Burgundorum. 13) Mss. Macrinus. 14) Mss. susceptus est dicebat olim. 15) τὸ *ab* Mss. deest. 16) *Steph.* Vario.

maxime, ut captivos restituerent omnes, quos rapuerant excursibus crebris.

1 III. Haec dum in Galliis caelestis corrigit cura, in comitatu Augusti turbo novarum exoritur rerum, a primordiis levibus ad luctus et lamenta progressus, in domo Barbationis pedestris militiae tunc rectoris, examen apes fecere perspicuum. Superque hoc [1]) ei prodigiorum gnaros sollicite consulenti, discrimen magnum portendi responsum est, coniectura videlicet tali, quod hae volucres post compositas sedes opesque congestas, fumo pelluntur et
2 turbulento sonitu cymbalorum. Huic uxor erat Assyria nomine, nec taciturna, nec prudens: quae eo ad expeditionem profecto et multiplici metu suspenso, ob ea, quae meminerat sibi praedicta, [2]) perculsa vanitate [3]) muliebri, ancilla adscita notarum perita, quam e patrimonio Silvani possederat, ad maritum scripsit intempestive, velut flens [4]) obtestansque, ne post obitum Constantii propinquantem in imperium ipse, ut sperabat, admissus, despecta se, anteponeret Eusebiae matrimonium tunc reginae, decore corporis inter multas feminas ex-
3 cellentis. Quibus litteris occulte, quantum fieri potuit, missis, ancilla, quae domina dictante perscripserat, reversis omnibus e procinctu, exemplum ferens ad [5]) Arbetionem noctis prima quiete confugit, avideque suscepta, chartulam prodidit.
4 Hocque indicio ille confisus, ut erat ad criminandum aptissimus, principi detulit: atque ex usu nec mora ulla negotio tributa nec quiete, Barbatio epistolam suscepisse confessus, et mulier scripsisse documento convicta non levi, cervicibus interiere
5 praecisis. Hisce punitis, quaestiones longe serpebant, vexatique multi nocentes sunt, et innocentes.

---

1) τὸ ei deest al. 2) *al.* praeculsa. 3) *al.* mulieri. 4) τὸ *que* Ms. deest. 5) Ms. Barbetionem.

Inter quos etiam Valentinus ex primicerio protectorum tribunus, ut conscius inter complures alios tortus aliquoties supervixit, penitus, quid erat gestum, ignorans. Ideoque ad iniuriae periculique compensationem, ducis in Illyrico meruit potestatem.

6 Erat autem idem Barbatio subagrestis arrogantisque propositi, ea re multis exosus, quod et, dum domesticos protectores sub Gallo regeret Caesare, proditor erat et perfidus: et post eius excessum nobilioris militiae [6]) fastu elatus, in Iulianum itidem Caesarem paria confingebat, crebroque, detestantibus bonis, sub Augusti patulis auribus multa garriebat et saeva. Ignorans profecto [7]) vetus Aristo- 7 telis sapiens dictum, qui Callisthenem sectatorem et propinquum suum ad regem Alexandrum mittens, ei saepe mandabat, ut quam rarissime et iucunde apud hominem loqueretur, vitae potestatem et necis in acie linguae portantem. Ne sit hoc mi- 8 rum, homines profutura discernere nonnumquam et [8]) nocentia, quorum mentes cognatas caelestibus arbitramur, animalia ratione carentia salutem suam interdum alto tueri silentio solent: ut exemplum est hoc perquam notum. Linquentes Orientem [9]) an- 9 seres ob calorem, plagamque petentes occiduam, cum montem penetrare coeperint Taurum aquilis abundantem, timentes fortissimas volucres, rostra lapillis occludunt, ne eis eliciat vel necessitas extrema clangorem: iisdemque collibus agiliore volatu transcursis proiiciunt calculos, atque ita securius pergunt.

IV. Dum apud Sirmium haec diligentia quae- 1 runtur impensa, Orientis fortuna periculorum terribiles tubas inflabat. Rex enim Persidis ferarum gentium, quas placarat, adiumentis accinctus, au-

---

6) *al.* statu. 7) *al.* notum. 8) *al.* decentia. 9) *al.* grues.

gendique regni cupiditate ſupra homines flagrans, arma viresque parabat et commeatus, conſilia tartareis manibus miſcens, et [1]) praeſtigiatores omnes conſulens de futuris: hisque ſatis collectis, pervadere cuncta prima verni temperie cogitabat.

2 Et cum haec primo rumores, dein nuntii certi perferrent, omnesque ſuspenſos adventantium calamitatum complicaret magna formido, [2]) Comitatenſis fabrica eamdem incudem (ut dicitur) diu noctuque tundendo ad ſpadonum arbitrium, Imperatori [3]) ſuſpicaci ac timido intendebat Urſicinum, velut vultus Gorgonei torvitatem: haec ſaepe taliaque replicans, quod interempto Silvano, quaſi paenuria meliorum ad tuendas partes Eoas denuo
3 miſſus, altius anhelabat. Hac autem adſentandi nimia foeditate mercari complures nitebantur Euſebii favorem, cubiculi tunc praepoſiti, apud quem (ſi vere dici debeat) multa Conſtantius potuit, antedicti magiſtri equitum ſalutem acriter impugnantis, ratione bifaria: quod omnium ſolus nec opis eius egebat, ut caeteri, et domo ſua non cederet
4 Antiochiae, quam moleſtiſſime flagitabat. Qui ut coluber copia virus exuberans, natorum multitudinem etiam tum aegre ſerpentium excitans ad nocendum, emittebat cubicularios iam adultos: ut inter miniſteria vitae ſecretioris, gracilitate vocis ſemper puerilis et blandae, apud principis aures nimium patulas exiſtimationem viri fortis invidia gravi pul-
5 ſarent: et brevi iuſſa fecerunt. Horum et ſimilium taedio iuvat veterem laudare Domitianum, qui licet patris fratrisque diſſimilis memoriam nominis ſui inexpiabili deteſtatione perfudit; tamen receptiſſima inclaruit lege, qua minaciter interdixerat, ne intra terminos iurisdictionis Romanae caſtraret quisquam puerum: quod ni contigiſſet, quis eorum

1) Mſ. praeſtionis. 2) *al.* Comitenſis. 3) *al.* ſuſpicanti.

ferret examina, quorum [4]) paucitas difficile toleratur? Actum eſt tamen cautius, ne, ut fingebat, 6
rurſus accitus idem Urſicinus metu cuncta turbaret, ſed cum [5]) fors copiam detuliſſet, raperetur ad mortem.

Haec opperientibus illis, et ancipiti cogitatione 7
diſtrictis, nobis apud Samoſatam, Commageni quondam regni clariſſimam ſedem, parumper morantibus, repente novi motus rumoribus denſis audiuntur et [6]) conſertis; quos docebit orationis progrediens [7]) textus.

V. Antoninus quidam ex mercatore opulento ra- 1
tionarius adparitor Meſopotamiae ducis, tunc protector, exercitatus et prudens, perque omnes illas notiſſimus terras, aviditate quorumdam nexus ingentibus damnis, cum iurgando contra potentes ſe magis magisque iniuſtitia frangi contemplaretur, ad [1]) deferendam potioribus gratiam, qui ſpectabant negotium, inclinatis: ne contra acumina calcitraret, flexit ſe in blanditias molliores: confeſſusque debitum, per colludia in nomen fiſci tranſlatum, iamque auſurus immania, rimabatur tectius rei publicae membra totius: et utriusque linguae litteras ſciens, circa ratiocinia verſabatur, qui vel quarum virium milites ubi agant, vel procinctus tempore quos [2]) tuerentur, deſcribens: itidem armorum et commeatuum copiae, aliaque uſui bello futura, an abunde ſuppetant, indefeſſa ſcitatione percontans. Et cum totius Orientis didiciſſet in- 2
terna, virorum ſtipendiique parte maxima per Illyricum diſtributa, ubi diſtinebatur ex negotiis ſeriis Imperator: adlapſuro iam praeſtituto die ſolvendae pecuniae, quam per ſyngrapham debere ſe confiteri vi metuque compulſus eſt, cum omnibus ſe proſpi-

---

4) Mſ. paritas. 5) al. ſors. 6) al. concretis. 7) Mſ. exitus.
1) al. differendam. 2) Steph. intuerentur.

ceret undique periculis opprimendum, largitionum Comite ad alterius gratiam infestius perurgente, fugam ad Persas cum coniuge, [3]) liberis, et omni
3 vinculo caritatum ingenti molimine conabatur. Atque, ut lateret stationarios milites, fundum in Hiaspide, qui locus Tigridis fluentis adluitur, pretio non magno mercatur. Hocque commento cum nullus causam veniendi ad extremas Romani limitis partes, iam possessorem cum plurimis auderet exigere, per familiares fidos peritosque nandi occultis saepe colloquiis [4]) cum Tamsapore habitis, qui tractus omnes adversos ducis potestate tunc tuebatur, ut antea cognitus, misso a Persicis castris auxilio virorum perniçium, lembis impositus, cum omni [5]) penatum dulcedine nocte concubia transfretat, [6]) re contraria, specie Zopyri illius similis Babylonii proditoris.

4 Rebus per Mesopotamiam in hunc statum deductis, Palatina cohors palinodiam in exitium concinens nostrum, invenit tandem ansam nocendi fortissimo viro, auctore et incitatore coetu spadonum: qui feri et [7]) acidi semper, carentesque necessitudinibus caeteris, divitias solas ut filiolas iu-
5 cundissimas amplectuntur. Stetitque sententia, ut Sabinianus vietus quidem senex et bene nummatus, sed imbellis et ignavus, et ab impetranda magisterii dignitate per obscuritatem adhuc longe discretus, praeficiendus Eois partibus mitteretur: Ursicinus vero curaturus pedestrem militiam, et successurus Barbationi, ad comitatum reverteretur, quo praesens rerum novarum avidus concitor, ut iactabant, a gravibus inimicis et metuendis incesseretur.

6 Dum haec in castris Constantii quasi per lustra aguntur et scenam, et diribitores venumdatae subito

3) *al.* liberisque. 4) Mſ. cum tam sapore. 5) *al.* poenarum. 6) Mſ. rex contrar. 7) Mſ. et *Steph.* acidi.

potestatis pretium per potiores diffunditant domos, Antoninus ad regis hiberna perductus aventer suscipitur: et apicis nobilitatus auctoritate (quo honore participantur mensae regales, et meritorum apud Persas ad suadendum ferendasque sententias in concionibus ora panduntur) non contis, nec [8]) rymulco, ut aiunt [id est non flexiloquis ambagibus vel obscuris,] sed velificatione plena in rem publicam ferebatur: eumdemque incitans regem, ut quondam Maharbal lentitudinis increpans Annibalem, posse eum vincere, sed victoria uti nescire, adsidue praedicabat. [9]) Educatus enim in medio, 7
ut rerum omnium gnarus, auditorum nactus [10]) vigiles sensus, et aurium delenimenta captantes, nec laudantium, sed secundum Homericos Phaeacas cum silentio admirantium, iam inde quadragesimi anni memoriam replicabat: post bellorum adsiduos casus, et maxime apud Hileiam et Singaram, ubi acerrima illa nocturna concertatione pugnatum est, nostrorum copiis ingenti strage confossis, quasi dirimente quodam medio feciali, Persas nondum Edessam nec pontes Euphratis tetigisse victores: quos armipotentia fretos successibusque magnificis, ita dilatasse [11]) decuerat rem, eo maxime tempore, quo diuturnis bellorum civilium motibus sanguis utrimque Romani roboris fundebatur.

His ac talibus subinde inter epulas sobrius per- 8
fuga, ubi de adparatu bellorum et seriis rebus apud eos Graiorum more veterum consultatur, regem incendebat ardentem, ut exacta hieme statim arma, fretus fortunae suae magnitudine, concitaret: ipse quoque in multis ac necessariis operam suam fidenter promittens.

---

8) Mſ. ramulo. 9) *al.* eductus. 10) Mſ. vigiliis eius sensus. 11) Mſ. decueratarent.

1 VI. Sub iisdem fere diebus Sabinianus adepta
repentina poteſtate ſufflatus, et Ciliciae fines ingreſ-
ſus, deceſſori ſuo Principis litteras dedit hortantis,
ut ad comitatum dignitate adficiendus ſuperiore
citius properaret: eo neceſſitatum articulo, quo,
etiamſi apud Thulen moraretur Urſicinus, acciri
eum magnitudo rerum ratione probabili flagitabat;
utpote diſciplinae veteris, et longo uſu bellandi
2 artis Perſicae ſcientiſſimum. Quo rumore provin-
ciis percitis, ordines civitatum et populi, decretis
et acclamationibus denſis, iniecta manu detinebant
penes ſe publicum defenſorem, memores, quod
relictus ad ſui tutelam cum inerti et umbratili mi-
lite, nihil amiſerat per decennium: ſimul metuen-
tes ſaluti, quod tempore dubio, remoto illo, ad-
3 veniſſe hominem compererant inertiſſimum. Cre-
dimus, neque enim dubium eſt, per aërios trami-
tes famam praepetem volitare, cuius indicio haec
geſta pandente, [1]) conſiliorum apud Perſas ſumma
proponebatur: et multis ultro citroque deliberatis
placuit, Antonino ſuadente, ut Urſicino procul
amoto, deſpectoque novello duce, poſthabitis civi-
tatum perniciofis obſidiis, perrumperetur Euphra-
tes, ireturque prorſus: ut occupari poſſint provin-
ciae, fama celeritate praeventa, omnibus ante bel-
lis (niſi temporibus Gallieni) intactae, paceque lon-
giſſima locupletes: cuius rei, proſperante deo, du-
4 ctorem commodiſſimum fore ſpondebat. Laudato
firmatoque concordi omnium voluntate conſilio,
converſisque univerſis ad ea, quae erant citius con-
gerenda, commeatus, milites, arma, caeteraque
inſtrumenta, quae poſcebat procinctus adventans,
perpetua hieme parabantur.
5 Nos interea paullifper cis Taurum morati, ex
imperio ad partes Italiae [2]) feſtinantes, prope
flumen

---

1) *al.* conciliorum. 2) *al.* venientes feſtinantes.

flumen venimus Hebrum, ex Odryſarum montibus decurrentem: ibique Principis ſcripta ſuſcepimus, iubentia omni [3]) cauſatione poſthabita reverti Meſopotamiam ſine adparitione, nullam expeditionem curaturi periculoſam, ad alium omni poteſtate translata. Quod ideo per moleſtos formatores im- 6
perii ſtruebatur, ut, ſi Perſae fruſtra habiti rediſſent ad ſua, ducis novi virtuti facinus adſignaretur egregium: ſi fortuna [4]) ſequior ingruiſſet, Urſicinus reus proditor rei publicae [5]) deſerretur. Agita- 7
ti igitur ſine rationibus, diu cunctati, reverſique, faſtidii plenum Sabinianum invenimus, hominem mediocris ſtaturae, et parvi anguſtique animi, vix ſine turpi metu ſufficientem ad levem convivii, nedum [6]) proelii ſtrepitum perferendum.

Tamen, quoniam ſpeculatores adparatus omnes 8
apud hoſtes fervere conſtanti adſeveratione perfugis concinentibus adfirmabant, oſcitante homunculo Niſibin propere venimus utilia paraturi, [7]) ne diſſimulantes obſidium Perſae civitati ſupervenirent incautae. Dumque intra muros maturanda perurge- 9
rentur, fumus micanteſque ignes adſidue a Tigride per caſtra Maurorum, et Siſara, et collimitia reliqua aduſque civitatem [8]) continui perlucebant ſolito crebriores, erupiſſe hoſtium vaſtatorias manus ſuperato flumine permonſtrantes. Qua cauſa ne 10
occuparentur itinera, celeri curſu praegreſſi, cum ad ſecundum lapidem veniſſemus, liberali forma puerum Torquatum, ut coniectabamus, octennem, in aggeris medio vidimus eiulantem, ingenui cuiusdam filium, ut aiebat: quem mater dum imminentium hoſtium terrore percita fugeret, impeditior trepidando reliquerat ſolum. Hunc dum imperatu ducis miſerati commotique, impoſitum equo prae

---

3) Mſ. cautione. 4) Mſ. aequior. 5) Mſ. differretur. 6) Mſ. proelio. 7) Mſ. ni diſſimulantes. 8) τὸ *continui* Mſ. deeſt.

me ferens ad civitatem reduco, circumvallato mu-
11 rorum ambitu praedatores latius vagabantur. Et
quia me obsidionales aerumnae terrebant, intra se-
miclausam posticam exposito puero, nostrorum
agmen agilitate volucri repetebam exanimis: nec
12 multum fuit, quin caperer. Nam cum Abdigidum
quemdam tribunum fugientem cum calone ala se-
queretur hostilis, lapsoque per fugam domino ser-
vum deprehensum, cum ego rapido ictu transirem,
interrogassent, quisnam [9]) provectus sit iudex, au-
dissentque Ursicinum paullo ante urbem ingressum,
montem Izalam [10]) petere; occiso indice, in unum
quaesiti complures nos irrequietis cursibus secta-
13 bantur. Quos cum iumenti agilitate praegressus,
apud [11]) Amudim munimentum infirmum dispersis
per pabulum equis recubantes nostros securius in-
venissem, porrecto [12]) extentius brachio, et summi-
tatibus sagi contortis elatius, adesse hostes signo
solito demonstrabam: iisdemque iunctus impetu
14 communi ferebar, equo iam fatiscente. Terrebat
autem nos plenilunium noctis, et planities supina
camporum, nulla, si occupasset artior casus, lati-
bula praebere sufficiens; ubi nec arbores, nec fru-
tecta, nec quidquam praeter herbas humiles vise-
15 batur. Excogitatum est ergo, ut ardente superpo-
sita lampade, et circumligata, ne rueret, iumen-
tum solum, quod eam vehebat, solutum sine re-
ctore laevorsum ire permitteretur, cum nos ad
montanos excessus dextra positos [13]) tenderemus;
ut praelucere sebalem facem duci lenius gradienti
Persae credentes, eum tenerent potissimum cursum:
quod nisi fuisset praevisum, circumventi et capti
sub ditionem venissemus hostilem.

---

9) Ms. profectus. 10) Ms. petere indicem in unum. 11) Ms. Amudim. al. Amudum. 12) al. extensius. 13) Ms. extenderemus.

16 Hoc extracti periculo, cum ad nemorosum quemdam locum vineis arbustisque pomiferis consitum, Meiacarire nomine venissemus, cui fontes dedere vocabulum gelidi, lapsis accolis omnibus, solum in remoto secessu latentem invenimus militem: qui oblatus duci, et loquutus varia prae timore, ideoque suspectus, adigente metu, qui intentabatur, pandit rerum integram fidem: docetque, quod apud Parisios natus in Galliis, et equestri militans turma, vindictam quondam commissi facinoris timens, ad Persas abierat profugus; exindeque morum probitate spectata sortita coniuge, liberisque susceptis, speculatorem se missum ad nostra, saepe veros nuntios reportasse. At nunc se [14]) a Tamsapore et Nohodare optimatibus missum, qui catervas ductaverant praedatorum, ad eos redire, quae didicerat, perlaturum. Post haec, adiectis quae agi in parte diversa norat, occiditur.

17 Proinde curarum crescente sollicitudine, inde passibus citis Amidam pro temporis copia venimus, civitatem postea sequutis cladibus inclytam. Quo reversis exploratoribus nostris, in vaginae internis notarum figuris membranam reperimus scriptam, a Procopio ad nos perferri [15]) mandatam, quem legatum ad Persas antea missum cum comite Lucilliano praedixi: haec consulto obscurius indicantem, ne captis baiulis, sensuque intellecto scriptorum, excitaretur materia funestissima: *Amandatis procul* 18 *Graiorum legatis, forsitan et necandis, rex longaevus non contentus Hellesponto, iunctis Granici et* [16]) *Ryndaci pontibus, Asiam cum numerosis populis pervasurus adveniet, suopte ingenio irritabilis et asperrimus, auctore et incensore Hadriani quon-*

14) Mſ. a tam ſapore. 15) Mſ. mandata tamquam. 16) Mſ. Bandaci.

dam Romani Principis ſucceſſore: actum et concla-
matum eſt, ni caverit Graecia.
19 Qui textus ſignificabat Perſarum regem, tranſi-
tis fluminibus Anzaba et Tigride, Antonino hor-
tante dominium Orientis adfectare totius. His ob
perplexitatem nimiam aegerrime lectis, conſilium
ſuſcipitur prudens.
20 Erat eo tempore Satrapa Corduenae, quae ob-
temperabat poteſtati Perſarum, Iovinianus nomine
adpellatus, in ſolo Romano adoleſcens, nobiscum
occulte ſentiens: ea gratia, quod obſidatus ſorte
in Syriis detentus, et dulcedine liberalium ſtudio-
rum illectus, remeare ad noſtra ardenti deſiderio
21 geſtiebat. Ad hunc miſſus ego cum centurione
quodam fidiſſimo, exploratius noſcendi gratia, quae
gerebantur, per avios montes anguſtiasque praeci-
pites veni. Viſusque et agnitus, comiterque ſus-
ceptus, cauſam praeſentiae meae uni illi confeſſus,
adiuncto taciturno aliquo locorum perito, mittor
ad praecelſas rupes exinde longe diſtantes: unde
niſi oculorum deficeret acies, ad quinquageſimum
usque lapidem quodvis etiam minutiſſimum adpare-
22 bat. Ibi morati integrum biduum, cum ſol tertius
adfulſiſſet, cernebamus terrarum omnes ambitus
ſubiectos, quos horizontas adpellamus, agminibus
oppletos innumeris, et antegreſſum regem veſtis
claritudine rutilantem. Quem iuxta laevus incede-
bat [17]) Grumbates Chionitarum rex, aetate quidem
media, rugoſisque membris, ſed mente quadam
grandifica, multisque victoriarum inſignibus nobi-
lis: dextera rex Albanorum, pari loco atque ho-
nore ſublimis: poſt duces varii auctoritate et po-
teſtatibus eminentes: quos ordinum omnium mul-
titudo ſequebatur, ex vicinarum gentium roboribus
lecta, ad tolerandam rerum aſperitatem diuturnis

17) Mſ. Grynbates Chionitarum rex nobis quidem aetate.

caſibus erudita. Quousque nobis Doriſcum Thra- 23
ciae oppidum, et agminatim intra conſaepta exer-
citus recenſitos Graecia fabuloſa narrabis? cum
nos cauti, vel, ut verius dixerim, timidi nihil ex-
aggeremus, praeter ea, quae fidei teſtimonia neque
dubia, neque incerta monſtrarunt.

VII. Poſtquam reges Nineve Adiabene ingenti 1
civitate transmiſſa, in medio pontis Anzabae hoſtiis
caeſis extisque proſperantibus transiere laetiſſimi,
coniectantes nos, reſiduam plebem omnem aegre
penetrare poſt triduum poſſe, citius exinde ad ſa-
trapen reverſi quievimus, hoſpitalibus officiis re-
creati. Unde per loca itidem deſerta et ſola, ma- 2
gno neceſſitatis ducente ſolatio, celerius, quam
potuit ſperari, reverſi, confirmavimus animos hae-
ſitantium, unum e navalibus pontem transiſſe reges
absque ulla circuitione perdoctos. Extemplo igi- 3
tur equites citi [1]) mittuntur ad Caſſianum Meſopo-
tamiae ducem, rectoremque provinciae tunc Eu-
phronium, compulſuri agreſtes cum familiis et pe-
coribus univerſis ad tutiora [2]) transire, et agiliter
deſeri Carras oppidum, invalidis circumdatum mu-
ris: ſuper his campos omnes incendi, ne pabulo-
rum ſuppeteret copia. Et imperatis ſine mora 4
completis, iniecto igne, furentis elementi vis maxi-
ma frumenta omnia, cum iam ſtipula flaventi turge-
rent, herbasque pubentes ita contorruit, ut adus-
que Euphratem ab ipſis marginibus Tigridis nihil
viride cerneretur. Tunc exuſtae ſunt ferae com-
plures, maximeque leones per ea loca ſaevientes
immaniter, conſumi vel caecari ſueti paullatim hoc
modo. Inter harundineta Meſopotamiae fluminum 5
et frutecta leones vagantur innumeri, clementia
hiemis ibi molliſſimae ſemper innocui. At ubi

1) Mſ. mittuntur tunc ad. 2) Mſ. et *Steph.* transire compelli et agiliter.

solis radiis exarserit tempus, in regionibus aestu ambustis, vapore sideris et magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida et lucentia membra, eaedem adpetunt volucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, iidem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quae remedii causa confugiunt, aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immanius [3]) efferascunt: quod ni fieret, universus Oriens huiusmodi bestiis abundaret.

6 Dum campi cremantur (ut dictum est) tribuni cum protectoribus missi, citeriores ripas Euphratis castellis, et praeacutis sudibus, omnique praesidiorum genere communibant, tormenta, qua non erat voraginosum, locis opportunis aptantes.

7 Dum haec celerantur, Sabinianus inter rapienda momenta periculorum communium lectissimus moderator belli internecivi, per Edessena sepulcra, quasi fundata cum mortuis pace nihil formidans, more vitae remissioris fluxius agens, militari pyrricha sonantibus modulis pro histrionicis gestibus in silentio summo delectabatur, ominoso sane et incepto et loco. Cum haec et huiusmodi factu dictuque tristia futuros praenuntiant motus, vitare optimum quemque debere saeculi progressione di-
8 scamus. Interea reges Nisibi [4]) prostratione vili transmissa, incendiis arida nutrimentorum varietate crescentibus, fugitantes inopiam pabuli, sub montium pedibus per valles gramineas incedebant.
9 Cumque Bebasen villam venissent, unde ad [5]) Constantinam usque oppidum, quod centesimo lapide disparatur, arescunt omnia siti perpetua, nisi quod in puteis aqua reperitur exilis; quid agerent diu

3) Ms. efferascunt. 4) Ms. prostratione. 5) Ms. Constantinam.

cunctati, iamque ſuorum [6]) duritiae fiducia tranſituri, exploratore fido docente, cognoſcunt Euphratem nivibus tabefactis inflatum, late fuſis gurgitibus evagari: ideoque vado nequaquam poſſe tranſiri. Convertuntur ergo ad ea, quae amplectenda fortuita daret occaſio, ſpe concepta praeter opinionem excluſi: ac propoſito pro abrupto rerum praeſentium ſtatu urgenti conſilio, Antoninus dicere, quid ſentiat, iuſſus orditur, flecti iter ſuadens in dexterum latus, ut per longiorem circuitum, [7]) omnium rerum uſu regionum feracium, et conſideratione ea, qua rectus pergeret hoſtis, adhuc intactarum, caſtra duo praeſidiaria Barzala et Laudias peterentur ſeſe ductante: ubi tenuis fluvius prope originem et anguſtus, nulliſque adhuc aquis advenis adoleſcens, facile penetrari poterit ut vadoſus. His auditis, laudatoque ſuaſore, et iuſſo ducere, qua norat, agmina cuncta ab inſtituto itinere converſa praevium ſequebantur.

10 (beside "Convertuntur") — 11 (beside "His auditis")

VIII. Quo certis ſpeculationibus cognito, nos diſpoſuimus properare Samoſata, ut ſuperato exinde flumine, pontiumque apud Zeugma et Caperſana iuncturis abſciſſis, hoſtiles impetus, ſi iuviſſet fors ulla, repelleremus. Sed contigit atrox et ſilentio omni dedecus obruendum. Namque duarum turmarum equites circiter ſeptingenti, ad ſubſidium Meſopotamiae recens ex Illyrico miſſi, enerves et timidi, praeſidium per eos traductus agentes, nocturnaſque paventes inſidias, ab aggeribus publicis veſperi, quando cuſtodiri magis omnes tramites conveniret, longius diſcedebant. Hocque obſervato, eos vino oppreſſos et ſomno, viginti millia fere Perſarum, Tamſapore et Nohodare ductantibus, nullo proſpiciente transgreſſa, poſt tumulos celſos vicinos Amidae occultabantur armata.

6) Mſ. duritia. 7) Mſ. omnem rerum uſu regionem inferacium.

4 Moxque (ut dictum eſt) cum abituri Samoſatam
luce etiam tum dubia pergeremus, ab alta quadam
ſpecula radiantium armorum ſplendore praeſtricti,
hoſtesque adeſſe excitatius clamitantes, ſigno dato,
quod ad proelium ſolet hortari, reſtitimus conglo-
bati: nec fugam capeſſere, cum eſſent iam in con-
tuitu, qui ſectarentur, nec congredi cum hoſte,
equitatu et numero praevalente, metu indubitatae
5 mortis cautum exiſtimantes. Denique ex ultima
neceſſitate manibus iam conſerendis, cum, quid
agi oporteat, cunctaremur, occiduntur quidam no-
ſtrorum temere procurſantes: et urgente utraque
parte, Antoninus ambitioſe praegrediens agmina,
ab Urſicino agnitus, et obiurgatorio ſono vocis in-
crepitus, proditorque et nefarius adpellatus, ſubla-
ta tiara, quam capiti ſummo ferebat honoris inſigne,
deſiluit equo: curvatisque membris, humum vultu
paene contingens, ſalutavit, patronum adpellans
et dominum, manus [1]) poſt terga connectens, quod
6 apud Aſſyrios ſupplicis indicat formam: Et, *igno-
ſce mihi*, inquit, *ampliſſime Comes, neceſſitate,
non voluntate ad haec, quae novi, ſceleſta prola-
pſo: egere me praecipitem flagitatores, ut noſti;
quorum avaritiae ne tua quidem excelſa illa fortuna,
propugnans miſeriis meis, potuit refragari.* Simul
haec dicens, e medio proſpectu abſceſſit, non
averſus, ſed dum evaneſceret verecunde retrogra-
diens, et pectus ostentans.

7 Quae dum in curriculo ſemihorae aguntur, poſt-
ſignani noſtri, qui tenebant editiora collis, excla-
mant aliam cataphractorum multitudinem equitum
pone viſam, celeritate quammaxima propinquare.
8 Atque, ut in rebus ſolet adflictis, ambigentes, cui-
nam deberet aut poſſet occurri, trudente pondere
plebis immenſae, paſſim, qua cuique proximum

---

1) Mſ. poſt terga.

videbatur, diffundimur universi. Dumque se quis-
que expedire discrimine magno conatur, sparsim
disiecti hosti concursatori miscemur. Itaque, spre- 9
ta iam vivendi cupiditate, fortiter decernentes, ad
ripas pellimur Tigridis alte excisas. Unde quidam
praecipites pulsi, implicantibus armis haeserunt,
ubi vadosus est amnis: alii [a]) lacunarum hausti ver-
tigine vorabantur: nonnulli cum hoste congressi,
vario eventu certabant: quidam cuneorum densita-
te perterriti, petebant proximos Tauri montis ex-
cessus. Inter quos dux ipse agnitus, pugnatorum- 10
que mole circumdatus, cum Aiadalthe tribuno,
caloneque uno, equi celeritate ereptus abscessit.

Mihi, dum avius ab itinere comitum, quid age- 11
rem, circumspicio, Verennianus domesticus pro-
tector occurrit, femur sagitta confixus: quam dum
avellere obtestante collega conarer, cinctus undi-
que antecedentibus Persis, civitatem petebam an-
helo cursu rependo, ex eo latere, quo incesseba-
mur, in arduo sitam, unoque adscensu perangusto
meabilem, quem scissis collibus molinae ad calles
artandas aedificatae, densius constringebant. Hic 12
misti cum Persis, eodem ictu procurrentibus ad su-
periora nobiscum, adusque ortum alterius solis im-
mobiles stetimus ita conferti, ut caesorum cadavera
multitudine fulta reperire ruendi spatium nusquam
possent: utque miles ante me quidam discriminato
capite, quod in aequas partes ictus gladii fiderat
validissimus, in stipitis modum undique coartatus
haereret. Et licet multiplicia tela per tormento- 13
rum omnia genera volarent e propugnaculis, hoc
tamen periculo murorum nos propinquitas exime-
bat: tandemque per posticam ingressus, refertam
inveni confluente ex finitimis virili et muliebri sexu.
Nam et casu illis ipsis diebus, in suburbanis pere-

a) Ms. lacunarium.

grina commercia circumacto anno ſolita celebrari,
14 multitudo convenarum augebat agreſtium. Interea
ſonitu vario cuncta miſcentur, partim amiſſos ge-
mentibus, aliis cum exitio ſauciis, multis caritates
diverſas, quas prae anguſtiis videre non poterant,
invocantibus.

1 IX. Hanc civitatem olim perquam brevem,
Caeſar etiam tum Conſtantius, ut accolae ſuffugium
poſſint habere tutiſſimum, eo tempore, quo Anto-
ninupolim oppidum aliud ſtruxit, turribus circum-
dedit amplis et moenibus: locatoque ibi conditorio
muralium tormentorum, fecit hoſtibus formidatam,
2 ſuoque nomine voluit adpellari. Et a latere qui-
dem auſtrali, geniculato Tigridis meatu ſubluitur
propius emergentis: qua Euri opponitur flatibus,
Meſopotamiae plana deſpectat: unde Aquiloni ob-
noxia eſt, Nymphaeo amni vicina, verticibus Tau-
rinis umbratur, gentes Transtigritanas dirimenti-
bus et Armeniam: ſpiranti Zephyro contraverſa
Gumathenam contingit, regionem uberem et cultu
iuxta fecundam: in qua vicus eſt Abarne nomine,
ſoſpitalium aquarum lavacris calentibus notus. In
ipſo autem Amidae meditullio ſub arce fons dives
[1]) exundat, potabilis quidem, ſed vaporatis aeſti-
3 bus nonnumquam faetens. Cuius oppidi praeſidio
erat ſemper quinta Parthica legio deſtinata, cum
indigenarum turma non contemnenda. Sed tunc
ingruentem Perſarum multitudinem ſex legiones
raptim percurſis itineribus antegreſſae, muris adſti-
tere firmiſſimis; Magnentiaci et Decentiaci, quos
poſt conſummatos civiles procinctus, ut fallaces et
turbidos ad Orientem venire compulit Imperator,
ubi nihil praeter bella timetur externa: et [2]) Trice-
ſimani Decimanique Fortenſes, et ſuperventores
atque praeventores cum Aeliano iam Comite, quos

---

1) *al.* exudat. 2) Mſ. Tricenſimani.

tirones tum etiam novellos, hortante memorato adhuc protectore erupiſſe a Singara, Perſasque fuſos in ſomnum retulimus trucidaſſe complures. Aderat comitum quoque ſagittariorum pars maior, 4 equeſtres videlicet turmae ita cognominatae, ubi merent omnes ingenui barbari, armorum viriumque firmitudine inter alios eminentes.

X. Haec dum primi impetus turbo conatibus 1 agitat inſperatis, rex cum populo ſuo gentibusque, quas ductabat, a Bebaſe loco itinere flexo dextrorſus, ut monuerat Antoninus, per Horren et [1]) Meiacarire et Charcha, ut tranſiturus Amidam, cum prope caſtella Romana veniſſet, quorum unum Reman, alterum Buſan adpellatur, perfugarum indicio [2]) didicit, multorum opes illuc tranſlatas ſervari, ut in munimentis praecelſis et fidis: additumque eſt, ibi cum ſuppellectili pretioſa inveniri feminam pulcram cum filia parvula, Craugaſii Niſibeni cuiusdam uxorem, in municipali ordine genere, fama, potentiaque circumſpecti. Aviditate itaque rapien- 2 di aliena feſtinans, petit impetu fidenti caſtella: unde ſubita animi conſternatione defenſores armorum varietate praeſtricti, ſe cunctosque prodidere, qui ad praeſidia confugerunt, et digredi iuſſi, confeſtim claves obtulere portarum: patefactisque aditibus, quidquid ibi congeſtum erat, eruitur: et productae ſunt attonitae [3]) metu mulieres, et infantes matribus implicati, graves aerumnas inter initia tenerioris aetatis experti. Cumque rex, per- 3 contando, cuiusnam coniunx eſſet, Craugaſii comperiſſet, vim in ſe metuentem prope venire permiſit intrepidam, et viſam opertamque adusque labra ipſa atro velamine, certiore iam ſpe mariti recipiendi, et pudoris inviolati manſuri, benignius confirmavit. Audiens enim coniugem miro eius amore

---

1) Mſ. Meiacariren. 2) *al.* dicitur. 3) *al.* ſonitu.

flagrare, hoc praemio Niſibenam ſe proditionem
4 mercari poſſe arbitrabatur. Inventas tamen alias quoque virgines Chriſtiano ritu cultui divino ſacratas, cuſtodiri intactas, et religioni ſervire ſolito more, nullo vetante praecepit: lenitudinem profecto in tempore ſimulans: ut omnes, quos antehac [4]) diritate crudelitateque terrebat, ſponte ſua metu remoto venirent, exemplis recentibus docti, humanitate eum et moribus iam placidis magnitudinem temperaſſe fortunae.

---

4) diritate terrebat.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XIX.

Sapor, dum Amidenses ad deditionem hortatur, a praesidiariis sagittis et tragulis petitur. Idem dum tentat Grumbates rex, filius eius interficitur. C. I. *Amida circumsidetur, et intra biduum bis oppugnatur a Persis.* II. *Ursicinus noctu obsidentibus supervenire frustra conatur, Sabiniano magistro militum repugnante.* III. *Pestilentia Amidae orta intra decimum diem exiguo imbre sedatur. Et de causis ac generibus pestilentiae.* IV. *Amida hinc circum muros, inde per subterraneos fornices duce transfuga oppugnatur.* V. *Gallicanarum legionum eruptio, Persis exitiabilis.* VI. *Turres et alia opera urbis muris admoventur; incenduntur a Romanis.* VII. *Amida per celsos aggeres muris proximos tentatur a Persis ac invaditur. Marcellinus post captam urbem nocte evadit, ac fuga Antiochiam petit.* VIII. *Amidae ex ducibus Rom. alii supplicio adfecti, alii vincti. Craugasius Nisibenus desiderio uxoris captivae transfugit ad Persas.* IX. *Plebs Rom. inopiam frumenti metuens seditiones movet.* X. *Limigantes Sarmatae, dum simulata petitione pacis deceptum imperatorem invadunt, maxima suorum strage reprimuntur.* XI. *Laesae maiestatis multi arcessiti atque damnati.* XII. *Lauricius Comes Isaurorum latrocinia compescit.* XIII.

Hoc miserae nostrorum captivitatis eventu rex lae- 1
tus, successusque opperiens similes, egressus exinde paullatimque incedens, Amidam die tertio venit.

2 Cumque primum aurora [1]) fulgeret, universa quae
videri poterant armis stellantibus coruscabant, ac
3 ferreus equitatus campos opplevit et colles. Insi-
dens autem equo, ante alios celsior ipse praeibat
agminibus cunctis, aureum capitis arietini figmen-
tum interstinctum lapillis pro diademate gestans,
multiplici vertice dignitatum et gentium diversa-
rum comitatu sublimis. Satisque eum constabat
colloquio tenus defensores moenium tentaturum,
4 aliorsum Antonini consilio festinantem. Verum
caeleste numen, ut Romanae rei totius aerumnas
intra unius regionis concluderet ambitum, adege-
rat in immensum se extollentem, credentemque,
quod viso statim obsessi omnes metu exanimati,
5 supplices venirent in preces. Portis obequitabat,
comitante cohorte regali: qui dum se prope confi-
dentius inserit, ut etiam vultus eius possit aperte
cognosci, sagittis missilibusque ceteris ob decora
petitus insignia, corruisset, ni pulvere iaculantium
adimente conspectum, parte indumenti tragulae
ictu discissa, editurus postea strages innumeras eva-
6 sisset. Hinc quasi in sacrilegos violati saeviens tem-
pli, temeratumque tot regum et gentium dominum
praedicans, eruendae urbis adparatu nisibus magnis
instabat: et orantibus potissimis ducibus, ne pro-
fusus in iram a gloriosis desciscerct coeptis, leni
summatum petitione placatus, postridie quoque su-
per deditione moneri decreverat defensores.
7 Ideoque, cum prima lux advenisset, rex Chio-
nitarum Grumbates fidenter [2]) eam operam navatu-
rus tendebat ad moenia, [3]) cum manu promptissi-
ma stipatorum: quem ubi venientem iam telo forte
contiguum contemplator peritissimus advertisset,
contorta ballista filium eius primae pubis adulescen-
tem, lateri paterno haerentem, thorace cum pecto-

1) *al.* surgeret. 2) *τὸ eam* Ms. deest. 3) Ms. cum eo manus.

re perforato, profudit, proceritate et decore corporis aequalibus anteſtantem. Cuius occaſu in fu- 8
gam dilapſi populares eius omnes, moxque, ne raperetur, ratione iuſta regreſſi, numeroſas gentes ad arma clamoribus diſſonis concitarunt: quarum concurſu ritu grandinis hinc inde convolantibus telis, atrox committitur pugna. Et poſt interneci- 9
va certamina adusque finem diei protenta, cum iam noctis eſſet initium, per acervos caeſorum et ſcaturigines ſanguinis aegre defenſum caligine tenebrarum extrahitur corpus; ut apud Troiam quondam ſuper comite Theſſali ducis exanimi acies Marte acerrimo conflixerunt. Quo funere regia maeſta, 10
et optimatibus univerſis cum parente ſubita clade perculſis, indicto iuſtitio iuvenis nobilitate commendabilis et dilectus, ritu nationis propriae lugebatur. Itaque, ut armari ſolebat elatus, in amplo quodam ſuggeſtu locatur et celſo: circaque eum lecticuli decem ſternuntur, figmenta vehentes hominum mortuorum, ita curate pollincta, ut imagines eſſent corporibus ſimiles iam ſepultis: ac per dierum ſpatium ſeptem, viri quidem omnes per contubernia et manipulos epulis indulgebant ſaltando, et cantando triſtia quaedam genera naeniarum, regium iuvenem lamentantes. Feminae vero miſera- 11
bili planctu, in primaevo flore ſucciſam ſpem gentis ſolitis fletibus conclamabant; ut lacrymare cultrices [4]) Veneris ſaepe ſpectantur in ſollemnibus Adonidis ſacris, quod ſimulacrum aliquod eſſe frugum adultarum religiones myſticae docent.

II. Poſt incenſum corpus, oſſaque in argenteam 1
urnam coniecta, quae ad gentem humo mandanda portari ſtatuerat pater; agitata ſumma conſiliorum placuerat, buſto urbis ſubverſae expiare perempti iuvenis manes: nec enim Grumbates [1]) inulta unici

---

4) *al.* Venereae. 1) Mſ. invita.

2 pignoris umbra ire ultra patiebatur. Biduoque ad otium dato, ac missis abunde, qui pacis modo patentes agros pingues cultosque vastarent, quinquies ordine multiplicato scutorum cingitur civitas: ac tertiae principio lucis corusci globi turmarum impleverunt cuncta, quae prospectus humanus potuit undique contueri: et sorte loca divisa clementi gra-
3 du incedentes ordines occuparunt. Persae omnes murorum ambitus obsidebant. Pars, quae orientem spectabat, Chionitis evenit, qua funestus nobis ciciderat adulescens. [2]) Vertae meridiano lateri sunt destinati: tractum servabant septemtrionis Albani: occidentali portae oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores: cum quibus elata in arduum specie elephantorum agmina, rugosis horrenda corporibus, leniter incedebant armatis onusta, ultra omnem diritatem taetri spectaculi formidanda, ut retulimus saepe.

4 Cernentes populos tam indimensos, ad orbis Romani incendium diu quaesitos, in nostrorum conversos exitium; salutis rata desperatione gloriosos vitae exitus deinde curabamus, iamque omni-
5 bus nobis optatos. A sole itaque orto usque diei ultimum acies immobiles stabant ut fixae, nullo variato vestigio, nec sonitu, vel equorum audito hinnitu: eademque figura digressi, qua venerant, cibo recreati et somno, cum superesset exiguum noctis, aeneatorum clangore ductante, urbem ut mox ca-
6 suram terribili corona cinxerunt. [3]) Vixque ubi Grumbates hastam infectam sanguine ritu patrio nostrique more coniecerat fecialis, armis exercitus concrepans involat in muros: confestimque lacrymabilis belli turbo crudescit, rapido [4]) turmarum processu in procinctum alacritate omni tendentium, et contra acri intentaque occursatione nostrorum.

Pro-

2) Ms. Cuius. 3) al. Vixque ibi. 4) Ms. turemarium processu.

Proinde diffractis capitibus multos hoſtium ſcor- 7
pionum iactu moles ſaxeae colliſerunt: alii traiecti
ſagittis, pars confixi tragulis, humum corporibus
[5]) obſtruebant; vulnerati alii ſocios fuga praecipiti
repetebant. Nec minores in civitate luctus aut 8
mortes, ſagittarum creberrima nube auras ſpiſſa
multitudine obumbrante, tormentorumque machi-
nis, quae [6]) direpta Singara poſſederant Perſae,
vulnera inferentibus plura. Namque viribus colle- 9
ctis propugnatores, omiſſa viciſſim certamina repe-
tentes, in maximo defendendi ardore ſaucii perni-
cioſe cadebant, aut laniati, volvendo ſtantes proxi-
me ſubvertebant, aut certe ſpicula membris infixa
viventes adhuc vellendi peritos quaeritabant. Ita 10
ſtrages ſtragibus implicatas, et ad extremum usque
[7]) diei productas, ne veſpertinae quidem hebetave-
rant tenebrae: ea re, quod obſtinatione utrimque
magna decernebatur. Agitatis itaque ſub onere ar- 11
morum vigiliis, reſultabant altrinſecus exortis cla-
moribus colles: noſtris virtutes Conſtantii Caeſaris
extollentibus, ut domini rerum et mundi: Perſis
Saporem et [8]) Saanſaan adpellantibus et [9]) Pyroſen,
[10]) quod rex regibus imperans, et bellorum victor
interpretatur.

Ac priusquam lux occiperet, ſigno per lituos 12
dato, ad [11]) fervorem ſimilium proeliorum excitae
undique inaeſtimabiles copiae in modum alituum
ferebantur: unde longe ac late proſpici poterat,
campis et convallibus nihil praeter arma micantia
ferarum gentium demonſtrantibus. Moxque cla- 13
more ſublato, cunctis temere prorumpentibus, te-
lorum vis ingens volabat e muris: utque opinari
dabatur, nulla fruſtra mittebantur, inter hominum

---

5) *al.* obſternebant. 6) *al.* direpta in Singara. 7) *Steph.* diem. 8) Mſ. Seenſaan. 9) Mſ. Piroſen. 10) *al.* Regibus. 11) Mſ. fortiorem.

cadentia denſitatem. Tot enim nos circumſtanti-
bus malis, non obtinendae cauſa ſalutis, ut dixi,
ſed fortiter moriendi ſtudio flagrabamus: et a diei
principio adusque lucem obſcuram neutrubi proelio
inclinato, ferocius quam conſultius pugnabatur.
Exſurgebant enim ruentium ferientiumque clamo-
res, ut prae alacritate conſiſtere ſine vulnere quis-
14 quam vix poſſit. Tandemque nox finem caedibus
fecit; et ſatias aerumnarum indutias partibus dede-
rat longiores. Ubi enim quieſcendi nobis tempus
eſt datum, exiguas quae [12]) ſupererant vires conti-
nuus cum inſomnia labor abſumpſit, ſanguine et
pallente exſpirantium facie perterrente, [13]) quibus
ne ſuprema quidem humandi ſolatia tribui ſinebant
anguſtiae ſpatiorum, intra civitatis ambitum non
nimium amplae legionibus ſeptem, et promiſcua
advenarum civiumque ſexus utriusque plebe, et
militibus aliis paucis adusque numerum millium xx.
15 concitis incluſis. Medebatur ergo ſuis quisque
vulneribus pro poſſibilitate, vel curantium copia:
cum quidam graviter ſaucii cruore exhauſto ſpiritus
reluctantes efflarent: alii confoſſi mucronibus pro-
ſtrati, animis in ventum ſolutis proiiciebantur ex-
ſtincti: aliquorum foratis undique membris mederi
periti vetabant, ne offenſionibus caſſis animae vexa-
rentur adflictae: nonnulli [14]) vellendis ſagittis in
ancipiti curatione graviora morte ſupplicia per-
ferebant.

1 III. Dum apud Amidam hac partium deſtina-
tione pugnatur, Urſicinus maerens, quod ex alte-
rius pendebat arbitrio, auctoritatis tunc in regendo
milite [1]) potioris Sabinianum, etiam tum ſepulcris
haerentem crebro monebat, ut compoſitis velitari-
bus cunctis, per imos pedes montium occultis iti-

12) *Steph.* ſupererant. 13) Mſ. de quibus. 14) *Steph.* vulſis.
1) Mſ. potioris.

neribus properarent: quo levium armorum auxilio,
ſi qua fors iuviſſet, ſtationibus interceptis, noctur-
nas hoſtium adgrederentur excubias, quae ingenti
circuitu vallaverant muros, aut laceſſitionibus cre-
bris occuparent obſidioni fortiter adhaerentes.
Quibus Sabinianus renitebatur ut noxiis, palam 2
quidem litteras imperiales praetendens, intacto ubi-
que milite, quidquid geri potuiſſet, impleri debere
aperte iubentes: clam vero corde altiſſimo retinens,
ſaepe in comitatu ſibi mandatum, ut anſam omnem
adipiſcendae laudis deceſſori ſuo ardenti ſtudio glo-
riae circumcideret, etiam ex republica proceſſu-
ram. Adeo vel cum exitio provinciarum feſtinaba- 3
tur, ne bellicoſus homo memorabilis alicuius faci-
noris auctor nuntiaretur aut ſocius. Ideoque his
attonitus malis, exploratores ad nos ſaepe mittendo
(licet ob cuſtodias artas nullus facile oppidum pote-
rat introire) et utilia agitando complura nihil profi-
ciens, viſebatur ut leo magnitudine corporis et tor-
vitate terribilis, incluſos intra retia catulos periculo
ereptum ire non audens, [a]) unguibus ademptis et
dentibus.

IV. Sed in civitate, ubi ſparſorum per vias ca- 1
daverum multitudo humandi officia ſuperaret, pe-
ſtilentia tot malis acceſſit, verminantium corporum
lue tabifica, vaporatis aeſtibus, varioque plebis
languore nutrita: quae genera morborum unde oriri
ſolent, breviter explicabo. Nimietatem frigoris, 2
aut caloris, vel humoris, vel ſiccitatis, peſtilentias
gignere philoſophi et illuſtres medici tradiderunt.
Unde accolentes loca paluſtria vel [1]) humecta, tuſſes
et oculares caſus, et ſimilia perferunt: contra con-
fines caloribus, [2]) tepore febrium areſcunt. Sed,

a) Mſ. ſanguinibus adeptis. 1) Mſ. humectatus ſeſe oculares. al. humecta, et tuſſes ioculares. 2) al. tempore febrium areſc. Mſ. tepore febrium areſcentes.

quanto ignis materies caeteris [3]) est efficacior; tanto
3 ad perimendum celerior siccitas. Hinc, cum de-
cennali bello Graecia desudaret, ne peregrinus
poenas dissociati regalis matrimonii lucraretur:
huiusmodi [4]) grassante pernicie, telis Apollinis
4 periere complures, qui sol aestimatur. Atque ut
Thucydides exponit, clades illa, quae in Pelopon-
nesiaci belli principiis Athenienses acerbo genere
morbi vexavit, [5]) abusque ferventi Aethiopiae plaga
5 paullatim proserpens, Atticam occupavit. Aliis
placet, auras, ut solent, aquasque vitiatas faetore
cadaverum vel similibus, salubritatis violare maxi-
mam partem: vel certe aëris permutationem subi-
6 tam aegritudines parere leviores. Adfirmant etiam
aliqui, terrarum halitu densiore crassatum aëra,
emittendis corporis spiraminibus resistentem, neca-
re nonnullos: qua caussa animalia praeter homines
caetera iugiter prona Homero auctore, et experi-
mentis deinceps multis, cum talis incesserit labes,
7 ante novimus interire. Et prima species luis Pande-
mus adpellatur, quae efficit in aridioribus locis agen-
tes caloribus crebris interpellari: secunda Epidemus,
quae tempore ingruens [6]) acies hebetat luminum,
et concitat periculosos humores: tertia Loemodes,
quae itidem temporaria est, sed volucri velocitate
8 letabilis. Hac exitiali peste quassati, paucis intem-
peranti aestu consumptis, quos multitudo angebat:
tandem nocte, quae diem consequuta est decimum,
exiguis imbribus disiecto concreto spiritu et crassa-
to, sospitas retenta est corporum firma.

1 V. Verum inter haec inquies Persa [1]) vimineis
civitatem pluteis circumdabat, et erigi aggeres coe-
pti: turresque fabricabantur frontibus ferratis ex-
celsae, quarum fastigiis ballistae locatae sunt [2]) sin-

3) τὸ *est* Ms. deest. 4) *al.* grassata. 5) τὸ *ferventi* Ms. et *Steph.* deest. 6) acies habet lum. 1) Ms. vineis. 2) Ms. singulae.

gulae, ut a propugnaculis propellerent defenſores:
levia tamen per funditores et ſagittarios proelia ne
puncto quidem [3]) brevi ceſſabant. Erant nobiscum 2
duae legiones Magnentiacae, recens e Galliis ductae,
ut praediximus, virorum fortium et pernicium, ad
[4]) planarios conflictus aptorum: ad eas vero belli
artes, quibus ſtringebamur, non modo inhabiles,
ſed contra nimii turbatores: qui, cum neque [5]) in
machinis, neque in operum conſtructione iuvarent
aliquem, [6]) ſtolidius erumpentes dimicantesque
fidentiſſime, minuto numero revertebant; tantum
proficientes, quantum in publico (ut aiunt) incen-
dio aqua unius hominis manu adgeſta. Poſtremo 3
obſeratis portis, precantibusque tribunis egredi
nequeuntes, frendebant ut beſtiae. Verum ſequu-
tis diebus efficacia eorum eminuit, ut docebimus.

In ſummoto loco partis meridianae murorum, 4
quae deſpectat fluvium Tigrim, turris fuit in ſubli-
mitatem exſurgens, ſub qua hiabant rupes abſciſſae,
ut deſpici ſine vertigine horrenda non poſſent: un-
de [7]) cavatis fornicibus ſubterraneis per radices
montis ſcalae adusque civitatis ducebant planiciem,
quo ex amnis alveo haurirentur aquae furtim, ut
in omnibus per eas regiones munimentis, quae
contingunt flumina, vidimus, [8]) fabre politae. Per 5
has tenebras ob dirupta neglectas, oppidano trans-
fuga quodam ductante, qui ad diverſam partem de-
ſciverat, LXX. ſagittarii Perſae ex agmine regio, arte
fiduciaque praeſtantes, ſilentio ſummoti loci defen-
ſi, ſubito ſinguli [9]) noctis medio ad contignationem
turris tertiam adſcenderunt: ibique occultati, mane
ſago punicei coloris elato, quod erat ſubeundae
indicium pugnae, cum ex omni parte circumveniri

---

3) τὸ *brevi* deeſt Mſ. 4) Mſ. palmarios. 5) τὸ *in* Mſ. deeſt.
6) Mſ. ſtudiis. 7) Mſ. vacati. 8) Mſ. fabre. 9) *al.* nocte
media.

urbem ſuis copiis inundantibus advertiſſent, exinanitis proiectisque ante pedes pharetris, [10]) clamoris ululabilis incendio tela ſumma peritia diſpergebant. Moxque acies omnes [11]) denſae petebant multo in-
6 feſtius quam antea civitatem. [12]) Inter incertos nos et ancipites, quibus occurri deberet, inſtantibus ſupra, an multitudini tranſcenſu ſcalarum iam propugnacula ipſa prenſanti, dividitur opera: et translatae leviores quinque balliſtae contra turrim locantur: quae ocius lignea tela fundentes nonnumquam binos forabant: e quibus pars graviter vulnerati ruebant: alii machinarum metu ſtridentium praeci-
7 pites acti, laniatis corporibus interibant. Quibus hac celeritate confectis, relatisque ad loca ſueta tormentis, paullo ſecurius [13]) moenia omnium con-
8 curſu defendebantur. Et quoniam augebat curas militum ſceleſtum facinus perfugae, quaſi decurrentes in planum, ita iaculantes diverſa miſſilia lacertis fortibus incumbebant, ut [14]) Vertae in meridiem degentes, vulnerum acri repulſa disiecti, lacrymantes complurium mortes tentoria repeterent metu.

1 VI. Adſpiravit auram quamdam ſalutis fortuna, innoxio die cum hoſtili clade emenſo: cuius reliquo tempore ad quietem reficiendis corporibus dato, poſterae lucis initio ex arce innumeram cernimus plebem, quae Ziata capto caſtello ad hoſticum ducebatur: ad quem locum ut capaciſſimum et munitum (ſpatio quippe decem ſtadiorum ambitur) pro-
2 miſcua confugerat multitudo. Nam etiam alia munimenta iisdem diebus [1]) rapta ſunt et incenſa, unde hominum millia extracta complura [2]) ſervituri ſequebantur: inter quos multi ſenecta infirmi, et mulieres iam grandaevae, cum ex variis deficerent

10) *al.* clamoſis ululatibus. 11) Mſ. tenſae tepebant. 12) τὸ *inter* Mſ. deeſt. 13) Mſ. moenia omnia. 14) Mſ. vergentem merid. 1) Mſ. rapta. 2) Mſ. ſerviturі.

caussis, itineris longinquitate offensae, abiecta vivendi cupiditate, suris vel suffraginibus relinquebantur exsectis.

Has miserabiles turmas Galli milites contuentes, 3
rationabili quidem, sed [3]) intempestivo motu, conserendae cum hostibus manus copiam sibi dari poscebant, mortem tribunis vetantibus primisque ordinibus minitantes, si deinceps prohiberent. Ut- 4
que dentatae in caveis bestiae, taetro pedore acerbius efferatae, evadendi spe repagulis versabilibus illiduntur: ita gladiis portas caedebant, quas supra diximus obseratas: admodum anxii, ne urbe excisa ipsi quoque sine ullo specioso facinore deleantur, aut exuta periculis, nihil egisse operae pretium pro magnanimitate Gallica memorentur: licet antea saepe egressi, structoresque aggerum [4]) confossis quibusdam impedire conati, paria pertulerunt.

Inopes nos consilii, et quid opponi deberet 5
saevientibus ambigentes, id potissimum, aegre iisdem adsentientibus, tandem elegimus, ut, quoniam ultra ferri non poterant, paullisper morati custodias adgredi permitterentur hostiles, quae non procul erant a coniectu locatae telorum, ut eis perruptis pergerent prorsus. Adparebat enim, eos, si impetrassent, strages maximas edituros. Quae dum parantur, per varia certaminum genera 6
defensabantur acriter muri, laboribus et vigiliis, et tormentis ad [5]) emittenda undique saxa telaque dispositis. Duo tamen aggeres celsi, Persarum peditum manu erecti, et expugnatio civitatis struebatur operibus lentis: contra quos nostrorum impensiore cura moles excitabantur altissimae, fastigio adversae celsitudinis aequatae, propugnatorum vel nimia pondera duraturae.

---

3) Mf. intemperativo. 4) Mf. et *Steph.* confusis. 5) *al.* mittenda.

7 Inter haec Galli morarum impatientes, securi-
bus gladiisque succincti, patefacta sunt egressi
postica, observata nocte squalida et interluni;
orantes caeleste praesidium, ut propitium adesset
et libens. Atque ipsum spiritum reprimentes, cum
prope venissent, conferti valido cursu, quibusdam
stationariis interfectis, exteriores castrorum vigiles,
ut in nullo tali metu sopitos obtruncantes, super-
venire [6]) ipsi regiae, si prosperior iuvisset eventus,
8 occulte meditabantur. Verum audito licet levi
[7]) tendentium sonitu, gemituque caesorum, dis-
cusso somno, excitatis multis, et ad arma pro se
quoque clamitante, steterunt milites vestigiis fixis,
progredi ultra non ausi: neque enim cautum dein-
de, expergefactis, quos petebant [8]) insidiae, in
apertum properare discrimen, cum iam undique
frendentium catervae Persarum in proelia venirent
9 accensae. Contra Galli corporum robore audacia-
que, quoad poterant, inconcussi, gladiis secantes
[9]) adversos, parte suorum strata, vel sagittarum
undique volantium crebritate confixa, cum unum
in locum totam periculi molem conversam, et cur-
rentium hostium agmina advertissent, nullo terga
vertente evadere festinabant: et velut repedantes
sub modulis, sensim extra vallum protrusi, cum
manipulos confertius invadentes sustinere non pos-
sent, tubarum perciti clangore castrensium, dis-
10 cedebant. Et resultantibus e civitate lituis multis,
portae panduntur recepturae nostros, si pervenire
illuc usque valuissent: tormentorumque machinae
stridebant sine iaculatione ulla telorum, ut stationi-
bus praesidentes, post interemptos socios pone
agerentur ignari, urbis oppositi moenibus [10]) nuda-
11 tis, ut viri fortes susciperentur innoxii. Hacque

---

6) Ms. ipsi regiae. 7) Ms. revertem p. dentium. 8) *Steph.* insidiis. 9) Ms. adversas partes. 10) Ms. nudarent nuperia viri.

arte Galli portam prope confinia lucis introiere mi-
nuto numero, quidam pernicioſe, pars leviter vul-
nerati, quadringentis ea nocte deſideratis: qui non
Rhoeſum, nec cubitantes pro muris Iliacis Thracas,
ſed Perſarum regem armatorum centum millibus
circumſaeptum, ni obſtitiſſet violentior caſus, in
ipſis tentoriis obtruncarant. Horum campiductori- 12
bus, ut fortium factorum anteſignanis, poſt civita-
tis excidium, armatas ſtatuas apud Edeſſam in re-
gione celebri locari iuſſerat Imperator, quae ad
praeſens ſervantur intactae.

Retectis ſequenti luce funeribus, cum inter cae- 13
ſorum cadavera optimates invenirentur et ſatrapae,
[11]) clamoresque disſoni fortunam aliam alibi cum la-
crymis indicabant, luctus ubique et indignatio regum
audiebatur, arbitrantium, per ſtationes muris ob-
iectas irrupiſſe Romanos: indutiisque ob hoc tridui
datis adſenſu communi, nos quoque ſpatium ad re-
ſpirandum accepimus.

VII. Perculſae deinde novitate rei efferataeque 1
gentes, omiſſa omni cunctatione, operibus, quo-
niam vis minime procedebat, decernere iam cenſe-
bant: et concito extremo belli ardore, omnes op-
petere glorioſe iam properabant, aut ruina urbis
animis litaſſe caeſorum.

Iamque adparatu cunctorum alacritate perfecto, 2
exſiliente lucifero, operum variae ſpecies cum tur-
ribus ferratis admovebantur: quorum in verticibus
celſis aptatae balliſtae propugnatores agitantes hu-
milius disiectabant. Et albeſcente iam die, ferrea 3
munimenta membrorum caelum omne ſubtexunt:
denſitataeque acies non inordinatim ut antea, ſed
turbarum ſonitu leni ductante, nullis procurſanti-
bus incedebant, machinarum operti tegminibus,
cratesque vimineas praetendentes. Cumque pro- 4

---

11) Mſ. clamoresque disſoni.

pinquantes ad coniectum venere telorum, oppoſitis ſcutis Perſae pedites ſagittas tormentis excuſſas e muris aegrius evitantes, laxarunt aciem, nullo paene iaculi genere in vanum cadente: etiam cataphracti hebetati et cedentes animos auxere noſtrorum.
5 Tamen, quia hoſtiles balliſtae ferratis impoſitae turribus, in humiliora ex ſupernis valentes, ut loco diſpari, ita eventu diſſimili noſtra multo cruore foedabant: ingruente iam veſpera cum requieſcerent partes, noctis ſpatium maius conſumptum eſt, ut excogitari poſſit, quid exitio ita atroci obiectaretur.

6 Et tandem multa verſantibus nobis ſedit conſilium, quod tutius celeritas fecit, quatuor iisdem balliſtis ſcorpiones opponi: qui dum translati e regione caute, quod artis eſt difficillimae, collocantur, lux nobis advenit maeſtiſſima, Perſarum manipulos formidatos oſtentans, adiectis elephantorum agminibus, quorum ſtridore immanitateque corporum nihil humanae mentes terribilius cernunt.
7 Cumque omni ex latere armorum et operum belluarumque molibus urgeremur, per ſcorpionum ferreas fundas e propugnaculis ſubinde rotundi lapides acti, diſſolutis turrium coagmentis, balliſtas earumque tortores ita fudere praecipites, ut quidam citra vulnerum noxas, alii obtriti magnitudine ponderum interirent: elephantis vi magna propulſis, quos flammis coniectis undique circumnexos, iam corporibus tactis, gradientesque retrorſus, [1]) retinere magiſtri non poterant: poſtque exuſtis operibus,
8 nulla quies certaminibus data. Rex enim ipſe Perſarum, qui numquam adeſſe certaminibus cogitur, his turbinum infortuniis percitus, novo et numquam ante cognito more, proeliatoris militis ritu proſiluit in confertos: et quia conſpectior tegen-

1) Mſ. recere.

tium multitudine procul speculantibus visebatur, petitus crebritate telorum, multis stipatoribus stratis abscessit, alternans regibiles acies: et ad extremum diei nec [2]) mortium truci visu nec vulnerum territus, tandem tempus exiguum tribui quieti permisit.

VIII. Verum nocte proelia dirimente, somno 1 per breve otium capto, [1]) innotescente iam luce ad potiunda sperata, ira et dolore exundans, nec fas ullum prae oculis habiturus, gentes in nos excitabat. Cumque crematis operibus, ut [2]) docuimus, pugna per aggeres celsos muris proximos tentaretur, ex aggestis erectis intrinsecus, quantum facere nitique poterant, nostri aequis viribus per ardua resistebant.

Et diu cruentum proelium stetit, nec metu mor- 2 tis quisquam ex aliqua parte a studio propugnandi removebatur: eoque producta contentione, cum sors partium eventu regeretur indeclinabili, diu laborata moles illa nostrorum, velut terrae quodam tremore [3]) quassata procubuit: et tamquam itinerario aggere vel superposito ponte complanatum spatium, quod inter murum congestamque forinsecus struem hiabat, patefecit hostibus transitum, nullis obicibus impeditum; et pars pleraque militum deiectorum oppressa vel debilitata [4]) cessabat. Concursum est tamen undique ad propulsationem 3 periculi tam abrupti: et festinandi studio aliis [5]) irretientibus alios, audacia hostium ipso successu crescebat. Actis igitur regis imperio proeliatoribus 4 universis, strictoque comminus ferro, cum sanguis utrubique immensis caedibus funderetur, [6]) oppletae sunt corporibus fossae, latiorque via [7]) ideo pan-

---

2) mortium truci visio nec vuln. 1) Ms. innotescente. 2) *al.* docueram. 3) Ms. quasina. 4) *al.* cassabat. 5) *al.* irretiantibus. 6) Ms. appellatae. 7) *al.* inde.

debatur: et concursu copiarum ardenti iam civitate oppleta, cum omnis defendendi vel fugiendi spes esset abscisa, pecorum ritu armati et imbelles sine sexus discrimine trucidabantur.

5 Itaque vespera tenebrante, cum adhuc, licet iniqua reluctante fortuna, multitudo nostrorum manu conserta distringeretur; in abstrusa quadam parte oppidi cum duobus aliis latens obscurae praesidio noctis, postica, per quam nihil servabatur, evado, et squalentum peritia locorum, comitumque adiutus celeritate, ad decimum lapidem tandem perveni.
6 In qua statione lenius recreati, cum ire protinus pergeremus, et incedendi nimietate iam superarer, ut insuetus ingenuus: offendi [8]) dirum adspectum, sed fatigato mihi lassitudine gravi levamen impendio tempestivum.
7 Fugaci equo nudo et infreni calonum quidam sedens, ne labi possit, ex more habenam, qua ductabatur, sinistra manu artius illigavit: moxque decussus, vinculi nodum abrumpere nequiens, per avia saltusque membratim discerptus, iumentum exhaustum cursu, pondere cadaveris [9]) detinebat: cuius dorsualis comprehensi servitio usus in tempore, cum iisdem sociis ad fontes sulphureos aquarum suapte natura calentium aegre perveni.
8 Et quia per aestum arida siti [10]) reptantes aquam diu quaeritando, profundum bene vidimus puteum, et neque descendendi prae altitudine, nec restium aderat copia, necessitate docente postrema, indumenta lintea, quibus tegebamur, in oblongos discidimus pannulos: unde explicato fune ingenti, centonem, quem sub galea unus ferebat e nostris, ultimae aptavimus summitati: qui per funem coniectus aquasque hauriens ad peniculi modum, facile sitim, qua hauriebamur, exstinxit.
9 Vnde citi ferebamur ad flumen Euphra-

8) *al.* dirum aspectu. 9) Mſ. detinebatur. 10) Mſ. reputantes.

tem, ulteriorem ripam petituri per navem, quam transfretandi cauſa iumenta et homines, in eo tractu diuturna conſuetudo locarat. Ecce autem Ro- 10
manum agmen cum equeſtribus ſignis disiectum eminus cernimus, quod [11]) perſequebatur multitudo Perſarum, incertum unde impetu tam repentino terga viantum adgreſſa. Quo exemplo terrige- 11
nas illos non finibus terrae emerſos, ſed [12]) exuberanti pernicitate credimus natos: qui, quoniam inopini per varia viſebantur, Sparti vocitati, humo exſiluiſſe, [13]) vetuſtate ut caetera fabuloſius extollente, ſunt exiſtimati. [14]) Hoc conciti, cum omne iam 12
eſſet in celeritate ſalutis praeſidium, per dumeta et ſilvas montes petimus celſiores: exindeque Melitinam minoris Armeniae oppidum venimus: ubi repertum ducem comitati iam profecturum, Antiochiam reviſimus.

IX. Interea Sapor et Perſae, quia tendere iam 1
introrſus autumno praecipiti [1]) haedorumque improbo ſidere exorto prohibebantur, captivos agentes et praedas, remeare cogitabant ad ſua. Inter haec 2
tamen funera direptionesque civitatis exciſae, Aeliano Comite et tribunis, quorum efficacia diu defenſa ſunt moenia, ſtrageſque multiplicatae Perſarum, patibulis ſceleſte ſuffixis, Iacobus et Caeſius numerarii adparitionis magiſtri equitum, aliique protectores poſt terga vinctis manibus ducebantur: Transtigritanis, qui ſollicita quaerebantur induſtria, nullo infimi ſummique diſcrimine, ad unum omnibus contruncatis.

Vxor vero Craugaſii, quae retinens pudorem in- 3
violatum ut matrona nobilis colebatur, maerebat velut orbem alium ſine marito viſura, quamquam ſperabat documentis praeſentibus altiora. In rem 4

---

11) Mſ. proſequebatur. 12) Mſ. exſuperanti. 13) Mſ. vetuſtate matere. 14) τὸ *malo* Mſ. deeſt. 1) τὸ *improbo* deeſt al.

itaque consulens suam, et accidentia longe ante prospiciens, anxietate bifaria stringebatur, viduitatem detestans et nuptias. Ideo familiarem suum perquam fidum, regionumque Mesopotamiae gnarum; [2]) per Izalam montem inter castella praesidiaria [3]) duo, Maride et Lorne, introiturum Nisibin occulte dimisit, mandatis arcanisque vitae secretioris maritum exorans, ut auditis, quae contigerint,
5 veniret secum beate victurus. Quibus contentus expeditus viator, per saltuosos tramites et frutecta Nisibin passibus citis ingressus, causatusque, se domina nusquam visa, et forsitan interempta, data evadendi copia castris hostilibus abscessisse, et ideo ut vilis neglectus, docet Craugasium gesta: moxque accepta fide, quod, si tuto licuerit, sequetur coniugem libens, evasit exoptatum mulieri nuntium ferens: quae hoc cognito, [4]) per Tamsaporem ducem supplicaverat regi, ut, si daretur facultas, antequam Romanis excederet finibus, in potestatem suam iuberet propitius maritum adscisci.

6 Praeter spem itaque omnium digresso advena repentino, qui postliminio reversus, statim sine ullius evanuit conscientia, perculsus [5]) suspicione dux Cassianus, praesidentesque ibi proceres alii, minitantes ultima Craugasium incessebant, non sine eius voluntate vel venisse, vel abisse hominem clamitantes.
7 [6]) Qui proditionis metuens crimen, impendioque sollicitus, ne transitione perfugae uxor eius superesse doceretur, et tractari piissime; per simulationem matrimonium alterius splendidae virginis adfectavit. Et velut paraturus necessaria convivio nuptiali, egressus ad villam octavo lapide ab urbe distantem, [7]) concito equo ad Persarum vastatorium

2) Mſ. perizalam. 3) Mſ. Duomaride. 4) Mſ. per tam saporem. 5) Mſ. pernitione. 6) *al.* Qui vero prod. 7) concito equo.

globum, quem didicerat adventare, confugit: susceptusque aventer, qui esset, ex iis cognitus, quae loquebatur, [8]) Tamsapori post diem traditur quintum: perque eum regi [9]) oblatus, opibus et necessitudine omni recuperata cum coniuge, quam paucos post menses amisit, erat secundi loci post Antoninum, ut ait poëta praeclarus, longo proximus intervallo. Ille enim ingenio et usu rerum diutur- 8
no firmatus, consiliis validis sufficiebat in cuncta, quae conabatur: hic natura simplicior, nominis tamen itidem pervulgati. Et haec quidem haud diu postea contigerunt.

Rex vero, licet securitatem referens vultu, ex- 9
sultansque specie tenus urbis excidio videbatur; profundo tamen [10]) animi graviter aestuabat, reputans, in obsidionalibus malis saepe luctuosas se pertulisse iacturas, multoque ampliores se ipsum populos perdidisse, quam e nostris ceperat vivos, vel certe per diversas fuderat pugnas: ut apud Nisibin aliquoties evenit, et [11]) Singaram: parique modo, cum septuaginta tresque dies Amidam multitudine circumsedisset armorum, xxx. millia perdidit bellatorum; quae paullo postea per Discenen, tribunum et notarium, numerata sunt hac discretione facilius; quod nostrorum cadavera mox caesorum fatiscunt et defluunt, adeo ut nullius mortui facies post quatriduum agnoscatur: interfectorum vero Persarum inarescunt in modum stipitum corpora, ut nec liquentibus membris, nec sanie perfusa madescant: quod vita parcior facit, et ubi nascuntur, exustae caloribus terrae.

X. Dum haec per varios turbines in Orientis 1
extimo festinantur, difficultatem adventantis inopiae frumentorum urbs verebatur aeterna; vique mina-

8) Mf. tam sapori. 9) *al.* ablatis. 10) *al.* animo. 11) Mf. Signaram.

eissimae plebis, famem ultimum malorum omnium exspectantis, subinde Tertullus vexabatur ea tempestate praefectus, irrationabiliter plane: nec enim per eum steterat, quo minus tempore congruo alimenta navibus veherentur, quas maris casus asperiores solitis, ventorumque procellae reflantium, delatas in proximos sinus, introire portum Augusti
2 discriminum magnitudine perterrebant. Quocirca idem saepe praefectus seditionibus agitatus, ac plebe iam saevitante immanius, quam [1]) urebat impendens exitium, ab omni spe tuendae salutis exclusus, ut aestimabat, [2]) tumultuanti acriter populo, sed accidentia considerare sueto, prudenter ob-
3 iecit parvulos filios: et lacrymans, *En, inquit, cives vestri, procul omen Dii caelestes avertant! eadem perlaturi vobiscum, ni fortuna adfulserit laetior. Si itaque his abolitis, nil triste accidere posse existimatis, praesto in potestate [3]) sunt vestra!* Qua miseratione vulgus, ad clementiam suapte natura proclive, lenitum conticuit, aequanimiter ven-
4 turam opperiens sortem. Moxque divini arbitrio numinis, quod auxit ab incunabulis Romam, perpetuamque fore respondit, dum Tertullus apud Ostia in aede sacrificat Castorum, tranquillitas mare mollivit: mutatoque in austrum placidum vento, velificatione plena portum naves ingressae, frumentis horrea referserunt.

1 XI. Inter haec ita [1]) ambigua Constantium, Sirmii etiam tum hiberna quiete curantem, promovebant nuntii metuendi et graves, indicantes id, quod tunc magnopere formidabat, [2]) Limigantes Sarmatas, quos expulisse paternis avitisque sedibus dominos suos ante monstravimus, paullatim posthabitis locis, quae eis anno praeterito utiliter sunt destinata, ne,

---

1) Mſ. et *Steph.* urebat. 2) *al.* tumultuante. 3) *al.* sum. 1) *al.* ambiguum. 2) Mſ. Limitantes.

ne, ut ſunt verſabiles, aliquid [3]) molirentur inimicum, regiones confines limitibus occupaſſe: vagarique licentius genuino more, ni pellerentur, omnia turbaturos.

Quae ſuperbius incitanda propediem Imperator dilato negotio credens, coacta undique multitudine militis ad bella promptiſſimi, nec dum [4]) adulto vere ad procinctum egreſſus eſt, gemina conſideratione alacrior: quod expletus praedarum opimitate exercitus aeſtate nuper emenſa, [5]) ſimilium ſpe fidenter in effectus animabitur proſperos: quodque Anatolio regente tunc per Illyricum praefecturam, neceſſaria cuncta vel ante tempus coacta ſine ullius dispendiis adfluebant. Nec enim diſpoſitionibus umquam alterius praefecturae (ut inter omnes conſtat) ad praeſens Arctoae provinciae bonis omnibus floruerunt, correctione titubantium benivola et ſollerti, vehiculariae rei iacturis ingentibus, quae clauſere domos innumeras, et cenſuali profeſſione ſpecioſa fiducia relevatae: indemnesque deinde et innoxii earum incolae partium, querelarum ſopitis materiis viverent, ni poſtea exquiſitorum deteſtanda nomina titulorum, per offerentes ſuſcipientesque criminoſe in maius exaggerata, his [6]) propugnare ſibi nitentibus poteſtates, illis attenuatis omnium opibus ſe fore ſperantibus tutos, adusque proſcriptiones miſerorumque ſuspendia pervenerunt.

Rem igitur emendaturus urgentem, profectus cum inſtrumentis ambitioſis Imperator, ut dictum eſt, Valeriam venit, partem quondam Pannoniae, ſed ad honorem Valeriae, Diocletiani filiae et inſtitutam et ita cognominatam: ſub pellibusque exercitu diffuſo per Hiſtri fluminis margines, barbaros ob-

3) Mſ. molirentur incum. reg. *al.* molirentur regiones. 4) Mſ. adulto queat proc. 5) ſimilium ſpem. *al.* ſimili in ſpe. 6) Mſ. propugnari.

ſervabat, ante adventum ſuum amicitiae velamento
[7]) Pannonias furtim vaſtandas invadere hiemis duriſſi-
mo cogitantes, cum necdum ſolutae vernis calori-
bus nives amnem undique pervium faciunt, noſtri-
que pruinis ſubdivales moras difficile tolerabant.
5 Confeſtim itaque miſſis ad Limigantes duobus
tribunis cum interpretibus ſingulis, explorabat mo-
deſtius percunctando, quam ob rem relictis laribus,
poſt pacem et foedera petentibus attributis, ita pa-
larentur varii, limitesque contra interdicta pulſa-
6 rent. Qui vana quaedam cauſantes et irrita, pa-
vore adigente mentiri, Principem exorabant in ve-
niam, obſecrantes, ut, ſimultate abolita, trans-
miſſo flumine ad eum venire permitterentur, do-
cturi, quae ſuſtinerent, incommoda: paratique
intra ſpatia orbis Romani, ſi id placuerit, terras
ſuscipere longe discretas, ut diuturno otio involuti,
et quietem colentes tamquam ſalutarem deam, tri-
butariorum onera ſubirent et nomen.
7 His poſt reditum tribunorum compertis, Impe-
rator exſultans, ut negotio, quod rebatur inexpli-
cabile, ſine ullo pulvere conſummando, cunctos
admiſit, [8]) aviditate plus habendi incenſus: quam
adulatorum cohors augebat, id ſine modo ſtrepen-
tium, quod externis ſopitis, et ubique pace com-
poſita, proletarios lucrabitur plures, et tirocinia
cogere poterit validiſſima: aurum quippe gratanter
provinciales corporibus dabunt, quae ſpes rem Ro-
8 manam aliquoties adgravavit. Proinde vallo prope
Acimincum locato, celſoque aggere in ſpeciem tri-
bunalis erecto, naves vehentes quosdam legionarios
expeditos, alveum fluminis proximum ripis obſer-
vare ſunt iuſſae, cum Innocentio quodam agrimen-
ſore huius auctore conſilii: ut, ſi barbaros tumul-
tuare ſenſiſſent, aliorſum intentos poſt terga perva-

---

7) Mſ. Pannonias furtim vaſtandas. 8) Mſ. aviditate.

derent improviſi. Quae Limigantes licet properari 9
ſentirent, nihil tamen praeter preces fingentes ſtabant incurvi; longe alia, quam quae geſtu praeſerebant et verbis, altis mentibus perpenſantes.

Viſoque Imperatore ex alto ſuggeſtu iam ſermo- 10
nem [9]) parante leniſſimum, meditanteque alloqui velut morigeros iam futuros: quidam ex illis furore percitus truci, calceo ſuo in tribunal contorto, *marha, marha*, quod eſt apud eos ſignum bellicum, exclamavit: eumque ſequuta incondita multitudo, vexillo elato repente barbarico, ululans ferum in ipſum principem ferebatur. Qui cum ex 11
alto deſpieiens plena omnia diſcurrentis turbae cum [10]) millibus vidiſſet, retectisque gladiis et verutis iam propinquam perniciem: externis miſtus et ſuis, ignotusque, dux eſſet, an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque ceſſandi, equo veloci impoſitus, curſu effuſo evaſit. Stipatores tamen 12
pauci, dum ignis more inundantes conabantur [11]) arcere, aut vulnerati interierunt, aut ponderibus ſuperruentium ſolis adflicti: ſellaque regalis cum aureo pulvinari nullo vetante direpta eſt.

Mox autem audito, quod ad ultimum paene 13
tractus exitium, in abrupto ſtaret adhuc Imperator, antiquiſſimum omnium exercitus ratus eum iuvare (nondum enim exemptum periculis aeſtimavit) ſalutis faſtu fidentior, licet ob procurſionem ſubitam ſemitectus, ſonorum et Martium frendens, barbarorum mori obſtinatorum catervis ſemet immerſit. Et, quia virtute dedecus purgatura ardens copia 14
noſtrorum erupit, iras in hoſtem perfidum parans, obvia quaeque obtruncabat ſine parcimonia, vivos conculcans et ſemineces ac peremptos: et antequam

9) Mſ. parare. 10) *al.* miſſilibus. 11) *al.* arcere interierunt ponderibus.

exſatiaret caedibus barbaricis manus, acervi conſti-
15 pati ſunt mortuorum. Urgebantur enim rebelles, aliis trucidatis, aliis terrore disiectis: quorum pars ſpem vitae caſſis precibus uſurpando, multiplicatis ictibus caedebantur: poſtque deletos omnes [12]) in receptum canentibus lituis, noſtri quoque licet rari videbantur exanimes, quos impetus conculcaverat vehemens, aut furori reſiſtentes hoſtili, lateraque
16 nudantes intecta, ordo fatalis abſumpſit. Mors tamen eminuit inter alios Cellae, ſcutariorum tribuni, qui inter confligendi exordia [13]) primus omnium in medios Sarmatarum globos ſe immiſit.

17 Poſt quae tam [14]) ſaeva, digeſtis [15]) pro ſecuritate limitum, quae rationes monebant urgentes, Conſtantius Sirmium redit, ferens de hoſte fallaci vindictam: et maturatis, quae neceſſitates temporis poſcebant inſtantes, egreſſus exinde Conſtantinopolim petit: ut Orienti iam proximus, cladibus apud Amidam mederetur acceptis, et redintegrato ſupplementis exercitu, impetus regis Perſarum pari virium robore cohiberet: quem conſtabat (ni caeleſtis ratio, impenſiorque repelleret cura multorum) Meſopotamia relicta poſt terga, per extenta ſpatia ſigna moturum.

1 XII. Inter has tamen ſollicitudines, velut ex recepto quodam antiquitus more, ad vicem bellorum civilium inflabant litui quaedam colorata laeſae crimina maieſtatis: quorum exſecutor et adminiſter ſaepe [1]) dicendus ille notarius miſſus eſt Paullus: qui peritus artium cruentarum, ut laniſta ex commerciis libitinae vel ludi, ipſe quoque ex eculeo,
2 vel carnifice quaeſtum fructumque captabat. Ut enim erat obſtinatum fixumque eius propoſitum ad laedendum; ita nec furtis abſtinuit, innocentibus

12) τὸ *in* deeſt al. 13) *al.* primum. 14) *al.* ſaeve. 15) *al.* pro ſecuritate, quae limitum. 1) Mſ. dictaneus.

exitiales caufas [2]) adftringens, dum in calamitofis ftipendiis verfaretur.

3 Materiam autem in infinitum quaeftionibus extendendis dedit occafio vilis et [3]) parva. Oppidum eft Abydum in Thebaidis parte fitum extrema: hic Befae dei localiter adpellati oraculum quondam futura pandebat, prifcis circumiacentium regionum caerimoniis folitum coli. Et quoniam quidam prae- 4
fentes, pars per alios defideriorum indice miffa fcriptura, fupplicationibus expreffe conceptis confulta numinum fcitabantur; chartulae feu membranae, continentes, quae petebantur, poft data quoque refponfa interdum remanebant in fano. Ex 5
his aliqua ad Imperatorem maligne funt miffa, qui, ut erat angufti pectoris, obfurdefcens in aliis etiam nimium feriis, in hoc titulo ima, quod aiunt, auricula mollior, et fufpicax, et [4]) minutus, acri felle concaluit: ftatimque ad Orientem ocius ire monuit Paullum, poteftate delata, ut inftar ducis rerum experientia clari, ad arbitrium fuum audiri efficeret caufas. Datumque eft negotium Modefto, etiam 6
tum per Orientem comiti, apto ad haec et fimilia. Hermogenes enim Ponticus ea tempeftate praefectus praetorio, ut lenioris ingenii fpernebatur.

Perrexit, ut praeceptum eft, Paullus, funefti 7
[5]) furoris et anhelitus plenus: dataque calumniae indulgentia, plurimi ducebantur ab orbe prope terrarum, iuxta nobiles et obfcuri: quorum aliquos vinculorum adflixerant nexus, alios clauftra poenalia confumpferunt. Et electa eft fpectatrix fuppliciorum 8
feralium civitas [6]) in Palaeftina Scythopolis, gemina ratione vifa magis omnibus opportuna, quod fecretior, et inter Antiochiam Alexandriamque media, unde multi plerumque ad crimina trahebantur.

2) Mf. adftringens. 3) Mf. pura. 4) *al.* munitus. 5) Mf. muroris. 6) τὸ *in* deeft al. 7) τὸ *fuga* deeft al.

9 Ductus eſt itaque inter primos Simplicius, Philippi filius, ex praefecto et conſule, reus hac gratia poſtulatus, quod ſuper adipiſcendo interrogaſſe dicebatur imperio: perque elogium principis torqueri praeceptus, qui in his caſibus nec peccatum aliquando pietati dederat nec erratum, fato quodam arcente, corpore immaculato lata [7]) fuga damnatus
10 eſt. Dein Parnaſius, ex praefecto Aegypti, homo ſimplicium morum, eo deductus periculi, ut pronuntiaretur capitis reus, itidem pulſus eſt in exſilium; ſaepe auditus multo antehac retuliſſe, quod, cum Patras Achaicum oppidum, ubi genitus habuit larem, impetrandae cauſa cuiusdam relinqueret poteſtatis, per quietem deducentia ſe habitus tragici
11 figmenta viderat multa. Andronicus poſt a ſtudiis liberalibus et claritudine carminum notus, in iudicium introductus, cum ſecura mente nullis ſuſpicionibus urgeretur, purgando ſemper et fidentius abſo-
12 lutus eſt. Demetrius itidem Chytras cognomento philoſophus, grandaevus quidam, et corpore durus et animo, ſacrificaſſe aliquoties confutatus infitiari non potuit, adſerens propitiandi cauſa numinis haec a prima adoleſcentia factitaſſe, non tentandi ſublimiora ſcrutatis: nec enim quemquam id noverat adfectare. Diu itaque adhaerens eculeo, cum fiducia gravi fundatus, nequaquam varians, eadem oraret intrepidus, Alexandriam, unde oriebatur, innoxius abire permiſſus eſt.

13 Et hos quidem aliosque paucos aequa ſors veritatis adiutrix, periculis exemit abruptis. Criminibus vero ſerpentibus latius per implicatos nexus ſine fine diſtentos, quidam corporibus laniatis exſtinguebantur: alii poenis ulterioribus damnati ſunt, bonis ereptis, Paullo ſuccentore fabularum, crudelium, quaſi e promtuaria cella fallaciarum [8]) et nocendi

7) τὸ *fuga* deeſt al. 8) Mſ. et nocendi ſpecies egerentque. *al*, extulit nocendi ſpecie exitque complures.

ſpecies ſuggerente complures, cuius ex nutu (prope
dixerim) pendebat incedentium omnium ſalus.
Nam, ſi qui remedia quartanae, vel doloris alterius 14
collo geſtaret, ſive per monumentum tranſiſſe ve-
ſpere malivolorum argueretur indiciis, ut veneficus,
ſepulcrorumque horrores et errantium ibidem ani-
marum ludibria colligens vana, pronuntiatus reus
capitis interibat. Et prorſus ita res agebatur, quaſi 15
Clarum, Dodonaeas arbores, et effata Delphorum
olim ſollemnia, in Imperatoris exitium ſollicitaverint
multi. Unde blanditiarum taetra commenta palatina 16
cohors exquiſite confingens, immunem eum fore
malorum communium adſerebat, fatum eius vigens
ſemper et praeſens in abolendis adverſa conantibus
eluxiſſe, vocibus magnis exclamans.

Et inquiſitum in haec negotia fortius, nemo, 17
qui quidem recte ſapiat, reprehendit. Nec enim
abnuimus ſalutem legitimi principis, propugnatoris
bonorum et defenſoris, unde ſalus quaeritur aliis,
conſociato ſtudio muniri debere cunctorum: cuius
redimendae cauſa validius, ubi maieſtas pulſata de-
fenditur, a quaeſtionibus vel cruentis nullam Corne-
liae leges exemere fortunam. Sed exſultare mae- 18
ſtis caſibus effrenate non decet, ne videantur licen-
tia regi ſubiecti, non poteſtate. Imitandus ſit Tul-
lius, cum parcere vel laedere potuiſſet, ut ipſe ad-
firmat, ignoſcendi quaerens cauſas, non puniendi
occaſiones: quod iudicis lenti et conſiderati eſt
proprium.

Tunc apud Daphnen, amoenum illud et ambi- 19
tioſum Antiochiae ſuburbanum, viſu relatuque hor-
rendum natum eſt monſtrum, infans ore gemino,
cum dentibus binis et barba, quatuorque oculis, et
breviſſimis duabus auriculis: qui partus ita diſtor-
tus praemonebat, rempublicam in ſtatum verti de-
formem. Naſcuntur huiuſcemodi ſaepe portenta, 20
indicantia rerum variarum eventus: quae, quoniam

non expiantur, ut apud veteres, publice inaudita praetereunt et incognita.

1 XIII. His temporibus Isauri diu quieti, post gesta, quae superior continet textus, tentatumque Seleuciae civitatis obsidium, paullatim reviviscentes (ut solent verno tepore foveis exsilire serpentes) saltibus degressi scrupulosis et inviis, confertique in cuneos densos, per furta et latrocinia finitimos[1]) adflictabant; praetenturas militum ut montani fallentes, perque rupes et dumeta ex usu facile discurren-
2 tes. Ad quos vi vel ratione sedandos Lauricius, adiecta Comitis dignitate, missus est rector; homo civilis prudentiae: qui minis potius, quam acerbitate pleraque correxit, adeo ut eo diu provinciam obtinente, nihil accideret, quod animadversione dignum aestimaretur.

1) *al.* adflictab. et eo praetent.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XX.

Lupicinus magiſter armorum adverſus Scotorum et Pictorum incurſiones in Britannias cum exercitu mittitur. C. I. Urſicinus magiſter peditum Praeſentalis, calumniis adpetitus discingitur. II. Defectus ſolis: et de duobus ſolibus; ac de cauſis defectuum ſolis et lunae; deque variis lunae mutationibus ac figuris. III. Iulianus C. a militibus Gallicanis, quos Conſtantius ipſi detrahi, et in orientem adverſus Perſas transferri iuſſerat, Luteciae Pariſiorum, ubi hiemabat, per vim Auguſtus adpellatur. IV. Iulianus A. concionem habet ad milites. V. Singara a Sapore oppugnata et capta: oppidani cum equitibus auxiliaribus et duabus legionibus praeſidiariis in Perſidem abducti: oppidum exciſum. VI. Bezabden oppidum, a tribus legionibus defenſum, Sapor expugnat; ac reparatum praeſidio commeatuque inſtruit: idem Virtam munimentum fruſtra adoritur. VII. Iulianus A. per litteras Conſtantium A. de re Luteciae geſta certiorem facit. VIII. Conſtantius A. Iulianum Caeſaris nomine contentum eſſe iubet, legionibus Gallicanis uno animo conſtanter repugnantibus. IX. Iulianus A. Francos cognomine Attuarios trans Rhenum inopinantes adgreſſus, poſt plurimos partim captos, partim occiſos, caeteris pacem petentibus dedit. X. Conſtantius A. Bezabden omnibus copiis oppugnat, ac re infecta discedit: et de arcu caeleſti. XI.

(A. C. 360.)

Haec per Illyricum, perque Orientem rerum ſeries 1
fuit. Conſulatu vero Conſtantii decies, terque

Iuliani, in Britanniis, cum Scotorum Pictorumque gentium ferarum excurſus, rupta quiete condicta, loca limitibus vicina [1]) vaſtarent, et implicaret formido provincias praeteritarum cladium congerie feſſas: hiemem agens apud Pariſios Caeſar, distractusque in ſollicitudines varias, verebatur ire ſubſidio transmarinis: (ut retulimus ante feciſſe [2]) Conſtantem) ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Alamannis ad ſaevitiam etiam tum incitatis et bella.
2 [3]) Ire igitur ad haec ratione vel vi componenda Lupicinum placuit, ea tempeſtate magiſtrum armorum, bellicoſum ſane, et caſtrenſis rei peritum, ſed ſupercilia erigentem ut cornua, et de tragico, quod aiunt, cothurno ſtrepentem: ſuper quo diu ambi-
3 gebatur, avarus eſſet potius, an crudelis. Moto ergo velitari auxilio, Aerulis ſcilicet et Batavis, numerisque [4]) Moeſiacorum duobus, adulta hieme dux antedictus Bononiam venit: quaeſitisque navigiis, et omni impoſito milite, obſervato flatu ſecundo ventorum, ad Rutupias ſitas ex adverſo defertur, petitque [5]) Lundinium: ut exinde ſuſcepto pro rei qualitate conſilio, feſtinaret ocius ad procinctum.

1 II. Quae cum ita geruntur, poſt Amidae oppugnationem Urſicinum ad commilitium principis ut peditum magiſtrum reverſum (ſucceſſiſſe enim eum Barbationi praediximus) obtrectatores excipiunt: primo diſſeminantes mordaces ſuſurros:
2 dein propalam ficta crimina ſubnectentes. Quibus Imperator adſenſus, ex opinione pleraque [1]) aeſtimans et inſidiantibus patens, Arbetionem et Florentium officiorum magiſtrum quaeſitores dederat, ſpectaturos, quas ob res oppidum ſit exciſum.

---

1) Mſ. vaſtarent. 2) Mſ. Conſtantem. 3) Mſ. ire igitur ad haec retione vel compon. 4) *al.* Moeſicorum pluribus. 5) *al.* Lundinum. 1) Mſ. aeſtimaſſit.

Quibus apertas probabilesque refutantibus cauſas, 3
veritisque, ne offenderetur Euſebius cubiculi tunc praepoſitus, ſi documenta ſuscepiſſent perſpicue demonſtrantia, Sabiniani pertinaci ignavia haec accidiſſe quae contigerunt: a veritate detorti, inania quaedam, longeque a negotio diſtantia ſcrutabantur.

Qua iniquitate percitus qui [2]) audiebatur: *Etſi* 4
me, inquit, *deſpicit Imperator*, *negotii eſt tamen magnitudo, ut non niſi iudicio principis noſci poſſit et vindicari: ſciat tamen velut quodam praeſagio, quod, dum maeret ſuper his, quae apud Amidam geſta emendata didicit fide, dumque ad ſpadonum arbitrium trahitur*, [3]) *defruſtandae Meſopotamiae proximo vere ne ipſe quidem cum exercitus robore omni opitulari poterit praeſens.* Rela- 5
tis adiectisque cum interpretatione maligna compluribus, iratus ultra modum Conſtantius, nec discuſſo negotio, nec patefieri, quae ſcientiam eius latebant, permiſſis, adpetitum calumniis, depoſita militia digredi iuſſit ad otium, Agilone ad eius locum [4]) immodico ſaltu promoto, ex gentilium ſcutariorum tribuno.

III. Eodem tempore per Eoos tractus caelum 1
ſubtextum caligine cernebatur obſcura, et a primo aurorae exortu adusque meridiem intermicabant iugiter ſtellae hisque terroribus accedebat, quod, cum lux caeleſtis operiretur, e mundi conſpectu penitus luce abrepta, defeciſſe diutius ſolem pavidae mentes hominum aeſtimabant: primo attenuatum in lunae corniculantis effigiem, deinde in ſpeciem auctum [1]) ſemenſtrem, poſteaque in integrum reſtitutum. Quod alias non evenit ita perſpicue, 2
niſi cum poſt inaequales curſus iter menſtruum lunae

2) *al.* audiebat. 3) *al.* defenſandae. 4) *Steph.* moderandum a ſe. 1) Ml. ſemeſtrem.

ad idem revocatur initium certis temporum intervallis: id eſt, cum in domicilio eiusdem ſigni tota reperitur luna ſub ſole liniamentis obiecta rectiſſimis, atque in his paulliſper conſiſtit minutis, quae
3 geometrica ratio partium [2]) partes adpellat. Ac licet utriusque ſideris converſiones et motus, ut ſcrutatores cauſarum intelligibilium adverterant, in unum eumdemque finem lunari curſu impleto, perenni diſtinctione conveniunt: tamen ſol non ſemper his diebus obducitur, ſed cum luna e regione, velut libramento quodam, igneo orbi et adſpectui
4 noſtro opponitur media. Ad ſummam tum ſol occultatur ſplendore ſuppreſſo, cum ipſe et lunaris globus aſtrorum omnium infimus parili comitatu obtinentes circulo proprios, ſalvaque ratione altitudinis interiectae iunctim locati, ut ſcienter et decore Ptolemaeus exponit, ad dimenſiones venerint, quos ἀναβιβάζοντας et καταβιβάζοντας ἐκλειπτικοὺς συνδέσμους, coagmenta videlicet defectiva Graeco [3]) dictitant ſermone. Et, ſi contigua iisdem iuncturis praeſtrinxerint ſpatia, dilutior erit defectus.
5 Si vero articulis ipſis inhaeſerint, qui coactius adſcenſus vinciunt et deſcenſus, [4]) offunditur denſioribus tenebris caelum, ut craſſato aëre ne proxima quidem et adpoſita cernere queamus.

6 Sol autem geminus ita videri exiſtimatur, ſi erecta celſius ſolito nubes, aeternorumque ignium propinquitate collucens, orbis alterius claritudinem tamquam e ſpeculo puriore formaverit.

7 Nunc veniamus ad lunam. Apertum et evidentem ita demum ſuſtinet luna defectum, cum pleno lumine [5]) rotundata ſolique contraria, ab eius orbe centum octoginta partibus, id eſt, ſigno ſeptimo disparatur. Et quamquam hoc per omne plenilu-

---

2) Mſ. partium partes app. 3) Mſ. dictitata ſerm. 4) Mſ. offenditur. 5) *al.* rotunda.

nium ſemper eveniat, non ſemper deficit tamen. Sed quoniam circa terrenam mobilitatem locata, et 8
a caelo totius pulcritudinis extima, nonnumquam ferienti ſe [6]) ſubſerit luci, obiectu metae noctis in conum [7]) deſinentis anguſtum latet parumper umbrata; tumque nigrantibus involvitur globis, ſi ſol ſphaerae inferioris curvamine circumfuſus, mole obſiſtente terrena, radiis eam ſuis illuſtrare non poſſit: quam numquam habere proprium lumen opiniones variae collegerunt. Et cum ad idem 9
ſignum aequis partibus ſoli concurrerit, obſcuratur (ut dictum eſt) penitus hebetato candore; σύνοδος Graece [8]) μήνης dicitur.

Naſci autem putatur, cum parva declinatione 10
velut e perpendiculo ſuperiectum gerit ſolem. Exortus vero eius adhuc gracileſcens primitus mortalitati videtur, cum ad ſecundum relicto ſole migraverit ſignum. [9]) Progreſſa itaque porrectius, iamque abunde nitens cornutae habitu, μηνοειδὴς eſt adpellata. Cum autem ſole longo coeperit interſtitio ſubmoveri, et ad quartum pervenerit ſignum, radiis eius ad ſe converſis, maius concipit lumen, et fit Graeco ſermone [10]) διχόμηνος, quae forma ſemiorbem oſtendit. Procedens deinde iam [11]) dis- 11
iunctiſſime quintoque ſigno arrepto, figuram monſtrat ἀμφικύρτου, utrimque prominentibus gibbis. E regione vero cum normaliter ſteterit contra, lumine pleno fulgebit, domicilium ſeptimi retinens ſigni: et in eodem tum etiam agens, paullulumque progreſſa minuitur, quem habitum vocamus [12]) ἀποκρουσιν, atque easdem formas repetit ſeneſcendo: [13]) traditurque doctrina multiplici congruente, non

6) Mſ. ſubſerit lanici. 7) Mſ. deſidentis. 8) *al.* mene Graece ſynodus. naſci autem. 9) Mſ. progreſſus. 10) *al.* διχότομος. 11) Mſ. disiunctiſſimo quintoque ſigno. 12) Mſ. ACTOKPICIN. *Steph.* ἀπόκρισιν. 13) Mſ. graditurque.

nisi tempore intermenstrui deficere visam usquam lunam.

12 Quod autem solem nunc in aethere, nunc in mundo inferiore [14]) cursare praediximus; sciendum est, siderea corpora, quantum ad universitatem pertinet, nec occidere, nec oriri: sed ita videri nostris obtutibus constitutis in terra, spiritus cuiusdam interni motu suspensa, rerumque magnitudini instar exigui [15]) subdita puncti, nunc caelo infixas suspicere stellas, quarum ordo est sempiternus, aliquoties humana visione languente discedere suis sedibus arbitrari. Verum ad instituta iam revertamur.

1 IV. Properantem Constantium Orienti ferre suppetias, turbando propediem excursibus Persicis, ut perfugae concinentes exploratoribus indicabant, urebant Iuliani virtutes, quas per ora gentium diversarum fama celebrior effundebat, magnorum eius laborum factorumque vehens adoreas celsas, post Alamanniae quaedam regna prostrata, receptaque oppida Gallicana ante direpta a barbaris et ex-
2 cisa, quos tributarios ipse fecit et vectigales. Ob haec et similia percitus, metuensque, ne augerentur in maius, stimulante (ut ferebatur) praefecto Florentio, Decentium tribunum et notarium misit, [1]) auxiliares milites exinde protinus abstracturum Aerulos et Batavos, cumque Petulantibus Celtas, et lectos ex numeris aliis trecentenos, hac specie iussos accelerare, ut adesse possint armis primo vere movendis in Parthos.

3 Et super auxiliariis quidem et trecentenis cogendis ocius proficisci Lupicinus conventus est solus, transisse ad Britannias nondum compertus: de scutariis autem et gentilibus excerpere quemque promptissimum, et ipse perducere [2]) Sintula iubetur, Caesaris stabuli tunc tribunus.

---

14) Mſ. cursari. 15) Mſ. subditam. 1) Mſ. auxiliares milites exinde. 2) Mſ. Singula.

Conticuit, hisque acquieverat Iulianus, potio- 4
ris arbitrio cuncta concedens. Illud tamen nec
dissimulare potuit, nec silere: ut illi nullas pate-
rentur molestias, qui relictis laribus transrhenanis,
sub hoc venerant pacto, ne ducerentur ad partes
umquam transalpinas: verendum esse adfirmans, ne
voluntarii barbari militares, saepe sub eiusmodi le-
gibus adsueti transire ad nostra, hoc cognito dein-
ceps arcerentur. Sed loquebatur incassum. Tri- 5
bunus enim parvi querelas Caesaris ducens, Augu-
sti iussis obtemperabat: et lecta expeditiore manu,
vigore corporumque levitate praestanti, cum his-
dem profectus est, spe potiorum erectus.

Et quia sollicitus Caesar, quid de residuis mitti 6
praeceptis agi deberet, perque varias curas animum
versans, attente negotium tractari oportere cense-
bat; cum hinc barbara feritas, inde iussorum urge-
ret auctoritas, maximeque absentia magistri equi-
tum [3]) augente dubietatem, redire ad se praefectum
hortatus est, olim Viennam specie annonae paran-
dae digressum, ut se militari eximeret turba. Per- 7
pendebat enim ad relationem suam, quam olim pu-
tabatur misisse, abstrahendos a Galliarum defen-
sione pugnaces numeros, barbarisque iam formida-
tos. Qui, cum suscepisset Caesaris litteras monen- 8
tis petentisque, ut venire acceleraret, rempublicam
consiliis iuvaturus, obstinatissime detrectabat: ea
ratione pavore mente confusa, quod aperta scripta
significabant, ab Imperatore nusquam diiungi de-
bere praefectum in ardore terribilium rerum. Ad-
iectumque est, quod, si procurare dissimularet,
ipse [4]) propria sponte proiiceret insignia principa-
tus: gloriosum esse existimans iussa morte oppetere,
quam ei provinciarum interitum adsignari. Sed
vicit praefecti propositum pertinax, his, quae ra-

---

3) Mſ. fugente. 4) *Steph.* propria fronte.

tionabiliter poſcebantur; parere contentione maxi-
ma reluctantis.
9 Inter has tamen moras abſentis Lupicini, mo-
tusque militares timentis praefecti, Iulianus conſi-
liorum adminiculo deſtitutus, ancipitique ſententia
fluctuans, id optimum factu [5]) exiſtimavit: via
ſollemni cunctos e ſtationibus egreſſos, in quibus
10 hiemabant, maturare diſpoſuit. Hocque compér-
to, apud Petulantium ſigna famoſum quidam libel-
lum humi proiecit occulte, inter alia multa etiam
id continentem: *Nos quidem ad orbis terrarum ex-
trema ut noxii pellimur et* [6]) *damnati: caritates
vero noſtrae Alamannis denuo ſervient, quas capti-
vitate prima poſt internecivas liberavimus pugnas.*
11 Quo textu ad comitatum perlato lectoque, Iulianus
contemplans rationabiles querelas, cum familiis eos
ad Orientem proficiſci praecepit, clavularis curſus
facultate permiſſa: et cum ambigeretur diutius, qua
pergerent via, placuit notario ſuggerente Ducentio,
per Pariſios homines transire, ubi morabatur adhuc
12 Caeſar nusquam motus. Et ita factum eſt. Iisdem-
que adventantibus in ſuburbanis Princeps occurrit
ex more, laudans, quos agnoſcebat, factorumque
fortium ſingulos monens, animabat lenibus verbis,
ut ad Auguſtum alacri gradu pergerent, ubi poteſtas
eſt ample patens et larga, praemia laborum adeptu-
13 ri digniſſima. Utque honoratius procul abituros
tractaret, ad convivium proceribus corrogatis, pe-
tere iure, ſi quid in promptu eſſet, edixit. Qui
liberaliter ita ſuſcepti, dolore duplici ſuſpenſi dis-
ceſſerunt et maeſti, quod eos fortuna quaedam in-
clemens et moderato rectore et terris genitalibus
dispararet. Hocque angore impliciti, in ſtativa
14 ſolita [7]) receſſerunt. Nocte vero coeptante in aper-
tum

---

5) Mſ. exiſtimavit. 6) *Steph.* et imbelles. 7) Mſ. ceſſarunt.

tum erupere diffidium: incitatisque animis, ut
quemque insperata res adflictabat, ad tela conver-
tuntur et manus: fremituque ingenti omnes petive-
re palatium, et spatiis eius ambitis, ne ad evadendi
copiam quisquam perveniret, Augustum Iulianum
horrendis clamoribus concrepabant, eum ad se
prodire [8]) destinatius adigentes: exspectareque
coacti, dum lux promicaret, tandem progredi
compulerunt. Quo viso, iterata magnitudine
[9]) sonus Augustum adpellavere consensione fir-
missima.

Et ille mente fundata universis resistebat et sin- 15
gulis, nunc indignari semet ostendens, nunc manus
tendens, oransque et obsecrans, ne post multas fe-
licissimasque victorias agatur aliquid indecorum;
neve intempestiva temeritas et prolapsio discordia-
rum materias excitaret. Haecque adiiciebat, tan-
dem sedatos leniter allocutus: *Cesset ira, quaeso,* 16
paullisper: absque dissensione, vel rerum adpetitu
novarum impetrabitur facile, quod postulatis: quo-
niam vos dulcedo patriae retinet, et insueta pere-
grinaque metuitis loca, redite iam nunc ad sedes,
nihil visuri, quia displicet, transalpinum. Hocque
apud Augustum capacem rationis et prudentissimum
ego competenti satisfactione purgabo. Conclama- 17
batur post haec ex omni parte nihilominus, uno
parique ardore nitentibus universis: maximoque
contentionis fragore, probro et conviciis misto,
Caesar adsentire coactus est. Impositusque scuto
pedestri, et sublatius eminens, [10]) nullo silente Au-
gustus renuntiatus, iubebatur diadema proferre:
negansque umquam habuisse, uxoris colli vel capi-
tis poscebatur. Eoque adfirmante, primis auspiciis 18
non congruere aptari muliebri mundo, equi [11]) pha-

8) *al.* festinatius. 9) *al.* soni. 10) Msf. pullo silente. Vo. nullo silente. 11) Msf. phalerae.

lera quaerebatur, uti coronatus ſpeciem ſaltem obſcuram ſuperioris praetenderet poteſtatis. Sed cum id quoque turpe eſſe adſeveraret: Maurus nomine quidam, poſtea Comes, qui rem male geſſit [12]) apud Succorum anguſtias, Petulantium tunc haſtatus, abstractum ſibi torquem, quo ut draconarius utebatur, capiti Iuliani impoſuit confidenter: qui truſus ad neceſſitatem extremam, iamque periculum praeſens vitare non poſſe advertens, ſi reniti perſeveraſſet, quinos omnibus aureos, argentique ſingula pondo promiſit.

19 Hisque geſtis haud minore quam antea cura conſtrictus, futuraque celeri providens corde, nec diadema geſtavit, nec procedere auſus eſt usquam,
20 nec agere ſeria, quae nimis urgebant. Sed cum ad latebras ſeceſſiſſet occultas accidentium varietate perterritus Iulianus; aliquis palatii decurio, qui ordo eſt dignitatis, pleniore gradu ſigna Petulantium ingreſſus atque Celtarum, facinus indignum turbulente exclamat, pridie Auguſtum eorum arbi-
21 trio declaratum, clam interemptum. Hocque comperto, milites, quos ignota pari ſollicitudine movebant et nota, pars criſpantes miſſilia, alii minitantes nudatis gladiis, diverſo vagoque (ut in repentino ſolet) excurſu occupavere volucriter regiam: ſtrepituque immani excubitores perculſi, et tribuni, et domeſticorum Comes Excubitor nomine, veritique [13]) verſabilis perfidiam militis, eva-
22 nuere metu mortis ſubitae diſpalati. Viſo tamen otio ſummo, quieti ſtetere paulliſper armati: et interrogati, quae cauſa eſſet inconſulti motus et repentini, diu tacendo haeſitantes ſuper ſalute principis, non antea diſceſſerunt, quam acciti in conſiſtorium fulgentem eum auguſto habitu conſpexiſſent.

---

12) *al.* apud Succorum anguſtias ſpeculantium, tunc Haſtatus.
13) *al.* verſabilem.

V. His tamen auditis, etiam illi, quos ante- 1
greſſos retulimus [1]) ducente Sintula, cum eo iam
ſecuri Pariſios [2]) revertuntur: edictoque, ut futura
luce cuncti convenirent in campo, progreſſus prin-
ceps ambitioſius ſolito tribunal adſcendit, ſignis
aquiliſque circumdatus et vexillis, ſaeptusque tu-
tius armatarum cohortium globis. Cumque inter- 2
quieviſſet paullulum, dum alte contemplatur prae-
ſentium vultus, alacres omnes viſos et laetos, quaſi
lituis, verbis (ut intelligi poſſit) ſimplicibus incen-
debat.

Res ardua poſcit et flagitat, propugnatores mei 3
reique publicae fortes et fidi, qui mecum pro ſtatu
provinciarum vitam ſaepius obieciſtis, quoniam
Caeſarem veſtrum firmo iudicio ad poteſtatum om-
nium [3]) *columen ſustuliſtis, perſtringere pauca ſum-*
matim, ut remedia permutatae rei rata colligantur
et cauta. Vixdum aduleſcens ſpecie tenus purpu- 4
ratus (ut noſtis) veſtrae tutelae nutu caeleſti commiſ-
ſus, numquam a propoſito recte vivendi deiectus
ſum: vobiscum in omni labore perſpicuus, cum di-
ſperſa gentium confidentia, poſt civitatum excidia,
peremptaque innumera hominum millia, pauca,
quae ſemiintegra ſunt relicta, cladis immenſitas
perſultaret. Et retexere ſuperſluum puto, quoties
hieme cruda, rigentique caelo, quo tempore terrae
ac maria opere Martio vacant, indomitos antea
cum iactura virium ſuarum repulimus Alamannos.
Id ſane nec praetermitti eſt aequum nec taceri, 5
quod, cum prope Argentoratum illuxiſſet ille bea-
tiſſimus dies, vehens quodammodo Galliis perpetuam
libertatem, inter confertiſſima tela me discurrente,
vos vigore uſusque diuturnitate fundati, velut inci-
tatos torrentes, hoſtes abruptius inundantes, ſupe-

1) Mſ. ducente Sintula. 2) Mſ. reverterentur. 3) Mſ. columen.

rastis ferro prostratos, vel fluminis profundo submersos, paucis relictis nostrorum, quorum exsequias honestavimus celebri potius laude, quam luctu.
6 *Post quae opinor tanta et talia nec posteritatem tacituram de vestris in rempublicam meritis* [4]) *in gentibus cunctis, si plene,* [5]) *quem altiore fastigio maiestatis ornastis, virtute gravitateque, si quid adversum ingruerit, defendatis.*
7 *Ut autem rerum integer ordo servetur, praemiaque virorum fortium maneant incorrupta, nec honores ambitio praeripiat clandestina, id sub reverenda consilii vestri facie statuo, ut* NEQUE CIVILIS QUISQUAM IUDEX, NEC MILITIAE RECTOR, ALIO QUODAM PRAETER MERITA SUFFRAGANTE, AD POTIOREM VENIAT GRADUM, NON SINE DETRIMENTO PUDORIS EO, QUI PRO QUOLIBET PETERE TENTAVERIT, DISCESSURO.

8 Hac fiducia spei maioris animatus inferior miles, dignitatum iam diu expers et praemiorum, hastis feriendo clypeos sonitu adsurgens ingenti, uno pro-
9 pemodum ore dictis favebat et coeptis. Statimque, ne turbandae dispositioni consultae tempus saltem breve concederetur, pro actuariis [6]) obsecravere Petulantes et Celtae, recturi, quas placuisset provincias, mitterentur: quo non impetrato abiere nec offensi, nec tristes.

10 Nocte tamen, quae declarationis Augustae praecesserat diem, iunctioribus proximis retulerat Imperator, per quietem aliquem visum, ut formari Genius publicus solet, haec obiurgando dixisse: *Olim, Iuliane, vestibulum aedium tuarum observo latenter, augere tuam gestiens dignitatem; et aliquoties tamquam repudiatus abscessi:* [7]) *sed, si ne nunc quidem recipior, sententia concordante multorum; ibo demissus et maestus. Id tamen retineto* [8]) *imo corde, quod tecum non diutius habitabo.*

---

4) τὸ *in* deest. 5) Haec Mſ. desunt. 6) Mſ. observare. 7) Mſ. desunt. 8) Mſ. in imo corde.

VI. Haec dum per Gallias agerentur intente, truculentus rex ille Persarum, incentivo Antonini adventu Craugasii duplicato, ardore obtinendae Mesopotamiae flagrans, dum ageret cum exercitu procul Constantius, armis multiplicatis et viribus transmisso sollemniter Tigride, oppugnandam adoritur Singaram milite usuique congruis omnibus, ut aestimavere, qui regionibus praeerant, abunde munitam. Cuius propugnatores viso hoste longissime, clausis ocius portis, ingentibus animis per turres discurrebant et minas, saxa tormentaque bellica congerentes, cunctisque praestructis stabant omnes armati, multitudinem parati propellere, si moenia subire tentasset. 1 2

3 Adventans itaque rex, cum per optimates suos propius admissos, pacatiore colloquio flectere defensores ad suum non potuisset arbitrium, quieti diem integrum dedit: et matutinae lucis exordio, signo per flammeum erecto vexillum, circumvaditur civitas a quibusdam vehentibus scalas, aliis componentibus machinas, plerisque obiectu vinearum pluteorumque tectis, iter ad fundamenta parietum quaerentibus subvertenda. Contra haec oppi- 4 dani superstantes propugnaculis celsis, lapidibus eminus telorumque genere omni ad interiora ferocius se proripientes arcebant.

5 Et pugnabatur eventu ancipiti diebus aliquot, hinc inde multis amissis et vulneratis: postremo fervente certaminum mole, et propinquante iam vespera, inter machinas plures admotus aries robustissimus orbiculatam turrim feriebat ictibus densis, unde reseratam urbem obsidio superiore docuimus. Ad quam conversa plebe dimicabatur artissime: fa- 6 cesque cum taedis ardentibus et malleolis ad exurendum imminens malum undique convolabant, nec[1]) sa-

1) *Steph.* non sagittarum.

gittarum crebritate, nec [2]) glandis hinc inde cessante. Vicit tamen omne prohibendi commentum acumen arietis, coagmenta fodiens lapidum recens structorum, madoreque etiam tum infirmium.
7 Dumque adhuc ferro certatur et ignibus, turri collapsa cum patuisset iter in urbem, nudato propugnatoribus loco, quos periculi disiecerat magnitudo, Persarum agmina undique ululabili clamore sublato, nullo cohibente cuncta oppidi membra complebant: caesisque promisce paucissimis, residui omnes [3]) mandatu Saporis vivi comprehensi, ad regiones Persidis ultimas sunt asportati.
8 Tuebantur autem hanc civitatem legiones duae, prima Flavia, primaque Parthica, et indigenae plures, cum auxilio equitum ilico ob repentinum malum inclusorum: qui omnes, ut dixi, vinctis manibus ducebantur, nullo iuvante nostrorum.
9 Nisibin enim sub pellibus agens pars maior exercitus custodiebat, intervallo perquam longo discretam: alioquin numquam labenti Singarae vel temporibus priscis quisquam ferre auxilium potuit, aquarum paenuria cunctis circum arentibus locis. Et licet ad praescíscendos adversos subitosque motus, id munimentum opportune locavit antiquitas, dispendio tamen fuit rei Romanae, cum defensorum iactura aliquoties interceptum.

1 VII. Exciso itaque oppido, rex Nisibin prudenti consilio vitans, memor nimirum, quae saepius ibi pertulerat, dextrum latus itineribus petit obliquis: Bezabden, quam Phoenicam quoque institutores veteres adpellarunt, vi vel promissorum dulcedine illectis defensoribus retenturus, munimentum impendio validum, in colle mediocriter edito positum, vergensque in margines Tigridis, atque, ubi loca suspecta sunt et humilia, duplici muro

2) al. glande. 3) Mſ. mandatu.

vallatum: ad cuius tutelam tres legiones ſunt depu-
tatae, ſecunda Flavia, ſecundaque Armeniaca, et
Parthica itidem ſecunda, cum ſagittariis pluribus
Zabdicenis, in quorum ſolo tunc nobis obtempe-
rantium hoc eſt municipium poſitum.

Primo igitur impetu cum agmine cataphracto- 2
rum fulgentium rex ipſe ſublimior caeteris, caſtro-
rum ambitum circumcurſans, prope labra ipſa foſ-
ſarum venit audentius: petitusque balliſtarum icti-
bus certis et ſagittarum denſitate [1]) opertus armo-
rum in modum teſtudinis contextorum, abſceſſit
innoxius. Ira tamen tum ſequeſtrata, caduceato- 3
ribus miſſis ex more, clauſos blandius hortabatur,
ut vitae ſpeique conſulturi obſidium deditione ſol-
verent opportuna, reſeratisque portis egreſſi, ſup-
plices victori gentium ſemet offerrent. Quibus 4
adire propius auſis defenſores moenium ideo pe-
percerunt, quod cohaerenter ſibi iunctos duxerant
[2]) hisdem notos ingenuos, Singarae captos: eorum
enim miſeratione telum nemo contorſit, nec ſuper
pace reſpondit.

Deinde datis indutiis diei totius et noctis, ante 5
alterius lucis initium Perſarum populus omnis ador-
tus avide vallum, acriterque minans ac fremens, ubi
ad ipſa moenia confidenter acceſſit, [3]) dimicabat vi
magna reſiſtentibus oppidanis. [4]) Quare ſaucia- 6
bantur plerique Parthorum, quod pars ſcalas ve-
hentes, alii opponentes vimineas crates, veluti caeci
pergebant introrſus, nec noſtris innocui. Sagitta-
rum enim nimbi crebrius volitantes, ſtantes confer-
tius perforabant: partibusque poſt ſolis occaſum
aequa iactura digreſſis, adpetente poſtridie luce ar-
dentius multo quam antea pugnabatur, hinc inde
concinentibus tubis: nec minores ſtrages utrobique
viſae ſunt, ambobus obſtinatiſſime colluctatis.

1) Mſ. opertus. 2) Mſ. iſte in notos. 3) Mſ. dicabat vi. 4) Mſ. et quae re. i. e. *ex qua re*, ut alibi ea re.

7 Verum sequuto die, otio communi adsensu post aerumnas multiplices attributo, cum magnus terror circumsisteret muros, Persaeque paria formidarent: Christianae legis antistes exire se velle gestibus ostendebat et nutu; acceptaque fide, quod redire permitteretur incolumis, adusque tentoria regis accessit. Ubi data copia dicendi, quae vellet, suadebat placido sermone discedere Persas ad sua, post communes partis utriusque luctus formidari etiam maiores adfirmans, forsitan adventuros. Sed perstabat incassum haec multaque similia differendo, efferata vesania regis obstante, [5]) non ante castrorum excidium digredi pertinaciter adiurantis. Perstrinxit tamen suspicio vana quaedam episcopum, ut opinor, licet adseveratione vulgata multorum, quod clandestino colloquio Saporem docuerat, quae moenium adpeteret membra, ut fragilia intrinsecus et invalida. Hocque exinde verisimile visum est, quod postea intuta loca carieque nutantia cum exsultatione magna, velut regentibus penetralium callidis, contemplabiliter machinae feriebant hostiles.

8 (margin: beside "cessit.")

9 (margin: beside "excidium")

10 Et quamquam angusti calles difficiliorem aditum dabant ad muros, aptatique arietes aegre promovebantur, manualium saxorum sagittarumque metu arcente: nec ballistae tamen cessavere nec scorpiones, illae tela torquentes, hi lapides crebros, qualique simul ardentes pice et bitumine illiti: quorum adsiduitate per proclive labentium [6]) machinae haerebant velut altis radicibus fixae, easque malleoli et faces iactae destinatius exurebant.

11 Sed cum haec ita essent, caderentque altrinsecus multi, ardebant magis oppugnatores naturali situ et ingenti opere munitum oppidum ante brumale sidus exscindere, rabiem regis non ante sedari [7]) posse credentes. Quocirca nec multa cruoris effusio,

5) desunt Mf. 6) Mf. machinarum. 7) τὸ *posse* deest al.

nec confixi mortiferis vulneribus plurimi caeteros
ab audacia parili revocabant. Sed diu cum exitio 12
decernentes postremo, periculis obiectavere semet
abruptis: et agitantes arietes, denso saxorum mola-
rium pondere fomentisque ignium variis, ire proti-
nus vetabantur. Verum unus aries residuis celsior, 13
humectis taurinis opertus exuviis, ideoque minus
casus flammeos pertimescens aut tela, antegressus
omnes repsit nisibus magnis ad murum: vastoque
acumine coagmenta lapidum fodiens, turrim laxa-
tam evertit. Qua sonitu lapsa ingenti, superstantes
quoque repentina ruina deiecti, diffractique vel ob-
ruti, mortibus interiere diversis et insperatis: inven-
toque tutiore adscensu armata irruit multitudo.

Trepidis deinde superatorum auribus ululan- 14
tium undique Persarum intonante fragore, artius
proelium intra muros exarsit, hostium nostrorum-
que catervis certantibus comminus, cum confertis
inter se corporibus, hinc indeque stricto mucrone
nulli occurrentium parceretur. Magna denique 15
mole ancipiti diu exitio renitentes obsessi, postremo
plebis immensae ponderibus effuse disiecti sunt. Et
post haec iratorum hostium gladii, quidquid inve-
niri poterat, concidebant: abreptique finibus ma-
trum parvuli, ipsae quoque matres trucidabantur,
nullo, quid ageret, respectante. Inter ea tam fu-
nesta, gens rapiendi cupidior, onusta spoliorum
genere omni, captivorumque examen maximum du-
cens, tentoria repetivit exsultans.

Rex tamen gaudio insolenti elatus, diuque desi- 16
derio capiendae Phoenicae flagrans, munimenti
perquam tempestivi, non ante discessit, quam labe-
factata murorum parte reparata firmissime, alimen-
tisque adfatim conditis, armatos ibi locaret insignes
origine, bellique artibus claros. Verebatur enim,
quod accidit, ne amissionem castrorum ingentium

ferentes aegre Romani, ad eadem obſidenda viribus magnis accingerentur. . . .

17 Latius ſe proinde iactans, additaque ſpe, quidquid adgredi poſſet, adipiſcendi, interceptis caſtellis aliis vilioribus Virtam adoriri diſpoſuit, munimentum valde vetuſtum, ut aedificatum a Macedone credatur Alexandro, in extremo quidem Meſopotamiae ſitum, ſed muris velut ſinuoſis circumdatum et cor-

18 nutis, inſtructioneque varia inacceſſum. Quod cum omni tentaret arte, nunc [8]) promiſſis defenſores alliciens, nunc poenas cruciabiles minitans, aliquoties ſtruere aggeres parans, obſidionalesque [9]) admovens machinas, multis acceptis vulneribus, quam illatis, omiſſo vano incepto tandem abſceſſit.

1 VIII. Haec eo anno inter Tigrim geſta ſunt et Euphratem. Quae cum frequentibus nuntiis didiciſſet Conſtantius, metuens expeditiones Parthicas, hiemem apud Conſtantinopolim agens, impenſiore cura limitem inſtruebat cum omni adparatu bellorum. Arma quoque et tirocinia cogens, legionesque augens iuventutis validae ſupplementis, quarum ſtatariae pugnae per orientales ſaepius emicuere procinctus: auxilia ſuper his Scytharum poſcebat mercede vel gratia, ut adulto vere profectus [1]) e Thraciis, loca ſuſpecta protinus occuparet.

2 Inter quae Iulianus apud Pariſios hibernis locatis, ſumma coeptorum quorſum evaderet pertimeſcens, erat anxius, nusquam adſenſurum Conſtantium factis multa volvendo conſiderans, apud

3 quem ſordebat ut infimus et contemptus. Circumſpectis itaque trepidis rerum novarum exordiis, legatos ad eum mittere ſtatuit geſta docturos, eisque concinentes litteras dedit, quid actum ſit, quidve fieri oporteat deinceps, monens apertius et demon-

4 ſtrans. Quamquam eum haec dudum comperiſſe

---

8) Mſ. promiſſis. 9) *al.* movens. 1) Mſ. et braratus.

opinabatur, relatu Decentii olim reverſi, et cubi-
culariorum recens de Galliis[2]) praegreſſorum, qui
ad Caeſarem aliqua portavere ſollemnia. Et, quam-
quam non repugnanter, tamen nec arrogantibus ver-
bis quidquam ſcripſit, ne videretur ſubito[3]) recli-
naſſe. Erat autem litterarum ſenſus huiusmodi:

Ego quidem propoſiti mei fidem non minus mo- 5
ribus, quam foederum pacto, quoad fuit, unum
ſemper atque idem ſentiens conſervavi, ut effectu
multiplici claruit evidenter. Iamque inde, ut me 6
creatum Caeſarem pugnarum horrendis fragoribus
obiecisti, poteſtate delata contentus, currentium ex
voto proſperitatum nuntiis crebris, ut adparitor
fidus tuas aures implevi, nihil usquam periculis
meis adſignans; cum documentis adſiduis conſtet,
diffuſis permiſtisque paſſim Germanis, in laboribus
me ſemper viſum omnium primum,[4]) in laborum
refectione poſtremum.

Sed bona venia tua dixerim, ſi quid novatum 7
eſt nunc, ut exiſtimas: in multis bellis et aſperis ae-
tatem ſine fructu conterens miles, olim[5]) delibera-
tum implevit, fremens, ſecundique impatiens loci
rectorem, cum nullas ſibi vices a Caeſare diuturni
ſudoris et victoriarum frequentium rependi poſſe
contemplaretur. Cuius iracundiae, nec dignitatum 8
augmenta, nec annuum merentis ſtipendium, id
quoque inopinum acceſſit, quod ad partes orbis Eoi
poſtremas venire iuſſi, homines adſueti glacialibus
terris, ſeparandique liberis et coniugibus, egentes
trahebantur et nudi. Unde ſolito ſaevius efferati,
nocte in unum collecti palatium obſedere, Auguſtum
Iulianum vocibus magnis adpellantes et crebris. Co- 9
horrui, fateor, et ſeceſſi: amandatusque, dum po-
tui,[6]) ſalutem ſimulatione quaeritabam et latebris.

2) Mſ. praegreſſorum. 3) Mſ. redundaſſe. 4) Mſ. in laborum refectione. 5) Mſ. deliberatum. 6) Mſ. ſalutemus latione.

Cumque nullae darentur indutiae, libero pectoris muro, ut ita dixerim, saeptus, progressus ante conspectum omnium steti, molliri posse tumultum
10 *auctoritate ratus, vel sermonibus blandis.* [7] *Exarsere mirum in modum, eousque provecti, ut cum precibus vincere pertinaciam conabar, instanter mortem contiguis adsultibus intentarent. Victus denique, mecumque ipse contestans, quod alter confosso me forsitan libens declarabitur princeps, adsensus sum, vim lenire sperans armatam.*

11 *Gestorum hic textus est, quem mente quaeso accipito placida. Nec actum quidquam secus existimes, vel susurrantes perniciosa malignos admittas, ad compendia sua excitare secessiones principum adsuetos: sed adulatione vitiorum* [8] *altrice depulsa, excellentissimam virtutum omnium adverte iustitiam: et conditionum aequitatem, quam propono, bona fide suscipito; cum animo disputans, haec statui Romano prodesse, nobisque, qui caritate sanguinis, et fortunae superioris culmine sociamur.*
12 *Ignosce enim; quae cum ratione poscuntur, non tam fieri cupio, quam a te utilia probari et recta, avide tua praecepta deinde quoque suscepturus.*

13 *Quae necesse sit fieri, in compendium redigam breve. Equos praebebo* [9] *curules Hispanos, et miscendos gentilibus atque scutariis adulescentes Letos quosdam, cis Rhenum editam barbarorum progeniem, vel certe ex dediticiis, qui ad nostra desciscunt. Et haec adusque exitum vitae me spondeo non modo grato animo, verum cupide quoque factu-*
14 *rum. Praefectos praetorio, aequitate et meritis notos, tua nobis dabit clementia: residuos ordinarios iudices, militiaeque moderatores promovendos arbitrio meo concedi est consentaneum, itidemque stipatores. Stultum est enim, cum ante caveri pos-*

---

7) Mſ. quom. 8) Mſ. alacri caede pulſa. 9) Mſ. curules Sparnos.

sit ne fiat, [10]) *eos ad latus Imperatoris adsciscí, quorum mores ignorantur et voluntates.*

Hoc sane sine ulla dubitatione firmaverim: tirones ad peregrina et longinqua Galli mittere, diuturna perturbatione casibusque vexati gravissimis, nec sponte sua poterunt nec coacti, ne consumpta penitus iuventute, ut adfliguntur praeterita recordantes, ita desperatione pereant impendentium. 15
Nec Parthicis gentibus opponenda auxilia hinc acciri conveniet, cum adhuc nec barbarici sint impetus interclusi, et (si dici, quod verum est, pateris) hae provinciae malis iactatae continuis, externis indigeant adiumentis et fortibus. 16

Haec hortando, ut aestimo, salutariter scripsi, poscens et rogans. Scio enim, scio, ne quid sublatius dicam cum imperio congruens, quas rerum acerbitates iam conclamatas et perditas, concordia vicissim sibi cedentium principum meliorem revocavit in statum: cum adpareat maiorum exemplo nostrorum, moderatores haec et similia cogitantes, fortunate beateque vivendi reperire quodammodo viam, et ultimo tempori posteritatique iucundam sui memoriam commendare. 17

His litteris iunctas secretiores alias Constantio offerendas clanculo misit, obiurgatorias et mordaces: quarum seriem nec scrutari licuit, nec, si licuisset, proferre decebat in publicum. 18

Ad id munus implendum electi viri sunt graves, Pentadius officiorum magister, et Eutherius cubiculi tunc praepositus, post oblatas litteras relaturi, nullo suppresso, quae viderunt, et super ordine futurorum fidenter acturi. 19

Auxerat inter haec coeptorum invidiam Florentii fuga praefecti: qui velut praesagiens concitandos motus ob militem, ut sermone tenus iactabatur, ac- 20

---

10) Ms. eos latus. Vr. eos ad latus Imp.

citum, conſulto diſceſſerat Viennam, alimentariae rei gratia divelli cauſatus a Caeſare, quem ſaepe
21 tractatum aſperius formidabat. Dein cum comperiſſet eum ad auguſtum culmen evectum, exigua ac prope nulla vivendi ſpe verſus in metum, ut longe disiunctus, malis ſe, quae ſuſpicabatur, exemit: et neceſſitudine omni relicta digreſſus venit ad Conſtantium itineribus lentis: utque ſe nulli obnoxium culpae monſtraret, Iulianum ut perduellem multis
22 criminibus adpetebat. Cuius poſt abitum bene Iulianus cogitans et prudenter, ſcirique volens, quod praeſenti quoque peperciſſet; caritates eius cum re familiari intacta, publici curſus uſu permiſſo, ad Orientem redire tutius imperavit.

1 IX. Nec minore ſtudio ſequuti legati, haec ſecum ferentes, quae praediximus, intentique ad viandum, cum venirent ad iudices celſiores, oblique tenebantur: morasque per Italiam et Illyricum perpeſſi diuturnas et graves, tandem [1]) transfretati per Boſporum, itineribusque lentis progreſſi, apud Caeſaream Cappadociae etiam tum degentem invenere Conſtantium, Mazacam antehac nominatam, opportunam urbem et celebrem, ſub Argaei montis
2 pedibus ſitam. Qui intromiſſi, data poteſtate offerunt ſcripta: iisque recitatis, ultra modum ſolitae indignationis excanduit Imperator, [2]) limibusque oculis eos adusque metum contuens mortis, egredi iuſſit, nihil poſt haec percontatus vel audire perpeſſus.

3 Perculſus tamen ardenter cunctatione ſtringebatur ambigua, utrum in Perſas, an contra Iulianum moveri iuberet acies, quibus fidebat: haeſitansque diu perpenſis conſiliis, flexus eſt quorumdam ſententia [3]) utilium ſuaſorum, et iter orientem verſus

1) Mſ. transfretati per Boſphorum. 2) Mſ. limisque oculis.
3) Mſ. utilium ſuaſorum.

edixit. Statim tamen et legatos absolvit, et Leo- 4
nam quaestorem suum in Gallias cum litteris datis ad
Iulianum pergere celeri statuit gradu, nihil novato-
rum se adserens suscepisse, sed eum (si saluti suae
proximorumque consulit) tumenti flatu deposito,
intra Caesaris se potestatem continere praecipiens.
Utque id facile formido intentatorum efficeret, velut 5
magnis viribus fretus, in locum Florentii praefe-
ctum praetorio Nebridium, tum quaestorem eius-
dem Caesaris promoverat, et Felicem notarium,
officiorum magistrum, et quosdam alios. Gumoha-
rium enim successorem Lupicini, antequam sciretur
huiusmodi quidquam, magistrum provexit armo-
rum.

Ingressus itaque Parisios Leonas, susceptus ut 6
honoratus et prudens, postridie principi progresso
in campum cum multitudine armata pariter et ple-
beia, quam de industria convocarat, e tribunali, ut
emineret altius, superstanti, scripta iubetur offerre.
Replicatoque volumine edicti, quod missum est, et
legi ab exordio coepto, cum ventum fuisset ad lo-
cum id continentem, quod gesta omnia Constantius
improbans, Caesaris potestatem sufficere Iuliano
censebat, [4]) exclamabatur undique vocum terribi-
lium sonu: *Auguste Iuliane, ut provincialis, et* 7
miles, et rei publicae decrevit auctoritas; recreatae
quidem, sed adhuc metuentis redivivos barbarorum
excursus.

Quibus auditis Leonas, cum Iuliani litteris haec 8
eadem [5]) indicantibus revertit incolumis: solusque
admissus est ad praefecturam Nebridius: id enim
Caesar quoque scribens, ex sententia sua fore aperte
praedixit. Magistrum enim officiorum iampridem
ipse Anatolium ordinavit, libellis antea responden-

4) Ms. exclamabatur undique vocum terribilium sonum. 5) Ms.
innotantibus.

tem, et quosdam alios, ut sibi utile videbatur et tutum.

9 Et quoniam, cum haec ita procederent, timebatur Lupicinus, licet absens, agensque etiam tum apud Britannos, homo superbae mentis et turgidae; eratque suspicio, quod, si haec trans mare didicisset, novarum rerum materias excitaret: notarius Bononiam mittitur, observaturus sollicite, ne quisquam fretum oceani transire permitteretur. Quo vetito, reversus Lupicinus, antequam horum quidquam sciret, [6]) nullas ciere potuit turbas.

1 X. Iulianus tamen iam celsiore fortuna militisque fiducia laetior, ne intepesceret, neve ut remissus argueretur et deses, legatis ad Constantium missis, in limitem Germaniae secundae est egressus: omnique adparatu, quem flagitabat instans negotium, [1]) communitus, Tricensimae oppido propin-
2 quabat. Rheno [2]) exinde transmisso regionem subito pervasit Francorum, quos Attuarios vocant, inquietorum hominum, licentius etiam tum percursantium extima Galliarum. Quos adortus subito nihil metuentes hostile, [3]) nimiumque securos, quod scruposa viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerant principem, superavit negotio levi; captisque plurimis et occisis, orantibus aliis, qui superfuere, pacem ex arbitrio dedit, hoc prodesse possessoribus finitimis arbitra-
3 tus. Unde reversus pari celeritate per flumen, praesidiaque limitis explorans diligenter et corrigens, adusque Rauracos venit: locisque recuperatis, quae olim barbari intercepta retinebant ut propria, iisdemque pleniore cura firmatis, per Besantionem Viennam hiematurus abscessit.

XI. Hic

---

6) Msf. nullus. 1) Msf. communitus Obtricensimae oppido. 2) *al.* deinde. 3) *al.* nimium sic.

XI. Hic per Gallias erat ordo gestorum. Quae 1
dum ita prospere succedunt et caute, Constantius accitum Arsacen Armeniae regem, summaque liberalitate susceptum praemonebat et hortabatur, ut nobis amicus esse perseveraret et fidus. Audiebat 2
enim saepius eum tentatum a rege Persarum fallaciis, et minis, et dolis, ut Romanorum societate posthabita, suis rationibus [1]) stringeretur. Qui cre- 3
bro adiurans animam prius posse amittere, quam sententiam, muneratus cum comitibus, quos duxerat, rediit ad regnum, [2]) nihil ausus temerare postea promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas illud potius excellebat, quod Olympiada Ablabii filiam praefecti quondam praetorio, ei copulaverat coniugem, sponsam fratris sui Constantis.

Quo dimisso a Cappadocia, ipse per Melitinam 4
minoris Armeniae oppidum, et Laecotena, et Samosata, transito Euphrate Edessam venit: ubique, dum agmina undique convenientium militum, et rei cibariae abundantes copias opperitur, diu moratus; post aequinoctium egreditur autumnale, Amidam petens.

Cuius cum prope venisset moenia, favillis oppleta 5
collustrans, flebat cum gemitu, reputans quales miseranda civitas pertulerat clades. Ibi tunc forte Ursulus praesens, qui aerarium tuebatur, dolore percitus exclamavit: *En quibus animis urbes a milite defenduntur, cui ut abundare stipendium possit, imperii opes iam fatiscunt!* Quod dictum ita amarum militaris multitudo postea apud Chalcedona recordata, ad eius exitium consurrexit.

Exinde cuneis confertis incedens, cum Bezab- 6
den adventaret, fixis tentoriis, vallo fossarumque altitudine circumsaeptis, obequitans castrorum

1) Mss. stringeretur. 2) Ms. inthelausus temeratore.

ambitum longius, docebatur relatione multorum, instaurata esse firmius loca, quae antehac incuria
7 corruperat vetustatis. Et, ne quid omitteret, quod ante fervorem certaminum erat necessario praestruendum; viris prudentibus missis, condicione posita dupla, cogebat moenium defensores redire ad suos, alienis sine cruore concessis, aut in ditionem venire Romanam dignitatibus augendos et praemiis. Atque, cum illi destinatione nativa renitenterentur ut clare nati, periculisque et laboribus indurati, cuncta obsidioni congrua parabantur.
8 Densis itaque ordinibus cum tubarum incitamentis latera oppidi cuncta adortus alacris miles, legionibus in testudines varias conglobatis, paullatim tuto progrediens subruere moenia conabatur: et quia telorum omne genus in subeuntes effundebatur, nexu clypeorum soluto discessum est, in recessum ca-
9 nentibus signis. Laxatis deinde ad diem unum [3]) indutiis, tertia luce curiosius [4]) tecti, elatis passim clamoribus adscensus undique tentabant. Et licet defensores obtentis ciliciis, ne conspicerentur ab hostibus, latebant intrinsecus; tamen, quoties flagitabat necessitas, lacertos fortiter exsertantes, lapi-
10 dibus subiectos incessebant et telis. Et vimineae crates cum procederent confidenter, essentque parietibus contiguae, dolia desuper cadebant, molae et columnarum fragmenta: quorum ponderibus nimiis obruebantur oppugnatores, hiatuque violento disiectis operimentis, cum periculis ultimis evadebant.
11 Decimo itaque, postquam [5]) pugnari die coeptum est, cum [6]) spes nostrorum interiora cuncta maerore compleret, transferri placuerat molem arietis magni, quam Persae quondam Antiochia pulsi-

---

3) Mſ. indomis. 4) Mſ. tecto. 5) Mſ. pugnari. 6) Mſ. spe nostrorum interior.

bus eius exciſa relatam reliquerant apud Carras: quae ſubito viſa, aptataque faberrime, clauſorum hebetaverat mentes, adusque deditionis remedia paene prolapſas, ni reſumptis viribus opponenda machinae huic praeparaſſent. Nec temeritas poſt 12
haec ceſſaverat, nec conſilium. Namque, dum inſtrueretur aries vetuſtus, et diſſolutus, ut facile veheretur, [7]) omni arte, omnique virium niſu, et [8]) oppugnatorum vi et firmitudine ſumma defenſabatur: tormenta nihilominus et lapidum crebritas atque fundarum ex utraque parte plurimos conſumebant: et aggerum moles incrementis celeribus conſurgebant: acriorque indies aduleſcebat obſidio, multis noſtrorum idcirco cadentibus, quod decernentes ſub Imperatoris conſpectu, ſpe praemiorum, ut poſſent facile, qui eſſent, agnoſci, nudantes galeis capita ſagittariorum hoſtilium peritia fundebantur. Proin dies et noctes intentae vigiliis, cautio- 13
res ſtantes utrobique faciebant. Et Perſae aggerum altitudine iam in ſublime porrecta, machinaeque ingentis horrore perculſi, quam minores quoque ſequebantur, omnes exurere vi maxima nitebantur: et aſſidue malleolos atque incendiaria tela torquentes, laborabant incaſſum, ea re, quod humectis ſcortis et centonibus erant opertae materiae plures, aliae unctae alumine diligenter, ut ignis in eas laberetur innoxius. Verum has admoventes fortitudine 14
magna Romani, licet difficile defenſabant, tamen cupiditate potiundi oppidi ne prompta quidem pericula contemnebant. Et contra propugnatores, cum 15
iam discuſſurus turrim oppoſitam aries maximus adventaret, prominentem eius ferream frontem, quae

7) Mſ. omni argento. Ʒr. omni argumento, ut in Actis Euphemiae. Trahentes argumentis lapides. 8) Mſ. oppugnatorum veni et fortitud.

revera formam [9]) effingit arietis, arte subtili illaqueatam altrinsecus laciniis retinuere longissimis, ne retrogradiens resumeret vires, neve ferire muros adsultibus densis contemplabiliter posset, fundentes quoque ferventissimam picem: et diu promotae machinae stabant, muralia saxa perferentes et tela.

16 Iamque aggeribus cumulatius excitatis, defensores, ni vigilassent, exitium adfore iam sperantes, in audaciam ruere praecipitem: et repentino decursu portis effusi, primosque adorti nostrorum, faces ßtellasque ferreas onustas ignibus in arietes magnis
17 viribus iaciebant. Verum post ambiguam proelii virtutem, plurimi nihil impetrato intra moenia repelluntur: moxque ex aggeribus, quos erexerant Romani, iidem Persae propugnaculis insistentes, sagittis incessebantur et fundis, telisque igniferis: quae per tegumenta turrium volitantia, paratis, qui restinguerent, plerumque irrita labebantur.

18 Cumque pauciores utrobique fierent bellatores, et Persae truderentur ad ultima, ni potior ratio succurrisset, impensiore opera procursus tentabatur ex castris: et eruptione subita multitudinis facta, inter armatos, qui portabant ignes, [10]) amplioribus ordinatis, iaciebantur corbes in materias ferreae plenae flammarum, et sarmenta, aliaque ad
19 ignes concipiendos aptissima. Et quia conspectum abstulerant fumi nigerrimae nubes, classico excitante in pugnam, legiones procinctae celeri gradu venerunt: et subcrescente paullatim ardore bellandi, cum ventum fuisset ad manus, repente machinae omnes effusis ignibus urebantur, praeter maiorem: quam direptis restibus, quibus e muro iactis implicabatur, virorum fortium acrior nisus aegre semiustam extraxit.

---

9) efficit. 10) Mſ. amplioribus ordinati iaciebuntur.

At ubi nocturnae tenebrae finem proeliis attulerunt, non in longum [11]) militi quies data: cibo enim exiguo refectus et ſomno, rectorum monitu excitus, munitiones a muro longe demovit, dimicare ſuccinctius parans per ſublimes aggeſtus, qui iam conſummati muris altius imminebant. Utque facile defenſores moenibus pellerentur, in ipſis aggerum ſummitatibus binae ſunt locatae balliſtae, quarum metu ne proſpicere quidem poſſe hoſtium quisquam crederetur. 20
21 His ſatis proviſis, prope ipſum crepuſculum triplex acies noſtrorum inſtructa, conisque galearum minacius nutans, ſcalas vehentibus multis impetum [12]) conabantur in muros. Iam reſultantibus armis et tubis, uno parique ardore hinc [13]) inde pugnabatur audaci conflictu: latiusque ſeſe pandentes Romani, cum Perſas occultari viderent pavore impoſitorum aggeribus tormentorum, pulſabant turrim ariete: et cum ligonibus et dolabris et vectibus [14]) ſcalisque propinquabant, utrimque convolante miſſilium crebritate.
22 Adflictabant tamen multo vehementius Perſas ictus varii balliſtarum, tamquam per tranſennam a clivis ſtructilibus decurrentes. Unde fortunas ſuas ſitas in extremo iam cogitantes, deſtinatam ruebant in mortem: et partiti munera dimicandi inter neceſſitatis articulos, relictis, qui moenia tuerentur, reſerata latenter poſtica, ſtrictis gladiis valida manus erupit, pone ſequentibus aliis, qui flammas occulte portabant.
23 Dumque Romani nunc inſtant cedentibus, nunc ultro inceſſentes excipiunt: qui vehebant foculos repentes incurvi, prunas unius aggeſti inſeruere iuncturis, ramis arborum diverſarum, et iunco, et manipulis conſtructi cannarum: qui conceptis incendiorum aridis nutrimentis iam cremaban-

11) Mſ. militi qui eſtate. Vſ. militi quies eſt data. 12) Mſ. conabantur. 13) al. inde. 14) Mſ. ſcalaeque propinq.

tur, militibus cum intactis tormentis exinde periculose digressis.

24 Ut vero certaminibus finem vespera [15]) dedit incedens, partesque discesserunt ad otium breve, Imperator in varia sese consilia diducens et versans, cum excidio Phoenicae diutius imminere necessariae rationes urgerent, quod munimentum velut insolubile claustrum hostium excursibus erat obiectum, et serum repelleret tempus: certaturus leviter ibi statuit immorari, alimentis destituendos forsitan cedere existimans Persas: quod secus atque rebatur

25 evenit. Cum enim remissius pugnaretur, humente caelo undantes nubes cum tenebris advenere minacibus: adsiduisque imbribus ita immaduerat solum, ut luti glutinosa mollities per eas regiones pinguissimi caespitis omnia perturbaret: et super his iugi fragore tonitrua fulguraque mentes hominum pavidas perterrebant.

26 Accedebant arcus caelestis conspectus adsidui: quae species unde ita figurari sit solita, expositio brevis ostendet. Halitus terrae calidiores et humoris spiramina conglobata in nubes, exindeque disiecta in adspergines parvas, ac radiorum fusione splendida facta, supinantur volubiliter contra ipsum igneum orbem, irimque conformant, ideo spatioso curvamine sinuosam, quod in nostro panditur mundo, quem sphaerae dimidiae

27 parti rationes physicae superponunt. Cuius species, quantum mortalis oculus contuetur, prima lutea visitur, secunda flavescens vel fulva, punicea tertia, quarta purpurea, postrema caeruleo concreta et vi-

28 ridi. Hac autem mixta pulcritudine temperatur ideo, ut terrenae existimant mentes, quod prima eius pars dilutior cernitur, aëri concolor circumfuso: sequens fulva, id est paullo excitatior quam

---

15) Mſ. τὸ *incedens* deest al.

lutea: [16]) punicea tertia, quod ſolis obnoxia claritudini, pro [17]) receptatione ſpiritus fulgores eius [18]) puriſſimi e regione deflorat: quarta ideo [19]) purpurat, quod intermicante adſperginum denſitate, per quas moritur radiorum [20]) ſplendor, conſpiciens offendit adſpectum flammeo propiorem: qui color quanto magis diffunditur, concedit in caeruleum et virentem.

Arbitrantur alii, tunc iridis formam rebus adpa- 29
rere mundanis, cum altius delatae nubi craſſae radii ſolis infuſi lucem iniecerint liquidam: quae non reperiens exitum, in ſe conglobata nimio ſplendeſcit adtritu: et proximos quidem albo colores a ſole ſublimiore decerpit: ſubvirides vero a nubis ſimilitudine ſuperiectae: ut in mari ſolet uſu venire, ubi candidae ſunt undae, quae littoribus illiduntur, interiores ſine ulla concretione caeruleae.

Et quoniam indicium eſt permutationis aurae, 30
(ut diximus) a [21]) ſudo aëre nubium concitans globos, aut contra ex concreto [22]) immutans in ſerenam laetitiam caelum; ideo apud poëtas legimus [23]) ſaepe, Irim de caelo mitti, cum praeſentium rerum verti neceſſe ſit ſtatus. Suppetunt aliae multae opiniones et variae, quas dinumerare nunc eſt ſupervacuum, narratione redire, unde digreſſa
eſt, feſtinante. His ac talibus Imperator inter 31
ſpem metumque iactabatur, ingraveſcente hiemis magnitudine, [24]) ſuſpectisque per avios tractus inſidiis: inter quae [25]) etiam tumultum exaſperati militis verebatur. Super his urebat eius anxiam mentem, quod velut patefacta ianua divitis domus, irritus propoſiti reverteretur.

---

16) Mſ. picea. 17) Mſ. pro reticatione. 18) Mſ. puriſſimi. 19) *Steph.* purpurea. 20) Mſ. ſplendor conſpiciens. 21) *al.* ſudore aëre. 22) Mſ. mutans. 23) in Mſ. ita hic locus legitur: Legimus nimirum de caelo hinc verti neceſſe mitti cum praeſ. 24) Mſ. ſuper eos quae per avictio ſtractus. 25) etiam . . . . cum exaſp.

32 Quis ob res omisso vano incepto, hiematuris Antiochiae redit in Syriam aerumnosam, perpessus et ulcerum sed et atrocia, diuque deflenda. Evenerat enim hoc, quasi fatali constellatione ita regente diversos eventus, ut ipsum Constantium dimicantem cum Persis fortuna semper sequeretur adflictior: unde vincere saltem per duces optabat: quod aliquoties meminimus contigisse.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXI.

Iulianus A. Viennae quinquennalia celebrat: quomodo Constantium A. brevi moriturum praenoverit: et de variis artibus futura praenoscendi. C. I. *Iulian. A. Viennae Christianum se simulat illiciendae multitudinis causa: et de die festo in ecclesia inter christianos Deum precatur.* II. *Vadomarius rex Alamannorum, rupto foedere, per emissarios limites vastat, et Libinonem comitem cum paucis interficit.* III. *Iulian. A. interceptis Vadomarii litteris ad Constantium A. eum in convivio comprehendendum curavit: et Alamannis aliis occisis, aliis in deditionem acceptis, caeteris pacem petentibus dedit.* IV. *Iulian. A. milites suos alloquitur, et in verba sua universos adigit, Constantio A. bellum illaturus.* V. *Constantius A. Faustinam ducit uxorem: auget supplementis exercitum: Armeniae et Hiberiae reges donis sibi conciliat.* VI. *Const. A. Antiochiae tum agens, per Gaudentium notarium Africam in potestate sua retinet; et Euphrate transito Edessam se exercitumque confert.* VII. *Iulianus A. post ordinatas res Galliarum, ripam Danubii petit, et partem militum per Italiam perque Raetias praemittit.* VIII. *Taurus et Florentius consules, ac praefecti praetorio, hic per Illyricum, ille per Italiam, fugiunt adpropinquante Iuliano A. Lucillianus magister equitum, qui resistere Iuliano parabat, opprimitur.* IX. *Iulianus A. Sirmium, caput Illyrici occidui, una cum praesidio in fidem recipit; Succos occupat, et ad Senatum scribit contra Constantium.* X. *Duae legiones Constantianae, quae apud Sirmium ad Iulianum A. transierant, ab eo missae in Gallias, Aquileiam occupant consentientibus*

oppidanis, ac Iuliani militi portas claudunt. XI. *Aquileia favens Constantii A. partibus oppugnatur: quae postea comperto eius obitu, Iuliano se dedidit.* XII. *Sapor domum reducit copias, inhibentibus bellum auspiciis: Constantius A. in Iulianum arma moturus Hierapoli milites alloquitur.* XIII. *Praesagia mortis Constantii A.* XIV. *Moritur Constantius A. apud Mopsucrenas Ciliciae.* XV. *Constantii A. virtutes et vitia.* XVI.

1 Intercluso hac bellorum difficili sorte Constantio
trans flumen Euphratem, Iulianus agens apud Viennam, formandis in futura consiliis dies impendebat et noctes, quantum opes patiebantur angustae, altius semet attollens: semperque ambigens, utrum Constantium modis omnibus alliceret in concordiam, an terroris incutiendi gratia lacesseret prior.
2 Quae sollicite reputans, utrumque formidabat, et
amicum cruentum, et in aerumnis civilibus saepe victorem: maximeque Galli fratris exemplum mentem eius anxiam suspendebat, quem inertia mistae-
3 que periuriis fraudes prodidere quorumdam. Eri-
gebat tamen aliquoties animum ad multa et urgentia, tutissimum ratus inimicum se ex confesso monstrare ei, cuius ex praeteritis motus coniectabat ut prudens, ne per amicitias fictas insidiis falleretur
4 occultis. Parvi igitur habitis, quae per Leonam
Constantius scripserat, nulloque arbitrio eius promotorum suscepto praeter Nebridium, quinquennalia Augustus iam edidit: et ambitioso diademate utebatur lapidum fulgore distincto, cum inter exordia principatus adsumpti vili corona [1]) circumda-
5 tus erat, xystarchae similis purpurato. Inter quae
Helenae coniugis defunctae suprema miserat Romam, in suburbano viae Nomentanae condenda, ubi uxor quoque Galli, quondam soror eius, sepulta est Constantina.

---

1) Mſ. circumdatus erat.

Accidebat autem, incendebatque eius cupiditatem pacatis iam Galliis inceſſere ultro Conſtantium: coniiciens eum per vaticinandi praeſagia multa (quae callebat) et ſomnia, e vita protinus exceſſurum. 6

Et quoniam erudito et ſtudioſo cognitionum omnium principi malivoli praenoſcendi futura pravas artes adſignant, advertendum eſt breviter, unde ſapienti viro hoc quoque accidere poterit doctrinae genus haud leve. Elementorum omnium ſpiritus, utpote perennium corporum [2]) praeſentiendi motu ſemper et ubique vigens, ex his, quae per diſciplinas varias adfectamus, participat nobiscum munera divinandi: et ſubſtantiales poteſtates ritu diverſo placatae, velut ex perpetuis fontium venis [3]) vaticina mortalitati ſuppeditant verba, quibus numen praeeſſe dicitur Themidis: quam ex eo, quod fixa fatali lege decreta praeſcire [4]) facit in poſterum, quae τεθειμένα ſermo Graecus adpellat, ita cognominatam, in cubili ſolioque Iovis vigoris vivifici theologi veteres collocarunt. 7 8

Auguria et auſpicia non volucrum arbitrio futura [5]) neſcientium colliguntur: (nec enim hoc vel inſipiens quisquam [6]) dicet) ſed volatus avium dirigit deus, ut roſtrum ſonans, aut praetervolans pinna turbido meatu vel leni futura praemonſtret. Amat enim benignitas numinis, ſeu quod merentur homines, ſeu quod tangitur eorum adfectione, his quoque artibus prodere, quae impendent. 9

Extis item pecudum attenti fatidicis, [7]) in ſpecies converti ſuetis innumeras, accidentia ſciunt. Cuius diſciplinae Tages nomine quidam monſtrator eſt; ut fabulantur, in Etruriae partibus emerſiſſe ſubito viſus e terra. 10

---

2) *al.* praeſentienti. 3) Mſ. vaticinia. 4) Mſ. facit. 5) Mſ. naſcentium. 6) Mſ. dicet. 7) Mſ. in ſpes.

11 Aperiunt tunc quoque ventura, cum [8]) aeſtuant
hominum corda, ſed loquuntur divina. Sol enim
(ut aiunt phyſici) mens mundi, noſtras mentes ex
ſeſe velut ſcintillas diffunditans, cum eas incenderit
vehementius, futuri conſcias reddit. Unde Sibyl-
lae crebro ſe dicunt ardere, torrente vi magna flam-
marum. Multa ſignificant ſuper his crepitus vo-
cum, et occurrentia ſigna, tonitrua quinetiam et
fulgura et fulmina, itidemque ſiderum ſulci.
12 Somniorum autem rata fides et indubitabilis fo-
ret, ni ratiocinantes coniectura fallerentur. Inter-
dumque, ut Ariſtoteles adfirmat, tum fixa ſunt et
ſtabilia, cum animantis altius quieſcentis ocularis
13 [9]) pupilla neutrobi inclinata, rectiſſime cernit. Et
quia vanities aliquoties plebeia ſtrepit, haec impe-
rite muſſando, ſi eſſet praeſentiendi notitia quae-
dam, cur ille ſe caſurum in bello, vel alius hoc ſe
paſſurum ignoravit, aut illud? ſufficiet dici, quod
et grammaticus loquutus interdum eſt barbare, et
abſurde cecinit muſicus, et ignoravit remedium
medicus: et non ideo nec grammatica, nec muſica,
14 nec medicina ſubſiſtit. Unde praeclare hoc quo-
que, ut alia, Tullius, *Signa oſtenduntur*, ait, *a
diis rerum futurarum. In his ſi quis erraverit,
non deorum natura, ſed hominum coniectura pec-
cavit.* Ne igitur extra calcem, quod dicitur, ſer-
mo decurrens lecturo faſtidium ferat, ad explican-
da proſpecta revertamur.

1 II. Cum apud Pariſios adhuc Caeſar Iulianus,
quatiens ſcutum variis motibus exerceretur in cam-
po, axiculis, queis orbis erat compaginatus, in va-
num excuſſis, anſa remanſerat ſola: quam retinens
2 valida manu ſtringebat. Territisque ut omine diro
praeſentibus cunctis, *Nemo*, inquit, *vereatur: ha-
beo firmiter, quod tenebam.* Item cum apud Vi-

8) aeſtivant. 9) popiala.

ennam postea quiesceret sobrius, [1]) horrore medio
noctis imago quaedam visa splendidior, hos ei ver-
sus heroos modo non vigilanti aperte dixit, eadem
saepius replicando: quibus fretus nihil asperum
sibi superesse existimabat.

[2]) Ζεὺς ὅταν εἰς πλατὺ τέρμα μόλῃ κλυτοῦ ὑδροχόοιο,
Παρθενικῆς δὲ Κρόνος μοίρῃ βαίνῃ ἐπὶ πέμπτῃ
Εἰκοστῇ, βασιλεὺς Κωνστάντιος Ἀσίδος αἴης
Τέρμα φίλου βιοτοῦ στυγερὸν καὶ ἐπώδυνον ἕξει.

Agebat itaque nihil interim de statu rerum praesen- 3
tium mutans, sed animo tranquillo et quieto inci-
dentia cuncta disponens, paullatimque sese corro-
borans, ut dignitatis augmento virium quoque con-
gruerent incrementa. Utque omnes, nullo impe- 4
diente, ad sui favorem illiceret, adhaerere cultui
Christiano fingebat, a quo iam pridem occulte de-
sciverat, arcanorum participibus paucis, haruspi-
cinae auguriisque intentus, et caeteris, quae deo-
rum semper fecere cultores. Et ut haec interim 5
celarentur, feriarum die, quem celebrantes mense
Ianuario Christiani [3]) Epiphania dictitant, progres-
sus in eorum ecclesiam, sollemniter numine orato
discessit.

III. Dum haec ita aguntur, propinquante iam 1
vere, nuntio percitus inopino, ad tristitiam versus
est et maerorem. Didicit enim Alamannos a pago
Vadomarii exorsos, unde nihil post ictum foedus
sperabatur incommodum, vastare confines Raetiis
tractus: nihilque sinere intentatum manus praeda-
torias fusius discurrentes. Quod ne dissimulatum 2
redivivas bellorum materias excitaret; Libinonem
quemdam Comitem cum Celtis et Petulantibus misit

---

1) *al.* hora media. 2) Mſ. ΖΕΤΣ ΟΤΑΝ ΕΙΣΙ ΠΑΔΤΤΓΕΡ-ΣΙΑ ηΙΟΑΝΚΙΤΟΤ ΤΔΡΟΧΟΟΓΟ ΠΑΡΕΕΝΙΚΝΣΔΕΚΟΝΟΣ ΓΟΙΡΝΣ ΒΕΕΝΕΠΙΠΕ Λ ΠΤΝΕΙΚΟΣ ΤΗ ΒΑΣΔΕΤΣΚΟΣΤΑΝΤΙ ΟΣΑΣΙΛΟΣΕ ΗΣΤΕ ΡΛυΑ ΦΙΟΛΝ ΒΙΟΤΟΤ ΕΤΤΓΕΡΟΝ ΚΑΙ ΕΠωΔΤΝΟΝ ΕζΕΙ. 3) *al.* Epiphaniam.

hiemantibus secum, negotium, ut poscebat ratio,
3 correcturum. Qui cum mature prope oppidum Sanctionem venisset, longe visus a barbaris, qui iam certamina meditantes sese per valles abdiderant: hortatusque milites licet numero impares, cupidine tamen pugnandi vehementius irritatos, adgreditur inconsulte Germanos, interque dimicandi exordia ipse concidit omnium primus: cuius interitu erecta barbarorum fiducia, Romanisque ad ducis vindictam accensis, certamen committitur obstinatum, et urgente magnitudinis mole disiecti sunt nostri, occisis paucis et vulneratis.

4 Cum hoc Vadomario, et Gundomado eius fratre, itidem rege, Constantius (ut iam relatum est) firmaverat pacem. Post quae mortuo Gundomado, hunc sibi fore existimans fidum, secretorumque taciturnum exsecutorem et [1]) efficacem, mandabat (si famae solius admittenda est fides) scribebatque, ut tamquam [2]) rupto concordiae pacto, subinde collimitia sibi vicina vexaret: quo Iulianus id metuens,
5 nusquam a tutela discederet Galliarum. Quibus (ut dignum est credere) obtemperans Vadomarius, haec et similia perpetrabat: ad perstringendum fallendumque miris modis ab aetatis primitiis callens, ut postea quoque ducatum per Phoenicen regens
6 ostendit. Sed re ipsa convictus abstinuit. Capto enim a stationariis militibus notario, quem miserat ad Constantium, scrutatoque, si quid portaret, epistola eius reperta est, in qua praeter alia multa id quoque scripserat: *Caesar tuus disciplinam non habet.* Iulianum autem adsidue per litteras dominum et Augustum adpellabat et Deum.

1 IV. Haec ut erant periculosa et dubia, Iulianus in exitiale malum eruptura considerans, in unum omni cogitatione intenta, eum incautum rapere

---

1) Mſ. effacitutem. 2) Mſ. rupto ſane concord.

festinabat, ut securitatem suam provinciarumque locaret in tuto: et iniit consilium tale. Philagrium 2
notarium, Orientis postea Comitem, ad eas miserat partes, cuius prudentiae fidebat olim sibi comperti: eique inter multa, quae pro captu instantium rerum erat acturus, signatam quoque chartulam tradidit, mandavitque, ne aperiret vel recitaret, nisi Vadomario viso cis Rhenum. Perrexit Phila- 3
grius, ut praeceptum est: eoque praesente, et negotiis adstricto diversis, transgressus Vadomarius flumen, ut nihil in profunda metuens pace, nihilque secus gestorum simulans scire, viso praeposito militum ibi degentium, pauca loquutus ex more, ultro semet, ut suspicionis nihil relinqueret abiturus, ad convivium eius venire promisit, ad quod erat etiam Philagrius invitatus. Qui statim ingres- 4
sus, rege conspecto, Imperatoris recordatus est verba, causatusque rem seriam et urgentem, ad diversorium rediit: scriptisque lectis doctus, quid agi conveniret, confestim reversus discubuit inter caeteros. Finitisque epulis Vadomarium fortiter 5
adprehensum, rectori militum arte custodiendum apud signa commisit, textu lecto iussorum, comitibus eius ad sua redire compulsis, super quibus nihil fuerat imperatum. Exhibitus tamen idem rex 6
ad Principis castra, iamque spe veniae omni praeclusa, cum interceptum notarium, et, quae scripserat ad Constantium, comperisset iam publicata, ne convicio quidem tenus compellatus, missus est ad Hispanias. Id enim studio curabatur ingenti, ne Iuliano discedente a Galliis, immanissimus homo provinciarum statum aegre compositum licentius conturbaret.

Hoc casu elatior Iulianus, regis opinione citius 7
intercepti, quem profecturus ad longinqua formidabat, nihil remittentibus curis barbaros adoriri disposuit, quos peremisse Libinonem Comitem in

8 congreſſu cum militibus docuimus paucis. Et ne rumor adventus ſui eos ad remotiora traduceret, ſuperato Rheno noctis alto ſilentio, cum auxiliorum expeditiſſimis globis, nihil metuentes huiusmodi circumvenit: excitatosque hoſtilium fragore armorum, dum gladios circumſpectant et tela, celeriter involavit: et quosdam occidit, orantes alios praedamque offerentes dediticios cepit: reliquis, qui remanſere, pacem precantibus dedit, quietem pollicitis firmam.

1 V. Quae dum mentibus aguntur erectis, coniectans, quantas inteſtinae cladis excitaverat moles, nihilque tam convenire conatibus ſubitis quam celeritatem, ſagaci praevidens mente, profeſſa palam defectione ſe tutiorem fore exiſtimavit: incertusque de militum fide, placata ritu ſecretiore Bellona, claſſico ad concionem exercitu convocato, ſaxeo ſuggeſtu inſiſtens, iamque, ut adparebat, fidentior, haec clarius ſolito diſſerebat.

2 *Iamdudum tacita deliberatione vos aeſtimo, magni* [1] *commilitones, geſtorum excitos amplitudine, hoc opperiri conſilium, ut eventus, qui ſperantur, perpendi poſſint, et praecaveri. Plus enim audire quam loqui militem decet, actibus* [2] *coalitum glorioſis: nec* [3] *alia ſpectatae aequitatis ſentire rectorem, quam* [4] *ea, quae laudari digne* [5] *potuerunt et probari. Ut igitur, quae propoſui abiectis abſolvam, advertite oro benivole, quae ſermone brevi percurram.*

3 *Arbitrio Dei caeleſtis vobis inter ipſa iuventae rudimenta permiſtus, irruptiones Alamannorum adſiduas et Francorum, populandique iugem licentiam fregi: et vigore communi Romanis agminibus, quoties*

1) Mſ. commilitones geſtorum exercitos amp. 2) Mſ. coalitum . . . . . . glorioſis. 3) Vulg. *alium.* 4) *al.* eum qui et laud. 5) Vulg. potuerit.

quoties libet, Rhenum pervium feci: contra rumorum fremitus, gentiumque validarum violentos excurſus ſtando immobilis, virtutis veſtrae nimirum firmamento confiſus. Et haec, laborum, quos ex- 4
hauſimus, Galliae ſpectatrices, poſt funera multa iacturasque recreatae diuturnas et graves, poſteritati per aetatum examina commendabunt. At 5
nunc, cum auctoritate veſtri iudicii, rerumque neceſſitate compulſus, ad auguſtum elatus ſum culmen, Deo vobisque fautoribus, ſi fortuna coeptis adfuerit, altius adfecto maiora: id prae me ferens, quod exercitui, cuius aequitas armorumque inclaruit magnitudo, [6]) domi moderatus viſus ſum et [7]) tranquillus, et in crebritate bellorum contra conſpiratas gentium copias conſideratus et cautus. Ut igitur 6
adverſa praeveniamus mentium ſocietate iunctiſſima, ſequimini viam conſilii mei ſalutarem, ut puto, cum integritas rerum intentioni noſtrae voluntatique reſpondeat: et dum maioribus vacant praeſidiis regiones Illyricae, impraepedito curſu tendentes, Daciarum interim fines extimos occupemus; exinde, quid agi oporteat, bonis ſucceſſibus inſtruendi. At vos [8]) ex more fidentium ducum, iura- 7
mento quaeſo concordiam ſpondete manſuram et fidem, operam mihi [9]) navaturo ſedulam et ſolitam, ne quid agatur inconſultum et ſegne; et producturo, ſi quis exegerit, incorruptam conſcientiam meam, quod nihil voluntate praeter ea, quae in commune conducunt, adgrediar aut tentabo. Illud ſane ob- 8
teſtor et rogo, obſervate, ne impetu gliſcentis ardoris in privatorum damna quisquam veſtrum exſiliat: id cogitans, quod haud ita nos illuſtrarunt hoſtium innumerae ſtrages, ut indemnitas provinciarum et ſalus, exemplis virtutum pervulgatae.

---

6) Mſ. τὸ et deeſt. 7) Mſ. tranquilla et in creb. 8) Mſ. ut quos ex more fid. ſc. Voſque ex more fid. 9) Mſ. minabantur.

9 Hoc ſermone Imperatoris vice alicuius oraculi
comprobato, mota eſt incitatius omnis concio: et
rerum cupida novandarum, [10]) unanimanti conſenſu
voces horrendas immani ſcutorum fragore miſcebat,
magnum elatumque ducem, et, ut experta eſt, for-
tunatum [11]) domatorem gentium adpellans et regum.
10 Iuſſique univerſi in eius nomen iurare ſollemniter,
gladiis cervicibus ſuis admotis ſub exſecrationibus
diris, verbis iuravere conceptis, omnes pro eo ca-
ſus, quoad vitam profuderint, ſi id neceſſitas exe-
gerit, perlaturos: quae ſequuti rectores, omnes-
que principis [12]) proximi fidem ſimili religione fir-
11 marunt. Solus omnium, licet propoſito ſtabili,
audacter tamen praefectus repugnavit Nebridius,
iurisiurandi nexu contra Conſtantium nequaquam
ſe conſtringi poſſe commemorans, cuius beneficiis
12 obligatus erat crebris et multis. Quibus auditis,
cum ſtantes propius milites acriter inflammati eum
adpeterent trucidandum; ad genua ſua prolapſum
Imperator paludamento protexit: indeque reverſus
in regiam cum antegreſſum eum vidiſſet, ſupplicem-
que iacentem orare, ut levandi cauſa timoris ei por-
rigeret dexteram: *Ecquid,* ait, *praecipuum amicis
ſervabitur, ſi tu manum tetigeris meam? Sed hinc
quo libet, abi ſecurus.* Hocque audito, illo in-
13 noxius ad larem ſuum receſſit in Tuſciam. His Iu-
lianus, ut poſcebat negotii magnitudo, praeſtructis,
expertus, quid in rebus tumultuoſis anteverſio va-
leat et praegreſſus, per teſſeram edicto itinere in
Pannonias, caſtris promotis et ſignis, temere ſe for-
tunae commiſit ambiguae.

(A. C. 361.)

1 VI. Replicare nunc convenit tempore, et narra-
re ſummatim, quae (dum aguntur in Galliis ante-

10) *Al.* unanimi. 11) Mſ. dominatorem. 12) Mſ. proximis.

dicta) Conſtantius hiemans Antiochiae, domi militiaeque perfecit. Inter complures alios honore conſpicuos, adoraturi Imperatorem peregre venientem ordinantur etiam ex tribunis inſignibus. Cum igitur a Meſopotamia reverſus Conſtantius hoc exciperetur officio, Amphilochius quidam ex tribuno Paphlago, quem dudum ſub Conſtante militantem diſcordiarum ſeviſſe cauſas inter priores fratres, ſuſpiciones contiguae veritati pulſabant, auſus paullo petulantius ſtare, ut ipſe quoque ad parile obſequium [1]) admittendus, agnitus eſt et prohibitus: ſtrepentibusque multis, et intueri lucem ulterius non debere clamantibus ut perduellem et obſtinatum, Conſtantius circa haec lenior ſolito: *Deſinite*, ait, *urgere hominem, ut exiſtimo ſontem, ſed nondum aperte convictum: et mementote, quod, ſi quid admiſit huiusmodi, ſub obtutibus meis conſcientiae ipſius ſententia punietur, quam latere non poterit:* et ita diſceſſum eſt. Poſtridie ludis Cir- 3
cenſibus idem ex adverſo Imperatoris, ubi conſueverat, ſpectans, repentino clamore ſublato, cum certamen opinatum emitteretur, diffractis cancellis, quibus una cum pluribus incumbebat, cunctis cum eo in vanum excuſſis, laeſisque leviter paucis, interna compage disrupta efflaſſe ſpiritum repertus eſt ſolus: unde Conſtantius futurorum quoque praeſcius exſultabat.

Eodem tempore Fauſtinam nomine ſortitus eſt 4
coniugem, amiſſa iampridem Euſebia, cuius fratres erant Euſebius et Hypatius conſulares, corporis morumque pulcritudine pluribus antiſtante, et in culmine tam celſo humana: cuius favore iuſtiſſimo exemptum periculis, declaratumque Caeſarem retulimus Iulianum.

1) Mſ. admittendus.

5 Habita est iisdem diebus etiam Florentii ratio, [2]) e Galliis novitatis metu digressi, et Anatolio recens mortuo praefecto praetorio per Illyricum, ad eius mittitur locum: cumque Tauro itidem praefecto praetorio per Italiam, amplissimi suscepit insignia magistratus.

6 Parabantur nihilominus externorum atque civilium instrumenta bellorum, et augebatur turmarum equestrium numerus, parique studio supplementa legionibus scripta sunt, indictis per provincias tirociniis: omnisque ordo et professio vexabatur, vestem armaque exhibens et tormenta, aurum quin etiam et argentum; multiplicisque rei cibariae co-
7 pias, et diversa genera iumentorum. Et quia, Persarum rege ob difficultatem hiberni temporis [3]) aegre contruso, reserata caeli temperie validior impetus timebatur, ad Transtigritanos reges et satrapas legati cum muneribus missi sunt amplis, monituri cunctos et hortaturi nostra sentire, et nihil fal-
8 lax tentare vel fraudulentum. Ante omnia tamen Arsaces et Meribanes, Armeniae et Hiberiae reges, cultu ambitioso indumentorum emercabantur et multiformibus donis, damna negotiis Romanis illaturi, si rebus tum etiam dubiis descivissent ad Per-
9 sas. Inter tot urgentia Hermogene defuncto, ad praefecturam promovetur Helpidius, ortus in Paphlagonia, adspectu vilis et lingua, sed simplicioris ingenii, incruentus et mitis: adeo ut cum ei coram innocentem quemdam torquere Constantius praecepisset, aequo animo abrogari sibi potestatem oraret, haecque potioribus aliis ex sententia Principis agenda permitti.

1 VII. Rigore itaque instantium negotiorum anceps Constantius, quid capesseret, ambigebat, diu

---

2) Ms. e Galliis. 3) Ms. e graeco contrusore rata. *Steph.* aegre constructa re cibaria.

multumque anxius, utrum Iulianum peteret et lon-
ginqua, an Parthos repelleret iam transituros, ut
minabantur, Euphratem; haerensque, tandem cum
ducibus communicato ſaepe conſilio in id flexus eſt,
ut finito propiore bello vel certe mollito, nullo
poſt terga relicto, quem formidaret, Illyriis per-
curſis et Italia, ut rebatur, Iulianum inter exordia
ipſa coeptorum tamquam [1]) venaticiam praedam ca-
peret: hoc enim ad leniendum ſuorum metum ſub-
inde praedicabat. Tamen, ne intepeſceret, aut 2
omiſiſſe belli videretur aliud latus, adventus ſui ter-
rorem ubique diſpergens, veritusque, ne Africa
abſente eo perrumperetur, ad omnes caſus, prin-
cipibus opportuna, velut finibus Orientis egreſſus,
per mare notarium miſit Gaudentium, quem ex-
ploratorem actuum Iuliani per Gallias aliquamdiu
fuiſſe praeſtrinximus. Hunc enim obſequio celeri 3
cuncta conſideratione gemina efficere poſſe ſpera-
bat, quod adverſam partem metueret offenſam, et
properabat, nactus hanc opportunitatem, commen-
dari Conſtantio, quem credebat proculdubio fore
victorem: nemo enim omnium tunc ab hac con-
ſtanti ſententia discrepabat. Qui cum eo veniſſet, 4
mandatorum Principis memor, per litteras Cretione
Comite, quid ageretur, edocto, reliquisque recto-
ribus, lecto undique milite fortiore, translatisque
ab utraque Mauritania discurſatoribus expeditis,
Aquitaniae [2]) et Italiae obiecta littora tuebatur ar-
tiſſime. Neque id conſilium fefellit Conſtantium. 5
Eo enim ſuperſtite nullus adverſorum illas tetigit
terras, licet oram Sicilienſem a Lilybaeo protentam
et Pachyno, multitudo ſervabat armata, ſi patuiſ-
ſet facultas, ocius tranſitura.

His pro rerum ratione, ut ſibi prodeſſe exiſti- 6
mabat Conſtantius, aliisque minutis et levioribus

1) *al.* venaticam. 2) Mſ. Haliae.

ordinatis, ducum nuntiis docebatur et litteris, Persarum copias in unum coactas rege [3]) turgido praeeunte, iam prope margines tendere Tigridis, in-
7 certum, quonam erumpere cogitantes. Quibus percitus, ut propius agens futuros possit antevenire conatus, quamprimum hibernis egressus, accito undique equitatu peditumque robore, quo fidebat, per Capessanam Euphrate navali ponte transcurso, Edessam petit uberem commeatibus et munitam: ibi parumper opperiens, dum exploratores aut perfugae motum castrorum hostilium indicarent.

1 VIII. Discedens inter haec Iulianus a Rauracis, peractis, quae docuimus dudum, Sallustium praefectum promotum remisit in Gallias; Germaniano iusso vicem tueri Nebridii: itidemque Nevitae magisterium commisit armorum, [1]) Gumoarium proditorem antiquum timens, quem, cum scutarios [2]) ageret, latenter prodidisse Veteranionem suum principem audiebat; et Iovio quaesturam, cuius in actibus Magnentii meminimus; et Mamertino largitiones curandas: et Dagalaiphum praefecit domesticis, aliosque [3]) plures ex arbitrio suo militibus regendis adposuit, quorum merita norat et fidem.
2 Profecturus itaque per Marcianas silvas, viasque iunctas Histri fluminis ripis, inter subita vehementer incertus id verebatur, ne contemptus ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnan-
3 tem. Quod ne fieret, consilio sollerti praevidit: et agminibus distributis, per itinera Italiae nota quosdam properaturos cum Iovino misit et Iovio; alios per mediterranea [4]) Raetiarum magistro equitum Nevitae commissos, quo diffusi per varia opinionem numeri praeberent immensi, formidineque cuncta complerent. Id enim et Alexander Magnus

---

3) *τὸ turgido* Ms. deest. 1) Ms. Gumaorium. 2) Ms. ageret laetantem. 3) *τὸ plures* in al. deest. 4) Ms, Rhetiorum.

et deinde alii plures, negotio ita poſcente, periti
fecere ductores. Mandabat tamen egreſſis, ut tam- 4
quam hoſte protinus occurſuro ocius graderentur,
ſtationesque nocturnas agerent et vigilias, [5]) ne im-
proviſo invaderentur excurſu.

IX. Quibus ita, ut videbatur, apte diſpoſitis, 1
more, quo tractus perruperat ſaepe barbaricos,
contextis ſucceſſibus fidens, porrectius ire pergebat.
Cumque ad locum veniſſet, unde navigari poſſe 2
didicit flumen, lembis adſcenſis, quos opportune
fors dederat plurimos, per alveum (quantum fieri
potuit) ferebatur occulte: ideo latens, quod tole-
ranter et fortiter nullius cibi indigens mundioris,
ſed paucis contentus et vilibus, oppida forinſecus
[1]) transibat et caſtra: imitatus [2]) egregium illud Cy-
ri veteris dictum, qui, cum delatus ad hoſpitem,
interrogaretur ab eo, quid ad convivium parari de-
beret, panem reſponderat ſolum: ſperare enim
aiebat, prope [3]) rivum ſe cenaturum. Fama vero, 3
quae mille (ut aiunt) linguis rerum miſere exaggerat
fidem, per Illyrios omnes celebrior fundebatur,
Iulianum ſtrata per Gallias multitudine regum et
gentium, numeroſo exercitu et ſucceſſibus tumidum
variis adventare. Quo rumore perculſus praefectus 4
praetorio Taurus, ut hoſtem vitans exterum mature
diſceſſit: vectusque mutatione celeri curſus publi-
ci, tranſitis Alpibus Iuliis, eodem ictu Florentium
itidem praefectum ſecum abduxit. Levibus tamen 5
indiciis ſuper Iuliani motu Lucillianus percitus Co-
mes, qui per illas regiones rem curabat ea tempe-
ſtate caſtrenſem, agensque apud Sirmium, milites
congregans, quos ex ſtationibus propriis acciri ce-
leritatis ratio permittebat, venturo reſiſtere cogi-
tabat. Sed ille ut fax vel incenſus malleolus volu- 6

---

6) Mſ. nemo proviſo ſuo . . . . minuaderentur. 1) Mſ. transi-
bat et catremitatus., 2) *Steph.* Graecum. 3) *τὸ ſe* al. deeſt.

criter ad deſtinata feſtinans, cum veniſſet Bononiam, a Sirmio milliario nono diſparatam et decimo, ſeneſcente luna, ideoque obſcurante noctis maximam partem, e navi exſiluit improviſus: ſtatimque [4]) Dagalaiphum miſit cum expeditis ad Lucillianum vocandum, trahendumque, ſi renitere-
7 tur. Qui tum etiam quieſcens, cum ſtrepitu [5]) excitatus turbulento vidiſſet ignotorum hominum ſe circulo circumſaeptum, concepto negotio, et imperatorii nominis [6]) metu praeſtrictus, praeceptis paruit invitiſſimus: ſequutusque alienum arbitrium magiſter equitum, paullo ante ſuperbus et ferox, iumentoque impoſitus repentino, Principi ut captivus offertur ignobilis, oppreſſam terrore vix colli-
8 gens mentem. Verum cum primitus viſus, adorandae purpurae datam ſibi copiam advertiſſet, recreatus tandem ſuique ſecurus: *Incaute*, inquit, *Imperator, et temere cum paucis alienis partibus te commiſiſti.* Cui amarum Iulianus ſubridens, *Haec verba prudentia ſerva*, inquit, *Conſtantio: maieſtatis enim inſigne non ut conſiliario tibi, ſed, ut deſinas pavere, porrexi.*

1 X. Nihil deinde amoto Lucilliano differendum, nec agendum ſegne ratus, ut erat in rebus trepidis audax et confidentior, civitatem, ut praeſumebat, dediticiam petens, citis paſſibus incedebat: eumque ſuburbanis propinquantem amplis nimiumque protentis, militaris et omnis generis turba cum lumine multo et floribus, [1]) votisque fauſtis, Auguſtum ad-
2 pellans et dominum, duxit in regiam. Ubi eventu laetus et omine, firmata ſpe venturorum, quod ad exemplum urbium matris et populoſae et celebris, per alias quoque civitates ut ſidus ſalutare ſuſciperetur, edito poſtridie curuli certamine cum gaudio

4) Mſ. Dagalaiſum. 5) Mſ. excitatus. 6) Mſ. motu. 1) Mſ. portisque.

plebis, ubi lux excanduit tertia, morarum impatiens percursis aggeribus publicis, Succos (nemine auso resistere) praesidiis occupavit: iisdemque tuendis Nevitam praefecit ut fidum: cuius loci situm ex nunc convenienter ostendam.

Consertae celsorum montium summitates Aemi 3
et Rhodopes, quorum alter ab ipsis Histri marginibus, alter ab Axii fluminis citeriori parte consurgit, in angustias tumidosis collibus [2]) desinentes, Illyrios interscindunt et Thracas, hinc vicinae mediterraneis Dacis et Serdicae, inde Thracias despectantes et Philippopolim, civitates amplas et nobiles: et ([3]) tamquam Natura in ditionem Romanam redigendas nationes circumsitas praenoscente) ita figuratae consulto, inter artos colles quondam hiantes obscurius, ad magnitudinem splendoremque postea rebus elatis patefactae sunt et carpentis: aditibusque aliquoties clausis magnorum ducum populorumque repulere conatus. Et pars, quae Illyricum spectat mollius edita, 4
velut incauta subinde superatur. Latus vero e regione oppositum Thraciis, prona humilitate deruptum, hincque et inde fragosis tramitibus impeditum, difficile scanditur etiam nullo vetante. Sub hac altitudine aggerum utrobique spatiosa camporum planities iacet, superior adusque Iulias Alpes extenta, inferior ita resupina et panda, ut nullis habitetur obstaculis adusque fretum et Propontidem.

His, ut in re tali tamque urgenti, compositis, 5
magistro equitum illic relicto, imperator revertitur Naessum copiosum oppidum, quo [4]) impraepedite cuncta disponeret suis utilitatibus profutura. Ubi 6
Victorem apud Sirmium visum scriptorem historicum, exindeque venire praeceptum, Pannoniae secundae consularem praefecit, et honoravit aenea

---

2) MS. desinenter. 3) τὸ *Natura* in MS. deest. 4) MS. praepedite.

statua, virum sobrietatis gratia [5]) aemulandum,
7 multo post Urbi praefectum. Iamque altius se extollens, et numquam credens ad concordiam provocare posse Constantium, orationem acrem et invectivam, probra quaedam in eum explanantem et vitia, scripserat ad senatum. Quae cum Tertullo administrante adhuc praefecturam recitarentur in curia, eminuit nobilitatis cum speciosa fiducia benignitas grata. Exclamatum est enim, in unum cunctorum sententia congruente, AUCTORI TUO REVERENTIAM ROGAMUS.

8 Tunc et memoriam Constantini, ut novatoris turbatorisque priscarum legum et moris antiquitus recepti, vexavit, eum aperte incusans, quod barbaros omnium primus adusque fasces auxerat et trabeas consulares: insulse nimirum et leviter: qui, cum vitare deberet id, quod infestius obiurgavit, brevi postea [6]) Mamertino in consulatu iunxit Nevitam, nec splendore, nec usu, nec gloria horum [7]) similem, quibus magistratum amplissimum detulerat Constantinus: contra inconsummatum et subagrestem, et quod minus erat ferendum, celsa in potestate crudelem.

1 XI. Haec et talia cogitanti, sollicitoque super maximis rebus et seriis, nuntius metuendus intimatur et insperatus, ausa indicans quorumdam immania, impeditura cursus eius ardentes, ni vigilanter haec quoque, antequam adulescerent, hebetasset:
2 quae breviter exponentur. Duas legiones Constantiacas, addita una sagittariorum cohorte, quas invenerat apud Sirmium, ut suspectae adhuc fidei per speciem necessitatum urgentium misit in Gallias: quae pigrius motae, spatiaque itinerum longa et

---

5) Ms. mutilandum. 6) Ms. Mamertinum in Consulatu inuxit nec vittam nec splend. *Steph.* Mamertino Consulatum iniunxit nec vita splend. 7) in Ms. *τὸ cuiusquam* deest. *Steph.* cuiusquam simili.

Germanos hoſtes truces et adſiduos formidantes,
novare quaedam moliebantur, auctore et incitatore
Nigrino, equitum turmae tribuno, in Meſopotamia
genito: reque digeſta per ſecreta colloquia, et alto
roborata ſilentio, cum Aquileiam perveniſſent, ur-
bem ſitu et opibus murisque circumdatam validis,
eam hoſtiliter repente clauſere, iuvante indigena
plebe tumultus horrorem; cui Conſtantii nomen
erat tum etiam [6]) amicum. Et obſeratis aditibus, 3
turribusque armatis et propugnaculis, futurae con-
certationi praeparabant utilia, interim ſoluti et li-
beri: hocque facinore ita audaci, ad favendum
Conſtantii partibus ut ſuperſtitis, Italicos incolas
excitabant.

XII. Quibus Iulianus acceptis, agens tunc apud 1
Naeſſum, nihil a tergo timens adverſum, legens-
que et audiens hanc civitatem circumſeſſam quidem
aliquoties, numquam tamen exciſam aut deditam,
impenſiore ſtudio ſibi ſociare, vel fraude, vel di-
verſis adulationum generibus, antequam maius orire-
tur aliquid, properabat. Ideoque Iovinum magi- 2
ſtrum equitum venientem per Alpes, Noricosque
ingreſſum, ad id, quod exarſerat, quoquo modo cor-
rigendum redire citius [1]) imperavit. Et, ne quid
deeſſet, milites omnes qui comitatum ſequebantur
aut ſigna, retineri iuſſit per idem oppidum trans-
euntes, pro viribus laturos auxilium.

Hisque diſpoſitis, ipſe haud diu poſtea cognita 3
morte Conſtantii, discurſis Thraciis, Conſtantino-
polim introiit: ac ſaepe doctus, lentius fore id obſi-
dium, quam verendum, Immone cum Comitibus
aliis ad hoc deſtinato, removit exinde [2]) Iovi-
num, alia, quae potiores flagitabant neceſſitates,
acturum.

---

6) Mſ. initium. 1) *Steph.* imperabat. 2) *al.* Iovium.

4 Ordine itaque ſcutorum gemino Aquileia circum-
ſaepta, concinentibus ſententiis ducum, conveniens
viſum eſt ad deditionem allicere defenſores mina-
cium blandorumque varietate ſermonum: et multis
ultro citroque dictitatis, in immenſum obſtinatione
5 gliſcente, ex colloquio re infecta diſceditur. Et
quia nihil praeter pugnam iam ſpectabatur, curatis
utrobique cibis ſomnoque corporibus, aurora iam
ſurgente, concrepante ſonitu buccinorum, partes
accenſae in clades mutuas, [3]) ferocientes magis
quam conſultius, elatis clamoribus ferebantur.
6 Pluteos igitur praeferentes oppugnatores, cratesque
denſius textas, ſenſim incedentes et caute, muro-
rum ima ſuffodere ferramentorum multitudine cona-
bantur: [4]) factas plerique [5]) vehentes ad menſuram
moenium ſcalas, iamque parietibus paene contigui,
pars lapidibus volutis in pronum colliſi, pars con-
fixi ſtridentibus iaculis, retroque gradientes aver-
terunt ſecum omnes alios, metu ſimilium a propo-
7 ſito pugnandi retortos. Hoc primo congreſſu ere-
cti in audaciam clauſi, adſumpta fiducia meliorum
parvi ducebant reſtantia: mentibusque fundatis, et
compoſitis per opportuna tormentis, indefeſſo la-
bore vigilias et caetera ſubſidia ſecuritatis imple-
8 bant. Contra munitores, licet pavore diſcriminum
auxii, pudore tamen, ne ſecordes viderentur et
ſegnes, ubi parum vis procedebat Marte aperto ten-
tata, ad inſtrumenta obſidionalium artium tranſtu-
lerunt. Et quia nec arietibus admovendis, [6]) nec ad
intentandas machinas, vel ut poſſint forari cuniculi,
inveniebatur [7]) usquam habilis locus, disparatione
brevi civitatem [8]) Natiſone amni praeterlabente,
commentum excogitatum eſt cum veteribus admi-

3) Mſ. et *Steph.* ferocientes. 4) Mſ. natas. 5) Mſ. ementes. 6) *al.* nec intendendis machinis. 7) *Steph.* quid habile. 8) Mſ. Teſioni.

randum. Conſtructas veloci ſtudio ligneas turres, 9
propugnaculis hoſtium celſiores, impoſuere trigemi-
nis navibus 9) valde ſibi connexis: quibus inſiſtentes
armati, uno parique ardore prohibitores diſpellere
collatis ex propinquo viribus nitebantur: ſubterque
expediti velites a turrium cavernis egreſſi, iniectis
ponticulis, quos ante compaginarant, transgredi fe-
ſtinarunt indiviſo negotio: ut, dum viciſſim miſſili-
bus ſe petunt et ſaxis utrimqueſecus alte locati, hi,
qui tranſiere per pontes, nullo interpellante aedifi-
cii parte convulſa, aditus in 10) penetralia refera-
rent. Iterum ſumma coepti prudentis aliorſum eva- 10
ſit. Cum enim adventarent iam turres, contortis
malleolis madentibus pice, arundine quinetiam,
ſarmentis ac vario fomite flammarum inceſſebantur.
Quae quoniam incendio celeri, ponderibusque tre-
pide ſuperſtantium inclinatae prociderunt in flumen,
armatorum aliqui per earum faſtigia interibant, emi-
nus confixi tormentis. Inter quae deſtituti pedites 11
poſt navalium ſociorum occaſum, obtriti ſunt ſaxis
immanibus, praeter paucos, quos morti 11) ſcilicet
per impedita ſuffugia velocitas exemerat pedum.
Ad ultimum certamine 12) protracto in veſperam,
datoque ſigno 13) in receptum ex more, ambo di-
greſſi diei reſiduum animis egere diſparibus. Mu- 12
nitorum enim maerores, funera lugentium propria,
prohibitores ſpe iam ſuperandi 14) firmabant, licet
ipſi quoque paucos gemebant 15) amiſſos. Propera-
batur tamen nihilominus: et quantum recreandis vi-
ribus quiete et cibo ſatis fuit, tributo per noctis in-
tegrae ſpatium, reparatur lucis exordio proelium in-
citamento tubarum. Et quidam elatis ſuper ca- 13
pita ſcutis, ut pugnaturi levius, alii vehentes hu-

9) Mſ. valde. 10) Mſ. penetralia . . . . referarent. 11) *al.* licet. 12) *al.* producto. 13) *al.* receptui. 14) Mſ. flammab. 15) Mſ. amicos.

moris ut antea scalas, ferventique impetu procurrentes, pectora multiformium telorum ictibus exponebant. Alii [16]) ferratas portarum obices effringendas adorti, ultro ignibus petebantur, vel saxis muralibus oppetebant. Quidam fossas fidentius transire conati, repentinis eorum adsultibus, qui erumpebant clanculo per posticas, [17]) ruebant incaute, aut saucii discedebant. Recursus enim ad moenia tutior, vallumque antemuranum, cespitibus fultum, insidiantes ab omni discrimine defendebat.

14 Et quamquam prohibitores [18]) duritia bellorumque artibus [19]) antistarent, quibus nihil praeter moenium superarat adiumentum: collectus tamen ex potioribus numeris miles diuturnas ferre nequiens moras, suburbana omnia circumibat, diligenter inquirens, qua vi vel machinis posset patefactam irrumpere civitatem.

15 Quod ubi patrare non poterat magnitudine vetante difficultatum, obsideri remissius coepta est: et excubiis stationibusque relictis praesidiarii milites vastantes agros propinquos, omnibus congruentibus abundabant, raptorum pleraque [20]) concorporalibus suis impertientes. Unde largiore admodum potu saginisque distenti marcebant.

16 His relatione Immonis consortiumque cognitis, Iulianus Constantinopoli etiam tum hibernans, sollerti remedio turbatis consuluit rebus: moxque Agilonem magistrum peditum ea tempestate probe cognitum miserat, ut viso honoratissimo viro, compertaque per eum morte Constantii, solveretur obsidium.

17 Inter quae ne cessaret [21]) Aquileiae oppugnatio, cum in reliquis opera consumeretur incassum, placuit resistentes acriter ad deditionem siti compelli.

---

16) Ms. ferratas portarum obices effringendas. 17) Ms. ruebant. 18) Ms. turicitia. 19) Ms. antis . . . . iant, quibus. 20) *al.* contubernalibus. Ms. cum corporalibus. 21) Ms. Aquileiae . . . . cum.

Et ubi aquarum ductibus interſectis nihilominus celſiore fiducia repugnarent, flumen laboribus avertitur magnis; quod itidem fruſtra eſt factum. Attenuatis enim avidioribus bibendi ſubſidiis, hi, quos temeritas clauſerat, contenti putealibus aquis parce vixerunt.

Quae dum agitantur caſibus antedictis, ſuperve- 18
nit, ut praeceptum eſt, Agilo, ſcutorumque denſita-
te contectus, prope fidenter acceſſit: multaque lo-
quutus et vera, quibus Conſtantii obitum, firma-
tumque Iuliani docebat imperium, non ſine convi-
ciis computabatur ut fallax. Nec ei quisquam cre-
didit geſta narranti, antequam pacta ſalute ſuſce-
ptus ad pugnaculum ſolus, fide religioſius reddita,
ea, quae docuerat, replicaret. His auditis, ex diu- 19
turno angore portis recluſis omnes effuſi, ſuſcepere
laeti pacificum ducem: ſeque purgantes, Nigrinum
totius furoris auctorem, paucosque alios obtule-
runt, eorum ſupplicio laeſae crimina maieſtatis et
urbis aerumnas expiari poſcentes. Paucis denique 20
poſt diebus exploratius ſpectato negotio, Mamertino
tum iudicante praefecto praetorio, Nigrinus ut acer-
rimus belli inſtinctor exuſtus eſt vivus. Romulus
vero poſt eum et Saboſtius curiales, convicti [22] ſine
reſpectu periculi ſtudia ſeviſſe discordiarum, poe-
nali conſumpti ſunt ferro: [23] reſidui omnes abierunt
innoxii, quos in certaminum rabiem neceſſitas ege-
rat, non voluntas. Id enim aequitate penſata ſta-
tuerat placabilis Imperator et clemens. Et haec qui-
dem poſtea geſta ſunt.

Iulianus vero agens etiam tum apud Naeſſum, 21
curis altioribus ſtringebatur, multa utrimque perti-
meſcens: formidabat enim, ne clauſorum militum
apud Aquileiam repentino adſultu obſeratis angu-

---

22) Mſ. ſine re . . . . ut periculi in ſtudia. 23) Mſ. reſidui . . . . nes abier.

ſtiis Alpium Iuliarum, provincias et adminicula per-
22 deret; quae exinde ſperabat indies. Itidemque
opes Orientis magnopere verebatur, audiens, diſper-
ſum per Thracias militem contra vim ſubitam cito
coactum adventare Succorum confinia, Comite Mar-
ciano ducente. Sed tamen congrua inſtantium ſol-
licitudinum moli ipſe quoque agitans, efficaciter Illy-
ricum contrahebat exercitum, pulvere coalitum
Martio, promptumque in certaminibus bellicoſo
23 iungi rectori. Nec privatorum utilitates, in tem-
pore adflagranti deſpiciens, litesque audiens con-
troverſas, maxime municipalium ordinum, ad quo-
rum favorem propenſior, iniuſte plures muneribus
24 publicis adnectebat. Ibi Symmachum repertum et
Maximum ſenatores conſpicuos, a nobilitate lega-
tos ad Conſtantium miſſos, exinde reverſos honori-
fice vidit: et potiore poſthabito, in locum Tertulli
Maximum urbi praefecit aeternae, ad Rufini Vulca-
tii gratiam, cuius ſororis eum filium norat. Hoc
adminiſtrante alimentaria res abundavit, et quere-
25 lae plebis excitari crebro ſolitae ceſſaverunt. Tunc,
ut ſecuritatem trepidis rebus adferret, et obedien-
tium nutriret fiduciam, [24]) Mamertinum praefectum
praetorio per Illyricum deſignavit conſulem, et Ne-
vitam: qui nuper, ut primum augendae barbari-
cae vilitatis auctorem, immoderate notaverat Con-
ſtantinum.

1 XIII. His ac talibus [1]) inter ſpem metumque
nova negotia commovente, Conſtantius apud Edeſ-
ſam exploratorum relationibus variis anxius, in ra-
tiones [2]) diducebatur ancipites, nunc ad concurſa-
torias pugnas militem ſtruens: nunc, ſi copia pa-
tuiſſet, obſidione gemina Bezabden adgreſſurus:
con-

---

24) Mſ. Mamertinum promertinum Praef. Vr. Mamertinum Promotum Praefect. 1) haec Mſ. deſunt. 2) *al.* ducebatur.

consultans prudenter, ne mox partes petiturus Arctoas, improtectum Mesopotamiae relinqueret latus.
Verum consiliorum ambiguum retinebant multiplices morae, tardante trans Tigridem rege, dum 2
3) moveri permitterent sacra. Nam si permeato flumine nullum, qui resisteret, invenisset, absque difficultate 4) penetrarat Euphraten: alioquin ad civilia bella custodiens militem, timebat eum periculis obiectare circummuranis, firmitatem moenium munimenti defensorumque alacritatem expertus.

Ne quiesceret tamen, neve condemnaretur iner- 3
tiae, Arbetionem et Agilonem, pedestris equestrisque militiae magistros, cum agminibus maximis properare coegit: non ut lacesserent Persas in proelia, sed praetenturis iuncturos citeriores Tigridis ripas, et speculaturos, quonam 5) rex erumperet violentus. Addebatque monendo saepius et scribendo, ut, simul atque multitudo transire coepisset hostilis, referrent citius pedem. Dumque conlimitia iussa custo- 4
diunt duces, et occulta fallacissimae gentis observantur, agens ipse cum parte validiori exercitus curabat urgentia, velut pugnaturus, oppidaque tuebatur excursu. Speculatores vero et transfugae subinde venientes repugnantia prodebant: ideo futurorum incerti, quod apud Persas nemo consiliorum est conscius, praeter optimates taciturnos et fidos, apud quos Silentii quoque colitur numen.
Accersebatur autem a memoratis ducibus Impera- 5
tor adsidue, orantibus ferri sibi suppetias. Testabantur enim, se non nisi coactis in unum viribus cunctis posse impetum regis ardentissimi sustinere.

Quae dum aguntur ita sollicite, nuntii percre- 6
buere [certissimi]: quorum clara fide compertum est, Iulianum Italiam et Illyricum cursu celebri

3) *al.* movere permitteret. 4) *al.* penetraret. 5) τὸ *eorum* Mſ. deest.

praetergressum, claustra interim occupasse Succorum: accita undique praestolantem auxilia, ut mul-
7 titudine stipatus armorum pervaderet Thracias. Quo cognito, maerore offusus Constantius, solatio uno sustentabatur, quod intestinos semper superaverit motus: re tamen magnam ei difficultatem ad capessendum consilium adferente, id elegit potissimum, ut vehiculis publicis impositum paullatim praemitteret militem, imminenti casus atrocitati velocius oc-
8 cursurum. Omniumque consensu adprobata sententia, pergebant, ut praeceptum est, expediti. Eique haec disponenti luce postera nuntiatur, regem cum omni manu, quam duxerat, ad propria revertisse, auspiciis dirimentibus: lenitoque metu, revocatis omnibus, praeter eos, quos consuetudo praesidio Mesopotamiae destinarat, [6]) reversus est Hierapolim.

9 Summa itaque coeptorum quorsum evaderet, ambigens, cum in unum exercitus convenisset, omnes centurias, et manipulos, et cohortes in concionem vocavit concinentibus tubis: oppletoque multitudinis campo, ut eam ad firmanda promptius adigeret imperanda, tribunali celso sistens, stipatoque solito densius, haec prosequutus est ad serenitatis speciem et fiduciae vultu formato.

10 *Sollicitus semper, ne quid re levi vel verbo committam inculpatae parum congruens honestati, utque cautus navigandi magister, clavos pro fluctuum* [7]) *motibus erigens vel inclinans, compellor nunc apud vos, amantissimi viri, confiteri meos errores, quin potius (si dici liceat verum) humanitatem, quam credidi negotiis communibus profuturam. Proinde, ut facilius sciri possit, quae sit huius concilii convocandi materia, accipite quaeso aequis auribus et secundis.*

---

6) Ms. reversus est .... cappolim ..... summa itaque. 7) *al.* motu.

Gallum patruelem meum, tempore, quo con- 11
fundendis rebus pertinaciter Magnentius inhaere-
bat, quem obruere veſtrae virtutes, poteſtate Cae-
ſaris ſublimatum ad Orientis praeſidium miſi: qui,
cum a iuſtitia per multa viſu relatuque nefaria de-
feciſſet, arbitrio punitus eſt legum. Atque utinam 12
hoc contenta eſſet invidia, turbarum acerrima con-
citatrix! et angebat nos una ſed ſecura doloris prae-
teriti recordatio. At nunc aliud accidit, auſim di-
cere, praeteritis maeſtius, quod per fortitudinem
vobis ingenitam adiumenta caeleſtia coercebunt.
Iulianus, quem, dum circumfrementes Illyricum 13
nationes exteras oppugnatis, tuendis praefecimus
Galliis, levium confidentia proeliorum, quae cum
Germanis geſſit ſemiermibus, ut vecors elatus, ad-
ſcitis in ſocietatem ſuperbam auxiliaribus paucis,
feritate ſpeque poſtrema ad pernicioſam audaciam
promptis, in noxam publicam conſpiravit, aequi-
tate calcata, parente nutriceque orbis Romani:
quam tumentes ſpiritus tamquam [8]) favillas eſſe fa-
cturam deinde, ut ſceleſtorum ultricem, et ipſe ex-
pertus, et docente antiquitate facile credo.

Quid igitur ſupereſt, niſi ut turbinibus excitis oc- 14
curramus? ſubcreſcentis rabiem belli, antequam
pubeſcat validius, celeritatis remediis oppreſſuri.
Nec enim dubium, favore numinis ſummi praeſen-
te, cuius perenni ſuffragio damnantur ingrati, fer-
rum impie praeparatum ad eorum interitum eſſe
vertendum, qui non laceſſiti, ſed aucti beneficiis
pluribus, ad inſontium pericula ſurrexerunt. Ut 15
enim mea mens auguratur, iuſtitiaque rectis conſi-
liis adfutura promittit, ſpondeo, quod, ſi ventum
fuerit comminus, ita pavore torpeſcent, ut nec ocu-

R 2

8) Mſ. favillas efacturamque.

lorum vestrorum vibratae lucis ardorem, nec barritus sonum perferant primum.

16 Omnes post haec dicta in sententiam suam, hastasque vibrantes irati, post multa, quae benivole responderant, petebant se duci protinus in rebellem. Qua gratia in laetitiam Imperator versus ex metu, concione mox absoluta, Arbetionem ante alios faustum ad intestina bella sedanda ex anteactis iam sciens, iter suum praeire cum lanceariis et Mattiariis, et catervis expeditorum praecepit, et cum Laetis itidem Gomoarium, venturis in Succorum angustias opponendum, ea re aliis antelatum, quod ut contemptus in Galliis, erat Iuliano infestus.

1 XIV. In hoc rerum adversarum tumultu haerens eius fortuna iam et subsistens, adventare casum vitae difficilem, modo non loquentibus signis aperte monstrabat. Namque et nocturnis [1]) imaginibus terrebatur, et nondum penitus mersus in somnum, umbram viderat patris obtulisse pulcrum infantem: eumque susceptum et locatum in gremio suo, excussam sibi proiecisse longius sphaeram, quam ipse dextera manu gestabat. Id autem permutationem temporum indicabat, licet interpretantes placentia

2 responderent. Post haec confessus est [2]) iunctioribus proximis, quod tamquam desolatus secretum aliquid videre desierit, quod interdum adfuisse sibi squalidius existimabat: et putabatur Genius quidam tutelae salutis adpositus eum reliquisse, mundo ci-

3 tius digressurum. Ferunt enim theologi, in lucem editis hominibus cunctis, salva firmitate fatali, huiusmodi quaedam velut actus rectura numina sociari, admodum tamen paucissimis visa, quos multipli-

4 ces auxere virtutes. Idque et oracula et auctores docuere praeclari: inter quos est etiam Menander comicus, apud quem hi senarii duo leguntur:

---

1) Mſ. temporibus. 2) *al.* convictoribus.

[3]) Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ συμπαρίσταται
Εὐθὺς γενομένῳ, μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

[4]) Itidem ex ſempiternis Homeri carminibus intelligi 5 datur, non deos caeleſtes cum viris fortibus colloquutos, nec adfuiſſe pugnantibus vel iuviſſe, ſed familiares genios cum iisdem verſatos, quorum [5]) adminiculis freti praecipuis Pythagoras enituiſſe dicitur et Socrates, Numaque Pompilius, et ſuperior Scipio: et ut quidam exiſtimant, Marius, et Octavianus, cui Auguſti vocabulum delatum eſt primo: Hermesque Termaximus, et Tyaneus Apollonius, atque Plotinus, auſus quaedam ſuper hac re diſſerere myſtica, alteque monſtrare, quibus primordiis hi genii animis connexi mortalium, eas tamquam gremiis ſuis ſusceptas tuentur, quoad licitum eſt, docentque maiora, ſi ſenſerint puras, et a colluvione peccandi immaculata corporis ſocietate discretas.

XV. Ingreſſus itaque Antiochiam feſtinando 1 Conſtantius, ad motum certaminum civilium, ut ſolebat, avide ſurrecturus, paratis omnibus exire properabat immodice, renitentibus plurimis murmure tenus: nec enim diſſuadere palam audebat quisquam vel vetare. Autumno iam ſeneſcente 2 profectus, cum ad ſuburbanum veniſſet disiunctum exinde tertio lapide, Hippocephalum nomine, lucente iam die cadaver hominis interfecti dextra iacens capite avulſo conſpexit, contra occiduum latus extenſum: territusque omine, finem parantibus fatis deſtinatius ipſe tendebat: venitque Tarſum, ubi leviore febri contactus, ratusque itinerario motu imminutae valetudinis excuti poſſe discrimen, petiit per vias difficiles [1]) Mopſucrenas, Ciliciae ulti-

3) *al.* ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γενομένῳ ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου. 4) Mſ. inde . . . . ſentit. 5) τὸ *freti* in Mſ. deeſt. 1) *al.* Mopſueſtiam.

mam hinc pergentibus ſtationem, ſub Tauri montis radicibus poſitam: egredique ſequuto die conatus, invalente morbi gravitate detentus eſt: paullatimque urente calore nimio venas, ut ne tangi quidem corpus eius poſſet in modum foculi fervens, cum uſus deficeret medelarum, ultimum ſpirans deflebat exitium: mentisque ſenſu tum etiam integro, ſucceſſorem ſuae poteſtatis ſtatuiſſe dicitur Iulianum.
3 Deinde anhelitu iam pulſatus letali conticuit: diuque cum anima colluctatus iam diſceſſura, abiit e vita III. Non. Octobrium, imperii vitaeque anno quadrageſimo et menſibus paucis.

4 Poſt quae, ſupremis cum gemitu conclamatis, excitisque lamentis et luctu: deliberabant locum obtinentes in aula regia primum, quid agerent, quidve moliri deberent: paucisque occulte ſuper eligendo Imperatore tentatis, incitante, ut ferebatur, Euſebio, quem noxarum conſcientia ſtimulabat, cum novandis rebus imminens obſiſteret Iulianus; mittuntur ad eum Theolaiphus et Aligildus, tunc Comites, mortem indicantes propinqui, et oraturi, ut mora omni depulſa ad obtinendum obtemperare ſibi pa-
5 ratum tenderet Orientem. Fama tamen rumorque loquebatur [2]) incertus, Conſtantium voluntatem ordinaſſe poſtremam: in qua Iulianum, ut praediximus, ſcripſit heredem: et iis quos diligebat,
6 fideicommiſſa detulit et legata. Uxorem autem praegnantem reliquit, unde edita poſthuma, eiusque nomine adpellata, cum adoleviſſet, matrimonii iure copulata eſt Gratiano.

1 XVI. Bonorum igitur vitiorumque eius differentia vere ſervata, praecipua prima conveniet expediri. Imperatoriae auctoritatis cothurnum ubique cuſtodiens, popularitatem elato animo contemnebat et magno: erga tribuendas celſiores dignita-

---

2) *al.* interim.

tes impendio parcus: nihil circa administrationum augmenta praeter pauca novari perpessus: numquam erigens [1]) cornua Militarium. Nec sub eo 2
dux quisquam cum clarissimatu provectus est. Erant enim, ut nos quoque meminimus, Perfectissimi: nec occurrebat magistro equitum provinciae rector, nec contingi ab eo civile negotium permittebat. Sed cunctae castrenses et ordinariae potestates, ut honorum omnium apicem, priscae reverentiae more praefectos semper suspexere praetorio.
In conservando milite nimium cautus: examinator 3
meritorum nonnumquam [2]) subscruposus, palatinas dignitates velut ex quodam tribuens perpendiculo: et sub eo nemo celsum aliquid acturus in regia, repentinus adhibitus est vel incognitus: sed qui post decennium officiorum magisterium, vel largitiones, vel simile quidquam esset recturus, apertissime noscebatur. Valdeque parum contigerat, ut Militarium aliquis ad civilia regenda transiret: contraque non nisi pulvere bellico indurati praeficiebantur armatis. Doctrinarum diligens adfectator: sed 4
cum a rhetorica per ingenium desereretur [3]) obtunsum, ad versificandum transgressus, nihil operae pretium fecit. In vita parca et sobria, edendi po- 5
tandique moderatione valetudinem ita retinuit firmam, ut raros colligeret morbos, sed eos non procul a vitae periculis: id enim evenire corporibus a lascivia demotis et luxu, diuturna experimenta et probationes medendi monstrarunt. Somno con- 6
tentus exiguo, cum id posceret tempus et ratio: perque spatia vitae longissima impendio castus, ut nec mare ministro saltem suspicione tenus posset redargui; quod crimen, etiamsi non invenit malignitas, fingit in summarum licentia potestatum.

---

1) Mſ. cornua militarium. 2) Mſ. suscruposis. 3) Mſ. obtunsum.

7 Equitandi et iaculandi, maximeque perite dirigendi sagittas, artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus. Quod autem nec tersisse umquam nares in publico, nec spuisse, nec transtulisse in partem alterutram vultum aliquando visus est, nec pomorum quidquam, quoad vixerat, gustaverit, ut dicta saepius [4]) praetermitto.

8 Dinumeratis carptim bonis, quae scire potuimus, nunc ad explananda eius vitia veniamus. Cum esset in negotiis aliis principibus mediis comparandus, si adfectatae dominationis ansam quamdam falsam reperisset aut levem, hanc sine fine scrutando, fasque eodem loco ducens et nefas, Caligulae, et Domitiani, et Commodi immanitatem facile superabat: quorum aemulatus saevitiam inter imperandi exordia, cunctos sanguine et genere
9 se contingentes turpiter interemit. Addebatur miserorum aerumnis, qui rei maiestatis imminutae vel laesae deferebantur, acerbitas eius et iracundae suspiciones, in huiusmodi cuncta distentae. Et si quid tale increpuisset, in quaestiones acrius exsurgens quam civiliter, spectatores adponebat his litibus truces: mortemque longius in puniendis quibusdam, si natura permitteret, conabatur extendi: in huiusmodi controversiarum partibus etiam Gal-
10 lieno ferocior. Ille enim perduellionum crebris verisque adpetitus insidiis, Aureoli, et Posthumi, et Ingenui, et Valentis cognomento Thessalonici, aliorumque plurium, mortem factura crimina aliquoties lenius vindicabat: hic etiam facta vel dubia adigebat videri certissima [5]) vi nimia tormentorum.
11 Iustumque in eiusmodi titulis capitaliter oderat, cum maxime id ageret, ut iustus existimaretur et clemens. Et tamquam ex arida silva volantes scin-

---

4) Hic in MS. quaedam transposita sunt, quae rectius in vulgatis libb. leguntur. 5) MS. vinea tormenta. *al.* vi torment.

tillae, flatu leni ventorum adusque discrimina vicorum agrestium incohibili cursu perveniunt, ita ille quoque ex minimis caussis malorum congeries excitabat, Marci illius dissimilis Principis verecundi, qui, cum ad imperiale culmen in Syria Cassius surrexisset, epistolarum fascem ab eo ad conscios missum, perlatore capto sibi oblatum, illico signatum exuri praecepit, agens adhuc in Illyrico, ne insidiatoribus cognitis, invitus quosdam habere posset offensos.
12 Utque recte sentientes quidam arbitrabantur, virtutis erat potius indicium magnae, imperio eumdem [6]) Constantium sine cruore cessisse, quam vindicasse tam inclementer.
13 Ut Tullius quoque docet, crudelitatis increpans Caesarem in quadam ad Nepotem epistola: *Neque enim quidquam aliud est felicitas*, inquit, *nisi honestarum rerum prosperitas.* Vel ut alio modo definiam: *Felicitas est fortuna adiutrix consiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest. Ergo in perditis impiisque consiliis, quibus Caesar usus erat, nulla potuit esse felicitas. Feliciorque meo iudicio Camillus exsulans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi (id quod cupierat) regnare potuisset.*
14 Id Ephesius quoque Heraclitus adserens monet, et ab inertibus et ignavis, eventus variante fortuna, superatos aliquoties viros fuisse praestantes: illud vero eminere inter praecipuas laudes, cum potestas in gradu, velut sub iugum missa nocendi saeviendique cupiditate et irascendi, in arce victoris animi tropaeum erexit gloriosum.

15 Ut autem in externis bellis hic Princeps fuit saucius et adflictus: ita prospere succedentibus pugnis civilibus tumidus, et intestinis ulceribus rei publicae sanie perfusus horrenda: quo pravo pro-

6) *al.* conotantium.

poſito magis quam recto vel uſitato, triumphales arcus ex clade provinciarum ſumptibus magnis erexit in Galliis et Pannoniis, titulis geſtorum adfixis . . . . ſe, quoad ſtare poterunt, monumenta
16 lecturis. Uxoribus, ac ſpadonum gracilentis vocibus, et palatinis quibusdam nimium quantum addictus, ad ſingula eius verba plaudentibus, et, quid ille aiat vel neget, ut adſentiri poſſint, obſervantibus.

17 Augebat etiam amaritudinem temporum flagitatorum rapacitas inexpleta, plus odiorum ei quam pecuniae conferentium. Hocque multis intolerantius videbatur, quod nec cauſam aliquando audivit, nec provinciarum indemnitati proſpexit, cum multiplicatis tributis et vectigalibus vexarentur. Eratque ſuper his adimere facilis, quae donabat.

18 Chriſtianam religionem abſolutam et ſimplicem anili ſuperſtitione confundens: in qua ſcrutanda perplexius, quam componenda gravius, excitavit diſcidia plurima; quae progreſſa fuſius aluit concertatione verborum: ut catervis antiſtitum iumentis publicis ultro citroque discurrentibus per ſynodos, quas adpellant, dum ritum omnem ad ſuum trahere conantur arbitrium, rei vehiculariae ſuccideret nervos.

19 Figura tali ſituque membrorum: ſubniger, luce oculorum edita, cernensque acutum, molli capillo, raſis adſidue genis lucentibus ad decorem, adusque pubem ab ipſis colli confiniis longior, breviſſimis cruribus et incurvis: unde ſaltu valebat et curſu.

20 Pollinctum igitur corpus defuncti, conditumque in loculis, Iovianus etiam tum protector domeſticus, cum regia proſequi pompa Conſtantinopolim usque iuſſus eſt, prope neceſſitudines eius
21 humandum. Eique vehiculo inſidenti quod portabat reliquias, ut principibus ſolet, annonae mili-

taris offerebantur indicia, ut ipsi nominant, [7]) proba, et animalia publica monstrabantur, et ex usu crebrescebant occursus: quae et alia horum similia, eidem Ioviano imperium quidem, [8]) sed et cassum et umbratile ut ministro rerum funebrium portendebant.

---

7) Ms. probam. 8) Ms. sed et cassum.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXII.

Iulianus A. metu Constantii A. subsistit in Dacia, et clam haruspices ac augures consulit. C. I. *Iulianus cognita morte Constantii transcurrit Thracias, et Constantinopolim pacatam intrat, totumque imperium Rom. citra pugnam recipit.* II. *Constantiani quidam, pars iure, pars iniuria damnantur.* III. *Eunuchos omnes et tonsores ac coquos palatio expellit Iulianus A. et de palatinorum spadonum vitiis, ac de corrupta disciplina militari.* IV. *Iulianus A. cultum deorum, antea dissimulatum, palam et libere profitetur, et christianorum episcopos inter se committit.* V. *Qua arte complures litigatores Aegyptios, a quibus moleste interpellabatur, domum redire coegerit.* VI. *Iulianus Constantinopoli saepe ius dicit in curia, et dum ibi Thraciarum res ordinat, variis exterarum gentium legationibus aditur.* VII. *Descriptio Thraciarum, et sinus Pontici, regionumque ac nationum Ponto adiacentium.* VIII. *Iulianus A. aucta ornataque Constantinopoli, Antiochiam petit, ac in itinere Nicomediensibus ad reparandas urbis ruinas pecunias tribuit, Ancyrae iurisdictionibus vacat.* IX. *Antiochiae hiemans Iulianus iura reddit, nec quemquam propter religionem gravat.* X. *Georgius Alexandriae episcopus ab ethnicis Alexandrinis cum duobus aliis per vicos trahitur, discerpiturque ac crematur impune.* XI. *Expeditionem Iulianus parat in Persas, et ad praenoscendum belli eventum oracula consulit, victimasque innumerabiles caedit, totus haruspicinae et auguriis addictus.* XII. *Templi Apollinis Daphnaei incendium Iulianus A. immerito imputat christianis, et maiorem Antiochiae ecclesiam claudi iubet.* XIII. *Iulianus A. in monte Casio Iovi sacra fa-*

cit: cur Antiochiensibus iratus, Misopogonem scripserit. XIV. *Descriptio rerum Aegyptiacarum: et de Nilo, de Crocodilo, de Ibi, ac de Pyramidibus.* XV. *De quinque Aegypti provinciis, deque claris earum urbibus.* XVI.

Dum haec in diversa parte terrarum fortunae struunt volubiles casus, Iulianus inter multa, quae per Illyricum agitabat, exta rimabatur adsidue, avesque suspiciens, praescire festinabat accidentium finem: sed responsis ambiguis et obscuris haerebat futurorum incertus. Eique tandem haruspicinae peritus Aprunculus, Gallus orator, promotus rector postea Narbonensis, nuntiavit eventus, inspectu iecoris, ut aiebat ipse, praedoctus, quod operimento duplici viderat tectum. Cumque ille timeret, ne cupiditati suae congruentia fingerentur, atque ideo maestus, omen multo praesentius ipse conspexit, quod excessum Constantii clare monstrabat. Eodem enim puncto, quo idem obierat in Cilicia, lapso milite, qui se [1]) insessurum equo dextra manu erexit, humique prostrato, exclamavit illico audientibus multis, cecidisse, qui eum ad culmen evexit. Fixa tamen firmitate consistens, intra terminos Daciae se continebat, sic quoque plurima pertimescens. Nec enim cautum ducebat coniecturis credere, forsitan in contrarium erupturis. 1 2 3

II. Inter quae tam suspensa, advenere subito missi ad eum legati, Theolaiphus atque Aliguldus, defunctum Constantium nuntiantes, addentesque, quod eum voce suprema successorem suae fecerit potestatis. Qua re cognita, post exemptos periculorum aestus, et bellicarum sollicitudinum turbas [1]) imminentes elatus, iamque vaticiniis credens, et celeritatem negotiis suis aliquoties profuisse exper- 1 2

1) Msf. insensurum. *Io.* inscensurum. 1) *al.* in immensum elatus.

tus, edixit iter in Thracias: [2]) motisque propere signis emensa declivitate Succorum, Philippopolim petiit Eumolpiada veterem, alacri gradu sequenti-
3 bus, quos duxerat, cunctis. Advertebant enim imperium, quod ereptum ibant cum ultimorum metu discriminum, praeter spem ordinario iure concessum. Utque solet fama novitates augere, properabat exinde sublimior, ut quodam Triptolemi curru, quem ob rapidos circumgressus aëriis serpentibus et pinnigeris fabulosa vetustas imponit: perque terras et maria formidatus, nullis obstantibus muris, Heracleam ingressus est Perinthum.
4 Quo apud Constantinopolim mox comperto, effundebatur aetas omnis et sexus tamquam demissum aliquem visura de caelo. Exceptus igitur tertio Iduum Decembrium verecundis senatus officiis, et popularium consonis plausibus, stipatusque armatorum et togatorum agminibus, velut acie ducebatur instructa: omnium oculis in eum non modo contuitu destinato, sed cum admiratione magna de-
5 fixis. Somnio enim propius videbatur, adultum adhuc iuvenem, exiguo corpore, factis praestantem ingentibus, post cruentos exitus regum et gentium; ab urbe in urbem inopina velocitate transgressum, quaqua incederet, accessione [3]) opum et virium [4]) flammae instar cuncta facilius occupasse: principatum denique deferente nutu caelesti absque ulla publicae rei suscepisse iactura.

1 III. Brevi deinde Secundo Sallustio, promoto praefecto praetorio, summam quaestionum agitandarum ut fido commisit: Mamertino, et Arbetione, et Agilone atque Nevita adiunctis, itidemque Iovino magistro equitum per Illyricum recens pro-
2 vecto. Qui omnes transgressi Chalcedona, praesen-

---

2) τὸ *propere* Mſ. deest. 3) Mſ. operum et virium. 4) *Steph.* fame.

tibus Iovianorum Herculianorumque [1]) principibus et tribunis, cauſas vehementius aequo bonoque ſpectaverunt, praeter paucas, in quibus veritas reos nocentiſſimos offerebat. Et Palladium primum ex 3
magiſtro officiorum in Britannos exterminarunt, ſuſpicione tenus inſimulatum, quaedam in Gallum compoſuiſſe [2]) apud Conſtantium, dum ſub eodem Caeſare officiorum eſſet magiſter. Dein Taurum 4
ex praefecto praetorio in exſilium egere Vercellum: cuius factum apud iudices iuſtorum iniuſtorumque diſtinctores, videri potuit veniae plenum. Quid enim deliquit, ſi ortum turbinem veritus, ad tutelam Principis ſui confugit? Et acta ſuper eo geſta non ſine magno legebantur horrore, cum id voluminis publici contineret exordium: *Conſulatu Tauri et Florentii, inducto ſub praeconibus Tauro.* Ad 5
exitium itidem tale Pentadius trahebatur: cui id obiectum eſt, quod a Conſtantio miſſus notis excepit, quae propinquante pernicie ſuper multis interrogatus reſponderat Gallus. Sed cum ſe iuſte defenderet, tandem [4]) abiit innoxius. Iniquitate 6
ſimili Florentius tunc magiſter officiorum, Nigriniani filius, contruſus eſt in inſulam Dalmatiae Boas. Alter enim Florentius, ex praefecto praetorio conſul etiam tum, rerum mutatione ſubita territus, cum coniuge periculis exemptus diu delituit, nec redire ante mortem [5]) potuit: capitis crimine tamen damnatus eſt abſens. Pari ſorte Euagrius, Comes 7
rei privatae, et Saturninus ex cura palatii, et Cyrinus ex notario, [6]) portati ſunt in exſilium. Urſuli vero necem largitionum Comitis ipſa mihi videtur fleſſe Iuſtitia, Imperatorem arguens ut ingratum. Cum enim Caeſar in partes mitteretur occiduas omni tenacitate ſtringendus, nullaque poteſtate mi-

1) Mſ. principibus. 2) Mſ. Conſtantinum. 3) Mſ. Conſtantino. 4) *al.* obiit. 5) *τὸ Iuliani* Mſ. deeſt. 6) Mſ. portati.

liti quidquam donandi delata, ut pateret ad motus
aſperior exercitus; hic idem Urſulus datis litteris
ad eum, qui Gallicanos tuebatur theſauros, quid-
quid poſceret Caeſar, procul dubio iuſſerat dari.
8 Quo exſtincto, cum maledictis exſecrationibusque
multorum ſe Iulianus ſentiret expoſitum, impurga-
bile crimen excuſari poſſe exiſtimans, absque con-
ſcientia ſua hominem adfirmabat occiſum, prae-
tendens, quod eum militaris ira delevit, memor
quae dixerat, ut ante retulimus, cum Amidam vi-
9 diſſet excisam. Ideoque timidus videbatur, vel
parum intelligens, quid conveniret, cum Arbetio-
nem ſemper ambiguum et praetumidum his quae-
ſtionibus praefeciſſet, aliis ſpecie tenus cum princi-
piis legionum praeſentibus, quem primum omnium
ſaluti ſuae norat obiectum, ut decuit victoriarum
civilium participem [7]) fortem.
10 Et quamquam haec, quae [8]) retulimus, eius
diſplicuere fautoribus; ſequentia tamen ſeveritatis
11 recto vigore ſunt geſta. Apodemium enim ex
agente in rebus, quem in Silvani necem et Galli
effrenatius arſiſſe docuimus, Paulumque notarium
cognomento Catenam, cum multorum gemitu no-
minandum, vivos exuſtos, qui ſperari debuit, op-
12 preſſit eventus. Euſebium ſuper his, cui erat
Conſtantiani thalami cura commiſſa, alte ſpirantem
et dirum addixere poenae letali: quem ab ima ſorte
adusque iubendum Imperatori paene elatum, ideo-
que intolerabilem, humanorum ſpectatrix Adraſtia,
aurem (quod dicitur) vellens, monensque, ut ca-
ſtigatius [9]) viveret, reluctantem praecipitem tam-
quam e rupe quadam egit excelſa.

1 IV. Converſus poſt haec Princeps ad [1]) Palati-
nos, omnes omnino qui ſunt, quique eſſe poſſunt,
non

7) Mſ. fortem. 8) Mſ. velimus. *Steph.* vellimus. 9) Mſ. veniret.
1) Mſ. Palatinos homines.

non ut philoſophus indagandae veritatis profeſſor.
Laudari enim poterat, ſi ſaltem moderatos quos- 2
dam, licet paucos, retinuiſſet, morumque probi-
tate compertos. Namque fatendum eſt, pleram-
que eorum partem vitiorum omnium ſeminarium
[2]) effuſius aluiſſe, ita ut rempublicam inficerent cu-
piditatibus pravis: plusque exemplis, quam pec-
candi licentia laederent multos. Paſti enim ex his 3
quidam templorum ſpoliis, et lucra ex omni odo-
rantes occaſione, ab egeſtate infima ad ſaltum ſub-
lati divitiarum ingentium, nec largiendi, nec ra-
piendi, nec abſumendi tenuere aliquem modum,
aliena invadere ſemper adſuefacti. Unde fluxioris 4
vitae initia pullularunt, et periuria, et nullus exi-
ſtimationis reſpectus, demensque ſuperbia fidem
ſuam probroſis quaeſtibus polluebat. Inter quae 5
[3]) ingluvies et gurgites crevere praerupti convivio-
rum, et pro victorialibus epulares triumphi: uſus-
que abundantes ſerici et textiles auctae ſunt artes,
et culinarum ſollicitior cura: et ambitioſa ornata-
rum domorum exquiſita ſunt ſpatia: quorum men-
ſuram ſi in agris conſul Quintius poſſediſſet, ami-
ſerat etiam poſt dictaturam gloriam paupertatis.

Quibus tam maculoſis acceſſere flagitia diſcipli- 6
nae caſtrenſis, cum miles cantilenas meditaretur pro
iubilo [4]) molliores: et non ſaxum erat, ut antehac,
armato cubile, ſed pluma et flexiles lectuli, et gra-
viora gladiis pocula, teſta enim [5]) bibere iam pude-
bat: et quaerebantur aedes marmoreae, cum ſcri-
ptum ſit in antiquitatibus, Spartanum militem
coërcitum acriter, quod procinctus tempore auſus
ſit videri ſub tecto. Adeo autem ferox erat in ſuos 7
illis temporibus miles et rapax; ignavus vero in
hoſtes et fractus, ut per ambitiones otiumque opi-

---

2) *al.* fuſius. 3) *al.* eluvies. 4) Mſ. meliores. 5) Mſ. vivere.

bus partis, auri et lapillorum varietates diſcerneret ſcientiſſime, contra quam recens memoria tradit.
8 Notum eſt enim, ſub Maximiano Caeſare vallo regis Perſarum direpto, gregarium quemdam [6]) poſt ſacculum Parthicum, in quo erant margaritae, repertum, proiectis imperitià gemmis, abiiſſe pellis nitore ſolo contentum.

9 Evenerat iisdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum tonſor venire praeceptus, introiret quidam ambitioſe veſtitus. Quo viſo, Iulianus obſtupuit: *Ego*, inquit, *non rationalem iuſſi, ſed tonſorem acciri.* Interrogatus tamen ille, quid haberet ex arte compendii: vicenas diurnas reſpondit annonas, totidemque pabula iumentorum [quae vulgo dictitant capita] et annuum ſtipendium
10 grave, absque fructuoſis petitionibus multis. Unde motus, omnes huiusmodi cum coquis ſimilibusque aliis eadem accipere bene conſuetos, ut parum ſibi neceſſarios, data, quo velint, eundi poteſtate proiecit.

1 V. Et quamquam a rudimentis pueritiae primis inclinatior erat erga numinum cultum, paullatimque aduleſcens deſiderio rei flagrabat, multa metuens tamen agitabat quaedam ad id pertinentia,
2 quantum fieri poterat, occultiſſime. Ubi vero abolitis, quae verebatur, adeſſe ſibi liberum tempus faciundi, quae vellet, advertit, ſui pectoris patefecit arcana: et [1]) planis abſolutisque decretis aperiri templa, arisque hoſtias admoveri ad deorum ſtatuit
3 cultum. Utque diſpoſitorum roboraret effectum, diſſidentes Chriſtianorum antiſtites cum plebe diſciſſa in palatium intromiſſos [2]) monebat civilius, ut diſcordiis conſopitis quisque, nullo vetante reli-
4 gioni ſuae ſerviret intrepidus. Quod agebat ideo obſtinate, ut diſſenſiones augente licentia, non

6) *τὸ poſt* Mſ. deeſt. 1) *al.* plane abſolutis decret. 2) Mſ. monebat civilius, ut diſcord.

timeret unanimantem poſtea plebem: nullas infeſtas
hominibus beſtias, ut ſunt ſibi ferales plerique
Chriſtianorum, expertus. Saepeque dictitabat,
Audite me, quem Alamanni audierunt et Franci:
imitari putans Marci principis veteris dictum. Sed
parum advertit, hoc ab eo nimium discrepare. Ille 5
enim cum Palaeſtinam transiret, Aegyptum petens,
faetentium Iudaeorum et tumultuantium ſaepe tae-
dio percitus, dolenter dicitur exclamaſſe: *O! Mar-
comanni, o! Quadi, o! Sarmatae, tandem alios
vobis inertiores inveni.*

VI. Per hoc idem tempus rumoribus exciti va- 1
riis Aegyptii venere complures, genus hominum
controverſum, et adſuetudine perplexius litigandi
ſemper laetiſſimum, maximeque avidum multipli-
catum repoſcere, ſi compulſori quidquam dederit,
ut levari debito poſſit, vel certe commodius per di-
lationem inferre, quae flagitantur, aut criminis vi-
tandi formidine, divites pecuniarum repetundarum
interrogare. Hi omnes denſati in unum, Princi- 2
pem ipſum, et praefectos praetorio graculorum
more ſtrepentes interpellabant incondite, modo
non ante ſeptuageſimum annum extorquentes, quae
dediſſe ſe iure vel ſecus plurimis adfirmabant.
Cumque nihil aliud agi permitterent, edicto pro- 3
poſito univerſos iuſſit transire Chalcedona, polli-
citus, quod ipſe quoque protinus veniret, cuncta
eorum negotia finiturus. Quibus transgreſſis, man- 4
datum eſt navigiorum magiſtris ultro citroque dis-
currentium, ne quis transfretare auderet Aegypti-
um: hocque obſervato cura propenſiore, evanuit
pertinax calumniandi propoſitum, et omnes, ſpe
praeſumpta fruſtrati, redierunt ad lares. Unde 5
velut aequitate ipſa dictante, lex eſt promulgata,
qua cavetur nullum interpellari ſuffragatorem ſuper
his, quae cum recte conſtiterit accepiſſe.

(A. C. 362.)

1 VII. Adlapſo itaque Kalendarum Ianuariarum die, cum Mamertini et Nevitae nomina ſuscepiſſent paginae conſulares, humilior Princeps viſus eſt, in officio pedibus gradiendo cum honoratis: quod laudabant alii, quidam ut adfectatum et vile
2 carpebant. Dein Mamertino ludos edente Circenſes, manumittendis ex more inductis per admiſſionum proximum, ipſe [1]) lege agi dixerat, ut ſolebat: ſtatimque admonitus, iurisdictionem eo die ad alterum pertinere, ut errato obnoxium decem libris auri ſemet ipſe multavit.

3 Frequentabat inter haec [2]) curiam agendo diverſa, quae [3]) diviſiones multiplices ingerebant. Et cum die quodam ei cauſas [4]) ibi ſpectanti veniſſe nuntiatus eſſet ex Aſia philoſophus Maximus, exſiluit indecore: et, qui eſſet oblitus, effuſo curſu a veſtibulo longe progreſſus, exoſculatum ſusceptumque reverenter ſecum induxit, per oſtentationem intempeſtivam nimius captator inanis gloriae viſus, praeclarique illius dicti immemor Tulliani, quo tales
4 notando ita relatum: *Ipſi illi philoſophi, etiam in his libris, quos de contemnenda gloria ſcribunt, nomen ſuum inſcribunt, ut in eo ipſo, quo praedicationem [5]) nobilitatemque deſpiciunt, praedicari de ſe ac ſe nominari velint.*

5 Nec multo deinceps, duo agentes in rebus ex iis, qui proiecti ſunt, eum adiere, fidentius promittentes latebras monſtrare Florentii, ſi eis gradus militiae redderetur: quos inceſſens delatoresque adpellans, addebat, non eſſe imperatorium, obliquis flecti indiciis ad retrahendum hominem mortis metu abſconditum, qui forte non diu latitare citra ſpem veniae permitteretur.

---

1) Mſ. lege agi ductus dixerat. 2) Mſ. Curiam agendo diverſo. 3) Mſ. diviſiones. 4) Mſ. ſibi ſpectanti. 5) *al.* nobilitatum.

Aderat his omnibus Praetextatus, praeclarae in- 6
dolis gravitatisque priſcae ſenator, ex negotio proprio forte repertus apud Conſtantinopolim, quem arbitrio ſuo Achaiae proconſulari praefecerat poteſtate.

Nec tamen, cum corrigendis civilibus ita dili- 7
genter inſtaret, omiſit caſtrenſia: rectores militibus diu exploratos adponens, urbes quinetiam per Thracias omnes cum munimentis reparans extimis, curansque ſollicite, ne arma vel indumenta, aut ſtipendium, vel alimenta deeſſent his, quos per ſupercilia Hiſtri diſperſos, excurſibusque barbarorum oppoſitos, agere vigilanter audiebat et fortiter.
Quae cum ita divideret, nihil ſegnius agi permit- 8
tens: ſuadentibus proximis, ut adgrederetur propinquos Gothos ſaepe fallaces et perfidos, hoſtes quaerere ſe meliores aiebat: illis enim ſufficere mercatores Galatas, per quos ubique ſine conditionis diſcrimine venumdantur.

Haec eum curantem et talia commendabat ex- 9
ternis nationibus fama, ut fortitudine, ſobrietate, militaris rei ſcientia, virtutumque omnium incrementis excelſum: paullatimque progrediens ambitum oppleverat mundi. Proinde timore eius ad- 10
ventus per finitimos longeque diſtantes latius explicato, legationes undique [6]) ſolito ocius concurrebant: hinc Transtigritanis pacem obſecrantibus et Armeniis, inde nationibus [7]) Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus abusque Divis et Serendivis: ab auſtrali plaga ad famulandum rei Romanae ſemet offerentibus Mauris: ab aquilone et regionibus ſolis, per quas in mare Phaſis accipitur, Bosporanis aliisque antehac ignotis legationes vehentibus ſupplices ut annua complentes

---

6) Mſ. ſolito eius. 7) Mſ. divis et Serendivis.

ſollemnia, intra terrarum genitalium terminos otioſe vivere ſinerentur.

1 VIII. Adpoſitum eſt (ut exiſtimo) tempus, ad has partes nos occaſione magni Principis devolutos, ſuper Thraciarum extimis, ſituque Pontici ſinus viſa vel lecta quaedam perſpicua fide monſtrare.

2 Athos in Macedonia mons ille praecelſus, navibus quondam Medicis pervius, et Caphareus Euboicus ſcopulus, ubi Nauplius Palamedis pater claſſem conliſit Argivam, licet longo ſpatio controverſi a Theſſalo mari diſtinguunt Aegaeum: quod paullatim fuſius aduleſcens, dextra, qua late protenditur, per Sporadas eſt inſuloſum atque Cycladas; ideo ſic adpellatas, quod omnes ambiunt Delon [1]) partu deorum inſignem: laeva [2]) Imbrum et Tenedum circumluens, et Lemnum et [3]) Thaſum:

3 quando perflatur, Lesbo illiditur violentius. Unde gurgitibus refluis Apollinis Sminthii templum et Troada perſtringit, et Ilium heroicis caſibus clarum: efficitque Melana ſinum oppoſitum Zephyro: cuius apud principium, Abdera viſitur Protagorae domicilium et Democriti: cruentaeque Diomedis Thracii ſedes, et convalles, per quas Hebrus ſibi miſcetur, et [4]) Maronea, ac Aenus, qua diris auſpiciis coepta moxque relicta, ad Auſoniam veterem ductu numinum properavit Aeneas.

4 Hinc gracileſcens paullatim, et velut naturali quodam commercio ruens in Pontum, eiusque partem adſumens, in ſpeciem Φ Graecae litterae formatur: exin Hellespontum a Rhodopa ſcindens, Cynosſema, ubi ſepulta creditur Hecuba, et Coela praeterlabitur et Seſton et Callipolin: contra per Achillis Aiacisque ſepulcra Dardanum contingit et Abydon, unde iunctis pontibus Xerxes maria pe-

---

1) Mſ. parte. 2) Mſ. Embrum. 3) Mſ. Taxum. 4) Mſ. Matronae ac Aenus.

dibus peragravit: dein Lampsacum, Themistocli
dono datam a rege Persarum, et Parion, quam
condidit Iasionis filius Parius. Unde semiorbe 5
curvescens altrinsecus, lataque aperiens terrarum
divortia, circumfluis spatiis Propontidos respergit
ex Eoo latere Cyzicum, et Dindyma, religiosa ma-
tris magnae delubra, et Apamiam, Ciumque, et
Astacum sequuto tempore Nicomediam a rege co-
gnominatam: qua in occasum procedit, Cherrone-
sum pulsat et Aegos-potamous, in quo loco lapides
casuros ex caelo praedixit Anaxagoras, et Lysima-
chiam, et civitatem, quam Hercules conditam Pe-
rinthi comitis sui memoriae dedicavit. Et ut effe- 6
ctae plenaeque Φ litterae figura servetur, in medi-
tullio ipso rotunditatis Proconesus insula est oblon-
ga, et Besbicus.

Post cuius summitatem in angustias rursus ex- 7
tenuatum, Europam et Bithyniam intercurrens, per
Chalcedona, Chrysopolim, et stationes transit ob-
scuras. Nam supercilia eius sinistra Athyras portus 8
despectat et Selymbria, et Constantinopolis, vetus
Byzantium, Atticorum colonia, et promuntorium
Ceras praelucentem navibus vehens constructam
celsius turrim: quapropter Ceratas adpellatur ven-
tus inde suetus oriri praegelidus.

Hoc modo fractum, et participatione maris utri- 9
usque finitum, iamque mitescens, in aequoream
panditur faciem, quantum potest cadere sub ad-
spectum, late diffusum et longe. Omnis autem 10
eius velut insularis circuitus littorea navigatio vigin-
ti tribus dimensa millibus stadiorum, ut Eratosthe-
nes adfirmat, et Hecataeus, et Ptolemaeus, aliique
huiusmodi cognitionum minutissimi scrutatores, in
speciem Scythici arcus nervo coagmentati geogra-
phiae totius adsensione formatur. Et qua sol ocea- 11
no exsurgit Eoo, paludibus clauditur Maeotidos:

qua declinat in [5]) veſperum, Romanis provinciis terminatur: unde ſuſpicit ſidus arctoum, homines alit linguis et moribus diſpares: latus eius auſtri-
12 num molli devexitate ſubductum. Per haec am-
pliſſima ſpatia oppida ſunt diſperſa Graecorum: quae cuncta aetatibus variis praeter pauca Athenienſium coloni condidere Mileſii, inter Ionas alios in Aſia per Nileum multo ante locati, Codri illius filium, qui ſe pro patria bello fertur Dorico devo-
13 viſſe. Extremitates autem arcus utrimque tenues
duo exprimunt Boſpori, e regione ſibi oppoſiti, Thracius et Cimmericus: hac cauſa Boſpori vocitati, quod per eos quondam Inachi filia mutata (ut poëtae loquuntur) in bovem, ad mare Ionium permeavit.

14 Dextram igitur inflexionem Boſpori Thracii excipit Bithyniae latus, quam veteres dixere Mygdoniam: in qua Thynia et Mariandena ſunt regiones, et Amyci ſaevitia Bebryces exempti virtute Pollucis, remotaque ſtatio, in qua volitantes minaciter harpyias Phineus vates horrebat: per quae littora in ſinus oblongos curvata Sangarius et Phyllis, et Bizes et Rhebas fluvii funduntur in maria: quibus controverſae extraneae ſunt Symplegades, gemini ſcopuli in vertices undique porrecti diruptos, adſueti priſcis ſaeculis obviam ſibi cum horrendo fragore colliſis molibus ferri, [6]) cedenteſque retrorſus acri adſultu ad ea reverti, quae pulſarant. Per has ſaxorum dehiſcentium concurſantiumque crebritates, ſi etiam ales intervolaſſet, nulla celeritate pin-
15 narum eripi poterat, quin interiret oppreſſa. Hi
ſcopuli, cum eos Argo prima omnium navis, Colchos ad direptionem aurei properans velleris, praeteriſſet innoxia, immobiles turbine circumfracto ſtetere concorporati, ut eos aliquando fuiſſe direm-

5) Mſ. veſperum ultro Roman. 6) Mſ. cadenteſque.

ptos nulli nunc conspicantium credant, nisi super hoc congruerent omnes priscorum carminum cantus.

Post Bithyniae partem, provinciae Pontus et Paphlagonia protenduntur, in quibus Heraclea, et Sinope, et Polemonion, et Amisos amplae sunt civitates, et Tios, et Amastris, omnes ab auspicio diligentia fundatae Graecorum: et Cerasus, unde advexit huiusmodi poma Lucullus, insulaeque arduae, Trapezunta et Pityunta continentes oppida non obscura. 16
Ultra haec loca Acherusium specus est, quod accolae μυχοπόντιον adpellant, et portus Acone: [7]) fluvii diversi, Acheron, itidemque Arcadius, et Iris, et [8]) Tibris, et iuxta Parthenius, omnes in mare ictu rapido decurrentes. Thermodon his est proximus, ab Armonio defluens monte, et Themiscyraeos interlabens lucos: ad quos Amazonas quondam migrare necessitas subegerat talis. 17
Attritis damnorum adsiduitate finitimis, Amazones veteres, quae eos cruentis populabantur incursibus, altiora spirabant: viresque suas circumspectantes his, quae propinqua saepius adpetebant, validiores, raptae praecipiti cupiditatis ardore, perruptis nationibus plurimis, manus Atheniensibus intulerunt: acrique concertatione effuse disiectae, omnes nudatis equitatus sui lateribus corruere. 18
Harum interitu cognito, residuae ut imbelles domi relictae, extrema perpessae, vicinitatis eis repensantis similia funestos impetus declinantes, ad pacatiorem sedem transiere [9]) Thermodontis: quarum progenies longe deinde propagata per numerosam subolem, manu firmissima ad loca reverterat genitalia, sequuto tempore populis diversarum originum formidabilis. 19

Haud procul inde attollitur Carambis placide collis, contra [septemtrionem] Helicen exsurgens, 20

7) Mſ. fluvii dives. 8) Mſ. Thybris. 9) Mſ. Hermodoctis.

cuius e regione eſt Criουmetopon Tauricae promuntorium, duobus millibus et quingentis ſtadiis disparatum. Hocque ex loco omnis ora maritima, cuius initium Halys eſt amnis, velut longitudine lineali directa nervi efficit ſpeciem, duabus arcus
21 ſummitatibus complicati. His regionibus Dahae confines ſunt, acerrimi omnium bellatores, et Chalybes, per quos erutum et domitum eſt primitus ferrum. Poſt quos terras patentes Byzares obtinent, et Sapires, et Tibareni, et Moſſynoeci, et Macrones, et Philyres, populi nulla nobis adſuetu-
22 dine cogniti. A quibus brevi ſpatio diſtant virorum monumenta nobilium, in quibus Sthelenus eſt humatus, et Idmon, et Tiphys: primus Herculis ſocius Amazonico bello letaliter vulneratus: alter augur Argonautarum: tertius eiusdem navis cautiſ-
23 ſimus rector. Praetercurſis partibus memoratis, Aulion antrum eſt, et fluenta Callichori ex facto cognominati, quod, ſuperatis poſt triennium Indicis nationibus, ad eos tractus Liber verſus, circa huius ripas virides et opacas orgia priſtina reparavit et choros: Trieterica huiusmodi ſacra quidam
24 [10]) exiſtimant adpellari. Poſt haec confinia Camaritarum pagi ſunt celebres, et Phaſis fremebundis curſibus Colchos attingit, Aegyptiorum antiquam ſubolem: ubi inter civitates alias Phaſis eſt nomine fluvii dictitata, et [11]) Dioſcurias nunc usque nota: cuius auctores Amphitus et [12]) Cercius Spartani traduntur, aurigae Caſtoris et Pollucis, a quibus He-
25 niochorum natio eſt inſtituta. Paullum ab his ſecernuntur Achaei: qui bello anteriore quodam apud Troiam conſummato, non cum ſuper Helena certaretur, ut auctores prodidere nonnulli, in Pontum reflantibus ventis errore delati, cunctisque

---

10) Mſ. exiſtimant appellari . . . . . . Poſt. 11) Mſ. Dioſcorio. 12) Mſ. Cercius.

hostilibus, stabilem domiciliis sedem nusquam reperientes, verticibus montium insedere semper nivalium: et horrore caeli districti, [13]) victum etiam sibi cum periculis rapto parare adsuefacti sunt: atque eo ultra omnem deinde ferociam saevierunt. Super Cercetis, qui iisdem adnexi sunt, nihil memoratu traditur dignum.

Quorum post terga Cimmerici agitant incolae 26
Bospori, ubi Milesiae sunt civitates, harumque velut mater omnium Panticapaeum: quam [14]) perstringit Hypanis fluvius, genuinis intumescens aquis et externis. Itineribus hinc extensis, Amazones 27
adusque Caspium mare porrectae circumcolunt Tanain: qui inter Caucasias oriens rupes, per sinuosos labitur circumflexus, Asiamque disterminans ab Europa, in stagnis Maeoticis delitescit. Huic 28
Rha vicinus est amnis, in cuius superciliis quaedam vegetabilis eiusdem nominis gignitur radix, proficiens ad usus multiplices medelarum.

Ultra Tanain panduntur in latitudinem Sauro- 29
matae, per quos amnes fluunt perpetui, [15]) Maraccus, et Rhombites, et Theophanes, et Totordanes. Licet alia quoque distans immanibus intervallis Sauromatarum praetenditur natio, littori iuncta, quod Coracem suscipiens fluvium in aequor eiectat extremum.

Prope palus est Maeotis amplissimi circumgres- 30
sus: ex cuius uberrimis venis per Patares angustias undarum magnitudo prorumpit in Pontum: cuius in dextro latere insulae sunt Phanagorus et Hermonassa, studio constructae Graecorum. Circa haec 31
stagna ultima extimaque plures habitant gentes, sermonum institutorumque varietate dispariles: [16]) Iaxamatae et Maeotae, et Iazyges, Roxolanique et

---

13) *τὸ etiam* deest vulg. 14) Ms. pergaegytiphanis. 15) Ms. Maraccius. 16) Ms. Ixomatae.

Alani, et Melanchlaenae, et cum Gelonis Agathyrsi, apud quos adamantis est copia lapidis: aliique ultra latentes, quod sunt omnium penitissimi.
32 Sed Maeotidos lateri laevo Cherronesus est propinqua, coloniarum plena Graecarum. Unde quieti sunt homines et sedati, adhibentes vomeri curam, et proventibus fructuariis victitantes.

33 A quibus per varia regna diducti itineribus modicis Tauri dissociantur, inter quos immani diritate terribiles Arinchi, et Sinchi, et Napaei, intendente saevitiam licentia diuturna, indidere mari nomen inhospitali: et a contrario per cavillationem Pontus Euxinus adpellatur, ut euethen Graeci dicimus stultum, et noctem euphronen, et furias Eu-
34 menidas. Diis enim hostiis litantes humanis, et immolantes advenas Dianae, quae apud eos dicitur Oreiloche, caesorum capita fani parietibus praefigebant, velut fortium perpetua monumenta facinorum.

35 In hac Taurica insula Leuce sine habitatoribus ullis Achilli est dedicata. In quam si fuerint quidam forte delati, visis antiquitatis vestigiis, temploque et donariis eidem heroi consecratis, vesperi repetunt naves: aiunt enim, non sine discrimine vitae illic quemquam pernoctare. Ibi et aquae sunt, et candidae aves nascuntur halcyonibus similes: super quarum origine, et Hellespontiacis
36 proeliis tempore disseremus. Sunt autem quaedam per Tauricam civitates: inter quas eminet Eupatoria, et Dandace, et Theodosia, et minores aliae nullis humanis hostiis impiatae.

37 Hactenus arcus apex protendi existimatur. Eius nunc residua leniter sinuata, subiectaque ursae caelesti adusque laevum Bospori Thracii latus, ut ordo postulat, exsequemur: id admonentes, quod cum arcus omnium gentium flexis curventur hastilibus, Scythici soli vel Parthici circumductis utrimque

introrſus pandis et patulis cornibus, effigiem lunae decreſcentis oſtendunt, medietatem recta et rotunda regula dividente.

Ergo in ipſo huius compagis exordio, ubi Ri- 38
phaei deficiunt montes, habitant [17]) Arimphaei iuſti homines, placiditateque cogniti, quos amnes Chronius et Biſula praeterfluunt: iuxtaque Maſſagetae, Alani et [18]) Sargetae, aliique plures obſcuri: quorum nec vocabula nobis ſunt nota, nec mores. In- 39
teriectu deinde non mediocri Carcinites panditur ſinus, eiusdemque nominis fluvius: et religioſus per eas terras Triviae lucus. Dein Boryſthenes a 40
montibus oriens [19]) Neurorum, primigeniis fontibus copioſus, concurſuque multorum amnium aduleſcens, mari praeruptis undarum verticibus intimatur: cuius in marginibus nemoroſis Boryſthenes eſt civitas, et Cephaloneſus, et arae Alexandro Magno, Caeſarique Auguſto ſacratae. Longo ex- 41
inde intervallo paene eſt inſula, quam incolunt Sindi ignobiles, poſt heriles in Aſia caſus coniugiis potiti dominorum et rebus: quibus ſubiectum gracile littus, Achilleos vocant indigenae dromon, exercitiis ducis quondam Theſſali memorabilem. Eique proxima eſt civitas Tyros, colonia Phoenicum, quam praeſtringit fluvius Tyras.

In medio autem ſpatio arcus, quod prolixae ro- 42
tunditatis eſſe praediximus, quodque expedito viatori diebus conficitur quindecim, Europaei ſunt Alani, et Coſtobocae, gentesque Scytharum innumerae, quae porriguntur adusque terras ſine cognito fine diſtentas: quarum pars exigua frugibus alitur: reſiduae omnes palantes per ſolitudines vaſtas, nec ſtivam aliquando nec ſementem expertas, ſed ſqualentes et [20]) pruinoſas, ferarum taetro ritu

17) Mſ. Armephi iuſti. 18) Mſ. Sargetae. 19) Mſ. Nerviarum. 20) Mſ. ruinoſas.

veſcuntur: eisque caritates, et habitacula, vileſque ſuppellectiles plauſtris impoſitae ſunt corticibus tectis: et, cum placuerit, ſine obſtaculo migrant, eadem carpenta, quo libuerit, convolventes.

43 Cum autem ad alium portuoſum ambitum fuerit ventum, qui arcus figuram determinat ultimam, Peuce prominet inſula, quam circumcolunt Troglodytae et Peuci, minoreſque aliae gentes: et Hiſtros quondam potentiſſima civitas, et Tomi, et Apollonia, et Anchialos, et Odiſſos: aliae praeterea multae, quas littora continent Thraciarum.

44 Amnis vero Danubius oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Raeticis, per latiorem orbem praetentus, ac ſexaginta navigabiles paene recipiens fluvios, ſeptem oſtiis per hoc [21]) Scythicum

45 latus erumpit in mare. Quorum primum eſt Peuce inſula ſupra dicta, ut interpretata ſunt vocabula Graeco ſermone, ſecundum Naracuſtoma, tertium Calonſtoma, quartum Pſeudoſtoma: nam Boreonſtoma ac deinde Sthenoſtoma longe minora ſunt caeteris: ſeptimum ingens et paluſtri ſpecie nigrum.

46 Omnis autem circumfluo ambitu pontus, et nebuloſus eſt, et dulcior aequorum caeteris, et vadoſus: quod et concreſcit aër ex humorum ſpiramine ſaepe denſatus, et irruentium undarum [22]) magnitudine temperatur, et conſurgit in brevia tortuoſa, limum globoſque adgerente multitudine circumve-

47 nientium fluentorum. Et conſtat ab ultimis noſtri finibus maris agminatim ad hunc ſeceſſum pariendi gratia petere piſces, ut aquarum ſuavitate ſalubrius [23]) fetus educant, in receptaculis cavis, quae ſunt ibi denſiſſima, ſecuri voracium belluarum: nihil enim in Ponto huiusmodi aliquando eſt viſum, prae-

---

21) Mſ. Scythicum littus. 22) *al.* multitudine. 23) *al.* foetum.

ter innoxios delphinas et [24]) parvos. Quidquid autem eiusdem pontici ſinus Aquilone caeditur et pruinis, ita perſtringitur gelu, ut nec amnium curſus ſubtervolvi credantur, nec per infidum et labile ſolum greſſus hominis poſſit vel iumenti firmari: quod vitium numquam mare ſincerum, ſed permiſtum aquis amnicis tentat. Perlati [25]) aliquantorſum longius, quam ſperabamus, pergamus ad reliqua. 48

Acceſſerat aliud ad gaudiorum praeſentium cumulum, diu quidem ſperatum, ſed dilationum ambage multiplici tractum. Nuntiatum eſt enim per [26]) Agilonem et Iovium poſtea quaeſtorem, Aquileiae defenſores [27]) longioris obſidii taedio, cognitoque Conſtantii exceſſu, patefactis portis egreſſos, auctores prodidiſſe turbarum: iisdemque vivis exuſtis, ut ſupra relatum eſt, omnes conceſſionem impetraſſe delictorum et veniam. 49

IX. At proſperis Iulianus elatior, ultra homines iam ſpirabat, periculis expertus adſiduis, quod ei orbem Romanum placide iam regenti, velut mundanam cornucopiam Fortuna geſtans propitia, cuncta glorioſa deferebat et proſpera: antegreſſis victoriarum titulis haec quoque adiiciens, quod, dum teneret imperium ſolus, nec motibus internis eſt concitus, nec barbarorum quisquam ultra ſuos exſiluit fines: ſed populi omnes aviditate ſemper [1]) inſectandi praeterita, ut damnoſa et noxia, in laudes eius ſtudiis miris accendebantur. 1

Omnibus igitur, quae res diverſae poſcebant et tempora, perpenſa deliberatione diſpoſitis, et militibus orationibus crebris, ſtipendioque competenti ad expedienda incidentia promptius animatis, cunctorum favore ſublimis, Antiochiam ire conten- 2

24) Mſ. pavos. 25) Mſ. et *Steph.* aliquantorſum longe. 26) Mſ. Abilonem. 27) *al.* longiore. 1) Mſ. inſectari.

dens, reliquit Constantinopolim incrementis maximis fultam: natus enim illic, diligebat eam ut genitalem patriam et colebat. 3 Transgressus itaque fretum, praetercursa Chalcedona et Libyssa, ubi sepultus est Hannibal Poenus, inde Nicomediam venit urbem antehac inclytam, ita magnis retro principum amplificatam impensis, ut aedium multitudine privatarum et publicarum recte noscentibus regio 4 quaedam urbis aestimaretur aeternae. Cuius moenia cum vidisset in favillas miserabiles consedisse, angorem animi tacitis fletibus indicans, pigriore gradu pergebat ad regiam.: hoc maxime aerumnis eius illacrimans, quod ordo squalens occurrit et [2]) populus nimium quantum antehac florentissimus: et agnoscebat quosdam, ibidem ab Eusebio [3]) educatus episcopo, quem genere longius contingebat. 5 Hic quoque pari modo ad reparanda, quae terrae subverterat tremor, abunde praestitis plurimis, per Nicaeam venit ad Gallograeciae fines: unde dextrorsus itinere declinato, Pessinunta convertit, visurus vetusta Matris magnae delubra: a quo oppido bello Punico secundo, carmine Cumano monente, per Scipionem Nasicam simulacrum translatum 6 est Romam. Cuius super adventu in Italiam pauca cum aliis huic materiae congruentibus in actibus Commodi principis digessimus per excessum: quam autem ob rem hoc nomine oppidum sit adpellatum, 7 variant rerum scriptores. Quidam enim figmento deae caelitus lapso, ἀπὸ τοῦ πεσεῖν, quod cadere nos dicimus, urbem adseruere cognominatam. Alii memorant Ilum, Trois filium, Dardaniae [4]) regem, locum sic adpellasse. Theopompus non Ilum id egisse, sed Midam adfirmat Phrygiae quondam potentissimum regem.

Venerato

---

2) Ms. populus. 3) Ms. ducatus. 4) Ms. Regem vel locum.

Venerato igitur numine, hoſtiisque litato et vo- 8
tis, [5]) Ancyram redit: eamque exinde progredientem ulterius multitudo inquietabat, pars violenter erepta reddi ſibi poſcentium; alii querentes, conſortiis ſe [6]) curiatum addictos iniuſte; nonnulli ſine reſpectu periculi agentes aduſque rabiem, ut adverſarios ſuos laeſae maieſtatis criminibus illigarent.
Verum ille iudicibus Caſſiis triſtior et Lycurgis, cau- 9
ſarum momenta aequo iure perpendens, ſuum cuique tribuebat, nusquam a vero abductus, acrius in calumniatores exſurgens: quos oderat, multorum huiusmodi petulantem ſaepe dementiam aduſque discrimen expertus, dum eſſet adhuc humilis et
privatus. Exemplumque patientiae eius in tali ne- 10
gotio, licet ſint alia plurima, id unum ſufficiet poni. Inimicum quidam ſuum, cum quo discordabat aſperrime, [7]) commiſiſſe in maieſtatem turbulentius deferebat: Imperatoreque diſſimulante, eadem diebus continuis replicans, interrogatus ad ultimum, qui eſſet, quem argueret, reſpondit, municipem locupletem. Quo audito, princeps [8]) renidens: *quibus indiciis*, ait, *ad hoc perveniſti?* Et ille, *purpureum ſibi*, inquit, *indumentum ex ſerico pallio parat.* Iuſſusque poſt haec, ut vilis ar- 11
duae rei vilem incuſans, abire tacitus et innoxius, nihilominus inſtabat. Quo taedio Iulianus defatigatus, ad largitionum Comitem viſum propius, *Iube*, inquit, *periculoſo garritori pedum tegmina dari purpurea, ad adverſarium perferenda: quem, ut datur intelligi, chlamydem huius coloris memorat ſibi conſarcinaſſe: ut ſciri poſſit, ſine viribus maximis quid pannuli proficiant leves.*

Sed ut haec laudanda et bonis moderatoribus 12
aemulanda: ita illud amarum et notabile fuit, quod

5) Mſ. Anticyram. 6) Mſ. Curiarium. Va. Curialium. 7) Mſ. dixiſſe. 8) al. renitens.

aegre sub eo [9]) a Curialibus quisquam adpetitus, li-
cet privilegiis, et stipendiorum numero, et origi-
nis penitus alienae [10]) firmitudine communitus, ob-
timebat aequissimum: adeo ut plerique territi emer-
carentur molestias pretiis [11]) clandestinis.
13 Itineribus itaque emensis cum ad Pylas venisset,
qui locus Cappadocas discernit et Cilicas, osculo
susceptum rectorem provinciae nomine Celsum, iam
inde a studiis cognitum Atticis, adsoitumque in con-
14 sessum vehiculi, Tarsum secum induxit. At hinc
videre properans Antiochiam, Orientis apicem pul-
crum, usus itineribus solitis venit: urbique propin-
quans in speciem alicuius numinis votis excipitur
publicis, miratus voces multitudinis magnae, salu-
15 tare sidus inluxisse Eois partibus adclamantis. Eve-
nerat autem iisdem diebus annuo cursu completo
Adonia ritu veteri celebrari, amato Veneris, ut fa-
bulae fingunt, apri dente ferali deleto, quod in
adulto flore sectarum est indicium frugum. Et vi-
sum est triste, quod amplam urbem principumque
domicilium introeunte Imperatore nunc primum,
ululabiles undique planctus et lugubres sonus audie-
16 bantur. Hic patientiae eius et lenitudinis documen-
tum leve quidem adparuit, sed mirandum. Tha-
lassium quemdam ex proximo libellorum, insidia-
torem fratris oderat Galli: quo adorare adesseque
officio inter honoratos prohibito, adversarii, cum
quibus litigabat in foro, postridie turba congre-
gata superflua, adito Imperatore, *Thalassius*, cla-
mitabant, *inimicus pietatis tuae nostra violenter*
17 *eripuit.* Et ille hac occasione hominem opprimi
posse coniiciens, *Agnosco*, respondit, *quem dicitis,*
offendisse me iusta de causa: et silere vos interim
consentaneum est, dum mihi inimico potiori faciat

---

9) vulgo τὸ *a* deest. 10) *al.* fortitudine. 11) Msf. clandestinis
. . . . . Itineribus.

fatis. Mandavitque adfidenti praefecto, ne audiretur eorum negotium, antequam ipse cum Thalassio rediret in gratiam, quod brevi evenit.

X. Ibi hiemans ex sententia, nullis interim vo- 1
luptatis rapiebatur illecebris, quibus abundant Sy-
riae omnes: verum per speciem quietis iudicialibus
caussis intentus, [1]) non minus arduis quam bellicis,
distrahebatur multiformibus curis, exquisita docili-
tate librans, quibus modis suum cuique tribueret:
iustisque sententiis et improbi modicis coërceren-
tur suppliciis, et innocentes fortunis defenderentur
intactis. Et quamquam in disceptando aliquoties 2
erat intempestivus, quid quisque iurgantium coleret,
tempore alieno interrogans: tamen nulla eius defi-
nitio litis a vero dissonans reperitur: nec argui um-
quam potuit ob religionem vel quodcumque aliud,
ab aequitatis recto tramite deviasse. Iudicium enim 3
hoc est optandum et rectum, ubi per varia negotio-
rum examina iustum id est et iniustum: a quo ille
ne aberraret, tamquam scopulos cavebat abruptos.
Hoc autem ideo adsequi potuit, quod levitatem
agnoscens commotioris ingenii sui, praefectis pro-
ximisque permittebat, [ut fidenter impetus suos
aliorsus tendentes, ad quae decebat, monitu op-
portuno frenarent: monstrabatque] subinde, se do-
lere delictis, et gaudere correctione. Cumque 4
eum defensores caussarum, ut consciuum rationis per-
fectae, plausibus maximis celebrarent, fertur id di-
xisse permotus: *Gaudebam* [2]) *plane prae meque*
ferebam, si ab his laudarer, quos et vituperare
posse adverterem, si quid factum sit secus aut di-
ctum. Sufficiet autem pro multis, quae clementer 5
egit in litibus cognoscendis, hoc unum ponere nec

1) Mſ. non minus quam bellicis arduisque, quibus distr. 2) Mſ. plane me quem eff. Gr. plane, meque eff.

abhorrens a proposito, nec absurdum. Inducta in iudicium femina quaedam, cum palatinum adversarium suum e numero proiectorum, cinctum praeter spem conspexisset, hoc factum insolens tumultuando querebatur: et imperator, *Prosequere*, ait, *mulier, si quid te laesam existimas: hic enim sic cinctus est, ut expeditius per lutum incedat: at parum nocere tuis partibus potest.*

6 Et aestimabatur per haec et similia, ut ipse dicebat adsidue, vetus illa iustitia, quam offensam vitiis hominum, Aratus extollit in caelum, imperante eo reversa ad terras, ni quaedam suo ageret, non legum arbitrio, erransque aliquoties obnubilaret

7 gloriarum multiplices cursus. Post multa enim etiam iura quaedam correxit in melius, ambagibus circumcisis, indicantia liquide, quid iuberent fieri vel vetarent. [3]) Illud autem erat inclemens, obruendum perenni silentio, quod arcebat docere magistros rhetoricos et grammaticos, ritus christiani cultores.

1 XI. Iisdem diebus Gaudentius ille notarius, quem opponendum per Africam missum supra diximus a Constantio; Iulianus quinetiam ex vicario, earumdem partium nimius fautor, retracti sub vin-

2 culis, morte periere poenali. Tunc et [1]) Artemius ex duce Aegypti, Alexandrinis urgentibus atrocium criminum mole, supplicio capitali multatus est. Post quem Marcelli ex magistro equitum et peditum filius, ut iniectans imperio manus, publica deletus est morte. Romanus quinetiam et Vincentius, scutariorum scholae primae secundaeque tribuni, agitasse convicti quaedam suis viribus altiora, acti sunt in exsilium.

3 Cumque tempus intersteti̇sset exiguum, Alexandrini Artemii comperto interitu, quem verebantur,

---

3) Mſ. Illud autem erat inclem. 1) Mſ. Artemius.

ne cum poteſtate reverſus (id enim minatus eſt) multos laederet ut offenſus, iram in Georgium verterunt epiſcopum, vipereis, ut ita dixerim, morſibus ab eo ſaepius [2]) adpetiti. [3]) In fullonio natus, ut 4
ferebatur, apud Epiphaniam Ciliciae oppidum, actusque in damna complurium, contra utilitatem ſuam reique communis epiſcopus Alexandriae eſt ordinatus, in civitate, quae ſuopte motu, et ubi cauſae non ſuppetunt, ſeditionibus crebris agitatur et turbulentis, ut oraculorum quoque loquitur
fides. His efferatis hominum mentibus Georgius 5
quoque ipſe grave acceſſerat incentivum, apud patulas aures Conſtantii multos exinde incuſans, ut eius recalcitrantes imperiis: profeſſionisque ſuae oblitus, quae nihil niſi iuſtum ſuadet et lene, ad delatorum
auſa feralia deſciſcebat. Et inter caetera dicebatur 6
id quoque maligne docuiſſe Conſtantium, quod in urbe praedicta aedificia cuncta ſolo cohaerentia, a conditore Alexandro magnitudine impenſarum publicarum exſtructa, emolumentis aerarii proficere
debent ex iure. Ad haec mala id quoque addiderat, unde paullo poſt truſus eſt in exitium praeceps. 7
Reverſus ex comitatu principis, cum transiret per ſpecioſum Genii templum, multitudine ſtipatus ex more, flexis ad aedem ipſam luminibus, *quamdiu,* inquit, *ſepulcrum hoc ſtabit?* Quo audito velut fulmine multi perculſi, metuentesque, ne illud quoque tentaret evertere, quidquid poterant, in eius perniciem clandeſtinis inſidiis concitabant.
Ecce autem repente perlato laetabili nuntio indi- 8
cante exſtinctum Artemium, plebs omnis elata gaudio inſperato, vocibus horrendis infrendens, Georgium petit: raptumque diverſis mulcandi generibus proterens et conculcans divaricatis pedibus.

---

2) Mſ. appetitus. 3) *al.* infullio.

9 Cumque eo Dracontius monetae praepoſitus, et
Diodorus quidam veluti Comes, iniectis per crura
funibus ſimul exanimati ſunt: ille, quod aram in
moneta, quam regebat, recens locatam evertit:
alter, quod, dum aedificandae praeeſſet eccleſiae,
cirros puerorum licentius detondebat, id quoque
10 ad deorum cultum exiſtimans pertinere. Quo non
contenta multitudo immanis dilaniata cadavera
peremptorum camelis impoſita vexit ad littus: iis-
demque ſubdito igne crematis, cineres proiecit in
mare, id metuens, ut clamabat, ne collectis
ſupremis, aedes illis exſtruerentur ut reliquis,
qui deviare a religione compulſi, pertulere cru-
ciabiles poenas, adusque glorioſam mortem in-
temerata fide progreſſi, et nunc martyres adpel-
lantur.

Poterantque miſerandi homines ad crudele ſup-
plicium ducti, chriſtianorum adiumento defendi,
11 ni Georgii odio omnes indiscrete flagrabant. Hoc
comperto, Imperator ad vindicandum facinus ne-
fandum erectus, iamque expetiturus poenas a no-
xiis ultimas, mitigatus eſt lenientibus proximis:
miſſoque edicto, acri oratione ſcelus deteſtabatur
admiſſum, minatus extrema, ſi deinde tentatum
fuerit aliquid, quod iuſtitia vetet et leges.

1 XII. Inter haec expeditionem parans in Perſas,
quam dudum animi robore conceperat celſo, ad
ultionem praeteritorum vehementer elatus eſt, ſciens
et audiens gentem aſperrimam per ſexaginta ferme
annos inuſſiſſe Orienti caedum et direptionum mo-
numenta ſaeviſſima, ad internecionem exercitibus
2 noſtris ſaepe deletis. Urebatur autem bellandi ge-
mino deſiderio: primo, quod impatiens otii lituos
ſomniabat et proelia: dein, quod in aetatis flore
primaevo obiectus efferarum gentium armis, reca-
lentibus etiam tum regum precibus et regalium, qui
vinci magis poſſe, quam ſupplices manus tendere

credebantur, ornamentis illuſtrium gloriarum inſerere Parthici cognomentum ardebat.

Quae maximis molibus feſtinari cernentes obtre- 3
ctatores deſides et maligni, unius corporis permutatione tot cieri turbas intempeſtivas indignum et perniciosſum eſſe ſtrepebant, ſtudium omne in differendo procinctu ponentes: et dictitabant his praeſentibus, quos audita referre ad Imperatorem poſſe rebantur, eum, ni ſedatius ageret, immodica rerum ſecundarum proſperitate, velut luxuriantes ubertate nimia fruges, bonis ſuis protinus occaſu-
rum. Et haec diu multumque agitantes, fruſtra 4
virum circumlatrabant immobilem occultis iniuriis, ut Pygmaei vel Thiodamas agreſtis homo Lindius
Herculem. Ille tamen, ut maioris praeter caeteros 5
ſpiritus, nihilo lentius magnitudinem expeditionis ſecum commentans, in praeparandis congruis operam navabat enixam.

Hoſtiarum tamen ſanguine plurimo aras crebri- 6
tate nimia perfundebat, tauros aliquoties immolando centenos, et innumeros varii pecoris greges, [1]) avesque candidas terra quaeſitas et mari: adeo ut indies paene ſingulos milites carnis diſtentiore ſagina victitantes incultius, potusque aviditate corrupti, humeris impoſiti transeuntium, per plateas ex publicis aedibus, ubi vindicandis potius, quam concedendis conviviis indulgebant, ad ſua diverſoria portarentur: Petulantes ante omnes et Celtae, quorum ea tempeſtate confidentia creverat ultra mo-
dum. Augebantur autem caerimoniarum ritus im- 7
modice, cum impenſarum amplitudine antehac inuſitata et gravi: et quisque, cum impraepedite liceret, ſcientiam vaticinandi profeſſus, iuxta imperitus et docilis, ſine fine vel praeſtitutis ordinibus, oraculorum permittebantur ſcitari reſponſa, et ex-

1) Mſ. avesque.

tispicia, nonnumquam futura pandentia: oscinumque et auguriorum, et ominum fides, si reperiri usquam posset, adfectata varietate quaerebatur.
8 Haecque dum ita procedunt, more pacis multorum curiosior Iulianus novam consilii viam ingressus est, venas fatidicas Castalii recludere cogitans fontis: quem obstruxisse Caesar dicitur Hadrianus mole saxorum ingenti, veritus, ne, ut ipse praecinentibus aquis capessendam rempub. comperit, etiam alii similia docerentur: a) ac statim circumhumata corpora statuit exinde transferri eo ritu, quo Athenienses insulam purgaverant Delon.

1 XIII. Eodem tempore die XI. Kalend. Novembrium amplissimum Daphnaei Apollinis fanum, quod Epiphanes Antiochus rex ille condidit iracundus et saevus, et simulacrum in eo Olympiaci Iovis imitamenti aequiparans magnitudinem, subita vi flamma-
2 rum exustum est. Quo tam atroci casu repente consumpto, 1) ad id usque Imperatorem ira provexit, ut quaestiones agitari iuberet solito acriores, et maiorem ecclesiam Antiochiae claudi. Suspicabatur enim, id christianos egisse stimulatos invidia, quod idem templum inviti videbant ambitioso circumdari
3 peristylio. Ferebatur autem licet rumore levissimo, hac ex causa conflagrasse delubrum, quod Asclepiades philosophus, cuius in actibus Magnentii meminimus, cum visendi gratia Iuliani 2) peregre ad id suburbanum venisset, deae Caelestis argenteum breve figmentum, quocumque ibat, secum solitus efferre, ante pedes statuit simulacri sublimes, accensisque cereis ex usu cessit: unde medietate noctis emensa, cum nec adesse quisquam potuit nec iuvare, volitantes scintillae adhaesere materiis vetustissimis, ignesque aridis nutrimentis erecti, omne, quidquid

a) Ms. adfatus. 1) *al.* id adusque. 2) *τὸ peregre* Ms. abest.

contingi potuit, licet ardua diſcretum celſitudine,
concremarunt. Eo anno, ſidere etiamtum inſtante 4
brumali, aquarum inceſſit inopia metuenda, ut et
rivi areſcerent quidam, et fontes antehac aquarum
copioſis pulſibus abundantes: ſed in integrum
poſtea reſtituti ſunt. Et quarto Nonas Decembres 5
[3]) vergente in veſperam die, reliqua Nicomedia col-
lapſa eſt terrae motu, itidemque Nicaeae portio
non mediocris.

XIV. Quae tametſi maeſtitiam ſollicito incute- 1
rent Principi, reſidua tamen non contemnebat ur-
gentia, dum pugnandi tempus ei veniret optatum.
Inter praecipua tamen et ſeria illud agere ſuper-
fluum videbatur, quod, nulla probabili ratione
ſuscepta, popularitatis amore vilitati ſtudebat vena-
lium rerum, quae nonnumquam ſecus, quam con-
venit, ordinata, inopiam gignere ſolet et famem.
Et Antiochenſi ordine, id tunc fieri, cum ille iu- 2
beret, non poſſe, aperte monſtrante, nusquam a
propoſito declinabat, Galli ſimilis fratris, licet in-
cruentus. Quocirca in eos deinceps ſaeviens ut
obtrectatores et contumaces, volumen compoſuit
invectivum, quod Antiochenſe vel Miſopogonem
adpellavit, probra civitatis infenſa mente dinume-
rans, addensque veritati complura: poſt quae mul-
ta in ſe facete dicta comperiens, coactus diſſimulare
pro tempore, ira ſufflabatur interna. Ridebatur 3
enim ut Cercops, homo brevis, humeros extentans
anguſtos, et barbam prae ſe ferens hircinam, gran-
diaque incedens, tamquam Oti frater et Ephialtis,
quorum proceritatem Homerus in immenſum tollit:
itidemque victimarius pro ſacricola dicebatur, ad
crebritatem hoſtiarum alludentibus multis: et cul-
pabatur hinc opportune, cum oſtentationis gratia
vehens licenter pro ſacerdotibus ſacra, ſtipatusque

3) Mſ. vergente in ſe resp.

mulierculis laetabatur. Et quamquam his paribusque de caussis indignaretur, tacens tamen motumque in animi retinens potestate, sollemnia celebrabat.

4 Denique praestituto feriarum die Casium montem adscendit nemorosum, et tereti ambitu in sublime porrectum, unde secundis galliciniis videtur primo solis exortus. Cumque Iovi faceret rem divinam, repente conspexit quemdam humi prostratum, supplici voce vitam precantem et veniam. Interrogantique ei, qui esset, responsum est, Praesidalem esse Theodotum Hierapolitanum: qui profectum a civitate sua Constantium inter honoratos deducens, adulando deformiter tamquam futurum sine dubietate victorem, orabat, lacrymas fingens et gemitum, ut Iuliani ad eos mitteret caput perduellis ingrati, specie illa, qua Magnentii circum-
5 latum meminerat membrum. Quibus auditis, *Accepi olim*, inquit, [1]) *hoc dictum*, imperator, *relatione multorum: sed abi securus ad lares, exutus omni metu clementia principis, qui, ut prudens, definivit, inimicorum minuere numerum, augereque amicorum sponte sua contendit ac libens.*

6 Exin [2]) sacrorum perfecto ritu digresso, offeruntur rectoris Aegypti scripta, Apim bovem operosa quaesitum industria, tamen post tempus inveniri potuisse firmantis: quod ut earum regionum existimant incolae, faustum et ubertatem frugum, diversaque indicat bona.

7 Super qua re pauca conveniet expediri. Inter animalia antiquis observationibus consecrata, Mnevis et Apis sunt notiora: Mnevis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile: sequens Lunae. Est enim Apis bos diversis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis lu-

1) Mf. dictum Imperator relatione. 2) Mf. vectorum.

nae ſpecie latere dextro inſignis: qui, cum poſt vivendi ſpatium praeſtitutum ſacro fonte immerſus e vita abierit (nec enim ultra eum trahere licet aetatem, quam ſecreta librorum praeſcribit auctoritas myſticorum: [3]) nec niſi ſemel ei in anno bos femina inventa cum notis certis [4]) offertur) alter cum publico quaeritur luctu: et ſi omnibus ſignis conſummatus reperiri potuerit, ducitur Memphim urbem frequentem, praeſentiaque numinis Aeſculapii claram. Cumque initiante antiſtitum numero centum, in- 8
ductus in thalamum eſſe coeperit ſacer, coniecturis apertis ſigna rerum futurarum dicitur demonſtrare: et adeuntes quosdam indiciis averti videtur obliquis; ut offerentem cibum aliquando Germanicum Caeſarem, ſicut lectum eſt, averſatus, portenderat paullo poſt eventura.

XV. Strictim itaque, quoniam tempus videtur 1
hoc flagitare, res Aegyptiacae tangantur, quarum notitiam in actibus Hadriani et Severi principum digeſſimus late, viſa pleraque narrantes. Aegy- 2
ptiam gentem omnium vetuſtiſſimam, niſi quod ſuper antiquitate certat cum Scythis, a meridiali latere Syrtes maiores et Phycus promontorium, et Borion, et Garamantes, nationesque variae claudunt: qua Orientem e regione proſpicit, Elephantinen et Meroën urbes Aethiopum, et Catadupos rubrumque pelagus et Scenitas praetenditur Arabas, quos Saracenos nunc adpellamus: ſeptemtrioni oppoſita terrarum ſitu cohaeret immenſo, unde exordium Aſia Syriarumque provinciae ſumunt: a veſpera Iſſiaco disiungitur mari, quod quidam nominavere Parthenium.

Pauca itaque ſuper benivolo omnium flumine 3
Nilo, quem Aegyptum Homerus adpellat, prae-

---

3) Mſ. necatur horago arcibos foem. *Steph.* necatur Io Inachi.
4) Mſ. et *Steph.* offertur, quo peremto alter.

ſtringi conveniet, mox oſtendendis aliis, quae ſunt
4 in his regionibus admiranda. Origines fontium
Nili, ut mihi quidem videri ſolet, ſicut adhuc fa-
ctum eſt, poſterae quoque ignorabunt aetates. Ve-
rum quoniam fabulantes poëtae, variantesque geo-
graphi in diverſa latentem notitiam ſcindunt, opi-
niones eorum veritati confines (ut arbitror) expe-
5 diam paucis. Adfirmant aliqui phyſicorum, in
ſubiectis ſeptemtrioni ſpatiis, cum hiemes frigidae
cuncta conſtringunt, magnitudinem nivium [1]) con-
gelaſcere: easque poſtea vi flagrantis ſideris reſolu-
tas, fluxis humoribus nubes efficere gravidas, quae
in meridianam plagam Eteſiis flantibus pulſae, ex-
preſſaeque tepore nimio, incrementa ubertim ſug-
6 gerere Nilo creduntur. Ex Aethiopicis imbribus,
[2]) qui abundantes in tractibus illis per aeſtus torri-
dos cadere memorantur, exundationes eius erigi
anni temporibus adſerunt alii praeſtitutis: quod
utrumque diſſonare videtur a veritate. Imbres
enim apud Aethiopas aut numquam, aut per inter-
7 valla temporum longa cadere memorantur. Opinio
eſt celebrior alia, quod ſpirantibus prodromis, per-
que dies quadraginta et quinque Eteſiarum conti-
nuis flatibus repellentibus eius meatum, velocitate
cohibita, ſuperfuſis fluctibus intumeſcit: et relu-
ctante ſpiritu controverſo aduleſcens in maius, hinc
vi reverberante ventorum, inde urgente curſu ve-
narum perennium, progrediens in ſublime tegit
omnia, et humo ſuppreſſa, per ſupina camporum
8 ſpeciem exhibet maris. Rex autem Iuba, Punico-
rum confiſus textu librorum, a monte quodam oriri
eum exponit, qui ſitus in Mauritania deſpectat ocea-
num: hisque indiciis hoc proditum ait, quod piſces
et herbae, et belluae ſimiles per eas paludes gignun-
9 tur. Aethiopiae autem partes praetermeans Nilus,

1) Mſ. congelucre. 2) Mſ. qualudantes.

nominum diverſitate [3]) decurſa, quae ei orbem per-
agranti nationes indidere [4]) complures, aeſtuans
inundatione ditiſſima ad cataractas, [id eſt prae-
ruptos ſcopulos] venit, e quibus praecipitans ruit
potius, quam fluit: [5]) unde Atos olim accolas uſu
aurium fragore adſiduo deminuto neceſſitas vertere
ſolum ad quietiora coegit. Exinde lenius means 10
per oſtia ſeptem, quorum ſingula perpetuorum
amnium uſum et faciem praebent, nullis per Ae-
gyptum aquis externis adiutus [6]) eiectatur. Et prae-
ter amnes plurimos ex alveo derivatos auctore, ca-
dentesque in ſuppares eius, ſeptem navigabiles ſunt
et undoſi, quibus ſubiecta vocabula veteres indide-
runt: Heracleoticus, Sebennyticus, [7]) Bolbiticus,
Phatniticus, Mendeſius, Taniticus, et Peluſiacus.
Oriens autem [8]) inde, ut dictum eſt, propellitur e 11
paludibus adusque cataractas, inſulasque efficit
plures: quarum aliquae ita porrectis aquis dicuntur
extentae, ut ſingulas aegre tertio die relinquat.
Inter quas duae ſunt clarae, Meroe, et Delta, a 12
triquetrae litterae forma hoc vocabulo ſignatius ad-
pellata. Cum autem ſol per cancri ſidus coeperit
vehi, augeſcens adusque tranſitum eius in libram,
diebusque centum ſublatius fluens, minuitur poſtea,
et mitigatis ponderibus aquarum, navibus antea
pervios equitabiles campos oſtendit. Abunde ita- 13
que luxurians ita eſt noxius, ut infructuoſus, ſi ve-
nerit parcior: gurgitum enim nimietate humectans
diutius terras, culturas moratur agrorum: parvita-
te autem minatur ſteriles ſegetes. Eumque nemo
aliquando extolli cubitis altius XVI. poſſeſſor opta-
vit. Et, ſi inciderit moderatius, aliquoties iactae
ſementes [9]) in loco pinguis caeſpitis cum augmento

3) Mſ. decuſſa. 4) Mſ. complures et ans. inund. 5) Mſ. unde athololim. Va. unde et hoc olim accol. 6) Mſ. electatur. 7) Mſ. Bucente Pathmiticus. 8) Mſ. inde ut dictum. 9) *Steph.* in liquore.

fere septuagesimo renascuntur: solusque fluminum auras nullas inspirat.

14 Exuberat Aegyptus etiam pecudibus multis, inter quas terrestres sunt et aquatiles: aliae, quae humi et in humoribus vivunt, unde ἀμφίβιοι nominantur. Et in aridis quidem capreoli vescuntur, et bubali, et [10]) spinturnicia omni deformitate ridicula, aliaque monstra, quae numerare non refert.

15 Inter aquatiles autem bestias crocodilus ubique per eos tractus abundat, exitiale quadrupes malum, adsuetum elementis ambobus, lingua carens, maxillam superiorem commovens solam, ordine dentium pectinato, perniciosis morsibus, quidquid [11]) contigerit, pertinaciter [12]) petens, per ova edens fetus

16 anserinis similia. Utque armatus est unguibus, si haberet etiam pollices, ad evertendas quoque naves sufficeret viribus magnis: ad cubitorum enim longitudinem decem interdum extentus, noctibus quiescens per undas, diebus humi [13]) vescitur, confidentia cutis, quam ita validam gerit, ut eius terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur.

17 Et saevientes semper eaedem ferae, quasi pacto foedere quodam castrensi, per septem caerimoniosos dies mitescunt, ab omni saevitia desciscentes, quibus sacerdotes Memphi natales celebrant [14]) Apis.

18 Praeter eos autem, qui fortuita pereunt morte, alii dirumpuntur suffossis alvis mollibus certis ferarum dorsualibus cristis, quas delphinis similes nutrit fluvius antedictus: alii exitio intereunt [15]) tali.

19 Trochilus avicula brevis, dum escarum minutias captat, circa [16]) cubantem feram volitans blande, [17]) genasque eius irritatius titillando pervenit adusque ipsam viciniam gutturis. Quod factum con-

---

10) *al.* bisturnitatia. 11) *al.* tetigerit. 12) *al.* tenens. 13) veheperatur. 14) Mſ. et Steph. *Nili.* 15) tali . . . . . . Trochilos. 16) τὸ *feram* deest vulg. 17) Mſ. genaeque.

tuens enhydrus, ichneumonis genus, oris aditum
penetrat alite praevia patefactum, et populato ven-
tre vitalibus dilancinatis erumpit. Audax tamen 20
crocodilus monſtrum fugacibus; ubi audacem ſen-
ſerit, timidiſſimum, et in terra acutius cernens, per
quatuor menſes hibernos nullo veſci dicitur cibo.

Hippopotami quoque generantur in illis parti- 21
bus, ultra animalia cuncta ratione carentia ſagaciſ-
ſimi ad ſpeciem equorum, bifidas habentes ungu-
las, caudasque breves: quorum ſollertiae [18] duo
interim oſtendere documenta ſufficiet. Inter arun- 22
dines celſas et ſqualentes nimia denſitate haec bel-
lua cubilibus poſitis, otium pervigili ſtudio circum-
ſpectat, laxataque copia ad ſegetes depaſcendas
egreditur. Cumque iam coeperit redire diſtenta,
averſis veſtigiis diſtinguit tramites multos, ne unius
plani itineris lineas inſidiatores ſequuti, repertum
ſine difficultate confodiant. Item, cum aviditate 23
nimia extuberato ventre pigreſcit, ſuper calamos
recens exſectos femora convolvit et crura, ut pedi-
bus vulneratis cruor egeſtus ſagina diſteptum faciat
levem: et carnes ſaucias caeno oblinit, quamdiu
in cicatrices conveniant plagae. Has monſtruoſas 24
antehac raritates in belluis, in aedilitate Scauri vi-
dit Romanus populus primitus, patris illius Scauri,
quem defendens Tullius imperat Sardis, ut de fa-
milia nobili ipſi quoque cum orbis terrarum aucto-
ritate ſentirent: et per aetates exinde plures ſaepe
huc ducti, nunc inveniri nusquam poſſunt, ut con-
iectantes regionum incolae dicunt, inſectantis mul-
titudinis taedio ad Blemmyas migraſſe compulſi.

Inter Aegyptias alites, quarum varietas nullo 25
comprehendi numero poteſt, ibis ſacra eſt et ama-
bilis, et innocua, ideo, quod nidulis ſuis ad cibum
ſuggerens ova ſerpentum, efficit, ut rareſcant mor-

---

18) τὸ *interim* vulg. deeſt.

26 tiferae peſtes abſumptae. Occurrunt eaedem volu-
cres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis
emergunt paludibus venena malignantes: eosque,
antequam finibus ſuis excedant, proeliis ſuperatos
aëriis vorant: quas aves per roſtra edere fetus acce-
27 pimus. Serpentes quoque Aegyptus alit innume-
ras, ultra omnem perniciem ſaevientes: baſiliſcos,
et amphisbaenas, et ſcytalas, et acontias, et dipſa-
das, et viperas, aliasque complures, quas omnes
magnitudine et decore aſpis facile ſupereminens,
numquam ſponte ſua fluenta egreditur [19]) Nili.
28 Multa in illis tractibus pretium eſt operae
[20]) maximum legere, e quibus pauca conveniet ex-
plicari. [21]) Templa ubique molibus magnis [22]) ex-
ſtructa. Pyramides ad miracula ſeptem provectae,
quarum diuturnas ſurgendi difficultates ſcriptor He-
rodotus docet, ultra omnem [23]) omnino altitudi-
nem, quae humanis confici poteſt, erectae ſunt
turres, ab imo latiſſimae in ſummitates acutiſſimas
29 deſinentes. Quae figura apud geometras ideo ſic
adpellatur, quod ad ignis ſpeciem, τοῦ πυρὸς, ut
nos dicimus, extenuatur in conum. Quarum ma-
gnitudo, quoniam in celſitudinem nimiam ſcandens
graciteſcit paullatim, umbras quoque mechanica
ratione conſumit.
30 Sunt et ſyringes ſubterranei quidam et flexuoſi
ſeceſſus, quos (ut fertur) periti rituum vetuſtorum
adventare diluvium praeſcii, metuentesque, ne
caerimoniarum oblitteraretur memoria, penitus
operoſis digeſtos fodinis per loca diverſa ſtruxe-
runt: et exciſis parietibus volucrum ferarumque
genera multa ſculpſerunt, et animalium ſpecies in-
numeras, quas hierographicas litteras adpellarunt.
Dein

19) Mſ. Nili . . . . . . multa. 20) Mſ. maxima aegernae. 21) Haec verba Mſ. deſunt. 22) Mſ. extructa ad miracul. 23) Mſ. nominum.

Dein Syene, [24]) in qua ſolſtitii tempore, quo 31
ſol aeſtivum curſum extendit, recta omnia ambientes radii excedere ipſis corporibus umbras non ſinunt. Inde, ſi ſtipitem quisquam fixerit rectum, vel hominem aut arborem viderit ſtantem, circa liniamentorum ipſas extremitates contemplabitur umbras abſumi: ſicut apud Meroen Aethiopiae partem aequinoctiali circulo proximam dicitur evenire, ubi per nonaginta dies umbrae noſtris in contrarium cadunt, unde Antiſcios eius incolas vocant.
Quae quoniam miracula multa ſunt, opuſculi noſtri 32
propoſitum excedentia, ad ingenia celſa reiiciamus, pauca ſuper provinciis narraturi.

XVI. Tres provincias Aegyptus fertur habuiſſe 1
temporibus priſcis, Aegyptum ipſam, et Thebaidem, et Libyam: quibus duas adiecit poſteritas, ab Aegypto Auguſtamnicam, et Pentapolim a Libya ſicciore diſſociatam.

Igitur Thebais multas inter urbes, clariores aliis 2
Hermopolim habet, et Copton, et Antinou, quam Hadrianus in honorem [1]) Antinoi condidit ſui: [2]) hecatompylos enim Thebas [3]) nemo non novit.

In Auguſtamnica Peluſium eſt oppidum nobile, 3
quod Peleus Achillis pater dicitur condidiſſe, luſtrari deorum monitu iuſſus in lacu, qui eiusdem civitatis alluit moenia, cum poſt interfectum fratrem nomine Phocum horrendis furiarum imaginibus raptaretur: et Caſſium, ubi Pompeii ſepulcrum eſt Magni, et Oſtracine, et Rhinocolura.

In Pentapoli Libya Cyrene eſt poſita, urbs antiqua 4
ſed deſerta, quam Spartanus condidit Battus, et Ptolemais, et Arſinoë eademque Teuchira, et Darnis, et [4]) Berenice, quas Heſperidas adpellant. In ſiccio- 5

---

24) Hae duae voces Mſ. deſunt. 1) Mſ. Antinoū. 2) Mſ. et *Steph.* apud Hecatomp. 3) Mſ. magnorum. 4) Mſ. Berniae.

V

re vero Libya Paraetonion, et Chaerecla, et Neapolis, inter municipia pauca et brevia.

6 Aegyptus ipsa, quae iam inde, uti Romano imperio [5]) iuncta est, regitur a praefectis, exceptis minoribus multis, Athribi, et [6]) Oxyryncho, et Thmui, et Memphi maximis urbibus nitet.

7 Alexandria enim vertex omnium est civitatum: quam multa nobilitant, et magnificentia conditoris altissimi, et architecti sollertia Dinocratis: qui [cum ampla moenia fundaret et pulcra, paenuria calcis ad momentum [7]) parum repertae] omnes ambitus lineales farina respersit: quod civitatem [8]) post haec alimentorum uberi copia circumfluere fortuito mon-
8 stravit. [9]) Inibi aurae salubriter spirantes, aër tranquillus et clemens: atque, ut periculum docuit per varias collectum aetates, nullo paene die incolentes hanc civitatem solem serenum non vident.
9 Hoc littus cum fallacibus et insidiosis accessibus adfligeret antehac navigantes discriminibus plurimis, excogitavit in portu Cleopatra turrim excelsam, quae Pharos a loco ipso cognominatur, praelucendi navibus nocturna suggerens ministeria: cum quondam ex [10]) Parthenio pelago venientes aut Libyco, per pandas oras et [11]) patulas, montium nullas speculas vel collium signa cernentes, harenarum
10 inlisae glutinosae mollitiae frangerentur. Haec eadem regina heptastadium, sicut vix credenda celeritate, ita magnitudine mira construxit ob causam notam et necessariam. Insula Pharos, ubi Protea cum phocarum gregibus diversatum Homerus fabulatur inflatius, a civitatis littore mille passibus dis-
11 parata, Rhodiorum erat obnoxia vectigali. Quod cum in die quodam nimium quantum petituri ve-

---

5) Mſ. iuncta est regio, regitur. 6) Mſ. Ozurinmoettimium. 7) Mſ. parum repentae. 8) Mſ. post haec aliment. 9) *al.* ibi. 10) Mſ. paretonio. 11) Mſ. fatumlas montium.

niſſent, femina callida ſemper in fraudes, ſollemni-
um ſpecie feriarum, iisdem publicanis ſecum ad
ſuburbana perductis, opus iuſſerat irrequietis labo-
ribus conſummari: et ſeptem diebus totidem ſtadia
molibus iactis in mare, ſolo propinquanti terrae
ſunt vindicata. Quo cum vehiculo ingreſſa, errare
ait Rhodios, inſularum non continentis portorium
flagitantes.

His accedunt altis ſublata faſtigiis templa; inter 12
quae eminet [12]) Serapeum, quod, licet minuatur
exilitate verborum, atriis tamen columnariis am-
pliſſimis, et ſpirantibus ſignorum figmentis, et re-
liqua operum multitudine ita eſt exornatum, ut poſt
Capitolium, quo ſe venerabilis Roma in aeternum
attollit, nihil orbis terrarum ambitioſius cernat.
In quo bibliothecae fuerunt inaeſtimabiles: et lo- 13
quitur monumentorum veterum concinens fides,
ſeptingenta voluminum millia, Ptolemaeis regibus
vigiliis intentis compoſita, bello Alexandrino, dum
diripitur civitas ſub dictatore Caeſare, conflagraſſe.

[13]) Canopus inde duodecimo disiungitur lapide: 14
quem, ut priſcae memoriae tradunt, Menelai guber-
nator ſepultus ibi cognominavit. Hactenus impen-
dio locus et diverſoriis laetis exſtructus, auris et
ſalutari temperamento perflabilis: ita ut extra mun-
dum noſtrum morari ſe quisquam arbitretur in illis
tractibus agens, cum ſaepe aprico ſpiritu immur-
murantes audierit ventos.

Sed Alexandria ipſa non ſenſim, ut aliae urbes, 15
ſed inter initia prima aucta per ſpatioſos ambitus,
interniſque ſeditionibus diu aſpere fatigata, ad ul-
timum multis poſt annis Aureliano imperium agen-
te, civilibus iurgiis ad certamina interneciva pro-
lapſis, dirutisque moenibus, amiſit regionis maxi-

12) Mſ. Serapaeum. 13) Mſ. Caniſius.

mam partem, quae Bruchion adpellabatur, diuturnum praeſtantium hominum domicilium.

16 Unde Ariſtarchus grammaticae rei donis excellens, et Herodianus artium minutiſſimus ſciſcitator, et Saccas Ammonius Plotini magiſter, aliique plurimi ſcriptores multorum in litteris nobilium ſtudiorum: inter quos Chalcenterus [14]) eminuit Didymus, multiplicis ſcientiae [15]) ſcriptis memorabilis: qui in illis ſex libris, ubi nonnumquam imperfecte Tullium reprehendit, ſillographos imitatus ſcriptores maledicos, iudicio doctarum aurium incuſatur, ut immania frementem leonem [16]) putredulis vocibus

17 [17]) canus catulus longius circumlatrans. Et quamquam veteres, cum iis, quorum memini, floruere complures, tamen ne nunc quidem in eadem urbe doctrinae variae ſilent: nam et diſciplinarum magiſtri quodammodo ſpirant, et nudatur ibi geometrico radio, quidquid reconditum latet, nondumque apud eos penitus exaruit muſica, nec harmonia conticuit, et recalet apud quoſdam adhuc licet raros, conſideratio mundani motus et ſiderum, doctique ſunt numeros haud pauci; ſuper his ſcientiam cal-

18 lent, quae fatorum vias oſtendit. Medicinae autem, cuius in hac vita noſtra nec parca nec ſobria deſiderantur adminicula crebra, ita ſtudia augentur in dies, ut, licet opus ipſum redoleat, pro omni tamen experimento ſufficiat medico ad commendandam artis auctoritatem, ſi Alexandriae ſe dixerit

19 eruditum: et haec quidem hactenus. Sed ſi intelligendi divini [18]) aditionem multiplicem, et praeſenſionum originem mente vegeta quisquam voluerit replicare, per mundum omnem inveniet mathe-

20 mata huiusmodi ab Aegypto circumlata. Hic primum homines longe ante alios ad varia religionum

---

14) *al.* emicuit. 15) Mſ. copti. 16) *al.* putidulis. 17) Mſ. canus catul. 18) Mſ. editionem.

incunabula (ut dicitur) pervenerunt, et initia prima ſacrorum caute tuentur, condita ſcriptis arcanis. Hac inſtitutus prudentia Pythagoras, colens ſecre- 21
tius deos, quidquid dixit aut voluit, auctoritatem eſſe inſtituit ratam, et femur ſuum aureum apud Olympiam ſaepe monſtrabat, et cum aquila colloquens ſubinde viſebatur. Hinc Anaxagoras lapides 22
e caelo lapſuros, et putealem limum contrectans, tremores futuros praedixerat terrae. Et Solon ſententiis adiutus Aegypti ſacerdotum, latis iuſto moderamine legibus, Romano quoque iuri maximum addidit firmamentum: ex his fontibus per ſublimia gradiens ſermonum amplitudine Iovis aemulus Platon viſa Aegypto, militavit ſapientia glorioſa.

Homines autem Aegyptii plerique ſubfuſculi 23
ſunt, et atrati, magisque maeſtiores, gracilenti et aridi, ad ſingulos motus excandeſcentes, controverſi, et repoſcones acerrimi. Erubeſcit apud eos, ſi quis non infitiando tributa, plurimas in corpore [19]) vibices oſtendat. Et nulla tormentorum vis inveniri adhuc potuit, quae obdurato illius tractus latroni invito elicere potuit, ut nomen proprium dicat.

Id autem notum eſt, ut annales veteres mon- 24
ſtrant, quod Aegyptus omnis ſub amicis erat antea regibus: ſed ſuperatis apud Actium bello navali Antonio et Cleopatra, provinciae nomen accepit ab Octaviano Auguſto poſſeſſa. [20]) Aridiorem Libyam ſupremo Apionis regis conſequuti ſumus arbitrio: Cyrenas cum reſiduis civitatibus Libyae Pentapoleos, Ptolemaei liberalitate ſuſcepimus. Evectus longius, ad ordinem remeabo coeptorum.

---

19) Mſ. vivaces. 20) Mſ. aridiorem Libyam.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXIII.

Iulianus A. templum apud Hierosolyma pridem dirutum, frustra instaurare conatur. C. I. Arsacem idem Armeniae regem ad bellum Persicum parari iubet, et cum exercitu ac Scytharum auxiliis transit Euphratem. II. *Iuliano A. per Mesopotamiam iter facienti Saracenarum gentium reguli coronam auream et auxilia ultro offerunt: classis Rom. mille et centum navium adveniens consternit Euphratem.* III. *Descriptiones muralium machinarum, ballistae, scorpionis vel onagri, arietis, helepoleos, ac malleoli.* IV. *Iulianus A. apud Circesium Aboram flumen cum omnibus copiis ponte navali transgreditur, et milites alloquitur.* V. *Describuntur maiores provinciae XVIII. regni Persarum, una cum suis quaeque urbibus, moresque nationum.* VI.

(A. C. 363.)

1 Haec eo anno, ut praetereamus negotiorum minutias, agebantur. Iulianus vero iam ter consul adscito in collegium trabeae Sallustio praefecto per Gallias, quater ipse amplissimum inierat magistratum: et videbatur novum, adiunctum esse Augusto privatum, quod post Diocletianum et Aristobulum
2 nullus meminerat gestum. Et licet accidentium varietatem sollicita mente praecipiens, multiplicatos expeditionis adparatus flagranti studio perurgeret: diligentiam tamen ubique dividens, imperii-

que sui memoriam magnitudine operum gestiens propagare, ambitiosum quondam apud Hierosolymam templum, quod post multa et interneciva certamina, obsidente Vespasiano, posteaque Tito, aegre est expugnatum, instaurare sumptibus cogitabat immodicis: negotiumque maturandum Alypio dederat Antiochensi, qui olim Britannias curaverat pro praefectis. Cum itaque rei idem fortiter insta- 3
ret Alypius, iuvaretque provinciae rector, metuendi globi flammarum prope fundamenta crebris adsultibus erumpentes, fecere locum exustis aliquoties operantibus inaccessum: hocque modo elemento destinatius repellente, cessavit inceptum.

Iisdem diebus legatos ad se missos ab urbe ae- 4
terna, clare natos meritisque probabilis vitae compertos, Imperator honoribus diversis adfecit: et Apronianum Romae decrevit esse praefectum, Octavianum proconsulem Africae, Venusto vicariam commisit Hispaniae; Rufinum Aradium Comitem Orientis in locum avunculi sui Iuliani recens defuncti provexit. Quibus, ut convenerat, ordi- 5
natis, terrebatur omine quodam (ut docuit exitus) praesentissimo. Felice enim largitionum Comite profluvio sanguinis repente exstincto, eumque Comite Iuliano sequuto, vulgus publicos contuens titulos, Felicem Iulianum Augustumque pronuntiabat. Praecesserat aliud saevum. Namque Kalen- 6
dis ipsis Ianuariis [1]) adscendente eo gradile Genii templum, e sacerdotum consortio quidam caeteris diuturnior, nullo pulsante concidit, animamque insperato casu efflavit: quod adstantes incertum per imperitiam, an adulandi cupiditate, memorabant consulum seniori portendi nimirum Sallustio: sed, ut adparuit, non aetati, sed potestati maiori interitum propinquare [2]) monstrabatur. Super his alia 7

1) τὸ eo in Mſ. deest. 2) Mſ. et *Steph.* monstrabantur.

quoque minora signa subinde, quid accideret, ostendebant. Inter ipsa enim exordia procinctus Parthici disponendi, nuntiatum est Constantinopolim terrae pulsu vibratam: quod horum periti minus laetum esse pronuntiabant, aliena pervadere molienti rectori. Ideoque intempestivo conatu desistere suadebant: ita demum haec et similia contemni oportere firmantes, cum irruentibus armis externis lex una sit et perpetua, salutem omni ratione defendere, nihil remittente vi moris. Iisdem diebus nuntiatum est ei per litteras, Romae super hoc bello libros Sibyllae consultos, ut iusserat, Imperatorem eo anno discedere a limitibus suis aperto prohibuisse responso.

1 II. Inter haec tamen legationes gentium plurimarum auxilia pollicentium, liberaliter susceptae remittebantur, speciosa fiducia Principe respondente, nequaquam decere adventiciis adiumentis rem vindicari Romanam, cuius opibus foveri conveniret amicos et socios, si auxilium eos adegerit neces-
2 sitas implorare. Solum Arsacem monuerat Armeniae regem, ut collectis copiis validis iubenda opperiretur, quo tendere, quid deberet urgere, propere cogniturus. Proinde, cum primam consultae rationes copiam praebuissent, rumore praecurso hostiles occupare properans terras, nondum adulto vere, missa per militares numeros expeditionali tes-
3 sera, cunctos transire iussit Euphraten. Quo comperto, omnes evolant ex hibernis, transmissoque (ut textus docebat scriptorum) dispersi per stationes varias, adventum Principis exspectabant. Ipse autem Antiochiam egressurus, Heliopoliten quemdam Alexandrum Syriacae iurisdictioni praefecit, turbulentum et saevum: dicebatque, non illum meruisse; sed Antiochensibus avaris et contumeliosis
4 huiusmodi iudicem convenire. Cumque eum profecturum deduceret multitudo promiscua, itum

felicem reditumque glorioſum exoptans, oransque ut deinde placabilis eſſet et lenior: nondum ira, quam ex compellationibus et probris conceperat, emollita, loquebatur aſperius, ſe eſſe eos adſerens poſtea non viſurum. Diſpoſuiſſe enim aiebat, hie- 5
mandi gratia per compendiariam viam, conſummato procinctu, Tarſum Ciliciae reverſurum: ſcripſiſſeque ad Memorium praeſidem, ut in eadem urbe cuncta ſibi congrua pararentur: et hoc haud diu poſtea contigit. Corpus namque eius illuc relatum, exſequiarum humili pompa in ſuburbano ſepultum eſt, ut ipſe mandarat.

Iamque apricante caelo, tertio [1]) Nonas Martias 6
profectus, Hierapolim ſolitis itineribus venit: ubi cum introiret civitatis capaciſſimae portas, ſiniſtra porticus ſubito lapſa, ſubter tendentes quinquaginta milites, exceptis plurimis vulneratis, tignorum tegularumque pondere magno colliſit. Unde con- 7
tractis copiis omnibus, Meſopotamiam tam propere ſigna commovit, ut fama de ſe nulla praeverſa (id enim [2]) curatius obſervarat) improviſus Aſſyrios occuparet. Denique, cum exercitu et Scytharum auxiliis Euphrate navali ponte transmiſſo, venit ad Batnas municipium Osdroënae, ibique illaetabile portentum offendit. Cum enim calonum frequens 8
multitudo ad ſuſcipiendum conſuete pabulum prope acervum palearum ſtetiſſet impendio celſum, (hoc enim modo per regiones illas tales ſpecies conſtruuntur) rapientibus multis quaſſata congeries inclinata eſt, parique exitio quinquaginta obruit homines mole maxima ruinarum.

III. Maeſtus exinde digreſſus venit curſu prope- 1
ro Carras, antiquum oppidum, Craſſorum et Romani exercitus aerumnis inſigne: unde duae ducentes Perſidem viae regiae diſtinguuntur, laeva per

1) Mſ. Nonas Maias. 2) *al.* accuratius.

Adiabenam et Tigridem, dextera per Aſſyrios et Eu-
2 phraten. Ibi moratus aliquot dies, dum neceſſaria
parat, et Lunae, quae religioſe per eos colitur tra-
ctus, ritu locorum fert ſacra, dicitur ante aras,
nullo arbitrorum admiſſo, occulte paludamentum
purpureum propinquo ſuo tradidiſſe Procopio, man-
daſſeque arripere fidentius principatum, ſi ſe in-
3 teriſſe didicerit apud Parthos. Hic Iuliani quie-
ſcentis animus agitatus inſomniis, eventurum triſte
aliquid praeſagiebat. Quocirca et ipſe, et viſorum
interpretes praeſentia contemplantes, diem ſequu-
turum, qui erat quartum decimum Kal. Apriles,
obſervari debere pronuntiabant. Verum, ut com-
pertum eſt poſtea, hac eadem nocte Palatini Apolli-
nis templum, praefecturam regente Aproniano, in
urbe conflagravit aeterna: ubi, ni multiplex iuviſſet
auxilium, etiam Cumana carmina conſumpſerat
magnitudo flammarum.
4 [1]) Poſt quae ita digeſta, agmina et commeatus
omnis generis [2]) disponenti, procurſatorum adventu
anhelantium etiam tum indicatur, equeſtres hoſtium
turmas vicino limite quodam perrupto avertiſſe ſu-
5 bito praedas. Cuius atrocitate mali perculſus, illico,
ut ante cogitaverat, triginta millia lectorum militum
eidem commiſit Procopio, iuncto ad parilem pote-
ſtatem Sebaſtiano Comite ex duce Aegypti: iisdem-
que praecepit, ut intra Tigridem interim agerent,
vigilanter omnia ſervaturi, ne quid inopinum ex in-
cauto latere oriretur, qualia multa ſaepe [3]) didice-
rat eveniſſe: mandabatque eis, ut, ſi fieri potius
poſſet, [4]) regi ſociarentur Arſaci: cumque eo per
Corduenam et Moxoënam, Chiliocomo uberi Me-
diae tractu, partibusque aliis praeſtricto curſu va-

1) *al.* poſtque ita digeſta. 2) *al.* disponendi. 3) *al.* dixerat.
4) Mſ. Regis optarentur.

ſtatis, apud Aſſyrios adhuc agenti ſibi [5]) concurrerent, neceſſitatum articulis adfuturi.

His ita ordinatis, ipſe exitu ſimulato per Ti- 6
grim, quod iter etiam re cibaria de induſtria iuſſerat inſtrui, flexit dextrorſus: et quieta nocte emenſa, mane iumentum, quo veheretur ex uſu, popoſcit: oblatusque ei equus Babylonius nomine, ictu torminis conſternatus, dum dolorum impatiens volvitur, auro lapillisque ornamenta diſtincta conſperſit. Quo oſtento laetior [6]) exclamavit, plaudentibus proximis, *Babylona humi procidiſſe, ornamentis omnibus ſpoliatam.* Et paulliſper detentus, 7
ut omen per hoſtias litando firmaret, Davanam venit caſtra praeſidiaria, unde ortus Belias fluvius funditur in Euphraten. Hic corporibus cibo curatis et quiete, poſtridie ventum eſt ad Callinicum, munimentum robuſtum et commercandi opimitate gratiſſimum: ubi ante diem ſextum Kal. quo Romae Matri deorum pompae celebrantur annales, et carpentum, quo vehitur ſimulacrum, Almonis undis ablui perhibetur, ſacrorum ſollemnitate priſco more completa, ſomno per otium capto, exſultans pernoctavit et laetus. Luce vero ſequuta profectus 8
exinde per ſupercilia riparum fluvialium, aquis adoleſcentibus undique convenis, cum armigera gradiens manu, in ſtatione quadam ſub pellibus manſit: ubi Saracenarum reguli gentium genibus ſupplices nixi, oblata [7]) ex auro corona, tamquam mundi nationumque ſuarum dominum adorarunt, ſuſcepti gratanter, ut ad furta bellorum adpoſiti. Dumque hos alloquitur, Xerxis illius potentiſſimi 9
regis inſtar claſſis advenit, tribuno Conſtantiano cum Comite Lucilliano ductante, quae latiſſimum flumen Euphraten artabat: in qua mille erant onerariae naves ex diverſa trabe contextae, commeatus

5) Mſ. concurrerent. 6) *al.* clamavit. 7) *al.* auri corona.

abunde ferentes et tela et obſidionales machinas: quinquaginta aliae bellatrices, totidemque ad compaginandos neceſſariae pontes.

1 IV. Re ipſa admoneor, breviter, quantum mediocre poteſt ingenium, haec inſtrumentorum genera ignorantibus circumſcripte monſtrare: et balli-
2 ſtae figura docebitur prima. Ferrum inter axiculos duos firmum compaginatur et vaſtum, in modum regulae maioris extentum: cuius ex volumine tereti, quod in medio pars polita componit, quadratus eminet ſtilus [1]) extentius, recto canalis anguſti meatu cavatus, et hac multiplici chorda nervorum tortilium illigatus: eique cochleae duae ligneae coniunguntur aptiſſime, quarum prope unam adſiſtit artifex contemplabilis, et ſubtiliter adponit in temonis cavamine ſagittam ligneam ſpiculo maiore conglutinatam: hocque facto hincinde validi iuvenes ver-
3 ſant agiliter rotabilem flexum. Cum ad extremitatem nervorum acumen venerit ſummum, percita interno pulſu a balliſta ex oculis avolat, interdum nimio ardore ſcintillans: et evenit ſaepius, ut, antequam telum cernatur, dolor letale vulnus agnoſcat.

4 Scorpionis autem, quem adpellant nunc onagrum, huiusmodi forma eſt. Dolantur axes duo quernei vel ilicei, curvanturque mediocriter, ut prominere videantur in gibbas, hique in modum ſerratoriae machinae connectuntur, ex utroque latere patentius perforati: quos inter per cavernas funes colligantur robuſti, compagem, ne diſſiliat, continentes.
5 Ab hac medietate reſtium ligneus ſtilus exſurgens obliquus, et in modum iugalis temonis erectus, ita nervorum [2]) nodulis implicatur, ut altius tolli poſſit et inclinari: ſummitatique eius unci ferrei copulantur, e quibus pendet ſtuppea vel ferrea funda: cui

1) *al.* extenſus. 2) *al.* modulis.

ligno fulmentum proſternitur ingens, cilicium paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, et locatum ſuper congeſtos caeſpites vel latericios aggeres. Nam muro ſaxeo huiusmodi moles impoſita, disiectat quidquid invenerit [3]) ſubter, concuſſione violenta, non pondere. Cum igitur ad con- 6
certationem ventum fuerit, lapide rotundo fundae impoſito, quaterni altrinſecus iuvenes repagula, quibus incorporati ſunt funes explicantes, retrorſus ſtilum paene [4]) ſupinum inclinant: itaque demum ſublimis adſtans magiſter, clauſtrum, quod totius operis continet vincula, reſerat malleo forti [5]) percuſſum: unde abſolutus ictu volucri ſtilus, et mollitudine offenſus cilicii, ſaxum contorquet, quidquid incurrerit, colliſurum. Et tormentum qui- 7
dem [6]) adpellatur ex eo, quod omnis explicatio torquetur: ſcorpio autem, quoniam aculeum deſuper habet [7]) erectum: cui etiam onagri vocabulum indidit aetas novella ea re, quod aſini feri cum venatibus agitantur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora ſequentium, aut perfractis oſſibus capita ipſa displodant.

Hinc ad arietem [8]) veniemus. Eligitur abies 8
vel ornus excelſa, cuius ſummitas duro ferro concluditur et prolixo, arietis efficiens prominulam ſpeciem, quae forma huic machinamento vocabulum indidit: et ſic ſuspenſa utrimque transverſis aſſeribus et ferratis, quaſi ex lance, vinculis trabis alterius continetur: eamque, quantum menſurae ratio patitur, [9]) multitudo retro repellens, rurſus ad obvia quaeque rumpenda protrudit ictibus validiſſimis, inſtar adſurgentis et caedentis arietis. Qua crebritate velut reciproci fulminis impetu aedificiis

3) Mſ. ſuper. 4) Mſ. urinum. 5) Mſ. percluſum. 6) *al.* appellatur, quod eo omnis. 7) *al.* erectus. 8) *al.* venimus. 9) Mſ. altitudo.

ſciſſis in rimas, concidunt ſtructurae laxatae muro-
9 rum. Hoc genere operis, ſi fuerit exſerto vigore diſcuſſum, nudatis [10]) defenſoribus, ideoque ſolutis obſidiis, civitates munitiſſimae recluduntur.

10 Pro his arietum [11]) meditamentis iam crebritate deſpectis, conditur machina ſcriptoribus hiſtoricis nota, quam Helepolim Graeci [12]) cognominamus: cuius opera diuturna Demetrius Antigoni filius regis, Rhodo aliisque urbibus oppugnatis Poliorcetes
11 eſt adpellatus. Aedificatur autem hoc modo. Teſtudo compaginatur immanis, axibus roborata longiſſimis, ferreisque clavis aptata: et contegitur coriis bubulis virgarumque recenti textura, atque limo adſperguntur eius ſuprema, ut flammeos detrectet
12 et miſſiles caſus. Conſeruntur autem eius frontalibus triſulcae cuſpides praeacutae, ponderibus ferreis graves, qualia nobis pictores oſtendunt fulmina vel fictores, ut, quidquid petierit, aculeis exſertis
13 abrumpat. Hanc ita validam molem [13]) rotis et funibus regens numeroſus intrinſecus miles, languidiori murorum parti viribus admovet concitis: et, niſi deſuper propugnantium valuerint vires, colliſis parietibus aditus patefacit ingentes.

14 Malleoli autem, teli genus, figurantur hac ſpecie: Sagitta eſt cannea, inter ſpiculum et arundinem multifido ferro coagmentata, quae in muliebris coli formam, quo nentur lintea ſtamina, concavatur ventre ſubtiliter et plurifariam patens, atque in alveo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento.
15 Et ſi emiſſa lentius arcu invalido (ictu enim rapidiore exſtinguitur) haeſerit uſquam, tenaciter cremat, aquisque conſperſa acriores excitat aeſtus incendiorum, nec remedio ullo, quam ſuperiacto pulvere conſopitur. Hactenus de inſtrumentis mu-

10) Mſ. defenſoribus, ideoque ſolutis obſ. 11) Mſ. meditamentis. 12) Mſ. cognominamus. 13) *Steph.* palis.

ralibus, e quibus pauca sunt dicta: nunc ad rerum ordinem revertamur.

V. Adscitis Saracenorum auxiliis, quae animis obtulere promptissimis, tendens Imperator agili gradu, Cercusium principio mensis Aprilis ingressus est, munimentum tutissimum, et fabre politum: cuius moenia Abora et Euphrates ambiunt flumina, velut spatium insulare fingentes. 1
Quod Diocletianus exiguum antehac et suspectum, muris turribusque circumdedit celsis, cum in ipsis barbarorum confiniis interiores limites ordinaret,[1]) ne vagarentur per Syriam Persae, ita ut paucis ante annis cum magnis provinciarum contigerat damnis. 2
Namque, cum Antiochiae in alto silentio, scenicis ludis mimus cum uxore immissus, e medio sumpta quaedam imitaretur, populo venustate attonito, coniunx, *Nisi somnus est*, inquit, *en Persae*: et retortis plebs universa cervicibus, exacervantia in se tela declinans spargitur passim. Ita civitate incensa, et obtruncatis pluribus, qui pacis more palabantur effusius, incensisque locis finitimis et vastatis, onusti praeda hostes ad sua remearunt innoxii, Mareade vivo exusto, qui eos ad suorum interitum civium duxerat inconsulte. Et haec quidem Gallieni temporibus evenerunt. 3

Iulianus vero, dum moratur apud Cercusium, ut per navalem Aborae pontem exercitus et omnes sequelae transirent: litteras tristes Sallustii Galliarum praefecti suscepit, orantis suspendi expeditionem in Parthos, obtestantisque, ne ita intempestive, nondum pace numinum exorata, irrevocabile subiret exitium. 4
Posthabito tamen suasore cautissimo, fidentius[2]) ultra tendebat: quoniam nulla vis humana vel virtus meruisse umquam potuit, ut, quod praescripsit fatalis ordo, non fiat. 5

---

1) Mſ. edocumento. 2) Mſ. ultro.

Statimque transgreſſus, pontem avelli praecepit,
[3]) ne cui militum ab agminibus propriis revertendi
6 fiducia remaneret. Pari ſorte hic quoque omen il-
laetabile viſum eſt, adparitoris cuiusdam cadaver
extentum carnificis manu deleti: quem praefectus
Salluſtius praeſens ea re ſupplicio capitali damnarat,
quod intra praeſtitutum diem alimentorum augmen-
tum exhibere pollicitus, [4]) caſu impediente fruſtratus
eſt. Sed miſerando homine trucidato, poſtridie
advenit, ut ille promiſerat, alia claſſis abunde ve-
hens annonam.
7 Profecti exinde Zaitham venimus locum, qui
olea arbor interpretatur. Hic Gordiani Imperato-
ris longe conſpicuum vidimus tumulum, cuius actus
a pueritia prima, exercituumque feliciſſimos ductus,
et inſidioſum interitum digeſſimus tempore compe-
8 tenti. Ubi cum pro ingenita pietate conſecrato
Principi parentaſſet, pergeretque ad Duram, de-
ſertum oppidum, procul militarem cuneum conſpi-
catus ſtetit immobilis: eique dubitanti, quid fer-
rent, offertur ab eis immaniſſimi corporis leo, cum
aciem peteret multiplici telorum iactu confoſſus.
Quo omine velut certiore iam ſpectaculi proſperio-
ris elatus, exſultantius incedebat: ſed incerto [5]) fa-
tu fortunae aliorſum prorupit eventus. Obitus
enim regis portendebatur, ſed cuius, erat incertum.
9 Nam et oracula dubia legimus, quae non niſi caſus
diſcrevere poſtremi: ut fidem vaticinii Delphici, quae
poſt Halyn flumen transmiſſum, maximum regnum
[6]) deiecturum praedixerat Croeſum: [7]) et aliam,
quae Athenienſibus ad certandum contra Medos ob-
lique deſtinaverat mare: ſortemque his poſteriorem
veram quidem, ſed non minus ambiguam: *Aio te*
10 *Aeacida Romanos vincere poſſe.* Etruſci tamen
haruſpi-

3) Mſ. ne qui. 4) *al.* cauſa imp. 5) Mſ. fatu. 6) Mſ. deie-
cturum. 7) Mſ. et aliae.

haruspices, qui comitabantur, gnari prodigialium rerum, cum illis procinctum hunc saepe arcentibus non crederetur, prolatis libris exercitualibus ostendebant, signum hoc esse prohibitorium, principique aliena, licet iuste, invadenti contrarium. Sed calcabantur philosophis refragantibus, quorum 11 reverenda tunc erat auctoritas, errantium subinde, et in parum cognitis perseverantium diu. Etenim, ut probabile argumentum ad fidem implendam scientiae suae id praetendebant, quod et Maximiano antehac Caesari cum [8]) Narseo Persarum rege iam congressuro, itidem leo et aper ingens trucidati simul oblati sunt, et superata gente discessit incolumis: illo minime [9]) contemplato, quod aliena petenti portendebatur exitium, et Narseus primus Armeniam Romano iuri obnoxiam occuparat. Sequu- 12 to itidem die, qui erat VII. Idus Aprilis, sole vergente iam in occasum, ex parva nubecula subito aëre crassato usus adimitur lucis: et post minacem tonitruum crebritatem et fulgurum, Iovianus nomine miles de caelo tactus cum duobus equis concidit, quos potu satiatos a flumine reducebat. [10]) Eoque viso harum rerum interpretes arcessiti in- 13 terrogatique, etiam id vetare procinctum fidentius adfirmabant, fulmen consiliarium esse monstrantes; (ita enim adpellantur, quae dissuadent aliquid fieri vel suadent.) Ideoque hoc nimis cavendum, quod militem celsi nominis cum bellatoriis iumentis extinxit: et hoc modo contacta loca nec intueri, nec calcari debere fulgurales pronuntiant libri. Contra 14 philosophi, candorem ignis sacri repente conspecti nihil significare aiebant, sed esse acrioris spiritus cursum, ex aethere aliqua vi ad inferiora detrusum: aut si exinde praenoscitur aliquid, incrementa claritudinis Imperatori portendi gloriosa coeptanti,

8) Ms. Narseo. 9) Ms. contemplante. 10) Ms. eoque viso.

cum conſtet flammas ſuapte natura nullo obſtante ad ſublimia convolare.

15 Peracto igitur, ut ante dictum eſt, ponte, cunctisque transgreſſis, Imperator antiquiſſimum omnium ratus eſt, militem alloqui, ſui rectorisque fiducia properantem intrepide. Signo itaque [11]) per lituos dato, cum centuriae omnes, et cohortes, et manipuli conveniſſent, ipſe aggere glaebali adſiſtens, coronaque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ore ſereno diſſeruit, favorabilis ſtudio concordi cunctorum.

16 *Contemplans maximis viribus et alacritate vos vigere, fortiſſimi milites, concionari diſpoſui, docturus ratione multiplici, non nunc primitus, ut maledici muſſitant, Romanos penetraſſe regna Perſidis. Namque ut Lucullum transeam vel Pompeium, qui per Albanos, et Maſſagetas, quos Alanos nunc adpellamus, hac quoque natione perrupta vidit Caſpios lacus: Ventidium novimus Antonii legatum*
17 *ſtrages per hos tractus innumeras edidiſſe. Sed ut a vetuſtate diſcedam, haec, quae tradidit recens memoria, replicabo. Traianus, et Verus, ac Severus hinc ſunt digreſſi victores et tropaeati: rediſſetque pari ſplendore iunior Gordianus, cuius monumentum nunc vidimus* [12]) *honorate, apud Reſainam ſuperato fugatoque rege Perſarum, ni factione Philippi praefecti praetorio, ſceleſte iuvantibus paucis in hoc, ubi ſepultus eſt, loco, vulnere impio cecidiſſet. Nec erravere diu manes eius inulti, quod velut* [13]) *elaborante iuſtitia, omnes, qui in eum conſpiravere,*
18 *cruciabilibus interiere ſuppliciis. Et illos quidem voluntas ad altiora propenſior ſubire impulit facinora memoranda: nos vero miſeranda recens captarum urbium, et inultae caeſorum exercituum umbrae, et damnorum magnitudines caſtrorumque*

---

11) Mſ. per reliquos. 12) *al.* honorare. 13) Mſ. elabente.

*amissiones ad haec, quae proposuimus; hortantur,
votis omnium sociis, ut medeamur praeteritis, et
honorata huius lateris securitate republica, quae de
nobis magnifice loquatur posteritas, relinquamus.
Adero ubique vobis adiumento numinis sempiterni* 19
*Imperator, et antesignanus, et conturmalis omini-
bus secundis, ut reor. At si fortuna versabilis in
pugna me usquam fuderit, mihi vero pro Romano
orbe memet vovisse sufficiet, ut Curtii* [14]*) Muciique
veteres; et clara prosapia Deciorum. Abolenda
nobis natio molestissima, cuius in gladiis nondum
nostrae propinquitatis exaruit cruor. Plures ab-* 20
*sumptae sunt maioribus nostris aetates, ut interirent
radicitus, quae vexabant. Devicta est perplexo et
diuturno Marte Carthago: sed eam dux inclytus ti-
muit superesse* [15]*) victoriae. Evertit funditus Numan-
tiam Scipio post multiplices casus obsidionis emen-
sos. Fidenas, ne imperio subcrescerent aemulae,
Roma subvertit: et Faliscos ita oppressit, et Veios,
ut suadere nobis laboret monumentorum veterum
fides, ut has civitates aliquando valuisse credamus.
Haec ut antiquitatum peritus exposui: superest, ut* 21
*aviditate rapiendi posthabita, quae insidiatrix saepe
Romani militis fuit, quisque agmini cohaerens ince-
dat; cum ad necessitatem congrediendi fuerit ven-
tum, signa propria sequuturus; sciens, quod, si re-
manserit usquam, exsectis cruribus relinquetur. Ni-
hil enim praeter dolos et insidias hostium vereor ni-
mium callidorum. Ad summam polliceor universis,* 22
*rebus post haec prospere mitigatis, absque omni
praerogativa principum, qui, quod dixerint vel cen-
suerint, pro potestate auctoritatis iustum esse existi-
mant, rationem me recte consultorum vel secus, si
quis exegerit, redditurum. Quocirca erigite iam* 23

14) *Steph.* Mutiique tres. 15) Ms. victoriae.

nunc quaeso, erigite animos vestros, multa praesumentes et bona, aequata sorte nobiscum, quidquid occurrerit difficile, subituri, et coniectantes aequitati semper solere iungi victoriam.

24 Conclusa oratione ad hunc gratissimum finem, ductoris gloria proeliator miles exsultans, speque prosperorum elatior, sublatis altius scutis nihil periculosum fore vel arduum clamitabat, sub Imperatore plus sibi laboris, quam gregariis indicente.

25 Maxime omnium id numeri Gallicani fremitu laetiore monstrabant: memores, aliquoties eo ductante, perque ordines discurrente, cadentes vidisse gentes aliquas, alias supplicantes.

1 VI. Res adegit huc prolapsa, ut in excessu celeri situm monstrare Persidis, descriptoribus gentium [1]) curiose digestum, e quibus aegre vera dixere paucissimi. Quod autem erit paullo prolixior textus, ad scientiam proficiet plenam. Quisquis enim adfectat nimiam brevitatem, ubi narrantur incognita: non, quid signatius explicet, sed quid debeat praeteriri, scrutatur.

2 Hoc regnum quondam exiguum, multisque antea nominibus adpellatum ob caussas, quas saepe retulimus: cum apud Babylona Magnum fata rapuissent Alexandrum, in vocabulum Parthi concessit Arsacis obscure geniti, latronum inter adulescentiae rudimenta ductoris, verum paullatim in melius mutato proposito, clarorum contextu factorum aucti

3 sublimius. Qui post multa gloriose et fortiter gesta, superato Nicatore Seleuco, eiusdem Alexandri successore, cui victoriarum crebritas hoc indiderat cognomentum, praesidiisque Macedonum pulsis ipse tranquillius agens, temperator obedientium fuit et

4 arbiter lenis. Denique post finitima cuncta, vi vel aequitatis consideratione, vel metu subacta, civitatum

1) Ms. curiose digestis.

et caſtrorum caſtellorumque munimentis oppleta Perſide, adſuefactaque timori eſſe accolis omnibus, quos antea formidabat, medium ipſe agens curſum aetatis, placida morte deceſſit. Certatimque ſummatum et vulgi ſententiis concinentibus, aſtris (ut ipſi exiſtimant) ritus ſui conſecratione permiſtus eſt omnium primus. Unde ad id tempus reges eius- 5
dem gentis praetumidi, adpellari ſe patiuntur Solis fratres et Lunae: utque Imperatoribus noſtris Auguſta nuncupatio amabilis eſt et optata; ita regibus Parthicis abiectis et ignobilibus antea, incrementa dignitatum felicibus Arſacis auſpiciis acceſſere vel maxima. Quamobrem numinis eum vice 6
venerantur et colunt, eousque propagatis honoribus, ut ad noſtri memoriam non, niſi Arſacides is ſit, quisquam in ſuſcipiendo regno cunctis anteponatur: et in qualibet civili concertatione, quae [a]) adſidue apud eos eveniunt, velut ſacrilegium quisque caveat, ne dextera ſua Arſacidem arma geſtantem feriat vel privatum.

Satisque conſtat hanc gentem regna, populis 7
vi ſuperatis compluribus, dilataſſe adusque Propontidem et Thracias: ſed alte ſpirantium ducum ſuperbia, licenter graſſantium per longinqua, aerumnis maximis imminutam: primo per Cyrum, quem Boſpori fretum cum multitudine fabuloſa transgreſſum, ad internecionem delevit Tomyris regina Scytharum, ultrix acerrima filiorum. Deinde, cum 8
Dareus, poſteaque Xerxes Graeciam elementorum uſu mutato adgreſſi, cunctis paene copiis terra marique conſumptis, vix ipſi tutum invenere diſceſſum: ut bella praetereamus Alexandri, et teſtamento nationem omnem in ſucceſſoris unius iura translatam.

---

a) MſC. aſſidue.

9 Quibus peractis transcurſisque temporibus lon-
gis, ſub conſulibus, et deinceps in poteſtatem Cae-
ſarum redacta re publica, nobiſcum eae nationes
ſubinde dimicarunt, paribusque momentis inter-
dum, aliquoties ſuperatae, nonnumquam abiere
victrices.
10 Nunc locorum ſitum, quantum ratio ſinit, carptim
breviterque abſolvam. Hae regiones in amplitu-
dines diffuſae longas et latas, ex omni latere inſulo-
ſum et celebre Perſicum ambiunt mare: cuius oſtia
adeo eſſe perhibentur anguſta, ut ex Harmozonte
Carmaniae promuntorio contra oppoſitum aliud
promuntorium, quod adpellant incolae Maces, ſine
11 impedimento cernatur. Quibus anguſtiis permea-
tis, cum latitudo patuerit nimis extenſa, navigatio
adusque urbem Teredona porrigitur, ubi poſt iactu-
ras multiplices pelago miſcetur Euphrates: omnis-
que ſinus dimenſione littorea in numerum viginti
millium ſtadiorum velut ſpatio detornato finitur:
cuius per oras omnes oppidorum eſt denſitas et vi-
12 corum, naviumque crebri discurſus. Ergo per-
meatis anguſtiis antedictis, venitur ad Armeniae
ſinum, Orienti obiectum intervallo. Cantichus no-
mine panditur ſinus auſtralis: haud procul inde
alius, quem vocant Chaliten, occiduo obnoxius
ſideri. Hinc praeſtrictis pluribus inſulis, e quibus
paucae ſunt notae, Indorum mari iunguntur oceano,
qui ferventem ſolis exortum ſuscipit omnium pri-
13 mus, ipſe quoque nimium calens. Utque geogra-
phici ſtili formarunt, hac ſpecie diſtinguitur omnis
circuitus antedictus. Ab Arctoo cardine adusque
Caſpias portas Caduſiis conterminat, et Scytha-
rum gentibus multis, et Arimaſpis hominibus luſcis
et feris: ab occidua plaga contingit Armenios, et
Niphaten, et in Aſia ſitos Albanos, mare rubrum,
et Scenitas Arabas, quos Saracenos poſteritas adpel-
lavit: Meſopotamiam ſub axe meridiali deſpectat:

Orienti a fronte contrarius, ad Gangen extenditur flumen, quod Indorum interſecans terras, in pelagus eiectatur auſtrale.

14 Sunt autem in omni Perſide hae regiones maximae, quas Vitaxae, id eſt, magiſtri equitum curant, et regis ſatrapae (nam minores plurimas recenſere difficile eſt et ſuperfluum) Aſſyria, Suſiana, Media, Perſis, Parthia, Carmania maior, Hyrcania, Margiana, Bactriani, Sogdiani, Sacae, Scythia ultra Emodem montem, Serica, Aria, Paropaniſadae, Drangiana, Arachoſia, et Gedroſia.

15 Citra omnes propinqua eſt nobis Aſſyria, celebritate et magnitudine, et multiformi feracitate ditiſſima: quae per populos pagosque amplos diffuſa quondam et copioſa, ad unum conceſſit vocabulum, et nunc omnis adpellatur Aſſyria: ubi inter baccarum vulgariumque abundantiam frugum bitumen naſcitur prope lacum nomine Soſingiten, cuius alveo Tigris voratus fluensque ſubterraneus, percurſis ſpatiis longis emergit. 16 Hic et naphtha gignitur picea ſpecie glutinoſa, ſimilis ipſa quoque bitumini: cui etiamſi avicula inſederit brevis, praepedito volatu ſubverſa penitus evaneſcit. Et cum hoc liquoris ardere coeperit genus, nullum inveniet humana mens, praeter pulverem, exſtinguendi commentum.

17 In his pagis hiatus quoque conſpicitur terrae, unde halitus letalis exſurgens, quodcumque animal proxime ſteterit, odore gravi conſumit. Quae lues oriens a profundo quodam puteo, cum os eius exceſſerit latum, antequam ſublimius vagaretur, terras circumſitas inhabitabiles acerbitate feciſſet. 18 Cuius ſimile foramen apud Hierapolim Phrygiae antehac, ut adſerunt aliqui, videbatur: unde emergens itidem noxius ſpiritus perſeveranti odore, quidquid prope venerat, corrumpebat, absque ſpadonibus ſolis: quod qua cauſa eveniat, rationibus phy-

19 ficis permittatur. Apud Asbamaei quoque Iovis templum in Cappadocia, ubi amplissimus ille philosophus Apollonius traditur natus prope oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus, seseque resorbens, numquam extra margines intumescit.

20 Intra hunc circuitum Adiabena est, Assyria priscis temporibus vocitata, longaque adsuetudine ad hoc translata vocabulum ea re, quod inter Onam et Tigridem sita navigeros fluvios, adiri vado numquam potuit: *transire* enim διαβαίνειν dicimus Grae-
21 ci: et veteres quidem hoc arbitrantur. Nos autem id dicimus, quod in his terris amnes sunt duo perpetui, quos et transivimus, Diabas et Adiabas, iuncti navalibus pontibus: ideoque intelligi Adiabenam cognominatam, ut a fluminibus maximis Aegyptus, Homero auctore, et India, et Euphratensis ante hac Commagena: itidemque Hiberia ex Hibero, nunc Hispania, et a Baeti amne insigni provincia Baetica.

22 In hac Adiabena Ninus est civitas, quae olim Persidis regna possederat, nomen Nini, potentissimi quondam regis, Semiramidis mariti declarans, et Ecbatana, et Arbela, et Gaugamela, ubi Darium Alexander post discrimina varia proeliorum incitato Marte prostravit.

23 In omni autem Assyria multae sunt urbes: inter quas Apamia eminet Mesene cognominata, et Teredon, et Apollonia, et Vologessia, hisque similes multae. Splendidissimae vero et pervulgatae hae solae sunt tres; Babylon, cuius moenia bitumine Semiramis struxit (arcem enim antiquissimus rex condidit Belus) et Ctesiphon, quam Vardanes priscis temporibus instituit, posteaque rex Pacorus incolarum viribus amplificatam et moenibus, Graeco indito nomine Persidis, effecit specimen summum: post hanc Seleucia, ambitiosum opus Nica-

toris Seleuci. Qua per duces Veri Caeſaris (ut ante 24
retulimus) expulſata, avulſum ſedibus ſimulacrum Comei Apollinis, perlatumque Romam, in aede Apollinis Palatini deorum antiſtites collocarunt. Fertur autem, quod poſt direptum hoc idem figmentum, incenſa civitate, milites fanum ſcrutantes invenere foramen anguſtum: quo reſerato, ut pretioſum aliquid invenirent, ex adyto quodam concluſo a Chaldaeorum arcanis labes primordialis exſiluit, quae inſanabilium vi concepta morborum, eiusdem Veri Marcique Antonini temporibus, ab ipſis Perſarum finibus, adusque Rhenum et Gallias cuncta contagiis polluebat et mortibus.

Hic prope Chaldaeorum eſt regio altrix philoſo- 25
phiae veteris, ut memorant ipſi, apud quos veridica vaticinandi fides eluxit. Perfluunt autem has easdem terras potiores ante alios amnes hi, quos praediximus, et Marſes, et flumen regium, et Euphrates cunctis excellens: qui tripartitus, navigabilis per omnes eſt rivos, inſulasque circumfluens, et arva cultorum induſtria diligentius rigans, vomeri et gignendis arbuſtis habilia facit.

His tractibus Suſiani iunguntur, apud quos non 26
multa ſunt oppida, inter alia tamen eminet Suſa, ſaepe domicilium regum, et Arſiana, et [3]) Sele, et Aracha: caetera brevia ſunt et obſcura. Fluvii vero multi per haec loca discurrunt, quibus praeſtant Oroates, et Harax, et Meſeus, per arenoſas anguſtias, quae a rubro prohibent Caſpium mare, aequoream multitudinem inundantes.

At in laeva Media confinis Hyrcano panditur 27
mari: quam ante regnum Cyri ſuperioris, et incrementa Perſidos, legimus Aſiae [4]) reginam totius, Aſſyriis domitis, quorum plurimos pagos in Acropatenae vocabulum permutatos belli iure poſſedit.

---

3) Mſ. Sole. 4) Mſ. regna.

28 * Pugnatrix natio, et formidanda poſt Parthos, quibus vincitur ſolis, regiones inhabitans ad ſpeciem quadratae figurae formatas. Harum terrarum incolae omnes ad latitudinem nimiam extenduntur, eisque maximae celſitudines imminent montium, quos [5]) Zacram, et Orontem, et Iaſonium vocant.
29 Coroni quoque montis altiſſimi partem habitantes occiduam, frumentariis agris adfluunt et vinariis, pingui fecunditate laetiſſimi, et fluminibus fontium-
30 que venis liquidis locupletes. Sunt apud eos prata virentia: fetus equarum nobilium, quibus (ut ſcriptores antiqui docent, nos quoque vidimus) ineuntes proelia viri ſumma vi vehi exſultantes ſolent,
31 quos Neſaeos adpellant. [6]) Abundant aeque civitatibus, quibus Media, et vicis in modum oppidorum exſtructis, et multitudine incolarum. Utque abſolute dicatur, uberrimum eſt habitaculum regum.

32 In his tractibus [7]) magorum agri ſunt fertiles: ſuper quorum ſecta ſtudiisque, quoniam huc incidimus, pauca conveniet expediri. Magiam opinionum inſignium auctor ampliſſimus Plato, Machagiſtiam eſſe verbo myſtico docet, divinorum incorruptiſſimum cultum, cuius ſcientiae ſaeculis priſcis multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroaſtres: deinde [8]) Hyſtaſpes, rex prudentiſſi-
33 mus, Darii pater. Qui cum ſuperioris Indiae ſecreta fidentius penetraret, ad nemoroſam quamdam venerat ſolitudinem, cuius tranquillis ſilentiis praecelſa Brachmanorum ingenia potiuntur: eorumque monitu rationes mundani motus et ſiderum, puros que [9]) ſacrorum ritus, quantum colligere potuit, eruditus, ex his, quae didicit, aliqua ſenſibus magorum infudit: quae illi cum diſciplinis praeſen-

5) Mſ. Zacram. 6) Mſ. Abundantiaque. 7) Mſ. Magorum magri. 8) τὸ *rex* deeſt al. 9) ſacrorum peius.

tiendi futura, per suam quisque progeniem, posteris aetatibus tradunt. Ex eo per saecula multa ad 34
praesens una eademque prosapia multitudo creata, deorum cultibus dedicatur. Feruntque, si iustum est credi, etiam ignem caelitus lapsum apud se sempiternis foculis custodire, cuius portionem exiguam, ut faustam, praeisse quondam Asiaticis regibus dicunt. Huius originis apud veteres nu- 35
merus erat exilis, eiusque ministeriis Persicae potestates in faciendis rebus divinis sollemniter utebantur. Eratque piaculum aras adire, vel hostiam contrectare, antequam magus conceptis precationibus libamenta diffunderet praecursoria. Verum aucti paullatim, in amplitudinem gentis solidae concesserunt et nomen: villasque inhabitantes nulla murorum firmitudine communitas, et legibus suis uti permissi, religionis respectu sunt honorati. Ex 36
hoc magorum semine septem post mortem Cambysis regnum inisse Persidos antiqui memorant libri, docentes, eos Darii factione oppressos, imperitandi initium equino hinnitu sortiti.

In hac regione oleum conficitur medicum, quo 37
illitum telum, si emissum lentius laxiore arcu (nam ictu exstinguitur rapido) haeserit usquam, tenaciter cremat: et si aqua voluerit abluere quisquam, aestus excitat acriores incendiorum, nec remedio ullo, quam iactu pulveris consopitur. Paratur autem 38
hoc modo. Oleum usus communis herba quadam infectum condiunt harum rerum periti, ad diuturnitatem servantes, et coalescens durant ex materia venae naturalis, similis oleo crassiori: quae species gignitur apud Persas, quam (ut diximus) naphtham vocabulo adpellavere gentili.

Per haec loca civitates dispersae sunt plures, 39
queis omnibus praestant Zombis, et Patigran, et Gazaca: inter quas opibus et magnitudine moenium conspicuae sunt Heraclia, et Arsacia, et Europos,

et Cyropolis, et Ecbatana, ſub Iaſonio monte in
40 terris ſitae Syromedorum. Amnes has regiones praetereunt multi, quorum maximi ſunt Choaſpes, et Gyndes, et Amardus, et Charinda, et Cambyſes, et Cyrus, cui magno et 10) ſpecioſo Cyrus ille ſuperior rex amabilis, abolito vetere, id vocabulum dedit, cum ereptum ire regna Scythica deſtinaret: quod et fortis eſt, ut ipſe etiam ferebatur, et vias ſibi, ut ille, impetu ingenti molitus, in Caſpium delabitur mare.

41 Per tractus meridianos expanſa, poſt haec confinia, littoribus proxima Perſis habitatur antiqua, minutis frugibus dives et palmite, aquarumque copia iucundiſſima. Amnes quippe multi per eam antedictum influunt ſinum: quorum maximi ſunt Vatrachites, 11) Rogomanis, et Briſoana, atque Ba-
42 grada. Oppida vero mediterranea ſunt ampliora: incertum enim, qua ratione per oras maritimas nihil condiderunt inſigne: inter quae Perſepolis eſt clara, et Ardea, et 12) Obroatis, atque Tragonice. Inſulae vero viſuntur ibi tres tantum, 13) Tabiana, et Fara, et Alexandria.

43 His propinquant Parthi ſiti ſub Aquilone, colentes nivales terras et pruinoſas: quorum regiones Choatres fluvius interſcindit caeteris abundantior: et haec potiora reſiduis ſunt oppida, 14) Genonia, Moeſia, Charax, Apamia, Artacana, et Hecatompylos, a cuius finibus per Caſpia littora aduſque portarum anguſtias ſtadia quadraginta numerantur
44 et mille. Feri ſunt illic habitatores pagorum omnium, atque pugnaces: eosque ita certamina iuvant et bella, ut iudicetur inter alios omnes beatus, qui in proelio 15) profuderit animam. Excedentes enim

---

10) Mſ. ſpecioſo. 11) Mſ. Rogomanius. 12) Mſ. Habraatis. 13) Mſ. Cadianas. 14) Mſ. Genonia, Moeſia, Charax. 15) *al.* ſuderit.

e vita morte fortuita, conviciis inſectantur ut dege-
neres et ignavos.
Quibus ab Orientali Auſtralique plaga Arabes 45
beati conterminant, ideo ſic adpellati, quod frugi-
bus iuxta, et fetibus, et palmite, odorumque ſua-
vitate multiplici ſunt locupletes: magnaeque eorum
partes mare rubrum a latere dextro contingunt:
laeva Perſico mari collimitant, elementi utriusque
potiri bonis omnibus adſueti. Ubi et ſtationes, et 46
portus tranquilli ſunt plures, et emporia denſa,
et diverſoria regum ambitioſa nimium et decora,
aquarumque ſuapte natura calentium ſaluberrimi
fontes, et rivorum fluminumque multitudo perſpi-
cua, 16) ſoſpitalisque temperies caeli, ut recte ſpe-
ctantibus nihil eis videatur ad felicitatem deeſſe ſu-
premam. Ac licet abundet urbibus mediterraneis 47
atque maritimis, campisque copioſis et vallibus,
has tamen civitates habet eximias, Geapolim, et
Naſcon, et Baraba, itidemque Nagara, et Me-
phram, et Taphra, et Dioscuriada. Inſulas autem
complures habet per utrumque proximas mare,
quas dinumerare non refert. Inſignior tamen aliis
Turgana eſt, in qua Serapidis maximum eſſe dici-
tur templum.
Poſt huius terminos gentis, Carmania maior 48
verticibus celſis erigitur, adusque Indicum perti-
nens mare, fructuariis arboreisque fetibus culta;
ſed obſcurior Arabum terris multo et minor: flumi-
nibus tamen ipſa quoque non minus abundans, cae-
ſpitisque ubere iuxta fecunda. Amnes autem ſunt 49
hic caeteris notiores Sagareus, et Saganis, et Hy-
driacus. Sunt etiam civitates, licet numero pau-
cae, victu tamen et cultu perquam copioſae: inter
quas nitet Carmana omnium mater, et Portoſpana,
et Alexandria, et Hermupolis.

16) *al.* ſoſpitalisque.

agentes quodam in ſeceſſu, coalitique ſolitudine,
per intervalla diſperſi ſunt longa, adſueti victu vili
62 et paupertino. Et gentes quidem variae hos inco-
lunt tractus, quas nunc recenſere alio properans
ſuperfluum puto. Illud tamen ſciendum eſt, inter
has nationes paene ob aſperitatem nimiam inacceſ-
ſas, homines eſſe quosdam mites et pios; ut Iaxar-
tae ſunt et Galactophagi, quorum meminit vates
Homerus in hoc verſu:

Γλακτοφάγων Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

63 Inter flumina vero multa, quae per has terras vel
potioribus iungit natura, vel lapſu poſt trahit in
mare, Roemnus celebris eſt, et Iaxartes, et Talicus.
Civitates autem non niſi tres ſolas habere noſcun-
tur, Aſpabota, et Chauriana, et Saga.
64 Ultra haec utriusque Scythiae loca, contra
orientalem plagam in orbis ſpeciem conſertae celſo-
rum aggerum ſummitates ambiunt Seras, ubertate
regionum et amplitudine circumſpectos: ab occi-
dentali latere Scythis adnexos: a ſeptemtrione et
orientali, nivoſae ſolitudini cohaerentes: qua me-
ridiem ſpectant, adusque Indiam porrectos et Gan-
gem. Appellantur autem ibidem montes, 24) An-
nivá, et Nazavicium, et Aſmira, et Emodon, et
65 Opurocarra. Hanc itaque planitiem undique prona
declivitate praeruptam, terrasque lato ſitu diſten-
tas, duo famoſi nominis flumina, Oechardes et
25) Bautis lentiore meatu percurrunt. Et diſpar eſt
tractuum diverſorum ingenium: hic patulum, alibi
molli devexitate ſubductum: ideoque ſatietate fru-
66 gum, et pecoribus, et arbuſtis exuberat. Inco-
lunt autem fecundiſſimam glaebam variae gentes,
e quibus Alitrophagi, et Annibi, et Sizyges, et
Chardi Aquilonibus obiecti ſunt et pruinis. Exor-
tum

---

24) Mſ. Anniva. 25) Mſ. Bautis.

tum vero solis suspicium Rabannae, et Asmirae, et Essedones omnium splendidissimi: quibus [26]) Athagorae ab occidentali parte cohaerent, et [27]) Aspacarae: Betae vero australi celsitudine montium [28]) inclinati. Urbibus licet non multis, magnis tamen celebrantur et opulentis: inter quas maximae Asmira, et Essedon, et Asparata, et Sera, nitidae sunt et potissimae. Agunt autem ipsi quietius Seres, 67
armorum semper et proeliorum expertes: utque hominibus sedatis et placidis otium est voluptabile, nulli finitimorum molesti. Caeli apud eos iucunda salubrisque temperies, aëris facies munda, leniumque ventorum commodissimus flatus: et abunde silvae sublucidae: a quibus arborum fetus aquarum adspergínibus crebris, velut quaedam vellera molientes, ex lanugine et liquore mistam subtilitatem tenerrimam pectunt: nentesque [29]) subtemina, conficiunt sericum, ad usus antehac nobilium, nunc etiam infimorum sine ulla discretione proficiens.
Ipsi praeter alios frugalissimi, pacatioris vitae culto- 68
res, vitantes reliquorum mortalium coetus. Cumque ad coëmenda fila, vel quaedam alia fluvium transierint advenae, nulla sermonum vice, propositarum rerum pretia solis oculis aestimantur: et ita sunt abstinentes, ut apud se tradentes gignentia, nihil ipsi comparent [30]) adventicium.

[31]) Ariani vivunt post Seras, Boreae obnoxii fla- 69
tibus: quorum terras amnis vehendis sufficiens navibus, Arias perfluit nomine, faciens lacum ingentem eodem vocabulo dictitatum. Abundat autem haec eadem Aria oppidis: inter quae sunt [32]) celebria, [33]) Bitaxa Sarmatina, et Sotera, et Nisibis, et Alexandria, unde naviganti ad Caspium mare quingenta stadia numerantur et mille.

---

26) Mss. Athagorae. 27) Mss. Aspatharae beatae. 28) Mss. inclinati. 29) *al.* subtegmina. 30) *al.* advectitium. 31) Mss. Afriani. 32) *al.* celebres. 33) Mss. Bitaxas armotina.

70 His locis Paropaniſatae ſunt proximi, Indos ab oriente, Caucaſumque ab occidentali latere proſpectantes, ipſi quoque montium defectibus [34]) inclinati: quos reſiduis omnibus maior Ortogordomaris interluit fluvius, a Bactrianis exſurgens. Habent autem etiam civitates aliquas; quibus clariores ſunt Agazaca, et Naulibus, et [35]) Ortopana, unde littorea navigatio aduſque Mediae fines, portis proximos Caſpiis, ſtadiorum ſunt duo millia et ducenta.

71 Antedictis [36]) continui ſunt Drangiani collibus cohaerentes, quos flumen alluit Arabium nomine ideo adpellatum, quod inde exoritur, interque alia duobus municipiis exſultantes Prophthaſia et Ariaſpe, ut opulentis et claris.

72 Poſt quos [37]) exadverſum Arachoſia viſitur, dextrum vergens in latus Indis obiecta, quam ab Indo fluviorum maximo, unde regiones cognominatae ſunt, amnis multo minor exoriens aquarum alluit amplitudine, efficitque paludem Arachotoscrenem [38]) adpellatam. Hic quoque civitates ſunt inter alias [39]) utiles, Alexandria, et Arbaca, et Choaſpa.

73 At in penitiſſima parte Perſidos [40]) Gedroſia eſt, dextra terminos contingens Indorum, inter minores alios Artabio uberior flumine: ubi montes deficiunt Barbitani, quorum ex pedibus imis emergentes alii fluvii Indo miſcentur, amittentes nomina magnitudine potioris. Civitates autem etiam hic ſunt: inter civitates praeter inſulas Sedratyra, et Gynaecon limen meliores reſiduis aeſtimantur.

74 Ne igitur orae maritimae ſpatia alluentia Perſidis extremitates per minutias demonſtrantes, a propoſito longius aberremus, id ſufficiet dici: quod mare praetentum a Caſpiis montibus per boreum latus

34) Mſ. inclinati. 35) *al.* Orthoſpata. 36) Mſ. continui. 37) exadverſum. 38) Mſ. appellant. 39) Mſ. utiles. 40) Mſ. Geroſia.

aduſque memoratas anguſtias, novem millium ſtadiorum; Auſtrale vero ab oſtiis Nili fluminis aduſque principia Carmanorum, quatuordecim millium ſtadiorum numero definitur.

Per has nationes diſſonas et multiplices, hominum quoque diverſitates ſunt ut locorum. Sed ut 75
generaliter corpora deſcribamus et mores, graciles paene ſunt omnes, ſubnigri vel livido colore pallentes, caprinis oculis torvi, et ſuperciliis in ſemiorbium ſpeciem curvatis iunctisque, [41]) non indecoribus barbis, capilliſque [42]) promiſſis hirſuti: omnes tamen promiſcue, vel inter epulas feſtosque dies, gladiis cincti cernuntur. Quem Graecorum veterum morem abieciſſe primos Athenienſes, Thucydides eſt auctor ampliſſimus. Effuſius plerique 76
[43]) ſoluti in Venerem, aegreque contenti multitudine pellicum: puerilium ſtuprorum expertes: pro opibus quisque adſciſcens matrimonia plura vel pauca. Unde apud eos per libidines varias caritas diſperſa torpeſcit. Munditias conviviorum et luxum, maximeque potandi aviditatem vitantes, ut luem. Nec apud eos extra regales menſas hora eſt praeſti- 77
tuta prandendi, ſed venter unicuique velut ſolarium eſt, eoque monente, quod inciderit, editur: nec quisquam poſt ſatietatem ſuperfluos ſibi ingerit cibos. Immane, quantum reſtricti et cauti, ut inter 78
hoſtiles hortos gradientes nonnumquam et vineta, nec cupiant aliquid, nec contingant, venenorum et ſecretarum artium metu. Super his nec ſtando 79
mingens, nec ad requiſita naturae ſecedens facile viſitur Perſa: ita obſervantius haec aliaque pudenda declinant. Adeo autem diſſoluti ſunt, et artuum 80
laxitate vagoque inceſſu ſe iactitantes, ut effemina-

41) Mſ. indecóribus barbis. 42) *al.* prolixis. 43) *al.* ſoliti ſolvi in venerem.

tos exiſtimes, eum ſint acerrimi bellatores: ſed magis artifices, quam fortes, eminusque terribiles: abundantes inanibus verbis, inſanumque loquentes et ferum: magnidici, et graves, ac taetri, minaces iuxta in adverſis rebus et proſperis, callidi, ſuperbi, crudeles vitae necisque poteſtatem in ſervos et plebeios vindicantes obſcuros. Cutes vivis hominibus detrahunt particulatim vel ſolidas: nec miniſtranti apud eos famulo menſaeque adſtanti hiſcere vel loqui licet, vel ſpuere: ita [44]) proſtratis pellibus
81 labra omnium vinciuntur. Leges apud eos impendio formidatae: inter quas diritate exſuperant latae contra ingratos, et deſertores: et abominandae aliae, per quas ob noxam unius omnis propinquitas
82 perit. Ad iudicandum autem uſu rerum ſpectati deſtinantur et integri, parum alienis conſiliis indigentes: unde noſtram conſuetudinem rident, quae interdum facundos, iurisque publici peritiſſimos poſt indoctorum collocat terga. Nam quod ſuperſidere corio damnati ob iniquitatem iudicis iudex alius cogebatur, aut finxit vetuſtas, aut olim recepta
83 conſuetudo ceſſavit. Militari cultu ac diſciplina, proludiisque continuis rei caſtrenſis et armaturae, quam ſaepe formavimus, metuendi vel exercitibus maximis: equitatus virtute confiſi, ubi deſudat nobilitas omnis et ſplendor. Pedites enim in ſpeciem mirmillonum contecti, iuſſa faciunt ut calones. Sequiturque ſemper haec turba tamquam addicta perenni ſervitio, nec ſtipendiis aliquando fulta nec donis. Et gentes plurimas, praeter eas, quas abunde perdomuit, ſub iugum haec natio miſerat, ita audax et ad pulveres Martios erudita, ni bellis
84 civilibus externisque adſidue vexarentur. Indumentis plerique eorum ita operiuntur lumine colorum fulgentibus vario, ut, licet ſinus lateraque

---

44) Ita Mſ. et *Steph.* *al.* roſtratis pellibus.

diffuta relinquant flatibus agitari ventorum, inter
calceos tamen et verticem nihil videatur intectum.
Armillis uti monilibusque aureis, et gemmis, prae-
cipue margaritis, quibus abundant, adſuefacti poſt
Lydiam victam, et Croeſum.

Reſtat, ut ſuper ortu lapidis huius pauca ſuc- 85
cinctius explicentur. Apud Indos et Perſas marga-
ritae reperiuntur in teſtis marinis robuſtis et candi-
dis, permiſtione roris anni tempore praeſtituto con-
ceptae. Cupientes enim velut coitum quemdam,
humores ex lunari adſpergine capiunt denſius oſci-
tando. Exindeque [45]) gravidulae edunt minutas
binas, aut ternas, vel [46]) uniones ideo ſic adpella-
tas, quod eviſceratae conchulae ſingulas aliquoties
pariunt, ſed maiores. Idque indicium eſt aetherea 86
potius derivatione, quam ſaginis pelagi hos oriri
fetus et veſci: quod guttae matutini roris iisdem in-
fuſae claros efficiunt lapillos et teretes: veſpertini
vero flexuoſos contra, et rutilos, et maculoſos in-
terdum. Minima autem vel magna pro qualitate
hauſtuum figurantur caſibus variatis. Concuſſae
vero ſaepiſſime metu fulgurum inaneſcunt, aut de-
bilia pariunt, aut certe vitiis diffluunt abortivis.
Capturas autem difficiles et periculoſas, et ampli- 87
tudines pretiorum illa efficit ratio, quod frequenta-
ri ſueta littora propter piſcantium inſidias declinan-
tes, ut quidam coniiciunt, circa devios ſcopulos et
marinorum canum receptacula deliteſcunt. Quod 88
genus gemmae etiam in Britannici ſeceſſibus maris
gigni legique, licet dignitate diſpari, non igno-
ramus.

---

45) Mſ. gravidulae. 46) *al.* uniones ſic appellatas, quod eius terrae conchulae.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXIV.

Iulianus cum exercitu Assyriam ingreditur, et Anathan castellum ad Euphratem in fidem recipit, ac incendit. C. I. *Imperator castellis et oppidis aliis intentatis, aliis, quae deserta erant, incensis, Pirisaboram in deditionem accipit succenditque.* II. *Iulianus A. ob rem bene gestam centenos viritim denarios militibus promittit, et exiguum donativum dedignantes, modesta oratione ad sanitatem revocat.* III. *Oppidum Maozamalcha expugnatum a Romanis atque excisum.* IV. *Munitissimum situ et opere castellum expugnant Romani ac incendunt.* V. *Persarum duobus millibus et quingentis interfectis, et vix LXX. suorum amissis, Iulianus multos coronis pro concione donat.* VI. *Imperator a Ctesiphontis obsidione deterritus, cunctas naves suas temere iubet exuri, et a flumine recedit.* VII. *Imperator cum iam nec pontes facere, nec parti copiarum suarum posset adiungi, per Corduenam reverti statuit.* VIII.

1 Post exploratam alacritatem exercitus, uno parique ardore [1]) impetrabilem Principem superari non [2]) posse, Deum usitato clamore testati, Iulianus summae rei finem imponendum maturius credens, extracta quiete nocturna, itinerarium sonare lituos iubet: praestructisque omnibus, quae difficultates arduae belli poscebant, candente iam luce Assyrios

1) *al.* impenetrabilem. 2) posse, Deum usitato clam.

fines ingressus, celso praeter alios spiritu obequitans ordinibus, aemulatione sui cunctos ad officia fortitudinis incendebat. Utque ductor usu et doci- 2
litate firmatus, metuens, ne per locorum insolentiam insidiis caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorsus est. Excursatores quidem quingentos et mille sensim praeire disposuit, qui cautius gradientes ex utroque latere, itidemque a fronte, ne quis repentinus irrueret, prospectabant. Ipse vero medios pedites regens, quod erat totius roboris firmamentum, dextra legiones aliquas cum Nevita supercilia fluminis [3]) praestringere iussit Euphratis. Cornu vero laevum cum equitum copiis Arinthaeo tradidit et Hormisdae, ducendum confertius per plana camporum et mollia. Agmina vero postrema Dagalaiphus cogebat et Victor, ultimusque omnium Osdruenae dux Secundinus. Deinde ut 3
hostibus, si erupissent usquam, vel conspicantibus procul, timorem multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatavit et homines, ut decimo paene lapide postremi dispararentur a signiferis primis: quod arte mira saepe fecisse Pyrrhus ille rex dicitur Epirotes, opportunis in locis castrametandi, armorumque speciem diffundendi ex industria, vel attenuandi perquam scientissimus, ut, ubi usu venisset, plures aestimarentur, aut pauci.

Sarcinas vero et calones et adparitionem imbel- 4
lem, impedimentorumque genus omne inter utrumque latus instituit procedentium ordinatim, ne qua vi subita raperentur, ut saepe contigit, improtecta. Classis autem licet per flumen ferebatur adsiduis flexibus tortuosum, nec residere, nec praecurrere sinebatur.

Emenso itaque itinere bidui prope civitatem ve- 5
nimus Duram desertam, marginibus amnis imposi-

---

3) Ms. praestringere.

tam. In quo loco greges cervorum plures inventi sunt, quorum alii confixi missilibus, alii ponderibus [4]) elisi remorum, ad satietatem omnes paverunt: pars maxima natatu adsueta veloci alveo penetrato, incohibili cursu evasit ad solitudines notas.
6 Exin dierum quatuor itinere levi peracto, vespera incedente cum expeditis mille impositis navibus, Lucillianus Comes imperio principis mittitur Anathan munimentum expugnaturus: quod ut pleraque alia circumluitur fluentis Euphratis. Et navibus, ut praeceptum est, per opportuna dispersis, obsidebatur insula, nebulosa nocte obumbrante im-
7 petum clandestinum. Sed postquam advenit lux certa, aquatum quidam egressus, visis subito hostibus ululabili clamore sublato, excitos tumultuosis vocibus propugnatores armavit. Et mox specula quadam altissima explorato situ castrorum, quam ocissime cum duarum praesidio navium amnem supermeat Imperator, pone sequentibus navigiis mul-
8 tis, quae obsidionales machinas advehebant. Iamque muris propinquans, cum non absque discriminibus multis consideraret esse certandum, sermone cum leni, tum aspero et minaci hortabatur ad deditionem defensores: qui ad colloquium petito Hormisda, promissis eius et iuramentis illecti, mul-
9 ta sibi de lenitudine Romana spondebant. Denique prae se bovem coronatum agentes, quod est apud eos susceptae pacis indicium, descendere suppliciter: et statim munimento omni incenso, Pusaeus eius praefectus, dux Aegypti postea, honore tribunatus adfectus est. Reliqui vero cum caritatibus suis et supellectile, [5]) humaniore cultu ad Syriacam
10 civitatem Chalcida transmissi sunt. Inter hos miles quidam, cum Maximianus perrupisset quondam Persicos fines, in his locis aeger relictus, prima

4) Msf. inscramorum. 5) Msf. humaniore.

etiam tum lanugine iuvenis, ut aiebat, uxores ſortitus gentis ritu complures, cum numeroſa ſubole tunc ſenex incurvus, exſultans proditionisque auctor ducebatur ad noſtra, teſtibus adfirmans, et praeſciſſe ſe olim, et praedixiſſe, quod centenario iam contiguus ſepelietur in ſolo Romano. Poſt quae Saraceni procurſatores quosdam partis hoſtium obtulere laetiſſimo Principi, [6]) et munerati ad agenda ſimilia ſunt remiſſi.

Acciderat aliud poſtridie dirum. Ventorum 11
enim turbo exortus, pluresque vertigines concitans, ita confuderat omnia tecta, ut tabernacula multa [7]) conſcinderentur, et ſupini plerique milites ſternerentur vel proni, [8]) ſpiritu ſtabilitatem veſtigii ſubvertente. Nec minus eodem die aliud periculoſum evenit. Amne enim repente [9]) extra margines evagato, merſae ſunt quaedam frumentariae naves, cataractis avulſis, ad [10]) defundendas reprimendasque aquas rigare ſuetas opere ſaxeo ſtructis: quod utrum per inſidias, an magnitudine acciderit fluentorum, ſciri non potuit.

Poſt perruptam incenſamque urbem omnium 12
primam, et captivos transmiſſos, certiore iam ſpe provectus exercitus ad fiduciam, elatis vocibus in favores Principis conſurgebat, adfore ſibi etiam deinde caeleſtem exiſtimans curam.

Et quia per regiones ignotas de obſcuris erat 13
ſuſpectior cura, [11]) aſtus gentis et ludificandi varietas timebatur. Ideoque Imperator nunc antesignanus, nunc agminibus cogendis inſiſtens cum expeditis velitibus, ne quid lateret abſtruſum, frutecta ſqualida vallesque ſcrutabatur: licentiores militum per longinqua discurſus adfabilitate nativa prohibendo vel minis. Hoſtiles tamen agros omni fru- 14

---

6) Mſ. et minerat ad agenda. 7) Mſ. conſcenderentur. 8) Mſ. diſpiritu. 9) *Steph.* circa. 10) Mſ. defundendas, 11) *al.* actus.

gum genere divites cum ſegetibus et tuguriis inflammari permiſit ita demum, cum uſui neceſſaria abunde ſibi quisque collegiſſet: et hoc modo ſauciabatur 15 ſalus hoſtium neſciorum. Bellatores enim libenter quaeſitis dextris propriis utebantur, alia virtutis ſuae horrea reperiſſe exiſtimantes, et laeti, quod vitae quoque ſubſidiis adfluentes, alimenta
16 ſervabant quae navigiis vehebantur. Hic vino gravis quidam temerarius miles, ad ulteriorem ripam nullo urgente transgreſſus, in conſpectu noſtro [12]) ab hoſtibus captus, occiſus eſt.

1 II. Quibus tali caſu patratis, ad caſtra pervenimus nomine Thilutha, in medio fluminis ſita, locum immenſo quodam vertice tumeſcentem, et poteſtate naturae velut manu circumſaeptum humana: cuius ad deditionem incolae tentati mollius, ut decebat, quoniam aſperitas edita vim ſuperabat armorum, intempeſtivam tunc defectionem eſſe firmabant. Sed hactenus reſponderunt, cum interiora occupaverint protinus gradientes Romani, ſe quoque, utpote regnorum ſequelas, victoribus acceſſu-
2 ros. Et poſt haec praetermeantes ipſa moenia naves noſtras cum verecundia quiete ſpectabant immobiles. Quo transito, cum ad munimentum aliud Achaiachala nomine veniſſemus, fluminis circumitione vallatum, arduumque tranſcenſu, [1]) refutati pari reſponſo diſceſſimus. Alia poſtridie caſtra ob muros invalidos derelicta, praetereuntur incenſa.
3 [2]) Poſtera igitur et inſequenti die ſtadiis ducentis emenſis, ventum eſt ad locum [3]) Paraxmalcha. Unde amne transito, milliario ſeptimo disparata Diacira invaditur civitas, habitatoribus vacua, frumento et ſalibus nitidis plena, in qua templum alti culminis arci vidimus ſuperpoſitum: qua incenſa, cae-

12) Mſ. ab hominibus. 1) *al.* confutati. 2) Mſ. Poſtera igitur.
3) Mſ. Baraxmalcha.

fisque mulieribus paucis, quae repertae ſunt, traiecto
fonte ſcatenti bitumine, Ozogardana occupavimus
oppidum, quod formidine advenientis exercitus
itidem deſeruere cultores: in quo principis Traiani
tribunal oſtendebatur. Hac quoque exuſta, biduo 4
ad refectionem corporum dato, prope extremum
noctis, quae ſecundum diem ſequuta eſt, Surena
poſt regem apud Perſas promeritae dignitatis, et
Malechus Podoſaces nomine, Phylarchus Saraceno-
rum Aſſanitarum, famoſi nominis latro, omni ſae-
vitia per noſtros limites diu graſſatus, ſtructis Hor-
misdae inſidiis, quem ad ſpeculandum exiturum in-
certum unde praeſenſerant, ideo ſunt tentamento
fruſtrati, quod anguſta fluminis interluvies et prae-
alta tranſiri vado non potuit. Et primo lucis exor- 5
dio, cum eſſent hoſtes iam in contuitu, viſi tunc
primitus coruſci galeis, et horrentes indutibus [4] ri-
gidis: milites in procinctum impetu veloci tenden-
tes, eos involavere fortiſſime. Et quamvis arcus
validis viribus flecterentur, et ſplendor ferri inter-
micans Romanorum metum augeret: ira tamen
acuente virtutem, clypeorum denſitate contecti, ne
poſſent emittere, coëgerunt. Animatus his vin- 6
cendi primitiis miles, ad vicum Macepracta perve-
nit, in quo ſemiruta [5] murorum veſtigia videban-
tur: qui priſcis temporibus in ſpatia longa protenti,
[6] tueri ab externis incurſibus Aſſyriam dicebantur.
Hinc pars fluminis ſcinditur largis aquarum agmini- 7
bus, ducens ad tractus Babylonios interiores, uſui
agris futura et civitatibus circumiectis: alia Naha-
malcha nomine, quod *fluvius regum* interpretatur,
Cteſiphonta praetermeat: cuius in exordio turris in
modum Phari celſior ſurgit: hanc peditatus omnis
pontibus caute digeſtis tranſivit. Equites vero cum 8
iumentis armati clementiores gurgites fluminis obli-

4) Mſ. rerigidis. 5) *al.* muri. 6) Mſ. tueri..

quati transnarunt: alii multitudine ſubita petiti telorum hoſtilium, quos egreſſi auxiliares ad curſuram leviſſimi, fugientiumque cervicibus inſiſtentes, laniatu avium proſtraverunt.

9 Quo negotio itidem glorioſe perfecto, ad civitatem Piriſaboram ventum eſt, amplam et populoſam, ambitu inſulari circumvallatam. Cuius obequitans moenia Imperator et ſitum, obſidium omni cautela coeptabat, quaſi ſola formidine oppidanos a propugnandi ſtudio ſubmoturus. Quibus per colloquia ſaepe tentatis, cum nec promiſſis quisquam flecteretur nec minis, ſuscipitur oppugnandi exordium: et armatorum triplici corona circumdatis muris, die primo adusque noctis initium miſſili-
10 bus certabatur. Tum defenſores animo praeſtantes et viribus, per propugnacula ciliciis undique laxius panſis, quae telorum impetus cohiberent, obtecti ſcutis vimine firmiſſimo textis, et crudorum tergorum denſitate veſtitis, validiſſime reſiſtebant, ferrea nimirum facie omni: quia laminae ſingulis membrorum liniamentis cohaerenter aptatae, fido operi-
11 mento totam hominis ſpeciem contegebant. Et aliquoties Hormisdae et indigenae et regalis colloquia petentes obnixe, propinquantem probris atque conviciis ut male fidum inceſſebant et deſertorem: [7] hac lenta cavillatione diei maxima parte exempta, tenebrarum ſilentio primo multiformes admotae ſunt machinae, coeptaque altitudo complanari foſ-
12 ſarum. Quae vixdum ambigua luce defenſores [8] intentius contemplati, eo accedente, quod angularem turrim ictus foravit arietis violentior, relictis civitatis duplicibus muris, continentem occupant arcem, aſperi montis interrupta planitie ſuperpoſitam: cuius medietas in ſublime conſurgens, tereti ambitu Argolici ſcuti ſpeciem oſtendebat, niſi

7) *al.* ac. 8) *al.* intente.

quod a septemtrione id, quod rotunditati deerat, in Euphratis fluenta proiectae cautes eminentius tuebantur: in qua excellebant minae murorum, bitumine et coctilibus laterculis fabricatae, quo aedificii genere nihil esse tutius constat. Iamque fe- 13
rocior miles pervasa urbe, quam viderat vacuam, adversus oppidanos ab arce multimoda tela fundentes acri contentione pugnabat. Cum enim iidem prohibitores catapultis nostrorum urgerentur atque ballistis: ipsi quoque ex edito arcus erigebant fortiter tensos: quibus panda utrimque surgentia cornua ita lentius flectebantur, ut nervi digitorum acti pulsibus violentis arundines ferratas emitterent, quae corporibus illisae contrariis letaliter figebantur.
Dimicabatur nihilominus utrobique saxorum ma- 14
nualium nimbis: et neutrobi inclinato momento, proelium atrox a lucis ortu ad initium noctis destinatione magna protractum, pari sorte diremptum est. Proinde die sequuto cum certaretur asperrime, multique funderentur altrinsecus, et [9]) aequae vires gesta librarent: Imperator omnes aleae casus inter mutuas clades experiri festinans, cuneatim stipatus, densatisque clypeis ab ictu sagittarum defensus, veloci saltu comitantibus promptis prope portam venit hostilem, crasso ferro crustatam. Et licet saxis et 15
glande caeterisque telis cum periculo salutis premeretur, fodicare tamen paratos valvarum latera, ut aditum patefacerent, vocibus increpans crebris, non ante discessit, quam telorum congerie, quae superiaciebantur, se iam cerneret obruendum.
Evasit cum omnibus tamen, paucis levius vulnera- 16
tis, ipse innoxius, verecundo rubore suffusus. Legerat enim Aemilianum Scipionem, cum historiarum conditore Polybio, Megalopolitano Arcade, et [10]) triginta militibus, portam Carthaginis impetu

9) Ms. aequi mores. 10) *Vulg.* triginta millibus.

ſimili ſubfodiſſe. Sed fides recepta ſcriptorum ve-
17 terum recens factum defendit. Aemilianus enim teſtudine lapidea [11]) tectam ſucceſſerat portam, ſub qua tutus et latens, dum moles ſaxeas detegunt hoſtes, urbem nudatam irrupit: Iulianus vero locum patentem [12]) adgreſſus, obumbrata caeli facie fragmentis montium et miſſilibus, aegre repulſus abſceſſit.

18 His raptim ac tumultuarie agitatis, cum operoſitas vinearum et aggerum impeditiſſima a caeteris urgentibus cerneretur: machinam, quae cognominatur Helepolis, iuſſit expeditius fabricari: qua, ut ſupra docuimus, [13]) rex uſus Demetrius, ſupera-
19 tis oppidis pluribus Poliorcetes adpellatus eſt. Ad hanc molem ingentem, ſuperaturam celſarum turrium minas, prohibitores oculorum aciem intentius conferentes, itidemque inſtantiam obſidentium perpenſantes, ſubito vertuntur ad preces: circumfuſique per turres ac moenium minas, et fidem Romanam panſis manibus proteſtantes, vitam cum ve-
20 nia poſtulabant. Cumque ceſſaſſe [14]) opera, et munitores nihil tentare viderent ulterius, quod quietis erat indicium certum: copiam ſibi dari conferendi
21 ſermonis cum Hormisda poſcebant. Hocque impetrato, Mamerſides praeſidiorum praefectus demiſſus per funem, [15]) ductusque ad Imperatorem, ut obſecravit, vita cum impunitate ſibi conſortibusque ſuis firmiter pacta, redire permiſſus eſt. Geſtisque nuntiatis, plebs omnis utriusque ſexus ad ſententiam ſuam cunctis acceptis, pace foederata cum religionum conſecrationibus fidis, patefactis egreditur portis, ſalutarem genium adfulſiſſe ſibi
22 clamitans Caeſarem magnum et lenem. Numerata ſunt autem dediticiorum duo millia et quingenti:

---

11) *al.* tectus. 12) *al.* ingreſſus. 13) Mſ. eſt uſus Demetr. 14) Mſ. operam et venitores. 15) *al.* deductusque.

nam caetera multitudo obsidium ante suspectans, navigiis parvis permeato amne discessit. In hac arce armorum alimentorumque copia reperta est maxima: unde necessariis sumptis, reliqua cum loco ipso exussere victores.

III. Postera die, quam haec acta erant, per- 1
fertur ad Imperatorem cibos per otium capientem nuntius gravis, Surenam Persicum ducem procursatorum partis nostrae tres turmas inopinum adgressum, paucissimos trucidasse: inter quos strato tribuno unum rapuisse vexillum. Statimque concitus 2
ira immani, cum armigera manu festinatione ipsa tutissimus pervolavit: et grassatoribus foeda consternatione depulsis, residuos duos tribunos sacramento solvit ut desides et ignavos: decem vero milites ex his, qui fugerant, exauctoratos capitali addixit supplicio, sequutus veteres leges.

Incensa denique urbe, ut memoratum est, con- 3
structo tribunali insistens, actis gratiis exercitui convocato, cunctos ad paria facienda deinceps hortabatur; et argenteos nummos centenos viritim pollicitus, cum eos parvitate promissi percitos tumultuari sensisset, ad indignationem plenam gravitatis erectus:

En, inquit, *Persae circumfluentes rerum omnium* 4
copiis: ditare vos poterit opimitas gentis, si unum spirantibus animis fortiter fecerimus. Ex immensis opibus egentissima est tandem, credite, Romana respublica per eos, qui, ut augerent divitias, docuerunt Principes auro [1]) *quiete a barbaris redempta redire. Impetitum aerarium est, urbes exina-* 5
nitae, populatae provinciae: mihi nec facultates, nec propinquitas generis suppetit, quamvis ortu sim nobilis, praeter pectus omni liberum metu: nec pudebit Imperatorem cuncta bona in animi cultu po-

1) Mſ. quietem a barbaris redemptam.

nentem, profiteri paupertatem honeſtam. Nam et
Fabricii familiari re pauperes rexere bella graviſſi-
6 *ma, gloria locupletes. Haec vobis cuncta poterunt*
abundare, ſi imperterriti, Deo meque, quantum
humana ratio patitur, caute ductante mitius egeri-
tis: ſin reſiſtitis ad ſeditionum revoluti dedecora pri-
7 *ſtinarum, pergite. Ut imperatorem decet, ego*
ſolus confecto tantorum munerum curſu moriar ſtan-
do; contempturus animam, quam mihi febricula
eripiet una. Aut certe diſcedam, nec enim ita vixi,
ut non poſſim aliquando eſſe privatus. Praeque me
fero et laetor, ductores ſpectatiſſimos eſſe nobiſcum,
perfectos bellicarum omni genere doctrinarum.
8 Hac modeſta Imperatoris oratione, inter ſecunda
et aſpera [2]) medii, miles pro tempore delenitus,
adſumpta eum meliorum exſpectatione fiducia, re-
gibilem [ſe fore pollicitus et morigerum, cuncto-
rum adſpirante conſenſu] auctoritatem eius ſublimi-
tatemque cordis extollebat in caelum: quod, cum
vere atque ex animo dicitur, ſolet [3]) armorum cre-
9 pitu leni monſtrari. Repetitis poſt haec tentoriis,
pro copia rei praeſentis victu ſe recreavit et quiete
nocturna. Animabat autem Iulianus exercitum,
cum non per caritates, ſed per [4]) inchoatas nego-
tiorum magnitudines deieraret adſidue: *Sic ſub iu-*
gum mitteret Perſas: ita quaſſatum recrearet orbem
Romanum: ut Traianus fertur aliquoties iurando
dicta [5]) conſueſſe firmare: *Sic in provinciarum ſpe-*
ciem reductam videam Daciam: ſic pontibus Hi-
ſtrum et [6]) *Euphraten ſuperem,* et ſimilia plurima.
10 Poſt haec decurſis millibus paſſuum quatuorde-
cim, ad locum quemdam eſt ventum, arva aquis
abundantibus fecundantem: quo itinere nos ituros
Perſae

2) *al.* meante. 3) *al.* amor ex crepitu. 4) Mſ. inchoatas nego-
tiorum magnitudines. 5) Mſ. conſueſſe. 6) Mſ. Auſidum.

Persae praedocti, sublatis cataractis undas evagari fusius permiserunt. Itaque humo late stagnante, al- 11
tero die militi requie data, Imperator ipse praegressus, constratis [7]) ponticulis multis ex utribus, et [8]) coriaceis navibus, [9]) itidemque consectis palmarum trabibus, exercitum non sine difficultate traduxit.

In his regionibus agri sunt plures consiti vineis 12
varioque pomorum genere: ubi oriri arbores adsuetae palmarum, per spatia ampla adusque Mesenem et mare pertinent magnum, instar ingentium nemorum. Et quaqua incesserit quisquam, termites et spadica cernit adsidua, quorum ex fructu mellis et vini conficitur abundantia: et maritari palmae ipsae dicuntur, [10]) facileque sexus posse discerni. Additur etiam, 13
generare feminas seminibus illitas marium, feruntque eas amore mutuo delectari: hocque inde clarere, quod contra se [11]) vicissim nutantes, ne turgidis quidem flatibus avertuntur. Et si ex more femina maris non illita fuerit semine, abortus vitio fetus emittit [12]) intempestivos. Et si qua femina, cuius arboris amore perculsa sit, ignoretur, unguento ipsius inficitur truncus, et arbor alia naturaliter odoris dulcedinem concipit: hisque indiciis velut coëundi quaedam proditur fides.

Qua cibi copia satur exercitus, plures praeter- 14
gressus est insulas: et ubi formidabatur inopia, ibi timor saginae gravis incessit. Sagittariorum denique hostilium impetu [13]) latenti tentatus, neque inultus, prope locum venit, ubi pars maior Euphratis in rivos [14]) dividitur multifidos.

IV. In hoc tractu civitas, ob muros humiles ab 1
incolis Iudaeis deserta, iratorum manu militum con-

---

7) Ms. periculis. 8) Ms. procia navibus. 9) Ms. itidemque. 10) Ms. facilesque. 11) *Steph.* enixissime micantes. 12) Ms. intempestuosus. 13) Ms. latenti. 14) Ms. dividitur.

flagravit. Quibus actis pergebat ulterius Imperator, placida ope numinis, ut arbitrabatur, erectior.
2 Cumque Maogamalcha venisset, urbem magnam et validis circumdatam moenibus, tentoriis fixis providit sollicite, ne castra repentino equitatus Persici turbarentur accursu: cuius fortitudo in locis patentibus immane quantum gentibus est formidata.
3 Et hoc disposito, stipatus velitibus paucis, ipse quoque pedes civitatis situm diligenti inquisitione exploraturus, in perniciosas praecipitatus insidias, ex
4 ipso vitae discrimine tandem emersit. Namque per latentem oppidi portam Persae decem armati degressi, imaque clivorum pervadentes poplitibus subsidendo, repentino impetu nostros adgressi sunt. E quibus duo conspectiorem habitu Principem gladiis petiere districtis: sed occurrit ictibus erectum altius scutum: quo contectus magna elataque fiducia unius lateri ferrum infixit: alterum stipatores multiplicatis ictibus occiderunt. Residuis, e quibus vulnerati sunt aliqui, disiectis in fugam, spoliatisque ambobus, reducens incolumes socios cum exuviis remeavit ad castra, omnium laetitia magna
5 susceptus. Sustulit in hoste prostrato aureum colli monile Torquatus: fudit confidentissimum Gallum alitis propugnatione Valerius, postea cognomento Corvinus: hacque gloria posteritati sunt commendati: non invidemus: accedat hoc quoque monumentis veteribus facinus pulchrum.
6 Constratis postridie pontibus, exercituque [1]) travecto, et metatis alibi salubrius castris vallo duplici circumductis, quoniam (ut diximus) timebantur solitudines planae, oppidi suscepit obsidium, periculosum fore existimans, si gradiens prorsus, a tergo relinqueret, quos timeret.

---

1) *al.* traiecto.

Haec dum magno molimine comparantur, Surena hostium dux iumenta adortus, quae in lucis palmaribus vescebantur, a cohortibus nostris repulsoriis cum paucorum exitio habitus frustra, discessit. Et duarum incolae civitatum, quas amnes amplexi faciunt insulas, parva sui fiducia trepidi ad Ctesiphontis moenia se contulerunt: pars per silvarum densa; alii per paludes vicinas alveis arborum cavatarum invecti, ad unicum auxilium et potissimum itineris longi, quod supererat, dilabuntur, ulteriora petituri terrarum. E quibus resistentes aliquos nostri milites trucidabant: ipsi quoque lintribus et cymbis per varia discurrentes, captivos alios subinde perducebant. Id enim erat librata ratione dispositum, ut, dum copiae pedestres muros oppugnant, equestres turmae divisae per globos abigendis insisterent praedis: hocque proviso, nullo provincialium damno miles visceribus hostium pascebatur.

7 8 9

Iamque Imperator muris duplicibus oppidum, ordine circumdatum trino scutorum, spe patrandi incepti, maximis viribus oppugnabat. Sed ut erat necessarius adpetitus, ita effectu res difficillima: nam accessus undique rupibus anfractu celsiore discissis, flexuosisque excessibus, ob periculum anceps adeundi copiam denegabat: maxime cum turres celebritate et altitudine formidandae, montem saxeum arcis naturaliter editum aequabant, et proclivis planities flumini imminens propugnaculorum firmitate muniebatur. Accedebat his haud levius malum, quod lecta manus et copiosa, quae obsidebatur, nullis ad deditionem illecebris flectebatur, sed tamquam superatura vel devota cineribus patriae, resistebat adversis. Iam aegre retentabatur inferens se protervius miles, et pugnam vel aequo campo iustoque proelio poscens: cumque receptui caneretur, adsidue animosis hostem urgendi conatibus urebatur.

10 11

12 Vicit tamen nostrorum consilium contentionem virium maximam: divisisque operibus, officia quisque distributa capessit ocissime. Hinc enim ardui suggestus erigebantur: inde fossarum altitudines alii complanabant: terrarum latibula concava oblongis tramitibus alibi struebantur: locabant etiam artifices tormenta muralia, in funestos sonitus proruptura.
13 Et cuniculos quidem cum vineis Nevita et Dagalaiphus curabant: ineundis autem conflictibus, et defendendis ab incendio vel eruptionibus machinis praeerat Imperator.

Cumque adparatu omni exscindendae urbis labore multiplici consummato, pugna flagitaretur: [2]) Victor nomine dux reversus est, adusque Ctesiphonta itineribus exploratis, nulla obstacula nun-
14 tians offendisse. Quo efferati gaudio milites omnes, elatique firmioribus animis ad certandum, signum opperiebantur armati.

15 Iamque clangore Martio sonantibus tubis strepebant utrimque partes: et primi Romani hostem undique laminis ferreis in modum tenuis [3]) plumae consaeptum, fidentemque, quod tela rigentis ferri lapsibus impacta resiliebant, crebris procursationibus et minaci murmure lacessebant: nonnumquam compage scutorum, qua velut testudine insigurabilium fornicum operiebantur aptissime, adsiduis motibus laxius dehiscente. Contra Persae muris obstinatius adhaerentes, quantum facere nitique poterant, eludere et frustrari exitiales impetus conaban-
16 tur. Verum ubi vimineas crates prae se ferentes oppugnatores iam moenia perurgerent, cum sagittariis funditores, alii quinetiam saxa volventes ingentia, cum facibus et malleolis eos longius propulsabant: tum aptatae ligneis sagittis ballistae flexu stridoreque torquebantur, creberrima spicula fundıtan-

2) *τὸ nomine* deest al. 3) Mſ. plumae conceptum.

tes, et ſcorpiones, quocumque manus peritae duxiſſent, rotundos lapides evibrabant. Iterum deinde 17
ac ſaepe geminatis congreſſibus, aeſtus in meridiem creſcens, efferveſcente vaporatius ſole, adparatu operum et ſtudio proeliandi intentos cunctos, revocaverat fatigatos [4]) et ſudore perfuſos.

Eodem mentis propoſito ſequuto quoque die per 18
varia certaminum genera controverſae partes dimicantes inſtanter, aequis manibus et pari fortuna diſcedunt. Verum in omne diſcrimen armatis proximus Princeps civitatis urgebat excidium, [5]) ne circa muros diu excubans, omitteret maiora, quae tentabat. Sed in diſtrictis neceſſitatibus nihil tam 19
leve eſt, quod non interdum etiam contra ſperata, rerum adferat momenta magnarum. Cum enim, ut ſaepe, diſceſſurae partes levius concertarent, abuſive incuſſo ariete, qui paullo ante erat admotus, ſternitur reſiduis omnibus altior turris, latere coctili firmiſſime ſtructa: cuius ruina muri contiguum latus ſecum immani fragore protraxit. Ibi tum varietate 20
caſuum obſidentium labor, obleſſorumque induſtria viciſſim facinoribus ſpecioſis inclaruit. Nihil enim aſperum ira et dolore ſuccenſo militi videbatur: nihil munitoribus erat pro ſalute currentibus metuendum aut dirum. Nam cum anceps pugna diutius fervens, ſanguine utrimque multis caedibus fuſo, diei finiſſet occaſu, tandem fatigationi conſulitur.

Dumque haec luce agerentur ac palam, nuntia- 21
tur Imperatori pervigili cura distento, legionarios milites, quibus cuniculorum erant fodinae mandatae, cavatis tramitibus ſubterraneis [6]) ſublicibusque ſuſpenſis, ima penetraſſe fundamentorum, iam,

---

4) *Steph.* aut ſudore. 5) In Steph. editione haec verba deſunt.
6) Mſ. ſupplicibusque ſuſp. ſe. ſublicibus ſuſp. ut Feſtus et Caeſar.

22 si ipse disposuerit, evasuros. Cum itaque noctis plerumque processisset, aeneatorum accentu signo dato progrediendi ad pugnam, ad arma concursum est: et consulto murorum invaduntur utrimque frontes, ut, dum propulsaturi pericula defensores ultro citroque discurrunt, nec proxima fodientis audiretur ferri tinnitus, nec quoquam intrinsecus obsistente, cuniculariorum subito manus emergat.
23 Quibus ita, ut convenerat, ordinatis et occupatis prohibitoribus, patefactisque latebris, evolat 7) Exsuperius de victorum numero miles, post quem Magnus tribunus, et Iovianus notarius: quos audax multitudo sequuta, his prius confossis, quos in aede, per quam in lucem prodierant, invenerunt, suspensis gradibus procedentes obtruncarunt vigiles omnes, ex usu moris gentici iustitiam felicitatemque
24 regis sui canoris vocibus extollentes. Existimabatur Mars ipse, si misceri hominibus numina maiestatis iura permittunt, adfuisse castra Lucanorum invadenti Luscino. Hocque ideo creditum est, quod in congressu flagranti scalas vehens visus formidandae vastitatis armatus, postridie, cum recenseretur exercitus, praecipuo studio quaesitus, reperiri non potuit: cum se ultro offerret, si miles fuisset, memorabilis conscius facti. Sed ut tunc qui esset pulchri facinoris auctor, penitus est ignoratum, ita nunc enituerunt ii, qui fecere fortissime, obsidionalibus coronis donati, et pro concione laudati veterum more.

25 Tandem nudata reseratis aditibus multis, lapsura invaditur civitas; et sine sexus discrimine vel aetatis, quidquid impetus reperit, potestas iratorum absumpsit: alii exitii imminentis timore, cum hinc ignis, inde mucrones urgerent, ultimum flentes, e muris acti sua sponte praecipites, membrisque

---

7) *Vulg.* ex superius devictorum numere.

omnibus infirmati, vitam morte funeſtiorem paulliſper, dum caederentur, egerunt. Extractus eſt 26
autem vivus cum ſatellitibus LXXX. Nabdates praeſidiorum magiſter, quem oblatum ſibi cum aliis ſervari iuſſit intactum ſerenus Imperator et clemens.

Diviſa itaque perpenſis meritis et laboribus praeda, ipſe ut erat parvo contentus, mutum puerum oblatum ſibi ſuſcepit geſticularium; multa, quae callebat, nutibus venuſtiſſimis explicantem, et tribus aureis nummis partae victoriae praemium iucundum, ut exiſtimabat, et gratum. Ex virginibus 27
autem, quae ſpecioſae ſunt captae, ut in Perſide, ubi feminarum pulchritudo excellit, nec contrectare aliquam voluit, nec videre: Alexandrum imitatus et Africanum, qui haec declinabant, ne frangerentur cupiditate, qui ſe invictos a laboribus ubique praeſtiterunt.

Inter haec certamina noſtrae partis architectus, 28
cuius nomen non ſuppetit, poſt machinam ſcorpionis forte adſiſtens, reverberato lapide, quem artifex titubanter aptaverat fundae, obliſo pectore [8]) ſupinatus profudit animam, disiecta compage membrorum adeo, ut ne ſigna quidem totius corporis noſcerentur.

Exin profecto Imperatori index nuntiaverat cer- 29
tus, circa muros ſubverſi oppidi fallaces foveas et obſcuras, quales in tractibus illis ſunt plurimae, ſubſediſſe manum inſidiatricem latenter, ut improviſo inde [9]) exorta agminis noſtri terga feriret extrema. Confeſtimque ad extrahendam eam miſſi ſunt com- 30
pertae fortitudinis pedites. Qui cum neque pervadere foraminum aditus, nec amandatos intus prolicere poſſent ad decernendum, collectam ſtipulam et ſarmenta ſpecuum faucibus adgeſſerunt. Unde fumus anguſtius penetrans, ideoque ſpiſſior, quos-

8) *Steph.* ſauciatus. 9) Mſ. exorta.

dam vitalibus obſtructis necavit; alios ignium adflatus immiſſus prodire in perniciem coëgit abruptam: et ita omnibus ferro incendiove conſumptis, ad ſigna repedavit ocius miles. Hoc modo civitas ampla et populoſa virtute roboris exciſa Romani, in pulverem concidit et ruinas.

31 Poſt quae tam glorioſa tranſitis pontibus, multorum amnium concurſu continuatis, ad munimenta gemina venimus aedificiis cautis exſtructa: ubi Victorem Comitem exercitus praevium a transitu fluminis regis filius, progreſſus a Cteſiphonte cum optimatibus et multitudine armata, prohibere conatus, catervis ſequentium militum viſis abſceſſit.

1 V. Pergentes itaque protinus ad lucos venimus, agrosque pube variorum ſeminum laetos: ubi reperta regia Romano more aedificata, quoniam id
2 placuerat, manſit intacta. Erat etiam in hac eadem regione extentum ſpatium et rotundum, loricae ambitu circumclauſum, deſtinatas regiis voluptatibus continens feras, cervicibus iubatis leones, armisque hiſpidos apros, et urſos (ut ſunt Perſici) ultra omnem rabiem ſaevientes, et alia lecta immania corpora beſtiarum: quas omnes diffractis portarum obicibus, equites noſtri venatoriis lanceis et miſſilium
3 multitudine confoderunt. [1]) Quae loca pingui ſitu et cultu: quibus [2]) Coche, quam Seleuciam nominant, haud longius disparatur: ubi vallatis opere tumultuario caſtris, et exercitu omni per aquarum et pabuli opportuna biduo recreato, antegreſſus cum procurſatoribus princeps, et civitatem deſertam colluſtrans, a Vero Principe quondam exciſam, [3]) in qua perpetuus fons ſtagnum ingens eiectat, in Tigridem defluens: corpora vidit ſuffixa patibulis multa [4]) neceſſitudinum eius, quem prodidiſſe civi-

---

1) Mſ. Quae loco pingui ſitae. 2) Mſ. coaequans. 3) Mſ. in quo. 4) *al.* neceſſariorum.

tatem Piriſaboram retulimus ſupra. Hic et Nabda- 4
tes vivus exuſtus eſt, quem extractum cum LXXX.
latebris expugnatae docui civitatis: eo quod inter
exordia obſidii coepti clam pollicitus prodere, di-
micavit acerrime, adeptusque veniam inſperatam,
ad id proruperat inſolentiae, ut Hormisdam lace-
raret omnibus probris.

Itaque aliquantum progreſſi, triſti percellimur 5
facto: dum enim tres procurſatorum cohortes [5]) ex-
peditae cum cuneo Perſico decertarent, quem pate-
factis ſubito portis profuderat civitas: proruptores
alii ex contraria fluminis ripa iumenta nos ſequen-
tia cum pabulatoribus paucis licenter palantibus in-
tercipiunt et obtruncant. Unde profectus Impera- 6
tor iratus et frendens, iamque regionibus Cteſiphon-
tis propinquans, celſum caſtellum offendit et muni-
tiſſimum: ad quod explorandum auſus accedere,
obſcurior ut ipſe rebatur, cum paucis obequitans
muros, paulloque avidius intra [6]) iactum telorum re-
pertus, latere non potuit: ſtatimque diverſorum miſ-
ſilium nube exagitatus oppetiſſet tormento murali, ni
vulnerato armigero, qui lateri eius haerebat, ipſe
ſcutorum denſitate contectus, evitato magno diſcri-
mine diſceſſiſſet.

Qua cauſa concitus immane, munimentum dis- 7
poſuit obſidere, prohibitoribus acriter ad reſiſten-
dum intentis, quod loco fidebant propemodum in-
acceſſo, quodque rex cum ambitioſis copiis paſſibus
citis incedens propediem adfore credebatur. Iam- 8
que vineis et reſiduis omnibus, quae poſcebat ob-
ſidium, paratis, vigilia ſecunda praecipiti, cum
nox caſu tunc lunari ſplendore nitens, his, qui
propugnaculis inſiſtebant, aperte cuncta monſtra-
ret: repente in unum pondus coacta multitudo pa-
tefactis ſubito portis erupit: cohortemque necopi-

5) Mſ. expeditae. 6) Mſ. ictum.

nantem adorta, noſtrorum caecidit complures: in-
ter quos etiam tribunus peremptus eſt, periculum
9 propulſare conatus. Quae cum ita aguntur, pari
modo, ut antea, Perſae ex adverſa fluminis ripa
partem adorti noſtrorum, interfectis quibusdam vi-
vos cepere nonnullos. Et timore, ſimul quia ve-
niſſe in maiorem numerum copiae putabantur hoſti-
les, egere noſtri tunc ſegnius: ſed ubi animis in au-
daciam reſtitutis, armisque raptis inter tumultum,
exercitus cantu concitus bucinarum, cum minaci
murmure feſtinaret, eruptores perterriti reverterunt
10 intacti. Et Imperator ira gravi permotus, reliquos
ex ea cohorte, qui abiecte ſustinuerant impetum
graſſatorum, ad pedeſtrem compegit militiam, quae
11 oneroſior eſt, dignitatibus imminutis. Flagrans
poſt haec ad eruendum caſtellum, ubi periclitatus
eſt, operam convertit et curam, numquam ab an-
teſignanis ipſe digrediens, ut inter primos dimicans
militi ad fortiter faciendum eſſet exemplo ſpectator
probatorque geſtorum. Quo inter diſcriminum ver-
tices diu multumque verſato, varietate munitionum
atque telorum, et conſpiratione [7] oppugnatorum,
12 idem caſtellum incenditur captum. Poſt quae, con-
ſideratis aſperitatibus ante geſtarum rerum et im-
pendentium, requievit exercitus labore nimio quaſ-
ſatus, multis victui congruis adfatim distributis.
Vallum tamen ſudibus denſis et foſſarum altitudine
cautius deinde ſtruebatur, cum a vicinia iam Cteſi-
phonte repentini excurſus, et alia formidarentur
occulta.

1 VI. Ventum eſt hinc ad foſſile flumen Nahar-
malcha nomine, quod amnis regum interpretatur,
tunc aridum. Id antehac Traianus, poſteaque Se-
verus, egeſto ſolo fodiri in modum canalis ampliſſi-
mi ſtudio curaverat ſummo, ut, aquis illuc ab Eu-

7) *al.* pugnatorum.

phrate transfuſis, naves ad Tigridem commigrarent. Tutiſſimumque ad omnia viſum eſt eadem 2
loca purgari, quae quondam ſimilia Perſae timentes mole ſaxorum obruere multorum. Hacque valle purgata, [1]) avulſis cataractis undarum magnitudine claſſis ſecura ſtadiis xxx. decurſis, in alveum eiecta eſt Tigridis: et contextis illico pontibus [2]) transgreſſus exercitus, iter [3]) Cochen verſus promovit.
Utque laſſitudini ſuccederet quies opportuna, in 3
agro conſedimus opulento, arbuſtis et vitibus et cupreſſorum viriditate laetiſſimo, cuius in medio diverſorium opacum eſt et amoenum, gentiles picturas per omnes aedium partes oſtendens, regis beſtias venatione multiplici trucidantis: nec enim apud eos pingitur vel fingitur aliud praeter varias caedes et bella.

Proinde cunctis ex ſententia terminatis, Augu- 4
ſtus altius iam contra difficultates omnes incedens, tantumque a fortuna ſperans nondum adflicta, ut propius temeritatem multa crebro auderet: validiores naves, ex his, quae alimenta portabant et machinas, deoneratas octogenis implevit armatis: retentoque ſecum claſſis robore firmiore, quam in tres diviſerat partes, unam cum Victore Comite quiete prima noctis emitti diſpoſuit, ut flumine raptim transmiſſo ripae occuparentur hoſtiles.
Quod cum acri metu territi duces concordi precatu 5
fieri prohibere tentarent, neque deſtinationem flecterent Principis, ſublato vexillo, ut iuſſum eſt, evolant e conſpectu quinque ſubito naves: et cum ripas iam adventarent, facibus et omni materia, qua alitur ignis, petitae adſiduis iactibus, cum militibus iam conflagraſſent, ni veloci vigore pectoris excitus Imperator, ſignum ſibi datum, noſtros, quod margines iam tenerent, ut mandatum eſt,

1) Mſ. depulſis. 2) Mſ. congreſſus. 3) Mſ. Cochen.

erexisse proclamans, classem omnem properare citis
6 remigiis adegisset. Quo facto et naves incolumes sunt receptae: et residuus miles, quamquam saxis et varietate telorum ex edito vexaretur, post concertationem acerrimam praealtas ripas et arduas su-
7 pergressus, stabat immobilis. Et miratur historia Rhodanum arma et loricam retinente Sertorio transnatatum: cum eo momento turbati quidam milites, veritique, ne remanerent post signum erectum, scutis, quae patula sunt et incurva, proni firmius adhaerentes, eaque licet imperite regendo, per voraginosum amnem velocitatem comitati sint navium.

8 Contra haec Persae obiecerunt instructas cataphractorum equitum turmas sic confertas, ut laminis coaptati corporum flexus splendore praestringerent occursantes obtutus, operimentis scorteis equorum multitudine omni defensa: quorum in subsidiis manipuli locati sunt peditum, contecti scutis oblongis et curvis, [4]) quae texta vimine et coriis crudis gestantes, densius se commovebant. Post hos elephanti gradientium collium specie, motuque immanium corporum propinquantibus exitium intentabant, documentis praeteritis formidati.

9 Hinc Imperator catervis peditum infirmis medium inter acies spatium secundum Homericam dispositionem praestituit, ne locati priores, cedentesque deformiter cunctos averterent secum, aut postsignani pone omnes reiecti centurias, nullo [5]) retinente, licentius verterent terga: ipse cum levis armaturae auxiliis per prima postremaque discurrens.

10 Ergo ubi vicissim contiguae se cernerent partes, cristatis galeis corusci Romani, vibrantesque cly-

---

4) Ml. quae tecta vimine et coriis crudis gestantes. 5) *Steph.* renitente.

peos, velut pedis anapaesti praecinentibus modulis lenius procedebant: et praepilatis missilibus per [6]) procursatores principiis pugnae tentatis, excita undique humus rapido turbine portabatur. Et cum 11
undique solito more conclamaretur, virorumque alacritatem [7]) sonantia classica iam iuvarent, hastis et mucronibus strictis hinc inde comminus pugnabatur: sagittarum periculis miles erat immunis, quantum interiora festinatius occupabat. Inter quae Iulianus pulsos fulcire subsidiis, incitareque tardantes, quasi conturmalis strenuus properabat et rector.
Laxata itaque acies prima Persarum, [8]) leni ante, 12
dein concito gradu calefactis armis retrorsus gradiens, propinquam urbem petebat: quam sequebatur miles itidem fessus, in campis torridis adusque diei finem a lucis ortu decernens: eiusque occipitiis pertinacius haerens, omnem cum Pigrane, et Surena, et [9]) Narseo potissimis ducibus adusque Ctesiphontis muros egit praecipitem [10]) adversorum feriens suras et terga. Perrupissetque civitatis adi- 13
tus, lapsorum agminibus mistus, ni dux Victor nomine manibus erectis prohibuisset et vocibus, ipse humerum et sagitta praestrictus: et timens, ne intra moenium ambitus rapidus miles inconsulte repertus, nullosque inveniens exitus, multitudinis pondere circumveniretur.

Sonent Hectoreas poëtae veteres pugnas: forti- 14
tudinem Thessali ducis extollant: longae loquantur aetates Sophanem, et Aminiam, et Callimachum, et [11]) Cynaegirum, Medicorum in Graecia [12]) fulmina illa bellorum: non minus illo die quorumdam ex nostris inclaruisse virtutem, omnium confessione monstratur.

---

6) Ita Ms. et Steph. *Vulgo* procuratores. 7) Ms. sonans classica iam iuvaret. 8) Ms. leniante et incone. 9) Ms. Narteo. 10) *al.* aversorum. 11) Ms. Capegirum. 12) Ms. culmina.

15 Poſt timorem depoſitum calcatasque ruinas hoſtilium corporum, iuſto ſanguine miles etiam tum cruentus, ad Imperatoris tentoria congregatus, laudes ei perhibebat et gratias, quod ignoratus ubique, dux eſſet an miles magis, tum ita rem proſpere geſſerat, ut caeſis Perſarum plus minusve duobus millibus et quingentis, LXX. caderent ſoli noſtrorum.
16 Qui adpellans plerosque nominatim, quos ſtabili mente aliquid clarum feciſſe ipſe arbiter perſpexit, navalibus donavit coronis, et civicis, et caſtrenſibus.

17 Abunde ratus poſt haec proſperitates ſimiles adventare, complures hoſtias Marti parabat ultori: et ex tauris pulcherrimis decem ad hoc perductis, nondum aris admoti voluntate ſua novem procubuere triſtiſſimi: decimus vero, qui diffractis vinculis lapſus, aegre reductus eſt, mactatus ominoſa ſigna monſtravit. Quibus viſis exclamavit indignatus acriter Iulianus, Iovemque teſtatus eſt, nulla Marti iam ſacra facturum: nec reſecravit, celeri morte praereptus.

1 VII. Digeſto itaque conſilio cum primatibus ſuper Cteſiphontis obſidio, itum eſt in voluntatem quorumdam, facinus audax et importunum eſſe noſcentium id adgredi: quod et civitas ſitu ipſo [1]) inexpugnabilis defendebatur, et cum metuenda
2 multitudine protinus rex adfore credebatur. Vicit ſententia melior: cuius utilitate Princeps ſollertiſſimus adprobata, Arinthaeum cum manu peditum expedita ad populandas regiones circumſitas miſit, armentis laetas et frugibus, hoſtes pari perſequuturum induſtria, quos diſpalatos nuper denſi tramites et latebrae texere [2]) notiſſimae: hinc opulenta.
3 Sed ille avidae ſemper ad ulteriora cupiditatis, parvi habitis vetantium dictis, et increpitis optimati-

1) *al.* inexpugnabili. 2) Mſ. notiſſimae hinc opulenta. Sed.

bus, quod ob inertiam [otiique deſiderium amitti
ſuaderent prope iam] parta regna Perſidis: flumine
laeva relicto, infauſtis ductoribus praeviis, medi-
terraneas vias arripere [3]) citato propoſuit gradu.
Et tamquam funeſta face Bellonae ſubiectis ignibus 4
exuri cunctas iuſſerat naves, praeter minores duo-
decim, quas profuturas pangendis pontibus dispo-
ſuit vehi carpentis: idque putabat utiliter ordinaſſe,
ne relicta claſſis uſui hoſtibus foret, aut certe, ut
ab expeditionis primordio factum eſt, armatorum
fere viginti millia in trahendis occuparentur iisdem
navibus et regendis.

Dein, cum metuens ſibi quisque muſſaret, mon- 5
ſtraretque perſpicua veritas, quod repulſus forſitan
ariditate vel altitudine montium, ad aquas redire
non poterit miles, tortique perfugae aperte fateren-
tur, ſe fefelliſſe, concurſu maximo exſtingui iuſſae
ſunt flammae. Et quoniam ignis auctus immaniter
plerasque conſumpſit, XII. tantummodo naves po-
tuerunt intactae ſervari, quae, ut poſſint cuſtodiri,
discretae ſunt. Hoc caſu claſſe, cum non oporte- 6
ret, abolita, Iulianus conſociato fretus exercitu,
cum armatorum nulli per diverſa [4]) diſtringerentur,
numero potior ad interiora tendebat, alimenta ad-
fatim opulentis ſuggerentibus locis.

Quo cognito, hoſtes, ut inedia nos cruciarent, 7
herbas cum adultis ſegetibus incenderunt: et con-
flagratione procedere vetiti, ſtativis caſtris, dum
flammae ſeneſcerent, [5]) tenebamur. Inſultantesque
nobis longius Perſae, nunc de induſtria ſe diffun-
debant, aliquoties confertius reſiſtentes: ut procul
conſpicantibus viderentur adveniſſe iam regis auxi-
lia, ideoque eos aeſtimaremus erupiſſe ad audaces
excurſus et inſolita tentamenta. Maerebat tamen 8
ob haec Imperator et miles, quod nec contabulandi

---

3) Mſ. charo. 4) al. distinerentur. 5) al. nitebamur.

pontis erat facultas, amiſſis navibus temere, nec occurri poterat hoſtis adventicii motibus, quem adeſſe [6]) coruſcus nitor indicabat armorum, arte pro ſingulis membris inflexus. Hisque accedebat aliud haud exiguum malum: quod nec adminicula, quae praeſtolabamur cum Arſace et noſtris ducibus, adparebant, ob cauſas impedita praedictas.

1 VIII. Has ob res ut ſolaretur anxios milites Princeps, captivos graciles ſuapte natura, ut paene ſunt Perſae, et macie iam confectos iuſſit in medium duci: noſtrosque reſpiciens, *En*, inquit, *quos Martia iſta pectora viros exiſtimant, deformes illuvie capellas et taetras, utque crebri docuerunt eventus, antequam manus conferant, abiectis armis*
2 *vertentes ſemet in fugam.* Quibus dictis, remotisque captivis, ſuper rerum ſumma conſultabatur. Et multis ultro citroque dictitatis, cum reverti debere per loca, qua venimus, plebs vociferaretur imprudens: reſiſtebat intentius Princeps, multis cum eo nequaquam fieri poſſe monſtrantibus, per effuſam planitiem pabulo abſumpto et frugibus, vicorumque reliquiis exuſtorum inopia ſqualentibus ultima: quodque liquentibus iam brumae pruinis omne immaduerat ſolum, et ruptis riparum termi-
3 nis aucti inhorruere torrentes. [1]) Eo etiam ad difficultatem accedente negotii, quod per eas terras vapore ſideris caleſcentes, muſcarum et culicum multitudine referta ſunt omnia, earumque volatu dies et aſtrorum noctu micantium facies obumbra-
4 tur. Et cum nihil humani proficerent ſenſus, diu fluctuantes et dubii, exſtructis aris caeſisque hoſtiis conſulta numinum [2]) ſcitabamur: utrum nos per Aſſyriam reverti cenſerent, an praeter radices montium lenius gradientes, Chiliocomum prope [3]) Corduenam

6) Mſ. coruſcus. 1) Mſ. ego etiam. Ie. Eo etiam. 2) Mſ. citabantur. 3) Mſ. Corduam.

duenam ſitam ex improviſo vaſtare: quorum neu-
trum extis inſpectis conſore dicebatur. Sedit ta- 5
men ſententia, ut, omni ſpe meliorum ſucciſa,
Corduenam arriperemus: et XVI. Kal. Iulias pro-
motis iam ſignis, [4]) progreſſo imperatore cum lucis
exordio, fumus vel vis quaedam turbinata pulveris
adparebat: ut opinari daretur aſinorum eſſe greges
agreſtium, quorum multitudo in tractibus eſt illis
innumera, ideo ſimul incedens, ut conſtipatione
denſa feroces leonum fruſtrentur adſultus. Quidam 6
arbitrabantur Saracenos duces adventare iam no-
ſtros, rumoribus percitos, quod imperator Cteſi-
phonta magnis viribus oppugnaret: nonnulli Perſas
nobis [5]) viantibus incubuiſſe firmabant. Ideo inter 7
haec ita ambigua, ne quid adverſum accideret, re-
vocantibus agmina claſſicis, in valle graminea prope
rivum, multiplicato ſcutorum ordine in orbiculatam
figuram metatis tutius quievimus caſtris. Nec enim
adusque veſperam aëre concreto diſcerni potuit,
quidnam eſſet, quod diu ſqualidius videbatur.

4) *Vulg.* progreſſo iam lucis. 5) Mſ. viantibus.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXV.

Persae Romanos iter facientes adorti, fortiter reprimuntur. C. I. *Inopia frumenti et pabuli premitur exercitus: Iulianus terretur ostentis.* II. *Imperator, dum ad repellendos Persas, qui undique instabant, omissa lorica temere se proeliis inserit, hasta vulneratur, ac in tabernaculum refertur, ubi circumstantes alloquitur ac post epotam frigidam moritur.* III. *) *Virtutes eius ac vitia, forma corporis et statura.* IV. *Iovianus, primicerius domesticorum protectorum, tumultuarie eligitur imperator.* V. *Romanos ex Perside redire properantes, procedentesque, crebris proeliis lacessunt Persae et Saraceni, ac magno cum detrimento repelluntur.* VI. *Fame et inopia suorum adductus Iovianus A. pacem cum Sapore necessariam sed turpissimam facit, traditis V. regionibus cum Nisibi et Singara.* VII. *Romani fluvio Tigri transito, post diuturnam et maximam cibariorum inopiam fortiter toleratam, tandem in Mesopotamiam perveniunt. Iovianus A. res Illyrici atque Galliarum utcumque ordinat.* VIII. *Bineses nobilis Persa Nisibin urbem inexpugnabilem nomine Saporis a Ioviano recipit: oppidani inviti patria excedere, et Amidam migrare compulsi. V. regiones cum urbe Singara et XVI. castellis ex pacto Persis*

*) In hisce argumentis capita promiserant Gronovius et Ernesti undecim, nonnisi decem tamen inveniuntur in contexto. Error autem cum in hoc capite tertio latere mihi videretur, malui duorum capitum contenta in unum contrahere, quam ordinem, quem historicos in laudandis huius libri capitibus observare animadverti, turbare.

optimatibus adſignantur. IX. Iovianus metu rerum novarum per Syriam, Ciliciam, Cappadociam et Galatiam celeriter itinere facto, Ancyrae cum Varroniano filio infante conſulatum init ac mox Dadaſtanae repentina morte fungitur. X.

Et hanc quidem noctem nullo ſiderum fulgore 1
ſplendentem, ut ſolet in arduis rebus et dubiis, exegimus, nec ſedere quoquam auſo nec flectere in quietem lumina prae timore. Ubi vero primum dies inclaruit, radiantes [1]) loricae limbis circumdatae ferreis, et coruſci thoraces longe proſpecti, adeſſe regis copias indicabant. Hocque viſo accen- 2
ſum, [2]) properantem congredi militem dirimente fluvio brevi prohibuit Imperator: et non procul a vallo ipſo inter excurſatores noſtros et Perſicos proelio acri conſerto, Machamaeus cecidit ductor unius agminis noſtri. Cui propugnaturus Maurus frater, dux poſtea Phoenices, cum germani trucidaſſet interfectorem, obvium quemque perterrens, infirmatus et ipſe humerum telo, palleſcentem morte propinqua Machamaeum extrahere pugna viribus valuit magnis.

Et cum fatiſcerent vix toleranda aeſtuum magni- 3
tudine crebrisque congreſſibus partes, ad ultimum hoſtiles turmae gravi ſunt repulſa diſcuſſae. Hinc recedentibus nobis longius, [3]) Saraceni noſtrorum metu peditum repedare compulſi, paullo poſtea innexi Perſarum multitudine tutius irruebant, Romana impedimenta rapturi: verum viſo Imperatore ad alas ſubſidiarias reverterunt. Qua ex regione pro- 4
fecti ad Hucumbra nomine villam pervenimus: ubi per biduum omnibus ad eſum congruis, et ſatietate quaeſita frumenti ultra ſpem recreati diſceſſimus:

1) Mſ. loricae nimbis circumd. 2) Mſ. proferentem. 3) Mſ. Saraceni ſunt et noſtrorum.

et confeſtim, abſque his, quae tempus vehi permi-
ſit, reliqua flammis exuſta ſunt.
5 Poſtridie exercitu ſedatius procedente, extre-
mos, qui eo die forte cogendorum agminum officia
ſuſtinebant, nec opinantes Perſae adorti, negotio
levi interfeciſſent, ni proximus equitatus noſter,
hoc [4]) ocius intellecto, per patulas valles late diffu-
ſus tantam molem diſcriminis, vulneratis, qui ſu-
6 pervenerant, [5]) repuliſſet. In hac cecidit pugna
Adaces nobilis ſatrapa, legatus quondam ad Con-
ſtantium Principem miſſus, ac benigne ſusceptus:
cuius exuviis interfector Iuliano oblatis, remune-
7 ratus eſt, ut decebat. Eodem die Tertiacorum
equeſtris numerus a legionibus incuſatus eſt, quod,
cum ipſae hoſtium adverſas irrumperent acies, illi
paullatim dilapſi, alacritatem paene totius minuiſ-
8 ſent exercitus. Unde ad indignationem iuſtam Im-
perator erectus, ademptis ſignis haſtisque diffractis,
omnes eos, qui fugiſſe arguebantur, inter impedi-
menta et ſarcinas et captivos agere iter impoſuit,
ductore eorum, qui ſolus fortiter decertarat, aliae
turmae adpoſito, cuius tribunus turpiter proelium
9 deſeruiſſe convincebatur. Abiecti ſunt autem ſa-
cramento, etiam alii quatuor ob flagitium ſimile
vexillationum tribuni: hoc enim correctionis mode-
ramine leniori, impendentium conſideratione diffi-
cultatum contentus eſt Imperator.
10 Progreſſi itaque LXX. ſtadia attenuata rerum om-
nium copia, herbis frumentisque crematis, ex flam-
mis ipſis raptas fruges et pabula, ut quisque vehere
11 potuit, conſervavit. Hoc etiam loco relicto, cum
ad tractum Maranga adpellatum omnis veniſſet ex-
ercitus, prope lucis confinia immenſa Perſarum ad-
paruit multitudo, cum Merene equeſtris magiſtro
militiae, filiisque regis duobus, et optimatibus

4) Mſ. acutius. 5) Mſ. repuliſſent.

plurimis. Erant autem omnes catervae ferratae, ita 12
per ſingula membra denſis laminis tectae, ut iun-
cturae rigentes compagibus artuum convenirent:
humanorumque vultuum ſimulacra ita capitibus di-
ligenter apta, ut imbracteatis corporibus ſolidis,
ibi tantum incidentia tela poſſint haerere, qua per
cavernas minutas et orbibus oculorum adfixas par-
cius viſitur, vel per ſupremitates narium anguſti ſpi-
ritus emittuntur. Quorum pars contis dimicatura 13
ſtabat immobilis, ut retinaculis aereis fixam exiſti-
mares: iuxtaque ſagittarii (cuius artis fiducia ab in-
cunabulis ipſis gens praevaluit maxima) tendebant
divaricatis brachiis flexiles arcus, ut nervi mammas
praeſtringerent dexteras, ſpicula ſiniſtris manibus
cohaererent: ſummaque peritia digitorum pulſibus
argutum ſonantes arundines evolabant, vulnera per-
niciosa portantes. Poſt hos elephantorum fulgen- 14
tium formidandam ſpeciem, et truculentos hiatus
vix mentes pavidae perferebant: ad quorum ſtrido-
rem odoremque et inſuetum adſpectum magis equi
terrebantur. Quibus inſidentes magiſtri, manu- 15
briatos cultros dexteris manibus illigatos geſtabant,
acceptae apud Niſibin memores cladis: et ſi fero-
ciens animal vires exſuperaſſet regentis, ne rever-
ſum per ſuos, ut tunc acciderat, colliſam ſterneret
plebem,[6] vertebram, quae caput a cervice diſter-
minat, ictu maximo terebrabant. Exploratum eſt
enim aliquando ab Hasdrubale Hannibalis fratre,
ita citius vitam huiusmodi adimi belluarum. Qui- 16
bus non ſine magno horrore perſpectis, ſtipatus
armatarum cohortium globis cum primatibus ſiden-
tiſſimus Imperator, ut flagitabat maior vis et atro-
cior, lunari acie ſinuatisque lateribus occurſuros
hoſti manipulos inſtruebat. Et, ne ſagittariorum 17
procurſus noſtrorum cuneos disiectaret, illatis con-

6) Mſ. venam.

citatius signis spiculorum impetum fregit: datoque ad decernendum sollemniter signo, densati Romani pedites confertas hostium frontes nisu protruserunt
18 acerrimo. Et fervente certaminum mole, clypeorum sonitus, et virorum armorumque lugubre sibilantium fragor, nihil perpetiens iam remissum, campos cruore et corporum strage contexit, effusius cadentibus Persis: quibus saepe languidis in conflictu, artius pes pede collatus graviter obsistebat, pugnare fortiter eminus consuetis, et, si inclinatas suorum copias senserint, cedendo in modum imbrium pone versus directis sagittis hostes a persequendi fiducia deterrere. Pulsis igitur pondere magnarum virium Parthis, miles solis cursu flammeo diu laxatus, signo in receptum 7) dato, in tentoria repedat, ad audendum deinceps maiora sublatus.

19 In hoc proelio Persarum maior, ut dictum est, adparuit strages; nostrorum admodum levis. Eminuit tamen inter varios certaminum casus Vetranionis mors viri pugnacis, qui legionem Ziannorum regebat.

1 II. Post quae triduo indutiis destinato, dum suo quisque vulneri medetur vel proximi, commeatibus nos destitutos inedia cruciabat iam non ferenda: et quoniam frugibus exustis et pabulis, homines in discrimen ultimum venerant et iumenta, ex eo cibo, quem animalia tribunorum 1) vehebant et Comitum, imae quoque militum plebi penitus indigenti pars
2 distributa est magna. Et Imperator, cui non cupediae ciborum ex regio more, sed sub columellis tabernaculi parvis cenaturo, pultis portio 2) parabatur exigua, etiam munifici fastidienda gregario, quidquid ad ministeria postulabatur, per contubernia
3 paupertina sui securus egessit. Ipse autem ad solli-

---

7) Mſ. dato, in tentoria repetat. 1) In *Steph.* haec verba: *et Comitum imae quoque militum* desunt. 2) Mſ. postulabatur.

citam ſuspenſamque quietem paulliſper protractus,
cum ſomno (ut ſolebat) depulſo, ad aemulationem
Caeſaris Iulii quaedam ſub pellibus [3]) ſcribens, ob-
ſcuro noctis altitudine [4]) ſenſus cuiusdam philoſo-
phi teneretur, vidit ſqualidius, ut confeſſus eſt
proximis, ſpeciem illam Genii publici, quam, cum
ad Auguſtum ſurgeret culmen, conſpexit in Galliis,
[5]) velata cum capite Cornucopia per aulaea triſtius
diſcedentem. Et quamquam ad momentum haeſit 4
ſtupore defixus, omni tamen ſuperior metu, ventu-
ra decretis caeleſtibus commendabat: relictoque
humi ſtrato cubili, adulta iam excitus nocte, et nu-
minibus per ſacra depulſoria ſupplicans, flagrantiſ-
ſimam facem cadenti ſimilem viſam, aëris parte ſul-
cata evanuiſſe exiſtimavit: horroreque perfuſus eſt,
ne ita aperte minax Martis adparuerit ſidus.

Erat enim nitor igneus iſte, quem διαΐσσοντας nos 5
adpellamus, nec cadens umquam nec terram con-
tingens. Corpora enim qui credit caelitus poſſe
labi, profanus merito iudicatur et demens. Fit
autem hic habitus modis compluribus, e quibus
ſufficiet pauca monſtrare. Scintillas quidam putant 6
ab aetherio cadentes vigore, parumque porrectius
tendere ſufficientes exſtingui: vel certe radiorum
flammas iniectas nubibus denſis acri ſcintillare
[6]) contactu: aut cum lumen aliquod cohaeſerit nubi.
Id enim in ſtellae ſpeciem figuratum, decurrit qui-
dem, dum viribus ignium ſuſtentatur: amplitudine
vero ſpatiorum exinanitum, in aërium ſolvitur cor-
pus, ad ſubſtantiam migrans, cuius attritu incaluit
nimio.

Confeſtim itaque ante lucis primitias Etruſci ha- 7
ruſpices accerſiti, [7]) conſultique, quid aſtri ſpecies
portenderet nova, vitandum eſſe cautiſſime reſpon-

---

3) Mſ. ſcribens. 4) Mſ. ſenius. 5) *al.* velata cum cornucopia.
6) *Steph.* contractu. 7) Mſ. conſultique quid. *quod. placet.*

derunt, ne quid tunc tentaretur: ex Tarquitianis libris, in titulo *De rebus divinis* id relatum esse monstrantes: quod, face in caelo visa, committi
8 proelium, vel simile quidquam non oportebit. Quo etiam id inter alia multa spernente, orabant haruspices saltem aliquot horis profectionem differri: et ne hoc quidem sunt adepti, Imperatore omni vaticinandi scientiae reluctante; sed exorto iam die, promota sunt castra.

1 III. Hinc nos egressos, Persae cum saepe afflicti peditum [1]) stabiles pugnas horrerent, structis insidiis occulte comitabantur, altrinsecus visentes catervas a celsis collibus explorando: ut id suspicans miles adusque perpetuum diem nec vallum erigeret,
2 nec sudibus se communiret. Dumque teguntur firmiter latera, et exercitus pro locorum situ quadratis quidem, sed laxis incedit agminibus, invasa subito terga pone versus arma cogentium Principi indicatur, etiam tum inermi ad speculanda anterio-
3 ra progresso. Qua concitus clade, oblitus loricae, scuto inter tumultum adrepto, properans ultimis ferre suppetias, revocatur alio [2]) metu, qui etiam antesignanos, unde discesserat, paria perpeti nun-
4 tiabat. Quae dum sine respectu periculi sui redintegrare festinat, ex alia parte cataphractorum Parthicus globus centurias adoritur medias: ac sinistro cornu inclinato acriter superfusus, faetorem stridoremque elephantorum impatienter tolerantibus nostris, contis et multiplicatis missilibus decernebat.
5 Verum Principe volitante inter prima discrimina proeliorum, exsilivit nostra succinctior armatura, aversorumque Persarum et belluarum suffragines
6 concidebat et dorsa. Quos cum Iulianus cavendi immemor diffluxisse trepidos, elatis vociferando manibus aperte demonstrans, irasque sequentium

1) Mſ. stabiles pugnas. 2) *al.* motu.

excitans, ardenter effunderet semet in pugnam, clamabant hinc inde candidati, quos disiecerat terror, ut fugientium molem, tamquam ruinam male compositi culminis ³) declinaret: et [incertum] subita equestris hasta, cute brachii eius praestricta, costis perfossis haesit in ima iecoris fibra. Quam dum 7
avellere dextera manu conatur, acuto utrimque ferro digitorum nervos sensit excisos: et provolutus iumento, praesentiumque veloci concursu relatus in castra, medicinae ministeriis fovebatur. Mox- 8
que ubi lenito paullisper dolore timere desiit, magno spiritu contra exitium certans, arma poscebat et equum: ut reviso proelio suorum fiduciam repararet, ac videretur sui securus alienae salutis sollicitudine vehementer adstringi: eo vigore, licet in negotio dispari, quo Epaminondas ille dux inclytus, letaliter apud Mantineam saucius et revectus ex acie, conquirebat sollicite scutum. Quod cum vidisset propius, laetior vi vulneris interiit: et qui animam intrepidus amittebat, iacturam clypei formidavit. Sed cum vires parum sufficerent volun- 9
tati, sanguinisque profluvio vexaretur, mansit immobilis: ideo spe deinceps vivendi absumpta, quod percunctando Phrygiam adpellari locum, ubi ceciderat, comperit. Hic enim obiturum se praescripta audierat sorte. Reducto ad tentoria Principe, 10
incredibile dictu est, quanto ardore miles ad vindictam ira et dolore ferventior involabat, hastas ad scuta concrepans; etiam mori, si tulisset fors, obstinatus. Et quamvis offundebatur oculis altitudo pulveris, et aestus calescens officeret alacritati membrorum; tamen velut exauctoratus amisso ductore, sine parcimonia ruebat in ferrum. Contra animo- 11
sius Persae sagittarum volantium crebritate conspectum ⁴) sui rapiebant ⁵) oppositis: quos elephanti

3) Ms. declararet. 4) Ms. solis. 5) Ms. oppositis quos elephantis.

tardius [6]) praecedentes, magnitudine corporum cristarumque horrore pavorem iumentis incutiebant
12 et viris. Concursus itaque armatorum, et cadentium gemitus, equorum flatus, tinnitus ferri procul audiebatur, quamdiu satietate vulnerum partibus fessis, nox diremit certamina iam tenebrosa.
13 Quinquaginta tum Persarum optimates et satrapae cum plebe maxima ceciderunt, inter has turbas Merena et [7]) Nohodare potissimis ducibus interfectis. Obstupescat magniloquentia vetustatis diversis in locis proelia xx. Marcelli: [8]) Sicinium Dentatum adiiciat, ornatum militarium multitudine coronarum: miretur super his Sergium, qui [9]) vicies et ter vulneratus est in variis pugnis, ut fertur: cuius posteritatis ultimus Catilina claras gloriarum adoreas sempiternis maculis obumbravit. Deformabat
14 tamen tristitia laetiores eventus. Dum haec post discessum ducis ubique aguntur, exercitus cornu dextro defatigato, et Anatolio interfecto, qui tunc erat officiorum magister: Sallustius praefectus actus in exitium praeceps, et opera sui adparitoris ereptus, Sophorio amisso consiliario, qui ei aderat, casu evasit et fuga: quidamque milites per multa discrimina occupato castelli vicini praesidio, post diem denique tertium iungi exercitui potuerunt.

15 Quae dum ita aguntur, Iulianus in tabernaculo iacens circumstantes adloquutus est demissos et tristes: *Advenit, o socii, nunc abeundi tempus e vita impendio tempestivum, quam reposcenti naturae, ut debitor bonae fidei, redditurus exsulto: non, ut quidam opinantur, adflictus et maerens: philosophorum sententia generali perdoctus, quantum corpore sit beatior animus, et contemplans, quoties conditio melior a deteriore secernitur, laetandum esse potius,*

---

6) Mſ. praecedites. 7) Mſ. Novodare. 8) *al.* Siccium. 9) Mſ. viciens.

quam dolendum. Illud quoque advertens, quod
etiam Dii caelestes quibusdam piissimis mortem
tamquam summum praemium persolverunt. Mu- 16
nus autem id mihi delatum optime scio, ne difficul-
tatibus succumberem arduis, neve me proiiciam
umquam aut prosternam: expertus, quod dolores
omnes, ut insultant ignavis, ita persistentibus ce-
dunt. Nec me gestorum poenitet, aut gravis fla- 17
gitii recordatio stringit, vel cum in umbram et an-
gulos amandarer, vel post principatum susceptum:
quem tamquam a cognatione caelitum defluentem,
immaculatum (ut existimo) conservavi; et civilia
moderatius regens, et examinatis rationibus bella
inferens et repellens: tametsi prosperitas simul utili-
tasque consultorum non ubique concordent, quoniam
coeptorum eventus superae sibi vindicant potestates.
Reputans autem, iusti esse finem imperii, oboedien- 18
tium commodum et salutem, ad tranquilliora sem-
per, ut nostis, propensior fui, licentiam omnem
actibus meis exterminans, rerum corruptricem et
morum: gaudensque, [10]) *adeo sciens, quod,* [11]) *ubi-*
cumque me velut imperiosa parens consideratis pe-
riculis obiecit res publica, steti fundatus, turbines
calcare fortuitorum adsuefactus. Nec fateri pude- 19
bit, interiturum me ferro dudum didici fide fatidica
praecinente. Ideoque sempiternum veneror numen,
quod non clandestinis insidiis, nec longa morborum
asperitate, vel [12]) *damnatorum fine decedo: sed in*
medio cursu florentium gloriarum hunc merui cla-
rum [13]) *e mundo digressum. Aequo enim iudicio*
iuxta timidus est et ignavus, qui, cum non oportet,
mori desiderat: et qui refugiat, cum sit opportu-
num. Hactenus loqui vigore virium labente suffi- 20
ciat. Super imperatore vero creando caute reticeo;

---

10) Mss. et *Steph.* adeo sciens. 11) *Steph.* quod ubicunque.
12) *al.* delicatorum. 13) *al.* e medio.

ne per [14]) *imprudentiam dignum praeteream: aut nominatum, quem habilem reor, antepoſito forſitan alio in diſcrimen ultimum trudam. Ut alumnus autem rei publicae frugi, opto bonum poſt me repe-*
21 *riri rectorem.* Poſt haec placide dicta, familiares opes iunctioribus velut ſupremo distribuens [15]) ſtilo, Anatolium quaeſivit officiorum magiſtrum: quem cum beatum fuiſſe Salluſtius reſpondiſſet praefectus, intellexit occiſum; acriterque amici caſum ingemuit, qui [16]) elate ante contempſerat
22 ſuum. Et flentes inter haec omnes, qui aderant, auctoritate integra etiam tum increpabat: humile eſſe, caelo ſideribusque conciliatum lugeri Princi-
23 pem dicens. Quibus ideo iam ſilentibus, ipſe cum Maximo et Priſco philoſophis ſuper animorum ſublimitate perplexius disputans, hiante latius ſuffoſſi lateris vulnere, et ſpiritum tumore cohibente venarum, epota gelida aqua, quam petiit, medio noctis horrore vita facilius eſt abſolutus, anno aetatis altero et [17]) triceſimo: natus apud Conſtantinopolim: a pueritia usque parentis obitu deſtitutus Conſtantii, quem poſt fratris Conſtantini exceſſum inter complures alios turba conſumpſit imperii ſucceſſorum, et Baſilina matre, iam inde a maioribus nobili.

1 IV. Vir profecto heroicis connumerandus ingeniis, claritudine rerum et coalita maieſtate conſpicuus. Cum enim ſint, ut ſapientes definiunt, virtutes quatuor praecipuae, temperantia, prudentia, iuſtitia, fortitudo, eisque accidentes extrinſecus aliae, ſcientia rei militaris, auctoritas, felicitas atque liberalitas: intento ſtudio coluit omnes ut ſingulas.

2 Et primum ita inviolata caſtitate enituit, ut poſt amiſſam coniugem nihil umquam venereum [1]) agita-

---

14) Mſ. imprudentiam, *idque rectius puto.* 15) *al.* ſtudio. 16) Mſ. eletantem. 17) Mſ. tricenſimo. 1) Mſ. augis latens.

ret: illud advertens, quod apud Platonem legitur,
Sophoclem tragoediarum ſcriptorem aetate grandae-
vum interrogatum, eequid adhuc feminis miſcere-
tur, negantem id adiecisse, quod gauderet harum
rerum amorem, ut rabioſum quemdam effugiſſe do-
minam et crudelem. Item ut hoc propoſitum vali- 3
dius confirmaret, recolebat ſaepe dictum lyrici Bac-
chylidis, quem legebat iucunde, id adſerentem,
quod ut egregius pictor vultum ſpecioſum effingit,
ita pudicitia celſius conſurgentem vitam exornat.
Quam labem in adulto robore iuventutis ita caute
vitavit, ut ne ſuſpicione quidem tenus libidinis ul-
lius vel [2]) citerioris vitae miniſtris incuſaretur, ut
ſaepe contingit.

Hoc autem temperantiae [3]) genus creſcebat in 4
maius, iuvante parcimonia ciborum et ſomni, qui-
bus domi forisque tenacius utebatur. Namque
[4]) in pace victus eius menſura atque tenuitas erat
recte noſcentibus admiranda, velut ad pallium mox
reverſuri: per varios autem procinctus, ſtans inter-
dum more militiae cibum brevem vilemque ſumere
viſebatur. Ubi vero exigua dormiendi quiete re- 5
creaſſet corpus laboribus induratum, expergefactus
explorabat per ſemetipſum vigiliarum vices et ſtatio-
num, poſt haec [5]) ſerias ad artes confugiens doctri-
narum. Et, ſi nocturna lumina, inter quae lucu- 6
brabat, potuiſſent [6]) voces ullae teſtari, profecto
oſtenderant, inter hunc et quosdam Principes mul-
tum intereſſe, [7]) quem norant voluptatibus ne ad
neceſſitatem quidem indulſiſſe naturae.

Dein prudentiae eius indicia fuere vel plurima, 7
e quibus explicari ſufficiet pauca. Armatae rei
ſcientiſſimus, et [8]) togatae: civilitati admodum ſtu-

---

2) *al.* ſecretioris. 3) *al.* genus immanis iuvit parſimonia. 4) *al.* in pace eius menſarum tenuitas. 5) Mſ. ſerias. 6) Mſ. voces ullae. 7) Mſ. quemquam. 8) deeſt *Steph.*

dens, tantum sibi arrogans, quantum a contemptu et insolentia distare existimabat: virtute senior, quam aetate: studiosus cognitionum omnium, et indeclinabilis aliquoties index: [9]) censor moribus regendis acerrimus, placidus, opum contemptor, mortalia cuncta despiciens: postremo id praedicabat, *Turpe esse sapienti, cum habeat animum, captare laudes ex corpore.*

8 Quibus autem iustitiae inclaruit bonis, multa significant: primo, quod erat pro rerum et hominum distinctione sine crudelitate terribilis: deinde, quod paucorum discrimine vitia cohibebat: tum autem, quod minabatur ferro potius quam utebatur.
9 Postremo, ut multa praeteream, constat eum in apertos aliquos inimicos insidiatores suos, ita consurrexisse mitissime, ut poenarum asperitatem genuina lenitudine [10]) castigaret.

10 Fortitudinem certaminum crebritas, ususque bellorum ostendit, et patientia frigorum immanium, et ferveris quoque. Corporis munus a milite, ab imperatore vero animi poscitur. Ipse trucem hostem ictu confecit audacter congressus, ac nostros cedentes obiecto pectore suo aliquoties cohibuit solus: regnaque furentium Germanorum excidens, et in pulvere vaporato Persidis, augebat fiduciam
11 militis dimicans inter primos. Castrensium negotiorum scientiam plura declarant et nota: civitatum oppugnationes et castellorum inter ipsos discriminum vertices, acies figura multiformi compositae, salubriter et caute castra metata, praetenturae sta-
12 tionesque agrariae tutis rationibus ordinatae. Auctoritas adeo valuit, ut dilectus artissime, dum timetur, ac si periculorum socius et laborum, et inter concertationes acerrimas animadverti iuberet in desides; et Caesar adhuc, sine stipendio regeret mi-

9) Ms. censoriis. 10) al. vastigaret.

litem, feris adpositum gentibus, ut dudum est dictum; allóquutusque tumentes armatos, discessurum ad vitam minaretur privatam, ni tumultuari desisterent. Denique id pro multis nosse sufficiet: 13 exhortatum eum simplici concione militem Gallicanum, pruinis adsuetum et Rheno, peragratis spatiis regionum extentis, per tepentem Assyriam adusque confinia traxisse Medorum.

Felicitas ita eminuit, ut ipsis quodammodo cer- 14 vicibus fortunae aliquamdiu bonae gubernatricis evectus, victoriosis cursibus difficultates superstaret immensas. Et postquam ex occidua plaga digressus est: quoad fuit in terris, quievere [11]) nationes omnes immobiles, ac si quodam caduceo leniente mundana.

Liberalitatis eius testimonia plurima sunt et ve- 15 rissima: inter quae indicta sunt tributorum admodum levia, coronarium indultum, remissa debita multa diuturnitate congesta, aequata fisci iurgia cum privatis, vectigalia civitatibus restituta cum fundis, absque his, quos velut iure vendidere praeteritae potestates: quodque numquam augendae pecuniae cupidus fuit, quam cautius apud dominos servari existimabat, id aliquoties praedicans, *Alexandrum Magnum, ubi haberet thesauros interrogatum, apud amicos benivole respondisse.*

Digestis bonis, quae scire potuimus, nunc ad 16 explicanda eius vitia veniamus, licet dicta sint carptim. [12]) Levioris ingenii: verum hoc instituto rectissimo temperabat, emendari se, cum deviaret a fruge bona, permittens. Linguae fusioris et ad- 17 modum raro silentis: praesagiorum sciscitationi nimiae deditus, ut aequiperare videretur in hac parte principem Hadrianum: superstitiosus magis, quam sacrorum legitimus observator, innumeras sine par-

---

11) *τὸ omnes* Steph. deest. 12) *al.* lentioris ing.

cimonia pecudes mactans: ut aeſtimaretur, ſi rever-
tiſſet de Parthis, boves iam defuturos: Marci illius
ſimilis Caeſaris, in quem id accepimus dictum:
Οἱ λευκοὶ βόες Μάρκῳ τῷ Καίσαρι. Ἂν σὺ νικήσῃς,
18 ἡμεῖς ἀπωλόμεθα. Vulgi plauſibus laetus, laudum
etiam ex minimis rebus intemperans [13]) adpetitor,
popularitatis cupiditate cum indignis loqui ſaepe
adfectans.

19 Verum tamen cum haec eſſent, aeſtimari poterat,
ut ipſe aiebat, vetus illa Iuſtitia, quam offenſam
vitiis hominum Aratus extollit in caelum, eo impe-
rante rediſſe rurſus ad terras, ni quaedam ad arbi-
trium agens, interdum oſtenderet ſe diſſimilem ſui.
20 Namque et iura condidit non moleſta, abſolute
quaedam iubentia fieri vel arcentia, praeter pauca.
Inter quae erat [14]) illud inclemens, quod docere
vetuit magiſtros rhetoricos et grammaticos Chriſtia-
21 nos, ni tranſiſſent ad numinum cultum. Illud
quoque itidem parum ferendum, quod municipa-
lium ordinum coetibus patiebatur iniuſte quosdam
adnecti, vel peregrinos, vel ab iis conſortiis privi-
legiis aut origine longe diſcretos.

22 Figura talis utique membrorum. Mediocris
erat ſtaturae, capillis tamquam pexiſſet, mollibus,
hirſuta barba in acutum deſinente veſtitus, venuſta-
te oculorum micantium flagrans, qui mentis eius
anguſtias indicabant, ſuperciliis decoris, et naſo
rectiſſimo, ore paullo maiore, labro inferiore de-
miſſo, opima et incurva cervice, humeris vaſtis et
latis, ab ipſo capite usque unguium ſummitates li-
niamentorum recta compage, unde viribus valebat
et curſu.

23 Et quoniam eum obtrectatores novos bellorum
tumultus ad perniciem rei communis inſimulant con-
citaſſe:

---

13) Mſ. et potiore. 14) τὸ illud deeſt vulg.

citasse: sciant docente veritate perspicue, non Iulianum, sed Constantium ardores Parthicos succendisse, cum Metrodori mendaciis avidius adquiescit, ut dudum retulimus plene. Unde caesi ad inter- 24
necionem exercitus nostri, capti militares aliquoties numeri, urbes excisae, rapta munimenta vel diruta, provinciae gravibus impensis exhaustae: et ad effectum tendentibus minis cuncta petebantur a Persis adusque Bithynos et littora Propontidis. At in 25
Galliis bellorum tenore gliscente, diffusis per nostra Germanis, iamque Alpibus ad vastandam Italiam perrumpendis, [15]) multa et nefanda perpessis hominibus, [16]) nihil praeter lacrimas supererat et terrores: ubi et praeteritorum recordatio erat acerba, et exspectatio tristior impendentium. Quae omnia iuvenis iste ad occiduam plagam specie Caesaris missus, regesque pro mancipiis agitans ignobilibus, cuncta paene mira dictu celeritate correxit. Utque 26
Orientem pari studio recrearet, adortus est Persas, triumphum exinde relaturus et cognomentum, si consiliis eius et factis illustribus decreta caelestia congruissent. Et cum sciamus experimento, adeo 27
quosdam ruere improvidos, ut bella interdum victi, et naufragi repetant maria, et ad difficultates redeant, quibus succubuere saepissime, sunt, qui reprehendant paria repetisse Principem ubique victorem.

V. Nec fuit post haec lamentis aut fletibus lo- 1
cus. Corpore enim curato pro copia rerum et temporis, ut, ubi olim ipse statuerat, conderetur: principio lucis sequutae, quae erat quintum Kal. Iulias, hostibus ex omni latere circumfusis, collecti duces exercitus, advocatisque legionum principiis et turmarum, super creando Principe consultabant. Discissique studiis turbulentis, Arinthaeus, et Vi- 2

15) *Steph.* nihil multa. 16) *τὸ nihil* Steph. deest.

ctor, et e palatio Conftantii refidui, de parte fua quemdam habilem fcrutabantur: contra Nevita, et Dagalaiphus, proceresque Gallorum, virum talem
3 ex commilitio fuo quaeritabant. Quae dum ambiguntur, nulla variante fententia, itum eft voluntate omnium in Salluftium: eoque caufante morbos et fenectutem, honoratior aliquis miles advertens deftinatius reluctantem: *Et quid ageretis*, ait, *fi illud bellum vobis* [1]) *curandum commififfet abfens, ut faepe factum eft, Imperator? nonne pofthabitis caeteris militem inftantibus aerumnis eriperetis? Id nunc agite: et fi Mefopotamiam videre licuerit, utriusque exercitus confociata fuffragia legitimum Principem declarabunt.*

4 Inter has exiguas ad tantam rem moras, nondum penfatis fententiis, tumultuantibus paucis, ut in rebus extremis faepe eft factum, Iovianus eligitur Imperator, domefticorum ordinis primus, paternis meritis mediocriter commendabilis. Erat enim Varroniani notiffimi Comitis filius, haud dudum poft depofitum militiae munus ad tranquillio-
5 ra vitae digreffi. Et confeftim indumentis circumdatus principalibus, fubitoque productus e tabernaculo, per agmina iam discurrebat proficifci pa-
6 rantia. Et quoniam acies adusque lapidem quartum porrigebatur, antefignani quosdam clamare Iovianum audientes Auguftum, eadem multo magis fonabant: gentilitate enim prope perciti nominis, quod una littera discernebat, Iulianum recreatum arbitrati funt deduci magnis favoribus, ut folebat. Verum cum incurvus ille vifus et longior adventaret, fufpicati, quod acciderat, in lacrimas effufi
7 funt omnes et luctum. Quod fi gravis quidam aequitatis [2]) fpectator in ultimo rerum fpiritu factum criminatur improvide: nauticos idem iuftius incu-

---

1) Ita Mf. In vulg. τὸ *curandum* deeft. 2) Mf. peccator.

ſabit, amiſſo perito navigandi magiſtro, ſaevientibus flabris et mari, [3]) quod clavos regendae navis cuilibet periculi ſocio commiſerunt. His ita caeco 8
quodam iudicio fortunae peractis, Iovianorum ſignifer, quos Varronianus rexerat dudum, cum novo diſſidens Principe, etiam tum privato, ut patris eius obtrectator immoderatus, periculum ex inimico metuens iam communia ſupergreſſo, diſceſſit ad Perſas: ac data dicendi copia, quae ſciret, docet Saporem iam propinquantem, exſtincto, quem verebatur, turbine concitato calonum ad umbram imperii Iovianum adhuc protectorem adſcitum, inertem quemdam et mollem. Hoc ille au- 9
dito, quod ſemper trepidis votis expetebat, et inopina proſperitate elatus, multitudine ex regio equitatu adiuncta iis, qui dimicavere nobiscum, celeri diſpoſuit gradu agminis noſtri invadi terga poſtremi.

VI. Quae dum ultro citroque ordinantur, ho- 1
ſtiis pro Ioviano [1]) extisque inſpectis, pronuntiatum eſt, eum omnia perditurum, ſi intra vallum remanſiſſet, ut cogitabat: ſuperiorem vero fore, profectum. Proinde egredi iam coeptantes adori- 2
untur nos elephantis praeviis Perſae: ad quorum fremitum inceſſumque terribilem equis inter initia turbatis, et viris, Ioviani et [2]) Herculiani, occiſis belluis [3]) paucis, cataphractis equitibus acriter reſtiterunt. Deinde legiones Ioviorum atque Victo- 3
rum laborantibus ſuis ferentes auxilium, elephantos duos ſtraverunt cum hoſtium plebe non parva: et in laevo proelio viri periere fortiſſimi, Iulianus, et Macrobius, et Maximus legionum tribuni, quae tunc primas exercitus obtinebant. Hisque ſepultis, 4
ut rerum anguſtiae permiſerunt: prope confinia

3) τὸ *quod* Mſ. deeſt. 1) Mſ. [illegible]tisque. 2) *al.* Herculani.
3) Mſ. paucis et cataphractis.

noctis cum ad caſtellum Sumere nomine citis paſſi-
bus tenderemus, iacens Anatolii corpus eſt agni-
tum, quod tumultuaria opera terrae mandatum eſt.
Hic et milites ſexaginta cum palatinis recepimus,
quos in munimentum Vaccatum confugiſſe retuli-
mus.
5 Sequuto deinde die pro captu locorum reperta
in valle caſtra ponuntur, velut murali ambitu cir-
cumclauſa, praeter unum exitum eumdemque pa-
tentem, undique in modum mucronum praeacutis
6 ſudibus fixis. Hocque viſo, e ſaltibus nos hoſtes
diverſitate telorum, ac verbis turpibus inceſſebant,
ut perfidos et lectiſſimi Principis peremptores: au-
dierant enim ipſi quoque referentibus transfugis,
rumore iactato incerto, Iulianum telo cecidiſſe Ro-
7 mano. Auſi denique inter haec equitum cunei,
porta perrupta praetoria, prope ipſum tabernacu-
lum Principis advenire: occiſis multis ſuorum et
vulneratis, vi repulſi ſunt magna.
8 Egreſſi exinde, proxima nocte Charcham occu-
pavimus locum: ideo tuti, quod riparum aggeribus
humana manu deſtructis, ne Saraceni deinceps Aſ-
ſyriam perſultarent, noſtrorum agmina nullus ut
9 ante vexabat. Cumque his Kal. Iuliis ſtadiis xxx.
confectis, civitatem nomine Duram adventaremus,
fatigatis iumentis, vectores eorum noviſſimi pedi-
bus incedentes, a Saracena multitudine circumſaepti
protinus interiſſent, ni expeditiores turmae noſtro-
10 rum opem laborantibus attuliſſent. Hos autem Sa-
racenos ideo patiebamur infeſtos, quod ſalaria mu-
neraque plurima a Iuliano ad ſimilitudinem prae-
teriti temporis accipere vetiti, queſtique apud eum,
ſolum audierant, Imperatorem bellicoſum et vigi-
11 lantem ferrum habere, non aurum. In hoc loco
Perſarum obſtinatione tritum eſt quatriduum.
Nam progredientes nos ſequebantur crebris laceſſi-
tionibus retrahentes; cum ſtaremus ut pugnaturi,

gradum ſenſim referentes, moris diuturnis excruciabant. Iamque (ut ſolent extrema metuentibus etiam ficta placere) fama circumlata, fines haud procul limitum eſſe noſtrorum, exercitus vociferans immodeſte, dari ſibi copiam transeundi Tigridis flagitabat. Quibus oppoſitus cum rectoribus Im- 12
perator, tumentemque iam canis exortu ſideris amnem ostendens, ne ſe periculoſis committerent gurgitibus exorabat: nandi imperitos adſerens eſſe complures, ſimulque adiiciens, hoſtiles manus hinc inde margines ſuperfuſi fluminis occupaſſe. Sed 13
cum haec ſaepe congeminando refragaretur in caſſum, milesque conclamans magno contentionis fragore minaretur extrema, id imperatur aegerrime, ut miſti cum Arctois Germanis Galli amnem primi omnium penetrarent: ut his magnitudine fluentorum abreptis, reſiduorum pertinacia frangeretur; aut ſi id perfeciſſent innocui, tranſitus fidentior tentaretur. Electique ſunt ad id negotium habiles, 14
qui maxima prae caeteris flumina transmeare in regionibus genuinis a prima pueritia ſunt inſtituti: et cum latendi copiam nocturna quies daret, tamquam e tranſenna ſimul [4]) emiſſi, ſpe citius ripas occupavere contrarias: Perſarumque conculcatis pluribus et truncatis, [5]) quos loca ſervare diſpoſitos ſecuritas placido vinxerat ſomno, efficacis audaciae ſignum elatis manibus [6]) contortisque ſagulis ostendebant. Hoc longe conſpecto, ardens ad tranſitum miles 15
ea mora tantummodo tenebatur, quod utribus e caeſorum animalium coriis coagmentare pontes architecti promittebant.

VII. Quae dum vanis conatibus agitantur, rex 1
Sapor et procul abſens, et cum prope veniſſet, exploratorum perfugarumque veris vocibus docebatur fortia facta noſtrorum, foedas ſuorum ſtrages, et

---

4) Mſ. emiſſis peritis. 5) *al.* quos. 6) *Steph.* pectoris.

elephantos, quot numquam rex ante meminerat,
interfectos: exercitumque Romanum continuis la-
boribus induratum, poſt caſum glorioſi rectoris non
ſaluti ſuae, ut memorabat, conſulere, ſed vindi-
ctae, difficultatemque rerum inſtantium aut victo-
2 ria ſumma, aut morte memorabili finiturum. Ob
quae reputabat multa et formidanda: diffuſum ab-
unde militem per provincias, levi teſſera colligi
poſſe: expertus et ſciens, populum ſuum poſt amiſ-
ſam maximam plebem ultimis terroribus deforma-
tum: ſimul comperiens in Meſopotamia relictum
3 haud multo minorem exercitum. Quae ſuper
omnia, hebetarunt eius anxiam mentem uno pari-
que natatu quingenti viri transgreſſi tumidum flu-
men incolumes, cuſtodibusque confoſſis, reliquos
conſortes ſuos ad ſimilem fiduciam concitantes.

4 Haec inter, cum neque pontes compaginari pa-
terentur undae torrentes, et abſumptis omnibus,
quae mandi poterant, utilibus, exacto miſerabili-
ter biduo: furebat inedia iraque percitus miles,
ferro properans, quam fame, ignaviſſimo genere
mortis, abſumi.

5 Erat tamen pro nobis aeternum Dei caeleſtis nu-
men: et Perſae praeter ſperata priores, ſuper fun-
danda pace oratores Surenam et optimatem alium
mittunt, animos ipſi quoque deſpondentes, quos
omnibus paene proeliis pars Romana ſuperior gra-
6 vius quaſſabat indies. Conditiones autem ferebant
difficiles et perplexas, fingentes humanorum reſpe-
ctu reliquias exercitus redire ſinere clementiſſimum
regem, quae iubet ſi impleverit cum primatibus
7 Caeſar. Contra hos cum Salluſtio praefecto mitti-
tur Arinthaeus: et dum deliberatur examinatius,
quid fieri deberet, dies quatuor ſunt evoluti inedia
8 cruciabiles, et omni ſupplicio triſtiores. Quo tem-
poris ſpatio, antequam hi mitterentur, ſi [1]) exabu-

1) Mſ. ſi ex abuſus.

sus Princeps paullatim terris hostilibus excessisset,
profecto venisset ad praesidia Corduenae, uberis
regionis et nostrae, ex eo loco, in quo haec agebantur, centesimo lapide disparatae.

Petebat autem rex obstinatius, ut ipse aiebat, 9
sua dudum a Maximiano erepta: ut docebat autem
negotium, pro redemptione nostra, quinque regiones Transtigritanas: [2]) Arzanenam, et Moxoenam,
et Zabdicenam, itidemque Rehimenam, et Corduenam, cum castellis quindecim, et Nisibin, et
Singaram, et castra Maurorum, munimentum perquam opportunum. Et cum pugnari decies expe- 10
diret, ne horum quidquam dederetur: adulatorum
globus instabat timido Principi, Procopii metuendum subserens nomen: eumque adfirmans, nisi
rediret, cognito Iuliani interitu, cum intacto milite, quem regebat, novas res nullo renitente facile
molliturum. Hac perniciosa verborum ille adsidui- 11
tate nimia succensus, sine cunctatione tradidit
omnia, quae petebantur: difficile hoc adeptus, ut
Nisibis et Singara sine incolis transirent in iura Persarum, a munimentis vero alienandis reverti ad
nostra praesidia Romani permitterentur. Quibus 12
exitiale aliud accessit et impium, ne, post haec ita
composita, Arsaci poscenti contra Persas ferretur
auxilium, amico nobis semper et fido. Quod ratione gemina cogitatum est, ut puniretur homo,
qui Chiliocomum [3]) mandatu vastaverat Principis,
et remaneret occasio, per quam subinde licenter
invaderetur Armenia. Unde postea contigit, ut
vivus caperetur idem Arsaces, et Armeniae maximum latus Medis conterminans, et Artaxata inter
dissensiones et turbamenta raperent Parthi.

Quo ignobili decreto firmato, ne quid commit- 13
teretur per indutias contrarium pactis, obsidatus

---

2) Ms. Asarzanaenam. 3) Ms. mandatu.

ſpecie viri celebres altrinſecus dantur [4]) Remora, et Victor ex parte noſtrorum, et [5]) Bellovaedius, inſignium numerorum tribuni: ex parte vero diverſa Bineſes e numero nobilium optimatum, tresque
14 alii ſatrapae non obſcuri. Foederata [6]) itaque pace annorum triginta, eaque iurisiurandi religionibus conſecrata, reverſi itineribus aliis, quoniam loca contigua flumini ut confragoſa vitabantur et aſpera, potus inopia premebamur et cibi.

1 VIII. Et pax ſpecie humanitatis indulta, in perniciem eſt verſa multorum: qui fame adusque ſpiritum lacerati poſtremum, ideoque latenter progreſſi; aut imperitia nandi gurgite fluminis [1]) adhauriebantur: aut ſi undarum vi ſuperata venirent [2]) ad ripas, a Saracenis vel [3]) Perſis (quod, ut diximus paullo ante, exturbavere Germani) caedebantur ut pecora,
2 vel longius amandati ſunt venumdandi. Ubi vero transeundi amnis aperte ſignum dedere buccinae concrepantes, immane, quo quantoque ardore [4]) temere rapiendo momenta periculorum, ſemet quisque reliquis omnibus anteponens, vitare multa et terribilia feſtinabat: et pars cratibus temere textis iumenta retinentes hinc inde natantia; alii ſuperſidentes utribus, quidam diverſa in neceſſitatis abrupto verſantes, undarum occurſantium fluctus obli-
3 quis meatibus penetrabant. Imperator ipſe brevibus lembis, quos poſt exuſtam claſſem docuimus remanſiſſe, cum paucis transvectus, eadem navigia ultro citroque discurrere ſtatuit, dum omnes conveheremur. Tandemque univerſi praeter merſos ad ulteriores venimus margines, favore ſuperi numinis diſcrimine per difficiles caſus extracti.

4 Dum nos pendentium aerumnarum opprimit timor, compertum eſt procurſatorum indicio, Per-

---

4) Mſ. Nemota. 5) Mſ. Bellovaedius. 6) *al.* ita pace. 1) Mſ. adoriebantur. 2) Mſ. ripas rapti a Saracenis. 3) Mſ. pereum. 4) Mſ. intenire.

sas pontem iungere procul e nostro conspectu, ut
post firmatam pacem et foedera sopitis belli turbini-
bus, incuriosius gradientes aegros, et animalia pe-
terent diu defatigata: verum cum se proditos ad-
vertissent, a conatu nefario destiterunt. Hac etiam 5
suspicione iam liberi, properantesque itineribus
magnis, prope Hatram venimus, vetus oppidum in
media solitudine positum, olimque desertum: quod
diruendum adorti temporibus variis Traianus et Se-
verus principes bellicosi, cum exercitibus paene de-
leti sunt, ut in eorum actibus has quoque digessi-
mus partes. Unde cognito, per porrectam plani- 6
tiem, adusque lapidem septuagesimum, in regio-
nibus aridis nec aquam inveniri posse praeter salsam
et faetidam, nec ad victum aliquid nisi abrotonum,
et absinthium, et dracontium, aliaque herbarum
genera tristissima: vasa, quae portabantur, aquis
impleta sunt dulcibus: et mactatis camelis iumen-
tisque aliis, alimenta quaesita sunt licet noxia.

Et via sex dierum emensa, cum ne gramina qui- 7
dem invenirentur, solatia necessitatis extremae: dux
Mesopotamiae Cassianus, et tribunus Mauricius pri-
dem ob hoc missus, [5]) ad Ur nomine Persicum ve-
nere castellum, cibos ferentes ex his, quos relictus
cum Procopio et Sebastiano exercitus parcius victi-
tans conservarat. Hinc Procopius alter notarius, 8
et [6]) Memoridus militaris tribunus, ad tractus Illy-
ricos mittuntur et Galliarum, nuntiaturi Iuliani
mortem, et Iovianum post eius obitum ad culmen
augustum evectum. Quibus mandaverat Princeps, 9
ut Lucillianum socerum suum, post depositum mi-
litiae munus digressum ad otium, morantemque eo
tempore apud Sirmium, oblatis magisterii equitum
et peditum codicillis, quos iisdem tradiderat, pro-
perare Mediolanum urgerent, res firmaturum anci-

5) Ms. adur. 6) *al.* Memorius.

pites: et, quod magis metuebatur, ſi caſus novi
10 quidam exſurgerent, opponendum. Quibus ſecretiores addiderat litteras, Lucillianum itidem monens, ut quosdam lectos exploratae induſtriae fideique duceret ſecum: adminiculis eorum uſurus pro
11 incidentium captu negotiorum. Prudentique conſilio Malarichum ex familiaribus negotiis agentem etiam tum in Italia, miſſis inſignibus [7]) Iovino iuſſit ſuccedere armorum magiſtro per Gallias, gemina utilitate praeſpeculata: ut et dux meriti celſioris, ideoque ſuſpectus abiret e medio; et homo inferioris ſpei ad ſubliniora provectus, auctoris ſui nutan-
12 tem adhuc ſtatum ſtudio fundaret ingenti. Iuſſum eſt autem ad implenda haec perrecturis, extollere ſeriem geſtorum in melius, et rumores, quaqua irent, verbis diffundere [8]) concinentibus, procinctum Parthicum exitu proſpero terminatum: additisque feſtinando itineri noctibus, provinciarum militiaeque rectoribus [9]) inſinuare novi Principis ſcripta, omniumque ſententiis occultius ſciſcitatis remeare velociter cum reſponſis, ut comperto, quid in longinquis agatur, principatus [10]) corroborandi matura conſilia quaerantur et cauta.

13 Hos tabellarios fama praegrediens, index triſtiorum caſuum [11]) velociſſima, per provincias volitabat et gentes; maximeque omnium Niſibenos acerbo dolore perculſit, cum urbem Sapori deditam comperiſſent: cuius iram metuebant et ſimultates, recolentes, quae adſidue pertulerit funera, eam ſaepius
14 oppugnare conatus. Conſtabat enim, [12]) orbem Eoum in ditionem potuiſſe tranſire Perſidis, niſi haec civitas habili ſitu et moenium magnitudine reſtitiſſet. Miſeri tamen licet maiore venturi pavore conſtringerentur, ſpe tamen ſuſtentari potuerunt

---

7) *al.* Ioviano. 8) Mſ. concinentibus. 9) Mſ. inſinuarent. 10) Mſ. corroborandi. 11) Mſ. velociſſima. 12) *al.* orbem eorum.

exigua: hac [13]) ſcilicet, velut ſuopte motu, vel exo-
ratus eorum precibus Imperator, eodem ſtatu reti-
nebit urbem, Orientis firmiſſimum clauſtrum.
Dum geſtorum ſeriem ubique rumores diffundi- 15
tant varii, in exercitu abſumptis commeatibus pau-
cis, quos advectos praediximus, in corpora ſua ne-
ceſſitas erat humana vertenda, ni iumentorum caro
caeſorum aliquatenus perduraſſet: unde effectum
eſt, ut et armorum pleraque proiicerentur et ſarci-
narum. Adeo enim atroci tabuimus fame, ut, ſi
usquam modius unus farinae fuiſſet repertus (quod
raro contigerat) aureis decem mutaretur ut minus.
Profecti exinde Thilſaphata venimus, ubi Seba- 16
ſtianus atque Procopius cum tribunis principiisque
militum ſibi ad tuendam Meſopotamiam commiſſo-
rum, ut poſcebat ſollemnitas, occurrerunt: et ſe-
quebantur benigne ſuscepti. Poſt quae itinere fe- 17
ſtinato, Niſibi cupide viſa, extra urbem ſtativa ca-
ſtra poſuit Princeps: rogatusque enixe precante
multiplici plebe, ut ingreſſus, palatium more ſuc-
cederet Principum, pertinaciter reluctatus eſt, eru-
beſcens agente ſe intra muros, urbem inexpugnabi-
lem iratis hoſtibus [14]) tradi. Ibi tunc veſpera tene- 18
brante, raptus a cena Iovianus, primus inter nota-
rios omnes, quem [15]) in obſidione civitatis Maioza-
malchae per cuniculum docuimus evaſiſſe cum aliis,
ductusque ad devium locum, et praeceps actus in
puteum ſiccum, obrutus eſt ſaxorum multitudine
ſuperiecta: hanc profecto ob cauſam, quod Iuliano
perempto, ipſe quoque nominatus a paucis ut im-
perio dignus, nec poſt creatum Iovianum egit mo-
deſte: ſed ſuſurrans ſuper negotio quaedam audie-
batur, invitabatque ad convivia ſubinde Militares.

---

13) Mſ. ſcilicet velut ſuopte. 14) *al.* tradit. 15) vulgo τὸ *in* deeſt.

1 IX. Postridie Bineses, unus ex Persis, quem in-
ter alios excellere diximus, mandata regis complere
festinans, promissa flagitabat instanter: et Principe
permittente Romano civitatem ingressus, gentis suae
signum ab arce extulit, [1]) submigrationem e patria
2 civibus nuntians luctuosam. Et vertere solum ex-
templo omnes praecepti, manus tendentes orabant,
ne imponeretur sibi necessitas abscedendi, ad defen-
dendos penates se solos sufficere sine alimentis pu-
blicis adfirmantes et milite, satis confisi adfuturam
iustitiam pro genitali sede dimicaturis, ut experti
sunt saepe. [2]) Et haec quidem suppliciter ordo et
populus precabatur: sed ventis loquebantur incas-
sum, Imperatore, ut fingebat alia metuens, periu-
3 rii piacula declinante. Tum Sabinus fortuna et ge-
nere inter municipes clarus, ore volubili replicabat,
Constantium immani crudescente bellorum materia
superatum a Persis interdum, deductumque postre-
mo per fugam cum paucis ad Hibitam stationem in-
tutam, panis frusto vixisse precario, ab anu qua-
dam agresti porrecto, nihil tamen ad diem perdi-
disse supremum: et Iovianum inter exordia princi-
patus provinciarum muro cessisse, [3]) cuius obice
4 iam inde a vetustate innoxiae permanserunt. Cum-
que nihil promoveretur, iurisiurandi religionem
Principe destinatius praetendente: cum oblatam ei
coronam aliquamdiu recusans, coactus denique
suscepisset, Silvanus quidam causarum defensor
confidentius [4]) exclamavit. *Ita, inquit, Impera-
tor, a civitatibus residuis coroneris.* Quo verbo ex-
asperatus, intra triduum omnes iussit excedere moe-
nibus, detestantes rerum praesentium statum.
5 Adpositis itaque compulsoribus, mortem, si qui
distulerint egredi, minitantibus, moenia permista

---

1) Msf. submigratione. 2) Msf. et haec. 3) *Vulg.* cuius obiisse.
4) *Steph.* exclamavit.

sunt lamentis et luctu: et per omnia civitatis mem-
bra una vox cunctorum erat gementium, cum lace-
raret crines matrona exsul fuganda laribus, in qui-
bus nata erat et educata: orbataque mater liberis
[5]) vel coniuge viduata, procul ab eorum manibus
pelleretur: et turba flebilis postes penatium amplexa
vel limina lacrimabat. Exin variae complentur 6
viae, qua quisque poterat dilabentium. Properando
enim multi furabantur opes proprias, quas vehi
posse credebant, contempta reliqua supellectili pre-
tiosa et multa: hanc enim reliquerunt penuria iu-
mentorum.

Tu hoc loco, Fortuna orbis Romani, merito 7
incusaris, quae difflantibus procellis rem publicam
excussa regimenta perito rei gerendae ductori, con-
summando iuveni porrexisti: quem nullis ante actae
vitae insignibus in huiusmodi negotiis cognitum, nec
vituperari [6]) est aequum nec laudari. Illud tamen ad 8
medullas usque bonorum pervenit, quod, dum ex-
timescit aemulum potestatis, dumque in animo per
Gallias et Illyricum versat quosdam saepe sublimiora
coeptasse, famam adventus sui praevenire festinans,
indignum imperio facinus amictu periurii fugiendi
commisit, Nisibi prodita: quae iam inde a Mithri-
datici regni temporibus, ne Oriens a Persis occupa-
retur, viribus restitit maximis. Numquam enim 9
ab urbis ortu inveniri potest annalibus replicatis, ut
arbitror, terrarum pars ulla nostrarum ab Impera-
tore vel Consule hosti concessa: sed ne ob recepta
quidem, quae direpta sunt, verum ob amplificata
regna triumphalis gloria fuisse delata. Unde P. Sci- 10
pioni ob recuperatas Hispanias, Fulvio Capua post
diuturna certamina superata, et Opimio post diver-
sos exitus proeliorum, Fregellanis tunc internecivis
hostibus ad deditionem compulsis, triumphi sunt

5) *al.* et coniug. 6) *al.* *τὸ est* deest.

11 denegati. Id etiam memoriae nos veteres docent, in extremis casibus icta cum [7]) dedecore foedera, postquam partes verbis iuravere conceptis, repetitione bellorum illico dissoluta: ut temporibus priscis apud Furcas Caudinas sub iugum legionibus missis in Samnio, et per Albinum in Numidia scelestе [8]) pace cogitata, et auctore turpiter pactionis festinatae Mancino dedito Numantinis.

12 Proinde extractis civibus, et urbe tradita, missoque tribuno Constantio, qui munimenta praesidiaria cum regionibus Persicis optimatibus adsignaret: cum Iuliani supremis Procopius mittitur, ea, ut superstes ille mandarat, humaturus in suburbano
13 Tarsensi. Qui ad exsequendum profectus, confestim corpore sepulto discessit, nec inveniri usquam potuit studio quaesitus ingenti, nisi quod multo postea apud Constantinopolim visus est subito purpuratus.

1 X. His hoc modo peractis, discursisque itineribus, Antiochiam venimus, ubi per continuos dies velut offenso numine multa visebantur et dira: quorum eventus fore luctificos gnari rerum prodigia-
2 lium praecinebant. Nam et Maximiani statua Caesaris, quae locata est in vestibulo regiae, amisit repente sphaeram aeream, formatam in speciem poli, quam gestabat: et cum horrendo stridore sonuerunt in consistorio trabes: et visa sunt interdiu sidera cometarum, super quorum natura ratiocinan-
3 tes physici variant. Quidam enim eos hoc nomine ideo existimant adpellari, quod tortos ignes spargunt ut crines, in unum stellis multiplicibus congregatis. Alii eos arbitrantur ex halitu licciore terrarum ignescere, paullatim in sublimiora [1]) surgente. Quidam [2]) currentes radios solis, densiore nube ob-

---

7) *al.* ductore. 8) Mſ. pax. 1) Mſ. ſurgentes. 2) Mſ. currentesque.

iecta digredi ad inferiora prohibitos, ſplendore infuſo corpori craſſo, lucem velut ſtellis diſtinctam mortali conſpectu monſtrare. Sedit quorumdam opinioni, hanc ſpeciem tunc adparere, cum [3]) erecta ſolito celſius nubes aeternorum ignium vicinitate colluceat: vel certe ſtellas eſſe quasdam caeteris ſimiles, quarum ortus obitusque, quibus ſint temporibus praeſtituti, humanis mentibus ignorari. Plura alia de cometis apud peritos mundanae rationis ſunt lecta: quae digerere nunc vetat aliorſum oratio properans.

Moratum paulliſper Antiochiae Principem, curarumque ponderibus diverſis adflictum, exeundi 4 mira cupiditas agitabat: proinde nec iumento parcens nec militi, flagrante hieme [4]) inde profectus, ſignis, ut dictum eſt, vetantibus plurimis, Tarſum urbem Cilicum nobilem introiit, cuius originem docuimus ſupra. Exindeque egredi nimium properans, exornari ſepulcrum ſtatuit Iuliani, in pomoerio ſitum itineris, quod ad Tauri montis anguſtias ducit: cuius ſuprema et cineres, ſi qui tunc iuſte conſuleret, non Cydnus videre deberet, quamvis gratiſſimus amnis et liquidus: ſed ad perpetuandam gloriam recte factorum praeterlambere Tiberis interſecans urbem aeternam, divorumque veterum monumenta praeſtringens. 5

[5]) Deinde Tarſo profectus, extentis itineribus 6 venit oppidum Cappadociae Tyana: ubi ei reverſi Procopius notarius et Memoridus tribunus occurrunt geſtorumque aperiunt textum, hinc, ut ordo poſcebat, exorſi, quod Lucillianus Mediolanum ingreſſus cum Seniaucho et Valentiniano tribunis, quos duxerat ſecum, cognito, quod Malarichus recuſavit ſuscipere magiſterium, effuſo curſu petierat Remos. Et tamquam in alto gentis ſilentio, extra cal- 7

3) Mſ. erecta. 4) Mſ. die. 5) *al.* Inde.

cem, ut dicitur, procurrebat: et intempestive parum etiam tum firmatis omnibus ex actuario ratiociniis scrutandis incubuit: qui fraudum conscius et noxarum, ad militaria signa confugit: finxitque Iuliano superstite in res novas quemdam medium surrexisse: cuius fallaciis turbo militaris acerrime concitus Lucillianum et Seniauchum occidit. Valentinianum enim paullo postea Principem, trepidum, et, quo confugeret, ambigentem, Primitivus hospes tutius
8 amandarat. His ita tristibus laetum aliud addebatur, missos a Iovino milites adventare, quos capita scholarum ordo castrensis adpellat, nuntiantes aequo animo Ioviani imperium amplecti exercitum Gallicanum.

9 Quibus compertis, Valentiniano, qui [6]) cum iisdem redierat, regenda scutariorum secunda committitur schola, et Vitalianus domesticorum consortio iungitur, Erulorum e numero miles, qui multo postea auctus Comitis dignitate, male rem per Illyricum gessit: confestimque mittitur in Gallias Arinthaeus, ferens litteras ad [7]) Iovinum, ut constanter ageret suum obtinens locum: eique mandatum est, ut animadverteretur in concitorem tumultus, auctoresque seditionis ad comitatum vin-
10 cti transmitterentur. Post quae, ut videbatur expedire, disposita, apud Aspuna Galatiae municipium breve Gallicani milites visi Principi, ingressique consistorium, post audita gratanter, quae pertulerant, munerati redire iubentur ad signa.

(A. C. 364.)

11 Et cum introisset Ancyram Imperator, paratis ad pompam pro tempore necessariis, consulatum iniit adhibito in societatem trabeae Varroniano filio suo admodum parvulo: cuius vagitus, pertinaciter [8]) reluctantis, ne in curuli sella veheretur ex more, id quod mox accidit, portendebat.

Hinc

---

6) *al.* cum iis red. 7) Mſ. Iovianum. 8) Mſ. reluctantis.

Hinc quoque Iovianum celeri gradu praescriptus 12
vitae finiendae dies exegit. Cum enim venisset Dadastanam, qui locus Bithyniam distinguit et Galatas, exanimatus inventus est nocte: super cuius obitu [9]) dubietates emersere complures. Fertur enim re- 13
centi calce cubiculi illiti ferre odorem noxium nequivisse, vel extuberato capite perisse succensione prunarum immensa, aut certe ex colluvione ciborum avida cruditate distentus. Decessit autem anno tricesimo aetatis et tertio. Cumque huic et Aemiliano Scipioni vitae exitus similis evenisset, super neutrius morte quaestionem comperimus agitatam.

Incedebat autem motu corporis gravi, vultu 14
laetissimo, oculis caesiis, vasta proceritate et ardua, adeo ut diu nullum indumentum regium ad mensuram eius aptum inveniretur. Et aemulari malebat Constantium, agens seria quaedam aliquoties post meridiem: iocarique palam cum proximis adsuetus. Christianae legis idem studiosus, et nonnum- 15
quam honorificus, mediocriter eruditus, magisque benivolus, et perpensius, ut adparebat ex paucis quos promoverat, iudices electurus: edax tamen, et vino Venerique indulgens, quae vitia imperiali verecundia forsitan correxisset. Dicebatur autem 16
Varronianus pater eius monitu cuiusdam somnii dudum praescisse, quod evenit, idque duobus amicis commisisse fidissimis, illo adiecto, quod ipsi quoque deferretur trabea consularis. Sed impetrato uno, adipisci non potuit aliud. Audita enim filii celsiore fortuna, antequam eum videret, fatali praeventus est morte. Et quia huic nomini amplis- 17
simum magistratum portendi, per quietem praedictum est seni: Varronianus nepos eius infans etiam tum, cum Ioviano patre declaratus est, ut supra retulimus, consul.

---

9) al. dubitationes.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVI.

Valentiniano, scholae secundae scutariorum tribuno, communi magistratuum civilium et militarium consensu, Nicaeae absenti defertur imperium: et de ratione bissexti. C. I. *Valentinianus cum Ancyra evocatus Nicaeam celeriter venisset, una omnium voce iterum eligitur imperator, purpuraque et diademate ornatus, Augustusque adpellatus, militem adloquitur.* II. *De Aproniani praefectura urbana Romae.* III. *Valentinianus Valentem fratrem suum Nicomediae tribunum stabuli, ac mox apud Constantinopolim in Hebdomo, consentiente exercitu, consortem imperii constituit.* IV. *Imperatores ambo comites et militares numeros inter se partiuntur; et paullo post alter Mediolani, alter Constantinopoli, I. consulatum ineunt. Alamanni Gallias vastant; Procopius in Oriente res novas molitur.* V. *Patria et genus, mores, ac dignitates Procopii; deque eius sub Ioviano latebra: et qua ratione Constantinopoli imperator sit adpellatus.* VI. *Procopius Thracias sine sanguine in suam potestatem redigit, et equites peditesque per Thraciam iter facientes, promissis in verba sua adigit, nec non Iovios et Victores, a Valente adversus se missos, sibi oratione iungit.* VII. *Nicaea et Chalcedone obsidione liberatis, Bithynia in ditionem Procopii redigitur: et mox Cyzico expugnato Hellesponthus.* VIII. *Procopius in Bithynia, in Lycia, et Phrygia a suis desertus, et vivus Valenti traditus, capite truncatur.* IX. *Marcellus protector, eius cognatus, et multi Procopianarum partium supplicio capitis adfecti.* X.

1 Dictis impensiore cura rerum ordinibus adusque memoriae confinia propioris, convenerat iam re-

ferre a notioribus pedem, ut et pericula declinentur veritati saepe contigua, et examinatores contexendi operis deinde non perferamus intempestivos, strepentes ut laesos, si praeteritum sit, quod loqutus est Imperator in coena, vel omissum, quam ob causam gregarii milites coërciti sunt apud signa, et quod non decuerat in descriptione multiplici regionum, super exiguis silere castellis: quodque cunctorum nomina, qui ad urbani praetoris officium convenere, non sunt expressa: et similia plurima praeceptis historiae dissonantia, discurrere per negotiorum celsitudines adsuetae, non humilium minutias indagare causarum: quas si scitari voluerit quispiam, individua illa corpuscula volitantia per inane, atomos, ut nos adpellamus, numerari posse sperabit. Haec quidam veterum formidantes, cognitio- 2
nes actuum variorum stilis uberibus explicatas non edidere superstites, ut in quadam ad Cornelium Nepotem epistola Tullius quoque testis reverendus adfirmat. Proinde inscitia vulgari contempta, ad residua narranda pergamus.

Hac volubilium casuum diritate exitu luctuoso 3
finita, obituque intervallato brevi tempore Principum, corpore curato defuncti, missoque Constantipolim, ut inter Augustorum reliquias conderetur, progresso Nicaeam versus exercitu, quae in Bithynia mater est urbium, potestatum civilium militiaeque rectores magnitudine curarum adstricti communium, interque eos quidam spe vana sufflati, moderatorem quaeritabant diu exploratum et gravem.

Et rumore tenus obscuris paucorum susurris no- 4
men praestringebatur Equitii, scholae primae scutariorum etiam tum tribuni: qui cum potiorum auctoritate displicuisset, ut asper et subagrestis; translata est suffragatio levis in Ianuarium Ioviani adfinem, curantem summitatem necessitatum castrensium per Illyricum. Quo itidem spreto, quia pro- 5

cul iacebat: ut aptus ad id, quod quaerebatur, atque conveniens, Valentinianus nulla discordante sententia, numinis adspiratione caelestis electus est: agens scholam scutariorum secundam, relictusque apud Ancyram, postea sequuturus, ut ordinatum est. Et quia nullo renitente hoc e re publica videbatur, missis, qui eum venire ocius admonerent, diebus decem nullus imperii tenuit gubernacula: quod tunc evenisse, extis Romae inspectis haruspex edixerat Marcus.

6 Inter haec tamen, ne quid novaretur contrarium placitis, neve armatorum mobilitas saepe versabilis in praesentium quemdam inclinaret arbitrium, attente providebat Equitius, et cum eo Leo, adhuc sub Dagalaipho magistro equitum rationes numerorum militarium tractans, exitialis postea magister officiorum, exercitus universi iudicium, quantum facere nitique poterant, ut Pannonii fautoresque Principis designati firmantes.

7 Qui cum venisset accitus, implendique negotii praesagiis, ut opinari dabatur, vel somniorum adsiduitate, nec videri die secundo, nec prodire in medium voluit, bissextum vitans Februarii mensis tunc illucescens, quod aliquoties rei Romanae fuisse dignorat infaustum: cuius notitiam certam designabo.

8 Spatium anni vertentis id esse periti mundani motus et siderum definiunt veteres, inter quos [1]) Meton, et Euctemon, et Hipparchus, et Archimedes excellunt, cum sol perenni rerum sublimium lege polo percurso signifero, quem Zodiacum sermo Graecus adpellat, trecentis et sexaginta quinque diebus emensis et noctibus, ad eumdem redierit cardinem: ut verbo tenus, si a [2]) secunda particula elatus arietis, ad eam dimensione redierit ter-

---

1) Mſ. Memon. 2) Ita Mſ. et Steph. in aliis *τὸ particula* deest.

minata. Sed anni intervallum veriſſimum memora- 9
tis diebus et horis ſex adusque meridiem concludi-
tur [3]) plenam: annique ſequentis erit poſt horam
ſextam initium porrectum ad veſperam. Tertius a
prima vigilia ſumens exordium, ad horam noctis
extenditur ſextam. Quartus a medio noctis adus-
que claram trahitur lucem. Ne igitur haec compu- 10
tatio variantibus annorum principiis, et quodam
poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſa
nocturnam, ſcientiam omnem ſqualida diverſitate
confundat, et autumnalis menſis inveniatur quan-
doque vernalis: placuit ſenas illas horas, quae qua-
driennio viginti colliguntur atque quatuor, in unius
diei noctisque adiectae transire menſuram. Hoc- 11
que alte conſiderato, eruditis concinentibus multis
effectum eſt, ut ad unum diſtinctumque exitum cir-
cumverſio curſus [4]) annui revoluta, nec vaga ſit nec
incerta, nulloque errore deinceps obumbrata ratio
caeleſtis adpareat, et menſes tempora retineant
praeſtituta. Haec nondum extentis fuſius regnis, 12
diu ignoravere Romani, perque ſaecula multa ob-
ſcuris difficultatibus implicati, tunc magis errorum
profunda caligine fluctuabant, cum in ſacerdotes
poteſtatem transtuliſſent intercalandi: qui licenter
gratificantes publicanorum vel litigantium commo-
dis, ad arbitrium ſuum ſubtrahebant tempora vel
augebant. Hocque ex coepto emerſerunt alia plu- 13
rima, quae fallebant, quorum meminiſſe nunc ſu-
pervacuum puto. Quibus abolitis, Octavianus
Auguſtus, Graecos ſequutus, hanc inconſtantiam
correcta turbatione compoſuit, ſpatiis duodecim
menſium et ſex horarum magna deliberatione colle-
ctis: per quae duodecim ſiderum domicilia ſol dis-
currens motibus ſempiternis, anni totius intervalla

3) *Steph.* plenum. 4) *al.* anni.

14 concludit. Quam rationem bissexti probatam, etiam victura cum saeculis Roma adiumento numinis divini fundavit. Proinde pergamus ad reliqua.

1 II. Elapso die parum apto ad inchoandas rerum magnitudines, ut quidam existimant, propinquante iam vespera, monitu praefecti Sallustii, sub exitii denuntiatione statutum est prompta consensione cunctorum, ne potioris quisquam auctoritatis, vel suspectus altiora conari, procederet postridie mane.
2 Cumque multorum taedio, quos votorum inanitas cruciabat, tandem finita nocte lux advenisset: in unum quaesito milite omni, progressus Valentinianus in campum, permissusque tribunal adscendere celsius structum, comitiorum specie, voluntate praesentium secundissima, ut vir serius, rector pro-
3 nuntiatur imperii. Mox principali habitu circumdatus et corona, Augustusque nuncupatus cum laudibus amplis, quas novitatis potuit excitare dulcedo, praemeditata dicere iam parabat. Eoque, ut expeditius loqueretur, brachium exsertante, obmurmuratio gravis exoritur, concrepantibus centuriis et manipulis, cohortiumque omnium plebe urgentium destinate, confestim Imperatorem
4 alterum declarari. Quod licet nonnulli existimarunt paucis corruptis ad gratiam fieri despectorum: ex eo tamen id frustra creditum videbatur, quod non emercati, sed consoni totius multitudinis paria volentis clamores audiebantur, documento recenti fragilitatem pertimescentis sublimium fortunarum. Dein ex susurris immaniter strepentis exercitus cieri tumultus violentior adparebat, et confidentia militis erumpentis interdum ad perniciosa facinora time-
5 batur. Quod Valentinianus magis prae cunctis, ne fieret, extimescens, elata prospere dextera vi Principis fiducia pleni, ausus increpare quosdam ut seditiosos et pertinaces, cogitata nullis interpellantibus absolvebat.

Exſulto, provinciarum fortiſſimi defenſores, et 6
prae me fero, ſemperque laturus ſum, nec ſperanti, nec adpetenti moderamina orbis Romani mihi, ut potiſſimo omnium, veſtras detuliſſe virtutes. Quod 7
erat igitur in manu poſitum veſtra, nondum electo imperii formatore, utiliter etglorioſe compleſtis, adſcito in honorum verticem eo, quem ab ineunte adulescentia ad hanc usque aetatis maturitatem ſplendide integreque vixiſſe experiundo cognoſcitis. Proinde pacatis auribus accipite quaeſo ſimplicioribus verbis, quod conducere arbitror in commune. Ad- 8
hiberi oportere in omnes caſus ſocia poteſtate collegam, contemplatione poſcente multiplici nec ambigo, nec repugno, curarum acervos et mutationes varias accidentium ipſe quoque ut homo formidans: ſed ſtudendum eſt concordiae viribus totis, per quam res quoque minimae convaleſcunt: quod impetrabitur facile, ſi patientia veſtra cum aequitate conſentiens, id mihi, quod mearum eſt partium, conceſſerit libens. Dabit enim (ut ſpero) fortuna conſiliorum 9
adiutrix bonorum, quantum efficere et conſequi poſſum, diligenter ſcrutantibus temperatum. Ut enim ſapientes definiunt, non modo in imperio, ubi pericula maxima ſunt et creberrima, verum etiam in privatis quotidianisque rationibus, alienum ad amicitiam, cum iudicaverit quisquam prudens, adiungere ſibi debebit, non, cum adiunxerit, iudicare. Haec cum ſpe laetiorum polliceor: vos firmitatem 10
factorum retinentes et fidem, dum hiberna patitur quies, animorum reparate vigorem atque membrorum, ob nuncupationem auguſtam debita protinus accepturi.

Finita oratione, quam auctoritas erexerat ino- 11
pina, flexit Imperator in ſuam ſententiam univerſos: conſiliique eius viam ſequuti, qui paullo ante flagrantiſſimis vocibus aliud poſtulabant, circumſaeptum aquilis et vexillis, agminibusque diverſorum

ordinum ambitiose stipatum, iamque terribilem duxerunt in regiam.

1 III. Dum haec in Oriente volubiles fatorum explicant sortes, Apronianus regens urbem aeternam, iudex integer et severus, inter curarum praecipua, quibus haec praefectura saepe sollicitatur, id primum opera curabat enixa, ut veneficos, qui tunc rarescebant, captos, postque agitatas quaestiones nocuisse quibusdam apertissime confutatos, indicatis consciis morte multaret, atque ita paucorum discrimine reliquos, si qui laterent, formidine parium
2 exturbaret. Haec egisse ideo efficaciter fertur, quod Iuliani promotus arbitrio agentis etiam tum per Syrias, in itinere unum amiserat oculum: suspicatusque, artibus se nefariis adpetitum, iusto quidem, sed inusitato dolore haec et alia magna quaeritabat industria. Unde quibusdam atrox visus est, in amphitheatrali curriculo undatim coëunte aliquoties plebe, causas dispiciens criminum maximorum.
3 Denique post huiusmodi vindicata complura, [1]) Hilarinum aurigam convictum atque confessum, vixdum pubescentem filium suum venefico tradidisse, docendum secretiora quaedam legibus interdicta, ut nullo conscio adminiculis iuvaretur internis, capitali animadversione damnavit: qui laxius retinente carnifice, subito lapsus confugit ad ritus Christiani sacrarium, abstractusque exinde illico abscissa
4 cervice consumptus est. Verum haec similiaque tum etiam ut coërcenda mox cavebantur, et nulli vel admodum pauci, in his versati flagitiis, vigori publico insultarunt: sed tempore sequuto, longaeva impunitas nutrivit immania, usque eo grassante licentia, ut imitatus Hilarinum quidam senator, servumque suum modo non per syngrapham arcanis piacularibus inducendum commisisse doctori malarum ar-

1) MS. *Hilarinum* et ita quoque infra.

tium confutatus, supplicium redimeret opima mercede, ut crebrior fama vulgarat. Isque ipse hoc 5
genere, quo iactum est, absolutus, cum vitae pudere deberet et culpae, non abolendae incubuit maculae: sed, tamquam inter multos probrosos solus vacuus ab omni delicto, equo phalerato insidens discurrensque per silices, multo post se [2]) nunc usque trahit agmina servulorum, per novum quoddam insigne curiosius spectari adfectans: ut Duillium accepimus veterem, post gloriosa illa navalis rei certamina id sibi sumpsisse, ut tibicine lenius praecinente rediret ad sua post coenam.

Sub hoc tamen Aproniano ita iugiter copia ne- 6
cessariorum exuberavit, ut nulla saltem levia murmura super inopia victui congruentium orirentur: quod adsidue Romae contingit.

IV. At in Bithynia Valentinianus Princeps (ut 1
praediximus) declaratus, dato in perendinum diem signo proficiscendi, convocatis primoribus, quasi tota consilia quam sibi placentia sequuturus, percunctabatur, quemnam ad imperii consortium oporteret adsumi: silentibusque cunctis, Dagalaiphus tunc equestris militiae rector respondit fidentius: *Si tuos*, inquit, *amas, Imperator optime, habes fratrem; si rem publicam, quaere, quem vestias.*
Quo dicto asperatus ille, sed tacitus et occultans, 2
quae cogitabat, Nicomediam itineribus citis ingressus Kal. Martiis, Valentem fratrem stabulo suo cum tribunatus dignitate praefecit. Indeque cum venis- 3
set Constantinopolim, multa secum ipse divolvens, et magnitudine urgentium negotiorum iam se [1]) superari considerans: nihil morandum ratus, [2]) quintum Kal. Aprilis productum eumdem Valentem in suburbanum, universorum sententiis concinentibus (nec enim audebat quisquam refragari) Augustum

---

2) *al.* unicus. 1) Mſ. parari. 2) *τὸ quintum* in aliis libris deest.

pronuntiavit: decoreque imperatorii cultus ornatum, et tempora diademate redimitum in eodem vehiculo secum reduxit: participem quidem legitimum potestatis, sed in modum adparitoris morigerum, ut progrediens aperiet textus.

4 Quibus ita nullo interturbante perfectis, constricti rapidis febribus Imperatores ambo diu, spe vivendi firmata, ut erant in inquirendis gnaviores, quam in componendis, suspectas morborum causas investigandas acerrime Ursatio officiorum magistro Delmatae crudo, et Iuventio Sisciano quaestori tunc commiserunt: ut loquebatur pertinax rumor, invidiam cientes Iuliani memoriae principis, amicisque eius, tamquam clandestinis praestigiis laesi. Sed hoc evanuit facile, ne verbo quidem tenus insidiarum indicio ullo reperto.

5 Hoc tempore velut per universum orbem Romanum bellicum canentibus buccinis, excitae gentes saevissimae limites sibi proximos persultabant. Gallias Raetiasque simul Alamanni populabantur; Sarmatae Pannonias et Quadi; Picti, Saxonesque et Scotti, et [3]) Atacotti Britannos aerumnis vexavere continuis; Austoriani Mauricaeque aliae gentes Africam solito acrius incursabant; Thracias et diri-
6 piebant praedatorii globi Gothorum. Persarum rex manus Armeniis iniectabat, eos ad suam ditionem ex integro vocare vi nimia properans, sed iniuste; causando, quod post Ioviani excessum, cum quo [4]) foedera firmarat et pacem, nihil obstare [5]) debebit, quo minus ea recuperaret, quae antea ad maiores suos pertinuisse monstrabat.

(A. C. 365.)

1 V. Acta igitur tranquillius hieme, concordissimi Principes, unus nuncupatione praelatus, alter

---

3) Ms. Attaciti. 4) Ms. foedera. 5) Ms. debebit.

honore ſpecie tenus adiunctus, percurſis Thraciis, Naeſum advenerunt: ubi in [1]) ſuburbano, quod adpellatum Mediana a civitate tertio lapide disparatur, quaſi mox ſeparandi, partiti ſunt comites. Et 2
Valentiniano quidem, cuius arbitrio res gerebatur, Iovinus evenit, dudum promotus a Iuliano per Gallias magiſter armorum, et Dagalaiphus, quem militiae rectorem provexerat Iovianus: in Orientem vero ſequuturus Valentem ordinatus eſt Victor, ipſe quoque iudicio Principis antedicti provectus, cui iunctus eſt Arinthaeus. Lupicinus enim [2]) pridem a Ioviano pari modo promotus magiſter equitum, partes tuebatur Eoas. Tunc et Equitius Illyriciano 3
praeponitur exercitui, nondum magiſter, ſed Comes: et Serenianus olim ſacramento digreſſus, recinctus eſt ut Pannonius, ſociatusque Valenti domeſticorum praefuit ſcholae. Quibus ita digeſtis, et militares partiti numeri.

Et poſt haec cum ambo fratres Sirmium introiſ- 4
ſent, diviſo palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediolanum, Conſtantinopolim Valens diſceſſit. Et Orientem quidem regebat poteſtate prae- 5
fecti Salluſtius; Italiam vero cum Africa et Illyrico Mamertinus, et Gallias provincias [3]) Germanianus. Agentes igitur in memoratis urbibus Principes, 6
ſumpſerunt primitus trabeas conſulares: omnisque hic annus dispendiis gravibus rem Romanam adflixit. Alamanni enim perrupere Germaniae limi- 7
tes, hac ex cauſa ſolito infeſtius moti. Cum legatis eorum miſſis ad comitatum certa et praeſtituta ex more munera praeberi deberent, minora et [4]) vilia ſunt attributa: quae illi ſuscepta, furenter agentes, ut indigniſſima proiecere. Tractatique aſperius ab Urſacio tunc magiſtro officiorum, iracundo quodam

---

1) *Steph.* ſuburbio. 2) Mſ. pridie. 3) Mſ. Germanianus. 4) Mſ. vilia.

et ſaevo, regreſſi factumque exaggerantes, ut contumelioſe deſpectas gentes immaniſſimas concitarunt.

8 Et circa id tempus, aut non multo poſterius, in Oriente Procopius in res ſurrexerat novas: quae prope Kal. Novembris venturo Valentiniano Pariſios, eodemque nuntiata ſunt die.

9 Et Alamannis quidem occurſurum Dagalaiphum pergere mature praecepit: qui, vaſtitatis propinquioribus locis, longius disceſſerant incruenti. Super adpetitu vero Procopii antequam aduleſceret reprimendo, curis [5]) diducebatur ambiguis, ea potiſſimum ratione ſollicitus, quod ignorabat, utrum Valente ſuperſtite an exſtincto [6]) memoratus impe-
10 rium adfectarat. Equitius enim relatione Antonii tribuni accepta, [7]) agentis in Dacia mediterranea militem, qui nihil praeter negotium ipſum auditum obſcure ſignificabat; ipſe quoque nondum liquida fide comperta, ſimplicibus verbis Principem geſto-
11 rum conſcium fecit. His cognitis Valentinianus eodem Equitio aucto magiſterii dignitate, repedare ad Illyricum deſtinabat, ne perſultatis Thraciis perduellis iam formidatus invaderet hoſtili excurſu Pannonias. Documento enim recenti impendio terrebatur, reputans, paullo ante Iulianum, contempto Imperatore bellorum civilium ubique victore, nec ſperatum ante nec exſpectatum, ab urbe in
12 urbem incredibili velocitate transiſſe. Verum ardens ad redeundum eius impetus molliebatur conſiliis proximorum, [8]) ſuadentium et orantium, ne interneciva minantibus barbaris exponeret Gallias, neve hac cauſatione provincias desereret egentes adminiculis magnis: [9]) iisque legationes urbium acceſſere nobilium, precantes, ne in rebus duris et

---

5) Mſ. diducebantur. 6) *al.* memoratum Imperium. 7) Mſ. agentis. 8) Mſ. valentium. 9) Mſ. maenisque.

dubiis impropugnatas eas relinqueret, quas prae-
ſens eripere poterit diſcriminibus maximis, metu
ambitioſi nominis ſui Germanis incuſſo.
Tandem denique utilitate rei perpenſius excogi- 13
tata, in multorum ſententias flexus, replicabat ali-
quoties, hoſtem ſuum fratrisque ſolius eſſe Proco-
pium; Alamannos vero totius orbis Romani: ſta-
tuitque nusquam interim extra confinia moveri Gal-
lorum. Et adusque Remos progreſſus, ſollicitus- 14
que ſuper Africa, ne repente perrumperetur, Neo-
therium, poſtea conſulem tunc notarium, ad eam-
dem tuendam ire diſpoſuit, et Maſaucionem dome-
ſticum protectorem ea conſideratione, quod diu
ſub patre Cretione quondam Comite educatus, ſu-
ſpecta noverat loca; hisque et ſcutarium adiunxit
Gaudentium, olim ſibi cognitum et fidelem.
Quia igitur uno eodemque tempore utrobique 15
turbines exarſere maeſtiſſimi, competenti loco ſin-
gula digeremus, nunc partem in Oriente geſtorum,
deinde bella barbarica narraturi: quoniam pleraque
et in occidentali et in Eoo orbe iisdem menſibus
ſunt excitata: ne, dum ex loco ſubinde ſaltuatim
redire feſtinamus in locum, omnia confundentes,
ſqualiditate maxima rerum ordines implicemus.
VI. Inſigni genere Procopius in Cilicia natus et 1
educatus, ea conſideratione, qua propinquitate Iu-
lianum poſtea Principem contingebat, a primo gra-
du eluxit: et ut vita moribusque caſtigatior, licet
occultus erat et taciturnus, notarius diu perſpicaci-
ter militans et tribunus, iamque ſummatibus proxi-
mus: poſt Conſtantii obitum in rerum converſione
velut Imperatoris cognatus altius anhelabat, [1]) ad-
iunctus conſortio Comitum: et adparebat eum, ſi
umquam potuiſſet, fore quietis publicae turbato-
rem. Hunc Iulianus Perſidem ingrediens, conſo- 2

1) Mſ. adiunctus.

ciato pari potestatis iure Sebastiano, in Mesopotamia cum manu militum reliquerat valida: mandaratque, ut susurravit obscurior fama (nemo enim dicti auctor exstitit verus) pro cognitorum ageret textu, et si subsidia rei Romanae languisse sensisset, Imperatorem ipse se provideret ocius nuncupari.
3 Qui iniuncta civiliter agens et caute, Iuliani letaliter vulnerati funus, et ad regenda communia comperit Iovianum evectum: falsoque rumore disperso, inter abeuntis anhelitus animae eumdem Iulianum [a]) vero mandasse, placere sibi, Procopio clavos summae rei gerendae committi: veritus, ne hac ex causa indemnatus occideretur, e medio se conspectu discrevit, maxime post Ioviani territus necem notariorum omnium primi, quem Iuliano perempto veluti dignum imperio paucis militibus nominatum, novaque exinde coeptare suspectum, cruciabiliter
4 didicerat interfectum. Et quia se quaeri industria didicerat magna, vitans gravioris invidiae pondus, ad abdita longiusque remota discessit. Cumque a Ioviano exploratius indagari latibula sua sentiret, et ferinae vitae iam fuisset pertaesum: (quippe a celsiore statu deiectus ad inferiora, etiam edendi paenuria in locis squalentibus stringebatur, hominumque egebat colloquiis) postremae necessitatis impulsu devils itineribus ad [3]) Chalcedonos agrum pervenit.
5 Ubi, [4]) quoniam et illud firmius visum est receptaculum, apud fidissimum amicorum delitescebat, Strategium quemdam ex palatino milite senatorem, Constantinopolim, quantum fieri poterat clanculo, saepe intermeans: ut indicio eiusdem Strategii patuit, postquam saepius in factionis conscios est in-
6 quisitum. Ritu itaque sollertissimi cuiusdam speculatoris, [5]) ignotus ob squalorem vultus et maciem

---

a) τὸ *vero* in aliis libris deest. 3) *al.* Chalcedonium. 4) MS. quoniam et illud. 5) *al.* ignotus vultu ob squalorem et maciem.

rumuſculos colligebat tunc crebreſcentes, ut ſunt
acerba ſemper inſtantia, incuſantium multorum
Valentem, quaſi cupiditate aliena rapiendi ſuccen-
ſum. Cuius diritati adiectum erat incentivum exi- 7
tiale ſocer Petronius, ex praepoſito Marteuſium mi-
litum promotus repentino ſaltu patricius, animo de-
formis et habitu: qui ad nudandos ſine discretione
cunctos immaniter flagrans, nocentes pariter et [6]) in-
ſontes poſt exquiſita tormenta quadrupli nexibus
vinciebat, debita iam inde a temporibus principis
Aureliani perſcrutans, et impendio maerens, ſi
quemquam abſolviſſet indemnem. Cuius morum 8
intolerantiae haec quoque pernicies accedebat,
quod, cum ditaretur luctibus alienis, erat inexora-
bilis et crudelis, et in rabido corde duriſſimus,
nec reddendae nec accipiendae rationis umquam
capax: inviſior Cleandro, quem agentem ſub Im-
peratore Commodo praefecturam, ſublata vecordia
diverſas legimus vexaſſe fortunas: et oneroſior Plau-
tiano, qui praefectus itidem ſub Severo, ultra mor-
tale tumens cuncta confuderat, ni gladio periſſet
ultore. Haec lacrimoſa, quae incitante Petronio 9
ſub Valente clauſere multas paupertinas et nobiles
domos, impendentiumque ſpes atrocior, provin-
cialium et militum paria gementium ſenſibus imis
haerebant: et votis licet obſcuris et tacitis permu-
tatio ſtatus praeſentis ope numinis ſummi, concor-
di gemitu poſcebatur. Quae Procopius latenter ac- 10
cipiens, arbitratusque, ubi felicius [7]) acciderit fa-
tum, negotio levi ad apicem ſummae poteſtatis ad-
ſumi, ſubſidebat ut praedatrix beſtia, viſo, quod
capi poterat, protinus eruptura. Cui haec, quae 11
maturabat, ardenti, fors hanc materiam dedit im-
pendio tempeſtivam. Conſumpta hieme feſtinans
ad Syriam Valens, [8]) iamque fines Bithynorum in-

---

6) Mſ. inſontes. 7) Mſ. adſiderit. 8) *al.* iam fines.

gressus, docetur relationibus ducum, gentem Gothorum ea tempestate intactam [9]) ideoque saevissimam, conspirantem in unum ad pervadenda parari collimitia Thraciarum: hocque cognito, ut impraepedito ipse pergeret, quo tendebat, sufficiens equitum adiumentum et peditum mitti iussit ad lo-
12 ca, in quibus barbarici timebantur excursus. Dimoto itaque longius Principe, Procopius aerumnis diuturnis attritus, et vel atrocem mortem clementiorem ratus malis, quibus adflictabatur, aleam periculorum omnium iecit abrupte: extremaque iam perpeti nequaquam timens, praeeunte perdita ratione facinus adoritur audacissimum, Divitenses Tungricanosque iuniores ad procinctum urgentem per Thracias inter alios celerare dispositos et Constantinopoli moraturos sollemniter biduum, per quosdam ex iisdem numeris notos sollicitare properans: quia cum omnibus loqui periculosum erat et
13 arduum, fidem paucorum elegit. Qui pellecti spe praemiorum ingentium, sub consecratione iurisiurandi promisere, se, quae vellet, cuncta facturos: favorem quoque polliciti conturmalium, inter quos ipsi potiorem locum obtinebant in suadendo, sti-
14 pendiis excellentes et meritis. Utque condictum est, ubi excanduit radiis dies, idem Procopius diductus in cogitationes varias, Anastasianas balneas petit, a sorore Constantini cognominatas, ubi locata noverat signa: doctusque per arcanorum conscios, omnes in eius studium consensisse societate coita nocturna, [10]) fide salutis data libenter admissus, constipatione vendibilium militum cum honore quidem, sed in modum tenebatur obsessi: qui ut praetoriani quondam post Pertinacis necem licitantem imperii praemia Iulianum susceperant, ipsi quoque

9) *al.* eamdemque saevissime. 10) MS. fidelitatis.

quoque Procopium infauſti dominatus exordia mo-
lientem, attenti ad omne compendium defenderunt.
Stetit itaque ſubtabidus (excitum putares ab in- 15
feris) nusquam reperto paludamento, tunica auro
distincta ut regius miniſter, indutus a calce in pu-
bem in paedagogiani pueri ſpeciem, purpureis
opertus tegminibus pedum: haſtatusque purpu-
reum itidem pannulum laeva manu geſtabat, ut in
theatrali ſcena ſimulacrum quoddam inſigne per au-
laeum vel mimicam cavillationem ſubito putares
emerſum. Ad hoc igitur dehoneſtamentum hono- 16
rum omnium ludibrioſe ¹¹) ſublatus, et ancillari
adulatione beneficii alloquutus auctores, opesque
pollicitus amplas et dignitates ob principatus primi-
tias, proceſſit in publicum multitudine ſtipatus ar-
morum: ſignisque ſublatis erectius ire pergebat,
circumclauſus horrendo fragore ſcutorum lugubre
concrepantium, quae metuentes, ne a celſioribus
tectis ſaxis vel tegularum fragmentis conflictarentur,
denſius ipſis galearum criſtis aptabant.
Huic intimidius incedenti nec reſiſtebat popu- 17
lus, nec favebat: accendebatur tamen inſita pleris-
que vulgarium novitatis repentina iucunditate, ea
re potius incitante, quod Petronium, ut praedixi-
mus, divitias violenter augentem, omnes eadem
mente deteſtabantur, qui ſepulta iamdudum nego-
tia, et redivivas nebulas debitorum in diverſos or-
dines excitabat. Cum itaque tribunal idem adſcen- 18
diſſet Procopius, et, cunctis ſtupore defixis, time-
retur ſilentium triſte: procliviorem viam ad mor-
tem (ut ſperabat) exiſtimans adveniſſe, per artus tre-
more diffuſo implicatior ad loquendum, diu taci-
tus ſtetit: pauca tamen interrupta et moribunda
voce dicere iam exorſus, quibus ſtirpis propinqui-
tatem imperatoriae praetendebat, leni paucorum

11) *al.* ſublatis.

ſuſurro pretio illectorum, deinde tumultuariis ſucclamationibus plebis Imperator adpellatus incondite, petit curiam raptim. Ubi nullo clariſſimorum, ſed ignobili paucitate inventa, palatium peſſimo pede feſtinatis paſſibus introiit.

19 Mirantur quidam profecto irriſione digna principia, incaute coepta et temere, ad ingemiſcendas
erupiſſe rei publicae clades, ignari forſan exemplo-
20 rum, haec accidiſſe primitus arbitrantes. Sic
Adramyttenus Andriſcus de genere quidam infimae
ſortis, adusque Pſeudophilippi nomen [12]) evectus,
bellis Macedonicis tertium addidit grave. Sic Antiochiae, Macrino Imperatore agente, ab Emeſa Heliogabalus exivit Antoninus. Ita inopino impetu Maximini Alexander cum Mamaea matre confoſſus eſt. In Africa ſuperior Gordianus in imperium raptus, adventantium periculorum angoribus implicatus, vitam laqueo ſpiritu intercluſo profudit.

1 VII. Igitur cupediarum vilium mercatores, et qui intra regiam adparebant, aut parere deſierant, quique coetu militarium nexi ad pacatiora iam vitae diſceſſerant, in inſoliti caſus ambigua partim inviti, alii volentes adſciſcebantur: nonnulli omnia tutiora praeſentibus rati, e civitate occulte dilapſi, Imperatoris caſtra petivere itineribus feſtinatis.

2 Hos omnes Sophronius vivaciſſimo curſu praegreſſus, tunc notarius, praefectus poſtea Conſtantinopoleos, Valentem a Caeſarea Cappadocum iam profecturum, ut vaporatis aeſtibus Ciliciae iam lenitis ad Antiochiae percurreret ſedes: textu narrato geſtorum, ſpe dubia in talibus percitum et ſtupentem, avertit Galatiam, res adhuc trepidas arrepturum.

3 Qui dum itineribus properat magnis, attentiſſima cura Procopius in dies agitabat et noctes, ſub-

12) Mſ. erectus.

divos quosdam ostentans, qui astutia confidenti partim ab Oriente, alii e Galliis se venisse, et Valentinianum obiisse fingentes, cuncta patere novo et favorabili Principi memorabant. Et quia res 4
novae petulanter arreptae celeritate muniri solent interdum, ne quid formidandum omitteretur, [1]) cum festinatione Nebridius in locum Sallustii praefectus praetorio factione Petronii recens promotus, et Caesarius Constantinopolitanae urbis praefectus in vincula compinguntur: et iubetur civitatem curare solita potestate Phronemius, essequae magister officiorum Euphrasius, ambo Galli, institutis bonarum artium spectatissimi: et administratio negotiorum castrensium Gomoario et Agiloni revocatis in sacramentum committitur inconsulte, ut docuit rerum exitus proditor. Quia igitur Iulius co- 5
mes per Thracias copiis militaribus praesidens, oppressurus rebelles, si comperisset conata, ex propinquis stationibus timebatur, commentum excogitatum est validum: et quasi iussu Valentis feria super barbaricis motibus tractaturus, Nebridii litteris adhuc clausi violenter expressis accitus Constantinopolim, strictius tenebatur. Hacque callida fraude bellatrices Thraciae gentes sine cruore adquisitae, adminicula ausis tumultuariis maxima compararunt. Post quae ita eventu laetiore completa, Araxius 6
exambita regia praetorio praefectus accessit, velut Agilone genero suffragante: aliique plures ad aulae varios actus et administrandas provincias sunt admissi, quidam inviti, alii ultro semet offerentes cum praemiis. Utque in certaminibus intestinis usu ve- 7
nire contingit, emergebant ex vulgari faece nonnulli, desperatione consiliisque ductantibus caecis: contraque quidam orti splendide, a culminibus summis adusque mortes et exilia corruebant.

1) Mſ. cum festinatione.

8 Ubi per haec et similia factio firmiter videbatur
esse composita, restabat, ut abundans cogeretur
militum manus: et impetratum est facile, id quod
in publicis turbamentis aliquoties ausa ingentia, vel
9 iustis exorsa primordiis impedivit. Transeuntes ad
expeditionem per Thracias concitatae equitum pe-
ditumque turmae, blandeque acceptae et liberali-
ter cum essent, omnesque in unum sitae, iamque
exercitus species adpareret: promissis uberrimis in-
hiantes, sub exsecrationibus diris in verba iuravere
Procopii: hanc polliciti pertinaciam, quod eum
10 suis [2]) armis defensabunt. Inventa est enim occasio
ad alliciendos eos perquam opportuna: quod Con-
stantii filiam parvulam, cuius recordatio colebatur,
sinu ipse circumferens, necessitudinem praetende-
bat et Iuliani. Adeptusque est aliud tempori con-
gruum: quod Faustina, matre puellae, casu prae-
sente, quaedam acceperat habitus insignia princi-
11 palis. Adiungit his aliud veloci diligentia matu-
randum: et electi quidam stoliditate praecipites ad
capessendum Illyricum missi sunt, nullo praeter pe-
tulantiam adiumento confisi, aureos scilicet num-
mos effigiatos in vultum novi Principis, aliaque ad
illecebras aptantes: quos correptos Equitius per
eas regiones militum rector exstinxit genere diverso
12 poenarum. Pariaque deinde metuens, obstruxit
tres aditus angustissimos, per quos provinciae ten-
tantur Arctoae, unum per ripensem Daciam, alte-
rum per Succos notissimum, tertium per Macedo-
nas, quem adpellant Acontisma. Hacque cautela,
vana persuasione rapiendi Illyrici destitutus usurpa-
tor indebitae potestatis, magna perdidit instrumen-
ta bellorum.

13 Dum haec ita aguntur, atrocitate nuntii Valens
perculsus, iamque revertens per Gallograeciam,

---

2) *Steph.* animis.

auditis apud Conſtantinopolim geſtis, diffidenter
incedebat et trepide: ac repentino pavore vias pro-
videndi turbante, eousque deſponderat animum,
ut auguſtos amictus abiicere tamquam gravem ſarci-
nam cogitaret: feciſſetque profecto, ni vetantibus
proximis detractus a deformi propoſito, firmatus-
que meliorum ſententiis, agmina duo [3]) praeire
iuſſiſſet, quibus nomina ſunt Iovii atque Victores,
caſtra perduellium irrupturos. His iam propin- 14
quantibus, ipſe Procopius [4]) a Nicaea regreſſus,
quo nuper advenerat, cum Divitenſibus deſerto-
rumque plebe promiſcua, quam [5]) dierum brevi
ſpatio congregarat, Mygdum acceleravit: qui locus
Sangario adluitur flumine. Ubi cum legiones iam 15
pugnaturae congrederentur, inter reciprocantes
miſſilia quaſi procurſatione hoſtem laceſſens, ſolus
prorupit in medium. Et ſecundioris ductu fortu-
nae, ex contraria acie velut agnitum quemdam Vi-
talianum, quem, ſi norat, ambigitur, Latine ſa-
lute data blande produxit: eumque porrecta dextra
ſuaviatus, omnibus hinc inde attonitis, *En,* inquit, 16
cana Romanorum exercituum fides, et [6]) *religioni-
bus firmis iuramenta conſtricta! Placet, fortiſſimi
viri, pro ignotis tot ſuorum conſurrexiſſe mucrones:
utque Pannonius degener labefactans cuncta et pro-
terens, imperio, quod ne votis quidem concipere
auſus eſt umquam, potiatur, ingemiſcere nos ve-
ſtris noſtrisque vulneribus. Quin potius ſequimini
culminis ſummi proſapiam, non [ut rapiat aliena,
ſed in integrum maieſtatis avitae] reſtituatur, arma
iuſtiſſima commoventem.*
Hac ſermonis placiditate molliti omnes, qui 17
acriter venerant pugnaturi, ſignorum apicibus aqui-
lisque ſummiſſis deſcivere libentes ad eum: et pro

3) *Steph.* praecedere. 4) Mſ. Anticea. 5) Mſ. dierum brevi
ſpatio, 6) *al.* regionibus.

terrifico fremitu, quem barbari dicunt barritum, nuncupatum Imperatorem stipatumque de more, consentientes in unum reduxerunt ad castra, testati more militiae Iovem, invictum Procopium fore.

1 VIII. Huic perduellium prosperitati laetior accessit. Rumitalca enim tribunus in societatem Procopianorum adscitus, et suscepta cura palatii, digesto maturé consilio, permistoque cum militibus, mari ad Drepanum antea, nunc Helenopolim venit, 2 exindeque Nicaeam spe celerius occupavit. Ad quam obsidendam cum huiusmodi pugnarum peritis Vadomario misso ex duce et rege Alamannorum, Valens Nicomediam pergit. [1]) Exindeque profectus, oppugnationi Chalcedonis magnis viribus insistebat; cuius e muris probra in eum iaciebantur, et iniuriose compellabatur ut Sabaiarius. Est autem sabaia ex ordeo vel frumento in liquorem con-3 versis paupertinus in Illyrico potus. Fessus denique inopia commeatuum, et obstinatione nimia defensorum, discedere iam parabat: cum inter haec clausi apud Nicaeam, patefactis subito portis egressi, munitorum magna parte prostrata, ductore fidentissimo Rumitalca properabant ardenter, circumventuri Valentem a tergo, nondum a Chalcedonos suburbano digressum: et patrassent conata, ni rumore quodam praeverso imminens exitium ille perdoctus, instantem vestigiis hostem per Sunonensem lacum et fluminis Galli sinuosos amfractus propere discedendo frustra sequentem lusisset. Et hoc casu Bithynia quoque in Procopii ditionem redacta est.

4 Unde cum Ancyram Valens citis itineribus revertisset, comperissetque Lupicinum ab Oriente cum catervis adventare non contemnendis: spe prosperorum erectior, Arinthaeum lectissimum ducem 5 occursurum hostibus misit. Qui ubi Dadastanam

---

1) *al.* Exinde.

tetigit, in qua ſtatione periſſe diximus Iovianum, Hyperechium ſibi oppoſitum repente vidit cum copiis, antehac [2]) Caſtrenſis adparitorem, cui ut amico Procopius auxilia ductanda commiſit. Et dedignatus hominem ſuperare certamine deſpicabilem, auctoritatis et celſi fiducia corporis, ipſis hoſtibus iuſſit ſuum vincire rectorem: atque ita turmarum anteſignanus umbratilis [3]) comprenſus ſuorum manibus.

Quae dum hoc modo procedunt, Venuſtus qui- 6
dam largitionum adparitor ſub Valente, multo ante Nicomediam miſſus, ut aurum ſuſceptum ſtipendii nomine militibus per Orientem diffuſis viritim tribueret, hac triſtitia cognita alienum pervidens tempus, Cyzicum cum iis, quae ſusceperat, ſe citius contulit. Ubi forte Serenianus repertus domeſti- 7
corum tunc Comes, miſſus ad theſauros tuendos, urbem inexſuperabili moenium ambitu monumentis quoque veteribus cognitam, fretus tumultuario praeſidio cuſtodiebat: ad quam expugnandam Procopius, ut, poſſeſſa Bithynia, ſibi etiam [4]) Helleſpontum iungeret, validam deſtinaverat manum. Morabantur autem effectum ſagittis et glandibus 8
caeterisque iaculis obſidentium ſaepe globi [5]) confixi, et propugnatorum ſollertia clauſtrum per catenam ferream valde robuſtam ori portus inſertum, quae, ne roſtratae irruerent naves hoſtiles, erat altrinſecus colligata. Hanc poſt varios militum labo- 9
res et ducum, fatigatorum acerrimis proeliis, Aliſo quidam tribunus abſcidit, [6]) exſertus bellator et prudens, hoc modo. Coniunctis tribus navigiis, teſtudinem hac ſpecie ſuperſtruxit. Denſatis cohaerentes ſupra capita ſcutis, primi tranſtris inſtabant armati, alii poſt hos ſemet curvantes humilius, ter-

---

2) Mſ. Caſtrenſis. 3) Mſ. compreſſus. 4) Mſ. bellis pontum. 5) *al.* confuſi. 6) Mſ. exſertas.

tiis gradatim inclinatis ſubmiſſe, ita ut noviſſimi ſuffraginibus inſidentes formam aedificii fornicati monſtrarent. Quod machinae genus contra murales pugnas ideo figuratur hac ſpecie, ut miſſilium ictus atque ſaxorum per decurſus cadentium labiles,
10 inſtar imbrium evaneſcant. Itaque coniectu telorum Aliſo paulliſper defenſus ingenti corporis robore, ſuppoſito ſtipite eamdem catenam fortius bipenni concidens ita confregit, ut disiecta patefaceret aditum latum: hocque exitu civitas hoſtili impetu patuit improtecta. Qua cauſa exſtincto poſtea proterviae totius auctore, cum in factionis participes ſaeviretur: hic idem tribunus contemplatione facinoris clari vitam cum militia retinens, diu poſt in Iſauria oppetiit vaſtatoria manu confoſſus.

11 Hoc Marte Cyzico reſerata, Procopius ad eam propere feſtinavit: veniaque univerſis, qui repugnavere, donatis, Serenianum ſolum iniectis vinculis
12 iuſſit duci Nicaeam ſervandum artiſſime. Statimque Hormisdae maturo iuveni, Hormisdae regalis illius filio, poteſtatem proconſulis detulit, et civilia more veterum et bella recturo. Qui agens pro moribus lenius, a militibus, quos per devia Phrygiae miſerat Valens, ſubito corripiendus incurſu, tanto vigore evaſit, ut adſcenſa navi, quam ad caſus pararat ancipites, ſequentem ac paene captam uxorem ſagittarum nube diffuſa defenſam averteret ſecum: matronam opulentam et nobilem; cuius verecundia et deſtinatio glorioſa abruptis poſtea discriminibus maritum exemit.

13 Ea victoria ultra homines Procopius ſeſe efferens, et ignorans, quod quivis beatus, verſa rota Fortunae, ante veſperum poteſt eſſe miſerrimus: Arbetionis domum, cui antea tamquam eadem ſibi ſentientis parcebat ut propriae, iuſſit exinaniri, 7) mo-

7) Mſ. mobiles.

bilis census inaestimabilis plenam: ideo indignatus,
quod venire ad eum accitus aliquoties distulit, cau-
satus incommoda senectutis et morbos. Et licet 14
hac ex causa praesumptor momentum pertimesceret
grave, tamen, cum obsistente nullo se in orientales
provincias effundere libenti cunctorum adsensione
iam licentius posset, avidas novitatem quamdam vi-
sere taedio asperioris imperii, quo tunc tenebantur:
ergo alliciendas quasdam civitates Asiae, legendos-
que eruendi peritos auri, ut sibi profuturos proe-
liis, quae magna exspectabat et crebra, segnius
commoratus; in modum acuti mucronis obtusus est.
Ut quondam Pescennius Niger ad subveniendum 15
spei rerum extremae a populo Romano saepe acci-
tus, dum diu cunctatur in Syria, a Severo supera-
tus in sinu Issico (qui est in Cilicia, ubi Dareum
Alexander fudit) fugatusque, in suburbano quodam
Antiochiae gregarii manu militis interiit.

(A. C. 366.)

IX. Haec adulta hieme Valentiniano et Valente 1
Coss. agebantur. Translato vero in Gratianum ad-
huc privatum et Dagalaiphum amplissimo magistra-
tu, aperto iam vere suscitatis viribus, Valens iun-
cto sibi Lupicino cum robustis auxiliis Pessinunta
signa propere tulit, Phrygiae quondam, nunc Ga-
latiae oppidum. Quo praesidiis ocius communito, 2
ne quid inopinum per eos emergeret tractus, prae-
ter radices Olympi montis excelsi tramitesque fra-
gosos ire tendebat ad Lyciam, oscitantem ibi [1]) Go-
moarium adgressurus. Cui pertinaci conspiratione 3
multorum hac maxima consideratione resistebatur,
quod hostis eius, ut ante relatum est, Constantii
filiam parvulam cum matre Faustina et in agmini-
bus, et cum prope in acie starent, lectica circum-

1) Mſ. Obigomarium.

ferens secum, ut pro imperiali germine, cui se quoque iunctum addebat, pugnarent audentius, iras militum accendebat. Sicut aliquando dimicaturi Macedones cum Illyriis, [2]) regem adhuc infantem in cunis locavere post aciem, cuius metu, ne traheretur captivus, adversos fortius oppresserunt.

4 Contra has calliditatis argutias sagaci opitulatione nutanti negotio consuluit Imperator, et Arbetionem ex Consule agentem iam dudum in otio, ad se venire hortatus est, ut Constantiniani ducis verecundia truces animi lenirentur: neque secus
5 evenit. Nam cum omnibus provectior natu et dignitate sublimior, canitiem reverendam ostenderet multis ad perfidiam inclinatis, publicum grassatorem Procopium; milites vero sequutos eius errorem, filios et laborum participes pristinorum adpellans orabat, ut se ac si parentem magis sequerentur feliciffimis ductibus cognitum, quam profligato morem gererent nebuloni destituendo iam et
6 casuro. Quibus cognitis Gomoarius, cum elusis hostibus, unde venerat, redire posset innoxius, ad castra Imperatoris opportunitate intervalli proximi, captivi colore transivit, velut accursu multitudinis visae subito circumsaeptus.

7 Qua succensus alacritate Valens castra promovit ad Phrygiam: et [3]) prope Nacoliam collatis manibus, [4]) partium dux in ancipiti [5]) Agilo rem excursu prodidit repentino: eumque sequuti complures iam pila quatientes et gladios, ad Imperatorem transeunt cum vexillis scuta perversa gestantes, quod defectionis signum est apertissimum.

8 Hoc praeter spem omnium viso, Procopius, salutis intercluso suffragio, versus in pedes, circumiectorum nemorum secreta et montium petebat:

---

2) τὸ *regem* Mf. deest. 3) Mf. propensacolium. 4) Mf. partiundum. 5) Mf. iaculorum excursus.

Florentio ſequente et Barchalba tribuno, quem per
ſaeviſſima bella iam inde a Conſtantii temporibus
notum, neceſſitas in crimen traxerat, non voluntas.
Maiore itaque noctis parte conſumpta, cum a ve- 9
ſpertino ortu luna praelucens in diem metum auge-
ret, undique facultate evadendi exempta, conſilio-
rum inops Procopius, ut in arduis neceſſitatibus
ſolet, cum fortuna expoſtulabat luctuoſa et gravi,
merſusque multiformibus curis, ſubito a comitibus
ſuis artius vinctus, relato iam die ductus ad caſtra,
Imperatori offertur reticens atque defixus: ſtatim-
que abſciſſa cervice, diſcordiarum civilium gliſcen-
tes turbines [6]) ſepelivit et bella, ad veteris Perpen-
nae exemplum: qui poſt Sertorium inter epulas ob-
truncatum, dominatione paulliſper potitus, a [7]) fru-
tectis, ubi latebat, extractus, oblatusque Pompeio,
eius iuſſu eſt interfectus.

Parique indignationis impetu Florentius et Bar- 10
chalba, qui eum duxerunt, confeſtim, non penſata
ratione, ſunt interfecti. Nam ſi Principem legiti-
mum prodidiſſent, vel ipſa iuſtitia iure caeſos pro-
nuntiaret: ſi rebellem et oppugnatorem internae
quietis, ut ferebatur; amplas eis memorabilis facti
oportuerat deferri mercedes.

Exceſſit autem vita Procopius anno quadrageſi- 11
mo, amplius menſibus decem: corpore non inde-
coro, nec mediocris ſtaturae, ſubcurvus, humum-
que intuendo ſemper incedens, perque morum tri-
ſtium latebras illius ſimilis Craſſi, quem in vita ſe-
mel riſiſſe Lucillius adfirmat et Tullius: et, quod
eſt mirandum, quoad vixerat, incruentus.

X. Iisdem fere diebus protector Marcellus, 1
eiusdem cognatus, agens apud Nicaeam praeſidium,
proditione militum et interitu Procopii cognito,
Serenianum intra palatium clauſum medio noctis

---

6) *al.* ſepelivit, ad veteris. 7) frutectis ubi latebat.

horrore incautum adortus occidit: cuius mors salu-
2 ti plurimis fuit. Nam si victoriae superfuisset incultis moribus homo et nocendi acerbitate conflagrans, Valentique ob similitudinem morum et genitalis patriae vicinitatem acceptus: occultas voluntates Principis introspiciens ad crudelitatem propensioris, multas innocentium [1]) ediderat strages.

3 Quo interfecto, idem Marcellus occupata celeri cursu Chalcedone, concrepantibus paucis, quos vilitas et desperatio trudebat in scelus, umbram principatus funesti capessit gemina ratione fallente: quod et Gothorum tria millia regibus iam lenitis ad auxilium erant missa Procopio, Constantianam praetendenti [2]) necessitudinem, quae ad societatem suam parva mercede traduci posse existimabat: quodque gesta in Illyrico etiam tum latebant.

4 Inter quae tam trepida, speculationibus fidis Equitius doctus conversam molem belli totius in Asiam, digressus per Succos Philippopolim clausam praesidiis hostium, Eumolpiadam veterem reserare magna vi conabatur, urbem admodum opportunam, et impedituram eius [3]) adventus, si pone relicta, adiumenta Valenti laturus (nondum enim apud Nacoliam gesta compererat) festinare ad Aemi-
5 montum cogeretur. Verum paullo postea cognita levi praesumptione Marcelli, milites missi sunt audaces et prompti, qui eum raptum, ut deditum noxae mancipium, in custodiam compegerunt. Unde post dies productus, lateribus sulcatis acerrime, parique [4]) perpessis consortibus interiit, hoc favorabilis [5]) solo, quod abstulit Serenianum e medio, crudelem ut Phalarim, [6]) * illi et illi fidum ad doctrinarum diritatem, [7]) quam caussis inanibus praetexebat.

---

1) Mſ. ediderat. 2) *τὸ quae* Mſ. deeſt. 3) *Steph.* adpetitus. 4) Mſ. perpenſis. 5) Mſ. ſolo. 6) Mſ. ille et ille ſidum. 7) *τὸ quam* Mſ. deeſt.

Exſtirpatis occaſu ducis funeribus belli, ſaevi- 6
tum eſt in multos acrius, quam errata flagitaverant
vel delicta: maximeque in Philippopoleos defenſo-
res, qui urbem ſeque ipſos non niſi capite viſo Pro-
copii, quod ad Gallias portabatur, [8]) aegerrime
dediderunt. Ad gratiam tamen precantium coërci- 7
ti ſunt aliqui lenius: inter quos eminebat Araxius,
in ipſo rerum exuſtarum [9]) ardore adeptus ambitu
praefecturam: [10]) et Agilone intercedente genero
ſupplicio inſulari multatus, breve poſt tempus eva-
ſit. Euphraſius vero itemque Phronemius miſſi ad 8
occiduas partes, arbitrio obiecti ſunt Valentiniani:
et abſoluto Euphraſio Phronemius Cherroneſum de-
portatur, inclementius in eodem punitus negotio,
ea re, quod divo Iuliano fuit acceptus: cuius me-
morandis [11]) virtutibus ambo fratres principes obtre-
ctabant, nec ſimiles eius nec ſuppares.

His accedebant alia graviora, et multo magis 9
quam in proeliis formidanda. Carnifex enim et
unci et cruentae quaeſtiones, ſine diſcrimine ullo
aetatum et dignitatum per fortunas omnes et ordi-
nes graſſabantur, et pacis obtentu iudicium dete-
ſtandum agitabatur, infauſtam victoriam exſecranti-
bus univerſis, internecivo bello quovis graviorem.
Nam inter arma et lituos conditionis aequatio levio- 10
ra facit pericula: et Martiae virtutis poteſtas aut id,
quod auſum, occupat; aut [12]) inopinata mors, ſi
acciderit, nullum ignominiae continet ſenſum, fi-
nemque ſecum vivendi ſimul et dolendi perducit:
ubi vero conſiliis impiis iura quidem praetendun-
tur et leges, et Catonianae vel Caſſianae ſententiae
fuco perliti [13]) reſident iudices, [14]) agitur autem,
quod agitur, ad voluntatem praetumidae poteſtatis,

8) Mſ. acerrime dividerunt. 9) ad ardorem. 10) Mſ. et Agilonem. 11) Mſ. virtutibus eius ambo. 12) Mſ. nobilitate et. 13) Mſ. reſiderendi. 14) Mſ. agatur.

et ex eius libidine incedentium vitae necisque momenta penlantur, ibi capitalis vertitur pernicies et
11 abrupta. Nam, ut quisque ea tempeſtate ob quamlibet voluerat cauſam, regiae propere accedens, et aliena rapiendi aviditate exuſtus, licet aperte inſontem arceſſens, ut familiaris ſuscipiebatur et fidus,
12 ditandus caſibus alienis. Imperator enim promptior ad nocendum, criminantibus patens, et funereas delationes adſciſcens, per ſuppliciorum diverſitates effrenatius exſultavit; ſententiae illius Tullianae ignarus docentis, infelices eſſe eos, qui omnia
13 ſibi licere exiſtimarunt. Haec implacabilitas cauſae quidem piiſſimae, ſed [15]) victoriae foedioris, innocentes tortoribus expoſuit multos, vel ſub eculeo caput incurvos, aut icti carnificis torvi ſubſtravit: quibus, ſi pateretur natura, vel denas animas profundere praeſtabat in pugna, quam lateribus fodicatis omni culpa immunes, fortunis gementibus univerſis, quaſi laeſae maieſtatis luere poenas, dilaniatis ante corporibus, quod omni eſt triſtius morte.
14 Exin, cum ſuperata luctibus ferocia deflagraſſet, proſcriptiones, et exſilia, et quae leviora quibusdam videntur, quamquam ſint aſpera, viri pertulere ſummates: et ut ditaretur alius, genere nobilis et forte meritis locupletior, actus patrimonio praeceps, truſusque in exſilium conſumebatur angore, aut ſtipe precaria victitabat: nec modus ullus exitialibus malis impoſitus, quamdiu Principem et proximos opum ſatietas cepit et caedis.
15 Hoc novatore adhuc ſuperſtite, cuius actus multiplices docuimus et interitum, diem duodecimum Kalend. Auguſtas, conſule Valentiniano primum cum fratre, horrendi terrores [16]) per omnem orbis ambitum graſſati ſunt ſubito, quales nec fabulae

---

15) Mſ. victoriae foedioris. 16) Poſt haec verba folium integrum in Mſ. deſideratur.

nec veridicae nobis antiquitates exponunt. Paullo 16
enim post lucis exortum, densitate praevia fulgurum
acrius vibratorum tremefacta concutitur omnis terreni stabilitas ponderis, mareque dispulsum retro fluctibus evolutis abscessit, ut retecta voragine profundorum, species natantium multiformes limo cernerentur haerentes: valliumque vastitates et montium tunc, ut opinari dabatur, suspicerent radios solis, quos primigenia rerum sub immensis gurgitibus amandavit. Multis igitur navibus velut arida 17
humo connexis, et licenter per exiguas undarum reliquias palantibus plurimis, ut pisces manibus colligerent et similia: marini fremitus velut gravati repulsam, versa vice consurgunt, perque vada ferventia insulis et continentis terrae porrectis spatiis violenter illisi, innumera quaedam in civitatibus, et ubi reperta sunt aedificia, complanarunt: proinde ut elementorum furente discordia, involuta facies mundi miraculorum species ostendebat. Relapsa 18
enim aequorum magnitudo, cum minime speraretur, millia multa necavit hominum et submersit: recurrentiumque aestuum incitata vertigine, quaedam naves, postquam humentis substantiae consenuit tumor, pessumdatae visae sunt: exanimataque naufragiis corpora supina iacebant aut prona. Ingentes 19
aliae naves extrusae rabidis flatibus, culminibus insedere tectorum, ut Alexandriae contigit: et ad secundum lapidem fere procul a littore contortae sunt aliquae, ut Laconicam prope Mothonen oppidum nos transeundo conspeximus diuturna carie fatiscentem.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVII.

Alamanni, fusis acie Romanis, Charietthonem et Severianum comites interficiunt. C. I. *Iovinus magister equitum per Gallias, unam et alteram Alamannorum manum imparatam caedit; tertiam barbarorum partem apud Catalaunos proelio superat, sex hostium millibus interfectis, quatuor vulneratis.* II. *De tribus praefectis urbi, Symmacho, Lampadio, et Iuventio. Sub eo Damasi et Ursini de episcopatu Romano contentiones.* III. *Describuntur populi, et sex provinciae Thraciarum, singularumque clarae urbes.* IV. *Valens Aug. Gothis, qui auxilia Procopio contra ipsum miserant, bellum infert, et post triennium pacem cum eis facit.* V. *Gratianum filium Valentinianus consentiente exercitu Augustum nuncupat, et puerum purpuram indutum ad fortiter faciendum hortatur, militibusque commendat.* VI. *Valentiniani A. iracundia, feritas et saevitia.* VII. *Pictis, Attacottis, et Scottis, post ducem et comitem interfectos, Britanniam impune vastantibus, Theodosius comes fusis praedam excussit.* VIII. *Mauricae gentes Africam populantur. Isaurorum latrocinia Valens compescit. De Praetextati praefectura urbana.* IX. *Valentinianus A. Rhenum transit, et Alamannos, qui in celsissimos montes fugerant, non incruento utrimque certamine fundit fugatque.* X. *De Probi nobilitate, opibus, dignitatibus et moribus.* XI. *Romani et Persae de Armenia et Hiberia inter se pugnant.* XII.

1 Dum per Eoum orbem haec, quae narravimus, diversi rerum expediunt casus, Alamanni post aerumno-

rumnosas iacturas et vulnera, quae congressi saepe Iuliano Caesari pertulerunt, viribus tandem resumptis licet imparibus pristinis, ob causam expositam supra, Gallicanos limites formidati iam persultabant. Statimque post Kal. Ianuarias, cum per glaciales tractus hiemis rigidum inhorresceret sidus, cuneatim egressa multitudo licentius vagabatur.
Horum portioni primae Charietto, tunc per utram- 2
que Germaniam Comes, occursurus cum milite egreditur ad bella ineunda promptissimo, adscito in societatem laboris Severiano itidem Comite, invalido et longaevo, qui apud Cabilona Divitensibus praesidebat et Tungricanis. Proinde confertius 3
agmine in unum coacto, ponteque brevioris aquae firma celeritate transmisso, visos eminus barbaros Romani sagittis aliisque levibus iaculis incessebant, quae illi reciprocis iactibus valide contorquebant.
Ubi vero turmae congressae strictis conflixere mu- 4
cronibus, nostrorum acies [1]) impetu hostium acriore concussa, nec resistendi nec faciendi fortiter copiam reperit, cunctis metu compulsis in fugam, cum Severianum vidissent equo deturbatum, missilique telo peroffensum. Ipse denique Charietto, dum ce- 5
dentes obiectu corporis et vocis iurgatorio sonu audentius pertinet, pudendumque diluere dedecus fiducia diu standi conatur, oppetiit telo letali confixus. Post cuius interitum, Erulorum Batavorum- 6
que vexillum direptum, quod insultando tripudiantes barbari crebro sublatum altius ostendebant, post certamina receptum est magna.

(A. C. 367.)

II. Qua clade cum ultimo maerore comperta, 1
correcturus secius gesta Dagalaiphus a Parisiis mittitur. Eoque diu cunctante, causanteque, diffusos

---

1) τὸ hostium deest *Steph.*

per varia barbaros semet adoriri non posse, accitoque paullo post, ut cum Gratiano etiam tum privato susciperet insignia consulatus; Iovinus equitum magister accingitur: et instructus, paratusque, cautissime observans utrumque sui agminis latus, venit prope locum Scarponna: ubi inopinus maiorem barbarorum plebem, antequam armaretur, temporis brevi puncto praeventam ad internecionem ex-
2 stinxit. Exsultantes innoxii proelii gloria milites ad alterius globi perniciem ducens, sensimque incedens rector eximius speculatione didicit fida, direptis propius villis vastatoriam manum quiescere prope flumen: iamque adventans, abditusque in valle densitate arbustorum obscura, videbat lavantes alios, quosdam comas rutilantes ex more, potantesque
3 nonnullos. Et nactus horam impendio tempestivam, signo repente per lituos dato latrocinalia castra perrupit: contraque Germani nihil praeter inefficaces minas iactanter sonantes et fremitum, nec expedire arma dispersa, nec componere aciem, nec resurgere in vires permittebantur, [1]) urgente instanter victore. Quocirca forati pilis et gladiis cecidere complures, absque iis, quos versos in pedes texere flexuosi tramites et angusti.

4 Hoc prospero rerum effectu, quem virtus peregerat et fortuna, aucta fiducia Iovinus militem ducens, diligenti speculatione praemissa, in tertium cuneum, qui restabat, propere castra commovit: et maturato itinere omnem prope Catelaunos inve-
5 nit ad congrediendum promptissimum. Et vallo opportune metato, suisque pro temporis copia cibo recreatis et somno, primo aurorae exortu in aperta planitie composuit aciem dilatatam arte sollerti, ut spatiis amplioribus occupatis aequiperare Romani hostium multitudinem adparerent, inferiores nume-

1) In *Steph.* editione τὸ instanter deest.

ro, licet viribus pares. [2]) Signo itaque per bucci- 6
nas dato, quum pede collato res agi coepiſſet, ſueta
vexillorum [3]) ſplendentium facie territi ſtetere Ger-
mani. Quibus hebetatis parumper, reparatisque
confeſtim, adusque diei extimum concertatione
protenta, validius imminens miles fructum rei bene
geſtae ſine dispendio quaeſiſſet, ni Balchobaudes
armaturarum tribunus magniloquentia ſocordi coa-
litus, propinquante iam veſpera ceſſiſſet incondite.
Quem ſi ſequutae reſiduae cohortes abiiſſent, ad tri-
ſtes exitus eousque negotium venerat, ut nec acta
nuntiaturus quisquam poſſet ſupereſſe noſtrorum.
Sed reſiſtens animorum acri robore miles ita lacertis 7
eminuit, ut hoſtium quatuor millibus ſauciis, ſex
alia interficeret millia: ipſe vero non amplius mille
ducentis amitteret; ducentis tantummodo vulnera-
tis. Noctis itaque adventu proelio iam dirempto, 8
refectisque viribus feſſis, prope confinia lucis du-
ctor egregius in agminis quadrati figuram producto
exercitu, cum comperiſſet occultantibus tenebris
barbaros lapſos: ſecurus inſidiarum per aperta cam-
porum ſequebatur et mollia, calcando ſemineces et
conſtrictos, quos vulneribus frigorum aſperitate
contractis dolorum abſumpſerat magnitudo. Exin 9
progreſſus ulterius, revertens, ubi nullum repererat,
didicit regem hoſtilium agminum cum paucis captum
ab Aſcariis, quos ipſe [4]) per iter aliud ad diripienda
tentoria miſerat Alamannica, ſuffixum patibulo.
Ideoque iratus in tribunum animadvertere ſtatuit,
auſum hoc inconſulta poteſtate ſuperiore feciſſe:
eumque damnaſſet, ni militari impetu commiſſum
facinus atrox, documentis evidentibus conſtitiſſet.

Et poſt haec redeunti Pariſios poſt claritudinem 10
recte geſtorum Imperator laetus occurrit: eumque

Ee 2

2) Mſ. Signo itaque. 3) In Steph. deeſt. 4) Mſ, pariter.

postea consulem designavit: illo videlicet ad gaudii cumulum accedente, quod iisdem diebus Procopii
11 susceperat caput a Valente transmissum. Praeter haec, alia multa narratu minus digna conserta sunt proelia per tractus varios Galliarum, quae superfluum est explicare, quoniam neque operae pretium aliquod eorum habuere proventus, nec historiam producere per minutias ignobiles decet.

1 III. Hoc tempore vel paullo ante, nova portenti species per annonariam adparuit Tusciam: idque, quorsum evaderet, prodigialium rerum periti penitus ignorarunt. In oppido enim Pistoriensi prope horam diei tertiam spectantibus multis asinus tribunali adscenso audiebatur destinatius rugiens: et stupefactis omnibus, qui aderant, quique didicerant referentibus aliis, nulloque coniectante ventu-
2 ra, postea, quod portendebatur, evenit. Terentius enim humili genere in urbe natus et pistor, ad vicem praemii, quia peculatus reum detulerat Orfitum ex praefecto, hanc eamdem provinciam correctoris administraverat potestate. Eaque confidentia deinceps inquietius agitans multa, in naviculariorum negotio falsum admisisse convictus, ut ferebatur, periit carnificis manu, regente Claudio Romam.
3 Multo tamen antequam hoc contingeret, Symmachus Aproniano successit, inter praecipua nominandus exempla doctrinarum atque modestiae, quo instante urbs sacratissima otio copiisque abundantius solito fruebatur: [et ambitioso ponte exsultat atque firmissimo, quem] condidit ipse, et magna civium laetitia dedicavit ingratorum, ut res docuit apertis-
4 sima. Qui, consumptis aliquot annis, domum eius in transtiberino tractu pulcherrimam incenderunt, ea re perciti, quod vilis quidam plebeius infixerat, illum dixisse sine indice ullo vel teste, libenter se vino proprio calcarias exstincturum, quam id venditurum pretiis, quibus sperabatur.

Advenit poſt hunc urbis moderator Lampadius 5
ex praefecto praetorio, [1]) homo indignanter admo-
dum ſustinens, ſi, etiam cum ſpueret, non lauda-
retur, ut id quoque prudenter praeter alios faciens:
ſed nonnumquam ſeverus et frugi. Hic cum ma- 6
gnificos praetor ederet ludos, et uberrime largire-
tur, plebis nequiens tolerare tumultum, indignis
multa donari ſaepe urgentis; ut liberalem ſe et mul-
titudinis ostenderet contemptorem, accitos a Vati-
cano quosdam egentes opibus ditaverat magnis.
Vanitatis autem eius exemplum, ne latius evage- 7
mur, hoc unum ſufficiet poni, leve quidem, ſed
cavendum iudicibus. Per omnia enim civitatis
membra, quae diverſorum Principum [2]) exorna-
runt impenſae, nomen proprium inſcribebat: non
ut veterum inſtaurator, ſed conditor. Quo vitio
laboraſſe Traianus dicitur Princeps: unde eum her-
bam parietinam iocando cognominarunt.

Hic praefectus exagitatus eſt motibus crebris: 8
uno omnium maximo, cum collecta plebs infima,
domum eius prope Conſtantinianum lavacrum inie-
ctis facibus incenderat et malleolis, ni vicinorum
et familiarium veloci concurſu a ſummis tectorum
culminibus petita ſaxis et tegulis abſceſſiſſet. Ea- 9
que vi territus ipſe [3]) primitus crebreſcentis ſedi-
tionis in maius, ſeceſſit ad Mulvium pontem (quem
ſtruxiſſe ſuperior dicitur Scaurus) adlenimenta ibi-
dem tumultus opperiens, quem cauſa concitaverat
gravis. Aedificia erigere exoriens nova, vel vetu- 10
ſta quaedam inſtaurans, non ex titulis ſolitis parari
iubebat impenſas: ſed, ſi ferrum quaerebatur, aut
plumbum, aut aes, aut quidquam ſimile; adpari-
tores immittebantur, qui velut ementes diverſa, ra-
perent ſpecies nulla pretia perſolvendo: unde ac-

---

1) In Steph. τὸ *homo* deeſt. 2) Mſ. exarmarunt. 3) Mſ. pri-
mitus crebreſc.

cenſorum iracundiam pauperum [4]) damna deflentium crebra aegre potuit celeri vitare digreſſu.

11 Advenit ſucceſſor eius ex quaeſitore palatii [5]) Iuventius, integer et prudens, Pannonius: cuius adminiſtratio quieta fuit et placida, copia rerum omnium fluens. Et hunc quoque diſcordantis populi ſeditiones terruere cruentae, quae tale nego-
12 tium excitavere. Damaſus et Urſinus ſupra humanum modum ad rapiendam epiſcopatus ſedem ardentes, ſciſſis ſtudiis aſperrime conflictabantur, adusque mortis vulnerumque diſcrimina adiumentis utriusque progreſſis: quae nec corrigere ſufficiens Iuventius nec mollire, coactus vi magna ſeceſſit in
13 ſuburbanum. Et in concertatione ſuperaverat Damaſus, parte, quae ei favebat, inſtante. Conſtatque in baſilica Sicinini, ubi ritus Chriſtiani eſt conventiculum, uno die centum triginta ſeptem reperta cadavera peremptorum: efferatamque diu plebem aegre poſtea delenitam.

14 Neque ego abnuo, oſtentationem rerum conſiderans urbanarum, huius rei cupidos ob impetrandum, quod adpetunt, omni contentione laterum iurgari debere: cum id adepti, futuri ſint ita ſecuri, ut ditentur oblationibus matronarum, procedantque vehiculis inſidentes, circumſpecte veſtiti, epulas curantes profuſas, adeo ut eorum convivia
15 regales ſuperent menſas. Qui eſſe poterant beati revera, ſi magnitudine urbis deſpecta, quam vitiis opponunt, ad imitationem antiſtitum quorumdam provincialium viverent: quos tenuitas edendi potandique parciſſime, vilitas etiam indumentorum, et ſupercilia humum ſpectantia, perpetuo numini verisque eius cultoribus ut puros commendant et verecundos. Hactenus deviaſſe ſufficiet, nunc ad rerum ordines revertamur.

---

4) *τὸ damna* vulg. deeſt. 5) MI. *Iuventius*, et ita infra.

IV. Dum aguntur antedicta per Gallias et Italiam, novi per Thracias exciti sunt procinctus. Valens enim, ut consulto placuerat fratri, cuius regebatur arbitrio, arma concussit in Gothos, ratione iusta permotus: quod auxilia misere Procopio civilia bella coeptanti. Ergo convenit pauca super harum origine regionum et situ transcurrere per brevem excessum. 1

Erat Thraciarum descriptio facilis, si veteres concinerent stili: quorum obscura varietas quoniam opus veritatem professum non iuvat, sufficiet ea, quae vidisse meminimus, expedire. Has terras immensa quondam camporum placiditate aggerumque altitudine fuisse porrectas, Homeri perennis auctoritas docet, Aquilonem et [1]) Zephyrum ventos exinde flare fingentis: quod aut fabulosum est, aut tractus antehac diffusi latissime, destinatique nationibus feris, cuncti Thraciarum vocabulo censebantur. Et partem earum habitavere Scordisci, longe nunc ab iisdem provinciis disparati, saevi quondam et truces, ut antiquitas docet, hostiis captivorum Bellonae litantes et Marti, humanumque sanguinem in ossibus capitum [2]) cavis bibentes avidius: quorum asperitate post multiplices pugnarum aerumnas saepe res Romana vexata, postremo omnem amisit exercitum cum rectore. 2 3 4

Sed ut nunc cernimus, eadem loca formata in cornuti sideris modum, effingunt theatri faciem speciosam. Cuius in summitate occidentali montibus praeruptis densitate Succorum patescunt angustiae, Thracias dirimentes et Daciam. Partem vero sinistram arctois obnoxiam stellis [3]) Aemimontanae celsitudines claudunt, ut et Hister, qua Romanum caespitem lambit, urbibus multis et castris conti- 5 6

1) τὸ ventos Steph. deest. 2) Mſ. capitum cavis. 3) Mſ. Haemimontana celsitudines clauduntur.

7 guus et caſtellis. Per dextrum, quod auſtrale eſt, latus ſcopuli tenduntur Rhodopes: unde 4) Eoum iubar exſurgit, finitur in fretum: cui undoſius ab Euxino ponto labenti, pergentique fluctibus reciprocis ad Aegaeum, diſcidium panditur terrarum
8 anguſtum. Ex angulo tamen orientali Macedonicis iungitur collimitiis per artas praecipitesque vias, 5) quae cognominantur Acontiſma: cui proxima Arethuſa convallis et ſtatio, in qua viſitur Euripidis ſepulcrum tragoediarum ſublimitate conſpicui, et Stagira, ubi Ariſtotelem, ut Tullius ait, funden-
9 tem aureum flumen, accepimus natum. Haec quoque priſcis temporibus loca barbari tenuere, morum ſermonumque varietate diſſimiles. E quibus, praeter alios, ut immaniter efferati 6) timebantur Odryſae, ita humanum fundere ſanguinem adſueti, ut, cum hoſtium copia non daretur, ipſi inter epulas poſt cibi ſatietatem et potus, ſuis velut alienis corporibus imprimerent ferrum.

10 Verum aucta re publica, dum conſulare vigeret imperium, has gentes antehac ſemper indomitas, vagantesque ſine cultu vel legibus, Marcus Didius ingenti deſtinatione preſſit; Druſus intra fines continuit proprios; Minucius prope amnem Hebrum, a celſis Odryſarum montibus fluentem, ſuperatos proelio ſtravit: poſt quos reſidui ab Appio Claudio proconſule ſunt infeſta concertatione deleti. Oppida enim in Boſporo ſita et Propontide claſſes
11 obtinuere Romanae. Advenit poſt hos imperator Lucullus, qui cum 7) duriſſima gente Beſſorum conflixit omnium primus: eodemque impetu Aemimontanos acriter reſiſtentes oppreſſit. Quo imminente, Thraciae omnes in ditionem veterum 8) trans-

---

4) Mſ. eo iubar. 5) *al.* qua cognom. 6) *al.* memorantur. 7) Mſ. duriſſima. 8) *al.* transivere.

iere nostrorum: hocque modo post procinctus ancipites, rei publicae sex provinciae sunt quaesitae.

Inter quas prima [9]) ex fronte, quae Illyriis est confinis, Thracia speciali nomine adpellatur: quam Philippopolis Eumolpias vetus, et Beroea amplae civitates exornant. Post hanc Aemimontus Hadrianopolim habet, quae dicebatur Uscudama, et Anchialon, civitates magnas. Dein Mysia, ubi Marcianopolis est, a sorore Traiani Principis ita cognominata, et Dorostorus, et Nicopolis, et Odyssus: iuxtaque Scythia, in qua celebriora sunt [10]) aliis oppida Dionysopolis, et Tomi, et [11]) Calatis. Europa omnium ultima, praeter municipia urbibus nitet duabus, Apris et Perintho, quam Heracleam posteritas dixit. Rhodopa huic adnexa 13 Maximianopolim habet, et Maroneam, et Aenum, qua condita et relicta Aeneas Italiam auspiciorum prosperitate perpetua [12]) post diuturnos occupavit errores.

Constat autem, ut vulgavere rumores adsidui, 14 omnes paene agrestes, qui per regiones praedictas montium circumcolunt altitudines, salubritate virium et praerogativa quadam vitae longius propagandae nos anteire: idque inde contingere arbitrantur, quod colluvione ciborum abstinent calidis, et perenni viriditate roris adspergimibus gelidis corpora constringente, aurae purioris dulcedine potiuntur, radiosque solis suapte natura vitales primi omnium sentiunt, nullis adhuc maculis rerum humanarum [13]) infectos. His ita digestis pedem referamus ad coeptum.

V. Procopio superato in Phrygia, internarum- 1 que dissensionum materia consopita, Victor magister equitum ad Gothos est missus, cogniturus aper-

---

9) *al.* ex fronte quae. 10) τὸ *aliis* vulgo deest. 11) Ms. Galati. 12) Ms. τὸ *post* deest. 13) Ms. infestos.

te, quam ob causam gens amica Romanis, foederibusque [1]) ingenuae pacis obstricta, armorum dederat adminicula bellum Principibus legitimis inferenti. Qui ut factum [2]) firma defensione purgarent, litteras eiusdem obtulere Procopii, ut generis Constantiniani propinquo imperium sibi debitum sumpsisse commemorantis, veniaque dignum adserentes errorem.

2 Quibus eodem referente Victore compertis, Valens [3]) parvi ducens excusationem vanissimam, in eos signa commovit, motus adventantis iam praescios: et pubescente vere quaesito in unum exercitu, prope Daphnem nomine munimentum est castra metatus: ponteque contabulato supra navium foros flumen transgressus est Histrum, resistentibus nullis.

3 Iamque sublatus fiducia, cum ultro citroque discurrens nullum inveniret, quem superare posset vel terrere: omnes enim formidine perciti militis cum adparatu ambitioso propinquantis, montes petivere Serrorum arduos, et inaccessos nisi perquam gnaris.

4 [4]) Ne igitur, aestate omni consumpta, sine ullo remearet effectu, Arinthaeo magistro peditum misso cum praedatoriis globis, familiarum rapuit partem, quae antequam ad dirupta venirent et flexuosa capi potuerunt, per plana camporum errantes. Hocque tantum, quod fors dederat, impetrato, rediit cum suis innoxius, nec illato gravi vulnere nec accepto.

5 Anno sequuto ingredi terras hostiles pari alacritate conatus, fusius Danubii gurgitibus vagatis impeditus, mansit immobilis, prope Carporum vicum stativis castris adusque autumnum locatis emensum. Unde, quia nihil agi potuit dirimente magnitudine fluentorum, Marcianopolim ad hiberna discessit.

6 Simili pertinacia tertio quoque anno per Novidunum navibus ad transmittendum amnem connexis

1) Msf. iuge. 2) *al.* prima. 3) Msf. parviducens. 4) *τὸ igitur* in vulgatis libris deest.

perrupto barbarico, continuatis itineribus longius agentes Creuthungos bellicosam gentem adgressus est: postque leviora certamina Athanaricum ea tempestate iudicem potentissimum, ausum resistere cum manu quam sibi crediderit abundare, extremorum metu coëgit in fugam: ipseque cum omnibus suis Marcianopolim redivit, ad hiemem agendam, ut in illis tractibus habilem.

Aderant post diversos triennii casus finiendi belli materiae tempestivae. Prima, quod ex Principis diuturna permansione metus augebatur hostilis: dein, quod commerciis vetitis, ultima necessariorum inopia barbari stringebantur: adeo ut legatos supplices saepe mittentes [5]) venialem poscerent pacem. Quibus Imperator rudis quidem, verum spectator adhuc aequissimus rerum, antequam adulationum perniciosis illecebris captus rem publicam funeribus perpetuo deflendis adfligeret, in commune consultans pacem dare oportere decrevit. [6]) Missique vicissim Victor et Arinthaeus, qui tunc equestrem ac pedestrem militiam agebant: qui cum propositis conditionibus adsentiri Gothos docuissent litteris veris, praestituitur componendae [7]) paci conveniens locus. Et quoniam adserebat Athanaricus, sub timenda exsecratione [8]) iurisiurandi se esse obstrictum, mandatisque prohibitum patris, ne solum calcaret aliquando Romanorum, et adigi non poterat, indecorumque erat et vile ad eum Imperatorem transire: recte noscentibus placuit, navibus remigio directis in medium flumen, quae vehebant cum armigeris Principem, gentisque iudicem inde cum suis, foederari, ut statutum est, pacem. Hocque composito et acceptis obsidibus, Valens Constantinopolim rediit: ubi postea Athanaricus

5) Mſ. venalem poscerent praecem. 6) *al.* emisitque vicissim Victorem et Arintheum. 7) Mſ. pacis. 8) Mſ. iurandi.

proximorum factione genitalibus terris expulsus, fatali sorte decessit; et ambitiosis exsequiis ritu sepultus est nostro.

1 VI. Inter haec Valentiniano magnitudine quassato morborum, agitanteque extrema, convivio occultiore Gallorum, qui aderant in commilitio Principis, ad imperium Rusticus Iulianus tunc magister memoriae poscebatur, quasi adflatu quodam furoris bestiarum more humani sanguinis avidus, ut ostenderat, cum proconsulari potestate regeret
2 Africam. In praefectura enim urbana, quam adhuc administrans exstinctus est, tempus anceps metuens tyrannidis, cuius arbitrio tamquam inter dignorum inopiam ad id [1]) escenderat culmen, lenis
3 videri cogebatur et mollior. Contra hos nitebantur aliqui studiis altioribus in favorem Severi magistri tunc peditum, ut apti ad hoc impetrandum: qui, licet asper esset et formidatus, tolerabilior tamen fuit, et praeferendus modis omnibus antedicto.

4 [2])Sed dum haec cogitantur incassum, Imperator remediis multiplicibus recreatus, vixque se mortis periculo contemplans extractum: Gratianum filium suum adulto iam proximum, insignibus principatus
5 ornare meditabatur. Et paratis omnibus, militeque firmato, ut animis id acciperet promptis, cum Gratianus venisset, progressus in campum tribunal adscendit: splendoreque nobilium circumdatus potestatum, dextera puerum adprehensum productumque in medium, oratione concionaria destinatum Imperatorem exercitui commendavit.

6 *Faustum erga me vestri favoris indicium, hunc loci principalis circumferens habitum, quo potior*

---

1) Mſ. *descenderat.* Forsan in antiquis codicibus scriptum fuit *escenderat*, ut supra: idque in aliis libris iam olim quoque observatum fuit. 2) *et* sed cum.

alii iudicatus ſum multis et claris: conſiliorum ſociis votorumque auſpicibus nobis, pietatis officium adgrediar tempeſtivum, proſpera Deo ſpondente: cuius ſempiternis auxiliis ſtabit Romana res inconcuſſa. Accipite igitur, quaeſo, placidis mentibus, 7
viri fortiſſimi, deſiderium noſtrum, id reputantes, quod haec, quae fieri caritatis ſanciunt iura, non tantum transire voluimus per conſcientiam veſtram, verum etiam probata firmari, ut congrua nobis et profutura. Gratianum hunc meum adultum, quem 8
diu verſatum inter liberos veſtros commune diligitis pignus, undique muniendae tranquillitatis publicae cauſa in Auguſtum ſumere commilitium paro, ſi propitia caeleſtis numinis veſtraeque maieſtatis voluntas parentis amorem iuverit praeeuntem: non rigido cultu ab incunabulis ipſis ut nos educatum, nec tolerantia rerum coalitum aſperarum, nec capacem adhuc Martii pulveris, ut videtis: ſed familiae ſuae laudibus maiorumque factis praeſtantibus concinentem, potioribus (invidiae metu dicitur) protinus [3]*) ſuccreturum. Ut enim mihi videri ſolet,* 9
mores eius et adpetitus, licet nondum maturos ſaepe penſanti: ineunte adoleſcentia, quoniam humanitate et ſtudiis diſciplinarum ſollertium eſt politus, librabit ſuffragiis puris merita recte ſecusve factorum: faciet, ut ſciant ſe boni intelligi: in pulcra facinora procurſabit, ſignis militaribus et aquilis adhaeſurus: ſolem nivesque et pruinas et ſitim perferet et vigilias: caſtris, ſi neceſſitas adegerit, aliquotiens propugnabit: ſalutem pro periculorum ſociis obiectabit: et, quod pietatis ſummum primumque munus eſt, rem publicam, ut domum paternam diligere poterit et avitam.

Nondum finita oratione dictis cum adſenſu laeto 10
auditis, pro ſuo quisque loco et animo milites alius

---

3) *al.* ſurrepturum.

alium anteire feſtinans, tamquam utilitatis et gau-
diorum participes Gratianum declararunt Augu-
ſtum, claſſicorum ampliſſimo ſonu blandum frago-
11 rem miſcentes armorum. Quo viſo maiore fiducia
Valentinianus exſultans, corona indumentisque
ſupremae fortunae ornatum filium oſculatus, iam-
que fulgore conſpicuum, alloquitur advertentem,
quae [4]) dicebantur.

12 *En*, inquit, *habes, mi Gratiane, amictus, ut
ſperavimus omnes, auguſtos, meo commilitonum-
que noſtrorum arbitrio delatos ominibus fauſtis.
Accingere igitur pro rerum urgentium pondere, ut
patris patruique collega: et adſueſce impavidus pe-
netrare cum agminibus peditum gelu pervios Hi-
ſtrum et Rhenum: armatis tuis proximus ſtare:
ſanguinem ſpiritumque conſiderate pro his impen-
dere, quos regis: nihil alienum putare, quod ad
13 Romani imperii pertinet latus. Haec pro tempore
praecepiſſe ſufficiet, caetera monere non deſinam.
Nunc reliqui vos eſtis, rerum maximi defenſores:
quos rogo et obteſtor, ut adcreſcentem Imperato-
rem fidei veſtrae commiſſum ſervetis adfectione
fundata.*

14 His dictis ſollemnitate omni firmatis, Eupra-
xius Caeſarienſis Maurus, magiſter ea tempeſtate
memoriae, primus omnium exclamavit, *familia
Gratiani hoc meretur:* ſtatimque promotus quae-
ſtor, multa et prudentibus aemulanda bonae fidu-
ciae reliquit exempla, nusquam a ſtatu naturae dis-
cedens intrepidae, ſed conſtans ſemper legumque
ſimilis, quas omnibus una eademque voce loqui in
multiplicibus advertimus cauſis: qui tunc magis in
ſuscepta parte iuſtitiae permanebat, cum eum recta
monentem exagitaret minax Imperator et nimius.
15 Conſurrectum eſt poſt haec in laudes maioris Prin-

4) Mſ. dicebantur.

cipis et novelli: maximeque pueri, quem oculorum flagrantior lux commendabat, vultusque et reliqui corporis iucundiſſimus nitor, et egregia pectoris indoles: quae Imperatorem impleſſet cum veterum lectiſſimis comparandum, ſi per fata proximosque [5]) licuiſſet, qui virtutem eius etiam tum inſtabilem [6]) obnubilarunt actibus pravis.

In hoc tamen negotio Valentinianus morem inſtitutum antiquitus ſupergreſſus, non Caeſares ſed Auguſtos germanum nuncupavit et filium, benivole ſatis. Nec enim quisquam antehac adſcivit ſibi pari poteſtate collegam, praeter Principem Marcum, qui Verum adoptivum fratrem absque diminutione aliqua auctoritatis Imperatoriae ſocium fecit. 16

(A. C. 368.)

VII. His ex ſententia [1]) rectoris et militum ordinatis, vix dies interceſſere pauci, cum Mamertinum praefectum praetorio ab urbe regreſſum, quo quaedam perrexerat correcturus, Avitianus ex vicario peculatus detulerat reum. Cui ideo Vulcatius ſucceſſit Rufinus, omni ex parte perfectus, et velut apicem ſenectutis honoratae praetendens, ſed lucrandi opportunas occaſiones occultationis ſpe numquam praetermittens. Qui nactus copiam Principis, Orfitum ex praefecto urbis ſolutum exſilio, patrimonii redintegrata iactura, remitti fecit in lares. 1 2 3

Et quamquam Valentinianus homo propalam ferus, inter imperitandi exordia, ut aſperitatis opinionem molliret, impetus truces retinere nonnumquam in poteſtate animi nitebatur: ſerpens tamen vitium et [2]) dilatum aliquamdiu, licentius erupit ad 4

5) *al.* licuiſſet et qui. 6) Mſ. adnubilarunt. 1) ectoris. 2) τὸ *aliquamdiu* Mſ. deeſt.

perniciem plurimorum: quod auxit ira acerbius effervescens. Hanc enim ulcus esse animi diuturnum, interdumque perpetuum prudentes definiunt, nasci ex mentis [3]) mollitia consuetum: id adserentes argumento probabili, quod iracundiores sunt incolumibus languidi, et feminae maribus, et iuvenibus senes, et felicibus aerumnosi.

5 Eminuit tamen per id tempus inter alias humilium neces, mors Dioclis ex comite largitionum Illyrici, quem ob delicta [4]) levia flammis iussit exuri: et Diodori ex agente in rebus, triumque adparitorum potestatis vicariae per Italiam, ob id necatorum atrociter, quod apud eum questus est comes, Diodorum quidem adversus se civiliter implorasse iuris auxilium, officiales vero iussu iudicis ausos monere proficiscentem, ut responderet ex lege. Quorum memoriam apud Mediolanum colentes nunc usque Christiani, locum, ubi sepulti sunt, *Ad innocentes* adpellant.

6 Dein cum in negotio Maxentii cuiusdam Pannonii, ob exsecutionem a iudice recte maturari praeceptam, trium oppidorum ordines mactari iussisset, interpellavit Eupraxius, tunc quaestor; et, *Parcius*, inquit, *agito, piissime Principum: hos enim, quos interfici tamquam noxios iubes, ut martyras, id est divinitati acceptos, colit religio Chri-*

7 *stiana.* Cuius salutarem fiduciam praefectus imitatus Florentius, cum in re quadam venia digna audisset eum percitum ira [5]) iussisse itidem ternos per ordines urbium interfici plurimarum, *Et quid agetur*, ait, *si oppidum aliquod Curiales non haberet tantos? Inter reliqua id quoque suspendi debet, ut, cum habuerit, occidantur.* Ad hanc inclementiam illud quoque accedebat dictu dirum et factu: quod,

---

3) Mſ. mollitia. 4) Mſ. brevia. 5) Mſ. iussisse item ternos.

quod, si quis eum adisset iudicium potentis inimici declinans, aliumque sibi postulans dari: hoc non impetrato, ad eumdem, quem metuebat, licet multa praetenderet iusta, remittebatur. Itemque aliud audiebatur horrendum, quod, ubi debitorum aliquem egestate obstrictum nihil reddere posse dicebatur, interfici debere pronuntiabat.

Haec autem et similia licenter ideo altiore fastu 9
quidam Principes agunt, quod amicis emendandi secus cogitata vel gesta copiam negant: inimicos loqui terrent amplitudine potestatis. Nulla vacat quaestio pravitatum apud eos, qui, quod [6]) volunt ipsi, maximas putant esse virtutes.

VIII. Profectus itaque ab Ambianis, Treverosque 1
festinans, nuntio percellitur gravi, qui Britannias indicabat barbarica conspiratione ad ultimam vexatas inopiam: Nectaridumque Comitem maritimi tractus occisum, et [1]) Fullofaudem ducem hostium insidiis circumventum. Quibus magno cum 2
horrore compertis, Severum etiam tum domesticorum Comitem misit, si fors casum dedisset optatum, correcturum sequius gesta; quo paullo postea revocato, Iovinus eadem loca profectus, [2]) Provertuidem celeri gradu praemisit, adminicula petiturus exercitus validi. Id enim instantes necessitates flagitare firmabant. Postremo ob multa et metuenda, quae 3
super eadem insula rumores adsidui perferebant, electus Theodosius illuc properare disponitur, officiis Martiis felicissime cognitus: adscitaque animosa legionum et cohortium [3]) pube, ire tendebat praeeunte fiducia speciosa.

Et quoniam, cum Constantis Principis actus 4
componerem, motus adulescentis et senescentis oceani, situmque Britanniae pro captu virium ex-

6) τὸ *ipsi* deest al. 1) Mſ. effullofaudem. 2) Mſ. Provertuidem. 3) Mſ. pubetere tend.

planavi, ad ea, quae digeſta ſunt ſemel, revolvi ſuperfluum duxi: ut Ulyxes Homericus apud Phaeacas ob difficultatem nimiam replicare formi-
5 dat. Illud tamen ſufficiet dici, quod eo tempore Picti in duas gentes diviſi, Dicalidonas et Vecturiones, itidemque Attacotti bellicoſa hominum natio, et Scotti, per diverſa vagantes multa populabantur: Gallicanos vero tractus Franci et Saxones iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, praedis acerbis incendiisque, et captivorum funeribus 4) hominum violabant.

6 Ad haec prohibenda, ſi copiam dediſſet fortuna proſperior, orbis extrema dux efficaciſſimus petens, cum veniſſet ad Bononiae littus, quod a ſpatio controverſo terrarum anguſtiis reciproci diſtinguitur maris, attolli horrendis aeſtibus adſueti, rurſusque ſine ulla navigantium noxa in ſpeciem complanari camporum: exinde, transmeato lentius freto, defertur 5) Rutupias, ſtationem ex adverſo tranquil-
7 lam. Unde cum conſequuti Batavi veniſſent et Eruli, Ioviique et Victores, fidentes viribus numeri, egreſſus tendensque ad 6) Lundinium vetus oppidum, quod Auguſtam poſteritas adpellavit, diviſis plurifariam globis, adortus eſt vagantes hoſtium vaſtatorias manus, graves onere ſarcinarum: et propere fuſis, qui vinctos homines agebant et pecora, praedam excuſſit, quam tributarii perdidere
8 miſerrimi. His denique reſtituta omni, praeter partem exiguam, impenſam militibus feſſis, merſam difficultatibus ſuis antehac civitatem, ſed ſubito, quam ſalus ſperari potuit recreatam, in ovantis ſpeciem laetiſſimus introiit.

9 Ubi ad audenda maiora proſpero ſucceſſu elatus, 7) tutaque ſcrutando conſilia, futuri morabatur

4) Mſ. omnium. 5) Mſ. Rutbrias. 6) *al.* Lundonium. 7) Mſ. totaque.

ambiguus, diffusam variarum gentium plebem et ferocientem immaniter, non nisi per dolos occultiores et improvisos excursus superari posse; captivorum confessionibus et transfugarum indiciis doctus. Denique edictis propositis impunitateque 10
promissa, desertores ad procinctum vocabat, et [8]) multos alios per diversa libero commeatu dispersos. Quo monitu ut rediere plerique, incentivo percitus, retentusque anxiis curis, Civilem nomine recturum Britannias pro praefectis ad se poposcerat mitti, virum acrioris ingenii, sed iusti tenacem et recti: itidemque Dulcitium, ducem scientia rei militaris insignem.

IX. Haec in Britanniis agebantur. Africam 1
vero iam inde ab exordio Valentiniani imperii exurebat barbarica rabies, per procursus audentiores et crebris caedibus et rapinis intenta. Quam rem militaris augebat secordia, et aliena invadendi cupiditas, maximeque Romani nomine Comitis. Qui 2
venturi providus, transferendaeque in alios invidiae artifex, saevitia morum multis erat exosus, hac praecipue caussa, quod superare hostes in vastandis provinciis festinabat; adfinitate Remigii tunc magistri [1]) officiorum confisus: quo prava et contraria referente, Princeps (ut prae se ferebat ipse) cautissimus lacrimosa dispendia diutius ignoravit Afrorum.

Gestorum autem per eas regiones seriem plenam, 3
et Ruricii praesidis legatorumque mortem, et caetera luctuosa, cum adegerit ratio, diligentius explicabo. Et quoniam adest liber locus dicendi, 4
quae sentimus, aperte loquamur: hunc Imperatorem omnium primum in maius militares fastus ad damna rerum auxisse communium; dignitates opes-

8) τὸ *alios* deest vulg. 1) Ita Mss. et Steph. In aliis τὸ *confisus* deest.

que eorum sublimius erigentem: et quod erat pu-
blice privatimque dolendum, indeflexa saevitia
punientem gregariorum errata, parcentem potiori-
bus, qui tamquam peccatis indulta licentia, ad
labem delictorum immanium consurgebant: qui ex
eo anhelantes, ex nutu suo indistanter putant om-
5 nium pendere fortunas. Horum flatus et pondera
inventores iuris antiqui [2]) mollientes, etiam insou-
tes quosdam aliquotiens suppliciis aboleri censuere
letalibus. Quod saepe contingit, cum ob multitu-
dinis crimina, nonnulli sortis iniquitate plectuntur
innoxii; id enim nonnumquam ad privatorum per-
tinuit causas.

6 At in Isauria globatim per vicina digressi prae-
dones, oppida villasque uberes, libera populatione
vexantes, magnitudine iacturarum Pamphyliam ad-
flictabant et Cilicas. Quos cum nullis arcentibus
interneciva cuncta disperdere Asiae Vicarius ea tem-
pestate Musonius advertisset, Athenis Atticis ante-
hac magister rhetoricus; deploratis novissime rebus,
luxuque adiumento militari marcente, adhibitis
semiermibus paucis, quos Diogmitas adpellant,
unum grassatorum cuneum, si patuisset facultas,
adoriri conatus, per angustum quemdam transiens
devexitatis amfractum, ad inevitabiles venit insi-
dias: et ibi cum his confossus est quos ducebat.
7 Tali successu latrones praetumidos, palantesque
per varia confidentius, interfectis aliquibus, ad
latebrosa [3]) montium saxa quae incolunt excitae tan-
dem copiae contruserunt: ubi cum eis nec quiescen-
di, nec inveniendi ad victum utilia copia laxaretur,
per indutias pacem sibi tribui poposcerunt, Ger-
manicopolitanis auctoribus, quorum apud eos, ut
signiferae manus, semper valuere sententiae: obsi-

2) Ms. molientes. 3) Ms. animantium.

dibusque datis, ut imperatum eſt, immobiles diu
manſere, nihil audentes hoſtile.

Haec inter Praetextatus praefecturam urbis 8
ſublimius curans, per integritatis multiplices actus
et probitatis, quibus ab aduleſcentiae rudimentis
inclaruit, adeptus eſt id, quod raro contingit, ut,
cum timeretur, amorem non perderet civium,
[4]) minus firmari ſolitum erga iudices formidatos.
Cuius auctoritate iuſtisque veritatis ſuffragiis tumul- 9
tu lenito, quem Chriſtianorum iurgia concitarunt,
pulſoque [5]) Urſino, alta quies parta, propoſito ci-
vium Romanorum aptiſſima: et aduleſcebat gloria
[6]) praeclari rectoris plura et utilia disponentis.
[7]) Namque et Maeniana ſuſtulit omnia, fabricari 10
Romae priſcis quoque vetita legibus: et discrevit
ab aedibus ſacris privatorum parietes, iisdem inve-
recunde connexos: ponderaque per regiones inſti-
tuit univerſas, cum aviditati multorum ex libidine
trutinas componentium occurri nequiret. In exa-
minandis vero litibus ante alios id impetravit, quod
laudando Brutum Tullius refert, ut, cum nihil ad
gratiam faceret, omnia tamen grata [8]) viderentur
eſſe, quae [9]) factitabat.

X. Sub idem fere tempus Valentiniano ad ex- 1
peditionem caute, ut rebatur, profecto, Alaman-
nus regalis Rando nomine, diu praeſtruens, quod
cogitabat, Mogontiacum praeſidiis vacuum cum ex-
peditis ad latrocinandum latenter irrepſit. Et quo- 2
niam caſu Chriſtiani ritus invenit celebrari ſollemni-
tatem, impraepedite cuiusquemodi fortunae [1]) viri-
le et muliebre ſecus cum ſupellectili non parva in-
defenſum abduxit.

Parvo inde poſt intervallo inopina rei Romanae 3
ſpes laetiorum adfulſit. Cum enim Vithicabius

---

4) *al.* minis. 5) Mſ. Urſino. 6) Mſ. praeclari. 7) Mſ. Namque et. 8) *τὸ eſſe* deeſt al. 9) *al.* faciebat. 1) *al.* virilem et muliebrem ſexum.

rex, Vadomarii filius, specie quidem molliculus et morbosus, sed audax et fortis, ardores in nos semper succenderet bellicos, opera navabatur impensior, ut qualibet occumberet strage. Et quia tentatus aliquotiens nullo genere potuit superari vel prodi, fraude citerioris vitae ministri, studio sollicitante nostrorum occubuit: cuius post necem aliquatenus hostiles torpuere discursus. Interfector tamen prae metu poenarum, quas verebatur, si patuisset negotium, ad Romanum solum se celeri transtulit gradu.

5 Parabatur post haec lentioribus curis et per copias multiformes in Alamannos expeditio solitis gravior, destinatius id publica tutela poscente, quoniam reparabilis gentis motus timebantur infidi: milite nihilominus accenso, cui ob suspectos eorum mores, nunc infimorum et supplicum, paullo post ultima minitantium, nullae quiescendi dabantur indutiae.

6 Contracta igitur undique mole maxima catervarum, armis et subsidiis rei cibariae diligenter instructa, accitoque Sebastiano Comite cum Illyriis et Italicis numeris, quos regebat, anni tempore iam [2]) tepente Valentinianus cum Gratiano Rhenum [3]) transgressus resistente nemine, divisis agminibus quadratis ipse medius incedebat, Iovino et Severo magistris rei castrensis altrinsecus ordinum latera servantibus, ne repentino invaderentur adsultu.

7 Protinusque inde ductantibus itinerum callidis, exploratis accessibus, per regiones longo itu porrectas sensim gradiens miles irritatior ad pugnandum, velut repertis barbaris minaciter infrendebat. Et quoniam aliquot diebus emensis nullus potuit, qui resisteret, inveniri, cuncta satorum et tectorum, quae visebantur intacta, cohortium manu vorax flamma

2) Ms. terente. 3) Ms. transtibusque neminem divisis.

vaſtabat, praeter alimenta, quae colligi dubius rerum eventus adigebat et cuſtodiri. Poſt haec leniore 8
re greſſu Princeps ulterius tendens, cum prope locum veniſſet, cui [4]) Solicinio nomen eſt, velut quadam obice ſtetit, doctus procurſantium relatione veriſſima, barbaros longe conſpectos. Qui nullam 9
ad tuendam ſalutem viam ſupereſſe cernentes, niſi ſe celeri defendiſſent [5]) occurſu, locorum gnaritate confiſi, unum ſpirantibus animis montem occupavere praecelſum, per confragoſos colles undique praeruptum et invium, absque ſeptemtrionali latere, unde facilem habet devexitatem et mollem. Signis illico fixis ex more, cum undique ad arma conclamaretur, imperio Principis et ductorum ſtetit regibilis miles, vexillum opperiens extollendum: quod erat opportune ſubeundae indicium pugnae. Ergo, 10
quia ſpatium deliberandi aut exiguum dabatur aut nullum, hinc impatientia militis [6]) perterrente, inde horrenda circumſonantibus Alamannis, id conſilium ratio celeritatis admiſit, ut arctoam montium partem, quam clementer diximus eſſe proclivem, Sebaſtianus cum ſuis occuparet, fugientes Germanos, ſi fors ita tuliſſet, levi negotio confoſſurus: quo, ut placuit, maturato, Gratianoque apud ſigna Iovianorum retro detento, cuius aetas erat etiam tum proeliorum impatiens et laborum, Valentinianus ut dux cunctator et tutus, centurias et manipulos capite intecto conluſtrans, nullo potentium in conſcientiam arcani adhibito, remota multitudine ſtipatorum, ſpeculatum radices aggerum avolavit cum paucis, quorum induſtriam norat et fidem: praedicans, ut erat ſui arrogans aeſtimator, inveniri poſſe aliam viam ducentem ad arduos clivos, praeter eam, quam inſpexere [7]) proculcatores.

---

4) Mſ. Soliconeno. 5) Mſ. occurſu, unde locorum. 6) *al.* praetereunte. 7) *al.* procurſatores.

11 Per ignota itaque et paluſtres uligines devius ten-
dens, inſidiatricis manus locatae per [8]) obliqua
ſubito oppetiiſſet adcurſu, ni neceſſitatis adiumento
poſtremo, per labilem limum incitato iumento di-
greſſus, legionum ſe gremiis immerſiſſet poſt ab-
ruptum periculum: cui adeo proximus fuit, ut ga-
leam eius cubicularius ferens auro lapillisque di-
ſtinctam, cum ipſo tegmine penitus interiret, nec
poſtea vivus reperiretur aut interfectus.
12 Proinde quiete reficiendis corporibus data,
ſignoque erecto, quod ſolet ad pugnam hortari,
tubarum minacium accendente clangore, fidentiſſi-
mo impetu acies motas prompte ante alios praeiere
duo iuvenes lecti in principiis adeundi discriminis,
Salvius et Lupicinus, ſcutarius unus, alter e ſchola
Gentilium, fragore terribili concitantes: haſtasque
criſpando cum ad rupium obiecta veniſſent, tru-
dentibusque Alamannis evadere ad celſiora cona-
rentur, [9]) advenit omne pondus armorum, [10]) iis-
demque anteſignanis per hirta dumis et aſpera
magno virium niſu in editas ſublimitates erepſit.
13 Acri igitur partium ſpiritu conflictus cuſpidibus
tentatur infeſtis: et hinc arte belli doctior miles,
inde licet feroces, ſed incauti barbari dexteris
coiere collatis: quos latius ſeſe pandens exercitus
infuſis utrimque cornibus adflictabat, per fremitus
14 territos et equorum hinnitus et tubas. Nihilomi-
nus tamen ipſi adſumpta fiducia reſtiterunt: aequa-
taque parumper proeliorum ſorte, haud parva mole
certatum eſt, dum [11]) turmarum funeribus mutuis
15 res gerebatur. Disiecti denique Romanorum ardo-
re, metuque turbati, miſcentur ultimis primi:
dumque in pedes verſi discedunt, verutis [12]) hoſti-
libus forabantur et pilis. Poſtremo, dum anheli

---

8) Mſ. oblita. 9) *al.* advenit huc omne. 10) *al.* iis denique.
In Mſ. neutrum habetur. 11) Mſ. ruinarum. 12) Mſ. haſtilibus.

currunt et fessi, pandebant sequentibus poplites et suras et dorsa. Stratis denique multis, lapsorum partem Sebastianus, cum subsidiali manu locatus post montium terga, trucidavit ex incauto latere circumventam: dispersi caeteri silvarum se latebris amandarunt.

In hac dimicatione nostri quoque oppetiere non 16
contemnendi: inter quos Valerianus fuit domesticorum omnium primus, et Natuspardo quidam scutarius, exsertus ita bellator, ut Sicinio veteri comparetur et Sergio. Hisque tali casuum diversitate perfectis, milites ad hiberna, Imperatores Treveros reverterunt.

XI. Per haec tempora Vulcatio Rufino absoluto 1
vita, dum [1]) administrarat, ad regendam praefecturam praetorianam ab urbe Probus accitus, claritudine generis et potentia et opum amplitudine cognitus orbi Romano, per quem universum paene patrimonia sparsa possedit, iuste an secus non iudicioli est nostri. Hunc quasi genuina quaedam, ut fin- 2
gunt poëtae, fortuna vehens praepetibus pinnis, nunc beneficum ostendebat et amicos [2]) sublimius erigentem, aliquotiens insidiatorem dirum, et per cruentas noxium simultates. Et licet potuit, quoad vixit, ingentia largiendo, et intervallando potestates adsiduas: erat tamen interdum timidus ad audaces, contra timidos celsior: ut videretur, cum sibi fideret, de cothurno strepere tragico, et ubi paveret, omni humilior socco. Atque ut natantium 3
genus elemento suo expulsum, haud tam diu spirat in terris; ita ille marcebat absque praefecturis: quas iurgiis familiarum ingentium capessere cogebatur, numquam innocentium per cupiditates immensas, utque multa perpetrarent impune, dominum suum mergentium in rem publicam. Namque 4

1) *al.* administrat. 2) *al.* altius.

fatendum est, numquam illa magnanimitate coalitus, clienti vel servo agere quidquam iussit illicitum: sed si eorum quemquam crimen ullum compererat admisisse, vel ipsa repugnante iustitia, non explorato negotio, sine respectu boni honestique defendebat. Quod vitium [3]) reprehendens ita pronuntiat Cicero: *Quid enim interest inter suasorem facti et probatorem? Aut quid refert, utrum volue-*
5 *rim fieri, an gaudeam factum?* Suspiciosus tamen,
et [4]) munitus suopte ingenio fuit, et subamarum ar-
6 ridens, blandiensque interdum, ut noceat. Id autem perspicuum est in eiusmodi moribus malum, tum maxime, cum celari posse existimatur: ita implacabilis et [5]) directus, ut si laedere quemquam instituisset, nec exorari posset, nec ad ignoscendum erroribus inclinari: ideoque aures eius [6]) non cera,
7 sed plumbis videbantur obstructae. In summis divitiarum et dignitatum culminibus anxius et sollicitus, ideoque semper levibus morbis adflictus. Hae per occidentales plagas series rerum fuere gestarum.

1 XII. Rex vero Persidis longaevus ille Sapor, et ab ipsis impetitandi exordiis dulcedini rapinarum addictus, post Imperatoris Iuliani excessum et pudendae pacis icta foedera, cum suis paullisper nobis visus amicus, calcata fide sub Ioviano pactorum, iniectabat Armeniae manum, ut eam, velut placi-
2 torum abolita firmitate, ditioni iungeret suae. Et primo per artes fallendo diversas, [1]) nationem omnem renitentem dispendiis levibus adflictabat, sollicitans quosdam optimatum et Satrapas, alios
3 excursibus occupans improvisis. Dein per exquisitas periuriisque mistas illecebras captum regem ipsum

---

3) Ms. reprehendens tam pronumtiat. 4) Ms. munitus. 5) Ms. directus. 6) nonne eras sed pluribus. Vulg. non erant sed pluribus. 1) Ms. nationem hominum.

Arsacem, adhibitumque in convivium iussit ad latentem trahi posticam: eumque effossis oculis, vinctum catenis argenteis, quod apud eos honoratis vanum suppliciorum aestimatur esse solatium, exterminavit ad castellum Agabana nomine, ubi discruciatus [2]) cecidit ferro poenali. Deinde, ne quid 4
intemeratum perfidia praeteriret, Sauromace pulso, quem auctoritas Romana praefecit Hiberiae, Aspacurae cuidam potestatem eiusdem detulit gentis diademate addito, ut arbitrio se monstraret insultare nostrorum. Quibus ita studio nefando perfectis, 5
Cylaci spadoni et Artabanni, quos olim susceperat perfugas, commisit Armeniam (horum alter ante gentis praefectus, alter magister fuisse dicebatur armorum) iisdemque mandarat, ut Artogerassam intentiore cura exscinderent, oppidum muris et viribus validum, quod thesauros et uxorem cum filio Arsacis tuebatur. Iniere, ut statutum est, obsi- 6
dium duces. Et quoniam munimentum positum in asperitate montana, rigente tunc caelo nivibus et pruinis, adiri non poterat, eunuchus Cylaces aptusque ad muliebria palpamenta, Artabanne adscito, prope moenia ipsa [3]) fide non amittendae [4]) salutis accepta, propere venit: et cum socio ad interiora susceptus ut postulavit, suadebat [5]) minaciter defensoribus et reginae, motum Saporis inclementissimi omnium lenire deditione veloci. Multis post 7
haec ultro citroque dictitatis, eiulanteque muliere truces mariti fortunas, proditionis acerrimi compulsores in misericordiam flexi mutavere consilium: et spe potiorum erecti, secretis colloquiis ordinarunt, hora praestituta nocturna reclusis subito portis validam manum erumpere, vallumque hostile caedibus adgredi repentinis, ut lateant id tentantes,

2) Ms. deciderat. 3) Ms. deinde. 4) Ms. saluti. 5) Ms. minaciter.

8 polliciti se prodituros. Quibus religione firmatis egressi, biduumque ad deliberandum, quid capessere debeant, sibi concedi clausos petisse adseverantes, in desidiam obsessores traduxerunt; et vigiliis, quibus ob securitatem altiore stertitur somno, civitatis [6]) aditu reserato iuventus exsiluit velox: passibusque insonis expeditis mucronibus [7]) repens, cum castra nihil metuentium invasissent, iacentes multos
9 nullis resistentibus trucidarunt. Haec inopina defectio necesque insperatae Persarum, inter nos et Saporem discordiarum excitavere caussas immanes: illo etiam accedente, quod Arsacis filium Param, suadente matre cum paucis e munimento digressum, susceptumque Imperator Valens apud Neocaesaream morari [8]) praecepit, urbem Polemoniaci ponti notissimam, liberali victu curandum et cultu.

Qua humanitate Cylaces et Artabannes illecti, missis oratoribus ad Valentem, auxilium eundem-
10 que Param sibi regem tribui poposcerunt. Sed pro tempore adiumentis negatis, per Terentium ducem Para reducitur in Armeniam, recturus interim sine ullis insignibus gentem: quod ratione iusta est observatum, ne fracti foederis nos argueremur et pacis.

11 Hoc comperto textu gestorum Sapor ultra hominem efferatus, concitis maioribus copiis Armenias aperta praedatione vastabat. Cuius adventu territus Para, itidemque Cylaces et Artabannes, nulla circumspectantes auxilia, celsorum montium petivere [9]) recessus, limites nostros disterminantes et Lazicam: ubi per silvarum profunda et flexuosos colles mensibus quinque delitescentes, regis multiformes
12 lusere conatus. Qui operam teri frustra contemplans sidere flagrante brumali, pomiferis exustis ar-

6) Mss. aditura e strato. 7) Mss. repens. 8) Mss. praecipitur. 9) Mss. recessus.

horibus, castellisque munitis et castris, quae ceperat [10]) superata vel prodita, cum omni pondere multitudinis Artogerassam circumsaeptam, et post varios certaminum casus [11]) lassatis defensoribus patefactam incendit: Arsacis uxorem erutam inde cum thesauris abduxit.

Quas ob causas ad eas regiones Arinthaeus cum exercitu mittitur Comes, suppetias laturus Armeniis, si eos exagitare procinctu gemino tentaverint Persae. 13

Inter quae Sapor immensum quantum astutus, et, cum sibi conduceret, humilis aut elatus, societatis futurae specie Param ut incuriosum sui per latentes nuntios increpabat, quod maiestatis regiae velamento Cylaci serviret et Artabanni: quos ille praeceps blanditiarum illecebris interfecit, capitaque caesorum ad Saporem ut ei morigerus misit. 14

Hac clade late diffusa, Armenia omnis perisset impropugnata, ni Arinthaei adventu territi Persae eam incursare denuo distulissent: hoc solo contenti, quod ad Imperatorem misere legatos, petentes nationem eamdem, ut sibi et Ioviano placuerat, non defendi. Quibus repudiatis, Sauromaces pulsus, ut ante diximus, Hiberiae regno, cum duodecim legionibus et Terentio remittitur: et eum amni Cyro iam proximum Aspacures oravit, ut socia potestate consobrini regnarent: causatus ideo se nec cedere, nec ad partes posse transire Romanas, quod [12]) Ultra eius filius obsidis lege tenebatur adhuc apud Persas. 15 16

Quae imperator doctus, ut concitandas ex hoc quoque negotio turbas consilio prudentiaque molliret, divisioni adquievit Hiberiae: ut eam medius dirimeret Cyrus, et Sauromaces Armeniis finitima 17

---

10) τὰ *vel prodita* in Mſ. desunt. 11) Mſ. laxatis. 12) Mſ. ultra.

retineret et Lazis, Aſpacures Albaniae Perſisque contigua.

18 His percitus Sapor, pati ſe exclamatis indigna, quod contra foederum textum iuvarentur Armeniae, et [13]) evanuit legatio, quam ſuper hoc miſerat corrigendo, quodque ſe non adſentiente nec conſcio dividi placuit Hiberiae regnum: velut obſeratis amicitiae foribus, vicinarum gentium auxilia conquirebat, ſuumque parabat exercitum, ut ſerenata caeli temperie ſubverteret omnia, quae ex re ſua ſtruxere Romani.

---

13) Mſ. evanuit.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXVIII.

Multi, etiam Senatores, ac senatorii generis feminae, Romae veneficiorum, stuprorum et adulteriorum accusantur, et supplicio afficiuntur. C. I. *Valentinianus Aug. totam Rheni ripam Gallicam castris, castellis et turribus munit: Alamanni Romanos trans Rhenum munimentum exstruentes interficiunt. Marathocupreni grassatores in Syria iussu Valentis A. cum liberis et vico suo deleti.* II. *Theodosius urbes Britanniae a barbaris vastatas restituit, castella reparat, et provinciam insulae recipit, quae Valentia est appellata.* III. *De Olybrii et Ampelii praefectura urbana: et de vitiis senatus populique Romani.* IV. *Saxones in Gallia, post factas indutias, a Romanis insidiis circumventi. Valentinianus data fide iungendi copias, Burgundiones Alamanniae immisit, qui decepti ac illusi, captivis omnibus occisis domum redierunt.* V. *Clades Tripoli provinciae, Leptitanisque et Oeensibus ab Austurianis illatae, et fraude Romani comitis Valentiniano occultatae, et minime vindicatae.* VI.

Dum apud Persas, ut supra narravimus, perfidia 1 regis motus agitat insperatos, et in Eois tractibus bella rediviva consurgunt: anno sextodecimo et eo diutius post Nepotiani exitium, saeviens per urbem aeternam urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades excita luctuosas: quas obliterasset utinam iuge silentium! ne forte paria quandoque tententur, plus exemplis generalibus nocitura quam

2 delictis. Ac licet ab textu cruento geſtorum exquiſite narrando, iuſtus me retraheret metus multa reputantem et varia; tamen praeſentis temporis modeſtia fretus, carptim, ut quaeque memoria digna ſunt, explanabo: nec pigebit quid ex his, ¹) quae apud veteres acciderint, ²) timuerim, docere ſuccincte.
3 Bello Medico primo cum diripuiſſent Aſiam Perſae, obſidentes ³) Miletum molibus magnis, minantesque defenſoribus cruciabiles neces, inrecere clauſis neceſſitatem, ut omnes magnitudine malorum adflicti, peremptis caritatibus propriis, proiectoque in ignem mobili cenſu, arſuros ſe certatim congererent in
4 communem pereuntis patriae rogum. Hoc argumentum paullo poſteà digeſtum tumore tragico Phrynichus in theatrum induxerat Athenarum: paullisperque iucunde auditus, cum ⁴) cothurnatius ſtilus procederet lacrimoſus, indignatione damnatus eſt populi, arbitrati, non conſolandi gratia, ſed probroſe monendi, quae pertulerat amabilis civitas, nullis auctorum adminiculis fulta, hos quoque dolores ſcenicis adnumeraſſe fabulis inſolenter. Erat enim Athenienſium colonia Miletus, deducta inter Ionas alios per ⁵) Nileum filium Codri, [qui fertur
5 pro patria bello ſe Dorico devoviſſe.] Sed ad propoſita veniamus.

Maximinus regens quondam Romae vicariam praefecturam, apud Sopianas Valeriae oppidum obſcuriſſime natus eſt, patre tabulario praeſidialis officii, orto a poſteritate Carporum, quos antiquis excitos
6 ſedibus Diocletianus tranſtulit in Pannoniam. Is poſt mediocre ſtudium liberalium ⁶) doctrinarum, defenſionemque cauſarum ignobilem, et adminiſtratas Corſicam itidemque Sardiniam, rexit deinde Tuſciam.

1) Mſ. quaeque apud. 2) al. timuerint. 3) al. militum. 4) Mſ. cothurnatius. 5) Mſ. Linaea. 6) al. disciplinarum.

ſciam. Unde morato in itinere diutius ſucceſſore,
progreſſus ad curandam urbis annonam, etiam pro-
vinciae [7]) moderamina retinebat: egitque conſidera-
tione triplici inter exordia cautius. Primo, quod 7
recalebant in auribus eius parentis effata, quid au-
gurales alites vel cantus monerent oſcinum adprime
callentis, adusque ſublimia regimenta, ſed peritu-
rum ferro poenali: dein, quod nactus hominem
Sardum, quem ipſe poſtea per doloſas fallacias in-
teremit, ut circumtulit rumor, eliciendi animulas
noxias et praeſagia ſollicitare larvarum perquam gna-
rum: dum ſupereſſet ille, timens, ne proderetur,
tractabilis erat et mollior: poſtremo, quod tam-
quam ſubterraneus ſerpens per humiliora reptando,
nondum maiores funerum excitare poterat cauſas.

Principium autem, unde latius ſe funditabat, 8
emerſit ex negotio tali. Chilo ex Vicario et coniunx
eius Maxima nomine, queſti apud Olybrium ea tem-
peſtate urbi praefectum, vitamque ſuam venenis pe-
titam adſeverantes impetrarunt, ut hi, quos ſuſpe-
ctati ſunt, illico rapti compingerentur in vincula:
organarius Sericus, et Aſbolius palaeſtrita, et ha-
ruſpex Campenſis. Verum negotio tepeſcente [8]) ob 9
diuturnam morborum aſperitatem, qua tenebatur
Olybrius: [9]) morarum impatientes hi, qui rem de-
tulerunt, libello petiverunt oblato, ut examinan-
dum iurgium praefecto mandaretur annonae: idque
ſtudio celeritatis conceſſum eſt. Accepta igitur no- 10
cendi materia Maximinus effudit genuinam ferociam,
pectori crudo adfixam: ut ſaepe faciunt amphithea-
trales ferae, diffractis tandem ſolutae poſticis.

Cumque multiformiter quaſi in proludiis nego-
tium ſpectaretur, et quidam ſulcatis lateribus nomi-
naſſent nobiles aliquos, tamquam uſos artificibus
laedendi per clientes, aliosque humiles [10]) notos

7) Mſ. moderamine. 8) *al.* ob. 9) *al.* morae. 10) *al.* notans.

reos et indices: supra plantam (ut dicitur) evagatus tartareus cognitor, relatione maligna docuit Principem, non nisi suppliciis acrioribus perniciosa facinora scrutari posse vel vindicari, quae Romae perpe-
11 travere complures. His ille cognitis efferatus, ut erat vitiorum inimicus acer magis quam severus, uno proloquio in huiusmodi caussas, quas arroganter proposito maiestatis imminutae miscebat, omnes, quos iuris prisci iustitia divorumque arbitria quaestionibus exemere cruentis, si postulasset negotium,
12 statuit tormentis adfligi. Utque congeminata potestas erectaque sublatius altiores consarcinaret aerumnas, Maximino Romae agere disposito pro praefectis, sociavit [11]) ad haec cognoscenda, quae in multorum pericula struebantur, Leonem notarium, postea officiorum magistrum, bustuarium quemdam latronem Pannonium, efflantem ferino rictu crudelitatem, etiam ipsum nihilominus humani sanguinis
13 avidissimum. Auxit obstinatum Maximini ingenium ad laedendum adventus collegae similis, et litterarum cum ampla dignitate dulcedo. Ideoque pedes huc et illuc exsultando contorquens, saltare, non incedere videbatur, dum studebat inter altaria celsius gradientes, ut quidam memorant, imitari Brachmanas.

14 Iamque lituis cladium concrepantibus internarum, rerum atrocitate torpentibus cunctis, praeter multa cruda et immitia, quorum nec diversitas comprehendi nec numerus potest, mors Marini caussarum defensoris eminuit: quem ut ausum Hispanillae cuiusdam artibus pravis adfectasse coniugium, transeunter indiciorum fide discussa, supplicio le-
15 tali damnavit. Et quoniam existimo, forsitan aliquos haec lecturos, exquisite scrutando notare, strepentes, id actum esse prius, non illud, aut ea, quae

---

11) Ms. ad hos.

viderint praetermissa: hactenus faciendum est satis, quod non omnia narratu sunt digna, quae per squalidas transiere personas: nec, si fieri fuisset necesse, instructiones vel ex ipsis tabulariis suppeterent publicis, tot calentibus malis, et novo furore sine retinaculis imis summa miscente: cum iustitium esse, quod timebatur, non iudicium aperte constaret.

Tunc Cethegus senator adulterii reus delatus, 16
cervice periit abscissa, et Alypius nobilis adulescens, ob levem relegatus errorem, aliique humiles publica morte oppetiverunt: in quorum miseriis velut sui quisque discriminis cernens imaginem, tortorem et vincula somniabat et diversoria tenebrarum.

Eodem tempore etiam Hymetii praeclarae indo- 17
lis viri negotium est actitatum: cuius hunc fuisse novimus textum. Cum Africam pro consule regeret, Carthaginensibus victus inopia iam lassatis, ex horreis Romano populo destinatis frumentum dedit; paulloque postea, cum provenisset segetum copia, integre fine ulla restituit mora. Verum, quo- 18
niam denis modiis singulis solidis indigentibus venumdatis, emerat ipse tricenos, [12]) interpretii compendium ad Principis aerarium misit. Ideoque Valentinianus per nundinationem suspicatus parum, quam oportuerat, missum, eum bonorum parte multavit. Ad cuius cladem exaggerandam id quo- 19
que iisdem diebus acciderat non minus exitiale. Amantius haruspex ea tempestate prae caeteris notus, [13]) occultiore indicio proditus, quod ob prava quaedam implenda, ad sacrificandum ab eodem esset adscitus Hymetio, inductusque in iudicium, quamquam incurvus sub equuleo staret, pertinaci negabat instantia. Quo infitiante, secretioribus 20
chartis ab eius domo prolatis, commonitorium re-

12) *al.* integrum comp. 13) Mſ. occultiores.

pertum est manu[14]) scriptum Hymetii, petentis, ut obsecrata ritu sacrorum sollemnium numina erga se Imperatores[15]) delenirent: cuius extima parte quaedam invectiva[16]) legebantur in Principem, ut et
21 [17]) avarum et truculentum. Haec Valentinianus relatione iudicum doctus, asperius interpretantium facta, vigore nimio in negotium iussit inquiri. Et quia Frontinus consiliarius antedicti, minister fuisse conceptae precationis arguebatur, concisus virgis atque confessus, ablegatus est in exsilium ad Britannos: Amantius vero damnatus postea rerum ca-
22 pitalium interiit. Post hanc gestorum seriem Hymetius ad oppidum ductus Ocriculum, audiendus ab Ampelio urbi praefecto de Maximino Vicario, confestimque perdendus, ut adparebat, data sibi copia rectius Imperatoris praesidium adpellavit, nominisque eius perfugio tectus, servabatur incolu-
23 mis. Super hoc Princeps consultus, senatui negotium dedit. Qui cum rem librata iustitia comperisset, eumque ad Boas Dalmatiae locum exterminasset, aegre Imperatoris iracundiam tulit, perciti vehementer, quod hominem addictum, ut ipse proposuerat, morti, clementiori sententia didicerat plexum.

24 Ob haec et huiusmodi multa, quae cernebantur in paucis, omnibus timeri sunt coepta. Et ne tot malis dissimulatis paullatimque serpentibus, acervi crescerent aerumnarum, nobilitatis decreto legati mittuntur: Praetextatus ex urbi praefecto, et ex Vicario Venustus, et ex Consulari Minervius, oraturi, ne delictis supplicia sint grandiora, neve senator quisquam inusitato et illicito more tormentis ex-
25 poneretur. Qui cum intromissi in consistorium haec referrent, negantem Valentinianum, se id statuisse,

14) Mſ. inſcriptum. 15) Mſ. delenirent. 16) Mſ. legebantur.
17) Mſ. adavarum.

et calumnias perpeti clamitantem, moderate redarguit quaestor Eupraxius: hacque libertate emendatum est crudele praeceptum, supergressum omnia diritatis exempla.

Circa hos dies Lollianus primae lanuginis adulescens, Lampadii filius ex praefecto, exploratius caussam Maximino spectante, convictus codicem noxiarum artium nondum per aetatem firmato consilio descripsisse, exsulque mittendus, ut sperabatur, patris impulsu provocavit ad Principem: et iussus ad eius comitatum duci, de fumo (ut aiunt) in flammam; traditus Phalangio Baeticae Consulari, cecidit [18]) funesti carnificis manu. 26

Super his etiam Tarratius Bassus, postea urbi praefectus, et frater eius Camenius, et Marcianus quidam, et Eusaphius, omnes clarissimi, arcessiti in crimen, quod eiusdem [19]) conscii veneficii aurigam fovere dicebantur Auchenium: documentis etiamtum ambiguis, suffragante absoluti sunt Victorino, ut dispersus prodidit rumor, qui erat amicus Maximino iunctissimus. 27

Nec minus feminae quoque calamitatum participes fuere similium. Nam ex hoc quoque sexu peremptae sunt originis altae complures, adulteriorum flagitiis obnoxiae vel stuprorum. Inter quas notiores fuere Claritas et Flaviana: quarum altera cum duceretur ad mortem, indumento, quo vestita erat, abrepto, ne velamen quidem secreto membrorum sufficiens retinere permissa est. Ideoque carnifex nefas admisisse convictus immane, vivus exustus est. 28

Paphius quinetiam et Cornelius, senatores, ambo venenorum artibus pravis se polluisse [20]) confessi, eodem pronuntiante Maximino sunt interfecti. Pari sorte etiam procurator monetae exstinctus est. Sericum enim et Asbolium supradictos, quoniam cum 29

18) Mſ. funeſti. 19) Mſ. conſciis veneficiis. 20) Mſ. confeſſi.

hortaretur passim nominare, quos vellent, adiecta
religione firmarat, nullum igni vel ferro se puniri
iussurum, plumbi validis ictibus interemit. Et
post haec flammis Campensem haruspicem dedit,
in negotio eius nullo sacramento constrictus.
30 Opportunum est, ut arbitror, explanare nunc
caussam, quae ad exitium praecipitem Aginatium
impulit, iam inde a priscis maioribus nobilem, ut
loquuta est pertinacior fama: nec enim super hoc
31 ulla documentorum rata est fides. Anhelans flatu
superbo Maximinus, etiam tum praefectus annonae,
nactusque audaciae incitamenta non levia, tendebat
adusque Probi contemptum, viri summatum omnium
maximi, iureque praefecturae praetorianae regentis
32 provincias. Quod Aginatius indignissime ferens,
dolensque in examinandis caussis Maximinum ab
Olybrio sibi praelatum, cum esset ipse Vicarius Ro-
mae: familiari sermone docuit Probum occulte,
facile vanum hominem recalcitrantem sublimibus
33 meritis posse opprimi, si ille id fieri censuisset. Has
litteras, ut quidam adseverabant, Probus ad Maxi-
minum, eruditiorem iam in sceleribus, commenda-
tumque Principi pertimescens, nullo conscio prae-
ter baiulum misit. Hisque recitatis ita homo ferus
exarsit, ut machinas omnes in Aginatium deinde
commoveret: velut serpens vulnere noti cuiusdam
34 adtritus. Accessit his alia potior insidiarum mate-
ria, quae eundem Aginatium obruit. Victorinum
enim defunctum insimulabat, ut Maximini actus,
dum supererat, venditantem: cuius ex testamento
legata ipse sumpserat non adspernanda: parique pe-
tulantia Anepsiae quoque eius uxori lites minabatur
35 et iurgia. Quae haec metuens, ut Maximini etiam
muniretur auxilio, finxit maritum in voluntate,
quam condiderat nuper, argenti tria millia pondo
eidem reliquisse. Qui aviditate nimia flagrans (nec
enim hoc quoque vitio caruit) petit hereditatis

medietatem. Verum etiam hoc ut parum ſufficienti
nequaquam contentus, aliud commentus eſt, ut ar-
bitrabatur, honeſtum et tutum: et ne amitteret an-
ſam ſibi oblatam lucrandi uberis patrimonii, Victo-
rini privignam Anepſiae filiam petit filio coniugem:
idque adſentiente muliere prompte firmatum eſt.

Per haec et alia ſimili maerore deflenda, quae 36
decolorabant ſpeciem urbis aeternae, graſſabatur
per ſtrages multiplices fortunarum homo cum gemi-
tu nominandus, ultra forenſes terminos ſemet ex-
tentans. Namque et reſticulam de feneſtra [21]) prae-
torii quadam remota dicitur ſemper habuiſſe ſuspen-
ſam, [22]) cuius ſummitas [23]) quaedam velut clauſa
colligaret, nullis quidem indiciis fulta, ſed nocitura
inſontibus multis: et Mucianum Barbarumque ad-
paritores aliquotiens diſcretim trudi iubebat, ad fal-
lendum aptiſſimos. Hi tamquam eiulando caſus, 37
quibus ſe ſimulabant oppreſſos, iudicis exaggerando
crudelitatem, remedium nullum aliud reis ad obti-
nendam vitam ſupereſſe eadem replicando ſaepe ad-
ſeverabant, ni criminibus magnis petiſſent nobiles
viros: quibus ad ſui ſocietatem adnexis, facile eos
abſolvi poſſe firmabant.

Ob quae implacabilitate ultra adpoſita iam per- 38
gente, manus vinclis ſunt artatae complurium: or-
tuque nobiles inculti videbantur et anxii. Nec eo-
rum culpari quisquam debuit, cum ſalutantes hu-
mum paene curvatis contingentibus membris, per-
ſaepe clamantem audirent ſpiritus ferini latronem,
nullum ſe invito reperiri poſſe inſontem. Quae 39
verba effectui propere iuncta terruiſſent profecto
Numae Pompilii ſimiles et Catonum. Prorſus enim
ſic agebatur, ut nec in alienis malis quorumdam
exareſcerent lacrimae: quod in variis et confragoſis

---

21) Mſ. Praetoris. 22) Mſ. eius. 23) Mſ. quaedam velut damuſam collegaret.

40 actibus vitae plerumque contingit. A iure tamen iuſtitiaque crebro diſcedens ferreus cognitor, erat uno quaſi praecipuo tolerabilis. Interdum enim exoratus parcebat aliquibus, quod prope vitium eſſe in hoc loco legitur apud Tullium: *Nam ſi implacabiles iracundiae ſunt, ſumma eſt acerbitas: ſin autem exorabiles, ſumma levitas: quae tamen, ut in malis, acerbitati anteponenda eſt.*

41 Poſt haec praegreſſo Leone, acceptoque ſucceſſore, ad Principis comitatum Maximinus accitus, auctusque praefectura praetoriana, nihilo lenior fuit,
42 et iam longius nocens, ut baſiliſci ſerpentes. In id tempus, aut non multo prius, ſcopae florere ſunt viſae, quibus nobilitatis curia mundabatur: idque portendebat, extollendos quosdam deſpicatiſſimae ſortis ad gradus poteſtatum excelſos.

43 Et quamlibet tempeſtivum eſt ad ordinem redire coeptorum, tamen nihil impedituri temporum curſus immorabimur paucis, quae per iniquitatem curantium vicariam praefecturam in urbe, contra quam oportuerat geſta ſunt, quia ad nutum Maximini et voluntatem iisdem miniſtris velut adparito-
44 ribus gerebantur. Poſt hunc venit Urſicinus ad mitiora propenſior: qui, quoniam cautus eſſe voluit et civilis, retulerat Eſaiam cum aliis, ob commiſſum adulterium in Rufinam detentis, Marcellum maritum eius ex agente in rebus, reum imminutae maieſtatis deferre conatis: ideoque ut cunctator contemptus, et ad haec fortiter exſequenda parum conve-
45 niens, e vicaria poteſtate diſceſſit. Huic ſucceſſit Emonenſis Simplicius, Maximini conſiliarius ex grammatico, poſt adminiſtratam nec erectus nec tumidus, ſed obliquo adſpectu terribilis: qui compoſitis ad modeſtiam verbis acerba meditabatur in multos. Et primo Rufinam cum univerſis auctoribus adulterii commiſſi vel conſciis interfecit, ſuper quibus Urſicinum retuliſſe praediximus: alios deinde

complures nullo noxiorum discrimine vel insontium. In cruento enim certamine cum Maximino 46
velut antepilano suo contendens, superare eum in succidendis familiarum nobilium nervis studebat: Busirim veterem et Antaeum imitatus, et Phalarim, ut taurus ei solus deesse videretur Agrigentinus.

His in hunc modum ac talibus actitatis, Hesychia quaedam matrona ob intentatum crimen, in domo adparitoris, cui custodienda est tradita, multa pertimescens et saeva, fulcro plumeo vultu contracto incubuit, et animam occluso narium spiramento effudit. 47

Adiunctum est his aliud haud mitius malum. 48
Eumenius enim et Abienus ambo ex coetu amplissimo, infamati sub Maximino in Fausianam feminam non obscuram, post Victorini obitum, quo iuvante vixere securius, Simplicii adventu perterrefacti, non secus volentis magna cum minis, ad secreta receptacula se contulerunt. Sed Fausiana damnata inter 49
reos recepti vocatique edictis, semet abstrusius amandarunt: quorum Abienus apud Anepsiam diu delitescebat. Sed ut solent insperati casus adgravare miserabiles clades, Apaudulus nomine servus Anepsiae, verberatae coniugis dolore perculsus, negotium ad Simplicium detulit nocte progressus: missique adparitores indicatos e latebris abstraxerunt. Et Abienus quidem exaggerato crimine 50
stupri, quod intulisse dicebatur Anepsiae, morte multatus est. Mulier vero, ut continendae vitae spem firmam dilato posset habere supplicio, adpetitam se nefariis artibus, vim in domo Aginatii perpessam adseveravit. Haec, ut gesta sunt, mugitus 51
ad Principem Simplicius retulit: agensque ibi Maximinus, infestus ob causam, quam supra docuimus, Aginatio, simultate una cum potestate in maius accensa, [oravit] impense, ut rescriberetur eum occidi:

et impetravit facile male famus incitator et potens.
52 Metuensque gravioris invidiae pondus, ne pronuntiante Simplicio et consiliario suo et amico, periret homo patriciae stirpis, tenuit apud se paullisper imperiale praeceptum, haerens et ambigens, quemnam potissimum exsecutorem atrocis rei fidum in-
53 veniret et efficacem. Tandemque, ut solent pares facile congregari cum paribus, Doryphorianus quidam repertus est Gallus, audax adusque insaniam: cui hanc operam implere brevi pollicito deferri providit vicariam, et commonitorium cum Augusti litteris tradidit: instruens hominem saevum quidem sed rudem, qua celeritate Aginatium sine ullo deleret obstaculo, dilatione qualibet inventa forsitan
54 evasurum. Festinavit, ut mandatum est, Doryphorianus magnis itineribus Romam: et [24]) inter administrandi initia magna quaeritabat industria, qua vi senatorem patricii generis interficeret iuvantibus [25]) nullis. Cognitoque, eum iam pridem repertum in villa propria custodiri, ipse tamquam caput fontium pariterque Anepsiam horrore medio tenebrarum audire disposuit, quo tempore hebetari solent obstrictae terroribus mentes: ut inter innumera multa Aiax quoque Homericus docet, optans perire potius luce, quam pati formidinis augmenta
55 nocturnae. Et quoniam iudex, quin immo praedo nefandus ad id solum, quod promisit, intentus, cuncta extollebat in maius, iusso Aginatio statui, agmina fecit introire carnificum: catenisque sonantibus triste, mancipia squalore diuturno marcentia in domini caput adusque ultimum lacerabat exitium: quod in stupri quaestione fieri vetuere clementissi-
56 mae leges. Denique, cum iam contigua morti tormenta ancillae voces expressissent obliquas, indicii fide parum plene discussa, Aginatius ad supplicium

24) MS. iterandi initia. 25) MS. nullis.

duci pronuntiatus abrupte, nec auditus, cum magnis clamoribus adpellaret nomina Principum, sublimis raptus occiditur, pari sententia Anepsia interfecta. Haec agitante Maximino cum adesset, perque emissarios cum procul ageret, funera urbs deploravit aeterna.

Sed accelerarunt ultimae dirae caesorum. Nam- 57
que ut postea tempestive dicetur, et idem Maximinus sub Gratiano intoleranter se efferens, damnatorio iugulatus est ferro, et Simplicius in Illyrico truncatus: et Doryphorianum pronuntiatum capitis reum, trusumque [26]) carcere Tulliano, matris consilio Princeps exinde rapuit, reversumque ad lares per cruciatus oppressit immensos. Unde huc fleximus revertamur; is urbanarum rerum status, ut ita dixerim, fuit.

(A. C. 369.)

II. At Valentinianus magna animo concipiens 1
et utilia, Rhenum omnem a Raetiarum exordio adusque fretalem Oceanum magnis molibus [1]) communiebat, castra extollens altius et castella, turresque adsiduas per habiles locos et opportunos, qua Galliarum extenditur longitudo: nonnumquam etiam ultra flumen aedificiis positis subradens barbaros fines. Denique, cum reputaret munimen- 2
tum celsum et tutum, quod ipse a primis fundarat auspiciis, praeterlabente Nicro nomine fluvio, paullatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorsum vertere cogitavit: et quaesitis artificibus peritis aquariae rei, copiosaque militis manu, arduum est opus adgressus. Per multos 3
enim dies compaginatae formae e roboribus, coniectaeque in alveum, fixis refixisque aliquotiens

26) Mſ. in Tertulliano in matre. 1) Mſ. commúnebat.

prope ingentibus ſtilis, fluctibus erectis [2]) confundebantur, avulſaeque vi gurgitis [3]) interrumpebantur.
4 tur. Vicit tamen Imperatoris vehementior cura, et morigeri militis labor, mento tenus, dum operaretur, ſaepe demerſi: tandemque non ſine quorumdam discrimine caſtra praeſidiaria [4]) inquietudine urgentis amnis exempta, nunc valida ſunt.

5 Ac talibus laetus exſultansque, pro anni et temporis ſtatu dilapſos conducens, rei publicae curam habuit, ut officio Principis congruebat. Ratusque aptiſſimum ad id, quod deliberabat, implendum, trans Rhenum in monte Piri, qui barbaricus locus eſt, munimentum exſtruere diſpoſuit raptim. Utque celeritas effectum negotii faceret tutum, per Syagrium tunc notarium, poſtea praefectum et conſulem, Aratorem monuit ducem, ut, dum undique
6 altum eſſet ſilentium, id arripere conaretur. Transiit cum notario dux, ut iuſſum eſt, ſtatim, fodereque per militem, quem duxit, fundamenta exorſus, Hermogenem ſuſceperat ſucceſſorem: eodemque puncto quidam optimates [5]) Alamanni venere obſidum patres, quos lege foederis manſuraeque diutius
7 pacis haud adſpernanda pignora tenebamus. Qui flexis poplitibus ſupplicabant, ne Romani ſecuritatis improvidi, quorum fortunam ſempiterna fides caelo contiguam fecit, pravo [6]) deciperentur errore, pa-
8 ctisque calcatis rem adorirentur indignam. Verum haec et ſimilia loquentes incaſſum, cum nec audirentur, [7]) nec quietum aliquid vel mite referri ſentirent, filiorum flentes exitium diſceſſerunt: hisdemque [8]) digreſſis, ex abdito collis propinqui barbaricus proſiluit globus, optimatibus tum danda reſponſa, ut intelligi dabatur, opperiens: [9]) ador-

2) Mſ. confidebantur. 3) Mſ. interan vice. 4) Mſ. inrivecundinerrantis. 5) *Vulg.* Alemanni venere obſides Imperatoris, quos leg. 6) Mſ. deficerentur. 7) *Vulg.* audirentur nec aliquid mite referri. 8) Mſ. agrigreſſis. 9) Mſ. adortis multos.

tusque milites ſeminudos, humum etiamtum geſtantes, expeditis agiliter gladiis [10]) obtruncabant: inter quos etiam duces ambo ſunt caeſi. Nec indicatu- 9
rus geſta ſuperfuit quisquam praeter Syagrium: qui, deletis omnibus, ad comitatum reverſus, irati ſententia Principis ſacramento exutus, abiit ad lares, id [11]) commeruiſſe ſaevo iudicatus arbitrio, quod evaſerit ſolus.

Haec inter per Galliam latrociniorum rabies 10
ſaeva ſcatebat in perniciem multorum, obſervans celebres vias, fundensque indubitanter, quidquid inciderat fructuoſum. Denique praeter complures alios, quos abſumpſerunt inſidiae tales, Conſtantianus tribunus ſtabuli, impetu eſt clandeſtino exceptus, moxque interfectus, Valentiniani adfinis, Cerealis et Iuſtinae germanus.

At procul, tamquam horum ſimilia [12]) cientibus 11
furiis per omne latus, Maratocupreni graſſatores acerrimi vagabantur, vici huius nominis incolae in Syria prope Apamiam poſiti, nimium quantum numero et exquiſitis fallaciis abundantes: ideoque formidati, quod mercatorum militumque honoratorum ſpecie [13]) ſine ſtrepitu ullo diffuſi, opimas domos, villas et [14]) oppida pervadebant. Nec 12
quisquam adventum eorum cavere poterat inopinum, non deſtinata, ſed varia petentium et longinqua, et, [15]) quoquo ventus duxerat, [16]) irrumpentium: quam ob cauſam prae caeteris hoſtibus Saxones timentur ut repentini. Et quamlibet [17]) coniurati multorum opes [18]) attriverint, oeſtroque concepti furoris exagitati ſtrages edidere luctificas, ſanguinis nihilo minus avidi quam praedarum: tamen, ne per minutias geſta [19]) narrando operis im-

10) Mſ. obcabant. 11) id commeruiſſe. 12) Mſ. ſimilia actentibus. 13) Mſ. ſineſtre ullo die ſoſiopimas. Vat. ſine ullo discrimine opimas domos. 14) Mſ. opes. 15) Mſ. quaque. 16) Mſ. corrumpentium. 17) Mſ. coniuratus. 18) Mſ. attribuerint. 19) Mſ. narrandor . . . . . emis.

pediam curſum, id unum ſufficiet eorum exitiale
13 poni commentum. Quaeſitus in unum impiorum hominum globus, imitatus rationalis officium ipſumque iudicem, veſpertinis tenebris lugubre clamante praecone civitatem ingreſſi, ambitioſam domum cuiusdam primatis, ut proſcripti iuſſique interfici, cum gladiis obſederunt: raptaque ſupellectili pretioſa, quia ſubito perculſi familiares hebetatis ſenſibus non defenderant dominum, caeſis pluribus,
14 ante revolutam lucem greſſu diſceſſere veloci. Verum, cum exuviis referti multorum, [20] rapiendi dulcedine nil praetermitterent, intercepti imperiali motu, oppreſſi interiere omnes ad unum: eorumque ſuboles parva etiam tum, ne ad parentum exempla ſubcreſceret, pari ſorte deleta eſt, et lares verſi, quos ambitioſe luctuoſis aliorum diſpendiis [21] conſtruxerunt. Et haec quidem textu proceſſere narrato.

1 III. Theodoſius vero dux nominis inclyti, animo vigore collecto ab Auguſta profectus, quam veteres adpellavere Lundinium, cum milite induſtria comparato ſollerti, verſis turbatiſque Britannorum fortunis opem maximam tulit: opportuna ubique ad inſidiandum barbaris praeveniens loca, nihil gregariis imperans, cuius non ipſe primitias
2 alacri capeſſeret mente. Hocque genere cum ſtrenui militis munia et praeclari ducis curas expleret, fuſis variis gentibus et fugatis, quas inſolentia nutriente ſecuritate adgredi Romanas res inflammabat, in integrum reſtituit civitates et caſtra multiplicibus quidem damnis [1] adflicta, [2] ſed ad quietem temporis longi fundata.

3 Evenerat autem eodem haec agente facinus dirum, erupturum in periculum grave, ni inter

20) Mſ. pariendi. *Ie.* rapiendi. 21) Mſ. conſtruxerunt. 1) Mſ. adſſictis. *al.* affectas. 2) Mſ. et ad quietem temp.

ipſa conatus principia fuiſſet exſtinctum. [3]) Valen- 4
tinus quidam in Valeria Pannoniae ſuperbi ſpiritus homo, Maximini illius exitialis Vicarii, poſtea praefecti coniugis frater, ob grave crimen actus in Britannias exſul, quietis impatiens malefica beſtia ad res pernicioſas conſurgebat et novas, in Theodoſium tumore quodam, quem ſolum reſiſtere poſſe nefandis cogitationibus advertebat. Multa tamen 5
clam palamque circumſpiciens, creſcente flatu cupiditatis immenſae exſules ſollicitabat et milites, pro temporis captu auſorum [4]) illecebroſas pollicendo mercedes. Iamque propinquante tentatorum effe- 6
ctu, doctus haec, unde convenerat, dux alacrior ad audendum, et corde celſo ad vindictam compertorum erectus, Valentinum quidem cum paucis arta ſibi ſocietate iunctiſſimis letali poena plectendos Dulcitio dediderat duci: militari ſcientia vero, qua ſuperabat praeſentes, futura coniiciens, de coniuratis quaeſtiones agitari prohibuit, ne formidine ſparſa per multos, reviviſcerent provinciarum turbines compoſiti.

Hinc ad corrigenda plura converſus et neceſſa- 7
ria, periculo penitus dempto, cum aperte conſtaret nulla eius coepta propitiam deſeruiſſe fortunam, inſtaurabat urbes et praeſidiaria, ut diximus, caſtra, limitesque vigiliis tuebatur et praetenturis: recuperatamque provinciam, quae in [5]) ditionem conceſſerat hoſtium, ita reddiderat ſtatui priſtino, ut eodem referente et rectorem haberet legitimum, et Valentia deinde vocaretur arbitrio [6]) Principis velut ovantis. . . . .

Areanos genus hominum a veteribus inſtitutum, 8
ſuper quibus aliqua in actibus Conſtantis retulimus,

3) Mſ. Valentinianus. 4) *al.* illecebras. 5) Mſ. ditiones. 6) Mſ. Principis velut ova . . . . . . tudio nuntio ineſt etima praecipua. Arianos.

paullatim prolapsos in vitia a stationibus suis removit: aperte convictos, 7) acceptarum promissarumque magnitudine praedarum allectos, quae apud nos agebantur, aliquotiens barbaris prodidisse. Id enim illis erat officium, ut ultro citroque per longa spatia discurrentes, vicinarum gentium strepitus nostris ducibus intimarent.

9 Ita spectatissime antedictis rebus aliisque administratis similibus, ad comitatum accitus, tripudiantesque relinquens provincias, ut Furius Camillus vel Cursor Papirius, victoriis crebris et salutaribus erat insignis. Et favore omnium adusque fretum deductus, leni vento transgressus, venit ad commilitium Principis: cumque gaudio susceptus et laudibus, in locum Valentis Iovini successit, qui equorum copias tuebatur.

1 IV. Diu multumque a negotiis [1]) digressus urbanis, adigente cumulo foris gestorum, ad ea strictim exsequenda regrediar, exorsus ab Olybrii praefectura tranquilla nimis et leni: qui numquam ab humanitatis statu deiectus, sollicitus erat et anxius, ne quod usquam factum eius asperum inveniretur aut dictum: calumniarum acerrimus insectator, fisci lucra, unde poterat, circumcidens, iustorumque distinctor et arbiter plenus, in subiectis admodum

2 temperatus. Sed obnubilabat haec omnia vitium parum quidem [2]) nocens rei communi, sed in alto iudice maculosum, quod citeriorem vitam paene omnem vergentem in luxum per argumenta scenica amoresque peregerat nec vetitos, nec incestos.

3 Post hunc urbem rexit Ampelius, cupidus ipse quoque voluptatum, Antiochiae genitus, ex magistro officiorum ad proconsulatum geminum, inde- que

7) Mſ. acceptarum promissarumque magnitudine praecarum. 1) *al.* digressus. 2) *vulgo* nocens, sed.

que multo postea ad praefecturae culmen evectus,
[3]) laetus alia, et ad populi favorem adipiscendum
aptissimus: nonnumquam tamen rigidus, atque
utinam in proposito perseverans. Correxisset enim
ex parte licet exigua irritamenta gulae et [4]) ganeas
taetras, ni flexus in molliora emisisset gloriam diu
victuram. Namque statuerat, ne taberna vinaria 4
ante horam quartam aperiretur, neve aquam vul-
garium calefaceret quisquam, vel adusque praesti-
tutum diei spatium lixae coctam proponerent car-
nem; vel honestus quidam mandens videretur in
publico. Quae probra aliaque his maiora dissimu- 5
latione iugi neglecta ita effrenatius exarserunt, ut
nec Epimenides ille Cretensis, si fabularum ritu ab
inferis excitatus redisset ad nostra, solus purgare
sufficeret Romam: tanta plerosque labes insanabi-
lium flagitiorum oppressit.

Et primo nobilitatis, ut aliquoties pro locorum 6
copia fecimus, dein plebis digeremus errata, inci-
dentia veloci constringentes excessu. Praenomi- 7
num claritudine conspicui quidam, ut putant, in
immensum semet extollunt, cum Reburri, et [5]) Fa-
bunii, et Pagonii Gerionesque adpellentur, ac Dalii
cum Tarraciis et Perrasiis, aliisque ita decens so-
nantibus originum insignibus multis. Nonnullos 8
fulgentes sericis indumentis, ut ducendos ad mor-
tem, vel ut sine diritate ominis loquamur, prae-
gresso exercitu arma cogentes, manipulatim conci-
tato fragore sequitur multitudo servorum. Tales, 9
ubi comitantibus singulos quinquaginta ministris
tholos introierint balnearum, [6]) ubi sunt nostrum,
minaciter clamant: si adparuisse subito ignota com-
pererint mancipia, aut oppidanae quondam prosti-
bulum plebis, vel meritorii corporis veterem lu-

3) Mf. laetus alia. 4) Mf. galineas. 5) Mf. Fabunii. 6) Mf. ubi sunt nostrorum clamant app.

pam: certatim concurrunt, palpantesque adveniam deformitate magna blanditiarum ita extollunt, ut Semiramim Parthi, vel Cleopatras Aegyptus, aut Artemisiam Cares, vel Zenobiam Palmyreni. Et haec admittunt hi, quorum apud maiores censoria nota senator adflictus est, ausus, dum adhuc non deceret, praesente communi filia coniugem osculari.

10 Ex his quidam cum salutari pectoribus oppositis coeperunt, osculanda capita in modum taurorum minacium obliquantes, adulatoribus offerunt genua suavianda vel manus, id illis sufficere ad beate vivendum existimantes: et abundare omni cultu humanitatis [7]) peregrinum putantes, cuius forte etiam gratia sunt obligati, interrogatum, quibus thermis utatur aut aquis, aut ad quam successerit domum.

11 Et cum ita graves sint et cultores virtutum, ut putant, si venturos undelibet equos aut aurigas quemdam didicerint nuntiasse: [8]) ita velociter imminent, vident et percunctantur, ut Tyndaridas fratres eorum suspexere maiores, cum priscis illis victoriis indicatis gaudio cuncta complessent.

12 Horum domus otiosi quidam garruli frequentant, variis adsentandi figmentis ad singula altioris fortunae verba plaudentes, parasitorum in comoediis ..... aetas adfectando. Ut enim illi sufflant milites gloriosos, obsidiones urbium et pugnas et millia hostium iisdem, ut heroicis aemulis, adsignantes: ita hi quoque columnarum constructiones alta fronte suspensas mirando, atque parietes lapidum circumspectis coloribus nitidos, ultra morta-

13 litatem nobiles viros extollunt. Poscuntur etiam in [9]) conviviis aliquoties trutinae, ut adpositi pisces et volucres ponderentur et glires: quorum magnitudo saepius replicata non sine taedio praesentium, ut

---

7) Mſ. peregrinum putantes, cuius. 8) Mſ. italos terhiminent vident et perc. 9) Mſ. connubiis.

antehac inuſitata, laudatur adſidue: maxime cum
haec eadem numerantes notarii triginta prope [10]) ad-
ſiſtant cum thecis et pugillaribus tabulis, ut deeſſe
ſolus magiſter ludi litterarii [11]) videretur.

Quidam deteſtantes ut venena doctrinas, Iuve- 14
nalem et Marium Maximum curatiore ſtudio legunt,
nulla volumina praeter haec in profundo otio con-
trectantes: quam ob cauſam, non iudicioli eſt
noſtri. Cum multa et varia pro amplitudine gloria- 15
rum et generum lectitare deberent, audientes deſti-
natum poenae Socratem, coniectumque in carce-
rem, perrogaſſe quemdam [12]) ſcite lyrici carmen
Steſichori modulantem, ut doceretur id agere, dum
liceret: interroganteque muſico, quid ei poterit
hoc prodeſſe morituro poſtridie, reſpondiſſe, ut
aliquid ſciens amplius e vita diſcedam.

Ita autem pauci ſunt inter eos ſeveri vindices 16
[13]) delictorum, ut, ſi aquam calidam tardius attule-
rit ſervus, trecentis [14]) adfligi verberibus iubeatur:
ſi hominem ſponte occiderit propria, inſtantibus
plurimis, ut damnetur [15]) reus, dominus hactenus
exclamat: Quid faciat malus, [16]) famoſus et ne-
quam? et ſi quis aliud eiusmodi deinceps auſus fue-
rit, corrigetur.

Civilitatis autem hoc apud eos eſt nunc, quod 17
expedit peregrino fratrem interficere cuiuslibet,
quam [17]) rogatus ad convivium excuſare: defectum
enim [18]) patrimonii ſe oppido perpeti ſenator exiſti-
mat, ſi is defuerit, quem aliquoties libratis ſenten-
tiis invitaverit ſemel.

---

10) Mſ. adſiſtentes. 11) Mſ. viderentur. 12) Mſ. excite. 13) Mſ. tectorum, 14) Mſ. adflicta. 15) Mſ. cremus. 16) Mſ. mu . . . . . niosſus et nequam, et ſi quis . . . . . di deinceps auſus fuerit cortu . . . . . ti autem hoc apud eos nunc . . . . . m quod expedit Civilitatis. 17) Mſ. rogatus. 18) Mſ. patrimoniis oppidi perpeti.

18 Pars eorum, ſi agros viſuri proceſſerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Alexandri Magni itinera ſe putant aequiperaſſe, vel Caeſaris: aut ſi a lacu Averni [19]) lembis invecti ſunt pictis Puteolos [20]) vel Caietam, maxime cum id vaporato audeant tempore. Ubi ſi inter aurata flabella laciniis [21]) ſericis inſederint muſcae, vel per [22]) foramen umbraculi penſilis radiolus irruperit ſolis, queruntur,
19 quod non [23]) ſunt apud Cimmerios nati. Dein, cum a Silvani lavacro vel Mamaeae aquis ventitant ſoſpitalibus, ut quiſquam eorum egreſſus tenuiſſimis ſe terſerit linteis, ſolutis preſſoriis veſtes luce nitentes arbitra diligenter explorat, quae [24]) una portantur ſufficientes ad induendos homines undecim: tandemque electis aliquot involutus, receptis anulis, quos, ne violentur humoribus, famulo tradiderat, digitis ut [25]) metatis abit.

20 Enimvero, ſi quis e militia Principis recens digreſſus abierit in larem, aut provectibus, tali praeſente . . . . . irio . . . . . lenu praeſul exiſtimatur: caeteri taciturni audiunt dicta . . . . . ſolus pater familias tectus narrans aliena et placentia referens et utile pleraque fallendo. . . . . .

21 Quidam ex iis licet rari aleatorum vocabulum declinantes, ideoque ſe cupientes [26]) adpellari teſſerarios: inter quos tantum differt, quantum inter fures et latrones. Hoc tamen fatendum eſt, quod, cum omnes amicitiae Romae tepeſcant, aleariae ſolae, quaſi glorioſis quaeſitae ſudoribus, ſociales ſunt, et adfectu nimio firmitate plena connexae:

---

19) Mſ. Tembis. 20) Mſ. vel certamen. 21) Mſ. ſertis. 22) Mſ. toramen. 23) Mſ. ſunt . . . . apud. 24) Mſ. una p . . . tur. 25) metatis. Ne id enimvero ſi quibus in mil . . . . principis regens digreſſus . . . . rit in . . . . . aeut provectibus tali praeſente . . . . . irio . . . . . lenu praeſul exiſtimatur ceteri tacitur . . . . dicta ſolias pater familias tectu . . . . rant aliena et placentia referrent et urile pleraque fallendo . . . . . . Quidam. 26) Mſ. appellari . . . inter.

unde quidam ex his gregibus inveniuntur ita concordes, ut Quintilios esse existimes fratres. Ideoque videre licet ignobilem, artis tesserariae callentem arcana, ut Catonem Porcium ob repulsam praeturae nec suspectam antea nec speratam, incedere gravitate composita maestiorem, quod ei in maiore convivio vel consessu proconsularis quidam est antelatus.

Subsident aliqui copiosos homines, senes aut 22 iuvenes, orbos vel caelibes, aut etiam uxores habentes et liberos (nec enim in hoc titulo discrimen aliquod observatur) ad voluntates condendas allicientes [27]) eos praestigiis miris: qui cum supremis iudiciis ordinatis, quae habebant, reliquerint iis, quibus morem gerendo testati sunt, [28]) illico pereunt, ut id impleri forte fatorum opperiente, nec puteos, nec facili potest aegritudo testament . . . . | . . comitatu est his quisquam.

Alius cum dignitate licet mediocri, cervice 23 tumida gradiens, notos antea [29]) obliquato contuetur adspectu, ut post captas Syracusas existimes reverti M. Marcellum.

Multi apud eos negantes esse superas potestates 24 in caelo, nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lavari arbitrantur se cautius posse, antequam ephemeride scrupulose sciscitata didicerint, ubi sit verbi gratia signum Mercurii, vel quotam cancri sideris partem polum discurrens obtineat luna.

Alius, si creditorem suum flagitare molestius 25 adverterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia praelicenter, eumque ut veneficum curat urgeri: unde non nisi reddita cautione, dispendioque adflictus gravi discedit. Et additur huic, debito-

27) Mſ. poteſt regiis. 28) Mſ. pereunt ut id impleris oraefatorum operiente nec puteos nec facili poteſt aegritudo teſtam . . . . . comitatum eſt his quistuam . . . . . cum dignitate licet . . . . vicet-tumida. Alius. 29) Mſ. aliquanto.

rem voluntarium includit ut proprium, nec ante eius profectionem abſolvit.

26 Parte alia uxor, ut proverbium loquitur vetus, eamdem incudem diu noctuque tundendo, maritum teſtari compellit, hocque idem ut faciat uxor, urget maritus inſtanter: et periti iuris altrinſecus adſciſcuntur, unus in cubiculo, alter eius aemulus in triclinio, repugnantia tractaturi: iisdemque ſubſeruntur genitalium [30]) extorum interpretes controverſi, hinc praefecturas profuſius largientes et ſepulturas divitum matronarum; inde ad exſequias virorum [31]) iamiam adventantes neceſſaria parari oportere [32]) innuentes: et teſtatura . . . . . . ancillas ſuapte natura pallidi adſpirati pridie conſumpta defuncta . . . . . . um Romaque: ut Tullius ait: *Nec in rebus humanis quidquam bonum norunt, niſi quod fructuoſum ſit: et amicos tamquam pecudes eos potiſſimum diligunt, ex quibus ſe ſperant maximum fructum eſſe capturos.*

27 Cumque mutuum illi quid petunt, ſoccos et Miconas videbis et Lachetas: cum adiguntur, ut reddant, ita cothurnatos et turgidos, ut Heraclidas illos Creſphontem et Temenum putes. Hactenus de ſenatu.

28 Nunc ad otioſam plebem veniamus et deſidem: in qua nitent ut nominibus cultis et quidam calceorum expertes, Cimeſſores, Statarii, Semicupae, et Serapini, et Cicimbricus cum Gluturino, et cum Trulla, et Lucanicus cum Pordaca et Salſula, ſimi-
29 lesque innumeri. Hi [33]) omne, quod vivunt, vino et teſſeris impendunt, et luſtris, et voluptatibus, et ſpectaculis; eisque templum, et habitaculum, et [34]) concio, et cupitorum ſpes omnis Circus eſt.

---

30) Mſ. extormth . . . . terpretes. 31) Mſ. fama adventantes. 32) Mſ. innuentes et teſtatura . . . . . . ancillas captenatura pallidi aſpirati pridie conſumta defuncta . . . . um romaque ut ullius ait. 33) Mſ. omne. 34) Mſ. concio et copitorum et ſpes.

maximus: et videre licet per fora, et compita, et plateas, et conventicula circulos multos collectos in ſe controverſis iurgiis ferri, aliis aliud, ut fit, defendentibus. Inter quos hi, qui ad ſatietatem 30
vixerunt, potiores auctoritate longaeva, per canos et [35]) rugas clamitant ſaepe, rem publicam ſtare non poſſe, ſi futura concertatione, quem quisque vindicat, carceribus non [36]) exſiluerit princeps, et funalibus equis parum cohaerenter circumflexerit metam. Et ubi negligentiae tanta eſt caries, ex- 31
optato die equeſtrium ludorum inluceſcente, nondum ſolis puro iubare, [37]) effuſius omnes feſtinant praecipites, ut velocitate currus ipſos anteeant certaturos: ſuper quorum eventu [38]) diſciſſi votorum ſtudiis, anxii plurimi agunt pervigiles noctes.

Unde, ſi ad theatralem ventum fuerit vilitatem, 32
artifices ſcenarii per ſibilos [39]) exploduntur, ſi quis ſibi aere humiliorem non conciliaverit plebem. Qui ſi defuerit ſtrepitus, ad imitationem Tauricae gentis peregrinos vociferantur pelli debere (quorum ſubſidiis ſemper niſi ſunt ac ſteterunt) et taetris vocibus et abſurdis: quae longe abhorrent a ſtudiis et voluntate veteris illius plebis, cuius multa facete dicta memoria loquitur et [40]) venuſta. Id enim 33
nunc repertum eſt pro ſonitu laudum impenſiore per adplicatos homines ad loquendum, ut in omni ſpectaculo, exodiario, venatori, aurigae, et hiſtrionum generi omni, et iudicibus celſis itidemque minoribus, nec non etiam matronis clametur [41]) adſidue, *Per te ille diſcat:* quid autem debeat diſci, nemo ſufficit explanare.

---

35) Mſ. et rogant velamittant. 36) exiluerit prin .... nominabilis equis parum coherce ...... ercircum elexerit metam et ubi negligentiae tanta eſt caries. Exoptuto. 37) Mſ. fuſius. 38) Mſ. diſciſſi. 39) Mſ. explorantur. 40) Mſ. venuſtas. 41) Mſ. obſidie .... *Per te.*

34 In his plerique diſtentioribus ſaginis addicti, praeeunte nidoris indagine acutisque vocibus feminarum, a galliciniis ipſis, in modum pavonum [42]) immaniter clangentium, humum ſummis pedum unguibus contingentes aulis adſiſtunt, digitos praerodentes dum patinae deferveſcunt: alii nauſeam horridae carnis, dum excoquitur, intentius deſpectantes, ut diſciſſarum pecudum exta rimari cum anatomicis Democritum putes, docentem, quibus modis poſteritas mederi doloribus poſſit internis.
35 Sit ſatis interim haec digeſſiſſe ſuper rebus urbanis: nunc redeamus ad caetera, quae per provincias agitavere multiplices caſus.

(A. C. 370.)

1 V. Erupit Auguſtis ter Coſſ. Saxonum multitudo: et Oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento, ſaepe noſtrorum funeribus paſta: cuius eruptionis primae procellam Nannenus ſuſtinuit Comes, regionibus iisdem adpoſitus, dux diuturno bellorum labore compertus.
2 Sed tunc ad mortem deſtinatae plebi congreſſus, cum milites quosdam ruiſſe, et ſe vulneratum imparem fore certaminibus adverteret crebris, docto Imperatore, quid agi deberet, id eſt adeptus, ut peditum magiſter Severus opitulatum rebus dubiis
3 adveniret. Qui ducens militem rei ſufficientem cum veniſſet ad loca, discriminatis [1]) ordinibus barbaros ante colluctationem adeo terruit et turbavit, ut nec controverſas opponerent manus, ſed ſignorum aquilarumque fulgore praeſtricti venialem
4 poſcerent pacem. Diuque variatis conſiliis, cum id rei publicae conducere videretur, pactis indutiis, et datis ex conditione propoſita iuvenibus multis habilibus ad militiam, diſcedere permiſſi ſunt Saxo-

---

42) Mſ. hiennitare. 1) Mſ. ordinib. per barbaros.

nes, ſine impedimento, unde venerant, reverſuri.
Quibus omni iam formidine vacuis reditumque pa- 5
rantibus, occulte pedites miſſi inſidias in abdita
quadam valle ſtruxerunt, unde praetereuntes ad-
gredi negotio poterant levi: ſed longe ſecus accidit,
quam ſperabatur. Sonitu enim adventantium perciti 6
exſiluere quidam intempeſtive, viſique ſubito, dum
ſe firmare feſtinant, ululantibus lugubre barbaris,
vertuntur in pedes. Stetere tamen mox congloba-
ti, extremaque ſorte vires licet non integras ſugge-
rente confligere cogebantur: multaque caede per-
culſi concidiſſent nullo relicto, ni cataphractorum
equitum cuneus, ad inferendum periculum trans-
euntibus barbaris ex alio latere prope divortium iti-
neris [a]) pari modo locatus, clamore percitus triſti
agiliter ſubveniſſet. Exin concurſum infeſtius, fir- 7
matisque pectoribus hinc inde incumbentes Roma-
ni clauſos hoſtes eductis gladiis obtruncabant: nec
quisquam eorum genitales reviſere potuit lares, ne
uno quidem caedibus concorporalium ſupereſſe per-
miſſo. Ac licet iuſtus quidam arbiter rerum factum
incuſabit perfidum et deforme: penſato tamen ne-
gotio non feret indigne, manum latronum exitialem
tandem copia data captam.

Poſt haec ita proſpere conſummata, Valentinia- 8
nus verſando ſententias multiformes, anxia ſollici-
tudine ſtringebatur: reputans multa et circumſpi-
ciens, quibus commentis Alamannorum et Macria-
ni regis frangeret faſtus, ſine fine vel modo rem
Romanam irrequietis motibus confundentes. Im- 9
manis enim natio, iam inde ab incunabulis primis
varietate caſuum imminuta, ita ſaepius adoleſcit,
ut fuiſſe longis ſaeculis aeſtimetur intacta. Sedit-
que conſilia alia poſt alia Imperatori probanti, Bur-
gundios in eorum excitari perniciem, bellicoſos et

---

a) Mſ. primo dolocatus.

pubis immensae viribus adfluentes, ideoque me-
10 tuendos finitimis universis. Scribebatque frequenter ad eorum reges per taciturnos quosdam et fidos, ut iisdem tempore praestituto supervenirent, pollicitus ipse quoque transito cum Romanis agminibus Rheno occurrere pavidis, pondus armorum vitantibus insperatum.

11 Gratanter ratione gemina Principis acceptae sunt litterae: prima, quod iam inde temporibus priscis subolem se esse Romanam Burgundii sciunt: dein, quod salinarum finiumque causa Alamannis saepe iurgabant. Et catervas misere lectissimas; quae, antequam [3]) milites congregarentur in unum, adusque ripas Rheni progressae, Imperatore ad struenda munimenta districto, terrori nostris fuere
12 vel maximo. Igitur paullisper morati, cum neque Valentinianus, ut spoponderat, die praedicto venisset, nec promissorum aliquid adverterent factum, ad comitatum misere legatos, poscentes adminicula sibi dari redituris ad sua, ne nuda hostibus expone-
13 rent terga. Quod ubi negari per ambages sentirent [4]) et moras, maesti exinde discesserunt et indignati. Hocque comperto reges ut ludibrio habiti saevientes, captivis omnibus interfectis, genitales repetunt terras.

14 Apud hos generali nomine rex adpellatur Hendinos, et ritu veteri potestate deposita removetur, si sub eo fortuna titubaverit belli, vel segetum copiam negaverit [5]) terra: ut solent Aegyptii casus [6]) eiusmodi suis adsignare rectoribus. Nam sacerdos apud Burgundios omnium maximus vocatur Sinistus: et est perpetuus, obnoxius discriminibus nullis, ut reges.

15 Per hanc occasionem impendio tempestivam, Alamannos gentis antedictae metu dispersos ad-

3) Ms. milites congregarentur. 4) Ms. et moras, maesti. 5) Ms. terflavi solent. 6) Ms. eiusmodi nuis ads.

greſſus per Raetias Theodoſius, ea tempeſtate magiſter equitum, pluribus caeſis, quoscunque cepit, ad Italiam iuſſu Principis miſit, ubi, fertilibus [7]) pagis acceptis, iam tributarii circumcolunt Padum.

VI. Hinc tamquam in orbem migrantes alium, 1
ad Tripoleos Africanae provinciae veniamus aerumnas, quas, ut arbitror, Iuſtitia quoque ipſa deflevit: quae unde inſtar exarſere flammarum, textus aperiet abſolutus. Auſturiani his contermini partibus 2
barbari, in discurſus ſemper expediti veloces, vivereque adſueti rapinis et caedibus, paulliſper pacati: in genuinos turbines revoluti ſunt, hanc cauſam praetendentes ut ſeriam. Stachao quidam nomine 3
popularis eorum, [1]) ut in otio noſtra peragrando licentius, agebat quaedam vetita legibus: inter quae illud potius eminebat, quod provinciam omni fallaciarum via prodere conabatur, ut indicia docuere veriſſima: quocirca ſupplicio flammarum abſumptus eſt.

Huius necem ulciſci, ut propinqui damnatique 4
iniuſte cauſantes, ferarum ſimiles rabie concitarum exſiluere ſedibus ſuis, Ioviano etiam tum imperante: veritique prope Leptim accedere, civitatem muris et populo validam, ſuburbano eius uberrimo inſedere per triduum: mactatisque agreſtibus, quos inopinus hebetaverat pavor, vel confugere coëgerat ad ſpeluncas, incenſa ſupellectili multa, quae vehi non poterat, referti rapinis reverterunt ingentibus, trahentes captivum Silvam quoque [2]) caſu cum caritatibus in agro inventum, ordinis ſui primatem.

Hac ſubita clade Leptitani perterriti, ante incre- 5
menta malorum, quae intentabat barbaricus tumor, praeſidium imploravere Romani Comitis per Africam

7) Mſ. pacis. 1) Mſ. eorum utinovo noſtra. 2) Mſ. caſuum feritatibus in agro.

recens provecti. Qui cum veniſſet militares copias
ducens, ferreque opem rebus rogaretur adflictis,
non niſi abundanti commeatu adgeſto, et camelo-
rum quatuor millibus adparatis, caſtra firmabat eſſe
6 moturum. Hocque reſponſo miſerandis civibus ſtu-
pefactis, atque negantibus, ſufficere ſe poſſe poſt
vaſtationes et incendia, ita enormibus inſtrumentis
remedia quaerere damnorum immanium, diſſimu-
lanter diebus ibi quadraginta conſumptis, nullo
tentato inde diſceſſerat Comes.
7 Qua ſpe [3]) Tripolitani fruſtrati formidantesque
extrema, adlapſo legitimo die concilii, quod apud
eos eſt annuum, Severum et [4]) Flaccianum creavere
legatos, Victoriarum aurea ſimulacra Valentiniano
ob imperii primitias oblaturos: utque lacrimoſas
8 provinciae ruinas docerent intrepide. Quibus com-
pertis Romanus, miſſo equite velociſſimo magiſtrum
officiorum petit Remigium, adfinem ſuum rapina-
rum participem, ut provideret Imperatoris arbitrio
cognitionem huius negotii Vicario [5]) ſibique deferri.
9 Venerunt in comitatum legati: aditoque Principe,
verbis, quae perpeſſi ſunt, ostenderunt: obtulerunt
decreta, textum continentia rei totius. Quibus le-
ctis, cum neque relationi officiorum magiſtri faven-
tis Romani flagitiis, nec contraria referentibus cre-
deretur: promiſſa diſceptatio plena dilata eſt eo
more, quo ſolent inter potiorum occupationes ludi
poteſtates excelſae.
10 Dum remedia quaedam a commilitio Principis
exſpectantur, ſuſpenſis Tripolitanis diuque anxiis,
rurſus globi ſupervenere barbarici, fiducia ſublati
praeteritorum: Leptitanoque agro et Oeenſi inter-
neciva populatione transcurſis, expleti praedarum
acervis ingentibus abſceſſerunt, occiſis decurioni-

3) Mſ. Pentapolitani. 4) Mſ. Flictianum. 5) *al.* ſibi def.

bus multis: inter quos Rusticianus sacerdotalis et
Nicasius epitebat aedilis. Haec autem emptio ideo 11
arceri non potuit, quod ad legatorum preces nego-
tiorum quoque militarium cura praesidi delata Ru-
ricio, mox translata est ad Romanum. Etiam re- 12
cens inflictae cladis nuntius missus ad Gallias, exci-
tavit acrius Principem. Ideoque tribunus et nota-
rius Palladius mittitur, ut et militi disperso per
Africam praeberet stipendium debitum, et gesta
per Tripolim fide congrua scrutaretur.

Inter tales tamen consulendi moras exspectandi- 13
que responsa, Austuriani successu gemino insolen-
tes, ut rapaces alites advolarunt irritamento sangui-
nis atrocius efferatae: cunctisque, nisi quos fuga
discriminibus eximeret, interemptis, praedas, quas
antehac reliquerant, avexerunt, arboribus exsectis et
vitibus. Tunc Mychon quidam nobilis oppidanus 14
et potens, captus in suburbano, lapsusque, ante-
quam vinciretur, quia pedibus aeger evadere peni-
tus vetabatur, in puteum aquis vacuum sese conie-
cit: unde costa diffracta levatus a barbaris, ductus-
que prope portas, coniugis miseratione redemptus
est; et ad pinnas muri fune sublatus, post biduum
interiit. Unde elati in pertinaciam saevissimi gras- 15
satores, ipsa pulsavere moenia Leptitana, funestis
plangoribus resonantia feminarum, quas numquam
antea hostiliter clausas pavor exanimabat insolitus:
obsessaque urbe per octo continuos dies, cum qui-
dam oppugnatores sine ullo vulnerarentur effectu,
redierunt ad propria tristiores.

Ob quae super salute dubii cives, ultimaque 16
tentantes, profectis ante legatis nondum reversis,
Iovinum mittunt atque Pancratium, quae viderint,
quae ipsi perpessi sint, Imperatorem fida relatione
docturos: qui Severum apud Carthaginem inven-
tum et Flaccianum superiores illos legatos, percun-
ctando, quid egerint, cognoverunt eos audiri a Vi-

cario iuſſos et Comite. E quibus Severus illico periit vexatus acerbitate morborum: nihilominus tamen properarunt ad comitatum magnis itineribus antedicti.

17 Ingreſſo poſt haec Palladio Africam, Romanus, quas ob res venerat, ante [6]) praeſtructus, ut ſecuritatem ſuam in tuto locaret, numerorum principiis per quosdam ſecretorum mandaverat conſcios, ut ei tamquam potenti et palatii ſummatibus proximo, ſtipendii, quod pertulerat, praeſtarent maximam

18 partem: et ita eſt factum. Confeſtimque ille ditatus perrexit ad Leptim: utque ad veritatis perveniret indaginem, Erechthium et Ariſtomenem facundos municipes et inſignes, libere ſuas civiumque et finitimorum retexentes aerumnas, ad loca vaſtata

19 ſecum eduxit. Quibus aperte cuncta monſtrantibus, luctuoſis provinciae cineribus viſis revertit: Romanumque ut deſidem increpans, relaturum ſe cuncta veriſſime, quae viderat, minabatur ad Principem. Atque ille ira percitus et dolore, ſe quoque mox referre firmavit, quod miſſus ut notarius incorruptus, donativum militis omne in quaeſtus

20 averterit proprios. Qua gratia flagitiorum arbitra conſcientia, cum Romano deinde Palladius concordabat: reverſusque ad comitatum, arte mendaciorum impia Valentinianum fefellerat, Tripolitanos fruſtra queri commemorans. Ideoque rurſus ad Africam cum Iovino poſtremo omnium legatorum remittitur (Pancratius enim deceſſerat apud Treveros) ut cum Vicario ipſe merita legationis quoque ſecundae ſpectaret: praeter haec linguas Erechthii et Ariſtomenis praecidi iuſſerat Imperator, quos invidioſa quaedam loquutos idem Palladius intimarat.

6) *al.* praeſtructurus.

Sequutus, ut ſtatutum eſt, Vicarium notarius 21
venit ad Tripolim. Hocque comperto Romanus domeſticum ſuum illuc [7]) volucriter miſit, et Caecilium conſiliarium in ea provincia genitum: per quos, incertum pretiis an fallaciis, circumventi municipes omnes gravabant Iovinum, deſtinatius adſerentes, nihil eorum mandaſſe, quae docuerat Principem: eousque iniquitate graſſante, ut ipſe quoque Iovinus ad ſalutis ſuae discrimen confiteretur, ſe Imperatori mentitum.

Quibus per Palladium regreſſum cognitis, 22
Valentinianus ad acerbitatem proclivior Iovinum quidem ut auctorem, [8]) Caeleſtinum vero Concordiumque et Lucium, ut falſi conſcios et participes, puniri ſupplicio capitali praecepit: [9]) Ruricium autem praeſidem ut mendacem morte multari: hoc quoque accedente, quod in relatione eius verba quaedam (ut viſum eſt) immodica legebantur. Ac Ruricius quidem apud Si- 23
tifim caeſus: reliqui apud Uticam ſententia Vicarii Creſcentis addicti. Flaccianus tamen ante legatorum interitum, cum a Vicario audiretur et Comite, conſtanter ſaluti ſuae propugnans, acclamationibus iratorum militum impetuque cum conviciis paene confoſſus eſt: obiicientium, ideo Tripolitanos non potuiſſe defendi, quod ipſi ad expeditionales uſus praebere neceſſaria detractarunt. Et ob 24
haec truſus in carcerem, dum conſultus ſuper eo, quid conveniret agi, decerneret Imperator, ſollicitatis, ut dabatur opinari, cuſtodibus, in urbem Romam abierat profugus; ibique deliteſcens, fatali lege deceſſit.

Hoc memorando fine externis domeſticisque 25
cladibus vexata conticuit Tripolis non indefenſa:

---

7) *al.* velociter. 8) *Steph.* Caeleſtinum. 9) Mſ. ultimaeque.

quia vigilavit Iustitiae oculus sempiternus, ultimaeque legatorum et praesidis dirae. Diu enim postea huiusmodi casus emersit. Solutus sacramento Palladius, destitutusque fastu, quo tumebat, discessit
26 ad otium. Et cum Theodosius ductor exercituum ille magnificus, oppressurus Firmum perniciosa coeptantem, venisset in Africam, et praescripti Romani rem mobilem, ut iussum est, scrutaretur: inter chartas eius inventa est Meterii cuiusdam epistola, id continens: *Domino patrono Romano Meterius*; et in fine post multa nihil ad rem pertinentia: *Salutat te Palladius proiecticius: qui non aliam ob caussam dicit se esse proiectum, nisi quod in causa Tripolitanorum apud aures sacras mentitus est.*
27 His litteris ad comitatum missis et lectis, Valentiniani iussu Meterius raptus suam esse confitetur epistolam: ideoque Palladius exhiberi praeceptus, cogitans, quas criminum coxerit moles, in statione primis tenebris observata custodum absentia, qui festo die Christiani ritus [10]) in ecclesia pernoctabant,
28 innodato gutture laquei nexibus interiit. Hoc fortunae secundioris iudicio plene comperto, deletoque tristium concitore turbarum, exsiluerunt Erechthius et Aristomenes e latebris, qui, cum sibi iussas abscidi linguas didicissent ut prodigas, ad longe remota declinarunt et abdita: doctoque super nefanda fraude Gratiano Imperatore fidentius (Valentinianus enim obierat) ad Hesperium proconsulem et Flavianum Vicarium audiendi sunt missi: quorum aequitas auctoritate [11]) nixa iustissima, torto Caecilio, aperta confessione cognovit, ipsum suasisse civibus, gravarent mentiendo legatos. Haec acta sequuta est relatio, gestorum pandens plenissimam fidem; ad quam nihil responsum est.

Et

---

10) Mſ. in ecclesiam. 11) Mſ. mixta.

Et ne quid cothurni terribilis fabulae relinque- 29
rent intentatum, hoc quoque poſt depoſitum acceſſit aulaeum. Romanus ad comitatum profectus ſecum Caecilium duxit, cognitores accuſaturum ut inclinatos in provinciae partem: isque Merobaudis favore ſusceptus, neceſſarios ſibi plures petierat exhiberi. Qui cum Mediolanum veniſſent, fruſtra- 30
que ſe tractos obſimulatis documentis probabilibus oſtendiſſent, abſoluti redierunt ad lares. Valentiniano tamen ſuperſtite, poſt ſuperiora, quae narravimus, Remigius quoque digreſſus ad otium, laqueo vitam eliſit, ut congruo docebimus loco.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXIX.

Theodorus notarius imperium adfectat, et apud Valentem Antiochiae accusatus maiestatis, convictusque cum plurimis criminis consciis interficitur. C. I. *Multi in oriente veneficiorum et aliorum criminum rei delati, damnatique, pars iure, pars iniuria iugulantur.* II. *In occidentis tractibus varia Valentiniani Aug. saevitiae et efferatae crudelitatis exempla.* III. *Valentinianus A. Rhenum navali ponte transgressus, culpa militis Macrianum Alamannorum regem incautum capere non potuit.* IV. *Theodosius, magister equitum per Gallias, Firmum Maurum Nubelis Reguli filium, qui a Valentiniano desciverat, multis proeliis atterit, ac demum eo ad voluntariam mortem compulso, pacem Africae reddit.* V. *Quadi, nefaria Gabinii regis sui caede incitati, Pannonias et Valeriam igni et ferro cum Sarmatis vastant, et legiones duas paene totas delent. De Claudii praefectura urbana.* VI.

(A. C. 371.)

1 Exacta hieme rex Persarum gentis Sapor, pugnarum fiducia pristinarum immaniter arrogans, suppleto numero suorum abundeque firmato, erupturos in nostra cataphractos et sagittarios et conductam misit
2 plebem. Contra has copias Traianus Comes et Vadomarius ex rege Alamannorum cum agminibus perrexere pervalidis, hoc observare Principis iussu adpositi, ut arcerent potius, quam lacesserent Persas.

Qui cum venissent Vagabanta, legionibus habilem 3
locum, rapidos turmarum procursus hostilium in se ruentium acriter exceperunt inviti: operaque consulta retrocedentes, ne ferro violarent adversorum quemquam primi, et iudicarentur discissi foederis rei, ultima trudente necessitate congressi sunt: confossisque multis discessere victores. Inter moras ta- 4
men utrimquesecus tentatis aliquotiens levibus proeliis, varioque finitis eventu, pactis indutiis ex consensu aestateque consumpta, partium discessere ductores etiamtum discordes. Et rex quidem Parthus hiemem Ctesiphonte acturus, rediit ad sedes: et Antiochiam Imperator Romanus ingressus. Qui, dum ibi moratur securus interim hostium externorum, intestinis paene perierat fraudibus, ut aperiet series [1]) delata gestorum.

Procopius quidam, inquies homo, turbarum 5
cupiditati semper addictus, Anatolium detulerat et Spudasium palatinos, exigi, quae de aerario interceperant, iussos, insidiari Comiti Fortunatiano, molesto illi flagitatori. Qui animi asperitate confestim ad insanum percitus modum, pro potestatis auctoritate, quam regebat, Palladium quemdam obscurissime natum, ut veneficum a memoratis conductum, et Heliodorum fatorum per genituras interpretem, adigendos prodere, quae scirent, praetorianae iudicio tradidit praefecturae. Cumque ad 6
facti vel tentati quaestionem acrius veniretur, [2]) exclamabat Palladius confidenter, levia esse haec, de quibus agitur, et praetereunda: alia se, si licuerit dicere, monstraturum metuenda et potiora, quae ingenti molimine iam praestructa, nisi prospectum fuerit, universa confundent. Iussusque docere fidenter, quae norat, rudentem explicuit immen-

1) Mſ. delatu. 2) *al.* exclamat.

ſum: adfirmans Fiduſtium praeſidialem, et cum
Irenaeo Pergamium nomen imperaturi poſt Valen-
7 tem deteſtandis praeſagiis didiciſſe ſecretim. Et
correptus Fiduſtius illico (namque aderat forte) oc-
culteque inductus, viſo indice, nulla infitiatione
obumbrare iam publicata conatus, rei totius calami-
toſum aperit textum: abſolute confeſſus, ſe cum
Hilario et Patricio vaticinandi peritis, quorum Hi-
larius militaverat in palatio, de imperio conſuluiſſe
futuro: motasque ſecretis artibus ſortes et nuncu-
pationem Principis optimi, et ipſis conſultoribus
8 luctuoſos exitus praedixiſſe. Atque cunctantibus,
quisnam ea tempeſtate omnibus vigore animi anti-
ſtaret, viſus eſt aliis excellere Theodorus, ſecun-
dum inter notarios adeptus iam gradum. Et erat
revera ita, ut opinati ſunt. Namque antiquitus
claro genere in Galliis natus, et liberaliter educatus
a primis pueritiae rudimentis, modeſtia, prudentia,
humanitate, gratia, litteris ornatiſſimus, ſemper
officio locoque, quem retinebat, ſuperior videba-
tur, altis humilibusque iuxta acceptus. Solusque
paene omnium erat, cuius linguam non infrenem
ſed diſpicientem, quae loqueretur, nullius claude-
9 bat periculi metus. His addebat idem Fiduſtius,
excarnificatus iam ad interitum, omnia quae prae-
dixit, ſe indicante Theodorum per Eucaerium didi-
ciſſe, virum praeſtabili ſcientia litterarum abunde-
que honoratum: Aſiam quippe paullo ante rexerat
10 pro praefectis. Quo in cuſtodia condito, geſto-
rumque volumine Imperatori recitato de more, pro-
digioſa feritas in modum ardentiſſimae facis fuſius
vagabatur, elata turpi adulatione multorum, maxi-
11 meque praefecti praetorio tunc Modeſti. Qui dum
formidine ſucceſſoris agitaretur indies, obumbratis
blanditiarum [3]) concinnitatibus cavillando Valen-

3) Mſ. concinnantibus.

tem subrusticum hominem sibi varie commulcebat,
horridula eius verba et rudia flosculos Tullianos ad-
pellans, et ad extollendam eius vanitiem sidera quo-
que, si iussisset, exhiberi posse promittens.
Igitur et Theodorus a Constantinopoli, quam 12
ex negotio familiari petierat, rapi celeri iubetur ef-
fectu: et dum ille reducitur, ex praeiudiciis variis,
quae diebus exercebantur et noctibus, plures a dis-
iunctissimis regionibus trahebantur, dignitatibus et
nobilitate conspicui. Cumque nec carceres publici 13
iam distenti inclusorum iam catervas, nec privata
domicilia sustinerent constipatione vaporata confer-
tas: quoniam vinculis maxima pars eorum attineba-
tur, et suam et proximi cuiusque vicem omnes hor-
rebant. Advenit aliquando tamen ipse quoque Theo- 14
dorus, praemortuus et atratus: quo in devia terri-
torii parte abscondito, paratis omnibus, quae inda-
gines futurae poscebant, internarum cladum litui
iam sonabant.
Et quia fallere non minus videtur, qui gesta 15
praeterit sciens, quam ille, qui numquam facta fin-
git: non abnuimus (neque enim ambigitur) salutem
Valentis et antea saepius per occultas coitiones, et
tunc in extrema demersam: ferrumque ad iugulum
eius prope adactum a militaribus, fato reflectente
depulsum, quem lacrimosis in Thracia discrimini-
bus destinarat. Namque et in nemoroso quodam 16
inter Antiochiam et Seleuciam loco leni quiete post
meridiem consopitus, a Sallustio tunc scutario, et
saepe alias [4]) adpetitus insidiantibus multis, vitae
terminis a primigenio ortu adscriptis ausa immania
frenantibus evadebat. Ut sub Principibus Commo- 17
do et Severo [5]) nonnumquam accidebat, quorum
summa vi salus crebro oppugnabatur: adeo ut post

---

4) Mſ. appetenter. 5) Mſ. nonnumquam acceptum accidebat tam octavianum ex Proconſ. quorum.

intestina pericula multa et varia, alter in amphitheatrali cavea, cum adfuturus spectaculis introiret, a [6]) Quintiano senatore illicitae cupidinis homine ad debilitatem paene pugione vulneraretur: alter inopinabili impetu, tempore aetatis extremo, a Saturnino centurione consilio Plautiani praefecti in cubiculo iacens confoderetur, ni tulisset suppetias filius
18 adulescens. Quocirca etiam Valens erat venia dignus, vitam, quam ereptum ire perfidi properabant, omni cautela defendens. Sed inexpiabile illud erat, quod regaliter turgidus, pari eodemque iure, nihil inter se distantibus meritis, nocentes innocentesque maligna insectatione volucriter perurgebat: ut, dum adhuc dubitaretur de crimine, Imperatore non dubitante de poena, damnatos se qui-
19 dam prius discerent quam suspectos. Adulescebat autem obstinatum eius propositum, admovente stimulos avaritia, et sua et eorum, qui tunc in regia versabantur: novos hiatus aperientium, et, si qua humanitatis fuisset mentio rara, hanc adpellantium tarditatem: qui cruentis adulationibus institutum hominis, mortem in acie linguae portantis, ad partem pessimam depravantes, omnia turbine intempestivo perflabant, eversum ire funditus domus opu-
20 lentissimas festinantes. Erat enim expositus accessu insidiantium et reclusus, vitio gemino perniciose implicitus: quod intoleranter irascebatur tunc magis, cum eum puderet irasci: et quae facilitate privati opertis susurris audierat, an vera essent, excutere tumore Principis superfidens, pro veris acci-
21 piebat et certis. Inde factum est, ut clementiae specie penatibus multi protruderentur insontes, praeceps in exsilium acti: quorum in aerario bona coacta et ipse ad quaestus proprios redigebat, ut damnati cibo precario victitarent, angustiis formidandae

6) Msf. Quintiniano.

paupertatis attriti: cuius metu vel in mare nos ire praecipites, ſuadet Theognis poëta vetus et prudens. Quae etiamſi recta fuiſſe conceſſerit quisquam, erat 22 tamen ipſa nimietas odioſa. Unde animadverſum eſt recte hoc definitum: nullam eſſe crudeliorem ſententiam ea, quae eſt, cum parcere videtur, aſperior.

Igitur cum praefecto praetorio ſummatibus quae- 23
ſitis in unum, quibus cognitiones commiſſae ſunt, intenduntur equulei, expediuntur pondera plumbea, cum fidiculis et verberibus: reſultabant omnia truculentae vocis horroribus, inter catenarum ſonitus, tene, claude, 7) comprime, abde, miniſtris officiorum triſtium clamitantibus. Et quoniam ad- 24
dici poſt cruciabiles poenas vidimus multos, ut in tenebroſis rebus confuſione cuncta miſcente: ſummatim quia nos penitiſſima geſtorum memoria fugit, quae recolere poſſumus expeditius abſolvemus.

Primo introvocatu poſt interrogatiunculas leves 25
Pergamius, a Palladio, ut dictum eſt, proditus, quaedam imprecationibus praeſciſſe nefariis: ſicut erat impendio eloquentior, et in verba periculoſa proiectus, inter ambigentes iudices, quid prius quaeri debeat, quidve poſterius, dicere audacter exorſus, multa hominum millia quaſi conſciorum 8) ſine ſine ſtrependo fundebat, modo non ab extremo Atlante magnorum criminum arguendos poſcens aliquos exhiberi. Quo, ut conſarcinante nimis ardua, morte multato, aliisque gregatim poſt illum occiſis, ad ipſius Theodori cauſam, quaſi ad Olympici certaminis pulverem, pervenitur. Eodem die 26
inter complura alia hoc quoque evenerat triſte, quod Salia, theſaurorum paullo ante per Thracias Comes, cum de vinculis educitur audiendus, et calceo inſerit pedem, quaſi ruina incidentis immenſi

---

7) *al.* comple. 8) Mſ. ſine ſtrepitu.

terroris repente perculſus, animam inter retinentium manus efflavit.

27 Conſtituto itaque iudicio, et cognitoribus praeſcripta ostentantibus legum, ſed ex voluntate dominantis moderantibus momenta cauſarum, horror pervaſerat univerſos. Totus enim devius ab aequitate dilapſus, iamque eruditior ad laedendum, in modum arenariae ferae, ſi admotus quisquam fabricae diffugiſſet, ad ultimam rabiem ſaeviebat.

28 Inducti itaque Patricius et Hilarius, ordinemque replicare iuſſi geſtorum, cum inter exordia variarent, fodicatis lateribus, illato tripode quo utebantur, adacti ad ſummas anguſtias, aperiunt negotii fidem ab ipſis exordiis replicatam. Et prior Hilarius:

29 *Conſtruximus*, inquit, *magnifici iudices, ad*
cortinae ſimilitudinem Delphicae diris auſpiciis de
laureis virgulis infauſtam hanc menſulam quam vi-
detis: et imprecationibus carminum ſecretorum,
choragiisque multis ac diuturnis ritualiter conſecra-
tam movimus tandem: movendi autem, quoties
ſuper rebus arcanis conſulebatur, erat inſtitutio ta-
30 *lis. Collocabatur in medio domus emaculatae odo-*
ribus Arabicis undique, lance rotunda pure ſuper-
poſita, ex diverſis metallicis materiis fabrefacta:
cuius in ambitu rotunditatis extremo elementorum
viginti quatuor ſcriptiles formae inciſae perite, di-
31 *iungebantur ſpatiis examinate dimenſis. Hac lin-*
teis quidam indumentis amictus, calceatusque itidem
linteis ſoccis, torulo capiti circumflexo, verbenas
felicis arboris geſtans, litato conceptis carminibus
numine praeſcitionum auctore, caerimoniali ſcien-
tia ſuperſiſtit: [9]) *cortinulis penſilem anulum librans,*
ſartum ex Carpathio filo perquam levi, myſticis
diſciplinis initiatum: qui per intervalla diſtincta

---

9) Mſ. cortinulas . . . . penſilem.

retinentibus singulis litteris, incidens saltuatim, heroos efficit versus interrogationibus consonos, ad numeros et modos plene conclusos: quales leguntur Pythici, vel ex oraculis editi Branchidarum. Ibi 32 *tum quaerentibus nobis, qui praesenti succedet imperio, quoniam omni parte expolitus fore memorabatur, et adsiliens anulus duas perstrinxerat syllabas* ΘΕΟ *cum adiectione litterae postrema, exclamavit praesentium quidam, Theodorum praescribente fatali necessitate portendi. Nec ultra super negotio est exploratum: satis enim apud nos constabat, hunc esse, qui poscebatur.*

Cumque totius rei notitiam ita signate sub ocu- 33 lis iudicum subiecisset, adiecit benivole, id Theodorum penitus ignorare. Post haec interrogati, an ex fide sortium, quas agitabant, ea praescierint, quae sustinerent: versus illos notissimos edidere, clare pronuntiantes capitalem eis hanc operam scrutandi sublimiora cito futuram: nihilominus tamen ipsis quoque cum cognitoribus Principi caedes incendiaque flagitantes furias imminere: quorum tres ponere sufficiet ultimos: 10)

Οὐ μὰν νηποινί γε σὸν ἔσσεται αἷμα, καὶ αὐτοῖς
Τισιφόνη βαρύμηνις ἐφοτάσσει κακὸν οἶτον,
Ἐν πεδίοισι Μίμαντος αἴλα καιομένοις ἄρη.

Quibus lectis, unguibus male mulcati separantur exanimes. Postea, ut cogitati sceleris officina pa- 34 teret aperte, honoratorum inducitur globus, vertices ipsos continens rerum. Cumque nihil praeter se quisque cernens, ruinam suam impelleret super alium, permissu quaesitorum coeptans dicere, Theodorus, primo in precem venialem prostratus, dein artius respondere compulsus, ostendit, se cognita

---

10) OΥMaNaI HΠOINI ΓEΓONECCETaIMMKaΓ avTOIC ΠEIΦωNHBaPΥMHNIC EΦOΠaHCEIKaKONEITON EN ΠEdIOI CIMMaNTOCaI ΛEOMENO KaP.

per Eucaerium, ne ad Imperatorem referret, ut conatus est aliquoties, ab eo prohibitum, adserente non adpetitu regni occupandi illicito, sed ratione quadam indeclinabilis fati, id quod sperabatur,
35 ultro venturum. Deinde haec eadem Eucaerio sub cruenta quaestione confesso; confutabant Theodorum litterae suae, per ambages obliquas ad Hilarium scriptae: quibus spe iam firma concepta ex vatibus, de re non cunctabatur, sed tempus patrandae cupidinis quaeritabat.

36 Quibus post haec cognita sequestratis, Eutropius Asiam proconsulari tunc obtinens potestate, ut factionis conscius arcessitus in crimen, abscessit innocuus; Pasiphilo eximente philosopho; qui, ut eum mendacio iniusto perverteret, crudeliter tortus, de statu robustae mentis non potuit deturbari.

37 His accessit philosophus Simonides, adulescens ille quidem, verum nostra memoria severissimus. Qui cum audisse negotium per Fidustium deferretur, et causam non ex veritate, sed ex unius nutu pensari vidisset, didicisse se dixit praedicta, et commissa pro firmitate animi tacuisse.

38 Queis omnibus perspicaciter inquisitis, Imperator cognitorum consultationi respondens, sub uno proloquio cunctos iubet occidi: et vix sine animorum horrore funestum spectaculum multitudine innumera [11]) contuente, et onerante questibus caelum (namque singulorum mala omnium esse communia credebantur) ducti universi flebiliter iugulantur praeter Simonidem: quem solum saevus ille sententiae lator, efferatus ob constantiam gravem, iusserat
39 flammis exuri. Qui vitam ut dominam fugitans rabidam, ridens subitas momentorum ruinas, immobilis conflagravit: Peregrinum illum imitatus Protea cognomine, philosophum clarum: qui, cum

---

11) Ms. continente.

mundo digredi ſtatuiſſet, Olympiae quinquennali
certamine ſub Graeciae conſpectu totius, adſcenſo
rogo, quem ipſe conſtruxit, flammis abſumptus eſt.

Et poſt hunc diebus ſequutis omnium fere ordi- 40
num multitudo, quam nominatim recenſere eſt ar-
duum, in plagas calumniarum coniecta, percuſſo-
rum dexteras fatigavit, tormentis et plumbo et ver-
beribus ante debilitata: ſumptumque eſt de quibus-
dam ſine ſpiramento vel mora ſupplicium, dum
quaeritur, an ſumi deberet: et ut pecudum ubique
trucidatio cernebatur. Deinde congeſti innumeri 41
codices, et acervi voluminum multi ſub conſpectu
iudicum concremati ſunt, ex domibus eruti variis
ut illiciti, ad leniendam caeſorum invidiam, cum
eſſent plerique liberalium diſciplinarum indices va-
riarum et iuris.

Neque ita multo poſt Maximus ille philoſophus, 42
vir ingenti nomine doctrinarum, cuius ex uberrimis
ſermonibus ad ſcientiam copioſus Iulianus exſtitit
Imperator, oraculi ſupra dicti verſus audiſſe inſi-
mulatus, ſeque comperiſſe adſenſus, ſed reticenda
profeſſionis conſideratione non effudiſſe, verum
ultro praedixiſſe, conſultores ipſos ſuppliciis poe-
nalibus perituros: Epheſum ad genuinam patriam
ductus [12]) ibique capite truncatus, ſenſit docente
periculo poſtremo, quaeſitoris iniquitatem omni-
bus eſſe criminibus graviorem. Conſtrictus etiam 43
Diogenes laqueis impiae falſitatis, vir nobili pro-
ſapia editus, ingenio, facundia forenſi, ſuavitateque
praeſtans, dudum Bithyniae rector, ut opimum
patrimonium eius diriperetur, capitali eſt poena
adfectus. Ecce autem Alypius quoque ex Vicario 44
Britanniarum, placiditatis homo iucundae poſt
otioſam et repoſitam vitam (quoniam huc usque in-
iuſtitia tetenderat manus) in ſqualore maximo volu-

---

12) Mſ. τὸ *capite* deeſt.

tatus, ut veneficii reus citatus est cum Hierocle filio, adulescente indolis bonae, urgente Diogene quodam et vili et solo, omnique laniena excruciato, ut verba placentia Principi, vel potius arcessitori loqueretur: quo, cum poenis non sufficerent membra, vivo exusto, ipse quoque Alypius post multationem bonorum exsulare praeceptus, filium miserabiliter ductum ad mortem, casu quodam prospero revocatum [13]) excepit.

1 II. Per id omne tempus Palladius ille, coagulum omnium aerumnarum, quem captum a [1]) Fortunatiano docuimus primum, ipse sortis [2]) infimitate ad omnia praeceps, clades alias super alias cumulando, lacrimis universa perfuderat luctuosis.
2 Nactus enim copiam nominandi, sine fortunarum distantia, quos voluisset, ut artibus interdictis imbutos: ita ut ferarum occulta vestigia doctus observare venator, multos intra casses lugubres includebat, quosdam veneficiorum notitia pollutos, alios ut adpetitoribus imminuendae conscios maiestatis.
3 Et, ne vel coniugibus maritorum vacaret miserias flere, immittebantur confestim, qui signatis domibus inter scrutinia supellectilis poenis addicti, incantamenta quaedam anilia, vel [3]) ludibriosa subderent amatoria, ad insontium perniciem concinnata: quibus in iudicio recitatis, ubi non lex, non religio, non aequitas veritatem a mendaciis dirimebat, indefensi bonis ablatis, nullo contacti delicto, promiscue iuvenes, aliique membris omnibus capti,
4 ad supplicia [4]) sellis gestatoriis ducebantur. Inde factum est per Orientales provincias, ut omnes metu similium exurerent libraria omnia: tantus universos invaserat terror. Namque, ut [5]) pressius loquar, omnes ea tempestate velut in Cimmeriis tenebris

13) Mſ. excepit. 1) Mſ. Fortunatione. 2) Mſ. infimitate. 3) Mſ. velut ebriosa. 4) *al.* supplicium. 5) Mſ. pressius.

reptabamus, paria convivis Siculi Dionyſii pavitantes: qui, cum epulis omni triſtioribus fame ſaginarentur, ex ſummis domorum laqueariis, in quibus diſcumbebant, ſetis nexos equinis et occipitiis incumbentes gladios perhorrebant.

Tunc et Baſſianus procerum genere natus, no- 5
tarius militans inter primos, quaſi praenoſcere altiora conatus, licet ipſe de qualitate partus uxoris conſuluiſſe firmaret, ambitioſo neceſſitudinum ſtudio, quibus tegebatur, morte ereptus, patrimonio opimo exutus eſt.

Inter fragores tot ruinarum Heliodorus, tarta- 6
reus ille malorum omnium cum Palladio fabricator, mathematicus, ut memorat vulgus, colloquiis ex aula regia praepigneratus abſtruſis, iam funebres aculeos exſertabat, omni humanitatis invitamento ad prodenda, quae ſciret vel fingeret, laceſſitus.
Nam et ſollicitius cibo mundiſſimo fovebatur, et ad 7
largiendum pellicibus merebat aes collaticium grave, et incedebat paſſim 6) ac late os circumferens vultuoſum, omnibusque formidatus: ea fiducia ſublatior, quod ad lupanar, quo, ſicut ipſe voluit, liberius ſervabatur, cubiculariis officiis praepoſitus, adſidue propalam ventitabat, elogia parentis publici praeferens futura pluribus luctuoſa. Perque eum 8
ut forenſium cauſarum patronum, quid in primis orationis partibus collocaret, ut proficere poſſit facilius 7) Valens, quibusve figurarum commentis ſplendida loca attentare debeat, praemonebatur.

Et quoniam longum eſt quae cruciarius ille con- 9
flavit, hoc unum ediſſeram, quam praecipiti confidentia patriciatus columina ipſa pulſavit. Qui ex clandeſtinis, ut dictum eſt, regiorum confabulationibus immaniter arrogans, et ipſa vilitate ad facinus omne venalis, egregium illud par conſulum Euſe-

6) Mſ. ac late. 7) Mſ. ac valere.

bium et Hypatium germanos fratres, Conſtantii
principis quondam adfines, ad cupidinem altioris
fortunae erectos, et conſuluiſſe et agitaſſe quaedam
ſuper imperio detulit: addens itineri ad mendacium
ficte conſtructo, quod Euſebio etiam principalia
10 indumenta parata ſint. Quibus hauſtis aventer,
fremebundus et minax, cui nihil licere debuerat,
quia omnia ſibi licere, etiam iniuſta exiſtimabat,
irremiſſe ab [8]) extremis regionum intervallis exhibitis
omnibus, quos ſolutus legibus accuſator perduci
debere profunda ſecuritate mandarat, ſuscipi quae-
11 ſtionem criminoſe praecepit. Cumque nodoſis
coartationibus aequitate diu iactata, et [9]) nexibili
adſeveratione perditi nebulonis durante, nullam
confeſſionem exprimere tormenta gravia potuiſſent,
ablegatosque ab omni huiusmodi conſcientia res
ipſa viros ostenderet claros: calumniator quidem
ita ut antea honorabiliter colebatur: illi vero, exſilio
et pecuniariis adflicti dispendiis, paullo poſtea,
reddita ſibi multa, ſunt revocati, dignitatibus in-
tegris et ſplendore.

12 Nec tamen poſt haec tam poenitenda repreſſius
actum eſt vel pudenter: non reputante alta nimium
poteſtate, quod recte inſtitutis ne cum inimicorum
quidem incommodis in delicta convenit ruere vo-
luntaria: nihilque ſit tam deforme, quam ad ardua
imperii ſupercilia etiam acerbitatem naturae ad-
13 iungi. Sed Heliodoro incertum morbo an [10]) qua-
dam excogitata vi mortuo (nolim dicere, utinam
nec ipſa res loqueretur!) funus eius per veſpillones
elatum pullati praecedere honorati complures, inter
14 quos et fratres iuſſi ſunt conſulares. Ibi tunc recto-
ris imperii caries tota ſtoliditatis apertius eſt profa-
nata: qui cum abstinere inconſolabili malo rogare-
tur, obnixe inflexibilis manſit: ut videretur aures

8) Mſ. externis. 9) *al.* nixis adſ. 10) *vulg.* aliqua.

occluſiſſe ceris, quaſi ſcopulos Sirenios transgreſſurus. Superatus tamen precibus deſtinatis tan- 15
dem, nudatis capitibus infauſtam buſtuarii libitinam adusque ſepulcrum incedentes et pedibus, quosdam etiam complicatis articulis, praeire mandavit. Horret nunc reminiſci, [11] quo iuſtitio [12] humilitati tot rerum apices viſebantur, et praecipue conſulares, poſt ſcipiones et trabeas et faſtorum monimenta mundana. Inter quos omnes ex adoleſcentia vir- 16
tutum pulcritudine commendabilis noſter Hypatius praeminebat, vir quieti placidique conſilii, honeſtatem lenium morum velut ad perpendiculum librans: qui et maiorum claritudini gloriae fuit, et ipſe poſteritatem mirandis actibus praefecturae geminae decoravit.

Acceſſerat hoc quoque eodem tempore ad Va- 17
lentis caeteras laudes: quod, cum in aliis ita ſaeviret infeſte, ut poenarum atrocitatem aegre [13] ferret finiri cum morte; Pollentianum tribunum malitia quemdam exſuperantem, iisdem diebus convictum confeſſumque, quod exſecto vivae mulieris ventre, atque intempeſtivo partu extracto, infernis manibus excitis de permutatione imperii conſulere auſus eſt: familiaritatis contuitu, ordine omni muſſante, abire iuſſit illaeſum, ſalutem et invidendas opes et militiae ſtatum integrum retenturum.

O praeclara informatio doctrinarum, munere 18
caeleſti indulta felicibus, quae vel vitioſas naturas ſaepe excoluiſti! quanta in illa caligine temporum correxiſſes, ſi Valenti ſcire per te licuiſſet, nihil aliud eſſe imperium, ut ſapientes definiunt, niſi curam ſalutis alienae: bonique eſſe moderatoris, reſtringere poteſtatem, reſiſtere cupiditati omnium rerum, et implacabilibus iracundiis: noſſeque, ut

---

11) *Steph.* qua iuſtitia. 12) *al.* humiliati. 13) Mſſ. matturis . . . . . ferret.

Caesar dictator aiebat, *miserum esse instrumentum senectuti recordationem crudelitatis*; ideoque de vita et spiritu hominis, qui pars mundi est, et animantium numerum complet, laturum sententiam diu multumque cunctari oportere, nec praecipiti studio, ubi irrevocabile factum est, agitari: ut exemplum est illud antiquitati admodum notum.
19 Apud proconsulem Asiae Dolabellam [Smyrnaea materfamilias filium] proprium et maritum venenis necasse confessa, quod filium [ex priore viro ab eis occisum comperisset] et comperendinata, cum consilium, [14]) ad quod res ex more delata est, anceps, quid inter ultionem et scelus statui debeat, haesitaret, ad Areopagitas missa est, Athenienses iudices tristiores: quorum aequitas deorum quoque iurgia dicitur distinxisse. Hi, causa cognita, centesimo post anno cum accusatore mulierem adesse iusserunt: ne aut absolverent veneficam, aut ultrix necessitudinum puniretur. Ita numquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum.

20 Post commissa iniquitatibus variis antedicta, et impressas foede corporibus liberis, quae supervixerant, notas, inconnivens Iustitiae oculus, arbiter et vindex perpetuus rerum, vigilavit attente. Namque caesorum [15]) ultimae dirae, perpetuum numen ratione querelarum iustissima [16]) commoventes, Bellonae accenderant faces: ut fides oraculi firmaretur, quod nihil impune praedixerat perpetrari.

21 Dum haec, quae supra digesta sunt, Antiochiae Parthico fragore cessante per intestinas dilatantur aerumnas: coetus furiarum horrificus post inconvolutos multiplices casus ab eadem urbe digressus,
22 cervicibus Asiae totius insedit hoc modo. [17]) Festus

14) Ms. quod rex ex more. V. quod res ex more. 15) Ms. ultimae. 16) Ms. commoventes. 17) Ms. Feltus.

ſtus quidam Tridentinus ultimi ſanguinis et ignoti, in nexum germanitatis a Maximino dilectus ut ſodalis et contogatus, decernentibus fatis ad Orientem transgreſſus eſt: ibique adminiſtrata Syria, magiſterioque memoriae peracto, bona lenitudinis et reverentia reliquit exempla: unde regere Aſiam proconſulari poteſtate exorſus, velificatione tranquilla (ut aiunt) ferebatur ad gloriam. Audiens autem Ma- 23
ximinum optimo cuique exitialem, obtrectabat ſubinde actibus eius ut pernicioſis et foedis. Sed cum impie peremptorum exſequiis ſuffragantibus ad praefecturam veniſſe hominem comperiſſet immeritum, exarſit ad [18]) agenda ſperandaque ſimilia; et hiſtrionis ritu mutata repente perſona, ſtudio nocendi concepto, incedebat oculis intentis ac rigidis, praefecturam autumans adfore propediem, ſi ipſe quoque ſe contaminaſſet inſontium poenis. Et 24
quamquam ſint multa et varia, quae, ut levius interpretemur, egit aſperrime: pauca tamen dici ſufficiet, quae ſunt nota ac pervulgata, ad aemulationem eorum commiſſa quae facta ſunt Romae. Ratio enim eadem eſt [19]) ubique recte ſecusve geſtorum, etiamſi magnitudo deſit diſſimilis rerum. Philoſophum quemdam Coeranium, haud exilis 25
meriti virum, ea cauſa tormentorum immanitate inultum occidit, quod ad coniugem ſuam familiariter ſcribens, id ſermone addiderat Graeco: [20]) σὺ δὲ νόει, καὶ στέφε τὴν πύλην: quod dici proverbialiter ſolet, ut audiens altius aliquid agendum agnoſcat. Anum quamdam ſimplicem, intervallatis febribus 26
mederi leni carmine conſuetam, occidit ut noxiam, poſtquam filiam ſuam ipſo conſcio curavit accita. In chartis cuiusdam municipis clari ſcrutari ex ne- 27
gotio iuſſis, genitura Valentis cuiusdam inventa eſt:

18) Mſ. agenda . . . . ſperandoque. 19) *al.* ibi recte.
20) Mſ. COIΛΘNOΘIKAIOTE ΦΕΤΗΝΤΥΛΗΝ.

repellensque calumnias is, cuius intererat, cum obiectaretur ei, quamobrem conſtellationem Principis collegiſſet, fratrem ſuum fuiſſe Valentem, dudumque obiiſſe documentorum plena fide. monſtrare pollicitus, inexſpectato veritatis indicio laniatus, lacer trucidatus eſt.
28 Viſus adoleſcens in balneis admovere marmori manus utriusque digitos alternatim et pectori, ſeptemque vocales litteras numeraſſe, ad ſtomachi remedium prodeſſe id arbitratus: in iudicium tractus,[21] percuſſus eſt gladio poſt tormenta.

1 III. His et mihi, vertenti ſtilum in Gallias, confunditur ordo ſeriesque geſtorum, inter multa et ſaeva Maximinum reperiens iam praefectum: qui poteſtate late diffuſa[1] ſcaevum Imperatori acceſſerat incentivum, maieſtati fortunae miſcenti licentiam gravem. Quisquis igitur dicta conſiderat, perpendat etiam caetera quae tacentur: veniam daturus ut prudens, ſi non cuncta complectimur, quae conſiliorum pravitas crimina in maius exaggerando commiſit.
2 Adoleſcente enim acerbitate, rationum inimica rectarum, trux ſuopte ingenio Valentinianus, poſt eiusdem[2] Maximini adventum, nec meliora monente ullo nec retentante, per aſperos actus velut aeſtu quodam fluctuum ferebatur et procellarum: adeo ut iraſcentis ſaepe vox et vultus et inceſſus mutaretur et color. Quam rem indicia varia teſtantur et certa, e quibus pauca ſufficiet poni.

3 Adultus quidam ex his, quos paedagogianos adpellant, ad obſervandam venaticiam praedam Spartanum canem retinere dispoſitus, ante praedictum tempus abſolvit, adſultu eius evadere conantis adpetitus et morſu: ideoque necatus ad exitium fuſtibus, eadem humatus eſt die.
4 Praepoſitum fabricae

---

21) Mſ. perculſus. 1) *al.* ſaevum. 2) Mſ. Maximiani.

oblato thorace polito faberrime, praemiumque ideo
exſpectantem, ea re praecepit [3]) occidi, quod pon-
dus paullo minus habuit ſpecies ferrea, quam ille
[4]) formarat. Epiroten aliquem ritus Chriſtiani
presbyterum .... tam Octavianum ex procon-
ſule .... offenſarum auctore licet tar-
dius ad ſua redire permiſſo. Conſtantianus ſtrator 5
paucos militares equos ex his auſus mutare, ad
quos probandos miſſus eſt in Sardiniam, eodem
iubente lapidum ictibus oppetit crebris. Athana-
ſius favorabilis tunc auriga, ſuſpectus ei vulgari le-
vitate, ut vivus incendi iuberetur, ſi quid tentaſſet
huiusmodi: [quem] non multo poſtea veneficiis
uſum ferebatur, nulla delata voluptatum artifici
venia, ignibus aboleri praeceptus eſt. Africanus 6
cauſarum in urbe defenſor adſiduus, poſt admini-
ſtratam provinciam ad regendam aliam adſpiravit:
cuius ſuffragatori magiſtro equitum Theodoſio id
petenti, ſubagreſti verbo reſponderat: *Abi*, inquit,
*Comes: et muta ei caput, qui ſibi mutari provinciam
cupit*: et hoc elogio periit homo diſertus, ad potio-
ra feſtinans, ut multi. Claudium et Salluſtium ex 7
Iovianorum numero, adusque tribunatus dignitates
progreſſos, accuſabat quidam vilitate ipſa deſpe-
ctus, quod, cum imperium Procopius adfectaſſet,
aliqua pro eo loquuti ſunt bona. Cumque nihil
quaeſtiones reperirent adſiduae; mandare magiſtris
equitum auditoribus Princeps, ut agerent Claudium
in exſilium, et Salluſtium pronuntiarent capitis
reum, pollicitus, quod eum revocabit ad ſuppli-
cium raptum: hocque ita, ut ſtatutum eſt, [5]) ob-
ſervato, nec Salluſtius morte exemptus eſt, nec
Claudius, niſi poſt eiusdem Valentiniani [6]) obitum

---

3) Mſ. occidi ad p° i, quod. 4) Hic locus in Mſ. tranſpoſitus eſt. 5) Mſ. obvernatione. 6) Mſ. vitium.

deportationis maestitia [7]) liberatus. [8]) * * * longe . . .
8 cusaverit, cum illi saepissime torquerentur. Replicatis igitur quaestionibus dense, et quibusdam vi nimia tormentorum absumptis, ne vestigia quidem ulla delatorum reperta sunt criminum. In hoc negotio protectores ad exhibendas missi personas, fustibus praeter solitum [9]) caesi. . . . .

9 Horrescit animus omnia recensere, simulque reformidat, ne ex professo quaesisse videamur in vitia Principis, alia commodissimi. Illud tamen nec praeteriri est aequum nec sileri: quod cum duas haberet ursas saevas hominum ambestrices; Micam auream et Innocentiam: cultu ita curabat enixo, ut earum caveas prope cubiculum suum locaret, custodesque adderet fidos, visuros sollicite, [10]) ne quo casu ferarum deleretur luctificus calor. Innocentiam denique, post multas, quas eius laniatu cadaverum viderat sepulturas, ut benemeritam in silvas abire dimisit [11]) innoxiam. Exop . . . . . simile sedit . . . . . * *

1 IV. Et haec quidem morum eius et propositi cruenti sunt documenta verissima: sollertiae vero circa rem publicam [n]usquam [1]) digredientis, neque eum vel obtrectator pervicax incusabit: illud contemplans, quod maius pretium operae forsitan regendis verius milite barbaris quam pellendis. Et cum dedisset * * e speculis, si quis hostium se commovisset, desuper visus [2]) obruebatur.

2 Agitabatur autem inter multiplices curas id omnium primum et potissimum, ut Macrianum regem auctum inter mutationes crebras [3]) sententiarum,

7) Mſ. liberatus. 8) (hic lacuna quatuor linearum.) * longe cusaverit, cum illi. 9) Mſ. caesi. 10) *al.* ne quo ea superarum debetur luctific. 11) Mſ. innexiam. Exop . . . . . . simile sedit . . . . . 1) digredientis, nec quo eum velom reciator pervicax incusabit. illud contemplatio, quod majus pretium operae fortican regendus verius milite barbaris que pellendis. Et cum dedisset * *(hic lacuna quinque linearum)* . . peculis si quis host. 2) Mſ. obruebatur . . . . agitabatur. 3) Mſ. sententiarum . .

iamque in nostros adultis viribus exsurgentem, vi superstitem raperet vel insidiis, ut multo ante Vadomarium Iulianus: et provisis, quae negotium poscebat et tempus, cognitoque transfugarum indiciis, ubi comprehendi nihil opperiens poterit antedictus, tacite, quantum concessit facultas, ne qui conserendo officeret ponti, iunxit navibus Rhenum. Et 3
antegressus contra Mattiacas aquas primus Severus, qui pedestrem curabat exercitum, perpensa militum paucitate territus stetit, timens, ne resistere nequiens, irruentium opprimeretur hostilium agminum mole. Et quia suspicabatur venalia ducentes 4
mancipia scurras, casu illic repertos, id, quod viderant, excursu celeri nuntiare, cunctos mercibus direptis occidit. Adventu itaque plurium copia- 5
rum animati iudices, castrisque ad tempus brevissimum fixis, quia nec sarcinale iumentum quisquam nec tabernaculum habuit praeter Principem, cui [4]) tapetes suffecerant pro tentorio: parumper ob tenebras morati nocturnas, exsiliente procinctu pergebant ulterius, itinerum [5]) gnaris ducentibus, equitatu cum Theodosio rectore praeire disposito equitat erat . . . . . * * tempore iaceat, extento strepitu suorum est impeditus: quibus adsidue mandans, ut incendiis et rapinis abstinerent, impetrare non potuit. Ignium enim crepitu dissonisque clamoribus satellites exciti, idque, quod acciderat, [6]) suspecti, carpento veloci impositum regem angusto aditu circumfractis collibus abdiderunt. Hac Va- 6
lentinianus gloria defraudatus, nec sua culpa, nec ducum, sed intemperantia militis, quae dispendiis gravibus saepe rem Romanam adflixit, adusque [7]) quinquagentesimum lapidem terris hostilibus in-

4) Ms. tapetes . . . . . . suffec. 5) Ms. gnari discentibus fre . . . . . equitatu cum Theodosio rectore prae . . . . . disposito equirat erat. * *(hic lacuna trium linearum)* * tempore iaceat. 6) Ms. suspecti. 7) Ms. quingentesimum.

7 flammatis, rediit Treveros maestus. Ubi tamquam leo ob cervum amissum vel capream morsus vacuos concrepans, dum hostium disiecta frangeret timor, in Macriani locum Bucinobantibus, quae contra Mogontiacum gens est [8]) Alamanna, regem Fraomarium ordinavit: quem paullo postea, quoniam recens excursus eumdem penitus vastaverat pagum, in [9]) Britannos translatum potestate tribuni, Alamannorum praefecerat numero, multitudine viribusque ea tempestate florenti: Bitheridum vero et Hortarium nationis eiusdem primates item regere milites iussit: e quibus Hortarius, proditus relatione Florentii [10]) Germaniae ducis, contra rem publicam quaedam ad Macrianum scripsisse barbarosque optimates, veritate tormentis expressa, conflagravit flamma poenali.

1 V. Abhinc inter [1]) * * * * * proximo, haec narratione differi continua placuit, ne, dum negotiis longe discretis et locis alia subseruntur, cognitio multiplex necessario confundatur.

2 Nubel velut regulus per nationes Mauricas potentissimus vita digrediens, et legitimos et natos e concubinis reliquit filios: e quibus Zamma Comiti nomine Romano acceptus, latenter a fratre Firmo peremptus, discordias excitavit et bella. Eius enim necem ulcisci impensiore studio properans Comes, ad insidiatoris perniciem multa ciebat et formidanda. Utque rumores distulerunt adsidui, navabatur opera diligens in palatio, Romani quidem relationes, multa et aspera congerentes in Firmum, libenter suscipi recitarique Principi, in earum favorem concinentibus multis: ea vero, quae contra Firmus salutis tuendae gratia docebat crebro per suos, accepta diutius occultari: Remigio tunc officiorum

8) Mss. Alemannia. 9) Mss. Britannos latum. 10) Mss. Germaniaca. 1) Hic in Mss. lacuna trium linearum.

magiſtro, adfine amicoque Romani, inter potiores Imperatoris neceſſitates haec velut minima et ſuperflua non niſi opportune legi poſſe adſeverante.

Quae cum ad obruendam defenſionem ſuam agitari [2]) animadverteret Maurus, ultimorum metu iam trepidans, nè amandatis, quae praetendebat, ut perniciosſus et [3]) contumelioſus condemnatus occideretur, ab imperii ditione deſcivit, et adiumenta * * tium ad [4]) vaſtandum. 3

[Quare ne] hoſtis implacabilis incrementis virium [5]) adoleſceret, ad abolendum cum comitatenſis auxilio militis pauci Theodoſius magiſter equitum mittitur, cuius virtutes ut impetrabilis ea tempeſtate prae caeteris nitebant: Domitii Corbulonis et [6]) Luſii veterum ſimillimi: quorum prior ſub Nerone, alter Traiano rem regente Romanam, pluribus inclaruere fortibus factis. Proinde ab Arelate ſecundis egreſſus auſpiciis, emeatoque mari cum claſſe, quam ductabat, nullo de ſe rumore praegreſſo, defertur ad Sitifenſis Mauritaniae littus, quod adpellant accolae Igilgitanum. Ibique inventum caſu Romanum leniter adloquutus, miſit ad vigilias ordinandas et praetenturas, parum ſuper his, quae verebatur, increpitum. Quo ad Caeſarienſem digreſſo, Gildonem Firmi fratrem et Maximum miſit correpturos Vincentium: qui curans Romani vicem, incivilitatis eius erat particeps et furtorum. Recepto itaque tardius milite, quem amplitudo morabatur maris, Sitifim properans, Romanum cum domeſticis cuſtodiendum protectoribus committi mandavit: agensque in oppido ſollicitudine diducebatur ancipiti, multa cum animo verſans, qua via quibusve commentis per exuſtas caloribus terras pruinis adſuetum duceret militem: vel

(Section numbers printed in the right margin: 4 beside "[Quare ne] hoſtis implacabilis incrementis vi-"; 5 beside "bus inclaruere fortibus factis. Proinde ab Arelate"; 6 beside "his, quae verebatur, increpitum. Quo ad Caeſa-"; 7 beside "torum. Recepto itaque tardius milite, quem am-".)

2) *al.* adverteret. 3) Mſ. contumelioſus. 4) Mſ. vaſtandum . . . . hoſtis. 5) Mſ. adoleſcerent. 6) *Steph.* Duſii.

hoſtem caperet diſcurſatorem et repentinum, inſidiisque potius clandeſtinis, quam proeliorum ſtabilitate confiſum.

8 Quod ubi Firmo levi rumore, dein apertis eſt indiciis cognitum, ſpectatiſſimi ducis adventu praeſtrictus, veniam confeſſionis praeteritorum miſſis oratoribus poſcebat et ſcriptis, docentibus eum non ſponte ſua ad id erupiſſe, quod norat ſceleſtum, ſed iniquitate graſſante licentius, ut monſtrare pol-
9 licebatur. Quibus lectis paceque obſidibus acceptis promiſſa, dux ad recenſendas legiones, quae Africam tuebantur, ire pergebat ad Panchar ianam ſtationem, quo convenire praeceptae ſunt. Ibi magnificis verbis atque prudentibus ſpe cunctorum erecta, reverſus Sitifim, concitato indigena milite cum eo, quem ipſe perduxerat, aegre perpetiens
10 moras ad procinctus ire ocius feſtinabat. Inter reſidua autem multa et clara, id amorem eius auxerat in immenſum, quod a provincialibus commeatum exercitui prohibuit dari, meſſes et condita hoſtium virtutis noſtrorum horrea eſſe, fiducia memorans ſpecioſa.

11 His ita cum laetitia poſſeſſorum diſpoſitis, [7]) Tubuſuptum progreſſus, oppidum Ferrato contiguum monti, legationem ſecundam Firmi repudiavit, quae obſides, ut ante ſtatutum eſt, non duxerat ſecum. Unde omnibus pro loco et tempore cautius exploratis concito gradu Tyndenſium gentem et Maſſiſſenſium petit, levibus armis inſtructas, quas Maſcizel et Dius fratres Firmi [8]) ducta-
12 bant. Cum eſſent hoſtes iam in contuitu membris omnibus celeres, poſt miſſilia hinc inde crebrius iacta, committitur certamen aſperrimum: interque gemitus mortis et vulnerum audiebantur barbarorum ululabiles fletus captorum et caeſorum: pugna-

7) Mſ. Tuboſoptum. 8) Mſ. optabant.

que dirempta plures agri populati sunt et incensi. Inter quos clades eminuere fundi Petrensis, excisi 13 radicitus: quem Salmaces dominus, Firmi frater, in modum urbis exstruxit. Hoc successu victor elatus, mira velocitate [9]) Lamfoctense oppidum occupavit, inter gentes positum antedictas, ubi abunde rei cibariae copiam [10]) condi effecit: ut, si pergens interius alimentorum offendisset paenuriam, iuberet e propinquo conveetari. Quae dum ita procedunt, 14 Mascizel reparatis viribus nationum confinium adminicula ductans, conserta manu cum nostris, fusis e parte suorum pluribus, ipse equi pernicitate aegre discrimine mortis exemptus est.

Fessus aerumnis gemini proelii Firmus, imoque 15 aestuans corde, ne quid ultimae rationis omitteret, Christiani ritus antistites oraturos pacem cum obsidibus misit. Qui quoniam suscepti lenius, pollicitique victui congrua militibus, ut praeceptum est, laeta retulere responsa: praemissis muneribus Maurus ipse fidentius ad Romanum perrexerat ducem, equo insidens apto ad ancipites casus: cumque prope venisset, fulgore signorum et terribili vultu Theodosii praestrietus, iumento desiluit: curvataque cervice humi paene adfixus, temeritatem suam flebiliter incusabat, pacem obsecrando cum venia. Susceptusque cum osculo, quoniam id rei publicae 16 conducebat, bonae spei iam plenus, sufficientia praebuit alimenta: et quibusdam propinquis suis ad obsidum vicem relictis abscessit, captivos, ut spoponderat, redditurus, quos primis turbarum exordiis rapuit: biduoque post Icosium oppidum, cuius supra docuimus conditores, militaria signa et coronam sacerdotalem cum caeteris quae interceperat, nihil cunctatus restituit, ut praeceptum est.

---

9) Mſ. iam Phocense. 10) Mſ. candi. *al.* cundi.

17 Exinde, cum diſcurſis itineribus magnis [11]) Tipoſam noſter dux introiret, legatis Mazicum, qui ſe conſociaverant Firmo, ſupplieiter obſecrantibus veniam, animo elato reſpondit, ſe in eos ut perfi-
18 dos arma protinus commoturum. Quibus [12]) imminentis periculi metu defixis, revertique iuſſis ad ſua, Caeſaream ire tendebat, urbem opulentam quondam et nobilem, cuius itidem originem in Africae ſitu digeſſimus plene: eamque ingreſſus, cum omnem paene incendiis late diſperſis vidiſſet exuſtam, horridasque canitie ſilices, primam et ſecundam legionem ad tempus ibi locari diſpoſuit, ut favillarum egerentes acervos, agitarent ibi praeſidium, ne repetito barbarorum impetu vaſtaretur.
19 Quae cum rumores veri [13]) distuliſſent, provinciae rectores tribunusque Vincentius e latibulis, [14]) quibus ſeſe commiſerant, egreſſi, tandem intrepidi ad ducem ocius pervenerunt. Quibus ille gratanter viſis atque ſuſceptis, agens etiam apud Caeſaream, fide rerum diligentius explorata, comperit Firmum per ſpeciem faventis et ſupplicis tectiore conſilio id moliri, ut nihil hoſtile metuentem exercitum in modum tempeſtatis ſubitae conturbaret.
20 Quamobrem converſus hinc venit ad municipium Sugabarritanum Transcellenſi monti [15]) adcline: ubi inventos equites quartae ſagittariorum cohortis, quae ad rebellem defecerat, ut contentum ſe ſupplicio leniori monſtraret, omnes contruſit ad infimum militiae gradum: eosque et Conſtantianorum peditum partem Tigavias venire iuſſerat cum tribunis: e quibus unus torquem pro diademate capiti
21 impoſuit Firmi. Dumque haec aguntur, reverterunt Gildo et Maximus, Bellenen e principibus Mazicum et Fericium gentis praefectum ducentes, qui

11) Mſ. Tipoſam. 12) Mſ. minanti. 13) Mſ. ſustuliſſent et curii provinciae. 14) τὸ ſeſe deeſt al. 15) al. adclive.

ſactionem inverant quietis publicae turbatoris[16]) * * * producerent vinctos. Quo ita, ut ſtatutum eſt, 22
facto, lucis primo exortu ipſe egreſſus, cum inveniſſet eos in exercitu circumſaeptos: *Quid de iſtis nefariis*, inquit, *proditoribus fieri oportere, contubernales devoti, cenſetis?* Sequutusque acclamationem rogantium ſanguine vindicari, eos, qui inter Conſtantianos merebant, priſco more militibus dedit occidendos: Sagittariorum vero primoribus manus incidit; reſiduos ſupplicio capitali multavit: ad aemulationem Curionis acerrimi illius ducis, qui Dardanorum ferociam in modum Lernaeae ſerpentis aliquotiens renaſcentem hoc genere poenarum exſtinxit. Sed obtrectatores malivoli vetus factum 23
laudantes, hoc ut dirum vituperant et aſperrimum: Dardanos hoſtes memorantes internecivos, et iuſte, quae ſustinuere, perpeſſos: hos vero ſubſignanos milites debuiſſe lenius corrigi, ad unum prolapſos errorem. Quos ſcientes forſitan admonemus, hanc cohortem et facto et exemplo adverſam. Antedi- 24
ctos Bellenen et Fericium, quos duxerat Gildo, tribunumque ſagittariorum Curandium ea re iuſſit occidi, quod nec ipſe umquam cum hoſtibus congredi voluit, nec ſuos, ut pugnarent, hortari. Agebat autem haec Tullianum illud advertens, quod *ſalutaris* [17]) *vigor vincit inanem ſpeciem* [18]) *clementiae*.

Exin profectus, fundum nomine Gallonatis, 25
muro circumdatum valido, receptaculum Maurorum tutiſſimum arietibus admotis evertit: et caeſis omnibus incolis moenibusque complanatis, ad Tingitanum caſtellum progreſſus, per [18*]) Ancorarium montem, [19]) Mazicas in unum collectos invaſit, iam tela reciprocantes volitantia grandinis ritu. Et cum eſſet 26
utrimque discurſum, agmina viris armisque incitata

16) In Mſ. lacuna hic quatuor linearum. 17) *al.* rigor. 18) Mſ. dementiae. 18*) Mſ. Ancbrarium. 19) *al.* Mazices.

noſtrorum non perferentes Mazices, licet bellicoſum genus et durum, diverſis ſtragibus implicati foedo diffluxere terrore: ruentesque in fugam caeſi ſunt, absque iis, qui reperta copia diſcedendi, ſupplici prece veniam, quam dari tempus flagitaverat,
27 impetrarunt. Suggen eorum ductorem [20]) * * * Romano ſucceſſerat, in Sitifenſem Mauritaniam ire diſpoſito ad agitanda praeſidia, ne provincia pervaderetur, ipſe praeteritis elatior caſibus gentem petit Muſonem: quam conſcientia rapinarum et caedum actibus congregaverat Firmi, ut ſperabatur maiora mox adepturi.

28 Progreſſusque aliquantum iuxta Addenſe municipium comperit, diſſonas cultu et ſermonum varietate nationes plurimas unum ſpirantibus animis, immanium exordia concitare bellorum, adigente hortanteque maxima ſpe praemiorum ſorore Firmi nomine Cyria: quae abundans divitiis et deſtinatione feminea, niſibus magnis inſtituit iuvare ger-
29 manum. Quocirca Theodoſius veritus, ne Marti ſeſe committeret impari, congreſſusque multitudini immenſae cum paucis (tria enim armatorum millia ductabat atque quingentos) amitteret univerſos, inter pudorem cedendi pugnandique ardorem gradiens retro paullatim, trudente pondere plebis abſceſſit.
30 Hocque eventu barbari nimium [21]) quantum [elati] ſequentesque pertinaciter *** certare neceſſitate compulſus, ſemetipſum et ad internecionem perdiderat cunctos, ni gentium turbulenta concuſſio, procul Mazicum viſis auxiliis, quos anteibant quidam Romani, arbitrata in ſe impetum agminum ferri complurium, verſa in pedes aperuiſſet noſtris exitus antehac inter-
31 ſaeptos. Exinde cum militem ducens incolumem

---

20) In Mſ. hic lacuna quatuor linearum. 21) Mſ. quantum . . . . .. equentesque pertinaciter * (hic lacuna unius lineae) * certare . . . neceſſitate . . . . ſuſſem et ipſum.

Theodoſius ad fundum veniſſet nomine Mazuca-
num, exuſtis deſertoribus paucis, aliisque ad ſagit-
tariorum exemplum, quibus manus ademptae ſunt,
contruncatis, Tipatam menſe Februario venit.
Ubi diutius agens, ut antiquus ille cunctator pro 32
negotio conſultabat, commentis potius et pruden-
tia, quam periculoſis congreſſibus, hoſtem pugna-
cem et [22]) impetrabilem iactu telorum, ſi fors co-
piam dederit, oppreſſurus. Mittebat tamen adſi- 33
due ſuadendi quosdam peritos ad gentes circumſi-
tas, Baiuras, [23]) Cantaurianos, Auaſtomates, Caſa-
ves, Davareſque, et finitimos alios, nunc timore,
nunc nummis eos ad ſocietatem alliciens, veniam-
que petulantiae interdum [24]) promittendo, cum * *
tultorius per ambages et moras hoſtem frangentem
ſuos impetus oppreſſurus, ut quondam Pompeius
Mithridatem.

Qua cauſa declinans perniciem proximam Fir- 34
mus, licet praeſidiorum magnitudine communitus,
relicta plebe, quam coegerat magna mercede, quo-
niam latendi copiam nocturna quies dedit, Capra-
rienſes montes longe remotos penetravit, et dirup-
tis rupibus inacceſſos. Cuius abitu clandeſtino 35
multitudo diſperſa, ſine rectore particulatim dif-
fluens, invadendi eius caſtra noſtris copiam dedit.
Hisque direptis, et interfectis, qui reſiſtebant, vel
in deditionem acceptis, regionum maxima parte
vaſtata, gentibus, per quas tranſibat dux conſul-
tiſſimus, adpoſuit fidei compertae praefectos. Hac 36
inopina ſequendi confidentia territus perduellis,
ſervis comitantibus paucis, digreſſu celeri conſultu-
rus ſaluti, ne quo praepediretur obſtaculo, abiecit
pretioſarum ſarcinas ſpecierum, quas [25]) avexerat
ſecum. Uxorem namque feſſam labore continuo et

---

22) *al.* impenetrabilem. 23) *al.* Cautorianos, 24) Mſ. promittendo cum *(hic lacuna trium linearum.)* tultorius per. 25) *al.* auxerat.

37 [26]) perancipitis * * * Theodosius, nullique
adeuntium parcens mundiore victu stipendioque
milite recreato, Caprariensibus Abannisque eorum
vicinis praelio levi sublatis, ad municipium prope-
ravit . . . . ense: verisque nuntiis doctus, bar-
baros occupasse iam tumulos, per amfracta undique
spatia in sublime porrectos, nullique pervios, nisi
indigenis locorum perquam gnaris, repedando de-
dit hostibus facultatem per indutias licet breves Ae-
thiopum iuxta agentium adminiculis augeri vel
38 maximis. Qui [27]) concatervatis copiis fremituque
minaci fine sui respectu ruentes in pugnam, averte-
runt eum inaestimabilium turmarum specie dira per-
terrefactum: statimque redintegratis animis, com-
meatus vehens abunde, revertit, et conglobatis suis
scutaque in formidabilem moventibus gestum, con-
39 troversas iisdem opposuit manus. Quamquam igi-
tur immite quiddam barbaricis concrepantibus armis
manipuli furentium imminebant, ipsi quoque par-
mas genibus illidentes: tamen ut pugnator ille cau-
tus et prudens, militis paucitate diffisus, audacter
agmine quadrato incedens, ad civitatem nomine
Contensem flexit iter intrepidus, [ubi captivos]
nostros Firmus ut in munimento abstruso locarat et
celso: cunctisque receptis, in proditores satellites-
que memorati animadvertit acriter, ut solebat.
40 Hoc ei magni numinis adiumento gerenti pro-
sperrime, verus indicat explorator, confugisse ad
Isaflensium populum Firmum: ad quem reposcen-
dum una cum fratre Mazuca caeterisque necessitudi-
nibus illuc ingressus, cum adipisci non posset, genti
41 bellum indixit. Et praelio atroci commisso, fero-
cientibus barbaris ultra modum, aciem in [28]) rotun-

---

26) Ms. perancipitis . . . (hic lacuna trium linearum) . . . Theodosius nullique ad eum . . . . tium parcens. 27) *al.* catervatis. 28) Ms. rotunde habitus. *al.* rotunda habitu.

do habitu figuratam opponit; adeoque Isaflenses pondere catervarum urgentium inclinati sunt, ut plurimi caderent, et ipse Firmus ferox, et saepe in suam [29]) perniciem praeceps, equo auferretur in fugam, per saxa et rupes discurrere [30]) citius adsueto: Mazuca vero frater eius caperetur letaliter saucius. Qui Caesaream mitti dispositus, ubi saeva 42
iusserat monumenta facinorum pessimorum, dilatato vulneris hiatu discessit. Caput tamen eius avulsum, residuo corpore, cum magno visentium gaudio urbi illatum est antedictae. Post haec Isa- 43
flensium gentem, quae obstitit, superatam dux nobilis incommodis multis, ut aequitas poscebat, adflixit. Ibi Evasium potentem municipem, Florumque eius filium, et quosdam alios, per secretiora consilia temeratorem quietis iuvisse confutatos aperte, flammis absumpsit.

Exindeque pergens interius, nationem Iubale- 44
nam spiritu adgressus ingenti, ubi natum Nubelem patrem didicerat Firmi, repulsus altitudine montium et flexuosis angustiis stetit. Et quamlibet facto in hostem impetu, pluribusque peremptis aperuerit viam: formidans tamen sublimia collium ad insidiandum aptissima, ducens suos incolumes revertit ad Audiense castellum; ubi Iesalensium gens fera semet dedit, voluntaria auxilia praestare spondens et commeatus.

His et eiusmodi gloriosis actibus exsultans ampli- 45
ssimus ductor, ipsum otii turbatorem petebat valido virium nisu: ideoque prope munimentum nomine Medianum diu consistens, per multas prudentesque sententiarum vias eumdem sibi prodi posse sperabat.
Haecque cogitationibus anxiis altioreque prospi- 46
ciens cura, rursus ad Isaflenses hostem comperit revertisse: quos nihil moratus, ut antea, agminibus

---

29) Ms. perniciosem. 30) *al.* citius.

adoritur incitatis. Cui rex Igmazen nomine, spectatus per eos tractus opibusque insignis, progressus obviam confidenter: *Cuius loci es tu?* (inquit) *vel quid acturus huc venisti? responde.* Quem Theodosius fundata mente intuens torvum: *Comes,* ait, *Valentiniani sum, orbis terrarum domini, ad opprimendum latronem funereum missus: quem nisi statim reddideris, ut invictus statuit Imperator, peribis funditus cum gente, quam regis.* Quo audito Igmazen, post convicia multa, quae congessit
47 in ducem, ira doloreque perculsus abscessit. Et sequutae principio lucis, utrimque occursurae sibi ad confligendum processerunt acies minacissimae: et barbarorum viginti paene millia in ipsis locata sunt frontibus, occultatis pone terga subsidialibus globis, ut adsurgentes paullatim nostros multitudine clauderent insperata: hisque Iesaleni auxiliares accessere quam plures, quos adrumenta et commeatus
48 nostris docuimus promisisse. Contra Romani, quamvis admodum pauci, tamen fortibus animis victoriisque antegressis elati, densatis lateribus, scutisque in testudinis formam cohaerenter aptatis restiterunt gradibus fixis: et a sole orto usque ad diei extimum pugna protenta paullo ante vesperam visus est Firmus equo celsiori insidens, sago puniceo porrectius panso milites clamoribus magnis hortari, ut dedant Theodosium opportune, truculentum eum adpellans et dirum, et suppliciorum saevium repertorem, si discriminibus eximi vellent, quae perfe-
49 rebant. Hae insperatae voces ad dimicandum quosdam acrius incitarunt; alios deserere praelium illexerunt. Proinde, ubi noctis advenit quies prima, partibus tenebrarum obvolutis horrore, dux reversus ad Duodiense castellum, militesque recognoscens, eos, quos a pugnandi proposito pavor et verba detorserant Firmi, diverso genere poenarum exstinxit: alios ademptis dexteris, quosdam vivos com-

combustos. Excubiasque agens cura pervigili, barbarorum aliquos ausos, cum adparere non possent, post occasum lunae castra sua tentare, fudit, vel irruentes audentius cepit. Digressus exinde passibus citis, 31) Iesalenses ut ambiguae fidei per tramites adortus obliquos, unde parum sperari potuit, ad paenuriam vastavit extremam: perque Caesariensis Mauritaniae oppida reversus Sitifim, Castorem, et Martinianum rapinarum flagitiorumque Romani participes, ad interitum tortos incendit. 50

Redintegratur post haec cum Isaflensibus bellum: primoque conflictu barbarorum pluribus pulsis et interfectis, rex eorum Igmazen, vincere antehac adsuetus, terrore fluctuans mali praesentis, nihilque commerciis vetitis ad vitam spei sibi restare, si obstinatius egerit, arbitratus, quantum caute fieri potuit et occulte, prorupit ex acie solus: visumque Theodosium suppliciter petiit, ut 32) Masillam Mazicum optimatem ad se venire iuberet. 51 Per quem, ut rogaverat, missum, clandestinis colloquiis monuit ducem suopte ingenio pertinacem, ut ad praebendam sibi copiam agendi, quae vellet, popularibus suis acriter immineret, eosque adsiduitate pugnandi mutaret in metum, promptos quidem ad perduellis favorem, sed iacturis multiplicibus fessos. 52 Paruit Theodosius dictis: et crebritate certaminum Isaflenses ita protrivit, ut iisdem labentibus more pecudum, Firmus latenter evaderet, et aviis et diuturnis latebris amandandus, inibi, dum de fuga consultat, tentus ab Igmazene custodiretur. 53 Et quoniam obscurius gesta didicerat per Masillam, in extremis rebus unum remedium superesse contemplans, calcare vivendi cupiditatem voluntaria statuit morte: vinoque consulto distentus, et crapulentus, silenti nocte oppressis altiore somno custodibus, 54

31) Mſ. Veſſalienſes. 32) Mſ. Miſiliam.

pervigil ipse impendentis aerumnae terrore, insonis gressibus relicto cubili, manibus repens et pedibus longius sese discrevit: repertumque funiculum, quem finiendae vitae paravere casus, de clavo parieti adfixo suspendit: ubi collo inserto [33]) animam absque moris cruciabilibus exhalavit.

55 Quod dolenter ferens Igmazen, [34]) ereptamque sibi gloriam gemens, quia non contigerat ad castra Romana vivum ducere perduellem, interposita fide publica per Masillam, ipse camelo necati cadaver impositum ferens, cum tentoria exercitus advenitaret ad Subicarense castellum locata, in iumentum transtulit sarcinale, et Theodosio obtulit exsultanti.

56 Qui convocatis armatis simul atque plebeiis, interrogatisque, an [35]) agnoscerent vultum, cum eiusdem esse sine ulla didicisset ambage, ibi paullisper moratus Sitifim triumphanti similis rediit aetatum ordinumque omnium celebrabili favore susceptus.

1 VI. Dum hoc pulvere per Mauritaniam dux antedictus anhelat et Africam, Quadorum natio motu est [1]) excita repentino, parum nunc formidanda, sed immensum quantum antehac bellatrix et potens, ut indicant perpetrata, quoniam raptim [2]) proclivia, obsessaque ab iisdem ac Marcomannis Aquileia, Opitergiumque excisum, et cruenta complura perceleri acta procinctu: vix resistente perruptis Alpibus Iuliis Principe serio, quem ante docuimus, Marco. Et erat, ut barbaris, ratio iusta querela-

2 rum. Valentinianus enim studio muniendorum limitum glorioso quidem, sed nimio, ab ipso principatus initio flagrans, trans flumen Histrum in ipsis Quadorum terris, quasi Romano iuri iam vindicatis, aedificari praesidiaria castra mandavit:

33) *al.* animam non asque miris cruciabilibus. 34) Ms. crepertamque. 35) *al.* cognoscerent. 1) Ms. inexcita. 2) Ms. quoniam proclivia obsessaque ab.

quod accolae ferentes indigne, ſuique cautiores, legatione tenus interim et ſuſurris arcebant. Sed 3
Maximinus in omne avidus nefas, et genuinos mitigare nequiens flatus, quibus praefecturae acceſſerat tumor, increpabat Equitium per Illyricum eo tempore magiſtrum armorum, ut pervicacem et deſidem, necdum opere, quod maturari diſpoſitum eſt, conſummato: addebatque ut conſulens in commune, quod, ſi parvo ſuo Marcelliano deferretur poteſtas per Valeriam ducis, munimentum absque ulla cauſatione conſurgeret. Utrumque mox eſt impetratum. Qui promotus profectusque cum veniſſet 4
ad loca, intempeſtive turgens ut filius, nullis adfatibus delenitis iis, quos numquam tentatae cupiditatis figmenta regionum ſuarum faciebant extorres, opus paullo ante inchoatum adgreditur, admiſſa copia rogandi ſuspenſum. Denique Gabinium 5
regem, ne quid novaretur, modeſte poſcentem, ut adſenſurus, humanitate ſimulata cum aliis ad convivium conrogavit: quem digredientem poſt epulas, hoſpitalis officii ſanctitate nefarie violata, trucidari ſecurum effecit.

Cuius rei tam atrocis diſſeminatus rumor illico 6
per diverſa, et Quados et gentes circumſitas efferavit: regisque flentes interitum, in unum coactae miſere vaſtatorias manus: quae Danubium transgreſſae, cum nihil exſpectaretur hoſtile, occupatam circa meſſem agreſtem adortae ſunt plebem: maioreque parte truncata, quidquid ſuperfuit, domum cum multitudine varii pecoris abduxerunt. Eveniſ- 7
ſet profecto tunc inexpiabile ſcelus, numerandum inter probroſas rei Romanae iacturas (paullo enim abſuit, quin filia caperetur Conſtantii, [3]) cibum ſumens in publica villa, quam adpellant Piſtrenſem,

---

3) In *Steph.* haec verba deſunt.

cum duceretur Gratiano nuptura) ni favore propitii
numinis praeſens Meſſalla provinciae rector, eam
iudiciali carpento impoſitam ad Sirmium viceſimo
ſexto lapide disparatum curſu reduxiſſet effuſo.
8. Hoc caſu proſpero regia virgine periculo miſe-
randae ſervitutis exempta, cuius niſi potuiſſet impe-
trari redemptio captae, magnas inuſſiſſet rei publi-
cae clades, latius ſe cum Sarmatis Quadi panden-
tes, ad raptus et latrocinia gentes aptiſſimae, prae-
das hominum [4]) virile et muliebre ſecus agebant et
pecorum, villarum cineribus exuſtarum caeſorum-
que incolentium exſultantes aerumnis, quos nec
9 opinantes ſine ulla parcimonia deleverunt. Per
omnia itaque propinqua malorum ſimilium diſperſa
formidine, praefectus praetorio agens tunc apud
Sirmium Probus, nullis bellorum terroribus adſue-
tus, rerum novarum lugubri viſu praeſtrictus, ocu-
losque vix attollens, haerebat diu, quid capeſſeret,
ambigens: et cum paratis velocibus equis noctem
proximam deſtinaſſet in fugam, monitus tutiore
10 conſilio manſit immobilis. Didicerat enim, omnes
ſequuturos confeſtim, qui moenibus claudebantur,
tegendos latebris opportunis: quod ſi contigiſſet,
impropugnata civitas veniſſet in manus hoſtiles.
11 Proinde, parumper lenito pavore, ad arripienda,
quae urgebant, acri animo adſurgens, retersit obru-
tas ruderibus foſſas, murorumque maximam partem
pacis diuturnitate contemptam, et ſubverſam adus-
que celſarum turrium minas expediit, ſtudio aedi-
ficandi coalitus: hac ratione opere velociter abſo-
luto, quod impenſas aedificandi cauſa theatri du-
dum congeſtas, ſufficientes ad id, quod efficere
maturabat, invenit. Atque huic ſpectato conſilio
ſalutare addidit aliud, et ſagittariorum cohortem e
ſtatione proxima, adfuturam obſidio, ſi veniſſet,
accivit.

4) *al.* virilis et muliebris ſexus.

His velut obicibus barbari ab oppugnanda urbe 12
depulſi, parum ad has calliditates dimicandi ſollertes, ſarcinisque impediti praedarum, ad Equitii vertuntur indaginem. Et cum ad Valeriae ſpatia longe remota ſeceſſiſſe captorum didiciſſent indiciis, illuc properato petierant gradu frendentes, hacque ex cauſa iugulo eius intenti, quod per ipſum circumventum regem exiſtimabant inſontem. Quibus 13
concito curſu ruentibus infeſtius, obviam legiones motae ſunt duae, Pannonica et Moeſiaca, valida praeliis manus: quae, ſi conſpiraſſet, abierat procul dubio victrix. Sed dum diſcretim graſſatores adoriri feſtinant, ortis inter ſe discordiis impediti de honore certabant et dignitate. Quo intellecto 14
Sarmatae ſagaciſſimi, non exſpectato certandi ſigno ſollemni, Moeſiacam primam inceſſunt: dumque milites arma tardius per tumultum expediunt, interfectis plurimis aucti fiducia, aciem perrupere Pannonicam: disiectaque agminis mole, geminatis ictibus omnem paene deleſſent, ni periculo mortis aliquos citum extraxiſſet effugium.

Inter haec fortunae diſpendia triſtioris dux 15
Moeſiae Theodoſius iunior, prima etiam tum lanugine iuvenis, Princeps poſtea perſpectiſſimus, Sarmatas Liberos ad diſcretionem ſervorum rebellium adpellatos, conlimitia noſtra ex alio latere invadentes, aliquotiens expulit et adflixit, congreſſibus denſis adtritos: adeoque obſiſtentes fortiſſime turbas confluentes oppreſſit, ut caeſorum plurium alites iuſte ſanguine ſatiaret et feras. Unde reſidui 16
tumore iam deflagrante metuentes, ne idem dux virtutis, ut adparuit, expeditae, in primo finium aditu incurſantes cuneos ſterneret aut fugaret, vel inſidias per ſilvarum locaret occulta, poſt multos perrumpendi conatus ſubinde tentatos incaſſum, abiecta pugnandi fiducia, conceſſionem petivere praeteritorum et veniam: victique ad tempus indul-

tae foederibus pacis nihil egere contrarium, eo maxime timore perculſi, quod ad tutelam Illyrici Gallicani militis validum acceſſerat robur.

17 Dum haec tot ac talia per turbines agitantur ad-
ſiduos, Claudio regente urbem aeternam, Tiberis,
qui media interſecans moenia, cloacis et fluviis
abundantibus multis Tyrrheno mari miſcetur, effu-
ſione imbrium exuberans nimia, et ſupra amnis ſpe-
18 ciem panſus, omnia paene contexit. Et ſtagnanti-
bus civitatis reſiduis membris, quae tenduntur in
planitiem molliorem, montes ſoli et quidquid inſu-
larum celſius eminebat, a praeſenti metu defende-
batur: et, ne multi inedia contabeſcerent, unda-
rum magnitudine nusquam progredi permittente,
lembis et ſcaphis copia ſuggerebatur abunde cibo-
rum. At vero, ubi tempeſtas mollivit, et flumen
retinaculis ruptis rediit ad ſolitum curſum, abſterſo
19 metu nihil poſtea moleſtum exſpectabatur. Hic
ipſe praefectus egit admodum quiete, nullam ſedi-
tionem ſuper querela iuſta perpeſſus: et inſtauravit
vetera plurima. Inter quae porticum excitavit in-
gentem, lavacro Agrippae contiguam, Eventus
Boni cognominatam, ea re, quod huius nominis
prope viſitur templum.

AMMIANI MARCELLINI

RERUM GESTARUM

LIBER XXX.

Para rex Armeniorum evocatus a Valente, et Tarsi specie obsequiorum custoditus, cum trecentis popularibus fugit, et frustratus viarum observatores, equis regnum repetit, nec multo post a Traiano duce in convivio interficitur. C. I. *Valentis A. et Saporis P. R. de Armeniae et Hiberiae regnis contendentium legationes.* II. *Valentinianus A. post vastatos aliquos Alamanniae pagos, cum Macriano Alamannorum rege colloquitur, ac pacem facit.* III. *Modestus praefectus praetorio a iure dicendo Valentem avertit: et de causidicina, deque iuriaconsultis, et variis advocatorum generibus.* IV. *Valentinianus Sarmatis et Quadis Pannoniarum populatoribus bellum illaturus, in Illyricum proficiscitur, et transito Danubio Quadorum pagos vastat, vicos incendit, barbaros cuiusque aetatis iugulat.* V. *Idem, dum legatis Quadorum populares suos purgantibus respondet iratus, ictu sanguinis exstinguitur.* VI. *Quo patre natus sit, et quas res Princeps gesserit.* VII. *Eius saevitia, avaritia, invidia et timor.* VIII. *Eiusdem virtutes.* IX. *Valentinianus iunior Valentiniani filius, in castris apud Bregetionem Augustus adpellatur.* X.

(A. C. 374.)

Inter has turbarum difficultates, quas perfidia ducis 1
rege Quadorum excitavit occiso per scelus, dirum in Oriente committitur facinus, Para Armeniorum rege clandestinis insidiis obtruncato: cuius materiae impio conceptae consilio hanc primordialem fuisse

2 novimus cauſam. Conſarcinabant in hunc etiam-
tum adultum crimina quaedam apud Valentem ex-
aggerantes male ſollertes homines, diſpendiis ſaepe
communibus paſti. Inter quos erat Terentius dux
demiſſe ambulans, ſemperque ſubmaeſtus, ſed,
3 quoad vixerat, acer diſſenſionum inſtinctor. Qui
adſcitis in ſocietatem gentilibus paucis, ob flagitia
ſua ſuspenſis in metum, ſcribendo ad comitatum
adſidue Cylacis necem replicabat et [1]) Artabannis:
addens, eumdem iuvenem ad ſuperbos actus ela-
4 tum, nimis eſſe in ſubiectos immanem. Unde,
quaſi futurus particeps ſuſcipiendi tunc pro inſtan-
tium rerum ratione tractatus, idem Para regaliter
vocatus, et apud Tarſum Ciliciae obſequiorum ſpe-
cie cuſtoditus, cum neque ad imperatoris caſtra ac-
cipi, [2]) nec urgentis adventus cauſam ſcire cunctis
reticentibus poſſet; tandem ſecretiore indicio com-
perit, per litteras Romano rectori ſuadere Teren-
tium, mittere propediem alterum Armeniae regem:
ne odio Parae ſpeque, quod [3]) revertetur, natio
nobis opportuna deficeret ad iura Perſarum, eam
rapere vi vel metu vel adulatione flagrantium.
5 Quae reputans ille, impendere ſibi praeſagiebat
exitium grave. Et doli iam prudens, neque aliam,
niſi cito diſceſſu, ſalutis reperiens viam, ſuadenti-
bus his, quibus fidebat, conglobatis trecentis co-
mitibus ſequutis eum e patria, cum equis velociſſi-
mis, ut in magnis ſolet dubiisque terroribus, au-
dacter magis quam conſiderate, pleraque diei parte
emenſa egreſſus cuneatim properabat intrepidus.
6 Cumque eum provinciae [4]) moderator, adparitoris,
qui portam tuebatur [5]) imperatus, feſtinato ſtudio
reperiſſet in ſuburbanis, ut remaneret enixius obſe-

1) Mſ. Artabannis . . . . dens. 2) *al.* nec urgentis acceſſus. Mſ. ne ſurgentes advenus. 3) Mſ. revertitur. 4) Mſ. moderator Apparitoris. 5) Mſ. impercitus.

grabat: et parum hoc impetrato, mortis aversus est metu. Nec minus paullo postea legionem sequutam 7
iamque adventantem, ipse cum promptissimis retrorsus excurrens, fundensque in modum scintillarum sagittas, sed voluntate errans, ita in fugam compulit, ut cum tribuno milites universi perterrefacti, vividius quam venerant remearent ad muros.
Exin solutus omni formidine, biduo et binoctio 8
exantlatis itinerum laboribus magnis, cum ad flumen venisset Euphraten, et inopia navium voraginosum amnem vado transire non posset, nandi imprudentia paventibus multis, ipse omnium maxime cunctabatur: et remansisset, ni, cunctis versantibus varia, id reperire potuisset effugium in necessitatis abrupto tutissimum. Lectulos in villis reper- 9
tos binis utribus suffulserunt, quorum erat abundans prope in agris vinariis copia: quibus singulis proceres insidentes et regulus ipse, iumenta trahentes, praeruptos undarum occursantium fluctus obliquatis meatibus declinabant: hocque commento tandem ad ulteriorem ripam post extrema discrimina pervenerunt. Residui omnes equis invecti natanti- 10
bus, et circumluente flumine saepe demersi iactatique, infirmati periculoso madore expelluntur ad contrarias margines: ubi paullisper refecti, expeditius, quam diebus praeteritis, incedebant.

Hoc nuntiato Princeps antedicti fuga perculsus, 11
quem elaqueatum fidem rupturum existimabat, cum sagittariis mille succinctis et levibus Danielum mittit et Barzimerem revocaturos eum, Comitem unum, alterum scutariorum tribunum. Hi locorum gnari- 12
tate confisi, quod ille properans, ut peregrinus et insuetus, maeandros faciebat et gyros, compendiosis vallibus eius itinera praevenerunt: et divisis inter se copiis, clausere vias proximas duas, trium millium intervallo distinctas, ut transiturus per utramvis caperetur improvidus: sed evanuit cogitatum

13 hoc caſu. Viator quidam ad citeriora feſtinans, cum bivium armato milite vidiſſet oppletum, per poſterulam tramitem medium ſqualentem frutectis et ſentibus vitabundus excedens, in Armenios incidit feſſos: et ductus ad regem, arcano ſermone, ſolum, quae viderat, docet, ac retinetur intactus.
14 Moxque metu diſſimulato eques mittitur clandeſtinus ad dextrum itineris latus, diverſoria paraturus et cibum: quo paullum progreſſo, in laevum tractum item alius talia facturus ire iubetur ociſſime,
15 alterum aliorſum neſciens miſſum. Quibus ita utiliter ordinatis, rex ipſe cum ſuis dumeta, per quae viator venerat, relegens, [6]) eo rurſus monſtrante, per hiſpidam et iumento onuſto exiguam callem poſt terga relictis militibus evolavit, qui captis eius miniſtris, miſſis ad mentes obſervantium praeſtringendas, quaſi venaticiam praedam modo non porrectis [7]) brachiis exſpectabant. Dumque hi venturum opperiuntur, ille regno incolumis reſtitutus, et cum gaudio popularium ſummo ſusceptus, in [8]) fide manſit immobilis, iniuriis, quas pertulerat, omnibus demuſſatis.
16 Danielus poſt haec et Barzimeres, cum luſi iamiam revertiſſent; probroſis lacerati conviciis, ac ſi inertes et deſides, ut hebetatae primo adpetitu venenatae ſerpentes, ora exacuere letalia, cum primum potuiſſent, elapſo pro virium copia nocituri.
17 Et leniendi cauſa flagitii ſui, vel fraudis, quam meliore conſilio pertulerunt, apud Imperatoris aures rumorum omnium tenaciſſimas inceſſebant falſis criminibus Param, incentiones Circeas in vertendis debilitandisque corporibus miris modis eum callere fingentes: addentesque, quod huiusmodi artibus offuſa ſibi caligine mutatus, vaſorumque forma

---

6) *al.* eo ipſo. 7) Mſ. brachiis. 8) Mſ. ſiderandi nemanſueti . . . mobilis.

transgreſſus, triſtes ſollicitudines, ſi huic irriſioni ſuperfuerit, excitabit.

Hinc in illum inexplicabile auctum Principis 18
odium, et doli ſtruebantur indies, ut per vim ei vel clam vita adimeretur: agentique tunc in Armenia Traiano, et rem militarem curanti, id ſecretis committitur ſcriptis. Qui illecebroſis regem inſi- 19
diis ambiens, et modo ſerenae mentis Valentis indices litteras tradens, modo ipſe ſeſe eius conviviis ingerens, ad ultimum compoſita fraude ad prandium verecundius invitavit: qui nihil adverſum metuens venit, conceſſoque honoratiore discubuit loco. Cumque adponerentur exquiſitae cuppediae, 20
et [9]) aedes amplae nervorum et articulato flatilique ſonitu reſultarent, iam vino incaleſcente, ipſo convivii domino per ſimulationem naturalis cuiusdam urgentis egreſſo, gladium deſtrictum intentans, torvo lumine ferociens, quidam immittitur barbarus aſper ex his, quos Supras adpellant, confoſſurus iuvenem, ne exſilire poſſet etiamtum [10]) praepeditum. Quo viſo regulus forte prominens ultra 21
torum, expedito [11]) dolone adſurgens, ut vitam omni ratione defenderet, perforato pectore deformis procubuit victima, ictibus multiplicatis foede conciſa. Hocque figmento nefarie decepta credu- 22
litate, inter epulas, quae reverendae ſunt vel in Euxino ponto, hoſpitali numine contuente, peregrinus cruor in ambitioſa lintea conſperſus ſpumante ſanie ſatietati ſuperfuit convivarum, horrore maximo diſperſorum. Ingemiſcat, ſi quis vita digreſſis eſt dolor, huius arrogantiam facti Fabricius ille Luſcinus: ſciens, qua animi magnitudine Democharen, vel, ut quidam ſcribunt, Niciam, miniſtrum repulerit regium, colloquio occultiore polli-

---

9) Mſ. adeſſaſple nervorum. 10) Mſ. impraepeditum. 11) *al.* dolo.

citum, quod Pyrrhum Italiam tunc bellis ſaeviſſimis
exurentem, veneno poculis necabit infectis: [12]) ſcri-
pſeritque ad regem, ut ab interiore caveret obſe-
quio. Tantum reverentiae locum apud priſcam
illam iuſtitiam, vel hoſtilis menſae genialitas obti-
23 nebat. Verum excuſabatur recens inuſitatum faci-
nus et pudendum necis exemplo Sertorianae: adu-
latoribus forſitan ignorantibus, quod, ut Demoſthe-
nes perpetuum Graeciae decus adfirmat, numquam
ſimilitudine aut impunitate alterius criminis diluitur
id, quod contra ac liceat arguitur factum.

1 II. Haec per Armeniam notabiliter geſta ſunt.
Sapor vero poſt ſuorum priſtinam cladem comperto
interitu Parae, quem ſociare ſibi impendio conaba-
tur, maerore gravi perculſus, augenteque noſtri
exercitus alacritate formidinem, maiora ſibi praeſe-
2 minans, Arrace legato ad Principem miſſo, perpe-
tuam aerumnarum cauſam deleri penitus ſuadebat
Armeniam: ſi id diſplicuiſſet, aliud poſcens, ut
Hiberiae diviſione ceſſante, remotisque inde partis
Romanae praeſidiis, Aſpacures ſolus regnare per-
3 mitteretur, quem ipſe praefecerat genti. Ad quae
Valens in hanc reſpondit ſententiam, nihil derogare
ſe poſſe placitis ex conſenſu firmatis, ſed ea ſtudio
curatiore defendere. Glorioſo propoſito contrariae
regis litterae hieme iam extrema perlatae ſunt, vana
cauſantis et tumida. Adſeverabat enim non poſſe
ſemina radicitus amputari diſcordiarum, niſi inter-
veniſſent conſcii pacis foederatae cum Ioviano, quo-
rum aliquos vita didicerat abſceſſiſſe.

4 Ingraveſcente poſt haec altius cura, Imperator
eligere conſilia, quam invenire ſufficiens, id con-
ducere rebus exiſtimans, Victorem magiſtrum equi-
tum et Urbicium Meſopotamiae ducem ire propere
iuſſit in Perſas, reſponſum abſolutum et uniusmodi

12) Mſ. ſcriberetque.

perferentes: quod rex iuſtus et ſuo contentus, ut
iactitabat, ſceleſte concupiſcat Armeniam, ad ar-
bitrium ſuum vivere cultoribus eius permiſſis: ſed
ni Sauromaci praeſidia militum impertita principio
ſequentis anni, ut diſpoſitum eſt, impraepedita re-
verterint, invitus ea complebit, quae ſponte ſua
facere ſuperſedit. Quae legatio recta quidem et 5
libera, ni deviaſſet in eo, quod abſque mandatis
oblatas ſibi regiones in eadem Armenia ſuſcepit
exiguas.

Qua regreſſa, advenit Surena poteſtatis ſecun-
dae poſt regem, has easdem Imperatori offerens
partes, quas audacter noſtri ſumſere legati. Quo 6
ſuſcepto liberaliter et magnifice, ſed parum impe-
trato, quod poſcebat, remiſſo, parabantur magna
inſtrumenta bellorum, ut mollita hieme Imperatore
trinis agminibus perrupturo Perſidem, ideoque
Scytharum auxilia feſtina celeritate mercante.

Proinde parum adeptus ea, quae ſpe vana con- 7
ceperat Sapor, ultraque ſolitum aſperatus, quod
ad expeditionem accingi rectorem [1]) compererat
noſtrum; iram eius conculcans Surenae dedit ne-
gotium, ut ea, quae Victor Comes ſuſceperat et
Urbicius, armis repeteret, ſi quisquam repugnaret,
et milites Sauromacis praeſidio deſtinati malis ad-
fligerentur extremis. Haecque, ut ſtatuerat, ma- 8
turata confeſtim; nec emendari potuerunt nec vin-
dicari, quia rem Romanam alius circumſteterat me-
tus totius Gothiae, Thracias licentius perrumpen-
tis: quae funera tunc explicari poterunt carptim,
ſi ad ea quoque venerimus.

Haec per Eoos agitata ſunt tractus. Quorum 9
inter ſeriem Africanas clades, et legatorum Tripo-
leos manes inultos etiamtum et errantes ſempiternus
vindicavit Iuſtitiae vigor, aliquoties ſerus, ſed ſcru-

---

1) *al.* conceperat.

pulosus quaesitor gestorum recte vel secius, hoc
10 modo. Remigius, quem populanti provincias retulimus Comiti favisse Romano, postquam Leo in eius locum magister esse coepit officiorum, a muneribus rei publicae iam quiescens, negotiis se ruralibus dedit prope Mogontiacum in genitalibus locis.
11 Quem ibi morantem securius, [2]) praefectus praetorio Maximinus reversum ad otium spernens, ut solebat dirae luis ritu grassari per omnia, laedere modis, quibus poterat, adfectabat: utque rimaretur plura, quae latebant, Caesarium antehac eius domesticum, postea notarium Principis, raptum, quae Remigius egerit, vel quantum acceperit, ut Romani iuvaret actus infandos, per quaestionem
12 cruentam interrogabat. Quibus ille cognitis, cum esset, ut dictum est, in secessu, conscientia malorum urgente, vel [3]) rationem formidine superante calumniarum, innodato gutture laquei nexibus interiit.

1 III. Sequuto post haec anno, Gratiano adscito in trabeae societatem Equitio consule, Valentiniano post vastatos aliquos Alamanniae pagos munimentum aedificanti prope Basiliam, quod adpellant accolae Robur, offertur praefecti relatio Probi, do-
2 centis Illyrici clades. Quibus ille, ut cunctatorem decuerat ducem, examinatius lectis, attonitus cogitationibus anxiis, Paterniano notario misso negotium scrupulosa quaesivit indagine: moxque veris per eum nuntiis gestorum acceptis, evolare protinus [1]) festinabat, ausos temerare limitem barbaros primo fragore, ut mente conceperat, oppressurus ar-
3 morum. Quia igitur abeunte autumno multa impediebant et aspera, adnitebantur omnes per regiam optimates, ut adusque [2]) principium veris oratum

---

2) *al.* praefecit praetorio. 3) Ms. ratione formidinem. 1) Ms. festinaret. 2) Ms. principum oratum eum perciperent et exoratum.

eum pertinerent et exoratum: primum durata pruinis itinera, ubi nec adultae in pastum herbae reperirentur, nec caetera usui congrua, penetrari non posse firmantes: dein vicinorum Galliis regum immanitatem, maximeque omnium Macriani ut formidati tunc praetendentes, quem constabat impacatum relictum, etiam ipsa urbium moenia tentaturum. Haec memorantes addentesque utilia, re- 4
duxere eum in meliorem sententiam: statimque, ut conducebat rei communi, prope Mogontiacum blandius rex antedictus accitur, proclivis ipse quoque ad excipiendum foedus, ut adparebat. Et venit immane quo quantoque flatu distentus, ut futurus arbiter superior pacis: dieque praedicto colloquii ad ipsam marginem Rheni caput altius erigens stetit, hinc inde sonitu scutorum intonante gentilium. Contra Augustus adscensis amnicis lembis, saeptus 5
ipse quoque multitudine castrensium ordinum, tutius prope ripas accessit, signorum fulgentium nitore conspicuus: et immodestis gestibus murmureque barbarico tandem sedato, post dicta et audita ultro citroque versus, amicitia media sacramenti fide firmatur. Hisque perfectis discessit turbarum 6
rex artifex delenitus, futurus nobis deinceps socius: et dedit postea adusque vitae tempus extremum, constantiae in concordiam animi facinorum documentum pulchrorum. Periit autem in Francia 7
postea: quam dum internecive vastando perrumpit avidius, oppetiit Mellobaudis bellicosi regis insidiis circumventus. Post foedus tamen sollemni ritu impletum, Treveros Valentinianus ad hiberna discessit.

IV. Haec per Gallias et latus agebantur Ar- 1
ctoum. At in Eois partibus alto externorum silentio intestina pernicies augebatur per Valentis amicos et proximos, apud quos honestate utilitas erat antiquior. Navabatur enim opera diligens, ut homo

rigidus, audire cupiens lites, a ſtudio iudicandi revocaretur, metu, ne ita ut Iuliani temporibus defenſione innocentia reſpirante, frangeretur potentium tumor adſumpta licentia latius ſolitus evagari.
2 Ob haec et ſimilia concordi conſenſu dehortantibus multis, maximeque Modeſto praefecto praetorio regiorum arbitrio ſpadonum expoſito, et ſubagreſte ingenium [1]) nullis vetuſtatis lectionibus expolitum coacto vultu fallente, et adſerente, quod infra imperiale columen cauſarum eſſent minutiae privatarum: ille ad humiliandam celſitudinem poteſtatis negotiorum examina ſpectanda inſtituta eſſe arbitratus, ut monebat, abſtinuit penitus, laxavitque rapinarum fores: quae roborantur indies iudicum advocatorumque pravitate ſentientium paria; qui tenuiorum negotia militaris rei rectoribus, vel intra palatium validis venditantes, aut opes, aut honores quaeſivere praeclaros.
3 Hanc profeſſionem oratorum forenſium, [2]) iure πολιτικῆς μορίου εἴδωλον, id eſt civilitatis particulae umbram, vel adulationis partem quartam eſſe definit amplitudo Platonis: Epicurus autem κακοτεχνίαν nominans, inter artes numerat malas. [3]) Tiſias ſuaſionis opificem eſſe memorat, adſentiente Leon-
4 tino Gorgia. Quam a veteribus ita determinatam, orientalium quorundam verſutia adusque bonorum extulit odium: unde etiam retinaculis temporis praeſtituti frenatur. Ergo abſolutis ſuper eius indignitate paucis, quam in illis partibus agens expertus ſum, ad coeptorum curſum regrediar inſtitutum.
5 Florebant elegantiae priſcae patrociniis tribunalia: cum oratores concitae facundiae, attenti ſtudiis doctrinarum, ingenio, fide, copiis ornamentisque

dicendi

1) Mſ. nullius. 2) τὸ iure deeſt al. 3) Mſ. KIOICIAC.

dicendi pluribus eminebant: ut Demoſthenes, quo dicturo concurſus audiendi cauſa ex tota Graecia fieri ſolitos, monumentis Atticis continetur: et Calliſtratus, quem nobilem illam ſuper Oropo cauſam [qui locus in Euboea eſt] perorantem, idem Demoſthenes Academia cum Platone relicta ſectatus eſt: ut Hyperides, et Aeſchines, et Andocides, et Dinarchus, et Antiphon ille Rhamnuſius, quem ob defenſum negotium omnium primum antiquitas prodidit accepiſſe mercedem. Nec minus apud 6
Romanos Rutilii, et Galbae, et Scauri, vita, moribus, frugalitateque ſpectati, et poſtea per varias aevi ſequentis aetates cenſorii, et conſulares multi, et triumphales, Craſſi et Antonii, et cum Philippis Scaevolae aliique numeroſi, poſt exercitus proſperrime ductos, poſt victorias et tropaea, civilibus ſtipendiorum officiis floruerunt: laureasque fori ſpecioſis certaminibus occupantes, ſummis gloriae honoribus fruebantur. Poſt quos excellentiſſimus 7
omnium Cicero, orationis imperioſae fluminibus ſaepe depreſſos aliquos iudiciorum eripiens flammis: *non defendi homines ſine vituperatione fortaſſe poſſe; negligenter defendi ſine ſcelere non poſſe* firmabat.

At nunc videre eſt per Eoos omnes tractus vio- 8
lenta et rapaciſſima genera hominum per fora omnia volitantium, et ſubſidentium divites domus, ut Spartanos canes aut Cretas, veſtigia ſagacius colligendo, ad ipſa cubilia pervenire cauſarum.

In his primus eſt coetus eorum, qui ſeminando 9
diverſa iurgia per vadimonia mille iactantur, viduarum poſtes et orborum limina deterentes, et aut inter diſcordantes amicos aut propinquantes vel adfines, ſi ſimultatum levia [4]) ſenſerint receptacula, odia ſtruentes infeſta: in quibus aetatis progreſſu

4) Mſ. levia ſenſirinin.

non ut aliorum vitia intepeſcunt, ſed magis magisque roborantur: inter rapinas inſatiabiles inopes, ad capiendam verſutis orationibus iudicum fidem, quorum nomen ex Iuſtitia natum eſt, ſicam ingenii
10 deſtringentes. Horum obſtinatione libertatem temeritas, conſtantiam audacia praeceps, eloquentiam inanis quaedam imitatur fluentia loquendi: quarum artium [5]) ſcaevitate, ut Tullius adſeverat, nefas eſt religionem decipi iudicantis. Ait enim: *Cumque nihil tam incorruptum eſſe debeat in re publica quam ſuffragium, quam ſententia; non intelligo, cur, qui ea pecunia corruperit, poena dignus ſit: qui eloquentia, laudem etiam ferat. Mihi quidem hoc plus mali facere videtur, qui oratione, quam qui pretio iudicem corrumpit: quod pecunia corrumpere prudentem nemo poteſt; dicendo poteſt.*

11 Secundum eſt genus eorum, qui iuris profeſſi ſcientiam, quam repugnantium ſibi legum abolevere diſcidia, velut vinculis ori impoſitis reticentes, iugi ſilentio umbrarum ſunt ſimiles propriarum. Hi velut fata natalicia praemonſtrantes, aut Sibyllae oraculorum interpretes, vultus gravitate ad habitum compoſita triſtiorem, ipſum quoque venditant,
12 quod oſcitantur. Hi ut altius videantur iura callere, Trebatium loquuntur, et Caſcellium, et Alfenum, et Auruncorum Sicanorumque iamdiu leges ignotas, cum Euandri matre abhinc ſaeculis obrutas multis. Et ſi voluntate matrem tuam finxeris occidiſſe, multas tibi ſuffragari abſolutionem lectiones reconditas pollicentur, ſi te ſenſerint [6]) eſſe nummatum.

13 Tertius eorum eſt ordo, qui ut in profeſſione turbulenta clareſcant, ad expugnandam veritatem ora mercenaria procudentes, per proſtitutas frontes vileſque latratus, quo velint, aditus ſibi patefaciunt

5) *al.* ſaevitate. 6) *τὸ eſſe* deeſt al.

crebros: qui inter ſollicitudines iudicum per multa diſtentas inreſolubili nexu vincientes negotia, laborant, ut omnis quies litibus implicetur, et nodoſis quaeſtionibus de induſtria iudicia circumſcribunt: quae cum recte procedunt, delubra ſunt aequitatis: cum depravantur, foveae fallaces et caecae: in quas ſi captus ceciderit quisquam, non niſi per multa exſiliet luſtra, adusque ipſas medullas exſuctus.

Quartum atque poſtremum eſt genus impudens, 14
pervicax, et indoctum, eorum, qui cum immature e litterariis eruperint ludis, per angulos civitatum discurrunt, mimiambos non cauſarum remediis congrua commentantes, fores divitum deterendo, coenarum ciborumque aucupantes delicias exquiſitas. Qui cum ſemel umbraticis lucris, et inhian- 15
dae undique pecuniae ſeſe dediderint, litigare fruſtra quoslibet innocentes hortantur: et ad defendendam cauſam admiſſi, quod raro contingit, ſuscepti nomen et vim negotii ſub ore disceptatoris inter ipſos conflictuum articulos inſtruuntur, circumloquutionibus indigeſtis ita ſcatentes, ut colluvionis taeterrimae audire exiſtimes ululabili clamore Therſiten. Cum autem ad inopiam muniendarum 16
venerint allegationum, ad effrenatam deflectunt conviciandi licentiam: quo nomine, ob aſſidua in perſonas honorabiles probra, [7]) diebus dictis aliquoties ſunt damnati: e quibus ita ſunt rudes nonnulli, ut numquam ſe codices habuiſſe meminerint. Et ſi 17
in circulo doctorum auctoris veteris inciderit nomen, piſcis aut eduliſ peregrinum eſſe vocabulum arbitrantur: ſi vero advena quisquam inuſitatum ſibi antea Marcianum verbo tenus quaeſierit oratorem, omnes confeſtim Marcianos adpellari ſe fingunt. Nec iam fas ullum prae oculis habent: ſed tam- 18

7) Mſ. diebus dioctis.

quam avaritiae venumdati et usucapti, nihil praeter interminatam petendi licentiam norunt. Et si quem semel intra retia ceperint, cassibus mille impedicant, per morborum simulationem vicissim consulto cessantes: utque pervulgati iuris proferatur lectio vana, septem vendibiles introitus praeparant, dila-
19 tionum examina longissima contexentes. Et cum nudatis litigatoribus dies cesserint, et menses, et anni, tandem obtrita vetustate controversia intromissa, ipsa capita splendoris ingressa alia secum advocatorum simulacra inducunt. Cumque intra cancellorum venerint saepta, et agi coeperint alicuius fortunae vel salus, atque laborari debeat, ut ab insonte gladius, vel calamitosa detrimenta pellantur, corrugatis hinc inde frontibus, brachiisque histrionico gestu formatis, ut concionaria Gracchi fistula post occipitium desit, consistitur altrinsecus diu: tandemque ex praemeditato colludio, per eum, qui est in verba fidentior, suave quoddam principium dicendi [8]) exseritur, Cluentianae vel pro Ctesiphonte orationum aemula ornamenta promittens: et in eam conclusionem cunctis finem cupientibus desinit, ut nondum se patroni post speciem litis triennium editam causentur instructos: spatioque prorogati temporis impetrato, quasi cum Antaeo vetere colluctati, perseveranter flagitant pulveris periculosi mercedes.

20 Verumtamen haec cum ita sint, non desunt advocatis incommoda plurima, parum sustinenda recte victuro. Namque sellulariis quaestibus inescati, inter se hostiliter diffident, et rupta maledicendi ferocia, ut dictum est, multos offendunt: quam tunc effutiunt, cum commissarum sibi causarum infirmitatem rationibus validis [9]) convallare non possunt.
21 Et iudices patiuntur interdum doctos ex Philistionis

8) Mſ. et ariter cluenda ne vel pro. 9) Mſ. convalere.

aut Aeſopi cavillationibus, quam ex Ariſtidis illius iuſti vel Catonis diſciplina productos: qui aere gravi mercati publicas poteſtates, ut creditores moleſti opes cuiusquemodi fortunae rimantes, alienis gremiis excutiunt praedas. Ad ultimum id habet cau- 22
ſidicina cum caeteris metuendum et grave, quod hoc ingenitum eſt paene litigantibus cunctis, ut, cum iurgia mille caſibus cadant, accidentia ſecus in poteſtate eſſe exiſtiment patronorum: et omnem certaminum exitum iisdem ſoleant adſignare, et non vitiis rerum, aut iniquitati aliquoties diſceptantium, ſed ſolis defenſantibus iraſcantur. Verum, unde huc declinavimus, revertamur.

(A. C. 375.)

V. Pubeſcente iam vere Valentinianus a Treve- 1
ris motus, per nota itinera gradu celeri contendebat: eique regiones adventanti, quas petebat, legatio Sarmatarum offertur: pedibusque eius proſtrata, orabat pacifica prece, ut propitius veniret et lenis, nullius diri facinoris participes populares ſuos inventurus aut conſcios. Quibus ſaepe eadem 2
iterantibus, hactenus perpenſa deliberatione reſpondit, haec in locis, ubi dicuntur admiſſa, quaerenda veriſſimis documentis et vindicanda. Cumque exinde Carnuntum Illyriorum oppidum introiſſet, deſertum quidem nunc et ſqualens, ſed ductori exercitus perquam opportunum, ubi fors copiam dediſſet aut ratio, e ſtatione proxima reprimebat barbaricos adpetitus.

Et quamquam terrori cunctis erat, dum ſpera- 3
batur ut acer et vehemens mox iudices damnari iuſſurus, quorum perfidia vel ſeceſſione Pannoniarum nudatum eſt latus: cum illuc veniſſet, ita intepuit, ut neque in Gabinii regis inquireret necem, neque inuſta rei publicae vulnera [1]) quo ſinente vel agente

1) *al.* quo canente.

ſegnius eveniſſent, [2]) accuratius veſtigaret: eo videlicet more, quo erat ſeverus in gregariis corrigendis, remiſſior erga maiores fortunas vel verbis aſperioribus inceſſendas.
4 Solum tamen incitato petebat odio Probum, numquam, ex quo eum viderat, minari deſinens vel miteſcens: cuius rei cauſae nec obſcurae fuerunt, nec leves. Hic praefecturam praetorio tunc primitus nactus, eamque multis atque utinam probabilibus modis in longum proferre geſtiens, non ut proſapiae ſuae claritudo monebat,
5 plus adulationi quam verecundiae dedit. Contemplatus enim propoſitum Principis, quaerendae undique pecuniae vias absque iuſtorum iniuſtorumque discretione ſcrutantis, errantem non reducebat ad aequitatis tramitem, ut ſaepe moderatores fecere tranquilli: ſed ipſe quoque flexibilem ſequebatur
6 atque transverſum. Unde graves obedientium caſus, exitialia proviſorum nomina titulorum, iuxta opulentas et tenues enervatas ſuccidere fortunas, argumentis aliis poſt validioribus aliis, uſu laedendi reperiente longaevo. Denique tributorum onera vectigaliumque augmenta multiplicata, optimatum quosdam ultimorum metu exagitatos mutare [3]) compulerunt ſedes: [4]) et flagitantium miniſtrorum amaritudine quidam expreſſi, cum non ſuppeteret, quod daretur, erant perpetui carcerum inquilini; e quibus aliquos cum vitae iam taederet et lucis, ſuspendiorum exoptata remedia conſumpſerunt.
7 Haec ita illecebroſius atque inhumanius agi loquebatur quidem pertinax rumor: Valentinianus vero, tamquam auribus cera illitis, ignorabat, indifferenter quidem lucrandi vel ex rebus minimis avidus, idque tantum cogitans, quod offerebatur; parſurus tamen fortaſſe Pannoniis, ſi haec ante ingemiſcenda compendia comperiſſet, quae nimium ſero tali

2) Mſ. curatius. 3) Mſ. compulit. 4) Mſ. efflagitantium.

didicit caſu. Ad provincialium reſiduorum exem- 8
plum etiam Epirotae acturos ſibi gratias a praefecto
mittere compulſi legatos, Iphiclem quemdam philoſophum, ſpectatum robore pectoris hominem, adegere non ſponte propria pergere ad id munus
implendum. Qui cum Imperatorem vidiſſet, agni- 9
tus adventusque ſui cauſam interrogatus, Graece reſpondit: atque ut philoſophus veritatis profeſſor, quaerente curatius Principe, ſi hi, qui miſere, ex animo bene ſentiunt de praefecto; gementes, in-
quit; et inviti. Quo ille verbo tamquam telo per- 10
culſus, actus eius ut ſagax beſtia rimabatur, genuino percunctando ſermone, quos noſcitabat: ubinam ille eſſet verbi gratia honore [5]) ante ſuos excellens et nomine, vel ille dives, aut alius ordinis primus. Cumque diſceret periſſe aliquem laqueo, abiſſe alium trans mare, conſciviſſe ſibi alium mortem, aut plumbo vita erepta exſtinctum: in immenſum excanduit, urente irarum nutrimenta tunc officiorum magiſtro Leone, pro nefas! ipſo quoque praefecturam, ut e celſiore ſcopulo caderet, adfectante: quam ſi adeptus rexiſſet, prae his, quae erat auſurus, adminiſtratio Probi ferebatur in caelum.

Agens itaque apud Carnuntum Imperator, per 11
continuos tres menſes aeſtivos arma parabat et alimenta, ſi qua fors ſecundaſſet, pervaſurus opportune Quados, tumultus atrocis auctores: in quo oppido Fauſtinus, filius ſororis Iuventii praefecti praetorio, notarius militans, Probo ſpectante negotium, carnificis manu peremptus eſt poſt tormenta: vocatus in crimen, quod aſinum occidiſſe dicebatur ad uſum artium ſecretarum, ut adſerebant quidam urgentes: ut [autem aiebat ille, ad imbecillitatem firmandam fluentium] capillorum. Alio 12

5) Ml. ante ſuos.

quoque in eum pernicioſe compoſito, quod petente per iocum quodam Nigrino, ut eum notarium faceret, exclamavit ille hominem ridens, *Fac me Imperatorem, ſi id volueris impetrare.* Hocque ludibrio inique interpretato, et Fauſtinus ipſe, et Nigrinus, et alii ſunt interfecti.

13 Praemiſſo igitur Merobaude cum militari peditum manu, quam regebat, ad vaſtandos cremandosque barbaricos pagos, comite adiuncto [6] Sebaſtiano, Valentinianus Acincum propere caſtra commovit: navigiisque ad repentinum caſum coniunctis, et contabulato celeri ſtudio ponte, per partem aliam tranſiit in Quados, ſpeculantes quidem ex diruptis montibus eius adventum, quo plerique ancipites incertique accidentium cum ſuis caritatibus ſeceſſerunt; ſed ſtupore defixos, cum in regionibus ſuis, contra quam opinabantur, auguſta cernerent
14 ſigna. Progreſſus ergo coacto gradu, in quantum res tulit, iugulataque aetate promiſcua, quam etiamtum palantem ſubitus occupavit excurſus, et tectis combuſtis, rediit cum incolumibus cunctis, quos duxerat ſecum: itidemque apud Acincum moratus autumno praecipiti, per tractus conglaciari frigoribus adſuetos commoda quaerebat hiberna; nullaque ſedes idonea reperiri praeter Sabariam poterat, quamvis eo invalidam tempore adſiduisque
15 malis adflictam. Unde hoc, etiamſi magni intererat, paulliſper ſequeſtrato, impigre motus, peragrata fluminis ripa, caſtrisque praeſidio competenti munitis atque caſtellis, Bregitionem pervenit: ibique diu compoſitum ad quietem Principis fatum ſortem denuntiabat ei ſupremam prodigiis ingeren-
16 tibus multis. Namque diebus ante pauciſſimis ruinas fortunarum indicantia celſarum, arſere crinita ſidera [cometarum], quorum originem ſupra docui-

6) Mſ. Senaſtigiano.

mus. Ante apud Sirmium repentino fragore nubium fulmen excussum, palatii et curiae partem incendit et fori: et apud Sabariam eodem adhuc constituto, bubo culminibus regii lavacri [7]) insidens, occentansque funebria, nulla iacientium sagittas et lapides contemplabili dextera cadere potuit, certatim licet ardenti studio petebatur. Item cum ab 17
urbe praedicta tenderet ad procinctum, per portam voluit, unde introivit, exire, ut omen colligeret, quōd cito remeabit ad Gallias. Cumque locus adgestis ruderibus neglectus purgatur, lapsam forem ferratam, quae exitum obseravit, multitudo removere non potuit viribus magnis enisa: et dum frustra tereret diem, coactus per aliam egressus est portam. Nocteque, quam lux ereptura eum vita sequuta est, 18
ut per quietem solet, videbat coniugem suam absentem sedere, passis capillis, amictu squalenti contectam: quam aestimari dabatur Fortunam eius esse, cum taetro habitu iam discessuram. Progressus 19
deinde matutinus contractiore vultu subtristis, cum eum oblatus non susciperet equus, anteriores pedes [8]) praeter stratorem erigens in sublime: innata feritate concitus, ut erat immanis, dexteram stratoris militis iussit abscidi, quae eum insilientem iumento pulserat consueto: perissetque cruciabiliter innocens iuvenis, ni tribunus stabuli Cerealis dirum nefas cum sui periculo distulisset.

VI. Post haec Quadorum venere legati, pacem 1
cum praeteritorum oblitteratione suppliciter obsecrantes: quam ut adipisci sine obstaculo possent, et tirocinium et quaedam utilia rei Romanae pollicebantur. Quos quoniam suscipi placuit, et redire 2
indutiis, quae poscebantur, indultis (quippe eos vexari diutius nec ciborum inopia, nec alienum

---

7) al. concidens. 8) Mſ. praeter ar . . . torem.

tempus anni patiebantur) in consistorium [1]) Equitio vadente sunt intromissi. Cumque membris incurvatis starent metu debiles et praestricti, docere iussi, quae ferebant, usitatas illas causationum species iurandi fidem addendo firmabant: nihil ex communi mente procerum gentis delictum adseverantes in nostros, sed per extimos quosdam latrones amnique confines evenisse, quae inciviliter gesta sunt: etiam id quoque addendo, ut sufficiens ad facta purganda firmantes, quod munimentum exstrui coeptum nec iuste nec opportune, ad ferociam animos
3 agrestes accendit. Ad haec Imperator ira vehementi perculsus, et inter exordia respondendi tumidior, increpabat obiurgatorio sonu nationem omnem, ut beneficiorum immemorem et ingratam. Paullatimque lenitus [et ad molliora] propensior, tamquam [2]) ictus e caelo, vitalique via voceque simul obstricta, suffectus igneo lumine cernebatur: [3]) erumpente subito sanguine, letali sudore perfusus, ne laberetur spectantibus [4]) et vilibus, concursu ministrorum vitae secretioris ad conclave ductus est
4 intimum. Ubi locatus in lecto, exiguas spiritus reliquias trahens, nondum intelligendi minuto vigore, cunctos agnoscebat adstantes, quos cubicularii, ne quis eum necatum suspicaretur, celeritate maxima corrogarant. Et quoniam viscerum flagrante compage laxanda erat necessario vena, nullus inveniri potuit medicus hanc ob causam, quod eos per varia sparserat, curaturos militem pestilentiae mor-
5 bo tentatum. Unus tamen repertus, venam eius iterum saepiusque pungendo, ne guttam quidem cruoris elicere potuit, internis nimietate calorum ambustis: vel, ut quidam existimabant, arefactis ideo membris, quod meatus aliqui, quos haemor-

1) Mſ. Equitio in Consistorio vadente sunt. 2) *al.* ictus telo vitalia voceque. 3) Mſ. egre pene cubito. 4) *al.* et vilibus.

rhoidas nunc adpellamus, obserati sunt gelidis frigoribus concrustati. Sensit immensa vi quadam urgente morborum, ultimae necessitatis adesse praescripta: dicereque conatus aliqua vel mandare, ut 6
singultus ilia crebrius pulsans, stridorque dentium et brachiorum motus velut caestibus dimicantium indicabat, iam superatus liventibusque maculis interfusus, animam diu colluctatam efflavit, aetatis quinquagesimo anno et quinto, imperii, minus centum dies, secundo et decimo.

VII. Replicare nunc est opportunum, ut aliquoties fecimus, et ab ortu primigenio patris huiusce Principis adusque ipsius obitum actus eius discurrere per epilogos breves, nec vitiorum praetermisso discrimine vel bonorum, quae potestatis amplitudo monstravit, nudare solita semper animorum interna. 1
Natus apud Cibalas Pannoniae oppidum Gratianus maior ignobili stirpe, cognominatus est a pueritia prima Funarius, ea re, quod nondum adultus venalem circumferens funem, quinque militibus eum rapere studio magno conatis nequaquam cessit: aemulatus Crotoniatem Milonem, cui mala saepe cohaerenter laeva manu retinenti vel dextra, nulla umquam virium fortitudo abstraxit. 2
Ob ergo validi corporis robur, et peritiam militum more luctandi notior multis, post dignitatem protectoris atque tribuni, Comes praefuit rei castrensi per Africam: unde furtorum suspicione contactus, digressusque, multo postea pari potestate Britannum rexit exercitum, tandemque honeste sacramento solutus, revertit ad larem: et agens procul a strepitu, multatione bonorum adflictus est a Constantio hoc nomine, quod civili flagrante discordia, hospitio dicebatur suscepisse Magnentium, per agrum suum ad proposita festinantem. 3

Cuius meritis Valentinianus ab ineunte adulescentia commendabilis, contextu suarum quoque 4

ſuffragante virtutum, indutibus imperatoriae maie-
ſtatis apud Nicaeam ornatus, in Auguſtum colle-
gium fratrem Valentem adſcivit, ut [1]) germanitate,
ita concordia ſibi iunctiſſimum, inter probra me-
dium et praecipua, quae loco docebimus compe-
5 tenti. Igitur Valentinianus, poſt periculorum mo-
leſtias plures, dum eſſet privatus, emenſas, impe-
ritare [2]) exorſus, arces prope flumina ſitas et urbes,
et Gallias petiit Alamannicis patentes excurſibus,
reviviſcentibus erectius cognito Principis Iuliani
interitu, quem poſt Conſtantem ſolum omnium for-
6 midabant. Ideo autem etiam Valentinianus merito
timebatur, quod auxit et exercitus valido ſupple-
mento, et utrobique Rhenum celſioribus caſtris
munivit atque caſtellis, ne latere usquam hoſtis ad
noſtra ſe proripiens poſſit.

7 Utque multa praetereamus, quae egit moderato-
ris auctoritate fundati, quaeque per ſe vel duces
correxit induſtrios: poſt Gratianum filium in ſocie-
tatem ſuae poteſtatis adſumptum, Vithigabium re-
gem Alamannorum Vadomario genitum, adoleſcen-
tem in flore primo genarum nationes ad tumultus
cientem et bella, clam, quia non potuit aperte,
confodit: et Alamannis congreſſus prope Solicinium
locum, ubi inſidiis paene perierat circumventus,
ad exitium ultimum delere potuit univerſos, ni pau-
cos velox effugium tenebris amandaſſet.

8 Inter haec tamen caute geſta, iam converſos ad
metuendam rabiem Saxonas, ſemper quolibet inex-
plorato ruentes, delatosque tunc ad terreſtres tra-
ctus, quorum ſpoliis paene redierant locupletes,
malefido quidem, ſed utili commento peremit,
praeda raptoribus vi fractis excuſſa.

9 Itidemque Britannos, catervas ſuperfuſorum
hoſtium non ferentes, ſpe meliorum adſumpta, in

---

1) Mſ. germanitate ita concordia. 2) Mſ. exorſus ut arces.

libertatem et quietem reſtituit placidam, nullo paene redire permiſſo graſſatorum ad ſua.

Efficacia pari Valentinum quoque Pannonium 10 exſulem, per has provincias molientem otium turbare commune, antequam negotium efferveſceret, oppreſſit.

Africam deinde malo repentino perturbatam diſcriminibus magnis exemit: cum voraces militarium faſtus ferre nequiens Firmus, ad omnes diſſenſionum motus perflabiles gentes Mauricas concitaſſet.

Similique fortitudine clades ingemiſcendas Illyrici vindicaſſet, ni morte praeventus reliquiſſet rem ſeriam imperfectam.

Ac licet opera praeſtabilium ducum haec, quae 11 retulimus, conſummata ſunt: tamen ipſum quoque ſatis conſtat, ut erat expeditae mentis uſuque caſtrenſis negotii diuturno firmatus, egiſſe complura: inter quae illud elucere clarius potuit, ſi Macrianum regem ea tempeſtate terribilem, vivum capere potuiſſet, ut induſtria magna tentarat, poſtquam eum evaſiſſe [3]) Burgundios, quos ipſe admoverat Alamannis, maerens didiciſſet et triſtis.

VIII. Haec ſuper actibus Principis brevi ſunt 1 textu percurſa: nunc confiſi, quod nec metu nec adulandi foeditate conſtricta poſteritas, incorrupta praeteritorum ſolet eſſe ſpectatrix, ſummatim eius numerabimus vitia, poſt et [1]) praecipua narraturi. Adſimulavit nonnumquam clementiae ſpeciem, cum 2 eſſet in acerbitatem naturae calore propenſior: oblitus profecto, quod regenti imperium omnia nimia velut proceri ſcopuli ſunt devitanda. Nec enim 3 usquam reperitur miti coercitione contentus, ſed aliquoties quaeſtiones multiplicari iuſſiſſe cruentas,

---

3) *al.* Burgundos. 1) Mſ. prae te merita narraturi . . . . . . ad . . . . bit nonnumquam.

post interrogationes funestas nonnullis adusque discrimina vitae vexatis: et ita erat effusior ad nocendum, ut nullum aliquando damnatorum capitis eriperet morte subscriptionis elogio leni, cum id etiam
4 Principes interdum fecere saevissimi. Atqui potuit exempla multa contueri maiorum, et imitari peregrina atque interna humanitatis et pietatis, quas sapientes consanguineas [2]) virtutum esse definiunt bonas: e quibus haec sufficiet poni. Artaxerxes Persarum ille rex potentissimus, quem Macrochira membri unius longitudo commemoravit, suppliciorum varietates, quas natio semper exercuit cruda, lenitate genuina castigans, tiaras ad vicem capitum quibusdam noxiis amputabat: et ne secaret aures more regio pro delictis, ex galeris fila pendentia praecidebat: quae temperantia morum ita tolerabilem eum fecit et verecundum, ut adnitentibus cunctis multos et mirabiles actus impleret Graecis scri-
5 ptoribus celebratos. Praenestino praetore, qui bello quodam Samnitico properare iussus ad praesidium venerat segnius, ad crimen diluendum exhibito, Papirius Cursor ea tempestate dictator securem per lictorem expediri, homineque abiecta purgandi se fiducia stupefacto, visum prope fruticem iussit abscidi: hocque ioci genere castigatum eum absolvit, non ideo [3]) contemptus, ut qui bella diuturna per se superavit et gravia, solus ad resistendum aptus Alexandro Magno, si calcasset Italiam,
6 aestimatus. Haec forsitan Valentinianus ignorans, minimeque reputans adflicti solatia status semper esse lenitudinem Principum, poenas per ignes augebat et gladios: quod ultimum in adversis rebus remedium pietas reperit maiorum, ut Isocratis memorat pulchritudo: cuius vox est perpetua docentis,

---

2) Ms. virtutum. 3) Ms. contemtus vis bella diuturna parum . . . . . . lius ad resist.

ignosci debere interdum armis superato rectori, quam, iustum quid sit, ignoranti. Unde motum 7
existimo Tullium praeclare pronuntiasse, cum defenderet Oppium: *Etenim multum posse ad salutem alterius, honori multis; parum potuisse ad exitium, probra nemini umquam fuit.*

Aviditas plus habendi sine honesti pravique dif- 8
ferentia; et indagandi quaestus varios per alienae vitae naufragia, exundavit in hoc Principe flagrantius adulescens. Quam quidam praetendentes Imperatorem Aurelianum, purgare tentabant, id adfirmando, quod, ut ille post Gallienum et lamentabiles rei publicae casus exinanito aerario, torrentis ritu ferebatur in divites: ita hic quoque post procinctus Parthici clades magnitudine, indigens impensarum, ut militi supplementa suppeterent et impendium, crudelitati cupiditatem opes nimias congerendi miscebat: dissimulans scire, quod sunt aliqua, quae fieri non oportet, etiamsi licet; Themistoclis illius veteris [4]) dissimilis: qui cum post pugnam agminaque deleta Persarum licenter obambulans, armillas aureas vidisset humi proiectas et torquem: *Tolle*, inquit, *haec*, ad comitum quemdam prope adstantem, *vere quia Themistocles non es:* quodlibet spernens in duce magnanimo [5]) lucrum. Huius exempla continentiae similia plurima 9
in Romanis exuberant ducibus: quibus omissis, quoniam non sunt perfectae virtutis indicia (nec enim aliena non rapere laudis est) unum ex multis constans innocentiae vulgi veteris specimen ponam. Cum proscriptorum locupletes domus diripiendas Romanae plebi Marius dedisset et Cinna, vulgi rudes animi, sed humana soliti respectare, alienis laboribus pepercerunt: ut nullus egens reperiretur aut infimus, qui de civili luctu fructum contrectare pateretur sibi concessum.

---

4) Mſ. verisimilis. 5) Mſ. lucrum . . . . . Huius.

10 Invidia praeter haec antedictus medullitus ure-
batur: et ſciens pleraque vitiorum imitari ſolere
virtutes; memorabat adſidue, [6]) ſeveritatem rectae
poteſtatis eſſe individuam ſociam. Utque ſunt di-
gnitatum apices maximi licere ſibi cuncta exiſtiman-
tes, et ad [7]) ſupplicandum contrarios exturbandos-
que meliores pronius inclinati, bene veſtitos oderat
et eruditos, et opulentos, et nobiles: et fortibus
detrahebat, ut ſolus videretur bonis artibus emine-
re: quo vitio exarſiſſe Principem legimus Hadria-
num.

11 Arguebat hic idem Princeps timidos ſaepius,
maculoſos tales adpellans et ſordidos, et intra ſor-
tem humilem amandandos: ad pavores irritos ali-
quoties abiectius pallens, et quod nusquam erat
12 [8]) ima mente formidans. Quo intellecto magiſter
officiorum Remigius, cum eum ex incidentibus ira
fervere ſentiret, fieri motus quosdam barbaricos
inter alia ſubſerebat: hocque ille audito, quia ti-
more mox frangebatur, ut Antoninus Pius erat ſere-
13 nus et clemens. Iudices numquam conſulto mali-
gnos elegit: ſed ſi ſemel promotos agere didicit im-
maniter, Lycurgos inveniſſe ſe praedicabat et Caſ-
ſios, columina Iuſtitiae priſca: ſcribensque horta-
batur adſidue, ut noxas vel leves acerbius vindica-
14 rent. Nec adflictis, ſi fors ingruiſſet inferior, erat
ullum in Principis benignitate perfugium: quod
ſemper ut agitato mari iactatis, portus patuit ex-
optatus. *Finis enim iuſti imperii*, ut ſapientes do-
cent, *utilitas obedientium aeſtimatur et ſalus.*

1 IX. Conſentaneum eſt venire poſt haec ad eius
actus ſequendos recte ſentientibus et probandos:
cum quibus ſi reliqua temperaſſet, vixerat ut Tra-
ianus

---

6) Mſ. livorem ſeveritatem. 7) Mſ. ſupplicandum. 8) Mſ. ima-
menta. *Io.* ima mente.

ianus et Marcus. In provinciales admodum parcus, tributorum ubique molliens ſarcinas: oppidorum et limitum conditor tempeſtivus: militaris diſciplinae cenſor eximius, in hoc tantum deerrans, quod, cum gregariorum etiam levia puniret errata, potiorum ducum flagitia progredi ſinebat in maius, ad querelas in eos motas aliquoties obſurdeſcens: unde Britannici ſtrepitus, et Africanae clades, et vaſtitas emerſit Illyrici.

Omni pudicitiae cultu domi caſtus et foris, nullo 2
contagio conſcientiae violatus obſcenae, nihil inceſtum: hancque ob cauſam tamquam retinaculis petulantiam frenarat aulae regalis: quod cuſtodire facile potuit, neceſſitudinibus ſuis nihil indulgens, quas aut in otio reprimebat, aut mediocriter honoravit, absque fratre, quem temporis compulſus anguſtiis, in amplitudinis ſuae ſocietatem adſumpſit.

Scrupuloſus in deferendis poteſtatibus celſis: 3
nec imperante eo provinciam nummularius rexit, aut adminiſtratio venumdata, niſi inter [initia] ut ſolent occupationis ſpe vel impune quaedam ſceleſta committi.

Ad inferenda propulſandaque bella ſollertiſſi- 4
mus, cautus; aeſtu Martii pulveris induratus; boni pravique ſuaſor et diſſuaſor admodum prudens, militaris rei ordinum ſcrutantiſſimus: ſcribens decore, venuſteque pingens et fingens, et novorum inventor armorum: memoria ſermoneque incitato quidem, ſed raro, facundiae proximo vigens; amator munditiarum, laetusque non profuſis epulis ſed excultis.

Poſtremo hoc moderamine principatus inclaruit, 5
quod inter religionum diverſitates medius ſtetit, nec quemquam inquietavit, neque, ut hoc coleretur, imperavit aut illud: nec interdictis minacibus ſubiectorum cervicem ad id, quod ipſe coluit

[1]) inclinabat, sed intemeratas reliquit has partes, ut reperit.

6 Corpus eius lacertosum et validum, capilli fulgor colorisque nitor, cum oculis caesiis semper obliquum intuentis et torvum, atque pulchritudo staturae, lineamentorumque recta compago, maiestatis regiae decus implebat.

1 X. Post conclamata Imperatoris suprema, corpusque [1]) curatum ad sepulturam, ut missum Constantinopolim inter divorum reliquias humaretur; suspenso instante procinctu, anceps rei timebatur eventus cohortibus Gallicanis, quae non semper dicatae legitimorum Principum fidei, velut imperiorum arbitrae, ausurae novum quiddam in tempore sperabantur: [2]) hoc tentandae novitati res adiuvante, quod gestorum ignarus etiamtum Gratianus agebat tum apud Treveros, ubi profecturus eum mora-
2 ri disposuerat pater. Cum negotium in his esset angustiis, et tamquam in eadem navi futuri periculorum, si accidissent, participes, omnes eadem formidarent: sedit summatum consilio, avulso ponte, quem compaginarat ante necessitas invadens terras hostiles, ut superstitis Valentiniani mandato Mero-
3 baudes protinus acciretur. Hocque ille, ut erat sollertis ingenii, quod evenerat ratus, aut forte doctus ab eo, per quem vocabatur, rupturum concordiae iura Gallicanum militem suspicatus, missam ad se tesseram finxit redeundi cum eo ad observandas Rheni ripas, quasi furore barbarico crudescente: utque erat secrete mandatum, Sebastianum Principis adhuc ignorantem excessum, longius amandavit, quietum quidem virum et placidum, sed militari favore sublatum, ideo maxime tunc cavendum.

1) Ms. voluit. 1) conditum. 2) hoc tentandae novitati res.

Reverſo itaque Merobaude, altiore cura pro- 4
ſpectum, expedito conſilio Valentinianus puer defuncti filius tum quadrimus, vocaretur in Imperium cooptandus, centeſimo lapide disparatus degensque cum Iuſtina matre in villa, quam Murocinctam adpellant. Hocque concinenti omnium ſententia con- 5
firmato, Cerealis avunculus eius ocius miſſus, eumdem puerum lectica impoſitum duxit in caſtra: ſextoque die poſt parentis obitum Imperator legitime declaratus, Auguſtus nuncupatur more ſollemni.
Et licet, cum haec agerentur, Gratianum indigne 6
laturum exiſtimantes, absque ſui permiſſu Principem alium inſtitutum: poſtea [3]) metus ſollicitudine discuſſa vixere ſecurius, quod ille, ut erat benivolus et peritus, conſanguineum pietate nimia dilexit et educavit.

3) Mſ. mens.

AMMIANI MARCELLINI
RERUM GESTARUM
LIBER XXXI.

Caedis Valentis A. et cladis a Gothis inferendae prodigia. C. I. *De Hunnorum, et Alanorum, aliarumque Scythiae Asiaticae gentium sedibus et moribus.* II. *Hunni Alanos Tanaitas armis aut pactis sibi adiungunt, Gothosque invadunt, ac suis sedibus pellunt.* III. *Pars maior Gothorum cognomine Thervingorum finibus suis expulsa permissu Valentis a Romanis transportatur in Thraciam, obsequium et auxilia pollicita. Greuthungi quoque, pars altera Gothorum, furtim ratibus Histrum transeunt.* IV. *Thervingi fame et inopia pressi ac pessime habiti, ducibus Alavivo et Fritigerno a Valente deficiunt, ac Lupicinum cum suis fundunt.* V. *Sueridus et Colias Gothorum optimates, una cum suis prius recepti, cur rebellaverint, et caesis Hadrianopolitanis, Fritigerno se adiunxerint, ad diripiendas Thracias conversi.* VI. *Profuturus et Traianus ac Richomeres pugnant aequo Marte cum Gothis.* VII. *Clausi intra Aemimontanas Gothi, deinde a Romanis emissi, Thraciam rapinis, caedibus, stupris, incendiisque foedant, et Barzimerem scutariorum tribunum interficiunt.* VIII. *Frigeridus dux Gratiani Farnobium optimatem cum multis Gothis et Taifalis caedit: reliquis vita et agri circa Padum dati.* IX. *Lentienses Alamanni a Gratiani A. ducibus proelio superati; rege Priario etiam interfecto; et post deditionem datis Gratiano tironibus, domum redire permissi.* X. *Sebastianus Gothos spoliis onustos apud Beroeam inopinantes concidit: paucos fuga servavit. Gratianus A. ad patruum Valentem properat, ei contra Gothos laturus*

auxilium. XI. *Valens A. ante adventum Gratiani cum Gothis pugnare conſtituit.* XII. *Gothi omnes in unum coniuncti, nimirum Thervingi ductu Fritigerni R. et Greutliungi ducibus Alatheo et Safrace, cum Romanis acie inſtructa confligunt, et fuſo equitatu, pedites nudatos atque confertos cum maxima ſtrage in fugam coniiciunt. Valens occiſus nusquam comparuit.* XIII. *Valentis A. virtutes et vitia.* XIV. *Gothi victores Hadrianopolim oppugnant, ubi theſauros ſuos Valens et imperatoria inſignia cum praefecto et conſiſtorianis reliquerat: et omnia fruſtra experti diſcedunt.* XV. *Gothi, Hunnorum Alanorumque copiis auro ſibi adiunctis, fruſtra Conſtantinopolim tentant. Qua arte Iulius, magiſter militum trans Taurum, Orientales provincias Gothis exoneraverit.* XVI.

Interea et Fortunae volucris rota, adverſa proſpe- 1
ris ſemper alternans, Bellonam furiis in ſocietatem adſcitis armabat, maeſtosque transtulit ad Orientem eventus, quos adventare praeſagiorum fides clara monebat et portentorum. Poſt multa enim, quae 2
vates auguresque praedixere veridice, reſultabant canes ululantibus lupis, et querulum quiddam nocturnae volucres tinniebant et flebile, et ſqualidi Solis exortus hebetabant matutinos diei candores: et Antiochiae per rixas tumultusque vulgares id in conſuetudinem venerat, ut quisque vim ſe pati exiſtimaret, *Vivus ardeat Valens*, licentius clamitaret: voceſque praeconum audiebantur adſidue, mandantium congeri ligna ad Valentini lavacri ſuccenſionem, ſtudio ipſius Principis conditi. Quae 3
hunc illi impendere exitum vitae modo non aperte loquendo monſtrabant. Super his larvale ſimulacrum Armeniae regis, et miſerabiles umbrae paullo ante in negotio Theodori caeſorum, per quietem ſtridendo carmina quaedam nimium horrenda, multos diris terroribus agitabant. [1]) Vagula gurgulione 4

1) Mſ. Vagulae.

confecto exanimis viſa eſt iacens: cuius mors publicorum funerum aerumnas indicabat amplas et pervulgatas. Denique cum Chalcedonos ſubverterentur veteres muri, ut apud Conſtantinopolim aedificaretur lavacrum, ordine reſoluto ſaxorum, in quadrato lapide, qui ſtructura latebat in media, hi Graeci verſus inciſi reperti ſunt, futura plene pandentes:

5 [2]) Ἀλλ' ὁπόταν νύμφαι δροσερῇ κατὰ ἄστυ χορείῃ
Τερπόμεναι στρέψωνται ἐϋστεφέας κατ' ἀγυιὰς,
Καὶ τεῖχος λουτροῖο πολύστονον ἔσσεται ἄλκαρ,
Δὴ τότε μυρία φῦλα πολυσπερέων ἀνθρώπων
Ἴστρου καλλιρόοιο πόρον περάοντα σὺν αἰχμῇ,
Καὶ σκυθικὴν ὀλέσει χώρην καὶ μυσίδα γαῖαν,
Παιονίης δ' ἐπιβάντα σὺν ἐλπίσι μαινομένῃσιν
Αὐτοῦ καὶ βιότοιο τέλος καὶ δῆρις ἐφέξει.

1 II. Totius autem ſementem exitii et cladum originem diverſarum, quas Martius furor incendio ſolito miſcendo cuncta concivit, hanc comperimus cauſam. Hunnorum gens, monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Maeoticas glacialem oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.
2 Ubi quoniam ab ipſis naſcendi primitiis infantum ferro ſulcantur altius genae, ut pilorum vigor tempeſtivus emergens corrugatis cicatricibus hebetetur, ſeneſcunt imberbes absque ulla venuſtate, ſpadonibus ſimiles: compactis omnes firmisque membris, et opimis cervicibus: [3]) prodigioſae formae et pandi, ut bipedes exiſtimes beſtias, vel quales in commarginandis pontibus effigiati ſtipites dolantur in-

---

2) Mſ. ΑλλΟΠΟΙaΝ ΝΥΝΦaΙdΡΟCΕΡΕ ΚaΤa ΓaaC ΤΥΧΟΡΗΙΤΕΡΠΟΜΕΝΕS ΤΡΟΦΟΝΦΕS ΕyCΤΕΦΕa ΚaΤa ΓyΙaCΚaΙ ΤΙΧΟCa ΟΙΤ ΡΟΙΟΠω ayCΤΟ ΝΟΝ ΕCCΙ ΚaΡaΗΠΟΤΕdΝΙa Φyaλa ΠΟλyCΠΕΡΜΟΝaΝ ΟΡω ΠωΠΙCΤΟΡΟy ΚλayΡΟΟΙΟ ΠΟΡΟΝΤa CyΝ ΕΧΜΗ ΚaΙ CΚΗ ΕΙΚΗΝλΕ ΤΙΧΟΡΗΝ ΚaΙ ΜyC ΔaΓaΙΝΙΠaΚ ΟΝΤC dΕΤ ΗΒaΤaCyΝ ΕΛΤΙCΙΜ aΙΝΟΜΕΝΗC ΤayΤΟy ΚaΙ ΒΙΟΤΟΙΟΤΕλΟC ΚaΙ dΗΡΕΙΝ ΕΦΕζΕΙ. 3) Mſ. prodgioſe formae.

compte. In hominum autem figura licet [4]) insuavi 3
ita visi sunt asperi, ut neque igni, neque saporatis indigeant cibis, sed radicibus herbarum agrestium et semicruda cuiusvis pecoris carne vescantur, quam inter femora sua et equorum terga subsertam, fotu calefaciunt brevi. Aedificiis nullis umquam tecti; 4
sed haec velut ab usu communi discreta sepulchra declinant. Nec enim apud eos vel arundine fastigatum reperiri tugurium potest. Sed vagi montes peragrantes et silvas, pruinas, famem, sitimque perferre ab incunabulis adsuescunt. Peregre tecta nisi adigente maxima necessitate non subeunt: nec enim apud eos securos existimant esse sub tectis. Indumentis operiuntur linteis, vel ex pellibus silve- 5
strium murium consarcinatis: nec alia illis domestica vestis est, alia forensis. Sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta non ante deponitur aut mutatur, quam diuturna carie in pannulos defluxerit defrustata. Galeris incurvis capita tegunt: hir- 6
suta crura coriis munientes haedinis: eorumque calcei formulis nullis aptati, vetant incedere gressibus liberis. Qua causa ad pedestres parum accommodati sunt pugnas: verum equis prope adfixi, duris quidem, sed deformibus, et muliebriter iisdem nonnumquam insidentes, funguntur muneribus consuetis. Ex ipsis quivis in hac natione pernox et perdius emit et vendit, cibumque sumit et potum, et inclinatus cervici angustae iumenti, in altum soporem adusque varietatem effunditur somniorum. Et deliberatione super rebus proposita seriis, hoc 7
habitu omnes in commune consultant. Aguntur autem nulla severitate regali, sed tumultuario optimatum ductu contenti, perrumpunt, quidquid inciderit. Et pugnant nonnumquam lacessiti, sed 8
ineuntes proelia cuneatim variis vocibus sonantibus

4) Mſ. licet.

torvum. Utque ad pernicitatem ſunt leves et re-
pentini; ita ſubito de induſtria diſperſi [5]) vigeſcunt,
et incompoſita acie cum caede vaſta diſcurrunt:
nec invadentes vallum, nec caſtra inimica pilantes
9 prae nimia rapiditate cernuntur. Eoque omnium
acerrimos facile dixeris bellatores, quod procul
miſſilibus telis, acutis oſſibus pro ſpiculorum acu-
mine arte mira coagmentatis, ſed diſtinctis: comi-
nus ferro ſine ſui reſpectu confligunt, hoſtesque,
dum mucronum noxias obſervant, contortis laciniis
illigant, ut laqueatis reſiſtentium membris equitan-
10 di vel gradiendi adimant facultatem. Nemo apud
eos arat, nec ſtivam aliquando contingit. Omnes
enim ſine ſedibus fixis, absque lare vel lege, aut
ritu ſtabili dispalantur, ſemper fugientium ſimiles,
cum carpentis, in quibus habitant: ubi [6]) coniuges
taetra illis veſtimenta contexunt, et coëunt cum
maritis, et pariunt, et adusque pubertatem nutriunt
pueros. Nullusque apud eos interrogatus, reſpon-
dere, unde oritur, poteſt, alibi conceptus, natus-
11 que procul, et longius educatus. Per indutias in-
fidi, inconſtantes, ad omnem auram incidentis ſpei
novae perquam mobiles, totum furori incitatiſſimo
tribuentes. Inconſultorum animalium ritu, quid
honeſtum inhoneſtumve ſit, penitus ignorantes:
flexiloqui et obſcuri, nullius religionis vel ſuperſti-
tionis reverentia aliquando diſtricti: auri cupidine
immenſa flagrantes: adeo permutabiles, et iraſci
faciles, ut eodem aliquoties die a ſociis nullo irri-
tante ſaepe deſciſcant, itidemque propitientur ne-
mine leniente.

12 Hoc expeditum indomitumque hominum genus,
externa praedandi aviditate flagrans immani, per
rapinas finitimorum graſſatum et caedes, adusque
[7]) Alanos pervenit, veteres Maſſagetas: qui unde

---

5) Mſ. iugeſcunt. 6) Mſ. coniuges ex villis veſt. 7) Mſ. Adalam.

ſint, vel quas incolant terras (quoniam huc res prolapſa eſt) conſentaneum eſt demonſtrare, geographica perplexitate monſtrata, quae diu multa luda ...., et varia, tandem reperit veritatis interna..*..*..ad..

Hiſter advenarum magnitudine fluenti Sauromatas praetermeat adusque amnem Tanaim pertinentes, qui Aſiam terminat ab Europa. Hoc transito, in immenſum extentas Scythiae ſolitudines Alani inhabitant, ex montium adpellatione cognominati, paullatimque nationes conterminas crebritate victoriarum attritas ad gentilitatem ſui vocabuli traxerunt ut Perſae. Inter hos Neuri mediterranea incolunt 14
loca, vicini verticibus celſis, quos praeruptos geluque torpentes aquilones adſtringunt. Poſt quos Budini ſunt, et Geloni perquam feri, qui detractis peremptorum hoſtium cutibus indumenta ſibi, equisque tegmina conficiunt, bellatrix gens. Gelonis Agathyrſi collimitant, interſtincti colore caeruleo corpora ſimul et crines: et humiles quidem minutis atque raris, nobiles vero latis, fucatis et denſioribus notis. Poſt hos Melanchlaenas et Anthro- 15
pophagos palari accepimus per diverſa, humanis corporibus victitantes: quibus ob haec alimenta nefanda deſertis, finitimi omnes longa petiere terrarum. Ideoque plaga omnis Orienti aeſtivo obiecta, usque dum venitur ad Seras, inhabitabilis 8) manſit. Patre alia prope Amazonum ſedes 16
Alani ſunt Orienti acclines, diffuſi per populoſas gentes et amplas, Aſiaticos vergentes in tractus, quas dilatari adusque Gangen accepi fluvium, interſecantem terras Indorum, mareque inundantem auſtrale.

Ibi partiti per utramque mundi plagam Alani 17
(quorum gentes varias nunc recenſere non refert),

8) Mſ. tranſit.

licet dirempti ſpatiis longis, per pagos, ut Nomades, vagantur immenſos: aevi tamen progreſſu ad unum concesſere vocabulum, et ſummatim omnes Alani cognominantur * mores et media et efferatam
18 vivendi, ſed iam immaturam. * Nec enim ulla ſunt illisce tuguria, aut verſandi vomeris cura, ſed carne et copia victitant lactis, plauſtris ſuperſidentes, quae operimentis curvatis corticum per ſolitudines conferunt ſine fine distentas. Cumque ad graminea venerint, in orbiculatam figuram locatis [9]) ſarracis ferino ritu veſcuntur: abſumptisque pabulis, velut carpentis civitates impoſitas vehunt, maresque ſupra cum feminis coëunt, et naſcuntur in his et [10]) educantur infantes: et habitacula ſunt haec illis perpetua; et quocumque ierint, illic genuinum
19 exiſtimant larem. Armenta prae ſe agentes cum gregibus paſcunt: maximeque equini pecoris eſt eis ſollicitior cura. Ibi campi ſemper herbeſcunt, interſitis pomiferis locis: atque ideo transeuntes quolibet, nec alimentis nec pabulis indigent: quod efficit humectum ſolum et crebri fluminum praeter-
20 meantium curſus. Omnis igitur aetas et ſexus imbellis circa vehicula ipſa verſatur, muniisque diſtringitur mollibus: iuventus vero equitandi uſu a prima pueritia coaleſcens, incedere pedibus exiſtimat vile: et omnes [11]) multiplici diſciplina prudentes ſunt bellatores. Unde etiam Perſae, qui ſunt originitus Scythae, pugnandi ſunt peritiſſimi.

21 Proceri autem Alani paene ſunt omnes et pulchri, crinibus mediocriter flavis, oculorum temperata torvitate terribiles, et armorum levitate veloces, Hunnisque per omnia ſuppares, verum victu mitiores et cultu: [12]) latrocinando et venando adusque Maeotica ſtagna et Cimmerium Bosporon, iti-

---

9) Mſ. ſarraclis. 10) Mſ. educantur. 11) Mſ. multipliciplena. 12) *al.* la . . . ando.

demque Armenios discurrentes et Mediam. Utque 22
hominibus quietis et placidis otium est voluptabile; ita illos pericula iuvant et bella. Iudicatur ibi beatus, qui in proelio profuderit animam: senescentes enim et fortuitis mortibus mundo digressos, ut degeneres et ignavos conviciis atrocibus insectantur: nec quidquam est, quod elatius iactent, quam homine quolibet occiso: proque exuviis gloriosis, interfectorum avulsis capitibus detractas pelles pro
phaleris iumentis accommodant bellatoriis. Nec 23
templum apud eos visitur, aut delubrum, ne tugurium quidem culmo tectum cerni usquam potest: sed gladius barbarico ritu humi figitur nudus, eumque ut Martem, regionum, quas [13]) circumcircant,
praesulem verecundius colunt. Futura miro prae- 24
sagiunt modo: nam rectiores virgas vimineas colligentes, easque cum incantamentis quibusdam secretis praestituto tempore discernentes, aperte, quid
protendatur, norunt. Servitus quid sit ignorabant, 25
omnes generoso semine procreati: iudicesque etiam nunc eligunt, diuturno bellandi usu spectatos. Sed ad reliqua textus propositi revertamur.

III. Igitur Hunni pervasis Alanorum regioni- 1
bus, quos Greuthungis confines Tanaitas consuetudo nominavit, interfectisque multis et spoliatis, reliquos sibi concordandi fide pacta iunxerunt: eisque adiunctis, confidentius Ermenrichi late patentes et uberes pagos repentino impetu perruperunt, bellicosissimi regis, et per multa variaque fortiter facta
vicinis nationibus formidati. Qui vi subitae pro- 2
cellae perculsus, quamvis manere fundatus et stabilis diu conatus est, impendentium tamen diritatem augente vulgatius fama, magnorum discriminum
metum voluntaria morte sedavit. Cuius post obi- 3
tum rex Vithimiris creatus restitit aliquantisper

13) Mſ. circumcircunt.

Alanis, Hunnis aliis fretus, quos mercede socíaverat partibus suis. Verum post multas, quas pertulit clades, animam effudit in proelio, vi superatus armorum. Cuius parvi filii Viderichi nomine curam susceptam Alatheus tuebatur et Saphrax, duces exerciti et firmitate pectorum noti: qui cum tempore arcto praeventi abiecissent fiduciam repugnandi, cautius discedentes ad amnem Danastum pervenerunt, inter Histrum et Borysthenem per campo-
4 rum ampla spatia diffluentem. Haec ita praeter spem accidisse doctus Athanaricus Thervingorum iudex (in quem, ut ante relatum est, ob auxilia missa Procopio dudum Valens commóverat signa) stare gradu fixo tentabat, surrecturus in vires, si
5 ipse quoque lacesseretur, ut caeteri. Castris denique prope Danasti margines ac Greuthungorum vallem longius opportune metatis, Munderichum ducem postea limitis per Arabiam, cum Lagarimano et optimatibus aliis adusque vicesimum lapidem misit, hostium speculaturos adventum, ipse aciem
6 nullo turbante interim struens. Verum longe aliter, quam rebatur, evenit. Hunni enim (ut sunt in coniectura sagaces) multitudinem esse longius aliquam suspicati, praetermissis quos viderant, in quietem tamquam nullo obstante compositis, rumpente noctis tenebras luna vado fluminis penetrato, id quod erat potissimum elegerunt: et veriti, ne praecursorius index procul agentes absterreat, Atha-
7 naricum ipsum ictu petivere veloci. Eumque stupentem ad impetum primum, [1]) amissis quibusdam suorum, coëgerunt ad effugia properare montium praeruptorum. Qua rei novitate maioreque venturi pavore constrictus, a superciliis [2]) Gerasi fluminis adusque Danubium Taifalorum terras praestringens, muros altius erigebat: hac lorica diligentia

---

1) *al.* amicis. 2) Ms. Gerasi.

celeri consummata, in tuto locandam securitatem suam existimans et salutem. Dumque efficax opera 8
suscitatur, Hunni passibus eum citis urgebant: et iam oppresserant adventantes, ni gravati praedarum onere destitissent.

Fama tamen late serpente per Gothorum reliquos gentes, quod inusitatum antehac hominum genus [3]) modo ruens ut turbo montibus celsis, ex abdito sinu coortum [4]) adposita quaeque convellit, et corrumpit: populi pars maior, quae Athanaricum attenuata necessariorum penuria deseruerat, quaeritabat domicilium remotum ab omni notitia barbarorum, diuque deliberans, quas eligeret sedes, cogitavit Thraciae receptaculum gemina ratione sibi convenientius, quod et [5]) caespitis est feracissimi, et amplitudine fluentorum Histri distinguitur [6]) a barbaris, patentibus iam peregrini fulminibus Martis: hoc quoque idem residui velut mente cogitavere communi.

(A. C. 376.)

IV. Itaque duce Alavivo ripas occupavere Da- 1
nubii: missisque oratoribus ad Valentem, suscipi se humili prece poscebant, et quiete victuros se pollicentes, et daturos, si res flagitasset, auxilia.
Dum aguntur haec in externis, novos maioresque so- 2
litis casus versare gentes Arctoas, rumores terribiles diffuderunt: per omne, quidquid ad Pontum a Marcomannis praetenditur, et Quadis, multitudinem barbaram abditarum nationum vi subita sedibus pulsam, circa flumen Histrum vagari cum caritatibus suis disseminantes. Quae res adspernanter 3
a nostris inter initia ipsa accepta est, hanc ob caussam, quod illis tractibus non nisi peracta aut sopita

3) Ms. modo nierum. 4) Ms. adpositu. 5) Ms. ceptis. 6) Ms. a barbaris petentibus.

4 audiri procul agentibus consueverant bella. Verum pubescente iam fide gestorum, cui [1]) robur adventus gentilium addiderat legatorum, precibus et obtestatione petentium citra flumen suscipi plebem extorrem: negotium laetitiae fuit potius, quam timori, eruditis adulatoribus in maius fortunam Principis extollentibus: quod ex ultimis terris tot tirocinia trahens ei nec opinanti offerret, ut collatis in unum suis et alienigenis viribus invictum haberet exercitum, et pro militari supplemento, quod provinciatim annuum pendebatur, thesauris accederet
5 auri cumulus magnus. Hacque spe mittuntur diversi, qui cum vehiculis plebem transferant truculentam. Et navabatur opera diligens, ne qui Romanam rem eversurus derelinqueretur, vel quassatus morbo letali. Proinde permissu Imperatoris transeundi Danubium copiam colendique adepti Thraciae partes, transfretabantur in dies et noctes, navibus ratibusque et cavatis arborum alveis agminatim impositi: atque per amnem longe omnium difficillimum, imbriumque crebritate tunc auctum, ob densitatem nimiam contra ictus aquarum nitentes quidam et natare conati, hausti sunt plures.

6 Ita turbido instantium studio orbis Romani pernicies ducebatur. Illud sane neque obscurum est neque incertum, infaustos transvehendi barbaram plebem ministros, numerum eius comprehendere calculo saepe tentantes, conquievisse frustratos: quem qui scire velit (ut eminentissimus memorat vates) Libyci velit aequoris idem discere, quam
7 multae zephyro [2]) truduntur harenae. Reviviscant tandem memoriae veteres, Medicas acies ductantes ad Graeciam: quae dudum Hellespontum occupantes, et discidio quodam fabrili maris, ubi montonis * pede quaesitum exponunt et turmatim apud

1) *al.* rumor. 2) Ms. trudentur.

Doriſcum exercitus recenſentur, concordante omni poſteritate ut fabuloſae ſunt lectae. Nam poſtquam 8
innumerae gentium multitudines per provincias circumfuſae, pandenteſque ſe in ſpatia ampla camporum, regiones omnes et cuncta opplevere montium iuga, fides quoque vetuſtatis recenti documento firmata eſt. Et primus cum Alavivo ſuſcipitur Fritigernus, quibus et alimenta pro tempore et ſubigendos agros tribui ſtatuerat Imperator.

Per id tempus noſtri limitis reſeratis obicibus 9
atque, ut Aetnaeas favillas armatorum agmina diffundente barbaria; cum difficiles neceſſitatum articuli correctores rei militaris poſcerent aliquos claritudine geſtarum rerum notiſſimos: quaſi laevo quodam numine deligente, in unum quaeſiti poteſtatibus praefuere caſtrenſibus homines maculoſi: quibus Lupicinus antiſtabat et Maximus, alter per Thracias Comes, dux alter exitioſus, ambo [3]) aemulae temeritatis. Quorum inſidiatrix aviditas mate- 10
ria malorum omnium fuit. Nam (ut alia omittamus, quae memorati, vel certe ſinentibus iisdem alii perditis rationibus in commeantes peregrinos adhuc innoxios deliquerunt) illud dicetur (quod nec apud ſui periculi iudices abſolvere ulla poterat venia) triſte et inauditum. Cum traducti barbari vi- 11
ctus inopia vexarentur, turpe commercium duces inviſiſſimi cogitarunt: et quantos undique inſatiabilitas colligere potuit canes, pro ſingulis dederunt mancipiis, inter quae [et filii] ducti ſunt optimatum.

Per hos dies interea etiam Vithericus Greu- 12
thungorum rex cum Alatheo et [4]) Saphrace, quorum arbitrio regebatur, itemque [5]) Farnobio, propinquans Hiſtri marginibus, ut ſimili ſuſciperetur humanitate obſecravit Imperatorem legatis propere

3) *al.* aemuli. 4) *al.* Aphrace. 5) Mſ. obio.

13 miſſis. Quibus, ut communi rei conducere vide-
batur, repudiatis, et quid capeſſerent anxiis: Atha-
naricus paria pertimeſcens abſceſſit, memor, Va-
lentem dudum cum foederaretur concordia de-
ſpexiſſe, adfirmantem ſe religione devinctum, ne
calcaret ſolum aliquando Romanum, hacque [6]) cau-
ſatione Principem firmare pacem in medio flumine
coëgiſſe: quam ſimultatem veritus ut adhuc duran-
tem, ad Caucalandenſem locum altitudine ſilvarum
inacceſſum et montium, cum ſuis omnibus declina-
vit, Sarmatis inde extruſis.

1 V. At vero Thervingi iamdudum tranſire per-
miſſi, prope ripas etiamtum vagabantur, duplici
impedimento adſtricti, quod ducum diſſimulatione
pernicioſa [1]) nec victui congruis ſunt adiuti, et tene-
bantur conſulto, nefandis nundinandi commerciis.
2 Quo intellecto, ad perfidiam inſtantium malorum
ſubſidium [2]) vertendi muſſabant: et Lupicinus, ne
iam deficerent, pertimeſcens, eos admotis militibus
adigebat ocius proficiſci.

3 Id tempus opportunum nacti Grethungi, cum
alibi militibus occupatis, navigia ultro citroque
diſcurrere ſolita tranſgreſſum eorum prohibentia
quieſcere proſpexiſſent, ratibus tranſiere male con-
textis, caſtraque a Fritigerno locavere longiſſime.

4 At ille genuina praevidendi ſollertia venturos
muniens caſus, ut et imperiis obediret et regibus
validis iungeretur, incedens ſegnius, Marcianopo-
lim tarde pervenit itineribus lentis. Ubi aliud ac-
ceſſit atrocius, quod arſuras in commune exitium
5 faces furiales accendit. Alavivo et Fritigerno ad
convivium corrogatis, Lupicinus ab oppidi moeni-
bus barbaram plebem oppoſito milite procul arce-
bat,

6) Mſ. acuſatione. Vs. cauſatione. 1) *al.* ne. Mſ. ne hoc.
2) Mſ. vertendi muſſabant.

bat, introire ad comparanda victui necessaria, ut ditioni nostrae obnoxiam et concordem, per preces adsidue postulantem: ortisque maioribus iurgiis inter habitatores et vetitos, adusque necessitatem pugnandi est ventum. Efferatique acrius barbari, cum necessitudines hostiliter rapi sentirent, spoliarunt interfectam militum manum. Quod [3]) acci- 6
dens idem Lupicinus latenti nuntio doctus, dum in nepotali mensa ludicris concrepantibas diu discumbens vino marcebat et somno: futuri coniiciens exitum, satellites omnes, qui pro praetorio honoris et tutelae causa duces praestolabantur, occidit. Hoc- 7
que populus, qui muros obsidebat, dolenter accepto, ad vindictam detentorum regum, ut opinabatur, paullatim augescens, multa minabatur et saeva. Utque erat Fritigernus expediti consilii, veritus, ne teneretur obsidis vice cum caeteris, exclamavit, graviore pugnandum exitio, ni ipse ad leniendum vulgus sineretur exire cum sociis: quod arbitratum humanitatis specie ductores suos occisos, in tumultum exarsit. Hocque impetrato egressi omnes, exceptique cum plausu et gaudiis, adscensis equis evolarunt, moturi incitamenta diversa bellorum. Haec ubi fama rumorum nutrix maligna di- 8
spersit, urebatur dimicandi studio Thervingorum natio omnis: et inter metuenda multa, periculorumque praevia maximorum, vexillis de more sublatis, auditisque triste sonantibus classicis, iam turmae praedatoriae concursabant, pilando villas et incendendo, vastisque cladibus, quidquid inveniri poterat, permiscentes.

Adversus quos Lupicinus, properatione tumul- 9
tuaria coactis militibus, temere magis quam consulte progressus, in nono ab urbe milliario stetit paratus ad decernendum. Barbarique, hoc contempla-

3) Ms. accidens.

to, globos irrupere noſtrorum incautos, et parmas
ſuppoſitis corporibus illidendo, obvios haſtis per-
forabant et gladiis: furoreque urgente cruento, et
tribuni et pleraque pars armatorum periere ſignis
ereptis, praeter ducem infauſtum, qui ad id ſolum
inventus, ut confligentibus aliis proriperet ipſe
ſemet in fugam, urbem curſu concito petiit. Poſt
quae hoſtes armis induti Romanis, nullo vetante
per varia graſſabantur.

10 Et quoniam ad has partes poſt multiplices ven-
tum eſt actus, id lecturos (ſi qui erunt umquam) ob-
teſtamur, ne quis a nobis ſcrupuloſe geſta vel nu-
merum exigat peremptorum, qui comprehendi nullo
genere potuit. Sufficiet enim, veritate nullo velata
mendacio, ipſas rerum digerere ſummitates: cum
explicandae rerum memoriae ubique debeatur in-
11 tegritas fida. Negant antiquitatum ignari tantis
malorum tenebris obfuſam aliquando fuiſſe rem pu-
blicam, ſed falluntur malorum recentium ſtupore
confixi. Namque, ſi ſuperiores vel recens praeteri-
tae evolvantur aetates, tales tamque triſtes rerum
12 motus ſaepe contigiſſe monſtrabunt. Inundarunt
Italiam ex abditis Oceani partibus Teutones repente
cum Cimbris: ſed poſt inflictas rei Romanae clades
immenſas, ultimis proeliis per duces ampliſſimos
ſuperati, quid poteſtas Martia [4]) de habitu pruden-
tiae valeat, radicitus exſtirpati discriminibus didi-
13 cere ſupremis. Marco itidem moderante Impe-
rium, unum ſpirando veſania gentium diſſonarum,
poſt bellorum fragores immenſos, poſt * eri urbium
captarum et direptarum et peſſum * concitas prora-
toris * interitus, partes eorum exiguas reliquiſſet
14 intactas. Verum mox poſt calamitoſa diſpendia
res in integrum ſunt reſtitutae: hac gratia, quod
nondum ſolutioris vitae mollitie ſobria vetuſtas in-

---

4) *Steph.* τὸ *de* non habet.

…mbitiosis mensis, nec flagitiosis quaesti…
…sed unanimanti ardore summi et in…
…ngruentes, ad speciosam pro re pu…
…nquam ad portum aliquem tran…
…et placidum.
…llibus perrupto Bosporo et 15
…thicarum gentium cater…
…quidem acerbas terra
…orum parte maxima
…icando cum barbaris 16
…et filius. Obsessae Pam…
…ae populatae complures; in…
…a: omnis diu multitudo Thessa…
…edit, itidemque Cyzicum. Anchia…
…et tempore eodem Nicopolis, quam in…
…victoriae contra Dacos Traianus condidit
…erator. Post clades acceptas illatasque multas 17
et saevas, excisa est Philippopolis, centum hominum millibus (nisi fingunt annales) intra moenia iugulatis. Vagati per Epirum Thessaliamque et omnem Graeciam licentius hostes externi: sed adsumpto in imperium Claudio glorioso ductore, et eodem honesta morte praerepto, per Aurelianum acrem virum et severissimum noxarum ultorem pulsi, per longa saecula siluerunt immobiles: nisi quod postea latrocinales globi vicina cum sui exitio [5]) rarius incursabant. Verum ea persequar, unde diverti.

VI. Hoc gestorum textu circumlato nuntiis den- 1
sis, Sueridus et Colias, Gothorum optimates, cum populis suis longe ante suscepti, et curare apud Hadrianopolim hiberna dispositi, salutem suam ducentes antiquissimam omnium, otiosis animis accidentia
cuncta contuebantur. Verum Imperatoris litteris 2

5) Mſ. rarius.

repente perlatis, quibus transire iuſſi ſunt in Hel-
leſpontum, viaticum, cibum, biduique dilationem
tribui ſibi ſine tumore poſcebant. Quod civitatis
magiſtratus ferens indigne (ſuccenſebat enim iisdem
ob rem ſuam in ſuburbanis [1]) vaſtatam) imam ple-
bem omnem cum Fabricenſibus, quorum illic ampla
eſt multitudo, productam in eorum armavit exi-
tium: iuſſisque bellicum canere buccinis, ni abi-
rent ocius, ut ſtatutum eſt, pericula omnibus mi-
3 nabatur extrema. Quo malo praeter ſpem Gothi
perculſi, et concito quam conſiderato civium ad-
ſultu perterriti, ſteterunt immobiles: laceratique
ad ultimum deteſtatione atque conviciis, et tentati
miſſilium iactibus raris, ad defectionem erupere
confeſſam: et caeſis plurimis, quos impetus dece-
perat petulantior, [2]) averſisque reſiduis et telorum
varietate confixis, habitu iam Romano cadaveribus
ſpoliatis armati, viſo propius Fritigerno iunxerunt
[3]) ſemet ut morigeri ſocii, urbemque clauſam obſi-
dionalibus aerumnis urgebant. In qua difficultate
diutius poſiti, paſſim et promiſcue ruebant: emi-
nensque aliquorum audacia peribat inulta, multi-
que ſagittis et rotatis per fundas lapidibus interi-
4 bant. Tunc Fritigernus fruſtra cum tot cladibus
colluctari homines ignaros obſidendi contemplans,
relicta ibi manu ſufficiente, abire negotio imper-
fecto ſuaſit, *Pacem ſibi eſſe cum parietibus* memo-
rans, ſuadensque, ut populandas opimas regiones
et uberes absque discrimine ullo, vacuas praeſidiis
5 etiamtum adorirentur. Laudato regis conſilio,
quem cogitatorum norant fore ſocium efficacem,
per Thraciarum latus omne diſperſi caute gradie-
bantur, dediticiis vel captivis vicos uberes oſten-
dentibus, eos praecipue, ubi alimentorum reperiri

---

1) Mſ. et *Steph.* vaſtatam inam plebem. *Va.* vaſt. imam ple-
bem. 2) *al.* adverſisque. 3) Mſ. ſemet . . . ut.

satias dicebatur: eo maxime adiumento, praeter genuinam erecti fiduciam, quod confluebat ad eos in dies ex eadem gente multitudo, dudum a mercatoribus venumdati, adiectis plurimis, quos primo transgressu necati inedia, vino exili vel panis frustis mutavere vilissimis. Quibus accessere sequendarum 6
auri venarum periti non pauci, vectigalium [4]) perferre posse non sufficientes sarcinas graves: suscepti-que libenti consensione cunctorum, magno usui iisdem fuere ignota peragrantibus loca, conditoria frugum occulta et latebras hominum et receptacula secretiora monstrando. Nec quidquam nisi inac- 7
cessum et devium, praeeuntibus iisdem mansit intactum. Sine distantia enim aetatis vel sexus, caedibus incendiorumque magnitudine cuncta flagrabant: abstractisque ab ipso uberum suctu parvulis et necatis, raptae sunt matres, et viduatae maritis coniuges ante oculos caesis, et puberes adultique pueri per parentum cadavera tracti sunt. Senes 8
denique multi, ad satietatem vixisse clamantes, post amissas opes cum speciosis feminis, manibus post terga contortis, defletisque gentilium favillis aedium, ducebantur extorres.

(A. C. 377.)

VII. Haec ex Thraciis magno maerore accepta 1
Valentem Principem in sollicitudines varias distraxerunt. Et confestim Victore magistro equitum misso ad Persas, ut super Armeniae statu pro captu rerum componeret impendentium: ipse Antiochia protinus egressurus, ut Constantinopolim interim peteret, Profuturum praemisit et Traianum, ambo rectores, anhelantes quidem altius, sed imbelles. Qui cum ad loca venissent, ubi particulatim perque 2
furta magis et latrocinia multitudo minui deberet

4) Ml. et *Steph.* perferre non posse non sufficientes.

hostilis, ad id, quod erat perniciosum, intempesti-
ve conversi, legiones ab Armenia ductas opposuere
vesanum adhuc spirantibus barbaris, opere quidem
Martio saepe recte compertas, sed impares plebi
immensae, quae celsorum iuga montium occuparat
3 et campos. Hi numeri nondum experti, quid cum
desperatione rabies valeret indomita, truso hoste
ultra Aemimontis abscisos scopulos faucibus insede-
re praeruptis, ubi barbaros locis [1]) inclusos, nus-
quam reperientes exitum diuturna consumeret fa-
mes, et opperirentur ipsi Frigeridum ducem, cum
Pannonicis et transalpinis auxiliis adventantem,
quem petitu Valentis Gratianus ire disposuit in pro-
cinctum, laturum suppetias iis, qui ad ultimum
4 vexabantur exitium. Post quem Richomeres, do-
mesticorum tunc Comes, imperatu eiusdem Gratia-
ni motus e Galliis, properavit ad Thracias ductans
cohortes aliquas nomine tenus: quarum pars plera-
que deseruerat (ut iactavere quidam) Merobaudis
suasu, veriti, ne destitutae adminiculis Galliae va-
5 starentur licenter Rheno perrupto. Verum articu-
lorum dolore Frigerido praepedito, vel certe, ut
obtrectatores finxere malivoli, morbum causante,
ne ferventibus proeliis interesset: universos regens
ex communi sententia Richomeres Profuturo socia-
tur et Traiano, tendentibus prope oppidum Salices:
unde haud longo spatio separatum vulgus inaestima-
bile barbarorum, ad orbis rotundi figuram mul-
titudine digesta plaustrorum, tamquam intramura-
nis cohibitum spatiis, otio fruebatur et ubertate
praedarum.

6 Praevia igitur spe meliorum Romani duces, si
fors copiam attulisset, ausuri aliquid gloriosum,
Gothos, quidquid molirentur, sagaciter observa-
bant: id scilicet praestruentes, ut, si [2]) aliorsum

---

1) Ms. et insulis. 2) Ita Ms. et *Steph.* vulg. *alio.*

caſtra moviſſent, quod fecere creberrime, terga ul-
timorum adorti plures perfoderent confiſi, magnam-
que ſpoliorum averterent partem. Hoc intellecto 7
hoſtes, vel transfugarum indiciis docti, per quos
nihil latebat incognitum, in eodem loco diu man-
ſerunt: ſed oppoſiti exercitus metu praeſtricti, alio-
rumque militum, quos adfluere iam ſperabant: teſ-
ſera data gentili, per diverſa prope diffuſas accivere
vaſtatorias manus, [3]) quae [iuſſis] optimatum acce-
ptis, ſtatim ut incenſi malleoli, ad carraginem
(quam ita ipſi adpellant) aliti velocitate regreſſae,
incentivum audendi maiora popularibus addide-
runt. Nihil poſt haec inter partes praeter inducias 8
laxatum eſt breves. Reverſis enim his, quos neceſ-
ſitas evocarat, plebs omnis intra ſaeptorum ambi-
tum etiamtum contruſa, immaniter fremens, ani-
misque concita truculentis, experiri poſtrema dis-
crimina, nec principibus gentis, qui aderant, re-
nuentibus, cruditate feſtinabat. Et quoniam haec
ſole agebantur extremo, noxque adventans ad quie-
tem [4]) invitos retinebat et maeſtos, capto per otium
cibo, ſomni manſerunt expertes. Contra Romani 9
his cognitis, ipſi quoque exſomnes verebantur
hoſtes, et male ſanos eorum ductores ut rabidas
feras: eventum licet ancipitem, ut numero ſatis in-
feriores, proſperum tamen ob iuſtiorem ſui cauſam
mentibus exſpectantes impavidis.

Candente itaque protinus die, ſigno ad arma 10
capienda ex utraque parte per lituos dato, barbari,
poſtquam inter eos ex more iuratum eſt, tumuloſos
locos adpetere tentaverunt: quo exinde per proclive
rotarum modo obvios impetu convolverent acriore.
Hocque viſo ad ſuos quisque manipulos properans
miles, ſtabili gradu conſiſtens nec vagabatur, nec
relictis ordinibus procurſabat. Ergo ubi utrimque 11

3) Mſ. quae. 4) Mſ. et *Steph.* inviſos.

acies cautius incedentes greſſu ſteterunt immobili, torvitate mutua bellatores luminibus ſe contuebantur obliquis. Et Romani quidem voce undique Martia concinentes, a minore ſolita ad maiorem protolli, quam gentilitate adpellant barritum, vires validas erigebant. Barbari vero maiorum laudes clamoribus ſtridebant inconditis: interque varios ſermonis diſſoni ſtrepitus leviora proelia tentaban-
12 tur. Iamque verutis et ſimilibus aliis utrimque ſemet eminus laceſſentes, ad conferendas coiere minaciter manus:, et ſcutis in teſtudinum formam coagmentatis, pes cum pede collatus eſt. Barbarique ut reparabiles ſemper et celeres, ingentes clavas in noſtros coniicientes ambuſtas, mucronesque acrius reſiſtentium pectoribus illidentes, ſiniſtrum cornu perrumpunt: quod inclinatum ſubſidialis robuſtiſſimus globus, e propinquo latere fortiter excitus,
13 haerente iam [5]) morte cervicibus, ſuſtentavit. Fervente igitur denſis caedibus proelio, in confertos quisque promptior ruens, ritu grandinis undique volitantibus telis oppetebat et gladiis: et ſequebantur equites hinc inde fugientibus occipitia lacertis ingentibus praecidentes et terga: itidemque altrinſecus pedites lapſorum, timore impeditorum, [6]) ſe-
14 cando ſuffragines. Et cum omnia caeſorum corporibus opplerentur, iacebant inter eos quidam ſemianimes, ſpem vitae inaniter uſurpando; alii glande fundis excuſſa, vel harundinibus armatis ferro confixi: quorumdam capita per medium frontis et verticis mucrone diſtincta, in utrumque humerum
15 magno cum horrore pendebant. Et pertinaci concertatione nondum laſſatae, aequo Marte partes ſemet altrinſecus adflictabant: nec de rigore genuino quisquam remittebat, dum vires animorum alacritas excitaret. Diremit tamen interneciva certa-

---

5) Mſ. morte. 6) Mſ. ſecandos.

mina cedens vespero dies: et cunctis, qua quisque potuit, incomposite discedentibus, residui omnes repetunt tentoria tristiores. Humatis denique pro 16
locorum et temporis ratione honoratis quibusdam inter defunctos, reliqua peremtorum corpora dirae volucres consumpserunt, adsuetae illo tempore cadaveribus pasci, ut indicant nunc usque albentes ossibus campi. Constat tamen in numero longe minore Romanos, cum ea copiosa multitudine colluctatos, funerea multa perpessos: non tamen sine deflendis aerumnis exagitasse barbaram plebem.

VIII. His casibus proeliorum ita luctuose fini- 1
tis, nostri proximos Marcianopoleos petivere secessus. Gothi intra vehiculorum anfractus sponte sua contrusi, numquam exinde per dies septem egredi vel videri sunt ausi: ideoque opportunitatem milites nacti, immensas alias barbarorum catervas inter Aemimontanas angustias clauserunt aggerum obiectu celsorum: hac spe nimirum, ut inter Histrum et solitudines perniciosa hostium multitudo compacta, nullosque reperiens exitus periret inedia, cunctis utilibus ad vivendum in civitates validas comportatis: quarum nullam etiamtum circumsedere conati sunt, haec et similia machinari penitus ignorantes.

Post quae repetivit Gallias Richomeres, ob ma- 2
iorem proeliorum fremitum, qui [1]) exspectabatur, inde adminicula perducturus. Haec Gratiano quater et Merobaude consulibus agebantur, anno in autumnum vergente. Inter quae Valens audito 3
lugubri bellorum direptionumque eventu, Saturninum, equestris exercitus ad tempus cura commissa, suppetias Traiano ferentem misit et Profuturo.
Forteque iisdem diebus per Scythiae regiones et 4
Moesiae omnibus, quae poterant mandi, consumptis, feritate urgente pariter et inopia, barbari

1) Ms. spectabatur.

[erumpere] molibus magnis ardebant. Hocque ſaepe tentato cum obruerentur vigore noſtrorum per aſperitates ſcrupoſas valide reſiſtentium: adacti neceſſitate poſtrema, Chunorum et Alanorum aliquos ad ſocietatem ſpe praedarum ingentium adſciverunt.

5 Quo cognito Saturninus (iam enim aderat et praetenturas ſtationesque disponebat agrarias) paullatim colligens ſuos, digredi parabat conſilio non abſurdo: ne ſubita multitudo, uti amnis impulſu undarum obicibus ruptis emiſſus, convelleret levi negotio cunctos, ſuſpecta loca diutius obſervantes.

6 Deinde poſt reſeratas anguſtias abitumque militis tempeſtivum, incompoſite, qua quisque clauſorum potuit, nullo vetante turbandis incubuit rebus: et vaſtabundi omnes per latitudines Thraciae pandebantur impune, ab ipſis tractibus, quos praetermeat Hiſter, exorſi, adusque Rhodopen et fretum, quod immenſa diſterminat maria, rapinis et caedibus ſanguineque et incendiis, et liberorum corporum corruptelis omnia foediſſime permiſcentes.

7 Tunc erat ſpectare cum gemitu facta dictu viſuque
praedira, attonitas metu feminas flagris concrepan-
tibus agitari, fetibus gravidas adhuc immaturis,
antequam prodirent in lucem, impia tolerantibus
multa: implicatos alios matribus parvulos, et pube-
rum audire lamenta puellarumque nobilium, qua-
8 rum ſtringebat fera captivitas manus. Poſt quae
adulta virginitas, caſtitasque nuptarum ore adſecto flens ultima ducebatur, mox profanandum pudorem optans morte, licet cruciabili, praevenire. Inter quae cum belluae ritu traheretur ingenuus paullo ante dives [et liber] de Fortuna ut inclementi querebatur et caeca, quae eum puncto temporis brevi opibus exutum et dulcedine charitatum domoque extorrem, quam [2]) concidiſſe vidit in cinerem et

2) *al.* conceſſiſſe.

ruinas, aut lacerandum membratim, aut servitorum sub verberibus et tormentis duro devovisti victori.

Barbari tamen, velut diffractis caveis bestiae, 9
per spatiorum amplitudines fusius incitati, oppidum petivere nomine Dibaltum, ubi Tribunum scutariorum Barzimerem inventum cum suis, Cornutisque et aliis peditum numeris castra ponentem adsiliunt, eruditum pulvere militari rectorem. Qui confestim 10
(ut adigebat necessitas instantis exitii) iussa canere bellicum tuba, lateribus firmatis, praerupit cum promptis accinctis ad proelium: fortiterque resistendo pari pugnandi sorte discessisset, ni eum equitum adcursus [3]) complurium anhelum circumvenisset et fessum. Et ita cecidit interfectis barbarorum non paucis, quorum clades copiarum magnitudo celabat.

IX. Re in hunc modum peracta, Gothi, quid 1
postea molirentur incerti, quaeritabant Frigeridum, tamquam obicem validum, ubi reperirent, excisuri: et cultiore victu somnoque parumper adsumpto, eum sequebantur ut ferae: docti, quod Gratiani monitu reversus in Thracias, et prope Beroeam vallo metato, eventus rerum speculabatur ancipites. Et hi quidem ad patrandum propositum discursione 2
rapida maturabant. Ille vero regendi conservandique militis non ignarus, id quod cogitatum est, suspicatus, vel exploratorum relatione, quos miserat, aperte instructus, per montium celsa silvarumque densitates ad Illyricum redit, erectus prosperitate nimia, quam ei fors obtulit insperata. Repe- 3
dando enim, congregatosque in cuneos sensim progrediens, Gothorum optimatem Farnobium cum vastatoriis globis vagantem licentius occupavit, ducentemque Taifalos nuper in societatem adhibitos: qui, si dignum est dici, nostris ignotarum gentium

---

3) *al.* quamplurimum.

terrore dispersis, transiere flumen direpturi vacua
4 defensoribus loca. Eorum catervis subito visis, certare comminus dux cautissimus parans, [1]) adortusque nationis utriusque grassatores minantes etiamtum acerba; trucidasset omnes ad unum, ut ne nuntius quidem cladis post adpareret, ni cum aliis multis perempto Farnobio, metuendo antehac incensore turbarum, obtestatus prece impensa superstitibus pepercisset: vivosque omnes circa Mutinam, Regiumque et Parmam Italica oppida, rura
5 culturos exterminavit. Hanc Taifalorum gentem turpem ac obscenae vitae flagitiis ita accepimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus foedere copulentur maribus puberes; aetatis viriditatem in eorum pollutis usibus consumpturi. Porro, si qui iam adultus aprum exceperit solus vel interemerit ursum immanem, colluvione liberatur incesti.

1 X. Haec autumno vergente in hiemem funesti per Thracias turbines [2]) converrebant: quae temporum rabies, velut cuncta cientibus Furiis, ad regiones quoque longinquas progrediens late serpebat.
2 Et iam Lentiensis Alamannicus populus, tractibus Raetiarum confinis, per fallaces discursus violato foedere dudum concepto, collimitia nostra tentabat, quae clades hinc exitiale primordium sumpsit.
3 Ex hac natione quidam inter Principis armigeros militans, poscente negotio reversus in larem, ut erat in loquendo effusior, interrogantes multos, quid ageretur in palatio, docet arcessitu Valentis patrui Gratianum Orientem versus mox signa moturum: ut duplicatis viribus repellantur plagarum terminalium accolae, ad Romanorum verum excidium
4 coniurati. Quibus avide Lentienses acoeptis, ipsi quoque haec quasi vicini cernentes, ut sunt veloces et rapidi, conferti in praedatorios globos, Rhenum

---

1) Ms. et *Steph.* ut priusquam. 2) Ms. converrebant: et quae.

gelu pervium pruinis Februario menſe . . . . tenden-
tes prope cum Petulantibus Celtae, non ſine ſui
iactura adflictos graviter adultis viribus averterunt.
Verum retrocedere coacti Germani, atque noſcen- 5
tes exercitus pleramque partem in Illyricum, ut Im-
peratore mox adfuturo, praegreſſam, exarſere fla-
grantius: maioraque conceptantes, pagorum om-
nium incolis in unum collectis, cum quadraginta
armatorum millibus, vel ſeptuaginta, ut quidam
laudes extollendo Principis iactitarunt, ſublati in
ſuperbiam noſtra confidentius irruperunt.

Quibus Gratianus cum formidine magna com- 6
pertis, revocatis cohortibus, quas praemiſerat in
Pannonias, convocatisque aliis, quas in Galliis re-
tinuerat diſpoſitio prudens, Nannieno negotium
dedit, virtutis ſobriae duci; eique Mallobaudem
iunxit pari poteſtate collegam, domeſticorum Comi-
tem, regemque Francorum, virum bellicoſum et
fortem. Nannieno igitur penſante fortunarum ver- 7
ſabiles caſus, ideoque cunctandum eſſe cenſente,
Mallobaudes alta pugnandi cupiditate raptatus, ut
conſueverat, ire in hoſtem differendi impatiens an-
gebatur. Proinde horrifico adverſum fragore 8
[a])terrente, primum apud Argentariam ſigno per
cornicines dato, concurri eſt coeptum: ſagittarum
verutorumque miſſilium pulſibus crebriores hinc
inde ſternebantur. Sed in ipſo proeliorum ardore 9
infinita hoſtium multitudine milites viſa, vitantes-
que aperta discrimina, per calles conſitas arboribus,
et anguſtas, ut quisque potuit, diſperſi, paullo
poſtea ſtetere fidentius: et ſplendore conſimili, pro-
culque nitore fulgentes armorum, imperatorii ad-
ventus iniecere barbaris metum. Qui repente verſi 10
in terga, reſiſtentesque interdum, ne quid ultimae
rationis omitterent: ita ſunt caeſi, ut ex praedicto

---

a) *al.* torrente.

numero non plus quam quinque millia, ut aestimabatur, evaderent densitate nemorum tecta, inter complures alios audaces et fortes rege quoque Priario interfecto, exitialium concitore pugnarum.

11 Hac laeti successus fiducia Gratianus erectus, iamque ad partes tendens Eoas, laevorsus flexo itinere latenter Rheno transito, spe incitatior bona, universam (si id tentanti fors adfuisset) delere statuit
12 malefidam et turbarum avidam gentem. Hocque urgentibus aliis super alios nuntiis cognito, Lentienses aerumnis populi sui ad internecionem paene deleti, et repentino Principis adventu defixi, quid capesserent ambigentes, cum neque repugnandi neque agendi aliquid aut moliendi laxamentum possent invenire vel breve, impetu celeri obsessos petiverunt inviis cautibus colles: abruptisque per ambitum rupibus insistentes, rebus caritatibusque suis, quas secum duxerant, omni virium robore propu-
13 gnabant. Qua difficultate perpensa, velut murorum obicibus opponendi per legiones singulas [3]) quingenteni leguntur armati, usu prudenter bellandi comperti. Qui ea re animorum aucta fiducia, quod versari inter antesignanos visebatur acriter Princeps, montes scandere nitebantur, tamquam [4]) venaticias praedas, si calcassent editiora, confestim sine certamine ullo rapturi: exorsumque proelium vergente in meridiem die, tenebrae quoque
14 occupavere nocturnae. Quippe magno utriusque partis pugnabatur exitio: caedebant cadebantque nostrorum non pauci: simul arma imperatorii comitatus auro colorumque micantia claritudine, iaculatione ponderum densa confringebantur.

15 [5]) Etenim diu reputante Gratiano cum optimatibus, perniciosum adparebat et irritum contra aspe-

---

3) *al.* quingentini milites leguntur. 4) *al.* venaticas. 5) Mss. Etm. *al.* Et inde.

ritates aggerum prominentium intempestiva contendere pertinacia: multis (ut in tali negotio) variatis sententiis, otioso milite circumvallari placuit barbaros inedia fatigatos, quia locorum iniquitate defendebantur. Verum cum obstinatione simili reni- 16
tentes Germani peritique regionum petissent alios montes, his, quos ante insederant, altiores: conversus illuc cum exercitu Imperator, eadem qua antea fortitudine semitas ducentes ad ardua quaeritabat. Quem Lentienses intentum iugulis suis 17
omni perseverandi studio contemplantes, post deditionem, quam impetravere supplici prece, oblata (ut praeceptum est) iuventute valida nostris tirociniis permiscenda, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt.

Hanc victoriam opportunam et fructuosam, quae 18
gentes hebetavit occiduas, sempiterni numinis nutu Gratianus, incredibile dictu est, quanto cum vigore exserta celeritate aliorsum properans expedivit: praeclarae indolis adulescens, facundus, et moderatus, et bellicosus, et clemens: ad aemulationem lectorum progrediens Principum, dum etiamtum lanugo genis inserperet speciosa, ni vergens in ludibriosos actus natura, laxantibus proximis semet ad vana studia Caesaris Commodi convertisset, licet hic incruentus. Ut enim ille, quia perimere iacu- 19
lis plurimas feras spectante consueverat populo, et centum leones in amphitheatrali circulo simul emissos telorum vario genere, nullo geminato vulnere contruncavit, ultra hominem exsultavit; ita hic quoque intra saepta, quae adpellant vivaria, sagittarum pulsibus crebris dentatas conficiens bestias: incidentia multa parvi ducebat et seria: eo tempore, quo etiam si Imperium Marcus regeret Antoninus, aegre sine collegis similibus et magna sobrietate consiliorum lenire luctuosos rei publicae poterat casus.

20 Diſpoſitis igitur, quae pro temporum captu per Gallias res rationesque poſcebant, et punito ſcutario proditore, qui feſtinare Principem ad Illyricum barbaris indicarat; Gratianus exinde digreſſus per caſtra, quibus Felicis Arboris nomen eſt, [6] per Lauriacum ad opitulandum oppreſſae parti porrectis itineribus ire tendebat.

21 Iisdemque diebus Frigerido multa atque utilia pro ſecuritate communi ſollertiſſime cogitanti, munireque properanti Succorum anguſtias, ne diſcurſatores hoſtes et leves, tamquam [7] exaeſtuantes vi torrentes per ſeptemtrionales provincias fuſius vagarentur; ſucceſſor Maurus nomine mittitur Comes, venalis ferociae ſpecie, et ad [8] cuncta mobilis et incertus: idem, quem praeteritorum textu retulimus, ambigenti ſuper corona capiti imponenda Iuliano Caeſari, dum inter eius armigeros militaret [9] ac regiam cuſtodiret, torquem obtuliſſe collo
22 abſtractam. Remotusque in ipſa vertigine pereuntium rerum dux, cautus et diligens: cum, etiamſi dudum diſceſſit in otium, ad procinctum reduci negotiorum magnitudine poſcente deberet.

(A. C. 378.)

1 XI. His forte diebus Valens tandem excitus Antiochia, longitudine viarum emenſa venit Conſtantinopolim: ubi moratus pauciſſimos dies ſeditioneque popularium levi pulſatus, Sebaſtiano paullo ante ab Italia, ut petierat, miſſo, vigilantiae notae ductori pedeſtris exercitus cura commiſſa, quem regebat antea Traianus: ipſe ad Melanthiada villam Caeſarianam profectus, militem ſtipendio fovebat,
2 et alimentis, et blanda crebritate ſermonum. Unde cum

6) Mſ. per inaureacum opitulanda opp. 7) Mſ. exaeſtuares ut in torr. 8) Mſ. *Steph.* cunctam obviaſſet. 9) Mſ. adrogantia.

cum itinere edicto per teſſeram [1]) Nicen veniſſet, quae ſtatio ita cognominatur: relatione ſpeculatorum didicit, refertos opima barbaros praeda a Rhodopeis tractibus [2]) prope Hadrianopolim revertiſſe: qui motu Imperatoris cum abundanti milite cognito, popularibus iungere feſtinant, circa Beroeam et Nicopolim ingentibus praeſidiis fixis: atque ilico, ut oblatae occaſionis maturitas poſtulabat, cum trecentenis militibus per ſingulos numeros lectis, Sebaſtianus properare diſpoſitus eſt, conducens rebus publicis aliquid (ut promittebat) acturus. Qui itineribus celeratis conſpectus prope 3
Hadrianopolim, obſeratis vi portis iuxta adire prohibebatur: veritis defenſoribus, ne captus ab hoſte veniret et ſubornatus, atque contingeret aliquid in civitatis perniciem, quale [3]) per Actum acciderat Comitem: quo per fraudem Magnentiacis militibus capto, clauſtra patefacta ſunt Alpium Iuliarum. Agnitus tamen, licet ſero, Sebaſtianus, et urbem 4
introire permiſſus, cibo et quiete curatis pro copia, quos ductabat, ſequuta luce impetu clandeſtino erupit: veſperaque [4]) intendente, Gothorum vaſtatorios cuneos prope flumen Hebrum ſubito viſos, paulliſper opertus aggeribus et frutectis, obſcura nocte ſuſpenſis paſſibus incompoſitos adgreſſus eſt: adeoque [5]) proſtravit, ut praeter paucos, quos morte velocitas exemerat pedum, interirent reliqui omnes: praedamque retraxit innumeram, quam nec civitas cepit, nec planities lata camporum. Qua 5
cauſa percitus Fritigernus, et extimeſcens, ne dux, ut ſaepe audierat, impetrabilis diſperſos licenter ſuorum globos raptuique intentos conſumeret, improviſos adoriens: revocatis omnibus prope Cabylen oppidum cito diſceſſit, ut agentes in regionibus

1) Mſ. Niceam. 2) Mſ. praep . . . . . . Hadrian. 3) Mſ. peractum. 4) Mſ. incendente. 5) Mſ. proſtravit. *Steph.* praeſtavit.

patulis nec inedia, nec occultis vexarentur insidiis.

6 Dum haec aguntur in Thraciis, Gratianus docto litteris patruo, qua industria superaverit Alamannos, pedestri itinere, praemissis impedimentis et sarcinis, ipse cum expeditiore militum manu permeato Danubio, delatus Bononiam, Sirmium introiit: et quatriduum ibi moratus, per idem flumen ad Martis castra descendit, febribus intervallatis adflictus: in quo tractu Alanorum impetu repentino tentatus, amisit sequentium paucos.

1 XII. Iisdemque diebus exagitatus ratione gemina Valens, quod Lentienses compererat superatos, quodque Sebastianus subinde scribens facta dictis exaggerabat: e Melanthiade signa commovit, aequiparare facinore quodam egregio adulescentem properans filium fratris, cuius virtutibus urebatur: ducebatque multiplices copias nec contemnendas, nec segnes: quippe etiam veteranos iisdem iunxerat plurimos: inter quos et honoratiores alii, et Traianus procinctus est, paullo ante Magister armorum.

2 Et quoniam exploratione sollicita cognitum est, cogitare hostes fontibus praesidiis itinera claudere, per quae commeatus necessarii portabantur: occursum est huic conatui competenter, ad retinendas opportunitates angustiarum, quae prope erant, peditibus sagittariis et equitum turma citius missa.

3 Triduoque proximo, cum barbari gradu incederent leni, et metuentes eruptionem per devia, quindecim millibus passuum a civitate discreti stationem peterent Nicen: incertum, quo errore, procursatoribus omnem illam multitudinis partem, quam viderant, in numero decem millium esse firmantibus: Imperator procaci quodam calore perculsus

4 iisdem occurrere festinabat. Proinde agmine quadrato incedens prope suburbanum Hadrianopoleos venit: ubi vallo sudibus fossaque firmato, Gratia-

num impatienter opperiens, Richomerem Comitem domeſticorum ſuſcepit ab eodem Imperatore praemiſſum cum litteris, ipſum quoque venturum mox indicantibus. Quorum textu oratus, ut praeſtola- 5
retur paulliſper periculorum participem, neve abruptis diſcriminibus temere ſemet committeret ſolum: adhibitis in conſilium poteſtatibus variis, quid facto opus eſſet, deliberabat. Et cum Seba- 6
ſtiano auctore quidam protinus eundum ad certamen urgerent: Victor nomine Magiſter equitum, Sarmata, ſed cunctator et cautus, eadem ſentientibus multis, imperii ſocium exſpectari cenſebat: ut, incrementis exercitus Gallicani adſcitis, opprimeretur levius tumor barbaricus flammans. Vicit ta- 7
men funeſta Principis deſtinatio, et adulabilis quorumdam ſententia regiorum: qui, ne paene iam partae victoriae (ut opinabantur) conſors fieret Gratianus, properari curſu celeri ſuadebant.

Et dum neceſſaria parabantur ad decernendum, 8
Chriſtiani ritus presbyter (ut ipſi adpellant) miſſus a Fritigerno legatus cum aliis humilibus venit ad Principis caſtra: ſusceptusque leniter, eiusdemque ductoris obtulit ſcripta, petentis propalam, ut ſibi ſuisque, quos extorres patriis laribus rapidi ferarum gentium exegere diſcurſus, habitanda Thracia ſola cum pecore omni concederetur et frugibus: hoc impetrato, ſpondentis perpetuam pacem. Praeter 9
haec idem Chriſtianus, ut conſcius arcanorum et fidus, ſecretas alias eiusdem regis obtulit litteras, qui aſtu et ludificandi varietate nimium ſollers, docebat Valentem quaſi mox amicus futurus et ſocius, aliter ſe populariumſaevitiam mollire non poſſe, vel ad conditiones rei Romanae profuturas allicere, niſi ſubinde armatum iisdem iuxta monſtraret exercitum, et timore imperatorii nominis intentato, eos a pernicioſo pugnandi revocaret ardore. Et

legati quidem [1]) ut ambigui frustra habiti discesserunt.

10 Exoriente vero aurora diei, quem quintum Iduum Augustarum numerus ostendit annalis, signa praepropere commoventur, impedimentis et sarcinis prope Hadrianopoleos muros cum legionum tutela congrua collocatis. Thesauri enim et principalis fortunae insignia caetera, cum praefecto et Con-
11 sistorianis ambitu moenium tenebantur. Decursis itaque viarum spatiis confragosis, cum in medium torridus procederet dies, octavo tandem hostium carpenta cernuntur, [2]) quae ad speciem rotunditatis detornata digestaque exploratorum relatione adfirmabantur. Atque, ut mos est, ululante barbara plebe ferum et triste, Romani duces aciem struxere: et anteposito dextro cornu [3]) equitum primo, pedi-
12 tatus pars maxima subsidebat. Cornu autem equitum laevum disiectis [4]) adhuc per itinera plurimis, summa difficultate conductum properabat passibus citis. Dumque idem cornu nullo [5]) etiamtum interturbante extenditur, horrendo fragore sibilantibus armis, pulsuque minaci scutorum territi barbari, quoniam pars eorum cum Alatheo et [6]) Saphrace procul agens, et [7]) accita nondum venerat, [8]) ora-
13 turos pacem misere legatos. Eorum dum vilitatem despicit Imperator, ut firma fierent paciscenda, optimates poscens idoneos mitti: illi de industria cunctabantur, ut inter fallaces indutias equites sui redirent, quos adfore iam sperabant: et miles fervore calefactus aestivo, siccis faucibus commarceret relucente amplitudine camporum [9]) incendiis, quos lignis nutrimentisque aridis subditis, ut hoc fieret, iidem hostes urebant. Cui malo aliud quoque ac-

---

1) *τὸ ut* deest *al.* 2) *τὸ quae* Ms. et *Steph.* deest. 3) *al.* equitum itinera primo. 4) *al.* adhuc perplurimis. 5) Ms. etiamdum. *al.* etiamnum. 6) *al.* Safrage. 7) Ms. accito. 8) Ms. foederato raturas. 9) Ms. inpondiis quos ignaret.

cedebat exitiale, quod homines et iumenta cruciabat inedia gravis.

Inter quae Fritigernus callidus futuri coniector, 14
Martemque pertimescens ancipitem, velut caduceatorem unum e plebe suo misit arbitrio, impetens nobiles quosdam et electos ad se propediem obsides mitti, impavidus ipse vim militarem laturus et necessaria. Laudato probatoque formidati Ducis pro- 15
posito, tribunus Equitius, cui tunc erat cura palatii credita, Valentis propinquus, adsentientibus cunctis ire pignoris loco mature disponitur. Quo renitente, quia semel captus ab hostibus, lapsusque a Dibalto, verebatur eorum irrationabiles motus, Richomeres se sponte obtulit propria: ireque promiserat libens, pulchrum hoc quoque facinus et viro convenire existimans forti: iamque pergebat indicia dignitatis [10]) et natalium [daturus.] Eo ad 16
vallum hostile tendente, sagittarii et scutarii, quos Bacurius Hiberus quidam tunc regebat et Cassio, avidius impetu calenti progressi, iamque adversis connexi, ut immature proruperant, ita inerti discessu primordia belli foedarunt. Hocque impedi- 17
mento conatus intempestivi et Richomeris alacritas fracta est nusquam ire permissi, et equitatus Gothorum cum Alatheo reversus et [11]) Saphrace, Alanorum manu permista, ut fulmen prope montes celsos excussus, quoscumque accursu veloci invenire comminus potuit, incitata caede turbavit.

XIII. Cumque arma ex latere omni concuterentur 1
et tela, lituosque Bellona luctuosos inflaret, in clades Romanas solito immanius furens: cedentes nostri multis interclamantibus restiterunt: et proelium flammarum ritu crescens, [1]) terrebat militum animos, confixis quibusdam rotatis ictibus iaculo-

---

10) Mſ. nataliuḿ . . . . Eo ad. 11) *al.* Safrage Alemannorum. 1) Mſ. ſatis terrebat.

2 rum et sagittarum. Deinde collisae in modum rostrorum navium acies, trudentesque se vicissim, undarum specie motibus sunt [2]) reciprocis iactitatae.

Et quia sinistrum cornu adusque plaustra ipsa accessit, ultra (si qui tulissent suppetias) processurum: a reliquo equitatu desertum, multitudine hostili urgente, sicut ruina aggeris magni oppressum atque deiectum est: steterunt improtecti pedites, ita concatervatis manipulis, ut vix mucronem exserere, aut manus reducere quisquam posset. Nec iam obiectu pulveris caelum patere potuit ad prospectum, clamoribus resultans horrificis. Qua causa tela undique mortem vibrantia, destinata cadebant et noxia, quod nec praevideri poterant nec
3 caveri. Verum ubi effusi immensis agminibus barbari iumenta conterebant et viros, et neque ad receptum confertis ordinibus laxari usquam poterat locus, et evadendi copiam constipatio densior adimebat; nostri quoque ultimo cadendi contemptu occursantes receptis gladiis obtruncabant, et mutuis securium ictibus galeae perfringebantur atque lori-
4 cae. Videreque licebat celsum ferocia barbarum, genis stridore constrictis, succiso poplite aut abscisa ferro dextera, vel confosso latere, inter ipsa quoque mortis confinia minaciter circumferentem oculos truces: ruinaque confligentium mutua ac humo corporibus stratis, campi peremptis impleti sunt: et morientium gemitus profundisque vulneribus
5 transfixorum cum timore audiebantur ingenti. In hoc tanto tamque confusae rei tumultu exhausti labore et periculis pedites, cum deinceps neque vires illis, neque mentes suppeterent ad consilium, diffractis hastarum plerisque collisione adsidua, gladiis contenti destrictis in confertas hostium turmas mergebant se, salutis immemores, circumspectantes

---

2) Mss. hactainlatae.

ademptum esse omne evadendi suffragium. Et quia 6
humus rivis operta sanguineis gressus labiles evertebat, conabantur modis omnibus vitam impendere non inultam: adeo magno animorum robore oppositi incumbentibus, ut etiam telis quidam propriis interirent. Atra denique cruoris facie omnia conturbante, et, quocumque se inflexerant oculi, acervis caesorum adgestis, exanimata cadavera sine parcimonia calcabantur. Solque sublimior decurso 7
Leone ad domicilium caelestis Virginis transiens, Romanos magis attenuatos inedia sitique confectos, etiam armorum gravantibus sarcinis exurebat. Ad ultimum incumbente barbarorum pondere acies inclinatae nostrorum, quod solum postremis malis habuere subsidium, incondite (qua quisque poterat) vertuntur in pedes.

Dumque omnes dispersi per ignotos tramites 8
cedunt, Imperator diris pavoribus circumsaeptus, paullatimque insiliens funerum moles, ad Lancearios confugit et [3]) Mattiarios: qui, dum multitudo tolerabatur hostilis, fixis corporibus steterant inconcussi. Eoque viso Traianus exclamat, spem omnem absumptam, ni desertus ab armigeris Princeps saltem adventicio tegeretur auxilio. Hocque 9
audito Victor nomine Comes Batavos in subsidiis locatos haud procul ad Imperatoris praesidium raptim cogere properans, cum invenire neminem posset, gradiens retro discessit: parique modo Richomeres periculo semet exemit, et Saturninus.

Sequebantur itaque furore ex oculis lucente bar- 10
bari nostros, iam linquente venarum calore torpentes: quorum aliqui percussoribus cadebant incertis, nonnulli ponderibus solis urgentium obruti, ictuque suorum aliqui trucidati: nec enim saepe renitentibus cedebatur, aut parcebat cedentibus quisquam.

---

3) Mss. Matsiarios.

11 Super his obstruebant itinera iacentes multi semineces, cruciatus vulnerum [4]) non ferentes: cum quibus aggeres quoque equorum constrati cadaveribus campos implerunt. Diremit haec numquam pensabilia damna (quae magno rebus stetere Romanis) nullo splendore lunari nox fulgens.

12 Primaque caligine tenebrarum inter gregarios Imperator, ut opinari dabatur (neque enim vidisse se quisquam vel praesto fuisse adseveravit) sagitta perniciose saucius ruit: spirituque mox consumpto decessit, nec postea repertus est usquam. Hostium enim paucis, spoliandi gratia mortuos per ea loca diu versatis, nullus fugatorum vel accolarum illuc
13 adire est ausus. Simili clade Caesarem accepimus Decium, dimicantem cum barbaris acriter, equi lapsu prostratum, quem ferventem retinere non valuit, abiectumque in paludem, nec emergere
14 potuisse nec inveniri. Alii dicunt Valentem animam non exhalasse confestim, sed cum Candidatis et spadonibus paucis prope ad agrestem casam relatum secunda contignatione fabre munitam, dum fovetur manibus imperitis, circumsessum ab [5]) hostibus, qui esset, ignorantibus, dedecore captivita-
15 tis exemptum. Cum enim oppessulatas ianuas perrumpere conati, qui sequuti sunt, a parte pensili domus sagittis incesserentur, ne per moras inexpedibiles populandi amitterent copiam, congestis stipulae fascibus et lignorum, flammaque supposita,
16 aedificium cum hominibus torruerunt. Unde quidam de Candidatis per fenestram lapsus, captusque a barbaris prodidit factum, et eos maerore adflixit, magna gloria defraudatos, quod Romanae rei rectorem non cepere superstitem. Is ipse iuvenis occulte postea reversus ad nostros, haec ita accidisse narra-
17 vit. Pari clade recuperatis Hispaniis, Scipionum alterum cremata turri, in quam confugerat, ab-

4) Msf. et *Steph.* in conferentes. 5) Msf. hostilibus.

ſumptum incendio hoſtili comperimus. Illud tamen certum eſt, nec Scipioni, nec Valenti ſepulturam, qui ſupremitatis honor eſt, contigiſſe.

In hac multiplici virorum illuſtrium clade Tra- 18
iani mors eminuit, et Sebaſtiani: cum quibus xxxv. oppetivere tribuni Vacantes, et numerorum Rectores, et Valerianus atque Equitius: quorum alter ſtabulum, alter curabat palatium. Inter hos etiam Promotorum tribunus Potentius cecidit in primaevo aetatis flore, bono cuique [6]) ſpectatus, meritis Urſicini patris Magiſtri quondam armorum ſuisque commendabilis. Conſtatque vix tertiam evaſiſſe
exercitus partem. Nec ulla annalibus praeter Can- 19
nenſem pugnam ita ad internecionem res legitur geſta, quamquam Romani aliquoties reflante Fortuna fallaciis luſi bellorum iniquitati ceſſerunt ad tempus: et certamina multa fabuloſae neniae flevere Graecorum.

XIV. Periit autem hoc exitu Valens, quinqua- 1
geſimo anno contiguus, cum per annos quatuor imperaſſet et decem parvo minus. Cuius bona multis
cognita dicemus et vitia. Amicus fidelis et firmus, 2
ultor acer ambitionum, ſeverus militaris et civilis diſciplinae corrector: pervigil ſemper et anxius, ne propinquitatem eius praetendens altius ſemet ferret: erga deferendas poteſtates vel adimendas nimium tardus: provinciarum aequiſſimus tutor; quarum ſingulas ut domum propriam cuſtodiebat indemnes: tributorum onera ſtudio quodam molliens ſingulari, nulla vectigalium admittens augmenta, in [1]) adaerandis reliquorum debitis non moleſtus; furibus et in peculatu deprehenſis iudicibus inimicus, aſper et vehemens. Nec ſub alio Principe in huiusmodi negotiis melius ſecum actum eſſe meminit Oriens.
Super his omnibus liberalis erat cum moderatione: 3
cuius rei licet abundent exempla, unum tamen ſuf-

6) *al.* ſpectatis. 1) *al.* requirendis.

ficiet poni. Ut ſunt in palatiis nonnulli alienarum rerum avidi, ſi qui caducum vel aliud petiſſet ex uſu, cum magna iuſtorum iniuſtorumque diſtinctione [2]) contradictori copia ſervata, donabat ei, qui petierat, tres vel quatuor alios abſentes aliquoties impetratorum participes iungens: ut caſtigatius agerent inquieti, lucra, quibus inhiabant, hoc minui
4 commento cernentes. Super aedificiis autem, quae per diverſas urbes et oppida vel inſtauravit, vel a primis inſtruxit auſpiciis (ne ſim longior) taceo, rebus ipſis id apertius monſtrare concedens. Haec bonis omnibus aemulanda ſunt, ut exiſtimo: nunc eius vitia percurramus.

5 Magnarum opum intemperans adpetitor, laborum impatiens, duritiamque magis adfectans immanem, in crudelitatem proclivior, ſubagreſtis ingenii, nec bellicis, nec liberalibus ſtudiis eruditus: alienis gemitibus libenter emolumenta fructusque conquirens, tuncque magis intolerabilis, cum incidentia crimina ad contemptam vel laeſam Principis amplitudinem trahens, in ſanguinem ſaeviebat et
6 diſpendia locupletum. Illud quoque ferri non poterat, quod, cum legibus lites omnes quaeſtionesque committere videri ſe vellet, deſtinatisque velut lectis iudicibus negotia ſpectanda mandabat, nihil agi contra libidinem ſuam patiebatur: iniurioſus alias et iracundus et criminantibus ſine differentia veri vel falſi facillime patens: quae vitiorum labes etiam in his privatis quotidianisque rationibus impendio eſt formidanda.

7 Ceſſator et piger: nigri coloris, pupula oculi unius obſtructa, ſed ita, ut non eminus adpareret: figura bene compacta membrorum, ſtaturae nec procerae, nec humilis, incurvis cruribus, exſtanteque mediocriter ventre.

2) Mſ. contradictoris.

Haec ſuper Valente dixiſſe ſufficiet, quae vera 8
eſſe aequalis nobis memoria plene teſtatur. Illud autem praeteriri non convenit, quod cum oraculo tripodis, quem moviſſe Patricium docuimus et Hilarium; tres verſus illos fatidicos comperiſſet, quorum ultimus eſt, [3]) Ἐν πεδίοισι Μίμαντος ἀιλλα καιομένοις πάρ; hoc, ut erat inconſummatus et rudis, inter initia [4]) contemnebat: proceſſu vero luctuum maximorum abiecte etiam timidus, eiusdem ſortis recordatione Aſiae nomen horrebat: ubi [5]) Erythraeo oppido [6]) ſuperpoſitum montem Mimanta, et Homerum ſcripſiſſe et Tullium doctis referentibus audiebat. Denique poſt interitum eius diſceſ- 9
ſumque hoſtilem, prope locum, in quo cecidiſſe exiſtimatus eſt, inventus dicitur ſaxeus monumenti ſuggeſtus, cui lapis adfixus inciſis literis Graecis, ſepultum ibi nobilem quemdam Mimanta veterem indicabat.

XV. Poſt exitialem pugnam, cum iam tenebris 1
nox terras impleſſet, hi, qui ſuperfuere, dextra pars, alii laeva, vel quo metus traxerat, ferebantur, quisque proximos quaerens: cum praeter ſe nihil ſinguli cernere poterant, occipitiis propriis ferrum arbitrantes haerere. Audiebantur tamen, licet longius, eiulatus miſerabiles relictorum, ſingultusque morientium, et vulneratorum cruciabiles fletus.

Luce vero coeptante victores, ut beſtiae ſangui- 2
nis irritamento atrocius efferatae, ſpei inanis illecebris agitati, Hadrianopolim agminibus petivere denſatis, eam vel cum diſcriminibus exciſuri poſtremis: docti per proditores et transfugas, poteſtatum culmina maximarum, et fortunae principalis inſignia theſaurosque Valentis, illic ut arduo in munimento

3) Mſ. ΕΜΠaIdIΟΙCΙ ΜΙΜaΝΤΟC aIaλIλaIΟΜΕΝΟΙäΡ. *Steph.* *ἐν πεδίοισι μίμαντος* ΑΙΑΛΙΛΑΙΟΜΕΝΟΙΟ ΑΡ. 4) condemnabat, 5) *Steph.* Erichtheo. 6) Mſ. ſuperpoſitum.

3 conditos. Et ne intervallatis ardor intepesceret moris, hora diei quarta ambitu cincto murorum, infestissime certabatur: oppugnatoribus genuina ferocia ad praeceps exitium festinantibus, contraque
4 defensorum vigore validis viribus incitato. Et quia militum calonumque numerus magnus civitatem cum iumentis introire prohibitus, adfixus parietibus moenium aedibusque continuis, pro loci humilitate fortiter decernebat, superaratque rabies imminentium adusque horam diei nonam: subito pedites nostri trecenti, ex his, qui prope ipsas stetere loricas, conferti in cuneum desciverunt ad barbaros: eosque illi avide raptos, confestim (incertum quo consilio) trucidarunt; et ex eo deinceps observatum est, neminem huiusmodi aliquid vel in desperatione
5 rerum ultima cogitasse. Fervente itaque tot malorum congerie, repente cum fragore caelesti imbres nubibus atris effusi dispersere circumfrementium globos: reversique ad vallum dimensum tereti figura plaustrorum, immanes spiritus latius porrigentes, iubebant nostris per minaces litteras, et legatum *
6 aetatem, fide retinendae salutis accepta. Verum introire non auso, qui missus est, per Christianum quemdam portatis scriptis et recitatis, utque decebat contemplatis, parandis operibus [reliquum] diei et nox omnis [1]) absumpta. Nam intrinsecus silicibus magnis obstrusae sunt portae, et moenium intuta firmata: et ad emittenda undique tela vel saxa, tormenta per locos aptata sunt habiles, adgestaque prope sufficiens aqua. Pridie enim dimicantium quidam siti adusque ipsa vitae [2]) detrimenta vexati sunt.

7 Contra Gothi reputantes difficiles Martis eventus, anxiique cum sterni et sauciari cernerent fortiores, et particulatim vires suas convelli, astutum iniere consilium, quod ipsa indicante Iustitia publi-
8 catum est. Partis enim nostrae Candidatos aliquos,

---

1) *al.* assumta. 2) Mss. desrumenta.

qui die praeterito ad eos defecerant, pellexere, ut
ſimulata fuga velut ad propria remeantes, intra
muros ſuſcipi ſe curarent, ingreſſique latenter quam-
dam incenderent partem: ut tamquam ſigno erecto
occultius, dum circa exſtinguendum incendium
diſtringitur multitudo clauſorum, civitas [3]) perrum-
peretur impropugnata. Perrexere, ut ſtatutum eſt, 9
Candidati: cumque prope foſſas veniſſent, manus
tendentes orantesque, ut Romanos ſemet admitti
poſcebant. Et recepti (quia nulla erat ſuſpicio
quae vetaret) interrogatique ſuper conſiliis hoſtium,
variarunt: unde factum eſt, ut cruenta quaeſtione
vexati, cervicibus perirent abſciſis, quid acturi ve-
nerant aperte confeſſi.

Omni itaque bellandi adparatu praeſtructo, ad- 10
ventante vigilia tertia, barbari, abolito praeterito-
rum vulnerum metu, in urbis obſeratos aditus mul-
tiplicatis ordinibus inundarunt, et [4]) obſtinatione
magnatium maiore. At cum armatis provinciales
et palatini ad obruendos eos excitatius exſurgebant:
et cuiusque modi tela, in multitudine tanta vel te-
mere miſſa, cadere ſine noxa non poterant. Anim- 11
adverſum eſt a noſtris, iisdem telis barbaros uti,
quibus petebantur. Ideoque mandatum eſt, ut ner-
vis ferrum lignumque connectentibus, ante iactum
inciſis, emitterentur arcu ſagittae: quae volitantes
vires integras inſervabant: infixae vero corporibus,
nihil vigoris perdebant, aut certe, ſi cecidiſſent in
vanum, illico frangebantur. Dedit autem rebus ita 12
flagrantibus grave momentum caſus admodum in-
opinus. Scorpio genus tormenti, quem Onagrum
ſermo vulgaris adpellat, e regione contra hoſtium
aciem denſam locatus, lapidem contorſit ingentem:
qui licet humo fruſtra illiſus eſt, viſus tamen ita eos
metu exanimavit, ut ſtupore ſpectaculi novi ceden-
tes e medio, abire tentarent. Sed buccinis optima- 13

3) Mſ. prorumperetur. 4) Mſ. obſtinationem magnantium mato ea re.

tum monitu occinentibus, inſtauratum eſt proelium: et pari modo res Romana ſuperior ſtetit, nullo ferme alio telo vel [5]) funditoris amento incaſſum excuſſo. Agmina enim praeeuntium ductorum, quos rapiendi Valentis malis lucubrationibus quaeſiti cupiditas incendebat, ſequuti caeteri prae ſe ferebant aequiperaſſe diſcrimina potiorum: namque ſemineces aliqui, aut magnis obtriti ponderibus, vel confixi iaculis pectora volvebantur: nonnulli ſcalas vehendo, [6]) adſcenſumque in muros ex latere omni parantes, ſub oneribus ipſis obruebantur, contruſis per pronum ſaxis, et columnarum
14 fragmentis, et cylindris. Nec [7]) quemquam furentium cruoris horrenda ſpecies ad ſerum usque diem ab alacritate faciendi fortiter avertebat; hoc incitante, quod etiam defenſorum plurimos cadere diverſis ictibus videntes eminus laetabantur. Ita fine requie ulla vel modo pro moenibus et contra moenia in-
15 gentibus animis pugnabatur. Et quia nullo ordine iam, ſed per procurſus pugnabatur et globos, quod deſperationis erat ſignum extremae, flexo in veſperam die digreſſi omnes rediere ad tentoria triſtes, inconſideratae dementiae alter alterum arguentes, quod non, ut ſuaſerat antea Fritigernus, obſidionales aerumnas ubique declinarunt.

1 XVI. Converſi poſt haec per omne tempus noctis (ut aeſtivae non longum) ad vulnerum curas arteſque medendi gentiles, reddita luce in varias conſiliorum vias diducebantur, quorſum tenderent ambigentes: multisque dictatis et controverſis, occupare ſtatuunt Perinthum; exinde quaeque divitiarum [1]) referta: docentibus omnia perfugis, etiam domorum, nedum urbium interna noſcentes. Hanc ſequuti ſententiam, quam utilem exiſtimarunt, itineribus lentis, miſcentes cuncta populationibus et incendiis, nullo renitente pergebant.

5) Mſ. fundoris. 6) Mſ. adſcenſumque. 7) Mſ. quicquam. 1) Mſ. refertas.

Obſeſſi vero apud Hadrianopolim, poſt eorum 2
²) abitum, cum vacare hoſte loca proxima compertae fidei nuntiaſſent exploratores: egreſſi media nocte, vitatis aggeribus publicis, per nemoroſa et devia, pars Philippopolim, exindeque Serdicam, alii ad ³) Macedoniam, cum intemeratis opibus, quas habebant, omni ſtudio ad properandum excogitato currebant, velut in regionibus illis reperiendo Valente: quem inter medios certaminum turbines oppetiiſſe, vel certe ad tugurium confugiſſe (ubi exiſtimatus eſt vi periiſſe flammarum) penitus ignorabant.

At Gothi Hunnis Alaniſque permiſti nimium 3
bellicoſis et fortibus, rerumque aſperarum difficultatibus induratis, quos miris praemiorum illecebris ſibi ſociarat ſollertia Fritigerni: fixis iuxta Perinthum caſtris, ipſam quidem urbem cladium memores priſtinarum nec adire, nec tentare ſunt auſi: agros vero fertiles late diſtentos et longe, ad ⁴) extremam vaſtavere penuriam, cultoribus caeſis aut captis. Unde Conſtantinopolim, copiarum cumulis 4
inhiantes ampliſſimis, formas quadratorum agminum inſidiarum metu ſervantes, ire ocius feſtinabant, multa in exitium urbis inclitae molituri. Quos inferentes ſeſe immodice, obiceſque portarum paene pulſantes, hoc caſu caeleſte repulit numen. Sa- 5
racenorum cuneus (ſuper quorum origine moribusque diverſis in locis retulimus plura) ad ſortem magis expeditionalium rerum, quam ad concurſatorias habilis pugnas, recens illuc accerſitus, congreſſurus barbarorum globo repente conſpecto, a civitate fidenter erupit: diuque extento certamine pertinaci, aequis partes disceſſere momentis. Sed Orientalis 6
turma novo neque ante viſo ſuperavit eventu. Ex ea enim crinitus quidam, nudus omnia praeter pubem, ſubraucum et lugubre ſtrepens, educto pugione agmini ſe medio Gothorum inſeruit, et inter-

2) Mſ. et *Steph.* abitum perdito cum. 3) Mſ. Macedoniam cum. 4) Mſ. penuriam. *Ie.* extremam vaſtavere penuriam.

fecti hostis iugulo labra admovit, effusumque cruorem exsuxit. Quo monstroso miraculo barbari territi, postea non ferocientes ex more, cum agendum adpeterent aliquid, sed ambiguis gressibus incedebant.
7 Processu dein ⁵) audacia fracta, cum murorum ambitum insularumque spatiis immensis oblongum, et inaccessas pulcritudines urbis, et incolentium plebem considerarent immensam, iuxtaque fretum, quod Pontum disterminat et Aegaeum, disiectis bellorum officinis, quas parabant, post accepta maiora funera quam illata, exinde digressi sunt effusorie per Arctoas provincias: quas peragravere licenter adusque radices Alpium Iuliarum, quas Venetas adpellabat antiquitas.

8 His diebus efficacia Iulii magistri militiae trans Taurum enituit salutaris et velox. Comperta enim fatorum sorte per Thracias, Gothos antea susceptos, dispersosque per varias civitates et castra, datis tectioribus litteris ad eorum rectores Romanos omnes, quod his temporibus raro contingit, universos tamquam vexillo erecto uno eodemque die mandavit ⁶) occidi, exspectatione promissi stipendii securos ad suburbana productos. Quo consilio prudenti sine strepitu vel mora completo, Orientales provinciae discriminibus ereptae sunt magnis.

9 Haec ut miles quondam et Graecus, a principatu Caesaris Nervae exorsus adusque Valentis interitum pro virium explicavi mensura: opus veritatem professum numquam (ut arbitror) sciens silentio ausus corrumpere vel mendacio. Scribant reliqua potiores, aetate doctrinisque florentes. Quos id (si libuerit) adgressuros, procudere linguas ad maiores moneo stilos.

---

5) Ms. audaciam fracto. Id. processu dein audaciae infracto.
6) Ms. occidi . . . . expectatione.

DE

DE

CONSTANTIO CHLORO,

CONSTANTINO MAGNO

ET ALIIS IMPERATORIBUS

EXCERPTA AUCTORIS IGNOTI *).

Diocletianus cum Herculio Maximiano imperavit 1
ann. xx. Conſtantius, Divi Claudii optimi principis nepos ex fratre, protector primum, exin tribunus, poſtea praeſes Dalmatiarum fuit. Iſte cum Galerio a Diocletiano Caeſar factus eſt. Relicta enim Helena priore uxore, filiam Maximiani Theodoram duxit uxorem: ex qua poſtea ſex liberos Conſtantini fratres habuit. Sed de priore uxore Helena filium iam Conſtantinum habuit, qui poſtea princeps potentiſſimus fuit.

Hic igitur Conſtantinus, natus Helena matre 2
viliſſima in oppido Naiſo atque eductus, quod oppidum poſtea magnifice ornavit, litteris minus inſtructus, obſes apud Diocletianum et Galerium, ſub iisdem fortiter in Aſia militavit: quem poſt depoſitum imperium Diocletiani et Herculii, Conſtantius a Galerio repetiit: ſed hunc Galerius obiecit ante pluribus periculis. Nam et in Sarmatas iuvenis 3
equeſtris militans, ferocem barbarum capillis tentis

*) Haec Excerpta edidere etiam *Sim. Pauli* (bibliopola) Argentor. 1664. 8. in Miſcellis antiquae lectionis, et *Muratorius* in Scriptt. rerum Italicar. T. XXIV. p. 635. uterque tamen nil niſi *Henr. Valeſium* ad verbum exſcripſit.

raptum, ante pedes supplicem Galerii imperatoris adduxerat. Deinde, Galerio mittente, per paludem equo ingressus suo, viam caeteris fecit ad Sarmatas, ex quibus plurimis stratis, Galerio victoriam
4 reportavit. Tunc eum Galerius patri remisit. Qui, ut Severum per Italiam transiens vitaret, summa festinatione veredis post se truncatis Alpes transgressus, ad patrem Constantium venit apud Bononiam, quam Galli prius Gesoriacum vocabant. Post victoriam autem Pictorum Constantius pater Eboraci mortuus est, et Constantinus omnium militum consensu Caesar creatus.

5 Interea Caesares duo facti, Severus et Maximinus: Maximino datum est Orientis imperium: Galerius sibi Illyricum, Thracias et Bithyniam tenuit: Severus suscepit Italiam, et quidquid Herculius
6 obtinebat. Postquam vero Constantius in Britannia mortuus est, et Constantinus filius successit, subito in urbe Roma praetoriani milites Maxentium filium Herculii imperatorem crearunt. Sed adversum Maxentium iussu Galerii Severus duxit exercitum. Qui repente ab omnibus suis desertus est, et Ravennam fugit: dehinc Galerius cum ingentibus copiis Romam venit, minatus civitatis interitum, et castra
7 Interamnae ad Tiberim posuit. Tunc legatos ad urbem misit Licinium et Probum, per colloquium petens, ut gener apud socerum, id est Maxentius apud Galerium precibus magis, quam armis optata mercaretur. Qui contemptus, agnovit promissis virorum Maxentii partes suas deseruisse: quibus perturbatus retro versus est, et ut militi suo praedam quamcumque conferret, * flamminia iussit
8 auferri. Ille ad Constantinum refugit. Tunc Galerius in Illyrico Licinium Caesarem fecit. Deinde illo in Pannonia relicto, ipse ad Serdicam regressus, morbo ingenti occupatus sic distabuit, ut aperto et putrescente viscere moreretur, in supplicium

perſecutionis iniquiſſimae ad auctorem ſcelerati praecepti iuſtiſſima poena redeunte. Imperavit ann. XIX.

Severus Caeſar ignobilis et moribus et natali- 9 bus, ebrioſus, et hoc Galerio amicus. Hunc ergo et Maximinum Galerius Caeſares fecit, Conſtantino nihil tale noſcente. Huic Severo Pannoniae et Italiae urbes et Africae contigerunt. Quo Caeſar Maxentius factus eſt imperator. Nam deſertus Se-
verus a ſuis, fugit Ravennam. Pro Maxentio filio 10
evocatus illuc venit Herculius, qui per periurium Severum deceptum, cuſtodiae tradidit, et captivi habitu in urbem perduxit, et in villa publica Appiae viae triceſimo milliario cuſtodiri fecit. Poſtea cum Galerius Italiam peteret, ille iugulatus eſt, et deinde relatus ad octavum milliarium, conditusque in
Gallièni monumento. Igitur Galerius ſic ebrioſus 11
fuit, ut iuberet temulentus ea, quae facienda non eſſent, a praefecto admonitus conſtituerit, ne iuſſa eius aliquis poſt prandium faceret.

Interea Conſtantinus apud Veronam victis duci- 12
bus tyranni, Romam petiit. Cum autem ad urbem Conſtantinus veniſſet, egreſſus ex urbe Maxentius campum ſupra Tiberim, in quo dimicaret, elegit. Ubi victus, fugatis omnibus ſuis, inter anguſtias arcentis populi periit, equo praecipitatus in fluvium. Poſtera die corpus ipſius levatum flumine, et caput eius inciſum, in urbem perlatum eſt. De cuius origine mater eius cum quaeſitum eſſet, Syro quodam genitum eſſe confeſſa reſpondit. Imperavit ann ...

Licinius itaque ex nova Dacia vilioris originis, 13
a Galerio factus imperator, velut adverſum Maxentium pugnaturus. Sed oppreſſo Maxentio, cum recepiſſet Italiam Conſtantinus, hoc Licinium foedere ſibi fecit adiungi, ut Licinius Conſtantiam ſoro-

rem Constantini apud Mediolanum duxisset uxorem. Nuptiis celebratis, Gallias repetit Constantinus,
14 Licinio ad Illyricum reverso. Post aliquantum deinde temporis Constantium Constantinus ad Licinium misit, persuadens, ut Bassianus Caesar fieret; qui habebat alteram Constantini sororem Anastasiam: ut exemplo Diocletiani et Maximiani inter Constantinum et Licinium Bassianus Italiam medius
15 obtineret. Et Licinio talia frustrante, per Senicionem Bassiani fratrem, qui Licinio fidus erat, in Constantinum Bassianus armatur. Qui tamen in conatu deprehensus, Constantino iubente convictus et stratus est. Cum Sinicius auctor insidiarum posceretur ad poenam, negante Licinio, fracta concordia est: additis etiam caussis, quod apud Aemonam Constantini imagines statuasque deiecerat.
16 Bellum deinde apertum convenit ambobus: utriusque ad Cibalensem campum ductus exercitus. Licinio xxxv. M. peditum et equitum fuere. Constantinus xx. M. peditum equitum duxit. Caesis post dubium certamen Licinianis viginti peditum millibus et equitum ferratorum. Item Licinius cum magna parte equitatus noctis auxilio pervolavit
17 ad Sirmium. Sublata inde uxore ac filio et thesauris, tetendit ad Daciam: Valentem ducem limitis Caesarem fecit. Inde apud Hadrianopolim Thraciae civitatem per Valentem collecta ingenti multitudine, legatos ad Constantinum de pace misit apud Philippos constitutum: quibus frustra remissis, iterum reparato bello, in campo Mardiense ab utroque concurritur, et post dubium ac diuturnum proelium, Licinii partibus inclinatis profuit noctis
18 auxilium. Licinius et Valens credentes Constantinum, quod et verum erat, ad persequendum longius a Byzantio processurum, flexi in partem Beroeam concesserunt. Ita Constantinus vehementer in ulteriora festinans, deprehendit Licinium reman-

ſiſſe poſt tergum: fatigatis bello et itinere militibus. Miſſus deinde Meſtrianus legatus pacem petiit, Licinio poſtulante et pollicente, ſe imperata facturum. Denuo, ſicut ante mandatum eſt, Valens privatus fieret: quo facto pax ab ambobus firmata eſt, ut Licinius Orientem, Aſiam, Thraciam, Moeſiam, minorem Scythiam poſſideret. Deinde reverſus 19
Serdicam Conſtantinus hoc cum Licinio abſente conſtituit, ut filii Conſtantini Criſpus et Conſtantinus, filius etiam Licinii Licinius Caeſares fierent, et ſic ab utroque concorditer regnaretur. Itaque Conſtantinus et Licinius ſimul conſules facti. In 20
Orientis partibus Licinio, Conſtantino, repentina rabie ſuſcitatus Licinius omnes chriſtianos a palatio iuſſit expelli.

Mox bellum inter ipſum Licinium et Conſtantinum efferbuit. Item, cum Conſtantinus Theſſalo- 21
nica eſſet, Gothi per neglectos limites eruperunt, et vaſtata Thracia et Moeſia praedas agere coeperunt. Tunc Conſtantini terrore et impetu repreſſi, captivos illi impetrata pace reddiderunt. Sed hoc Licinius contra fidem factum queſtus eſt, quod partes ſuae ab alio fuerint vindicatae. Deinde cum 22
variaſſet inter ſupplicantia et ſuperba mandata, iram Conſtantini merito excitavit. Per tempora, quibus nondum gerebatur bellum civile, ſed item parabatur, Licinius ſcelere, avaritia, crudelitate, libidine ſaeviebat: occiſis ob divitias pluribus, uxoribus eorum corruptis. Rupta iam pace utrius- 23
que exercitus Conſtantinus Caeſarem Criſpum cum grandi claſſe ad occupandam Aſiam miſerat: cui de parte Licinii ſimiliter cum navalibus copiis Amandus obſtabat. Licinius vero circa Hadrianopolim 24
maximo exercitu latera ardui montis impleverat. Illuc toto agmine Conſtantinus inflexit. Cum bellum terra marique traheretur, quamvis per arduum ſuis nitentibus, attamen diſciplina militari et felici-

tate Constantinus Licinii confusum et sine ordine
agentem vicit exercitum, leviter femore sauciatus.
25 Dehinc fugiens Licinius Byzantium petit: quo dum
multitudo dissipata contenderet, clauso Byzantio
Licinius obsidionem terrenam maris securus agita-
bat: sed Constantinus classem collegit ex Thracia.
Dehinc solita vanitate Licinius Martinianum sibi
26 Caesarem [fecit.] Crispus vero cum classe Constan-
tini Callipolim pervenit, ubi bello maritimo sic
Amandum vicit, ut vix per eos, qui in littore re-
manserant, vivus Amandus effugeret. Classis vero
27 Licinii vel oppressa vel capta est. Licinius despe-
rata maris spe, per quod se viderat obsidendum,
Chalcedonam cum thesauris refugit. Byzantium
Constantinus invasit, victoriam maritimam Crispo
conveniente cognoscens. Deinde apud Chrysopo-
lim Licinius [pugnavit] maxime auxiliantibus Go-
this, quos Aliquaca Regalis deduxerat: cum Con-
stantini pars vincens xxv. M. armatorum fudit partis
28 adversae, caeteris fugientibus. Postea cum legio-
nes Constantini per Liburnam venire vidissent, pro-
iectis armis se dediderunt. Sequenti autem die
Constantia soror Constantini, uxor Licinii, venit
ad castra fratris, et marito vitam poposcit, et im-
petravit. Ita Licinius privatus factus est, et convi-
vio Constantini adhibitus: et Martiniano vita con-
29 cessa est. Sed Herculii Maximiani soceri sui motus
exemplo, ne iterum depositam purpuram in perni-
ciem rei publicae sumeret, tumultu militari exigen-
tibus in Thessalonica iussit occidi; Martinianum in
Cappadocia; qui regnavit ann. xix. filio et uxore
superstite: quamvis omnibus iam ministris nefariae
persecutionis exstinctis, hunc quoque in quantum
exercere [potuit] persecutorem digna punitio fla-
gitaret.

30 Constantinus autem ex Byzantio Constantinopo-
lim nuncupavit ob insigne victoriae: quam velut

patriam cultu decoravit ingenti, et Romae desideravit aequari: deinde, quaesitis ei undique civibus, divitias multas largitus est, ut prope in ea omnes thesauros, regias facultates exhauriret. Ibi etiam Senatum constituit secundi ordinis, Claros vocavit.
Deinde adversum Gothos bellum suscepit, et im- 31
plorantibus Sarmatis auxilium tulit. Ita per Constantinum Caesarem centum prope millia fame et frigore exstincta sunt. Tunc et obsides accepit,
inter quos et Ariarici regis filium. Sic cum his 32
pace firmata, in Sarmatas versus est, qui dubiae fidei probantur. Sed servi Sarmatarum adversum omnes dominos rebellarunt: quos pulsos Constantinus libenter accepit, et amplius trecenta millia hominum mistae aetatis et sexus per Thraciam, Scythiam, Macedoniam, Italiamque divisit.

Item Constantinus imperator primus christianus, 33
excepto Philippo, qui christianus admodum ad hoc tantum constitutus fuisse mihi visus est, ut millesimus Romae annus Christo potius, quam idolis dicaretur. A Constantino autem omnes semper christiani imperatores usque hodiernum diem creati sunt, excepto Iuliano, quem impia, ut aiunt, machinan-
tem exitialis vita deseruit. Item Constantinus iusto 34
ordine et pio vicem vertit. Edicto siquidem statuit, citra ullam caedem hominum paganorum templa claudi. Gothorum fortissimas et copiosissimas gentes in ipso barbarico solo, hoc est in Sarmatarum regione delevit.

Calocaerum quemdam in Cypro adspirantem 35
novis rebus oppressit. Dalmatium, filium fratris sui Dalmatii. Eius fratrem Annibalianum data ei Constantina filia sua, Regem regum et Ponticarum gentium constituit. Ita ut Gallias Constantinus minor regebat, Orientem Constantius, Africam, Illyricum et Italiam Constans, ripam Gothicam Dalmatius tuebatur. Item Constantinus cum bel-

lum pararet in Persas, in suburbano Constantinopolitano villa publica iuxta Nicomediam, dispositam bene rem publicam filiis tradens [obiit.] Regnavit ann. XXXI. Sepultus est Constantinopoli

Item ex libris Chronicorum inter caetera.

36 Igitur imperante Zenone Augusto Constantinopoli, superveniens Nepos Patricius ad Portum urbis Romae, deposuit de imperio Glycerium, et factus est Episcopus, et Nepos factus imperator Romae. Mox veniens Ravennam: quem persequens Orestes Patricius cum exercitu, metuens Nepos adventum Orestis, adscendens navim fugam petit ad Salonam, et ibi mansit per annos quinque: postea vero a suis occiditur. Mox eo egresso, factus imperator Augustulus.

37 Augustulus, qui ante regnum Romulus a parentibus vocabatur, a patre Oreste Patricio factus est imperator. Superveniente Odoacre cum gente Scyrorum, occidit Orestem Patricium in Placentia, et fratrem eius Paulum ad Pineta foris Classem Ra-
38 vennae. Ingrediens autem Ravennam deposuit Augustulum de regno, cuius infantiae misertus, concessit ei sanguinem: et quia pulcher erat, tamen donavit ei reditum sex millia solidos, et misit eum intra Campaniam cum parentibus suis libere vivere. Etenim pater eius Orestes Pannotos, qui eo tempore, quando Attila ad Italiam venit, se illi iunxit, et eius notarius factus fuerat. Unde profecit et usque ad Patriciatus dignitatem pervenit.

39 Ergo, postquam factus est imperator Zeno a filio suo Leone, qui natus fuerat de filia Leonis Ariadne nomine, regnat cum filio suo anno uno: et merito Leonis regnum remansit apud Zenonem. Zeno vero cum filio iam regnans anno uno, imperavit annos XVI. Isauriae nobilissimus, qui dignus

eſſet filiam imperatoris accipere, exercitus in arma.
Perhibent de eo, quia patellas in genucula non ha- 40
buiſſet, ſed mobiles fuiſſent, ut etiam curſu velo-
ciſſimo ultra modum hominum haberetur. In re
publica omnino providentiſſimus, favens genti ſuae.
Huic inſidiabatur Baſiliſcus, ipſe primus ſenator: 41
quo cognito Zeno aliquantis divitiis petiit Iſauriam.
At ubi ille egreſſus eſt, mox Baſiliſcus, qui ei, ut
dictum eſt, inſidiabatur, arripuit imperium. Ba-
ſiliſcus imperavit annos II. Zeno confortans Iſau- 42
ros intra provinciam, deinde miſit ad civitatem
Novam, in qua erat Theodericus dux Gothorum,
filius Walameris, et eum invitavit in ſolatium ſibi
adverſus Baſiliſcum, obiectans militem, poſt bien-
nium veniens, obſidens civitatem Conſtantinopolim.
Sed quia Senatus et populus Zenonem metuentes; 43
ne quid mali pateretur civitas, relicto Baſiliſco, ſe
illi omnes dederunt aperta civitate. Baſiliſcus fu-
giens ad Eccleſiam, intra Baptiſterium cum uxore
et filiis ingreditur. Cui Zeno dato ſacramento ſe-
curum eſſe de ſanguine, exiens, incluſus cum
uxore et filiis intra ciſterna ſicca, ibidem frigore
defecerunt. Zeno recordatus eſt amore Senatus et 44
populi, munificus omnibus ſe oſtendit, ita ut om-
nes ei gratias agerent. Senatu Romano et populo
tuitus eſt, ut etiam ei imagines per diverſa loca in
urbe Roma levarentur. Cuius tempora pacifica
fuerunt.

Odoacer vero, cuius ſupra fecimus mentionem, 45
mox depoſito Auguſtulo de imperio, factus eſt rex:
manſitque in regno annos XIII. Cuius pater Aedico
dictus, de quo ita invenitur in libris Vitae beati
Severini Monachi intra Pannoniam, qui eum ad-
monuit, et praedixit regnum eius futurum. Ita re-
peris ad locum. Quidam barbari, cum ad Italiam 46
pergerent, promerendae benedictionis ad eum in-
tuitu diverterunt, inter quos et Odoacer, qui poſtea

regnavit Italiae, viliſſimo habitu iuvenis ſtatura
procerus advenerat: qui dum humillimum tectum
cellulae eius ſuo vertice contingeret, inclinans ſe,
a viro Dei glorioſum ſe fore cognovit. Cui etiam
vale dicenti, Vade, inquit, ad Italiam, vade viliſ-
ſimis nunc pellibus coopertus, ſed multis cito plu-
47 rima largiturus. Interim ut Dei famulus ei prae-
dixerat, mox in Italia ingreſſus eſt, regnum accepit.
Eodem tempore Odoachar rex memor factus, quod
a viro ſancto praedictum audierat, ſtatim familiari-
ter litteras ad eum dirigens, ſi qua ſperanda duce-
ret, dabat ſuppliciter optionem. Ergo vir Dei tan-
tis itaque eius alloquiis per litteras invitatus, Am-
broſium quemdam exſulantem rogat abſolvi: cuius
48 Odoachar gratulabundus paruit imperatis. Igitur
Odoachar rex bellum geſſit adverſus Rugos, quos
in ſecundo vicit, et funditus delevit. Nam dum
ipſe eſſet bonae voluntatis, et Arianae ſectae favo-
rem praeberet, quodam tempore dum memoratum
regem multi nobiles coram ſancto viro humana, ut
fieri ſolet, adulatione laudarent; interrogat, quem
regem tantis praeconiis praetuliſſent. Reſponden-
tibus Odoacrem, inquit, qui dixit eis, Inter tre-
decim et quatuordecim; annos videlicet integri eius
regni ſignificans.

49 Zeno itaque recompenſans beneficiis Theoderi-
cum, quem fecit Patricium et Conſulem, donans
ei multum, et mittens eum ad Italiam. Cui Theo-
dericus pactuatus eſt, ut, ſi victus fuiſſet Odoachar,
pro merito laborum ſuorum loco eius, dum adveni-
ret, tantum praeregnaret. Ergo ſuperveniente
Theoderico Patricio de civitate Nova cum gente
Gothica, miſſus ab imperatore Zenone de partibus
50 Orientis ad defendendam ſibi Italiam. Cui occur-
rit venienti Odoachar ad fluvium Sontium, et ibi
pugnans cum eodem, victus fugit. At vero Odoa-
cer abiit in Veronam, et fixit foſſatum in campo

minore Veronenſe V. Kalendas Octobris. Ibique
perſequutus eſt eum Theodericus, et pugna facta,
ceciderunt populi ab utraque parte: tamen ſupera-
tus Odoachar fugit Ravennam pridie Kalendas
Octobris. Et perambulavit Theodericus Patricius 51
Mediolanum, et tradiderunt ſe illi maxima pars
exercitus Odoacris, nec non et Tuſa magiſter mili-
tum, quem ordinaverat Odoachar cum optimatibus
ſuis Kal. Aprilis. Eo anno miſſus eſt Tuſa magiſter
militum a Theoderico contra Odoacrem Ravennam.
Veniens Faventia Tuſa, obſedit Odoacrem cum 52
exercitu, cum quo directus fuerat; et exiit Odoa-
char de Ravenna, et venit Faventiam, et Tuſa tra-
didit Odoacri Comites Patricii Theoderici, et miſſi
ſunt in ferro, et adducti Ravennam.

FAUSTO ET LONGINO. His conſulibus Odoa- 53
char rex exiit de Cremona et ambulavit Mediola-
num. Tunc venerunt Wiſigothae in adiutorium
Theoderici, et facta eſt pugna ſuper fluvium Ad-
duam, et ceciderunt populi ab utraque parte: et
occiſus eſt Pierius comes domeſticorum III. Idus
Auguſtas, et fugit Odoachar Ravennam, et mox
ſubſequutus eſt eum Patricius Theodericus veniens
in Pineta, et fixit foſſatum, obſidens Odoacrem
clauſum per triennium Ravenna, et factum eſt us-
que ad ſex ſolidos modius tritici. Et mittens lega-
tionem Theodericus Fauſtum, caput Senati, ad
Zenonem imperatorem, et ab eodem ſperans veſtem
ſe induere regiam.

OLYBRIO *V. C.* Coſ. Hoc conſule exiit Odoa- 54
char rex de Ravenna nocte, cum Herulis ingreſſus
in Pineta, in foſſato Patricii Theoderici, et ceci-
derunt ab utraque parte exercitus, et fugiens Levila
magiſter militum Odoacris, occiſus eſt in fluvio
Veiente; et victus Odoacer fugit Ravenna Idibus
Iuliis. Igitur coactus Odoachar dedit filium ſuum
Thelane obſidem Theoderico, accepta fide, ſecu-

55 rum ſe eſſe de ſanguine. Sic ingreſſus eſt Theode-
ricus: et poſt aliquot dies, dum ei Odoachar inſidia-
retur, detectus caute ab eo praeventus in palatio,
manu ſua Theodericus eum in Lauretum praeve-
56 niente gladio interemit. Cuius exercitus in eadem
die iuſſu Theoderici omnes interfecti ſunt, quis ubi
potuit reperire cum omni ſtirpe ſua: et moritur
Conſtantinopoli Zeno imperator, et factus eſt im-
perator Anaſtaſius.
57 Theodericus enim, qui in legationem direxerat
Fauſtum Nigrum ad Zenonem. At ubi cognita
morte eius antequam legatio reverteretur, ut in-
greſſus eſt Ravenna, et occidit Odoacrem, Gothi
ſibi confirmaverunt Theodericum regem, non ex-
58 ſpectantes iuſſionem novi Principis. Vir enim bel-
licoſiſſimus, fortis, cuius pater Walamir dictus rex
Gothorum, naturalis tamen eius fuit: mater Ereri-
liva dicta Gothica, Catholica quidem erat, quae
59 in baptiſmo Euſebia dicta. Ergo praeclarus, et
bonae voluntatis in omnibus, qui regnavit annos
XXXIII. cuius temporibus felicitas eſt ſequuta Italiam
per annos XXX. ita ut etiam pax pergentibus eſſet.
60 Nihil enim perpere geſſit. Sic gubernavit duas
gentes in uno Romanorum et Gothorum, dum ipſe
quidem Arianae ſectae eſſet, tamen militia Romanis
ſicut ſub Principes eſſe praecepit. Dona et anno-
nas largitus: quamquam aerarium publicum ex toto
feneum inveniſſet, ſuo labore recuperavit et opulen-
tum fecit: nihil contra religionem catholicam ten-
tans: exhibens ludos Circenſium, et Amphithea-
trum, ut etiam a Romanis Traianus vel Valentinia-
nus, quorum tempora ſectatus eſt, adpellaretur,
et a Gothis ſecundum Edictum ſuum, quem eis con-
ſtituit, rex fortiſſimus in omnibus iudicaretur.
61 Hic dum inlitteratus eſſet, tantae ſapientiae fuit,
ut aliqua, quae loquutus eſt, in vulgo usque nunc
pro ſententia habeantur, unde nos non piget aliqua

de multis eius in commemoratione posuisse. Dixit: Aurum aut daemonem qui habet, non eum potest abscondere. Item: Romanus miser imitatur Gothum: et utilis Gothus imitatur Romanum. Quidam defunctus est, et reliquit uxorem, et parvulum 62
filium nescientem matrem. Ab aliquo sublatus est filius eius parvulus, et ductus in aliam provinciam, et educatus: factus iuvenis quoquomodo revertitur ad matrem; mater enim iam sponderat virum. Cum vidisset mater, amplectitur filium, benedicens Deum, se filium revidisse, et fecit cum eo dies xxx. et ecce veniens sponsus matris, videns iuvenem, interrogavit, quis esset: quae respondit esse suum filium. At ubi comperit esse filium eius, coepit repetere arras et dicere: Aut nega filium tuum esse, aut vere abscedo hinc. Mulier compellitur ab sponso, et coepit negare filium, quem ipsa ante confessa est, et dicere: Vade iuvenis de domo mea, quia peregrinum te suscepi. Ille enim dicebat, regressum se ad matrem in domum patris sui. Quid multa? Dum haec aguntur, filius rogavit regem adversus matrem, quam rex iussit in conspectu suo sisti. Cui et dixit: Mulier, filius tuus adversus te rogat, quid dicis? est filius tuus? an non? Quae dixit: Non est meus filius; sed peregrinum suscepi. Et dum per ordinem omnia filius mulieris intimasset in auribus regis, dicit mulieri denuo: Est filius tuus? an non? quae dixit: Non est filius meus. Dicit ei rex: Et quae est facultas tua, mulier? quae respondit: Usque ad mille solidos. Et tum aliud se rex non esse facturum sub iusiurandum pollicitus est, nisi ipsum alium non acciperet maritum. Tunc confusa est mulier, et confessa est suum esse filium. Sunt eius et multa alia.

Postea vero accepit uxorem de Francis nomine 63
Augofladam. Nam uxorem habuit ante regnum,

de qua susceperat filias: unam dedit nomine Arevagni Alarico regi Wisigotharum in Gallia; et aliam filiam suam Theodegotham Sigismundo filio Gun-
64 debai regis. Facta pace cum Anastasio imperatore per Festum de praesumptione regni, et omnia ornamenta Palatii, quae Odoachar Constantinopolim transmiserat, remittit.

65 Eodem tempore intentio orta est in urbe Roma inter Symmachum et Laurentium. Consecrati enim fuerant ambo. Ordinante Deo, qui eo dignus fuit, superavit Symmachus. Post facta pace in Urbe Ecclesiae, ambulavit rex Theodericus Romam, et occurrit B. Petro devotissimus ac si catholicus. Cui Papa Symmachus, et cunctus senatus, vel populus Rom. cum omni gaudio extra urbem occurren-
66 tes. Deinde veniens ingressus urbem, venit ad senatum, et ad Palmam populo adloquutus, se omnia, Deo iuvante, quod retro Principes Romani ordinaverunt, inviolabiliter servaturum promittit.
67 Per tricennalem triumphans populo ingressus Palatium, exhibens Romanis ludos Circensium. Donavitque populo Romano et pauperibus annonas singulis annis, centum viginti millia modios, et ad restaurationem palatii, seu ad recuperationem moeniae civitatis singulis annis libras ducentas de arca
68 vinaria dari praecepit. Item Amalafrigda germana sua in matrimonium tradens regi Wandalorum Transimundo. Liberium praefectum praetorii, quem fecerat in initio regni sui, fecit Patricium, et dedit ei successorem in administratione praefecturae. Itaque Theodorus filius Basilii, Odoin Comes eius
69 insidiabatur ei. Dum haec cognovisset, in palatio, quod adpellatur Sessorium, caput eius amputari praecepit. Verba enim promissionis eius, quae populo fuerat adloquutus, rogante populo in tabula aenea iussit scribi, et in publico poni.

Deinde sexto mense revertens Ravennam, alia 70
germana sua Amalabirga tradens in matrimonio
Herminifrido regi Toringorum: et sic ibi per circuitum placuit omnibus gentibus. Erat enim amator fabricarum, et restaurator civitatum. Hic 71
aquaeductum Ravennae restauravit, quem princeps Traianus fecerat, et post multa tempora aquam introduxit: Palatium usque ad perfectum fecit, quem non dedicavit: Portica circa palatium perfecit. Item Veronae thermas, et palatium fecit: et a porta usque ad palatium porticum reddidit: Aquaeductum, quod multa tempora destructum fuerat, renovavit, et aquam intromisit: Muros alios novos circuit civitatem. Item Ticenum Palatium, Thermas, Amphitheatrum, et alios muros civitatis fecit.
Sed et per alias civitates multa beneficia praestitit. 72
Sic enim oblectavit vicinas gentes, ut se illi sub foedus darent, sibi eum regem sperantes. Negotiantes vero de diversis provinciis ad ipsum concurrebant. Tantae enim disciplinae fuit, ut, si quis voluit in agro suo argentum vel aurum dimittere, ac si intra muros civitatis esset, ita existimaretur.
Et hoc per totam Italiam augurium habebat, ut 73
nulli civitati portas faceret: nec in civitate portae claudebantur: quis quod opus habebat faciebat, qua hora vellet ac si in die. Sexaginta modios tritici in solidum ipsius tempore fuerunt, et vinum triginta amphoras in solidum.

Eodem itaque tempore habebat Anastasius Imp. 74
tres nepotes, id est Pompeium, Probum, et Hypatium: cogitans, quem de ipsis faceret post se imperatorem, quadam die iussit eos secum prandere, et intra palatium post prandium meridiari, et singula lecta eis sterni. Et in uno lecto iussit ad capite regnum poni, et quis de ipsis in eodem lecto elegisset dormire, in hoc se debere cognoscere, cui

regnum poſtea traderet. Unus quidem in uno
lecto ſe iactavit, duo enim in alio amore fraterno
ſe collocaverunt. Et ita contigit, ut in illo lecto,
ubi regnum poſitum erat, nullus eorum dormiret.
75 Dum haec vidiſſet, coepit cogitare intra ſe et dice-
re, eo quod nullus eorum regnaret: coepit orare
Deum, ut illi revelatio fieret, ut ſcire poſſit, dum
adviveret, qui poſt occaſum eius regnum ſuſciperet.
Haec eodem cogitante et orante cum ieiunio, qua-
dam noctu vidit hominem, qui ita eum admonuit:
Craſtino qui tibi primus intra cubiculum nuntiatus
76 fuerit, ipſe accipiet poſt te regnum tuum. Ita fa-
ctum eſt, ut Iuſtinus, qui comes erat excubitorum,
dum adveniſſet, ubi directus fuerat ab imperatore,
renuntiaret: ipſe ei nuntiatus eſt primus per prae-
poſitum cubiculi. Cumque haec cognoviſſet, coe-
pit gratias Deo referre, qui ei dignatus eſt revelare
77 ſucceſſorem. Cumque haec apud ſe tacite habuiſ-
ſet, quodam die procedens Imperator, dum feſti-
nus vellet a latere Imperatoris tranſire, obſequium
ordinare vellens, calcavit chlamydem Imperatoris:
78 cum Imperator hoc tantum dixit: Quid feſtinas?
Nam ultima vita regni ſui temptans eum diabolus,
volens ſectam Eunomianam ſequi: quem populus
fidelis repreſſit, ita ut ei in Eccleſia clamaretur:
In Trinitate lanceola non mittis. Non poſt multum
temporis in lecto ſuo intra urbem Conſtantinopolim
morbo tentus extremam clauſit diem.

79 Igitur rex Theodericus illiteratus erat, et ſic
obruto ſenſu, ut in decem annos regni ſui quatuor
litteras ſubſcriptionis edicti ſui diſcere nullatenus
potuiſſet. De qua re laminam auream iuſſit inter-
raſilem fieri, quatuor litteras regis habentem,
Theod. ut ſi ſubſcribere voluiſſet, poſita lamina
ſuper chartam, per eam penna duceret, et ſubſcri-
ptio eius tantum videretur.

Ergo

Ergo Theodericus, dato conſulatu Eutharico, 80
Romae et Ravennae triumphavit, qui Eutharicus
nimis aſper fuit, et contra fidem catholicam inimi-
cus. Poſt haec Theoderico Veronae conſiſtente 81
propter metum gentium, facta eſt lis inter Chriſtia-
nos et Iudaeos Ravennae: quare Iudaei baptizatos
nolentes dum livident, frequenter oblatam in aqua
fluminis iactaverunt. Dehinc accenſus eſt populus
non reſervantes neque regi neque Eutharico, aut
Petro, qui tunc epiſcopus erat, conſurgentes ad
Synagogas, mox eas incenderunt: quod et in cena
eadem ſimiliter contigit. Mox Iudaei currentes 82
Veronam, ubi rex erat, agente Triwane praepoſito
cubiculi: et ipſe haereticus favens Iudaeis, inſi-
nuans regi factum adverſus Chriſtianos: qui mox
iuſſit propter praeſumptionem incendii, ut omnis
populus Romanus Ravennates Synagogas, quas in-
cendio concremaverunt, data pecunia reſtaurarent:
qui vero non habuiſſet unde dare, fruſtati per pu-
blicum ſub voce praeconis ducerentur. Data prae-
cepta ad Euthericum Cilligam, et Petrum epiſco-
pum ſecundum hoc tenore praecepit: et ita adim-
pletum eſt.

Ex eo enim invenit diabolus locum, quemad- 83
modum hominem, bene rem publicam ſine querela
gubernantem, ſubreperet. Nam mox iuſſit ad fonti-
clos in proaſtio civitatis Veronenſis oratorium S.
Stephani, idem ſitum altarium ſubverti. Item ut
nullus Romanus arma usque ad cultellum uteretur
vetuit. Item mulier pauper de gente Gothica, 84
iacens ſub porticu non longe a palatio Ravennae,
quatuor generavit dracones: duo de Occidente in
Orientem ferri in nubibus a populo viſi ſunt, et in
mari praecipitari; duo portati ſunt unum caput ha-
bentes. Stella cum facula adparuit, quae dicitur

cometes, splendens per dies xv. et terrae motus frequenter fuerunt.
85 Post haec coepit adversus Romanos rex subinde fremere inventa occasione. Cyprianus, qui tunc Referendarius erat, postea Comes Sacrarum et Magister, actus cupiditate, insinuans de Albino Patricio, eo quod litteras adversus regnum eius imperatori Iustino misisset: quod factum dum revocitus negaret, tunc Boëthius Patricius, qui magister officiorum erat, in conspectu regis dixit: Falsa est insinuatio Cypriani: sed si Albinus fecit, et ego, et cunctus senatus uno consilio fecimus, falsum est, domine rex.
86 Tunc Cyprianus haesitans, non solum adversus Albinum, sed et adversus Boëthium eius defensorem, deducit falsos testes adversus Albinum. Sed rex dolum Romanis tendebat, et quaerebat, quemadmodum eos interficeret: plus credidit falsis testibus, quam senatoribus.
87 Tunc Albinus et Boëthius ducti in custodia ad Baptisterium Ecclesiae. Rex vero vocavit Eusebium praefectum urbis Ticini, et inaudito Boëthio, protulit in eum sententiam. Qui mox in agro Calventiano, ubi in custodia habebatur, misit rex, et fecit occidi: qui accepta chorda in fronte diutissime tortus, ita ut oculi eius creparent, sic sub tormenta ad ultimum, cum fuste occiditur.

88 Rediens rex Ravennam, tractans non ut Dei amicus, sed legi eius inimicus, immemor factus omnis eius beneficii et gratiae, quam ei dederat, confidens in brachio suo, item credens, quod eum pertimesceret Iustinus imperator mittens et evocans Ravennam Iohannem sedis apostolicae praesulem, et dicit ad eum: Ambula Constantinopolim ad Iustinum imperatorem, et dic ei inter alia, ut reconciliatos haereticos in catholica restituat religione.
89 Cui papa Iohannes ita respondit; Quod facturus es,

rex, facito citius. Ecce in conſpectu tuo adſto.
Hoc tibi ego non promitto me facturum, nec illi
dicturus ſum. Nam in aliis cauſis, quibus mihi
iniunxeris, obtinere ab eodem, annuente Deo,
potero. Iubet ergo rex iratus navem praeparari, 90
et ſuperimpoſitum eum cum aliis epiſcopis, id eſt
Ecclesium Ravennatem et Euſebium Faneſtrem,
Sabinum Campanum, et alios duos ſimul, et Sena-
tores Theodoro, Importuno, Agapito, et alio
Agapito. Sed deus, qui fideles cultores ſuos non
deſerit, cum proſperitate perduxit. Cui Iuſtinus 91
imperator venienti ita occurrit, ac ſi B. Petro: cui
data legatione, omnia repromiſit facturum, praeter
reconciliatos, qui ſe fidei catholicae dederunt,
Arianis reſtitui nullatenus poſſe. Sed dum haec 92
aguntur, Symmachus, caput ſenati, cuius Boëthius
filiam habuit uxorem, deducitur de Roma Raven-
nam. Metuens vero rex, ne dolore generi aliquid
adverſus regnum eius tractaret, obiecto crimine
iuſſit interfici. Revertens igitur Iohannes papa a 93
Iuſtino, quem Theodericus cum dolo ſuſcepit, et
in offenſa ſua eum eſſe iubet: qui poſt paucos dies
defunctus eſt. Ergo euntes populi ante corpuſcu-
lum eius, ſubito unus de turba abreptus daemonio
cecidit, et dum perveniſſet cum lectulo ubi lectus
erat usque ad hominem, ſubito ſanus ſurrexit, et
praecedebat in exſequias. Quod videntes populi
et ſenatores, coeperunt reliquias de veſte eius tol-
lere. Sic cum ſummo gaudio populi deductus eſt
corpus eius foris civitatem.

Igitur Symmachus Scholaſticus Iudaeus iubente 94
non rege, ſed tyranno dictavit praecepta die quarta
feria, ſeptimo Kalend. Septembr. Indictione IV.
Olybrio conſule, ut die dominico adveniente Ariani
baſilicas catholicas invaderent. Sed qui non pati- 95

tur fideles cultores suos ab alienigenis opprimi, mox intulit in eum sententiam Arii, auctoris religionis eius: fluxum ventris incurrit, et, dum intra triduo evacuatus fuisset, eodem die, quo se gaudebat ecclesias invadere, simul regnum et animam amisit.
96 Ergo antequam exhalaret, nepotem suum Athalaricum in regnum constituit. Se autem vivo fecit sibi monumentum ex lapide quadrato, mirae magnitudinis opus, et saxum ingentem, quem superponeret, inquisivit.

LIPSIAE,

EX OFFICINA DÜRRIA.

Libri sequentes librariae Weidmanniae Lipsiae sumtibus sunt editi coemtive pretiisque quae indicavimus venduntur.

Ammiani Marcellini Opera ex recensione Valesio-Gronoviana per prosopographiam et Glossarium latinitatis ad studiosorum usus accommodata curante Aug. Guil. *Ernesti.* 8. mai. 1772. 2 thlr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr. 12 gr.
Caesaris, C. Iulii, Commentarii de bello gallico et civili; accedunt libri de bello Alexandrino, Africano et Hispaniensi, post *Cellarium* et S. F. N. *Morum* denuo curavit Ier. Iacob. *Oberlinus.* 8. mai. 1805. charta impr. 2 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 6 thl.
— — Idem liber, charta script. gall. 3 thlr. 6 gr.
Calpurnii, Siculi, T., Eclogae XI. Recognovit, adnotatione et Glossario instruxit Christ. Dan. *Beck.* 8. 1803. 20 gr.
Ciceronis, M. Tullii, Epistolarum libri XVI. cum notis criticis Traug. Frid. *Benedicti.* II Tomi. 8. 1790. 2 thlr. 12 gr.
Cornelii Nepotis vitae excellentium Imperatorum. Cum animadversionibus I. A. *Bosii*, varias lectiones et praefat. addidit Io. Frid. *Fischerus.* Editio nova multo auct. et emend. 8. mai. 1806. charta impress. 2 thlr.
— — Idem liber, charta script. gallica 2 thlr. 18 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 5 thlr.
Gellii, Auli, Noctium Atticarum libri XX. sicut supersunt. Editio Gronoviana. Praefatus est et excursus operi adiecit Io. Ludov. *Conradi.* II Tomi. 8. mai. 1762. 4 thlr.
Q. *Horatius* Flaccus ex recensione et cum notis atque emendationibus Richardi *Bentleii.* II. Tomi. 8. mai. 1764. 4 thlr.
T. *Livii* Patavini Historiarum libri qui supersunt omnes, ex recensione Arn. *Drakenborchii* cum indice rerum locupletissimo. Accessit praeter varietatem lectionis Gronovianae et Crevérianae glossarium Livianum curante Aug. Guil. *Ernesti.* Editio nova emendatior. Tomus I—V. 8. 1801. 1804. 6 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 10 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta belg. opt. 12 thlr. 4 gr.
— — Tomus Vtus seu *Glossarium Livianum*, sive Index latinitatis exquisitioris. Ex schedis A. G. *Ernesti* emendavit plurimisque accessionibus locupletavit Godofr. Henr. *Schaefer.* 8. 1804. 2 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 3 thlr. 8 gr.
— — Idem liber, charta belgica optima. 3 thlr. 16 gr.
Manutii, Pauli, Commentarius in M. Tullii *Ciceronis* Orationes. Curavit C. G. *Richterus.* 8. mai. 1783. 3 thlr. 8 gr.
Ovidii, P. Nasonis, Opera ex recensione Nic. *Heinsii*, cum eiusd. notis integris, praefatus est Io. Aug. *Ernesti.* Curavit indicemque verborum copiosissimum adiecit Io. Frid. *Fischerus.* 8. 1773. 1 thlr.

Senecae, L. Annaei, Philosophi, Opera omnia, quae supersunt, recognovit et illustravit D. Frid. Ernest. *Ruhkopf*. Vol. I-III. 8. mai. 1797 — 1805. 4 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta script. 6 thlr. 4 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 9 thlr.
Silii, Caii, Italici, Punicorum libri XVII. varietate lect. et commentario perpetuo illustravit I. C. T. *Ernesti*. Accedit Index uberrimus. Vol. I. et II. 8. mai. 1791. 92. 2 thlr. 20 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 4 thlr.
Taciti, C. Corn., Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit Ier. Iac. *Oberlinus*. II Tomi. 8. mai. 1801. 5 thlr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 7 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 12 thlr.
— — C. Corn., Opera. Ex recensione Io. Aug. *Ernesti* denuo curavit I. I. *Oberlinus, in usum Scholarum*. 8. 1801. 1 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr.

Aeschyli Dramata, quae supersunt, et deperditorum Fragmenta. Graece et Latine. Recensuit et brevi annotatione illustravit Frid. Henr. *Bothe*. 8. mai. 1805. charta impr. 2 thlr. 18 gr.
— — Idem liber, charta script. 4 thlr.
— — Idem liber, charta belg. 6 thlr.
Anacreontica. Graece. Recensuit notisque criticis instruxit Frid. Henr. *Bothe*. 8. min. 1805. charta anglica. 16 gr.
— — Idem liber, charta pergam. (Velin). 1 thlr. 4 gr.
Appiani, Alexandrini, Romanarum historiarum quae supersunt. Novo studio conquisivit, digessit, ad fidem codicum manuscriptorum recensuit, supplevit, emaculavit, varietatem lectionum adiecit, latinam versionem emendavit, adnotationibus variorum suisque illustravit, commodis indicibus instruxit Ioannes *Schweighaeuser*. 3 Voll. 8 mai. 1785. 11 thlr.
Arati, Solensis, Phaenomena et Diosemea. Graece et Latine, ad Codd. Mspt. et optimarum editionum fidem recensita. Accedunt Theonis scholia vulgata et emendatiora e Cod. Mosq., Leontii de sphaera Aratea libellus, etc. curavit Ioann. Theoph. *Buhle*. 2 Volumina, accedunt indices plenissimi, cum 2 tab. aeri incisis. 8. mai. 1793 et 1801. 4 thlr. 4 gr.
— — Idem liber, charta script. 5 thlr. 20 gr.
Aristophanis Comoediae, auctoritate libri praeclarissimi saeculi decimi emendatae a Phil. *Invernizio*. Accedunt criticae animadversiones, scholia graeca, indices et virorum doctorum adnotationes. Vol. I. et II. 8. mai. 1794. 4 thlr. 12 gr.
— — Idem liber, charta belgica. 7 thlr.
Dionis, Cassii, Historia romana. Graece cum versione latina Xylandro-Leunclaviana, curante Ioan. A. *Fabricio* et H. S. *Reimaro*. 2 Volumina in fol. Hamb. 1752. 25 thlr.
Dionysii, Halicarnassensis, Opera omnia, graece et latine. Cum annotationibus Henr. *Stephani*, Frid. *Sylburgii*, Franc. *Porti*, Isaaci *Casauboni*, Fulvii *Ursini*, Henr. *Valesii*, Io. *Hudsoni* et Io. Iac. *Reiske*. VI. Tomi. Vol. I-IV., Antiquitatum Romanarum libros I-XI. tenentia, quibus accessit Henrici *Dodwelli* Chronologia graeco-romana; Vol. V., ex scriptis rhetoricis et criticis librum de compositione verborum, artem rhetoricam, veterum scriptorum censuram et commentarios de an-

tiquis oratoribus tenens; Vol. VI. et ultimum, ex scriptis rhetoricis et criticis epistolam primam ad *Ammaeum*, epist. ad Cn. *Pompeium*, epist. secund. ad *Ammaeum*, iudicium de *Thucydidis* historia, et librum de admiranda vi dicendi in *Demosthene* tenens. Quibus accesserunt Indices. 8. mai. Lipsiae 1774—77. 16 thlr.

Epicteti Manuale et Cebetis Tabula. Graece et latine. Graeca ad fidem veterum librorum denuo recensuit et collata omni lectionis varietate vindicavit illustravitque; Latinam versionem, Enchiridii praesertim, ad graec. exempli praescriptum diligenter recognovit et emendavit Ioann. *Schweighaeuser*. 8. mai. 1798. 2 thlr. 8 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 3 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 4 thlr.

— — Idem liber, charta pergamena (Velinpapier). 5 thlr.

— — Idem liber, *graece et latine.* Recensuit curavitque Ioann. *Schweighaeuser*. 12. mai. 1798. 12 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 16 gr.

— — Idem liber, charta belgica. 1 thlr.

— — Idem liber, *graece.* Ad fidem veterum librorum recensuit Io. *Schweighaeuser*. 12. 1798. 6 gr.

— — Idem liber, charta belgica. 10 gr.

— — Dissertationum ab Arriano digestarum libri IV. Eiusdem Enchiridion et ex deperditis sermonibus Fragmenta. Post Io. *Uptoni* plerumque curas denuo ad Codicum Msptorum fidem recensuit, latina versione, adnotationibus, indicibus illustravit Io. *Schweighaeuser*. III Volumina. 8. mai. 1799. 12 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 20 thlr.

Etiam sub titulo:

Epicteteae Philosophiae Monumenta. III Volumina. 8 mai.

Homeri Carmina cum brevi annotatione, accedunt variae Lectiones et Observationes veterum Grammaticorum cum nostrae aetatis Critica, curavit C. G. *Heyne*. Tom. I-VIII. quibus continentur *Ilias*, graece et latine, et variae lectiones et observationes in Iliadem, cum ornamentis XXVIII. aeri incisis, et Speciminibus Codd. MSS. V. 8. mai. 1802. charta script. 30 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 50 thlr.

— — Idem liber, sine ornamentis, charta impress. 20 thlr.

— — Ilias, cum brevi annotatione curante C. G. *Heyne*, 2 tomi. 8. mai. 1804. charta belgica. 10 thlr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 6 thlr.

— — Idem liber, charta impress. 4 thlr.

— — Hymni et Batrachomyomachia. Graece et Latine. Recensuit, varietate lectionis instruxit et interpretatus est Aug. *Matthiae*. Accedit Auctarium animadversionum. 8. mai. 1805. 1 thlr. 4 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 1 thlr. 10 gr.

(Videantur *Matthiae* Animadv. in hymnos Homericos.)

— — Hymnus in Cererem; ad codic. Moscov. denuo coll. recensuit et animadvers. illustravit Christ. Guil. *Mitscherlich*. 8. 1787. 20 gr.

Matthiae, Aug., Animadversiones in Hymnos Homericos, cum Prolegomenis de cuiusque consilio, partibus, aetate. 8. mai. 1800. 1 thlr. 18 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 2 thlr. 12 gr.

Nicolai Damasceni Historiarum Excerpta et Fragmenta, quae supersunt. Graece. Nunc primum separatim edidit, versionem latinam duplicem, alteram Henr. *Valesii*, hinc inde emendatiorem, alteram in locos pleros que Hugonis *Grotii*, notas integras H. *Valesii* aliorumque virorum doctorum undique collectas et suas, nec non testimonia veterum ac recentiorum de Nicolai vita scriptorumque notitia adiecit Ioann. Conr. *Orellius*. Accedit Dissertatio de Nicolao Damasceno gallice scripta auctore *Sevin*. 8. mai. 1804. 1 thlr. 12 gr.

— — Idem liber, charta anglica. 2 thlr. 8 gr.

— — Idem liber, charta belgica. 2 thlr. 16 gr.

Plutarchi, Chaeronensis, quae supersunt, omnia, graece et latine. Principibus ex editionibus castigavit, virorumque doctorum suisque annotationibus instruxit Io. Iacob. *Reiske*. XII Volumina. Vol. I - V. Vitas Parallelas tenentia; Vol. VI - X. Opera Moralia et Philosophica tenentia, cum notis Guil. *Xylandri*, Henrici *Stephani* et Philippi Iacobi *Maussaci* texto subiectis, accedunt denique duo Fragmenta; Vol. XI. tres Indices in eiusdem Vitas parallelas, verborum videlicet, rerum atque auctorum tenens. Vol. XII. et ultimum tres Indices in eiusdem Moralia et Philosophica, verborum videlicet, rerum atque auctorum tenens. Addita sunt ornamenta aeri incisa. 8. mai. 1774 — 82. 40 thlr.

Polybii Historiarum quidquid superest. Recensuit, digessit, emendatiore interpretatione, varietate lectionis, adnotationibus, indicibus illustravit Io. *Schweighaeuser*. Tom. I - VIII. P. 2da. 8. mai. 1789 — 95. 27 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 45 thlr.

Simplicii Commentarius in Epicteti Enchiridion. Accedit Enchiridii Paraphrasis christiana et Nili Enchiridion. Graece et latine. Omnia ad veterum Codicum fidem recensuit et varietate Lect. brevibusque notis illustravit Io. *Schweighaeuser*. II Tomi. 8. mai. 1800. 6 thlr.

— — Idem liber, charta belgica. 10 thlr.

Etiam sub titulo:

Epicteteae Philosophiae Monumenta. Vol. IV. et V.

Sophoclis Oedipus Rex, graece et latine, e recensione *Brunckii*, annotat. perpetua illustravit C. T. *Kuinoel*. 8. 1790. 20 gr.

Sophoclis Dramata, quae supersunt et deperditorum Fragmenta. Graece et Latine. Denuo recensuit et Rich. Franc. Phil. *Brunckii* annotatione integra, aliorum et sua selecta illustravit Frid. Henr. *Bothe*. 2 Voll. 8. mai. 1806. charta impr. 6 thlr.

— — Idem liber, charta scrips. gallica. 8 thlr.

— — Idem liber, charta belg. opt. 12 thlr.

Strabonis Rerum geographicarum Libri XVII. Graeca ad optimos codices manuscriptos recensuit, varietate lectionis, adnotationibus illustravit, Xylandri versionem emendavit Ioann. Phil. *Siebenkees*, inde a septimo libro continuavit Carol. Henr. *Tzschucke*. Tom. I. II. III. IV. 8. mai. 1796 — 1806. 10 thlr.

— — Idem liber, Tom. I. II. III. IV. charta belgica. 15 thlr. 12 gr.

Tzetzae, Io., Antehomerica, Homerica et Posthomerica, cum Commentario Friderici *Iacobs*. 8. mai. 1793. 18 gr.

— — Idem liber, charta scriptoria. 20 gr.